قۇم باسقان شەھەر

مەمتىمىن ھوشۇر

(رومان)

ئېلكىتاب ئىشلىگۈچى : مەنزىل گۇرۇپپىسى

1 ـ قىسىم ، جاھان كەزدى سۈپۈرگە

قۇياش شاھى

ھەشەمەتلىك شەھەر دەرۋازىسىدىن ئېشىكىنى يىتلەپ چىقىۋاتقان بۇ كىشى جاھان كەزدى سۈپۈرگە ئىدى. شەھەر دەرۋازىسى ئالدىغا شەھەرگە كىرىشنى كۈتۈپ كېچىچە سىرتتا تۈنىگەن كارۋانلار توپلىشىۋالغان ئىدى . سۈپۈرگە ئىسسىق تىنىقلىرى ئۇرۇلۇپ تۇرغان تۆگىلەرنىڭ تۇمشۇقلىرىنى نېرى بېرى قىلىپ ، قانداقتۇر ئۇزۇن چاپان . قىسقا چاپان . ساقاللىق، ۋەساقالسىز كىشىلەرنى ئارلاپ قىستاڭچىلىقتىن ئۆتتى ، ـ دە ئەركىن نەپەس ئالدى . ئىشىكىگە مىنىپ . تاش يېيىتىلغان خانلىق يول بىلەن ئىتتىك مېڭىپ كەتتى .

سۈزۈك ئاسماندىكى يىنىك تەۋرىنىپ تۇرغان ئاق بۇلۇتلار ئۈستىدە ئەتتىگەنلىك قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى جىلۋىلىنەتتى . سۈپۈرگىنىڭ كۆز ئالدىدا شەۋەر سېپىلىغا ياندىشىپ كەتكەن ئېتىزلار .ھەرتەرەپكە سوزۇلغان توپىلىق يوللار.تېخىمۇ يىراقتا بولسا چەكسىز دالا تاشلىنىپ ياتاتتى، قانچە كارۋانلار ئۇلارنىڭ تۇياقلىرىنى ئۇپراتقان تاشلىق يول سۈپۈرگە ئېشىكىنىڭ ئاياغلىرى ئاستىدا رېتىملىق تاراسلايتى . قېلىن ، ئېگىز سېپىللار بىلەن قورشالغان ھەيۋەتلىك بىر شەھەر يولوچىنىڭ ئارقىسىدا قالماقتا ئىدى . بۇ شەھەر بۇ ئەتراپقا داڭقى كەتكەن «قۇياش شاھى» نىڭ پايتەختى ئىدى، يائاللا ، جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆمرىدە مۇنداق سۆرۈن تەلەت شەھەرنى كۆرگەن ئەمەس ، شەھەر بەكمۇ چوڭ بولۇپ ، پادىشاھلىقىقا قاراشلىق بارلىق ئۆلكىلەردىن بۇلاپ كېلىنگەن بايلىقلار بىلەن تىنىپ كەتكەن ئىدى . قاراڭغۇلىشىپ تۇرغان باغلار بىلەن قورشالغان خان سارايلىرىنى ھەيۋەتلىك تۈۋرۈكلەر بېزەپ تۇراتتى ،چاسا خش ياتقۇزۇلغان كەڭ يوللار ،رەڭلىك تاۋلىنىپ تۇرغان راۋاقلار ،بۇككىدە دەرەخزارلىق ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاجايىپ گۈمبەزلەر. سۇئىي تاغلار ئۈستىگە كۆتۈرۈلگەن تاش پەلەمپەيلەر، شەھەر مەنزىرىسىگە تېخىمۇ سەلتەنەت بېغىشلايتى ، شەھەر كوچىلىرىدىن ئالتۇن كۈمۈش، ئېسىل تاشلار . قىممەتلىك ھايۋان تېرىلىرى ، خۇش پۇراق دورا دەرمانلار . قايسى بىر كىچىكرەك پادىشاھلىقنىڭ سوۋغا سالاملىرى قاچىلانغان ساندۇق، قاپلانى ئارتقان كارۋانلار شاھ ئوردىسىغا قاراپ ئايىغى ئۈزۈلمەي ئۆتۈپ تۇراتتى ، بۇ بايلىقلار بۇ يەردە ئوردىدىكى يەپ ئىچىش ، ئوشۇقچە سۆلەت ، ساراي ئايۋانلارنى بېزەش ئىشلىرىغا سەرىپ بولۇپ تۈگەيتى ،

جاھانكەزدى سۈپۈرگە بۇ شەھەردىكى ھەشەمەتلەر ئىچىدە باھارنىڭ ھەقىقى ھىدىنى . ئادەملەرنىڭ چىرايىدا توقلۇقنىڭ بىشارىتى بولغان قىزىللىقنى . قاقاقلاپ كۈلگەن چىن كۈلكىنى كۆرمىدى . شەھەرنىڭ پاسكىنا . تار كوچىلىرى نامراتلار بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى . ھەشەمەتلىك خان سارايلىرىنى قۇرغان كاسىپلار ،قاداقلاشقان قوللىرى بىلەن ئاجايىپ راۋاقلارنى ئۆرە قىلغان ئۇستىلار . ماھىر نەققاشلار بۇ يەردە قىيسايغان . تار كۆلبىلەردە ھايات كەچۈرەتتى . كوچىلاردا مۆكچەيگەن،ئېغىر ئەمگەكتىن ھالسىرىغان كىشىلەر چۈشكۈن قەدەم تاشلايتى . جاسۇس سۇخەنچىلەردىن خۇدىكسىرەپ ،ئەتراپىغا قاراپ ئېھتىيات بىلەن پىچىرلىشاتتى . دەرەخلەر ئۈستىدە قۇشلار چورقىرىشاتتى . ئارامبەخش شامالدا يوپۇرماقلار يىنىك شىلدىرلايتى . شىرقىراپ

ئېقىۋاتقان سۇلار مۇھاببەت ناخشىلىرىنى ئېيتىپ ئېرىق بويلىرىدىكى يېشىل ئوتلارنى سۆيۈپ ئۆتەتتى . لېكىن تەبىئەتنىڭ بۇ بەزمىلىرىدىن خوشال بولغۇدەك كۆڭۈلنى تاپماق تەس ئىدى.

شەھەر سېپىلىنىڭ سىرتىدا يەنە «دىۋانىلەرمەھەللىسى » دەپ ئاتىلىدىغان مەھەللەرمۇ بار ئىدى . پاكار پاكار ئۆيلەر ،ئەگرى بوگرى توپىلىق تار كوچىلاردىن قۇرۇلغان بۇ مەھەللىدە قۇل قۇل كىيىملىرى بىلەن كوچىنىڭ توپىسىنى توزۇتۇپ ئويناپ يۈرگەن باللارنىڭ كۆپلىكى كىشىنى ھەيران قالدۇراتتى ، بەزى دىۋانىلەر يەرنى كولاپلا گەمەقىلىپ كىرىۋالغانىدى ، ھەر بىر ھويلىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۆكلىرى چۈشۈپ قوتۇرلىشىپ كەتكەن ئىتلار ئىككى پۇتىنىڭ ئۈستىگە بېشىنى قويۇپ مۈگدەپ ياتاتتى . بۇ ئىتلار شۇنچىلىك ھورۇنلىشىپ كەتكەنكى ،بىرەر ئوغرى كەلسىمۇ ، ئىگىسى ئويغۇتۇپ قويمىغۇچە قاۋىمايتى ، ھەر بىر ئۆينىڭ ئىشىكى ئالدىدا دۆۋىلەپ قويۇلغان ئەسكى لاتىلار ، تۆمۈر تېسەك ، كونا كىيىملەر، خالتىلاردا قورىغان ، كۆكەرگەن پارچە نانلار كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى .

بۇيەردە بىر توپ دەرەخ ياكى كۆكەرگەن ئوت چۆپمۇ كۆرۈنمەيتى . ھەممە يەر كۆيۈك ئاپتاپتا ئۆتەتك چاڭقاپ ياتاتتى . بۇ مەھەللىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى شەھەرگە كىرىپ دىۋانىچىلىك قىلىش بىلەن جېنىنى باقاتتى ، پادىشاھ تەرىپىدىن ئۇلارنىڭ شەھەر ئىچىدە تۇرۇشى مەڭگۈ چەكلەنگەن ئىدى . شەھەرگە كىرگەندىمۇ ئۇلارنىڭ چوڭ كوچىلارغا ئۆتۈپ تىلەمچىلىك قىلىشى مەنئىي قىلىنغان ئىدى . ئۇلارغا سەدىقە بېرىدىغانلار يەنىلا شەھەرنىڭ ئارقا كوچىسىدىكى نامراتلار ئىدى .

جاھان كەزدى سۆيۈرگە « قۇياش شاھى» نىڭ بۇ ئۇلۇغ پايتەختىگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتى . بەلكىم ئېزىپ كېلىپ قالغاندۇ . ياكى تەقدىرنىڭ شامىلى ئۇنى ئۇچۇرۇپ بۇ يەرگە تاشلىغاندۇر . ... سۆيۈرگە سەپىرىنىڭ تىزگىنىنى كۆڭلىنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرغان ئىدى . ئۇ قانچە سۇلارنى كېچىپ ئۆتتى ، قانداقتۇر كارۋانلارغا ئەگىشىپ ماڭدى . كىملەرنىڭدۇر گۈلخانلىرى ئەتراپىدا تۈنىدى .

ئۇ ئۇ شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرمەي تۇرۇپلا بۇ لەنتى ماكانغا كېلىپ قالغىنىغا پۇشايمان يىدى ، دەرۋازا قوۋۇقچىلىرى بېشىغا نىپىز بۆك كىيگەن . يۈزىنى قورۇق ساقال باسقان ، ئۆزۈن يەكتەكنىڭ بىر پېشىنى پوتىسىغا قىستۇرىۋالغان بۇ غەلىتە ئادەمنى ۋارقىراپ توختاتتى .

ـ ھەي ساقال !

سۆيۈرگە قورۇقچىلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغانغا سېلىپ مېڭىۋەردى ، چۈنكى ئۇنىڭ ئىسمى ساقال ئەمەس دە ،

ـ ھەي ساقال . ساڭا گەپ قىلىۋاتىمىز.

ـ مېنى چاقىرىۋاتامسىلەر؟

ـ ھە سېنى ، نەگە ؟

ـ كۆرىۋاتىسىلەرغۇ ، شەھەرگە كىرىپ كېتىۋاتىمەن .

ـ ئېشىكىڭنى بۇياقىقا تارت .

قورۇقچىلار سۆيۈرگىنى نوقۇپ ، تارتقۇشلاپ بىرچەتكە چىقىرىپ يانچۇق قويۇنلىرىنى ئاختۇردى ، ئۇلارنىڭ قولىغا بىر نەتچە ئۇششاق يارماقتىن باشقا ھېچنىمە چىقمىدى . كۆپنى كۆرگەن سۆيۈرگە ئۇنچىقماي قاراپ تۇراتتى .ئەلۋەتتە مۇھىمراق نەرسىلىرىنى مۇنداق ماڭدامدا بىر

ئۆچراپ تۇرىدىغان قاراقچىلارنىڭ قولىغا چىقىدىغان يەرگە قويمايتى .
ــ ئۇلۇغ پايتەختىمىزنىڭ قائىدىلىرىنى بىلەمسەن ؟ ــ دەپ سورىدى قورۇقچى
ــ بىلىدىغىنىمدىن بىلمەيدىغانلىرىم كۆپ ــ ، دېدى سۇپۇرگە
ــ ئەمىسە ئاڭلاپ قال ، بۇ شەھەرگە بىرىنجى نۆۋەت كەلگەن كىشى دەرۋازىدىن كىرىش ھەققى تۆلەيدۇ .
ــ خۇدا ھەققى ئۆزۈڭلارمۇ ئاختۇرۇپ كۆردۈڭلار،مېنىڭدە ئاشۇ بىر نەتچە يارماقتىن باشقا ھېچنىمە يوق .
ــ پۇلۇڭ بولمىسا شەھەرگە كىرىپ نىمە ئىش قىلىسەن ؟ ياكى سەن تىلەمچىلىك قىلماقچىمۇ ؟شۇنداق قىلماقچى بولساڭ يوقال بۇيەردىن . بىزنىڭ دىۋانىلەر مەھەللىمىزنىڭ دىۋانىلىرىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ . ...
ــ نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىسىلەر ؟ ــ دەپ چۆشەندۈردى سۇپۇرگە ،ــ مەن جاھان كەزدى مۇساپىرمەن ، قۇدرتى تەڭداشسىز «قۇياش شاھى» مىزنىڭ شۆھرىتىنى ، ئۇلۇغ پايتەختىنىڭ داڭقىنى ئاڭلاپ . زىيارەت قىلماق بولۇپ يىراقلاردىن كەلدىم . مەندە نەدىمۇ پۇل پۇچەك ، مال دۇنيا بولسۇن . دۇنيا يىغىش ئاقىللارنىڭ ئىشى
ئەمەس . بايلىق پەقەت ئۇلۇغ شاھلارغىلا زىننەت قوشالايدۇ .... نەدە قاراڭغۇ چۈشسە شۇ يەردە تونەيمەن . بۈگۈن تاپقىنىمنى ئەتىگە ئاشۇرۇپ قويمايمەن ، ئاڭلىغانمۇ سىلەر ؟ خۇدا ئەتىگە يەتكۈدەك ئۆمۇر بەرگەن كىشىگە .ئەتىلىك رىزقىنىمۇ قوشۇپ بېرىدۇ . مۇقەددەس كىتاپلارغا ئەنە شۇنداق يېزىلىغان .
ــ سەن بىلى گەپچى ئوخشىماسەن ؟ ــ دەپ سۇپۇرگىنىڭ گېپىنى تارتىۋالدى يەنە بىر قورۇقچى ــ پۇلۇڭ بولمىسا مۇنۇ قوتۇر ئېشىكىڭنى قويۇپ كەت بولمىسا خان ئوردىسىغا بىر ئاي ھاشارغا ئىشلەيسەن ،ئىككىدىن بىرىنى تاللا .
ــ نىمە گەپ بولۇپ كەتتى ،مەن زادى چۈشۈنەلمىدىم ؟
ــ خۇپسەنلىكىڭنى قوي ، ياكى بىر ئاي ھاشارغا ئىشلەيدىغانغا تۇر ، ياكى ئېشىكىڭنى قۇيۇپ كەت .
بۇ گەپنى ئاڭلاپ سۇپۇرگىنىڭ كۆزۈمسىز ئېشىگى ئاۋازىنى بولىشىغا قويىۋتىپ ھاڭراپ ، ئۇنلۇكرەك گەپ قىلىشقىمۇ بولمايدىغان بۇ شەھەرنى بېشىغا كىيدى . قورۇقچىلار ئاچچىقىدا ئۇنىڭ بىقىنلىرىغا قاتتىق ئايىغى بىلەن بىر نەتچىنى تېپىۋەتتى . ئېشەك سۇپۇرگە ئۈچۈن قۇياش شاھىدىنىمۇ قىممەتلىكرەك ئىدى .
ئېشەككە تەگكەن تاياق ئۆزىگە تەگكەندەك بولۇپ دۇمبىلىرى قىملداپ كەتتى . ــ ھاي ھاي ياخشى ئادەملەر ئۇنداق قىلماڭلار .ــ دەپ ئارىغا چۈشتى شۇپۇرگە ــ
كۆرۈپ تۇرۇپسىلەركى ، بۇ مۇشۇنداق ئەسكى خۇيلۇق مەخلۇق ، خۇدا شۇڭا ئۇنى باشقا نىمە قىلماي ئېشەك قىلىپ ياراتقان . بويتۇ مەن اشارغا ئىشلىسەم ئىشلەي . ئېشەك ئۆزۈمگە قالسۇن .
سۇپۇرگە تاش يۇنۇغۇچىلار قاتارىدا تاش چوقۇدى . قانداقتۇر بىر دۆڭنى تۈزگە ، تۈزنى دۆڭگە تارتىۋاتقان ھاشارچىلارغا قوشۇلۇپ ئېشىكى بىلەن تويا توشدى .
ئۇ يەردە سىپىللار ئۈستىگە قۇرۇلغان دارلارنى ، شەھەر مەيدانىنىڭ ئوتتۇرسىغا ئورنىتىلغان ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغانلارنىڭ كاللىسى چېپىلىدىغان ھەيۋەتلىك كۆتەكنى ، ئايىغىدىكى ئېغىر

كىشەنلەرنى شاراقلىتىپ سۆرەپ ، قامچا ئاستىدا ئىشلەۋاتقان جىنايەتچىلەرنى كۆردى . ھەممە يەرنى كىشىنىڭ دىمىنى سىقىدىغان ئېغىر بۇرۇقتۇملۇق ، چوڭقۇر سۈكۈت قاپلىغاندەك قىلاتتى . . پەقەت ئىككى ئىشلا سۈپۈرگىنىڭ خاتىرىسىدە ساقلىنىپ قالدى .

بىر قېتىم ئۇ دىۋانىلەر مەھەللىسىنى كۆرۈپ باقماقچى بىرىپ ، ئېشىكىدىن ۋە ئۆزىنىڭمۇ جېنىدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاسلا قالدى . جۇلدۇر كېپەن بىر توپ ئادەملەر يۈپۈرلۈپ كېلىپ ئۇنى ئېشىكىنىڭ ئۈستىدىن سۆرەپ چۈشتى . قىيىالاڭاچ باللاردىن بىر نەتچىسى ئېشەكنىڭ ئۈستىگە مىنىپمۇ ئۆلگۈردى . قالغانلىرى ئۇنىڭ قويۇنلىرىنى ئاختۇرۇپ كىيىملىرىنى تارتقۇشلاپ سۆرىگىلى تۇردى . قورقۇپ كەتكەن سۈپۈرگە :

ــ ھاي نا ئىنساپلار . مۇشۇمۇ ئىش بولدىمۇ ؟ سىلەر ئۆز كەسپىدىشلارنىمۇ بۇلاڭ تالاڭ قىلامسىلەر ؟مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاشلا قەلەندەرغۇ ؟ ــ دەپ خىيالغا كەلگەن گەپلەرنى قىلىپ چۇقان سالدى ، ئۇ ۋارقىرىمىغىنىدا بۇ غەلىتە ئادەملەر ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يىرتىپ گۆشىنىمۇ تالان تاراج قىلىپ بىر پارچىدىن بۆلۈشىۋالىدىغاندەك قىلاتتى . ھەر ھالدا ئۇنىڭ ۋارقىرىشى ئۈنۈم بەردى . ــ يۈپۈرلۈپ كېلىۋاتقان قەلەندەرلەر نىمىشقىدۇر چېپپىدە توختاپ قېلىشتى .

ــ سەن راستىنلا قەلەندەرمۇ ؟ــ دەپ سورىدى بىرى .

ــ بىلىپ قويۇڭلاركى ــ دەپ گۈركىرىدى سۈپۈرگە،ــ مەن يىراق ئەلنىڭ مەشھۇر قەلەندىرىمەن.....

ــ ئۇنداقتا نىمىشقا ئېشەك مىنىپ يۈرۈيسەن ؟ــ دەپ سۆزىنى بۆلدى تۇنجى ئېغىز ئاچقان قەلەندەر ،ــ قەلەندەر دىگەننىڭ ھېچنىمىسى بولماسلىقى كېرەك ئەمەسمىدى؟

ــ بىز تەرەپتە ئېشىكى يوق قەلەندەر قەلەندەر ھېساپلانمايدۇ، ــ دەپ چۈشەندۈردى سۈپۈرگە

ــ ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن يۈرتۈمدىكى قەلەندەرلەرنىڭ ئاقساقىلىمەن. ئېشەككە مىنىپ جاھان كېزىمەن ، ھەربىر شەھەرگە بارغاندا شۇ يەرنىڭ قەلەندەر مەھەللىسىنى زىيارەت قىلىمەن ، سىلەرنىڭ بۇ قىلىقڭلار باشقا يۇرت قەلەندەرلىرىنىڭ قۇلىقىغا يەتسە شۇنچىلىك سەت ئىش بولىدۇكى ....

ــ سەن ئۆز يۇرتۇڭدىكى قەلەندەرلەرنىڭ ئاقساقىلى بولساڭ ــ دەپ خىرىلدىدى قېرى بىر قەلەندەر .ــ بىزنىڭ قەلەندەرلەر شاھىمىز بىلەن كۆرۈشمىكىڭ شەرت.

ــ قەلەندەرلەر شاھى ؟ ھەيران بولدى سۈپۈرگە ــ سىلەرنىڭ قەلەندەرلەر شاھىڭلار بارمۇ تېخى ؟

ــ سېنىڭ يۇرتۇڭدىكى قەلەندەرلەرنىڭ ئاقساقىلى بولسا ــ دىدى قېرى قەلەندەر پەخىرلىنىپ تۇرۇپ ــ بىزنىڭ ئۆز شاھىمىز بار . مانا ھازىر كۆرىسەن .

قەلەندەرلەر چۇۋۇلدىشىپ ئۇنى ئالدىغا سېلىپ ماڭدى . سۈپۈرگە گەپدانلىق قىلىمەن دەپ ئاغزىمدىن بالاغا قالدىممۇ نىمە؟ دەپ ئوشۇقچە گەپلەرنى قىلغۇەتكىنىگە پۇشايمان قىلىپ قالدى . ئەسلىدە ئۇ ئۆزىنى قەلەندەرلەر ئاقساقىلى قىلىپ كۆرسىتىپ مۇشكۇل ئەھۋالدىن قۇتۇلىۋالماقچى ئىدى . بۇ ئەبلەخلەرنىڭ پادىشاھىنىڭ بارلىقىنى كىم بىلسۇن . لېكىن ئېغىزدىن چىقىپ كەتكەن گەپنى ئەمدى قايتۇرىۋالغىلى بولمايتى . شۇڭا بىر دانىشمەن سۆزنى

ئېغىزدىن چىققۇچە ئادەم باشقۇرىدۇ، ئېغىزدىن چىقىپ كەتكەن گەپ ئادەمنى باشقۇرىدۇ دەپ توغرا ئېيتقان .

قەلەندەر سۇپۇرگىنى باشلاپ قىيسىيىپ ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر ئۆينىڭ ئالدىغا ئەكەلدى . ئۆي ئىچىدىكى قاراداپ كەتكەن بورىنىڭ ئۈستىدە چاچ ساقاللىرى چىگلىشىپ كەتكەن ، چىشلىرى قارىدىغان، يۇيۇقسىز بەتلىرى ئەسلى ئۆڭىنى يوقاتقان . ئۈستىدىكى كىيىم كىپچەكلەرنىڭ جۇل جۇللىقى باشقا قەلەندەرلەردىن ئېشىپ چۈشىدىغان سۈرلۈك قىياپەتتىكى بىر ئىنسان ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ ياش قورامىنىڭ قانچىدە ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلماق مۇشكۇل ئىدى .

ئەتراپتا گىژىلداپ يۈرگەن چىۋىنلار ، تور بىسىپ كەتكەن تورۇسلاردا ساڭگىلىغان ئۆمۈچۈكلەر بۇ « شاھ ئوردىسى» نى تېخىمۇ سىرلىق كۆرسىتەتتى .

جاھانكەزدى سۇپۇرگىنى سۇر باستى . قەلەندەرلەر شاھى ئۇنىڭغا باش كۆتۈرۈپ قاراپمۇ قويماي:

ــ نىمە ئادەمسەن ؟ ــ دەپ سورىدى .

ــ تىلەمچىمەن .ــ دىدى سۇپۇرگە ئىككىلەنمەي .

ــ شۇنداق ئۇلۇغ تەڭرىم ئالدىدا ھەممە ئادەم ئوخشاشلا تىلەمچى ،ــ دەپ قەلەندەرچىلىك پەلسەپەسى ئۈستىدە ۋالاقلاپ كەتتى قەلەندەرلەر شاھى ،ــ ئىنسان ئۆزىنىڭ رىزقىنى ، بەختىنى خۇدادىن تىلەيدۇ . پەرىق شۇ يەردىكى ، بىز خۇدادىن تىلىگەنلىرىمىزنى بەندىنىڭ قولى ئارقىلىق ئالىمىز ، سەن ئۇ دۇنياغا بارغاندا كۆرىسەن .شاھلار . ئەمەلدارلار . بايلار بۇ دۇنيادىكى قىلمىشىدىن ھىساپ بىرىپ بولالماي قىينىلىپ تۇرغاندا قەلەندەرلەرنىڭ ھەممىسى خوشال خورام جەننەتكە قاراپ ماڭغان بولىدۇ . نىمىشقا دىسەڭ ، بايلار ئەمەلدارلار زومىگەرلەر خەلقنىڭ نەرسىلىرىنى كۈچ ۋە زورلۇق بىلەن تارتىۋالىدۇ . قەلەندەرلەر بولسا باشقىلار ئىختىيارلىق بىلەن ئىلتىپات قىلغان نەرسىلەرنى قوبۇل قىلىدۇ ،

ــ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ دىلىم يورۇپ .ۋز كەسپىمگە ھۆرمىتىم ئاشتى ،ــ دەپ خوشامەت قىلدى سۇپۇرگە . ئۇنىڭ ئەسيادى بىر نىمىلەر قىلىپ بۇ جىن ئۇۋىسىدىن سالامەت چىقىپ كىتىشتە ئىدى . ــ مەن بەزىدە سەل ئۇيالغاندەك بولاتتىم ....

ــ ئۇيالما پەخىرلەن .ــ دەپ سۇپۇرگىنىڭ سۆزىنى بۆلدى قەلەندەرلەر شاھى ــ بىز باشقىلارنى جىنايەت يولىدىن قايتۇرغۇچىلارمىز . مىسالى : بىر كىشىنىڭ يانچۇقىدا ئۆز خىراجىتىدىن ئوشۇق بىر تەڭگە تۇرۇپتۇ دەيلى ، بۇ ئوشۇقچە نەرسە چوقۇم ئۇنى يامان خىياللارغا سالىدۇ . بىز ئۇنىڭ ئوشۇقچە پۇلىنى تىلىۋالىمىز، ھىلىقى كىشى يامان يوللارغا مىڭىپ قىلىشتىن ئامان قالىدۇ . ھەمدە كۆپ ساۋاپ ئالىدۇ .

ــ ئاپىرىن .ــ دىدى سۇپۇرگە ــ مەن تېخى ھىچبىر قەلەندەرنىڭ ئاغزىدىن مۇنداق چوڭقۇر مەنىلىك گەپلەرنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىكەنمەن .

ــ سەن ئادەتتىكى بىر قەلەندەرنىڭ ئەلدىدا ئەمەس ، قەلەندەرلەر شاھىنىڭ ئالدىدا تۇرىۋاتىسەن ـ دە،ــ دەپ مەغرۇرلاندى شاھــ مەن ساڭا ئېيتسام ئۇلۇغلۇق تەرەپتە مىنىڭ نامىم «قۇياش شاھى» دىن قالسىلا ئىككىنجى ئورۇندا تۇرىدۇ . بەزىدە شۇ شاھىنىڭمۇ ماڭا ھاجىتى چۈشىدۇ .

ــ شۇ ئۇلۇغ ق«قۇياش شاھى»نىڭ ؟

ــ مانا بۇ بوينۇمدىكى مىس پۈتۈكنى كۆردۈڭمۇ ؟ ــ بوينىغا ئېسىقلىق تۇرغان قانداقتۇر بىر كىچىك مىس تاختىنى كۆرسەتتى قەلەندەرلەر شاھى ،ــ مانا بۇ پۈتۈكنى ئېلىپ شاھ ئوردىسىغا

ئىختىيارى كىرىپ چىقالايمەن . بەزىدە شاھنىڭ ئۆزى مېنى چاقىرىپ قالىدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ . نىمە ئۈچۈن دىمەكچى ولىدىغانسەن ؟ شاھ ئۆز قوشۇنى بىلەن ياقا يۇرتلارنى بىسىۋالغاندا ، ئارقىدىنلا ئۇيەرگە مىڭلاپ قەلەندەرلەرنى ئەۋەتىشكە تۇغرا كىلىدۇ . بۇ قەلەندەرلەر ئۇ يەردە

ئون - يىگىرمىدىن بالىلاپ ئاز كۈندىلا شۇنداق كۆپىيىپ كىتىدۇكى ، ئەقلىڭ يەتمەيدۇ . بۇ بەتچىغەرلەر ئۇ يەرگە بىرىپ بىيىشقاندىن كىينلا بىزنى ئۇنتۇشىدۇ .

بۇ ئىشقا مەن ھەرگىز خاپا بولمايمەن . ئادەملەر مال دۇنيانى كۆرگەندە ياراتقان .ئىگىسىنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ . مەن نىمە ئىدىم ... ھەقاچان سەن قۇياش شاھنىڭ نامىنى ئاڭلاپ كەلگەنسەن . ئېھتىمال ئۇ بۇدۇنيادا مەندىن مەرتىۋىلىكتۇر ، ئەمما ئۇ دۇنيادا مىنىڭ ئورنۇم چوقۇم ئۇنىڭكىدىن ئۈستۈن بولىدۇ ... خۇدا ساڭا ئاجايىپ كەسىپ ئاتا قىپتۇ ، شۇ كەسىپ بىلەن ئۆلۈپ كىتىشىڭگە نىسىپ بولغاي ، قېنى يولۇڭغا ماڭ .

سۈپۈرگە قەلەندەرلەر شاھنىڭ ئالدىدىن قايتىپ چىقىشى بىلەن ئىشىك ئالدىدا تۇرغان قەلەندەرلەر كىلىپ چۈۋۈلدىشىپ ئۇنى ئورىۋالدى . چۈنكى سۈپۈرگە ئۇلارنىڭ شاھنىڭ نەزىرىگە چۈشكەن ۋە ئۇنىڭ قۇبۇل قىلىش شەرىپىگە ئېرىشكەن ئىدى . قايسى بىر قەلەندەر ئۇنىڭ ئېشىكىنىڭ قۇيرۇقىنى تارتاتتى ، قايسى بىرلىرى ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ تۈپىسىنى قاقاتتى . كىملەردۇر «پوش پوش » دەپ ئۇنىڭغا يول ئاچاتتى . قەلەندەرلەر ئۇزۇندىن بىرى بۇيەردە كۆرۈلۈپ باقمىغان ئاشۇنداق قىزغىن تەنتەنە بىلەن ئۇنى ئۇزىتىپ قويىدى .

يەنە بىر كۈنى سۈپۈرگە شەھەر كوچىسىدا قولى مەھكەم باغلانغان بىر مەھپۇس بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى . ئىككى لەشكەر ئۇنى يالاپ ئادىغا سىيلىپ ئەكىتىۋاتاتتى .

- ھاي قېرىنداش .- دەپ چاقىردى مەھپۇس سۈپۈرگىنى ، سۈپۈرگە ئېشىگىنىڭ قەدىمىنى ئىختىيارسىز توختاتتى . چۈنكى ئۇ سۈپۈرگە تۇغۇلغان يۇرتنىڭ تەلەپپۇزىدا سۆزلىدى .

- سەن كىم بولىسەن ، نىمە ئادەمسەن ؟ - دىدى سۈپۈرگە ھەيران بولۇپ .

- كىملىكىمنى دەپ بېرىشكە ۋاقتىم يوق - دىدى مەھپۇس.- مۇنۇ ئىككى لەشكەر تېخى مىنىڭ كىملىكىمنى بىلەلمەيدۇ ، ئەرزىمەس بىر ئىش ئۈچۈن بۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدىم . كىملىكىمنى بىلىپ قېلىشسا ، مەڭگۈ زىنداندا چىرىپ تۈگەيمەن . يانچۇقۇڭدا بىر تىللايىڭ يوقمۇ ، پەقەت بىر تاللا تىللا ؟مېنى قۇتقۇزۇپ قال.

- نىمە دىيىشىۋاتىسەن ؟- دىدى لەشكەرلەر ئۇلارنىڭ سۆزىنى چۈشىنەلمىگەنلىكتىن .

- ئۇ مىنىڭ قېرىندىشىم بولىدۇ - دىدى سۈپۈرگە - مېنى قۇتۇلدۇرۇپ قال دەپ يىلىنىۋاتىدۇ . مانا بۇ تىللانى ئېلىپ ئۇنى كەچۈرسەڭلار .

لەشكەرلەر ئۈچۈن مەھپۇسنى ئوردىغا ئاپىرىپ بەرگەندىن كۆرە ، شۇ بىر تىللاغا تېگىشكىنى پايدىلىقراق ئىدى . سۈپۈرگە ئېشىكىدىن چۈشۈپ . قولىنى لەشكەرلەرگە سۇندى . ئۇنىڭ ئالقىنىدا راستىنلا بىر تال تىللا قۇياش نۇرىدا يالتىراپ تۇراتتى .

- بىر تاللا بارمۇ ؟ - دىدى لەشكەرلەرنىڭ بىرى - قارا بىز ئىككى ئادەمدە . بىر تال تىللايىڭنى قانداق بۆلۈشۇالىمىز؟ بەرسەڭ ئىككىنى بەر بولمىسا يولۇڭغا ماڭ .

- بوپتۇ ئىككىنى بەرسەممۇ بىرەي .

سۈپۈرگە ئالقىنىدىكى تىللالارنى يەرگە تاشلىدى . بىر تال تىللا پىششىق خىش ئۈستىگە جىرىڭلاپ چۈشتى ـ دە . ئىككى تال تىللاغا ئايلىنىپ ئىككى تەرەپكە قاراپ دومىلاپ كەتتى .

لەشكەرلەرنىڭ ھەيرانلىقتا كۆزلىرى پارقىراپ كېتىشتى ۋە يەنە دەرھال ئېسىنى يىغىپ تىلىلاغا ئۆزىنى ئاتتى . سۈپۈرگە مەھپۇسنى باغلاقتىن يەشتى .

ـ رەھمەت ساڭا ــ دېدى مەھپۇس، ـــ « تام تېشەر» دېگەن ئىسمىنى ئېسىڭدە چىڭ تۇت ، كېرەك بولغاندا ياخشىلىقىڭغا ياخشىلىق قايتۇرىمەن.

مەھپۇس يۇگۇرگىنىچە يىراقلاپ كەتتى . نىمىشقىدۇر ئۇنىڭ ئوت چاقناپ تۇرغان كۆزى سۈپۈرگىنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۇزاققىچە ئۆچمىدى . ..... ئۇنىڭدىن باشقا بۇ شەھەردە كۆرگەن ھېچنىمە سۈپۈرگىدە چوڭقۇرراق تەسىر قالدۇرغىنى يوق . بۇ شەھەردىكى ھەممە نەرسە پەقەتلا بىر ھۆكۈمران ـ ئاشۇ « قۇياش شاھى» نىڭ خاھىشى . خوشاللىقى ئۈچۈن خىزمەت قىلاتتى . ھەممە نەرسە شۇ بىر ئادەمنىڭ ئىختىيارىغا بوي سۇناتتى . ئوردىدىكى بارلىق ۋەزىر ۋۇزرا ، ئۆلىما ، داناالار ، گۈزەل نازىنىنلار شۇ كىشىنىڭ ئىرادىسى بىلەن ھەركەت قىلاتتى .

« خوش ئېشىكىم ـ دەپ مۇراجەت قىلدى سۈپۈرگە ئېشىكىگە ـ سەن ئەگەر ئېغىلدا ئېغىلدا بىركۈن ئوشۇقراق باغلاقلىق تۇرۇپ قالساڭ زېرىكىشتىن ھاڭراپ جاھاننى بېشىڭغا كىيىسەن . شاھ ئوردىسىدىكى شۇ بىچارىلەرنىڭ ساراڭ بولۇپ قالمىغىنىغا ھەيرانمەن ... بارلىق كۈچ ۋە ھوقۇقنىڭ ئىگىسى بولغان شۇ (قۇياش شاھى) قانداقراق ئادەمكىن ؟ئۇ كېچىسى قانچىلىك كەڭلىكتىكى ئورۇندا ياتار ؟بىر ۋاخلىق تاماقىدا قانچىلىك بالايى بەتتەرلەرنى يۇتىۋېتىدىغاندۇ ؟ ئېھتىمال ئۇنىڭ ئاغزى تىمساقنىڭكىدىنمۇ يوغاندۇر؟ ئۇنىڭ قۇلاقلىرى سىنىڭكىدىنمۇ ئۇزۇن بولۇپ مورىسىگە ساڭگىلاپ چۈشسە كېرەك ؟ ياكى بولمىسا ئۇ ھېلىقى چۆچەكلەردىكى ئىبلىسنىڭ نەق ئۆزىدۇر ؟ بولمىسا نىمىشقا ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغانلىكى ئادەمنى تىترەك باسىدۇ؟......»

جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆز يۇرتىنى سېغىنغان ئىدى . ئۇنىڭ يۇرتى بەكمۇ يىراقتا ، قۇم ۋە چۆللىكلەرنىڭ ئىچىدە ئىدى . خۇدا ئۆز مۆجىزىسىنى كۆرسىتىپ . ئاشۇ چۆللۈكلەر ئارىسىغا ئاجايىپ بۇلاقلارنى ياراتقان . يىراقتىكى ئاق باش تاغلار . قارلىق چوققىلاردىن ئېقىپ چۈشكەن مۇزدەك قار سۇلىرى بىر بىرىگە قوشۇلۇپ ھەيۋەتلىك ئېقىنلارنى ھاسىل قىلىپ . قۇملۇقلارغا يېتىپ كەلگەندە نەلەرگىدۇر سىڭىپ غايىپ بولاتتى . ــ دە يەنە چۆللۈكنىڭ قايسى بىر جايلىرىدىن

فونتاندەك ئېتىلىپ چىقاتتى ، ئادەملەر بۇ بۇلاق سۇلىرىنى باشلاپ بوستانلىقلارنى بىنا قىلغانىدى . سۈپۈرگە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەرنىڭ سىپىللىرىمۇ ، ھەتتا پادىشاھىمۇ يوق . سانسىز بولاقلاردىن يىغىلغان سۇلار شەھەر ئىچىدە ئۆستەڭ بولۇپ ھەيۋەتلىك شارقىراپ ئاقىدۇ . ئۆستەڭ بويىدىكى قۇملۇقلاردا ئۇششاق بالىلار قىپيالاڭاچ بولۇۋېلىپ يۇگۇرشۇپ ئوينىشىدۇ . سۆگەتلەر سايىسىدىكى سەگەنچۈكلەردە بوۋاقلار تاتلىق ئۇخلايدۇ . ئۈژمە دەرىخى سايىسى ئاستىدىكى كىگىزلەردە ئولتۇرغان ئاياللار قىزىق پاراڭلىشىپ يىپ ئىگىرىشىدۇ . شەھەر مەيدانلىرىدا دۇنيانىڭ ھەر تەرەپلىرىدىن كەلگەن سودىگەرلەر ماللىرىنى يېيىپ سودا سېتىق قىلىشىدۇ . ئۇلاردىن باج سېلىق ئېلىشنى ھېچكىم خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ. ئۇ يەردىكى بايلىق . توقچىلىق كىشىلەرنى شۇنداق ساددا .غەمسىز ياشاشقا ئۆگەتكەن . كەچلىكلىرى باغلاردىن ناخشا . ساز ئاۋازى كېلىدۇ . ناخشىچىلار ئۆز ناخشىلىرىدا ئاشىقلارنىڭ دەردى . بەختكە ئېرىشكەن قىزنىڭ شادلىقى . يىراق كارۋان يولىدا كېلىۋاتقان يولوچىنىڭ جاپاسى . ئېرىنى كوتىۋاتقان ئايالنىڭ سېغىنىشى . گۈللەر ئېچىلغان دالا . ئاپتاپ چاقنىپ تۇرغان قۇملۇقلار . باھارنى قوغلىشىپ كېتىۋاتقان

قۇشلار .... يەنە شۇنداق نۇرغۇن ئىشلار توغرىسىدا كۈيلەيدۇ . سۈپۈرگىنىڭ شۇ سۈيۈملۈك يۇرتىدىن ئايرىلغىنىغا مانا بىر يىلچە بولدى . ئۇ ھەر قېتىم جاھان كېزىپ يىراقلاپ كېتىدۇ . دە يەنە سېغىنىپ ئارقىسىغا يانىدۇ.

جاھانكەزدى سۈپۈرگە ھېلىلا ئۆزى تاشلاپ چىققان « قۇياش شاھى » نىڭ پايتەختىگە يەنە بىر قېتىم قايرىلىپ قارىدى . ئېگىز سىپىل ئۈستىدە قورال ياراغلىرى بىلەن قېتىپ تۇرۇشقان جەسەكچىلەر بارغانسىرى خىرەلىشىپ بارماقتا ئىدى . ئۇ ئېشىكىنى تېخمۇ قاتتىقراق دېۋىتتى . « ئالغا باس ئېشىكىم . تەھدىت .

زوراۋانلىق ھۆكۈم سۈرگەن بۇ ماكاندىن نېرىراق بولايلى . بۇ شەھەر نىڭ مەرمەر تۈۋرۈك .كۈمۈش فونتان . ئېرەم باغلىرىغا لەنەت...»

جاھانكەزدى سۈپۈرگە

ئەللىك ياشلاردىن ھالقىغان . ساقاللىق بۇ كىشى ئۆز يۇرتىدا « جاھانكەزدى سۈپۈرگە » دەپ نام بىلەن مەشھۇر. سۈپۈرگە كىچىكىدىنلا خىيالچان ئىدى . باش باھاردا ئېرىق بويلىرىدا پەيدا بولىدىغان يۇمران مايسىلار . ئاق ۋە ھال رەڭ تاۋلىنىپ تۇرىدىغان چېچەكلەر ئۇنى كۆچلۈك ھاياجانغا سالاتتى . يۇپۇرماقلىرى ئەمدى تەڭگە بولىۋاتقان تاللارنىڭ شېخىغا قونۇپ سايرىشىۋاتقان باھار قۇشلىرىغا قاراپ ئۇ سائەتلەپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى . بۇ قۇشلار زىمىستان كۈنلىرى نەگە يوقىلىپ كېتىدىغاندۇ ؟ باھار كۈنلىرى بۇيەرنى قانداق تېپىپ كېلەلەيدۇ ؟ .... يۇلتۇزلار كۈندۈزى نەگە مۆكۈۋالىدۇ ؟ ... ئېرىقتىكى سۇلار قانداق كۈچىنىڭ تەسىرىدە ئاقىدۇ .؟ ...... ھۆركىرەۋاتقان بوران .گۈلدۈرلەپ چاقىقان چاقماقلار نېمىنىڭ غەزىپى ؟ ... ئادەم نېمە ئۈچۈن ئۆلۈپ كېتىدۇ . ؟ ....بۇ دۇنيانىڭ ئىگىسى زادى كىم ؟ .... يەنە شۇنداق نۇرغۇن چىگىش سۇئاللار ئۇنىڭ خىيال دۇنياسىدا ئەگىپ يۈرەتتى . سېھىرلىك ئايدىڭ كېچىلەر . يۇرتنى . قىرنداشلىرىنى تاشلاپ ئۆز ئاشقىنى ئەگىشىپ كېتىپ بارغان قىز. جاينامازدا ئولتۇرۇپ باللىرىنىڭ بەختىنى تىلەپ يىغلاپ دۇئا ئوقۇۋاتقان ئانا . سەھەردە ئاڭلانغان مۇڭلۇق نەي ئاۋازى سۈپۈرگىنىڭ باللىق قەلبىگە ھەسرەتلىك ھېسياتلارنى بېغىشلايتى .

سۈپۈرگىنىڭ ئائىلىسى تۇرىدىغان مەھەللىنىڭ كوچىسىدىن ئارلاپ ئۆتۈپ قالىدىغان بىر كىشى سۈپۈرگىنى تولىمۇ قىززىقتۇراتتى . ئۇنى ئادەملەر « توختى ئاشىق » دەپ ئاتايتى. نىملەرنىدۇر دەپ غودۇڭشىپ . يولنىڭ قىززىق تويىسىنى توزۇتۇپ يالاڭئاياغ چىقىپ كېلىۋاتقان توختىنى كۆرۈش بىلەنلا ئۇششاق باللار « ئەنە ، توختى ئاشىق كېلىۋاتىدۇ .» دەپ تەرەپ تەرەپكە قېچىشاتتى . لىشلەرنىڭ ئېيتىشىچە : توختى نامرات ئائىلىنىڭ ئوغلى ئىكەن ، ئۇ يىگىت بولۇپ يېتىلگەندە بىر باينىڭ قىزىغا ئاشىق بوپتۇ . باي قىزنى باشقا بىرىگە ياتلىق قىلىۋېتىپتۇ . شۇنۇڭدىن بېرى توختى ئۆيلەنمەي مۇشۇنداق بىر ئۆمۈر سەرسانلىقتا ئۆتتۈۋاتقانمىش......... توختى ئاشىق دائىم « ياراتقان ئىگەمنىڭ نەزرىدە باي نېمە ؟ گاداي نېمە؟ ئادەم نېمە؟ چۈمۈلە نېمە؟ ھەممىسى ئوخشاش .

خۇدا ھەممىنى يارىتىدۇ . يوقىتىدۇ . ئالەمدە پەقەت ئاشقىلىقلا ئۆلمەيدۇ » دەيتتى. سۆپۈرگە: ئاشقىلىق دىگەن نىمە؟ نىمىشقا ئۇ باشقىلارنى ئوتلارغا سۆلارغا سالالايدۇ؟دەپ ھەيران بولاتتى .

بىر كۈنى توختى ئاشق ئۆزىدىن قاچماي يولنىڭ ئوتتۇرسىدا تۇرۇپ قالغان سۆپۈرگىنىڭ بېشىنى سلاپ ، غەلىتە ھجىيىپ :

ــ كىمنىڭ بالىسى سەن ؟ ... ھە سەنمۇ چوڭ بولىسەن . ئىسست . مەن نىمىشقىمۇ سەنچىلىك ۋاقتىمدا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىيتىم . ــ دىدى .

توختى ئاشق ئۆتۈپ كېتىشى بىلەنلا بىرەيلەن سۆپۈرگىنى چاقىرىپ قالدى . سۆپۈرگە بېشىنى كۆتۈرۈپ يولنىڭ چېتىدە تۇرغان يوغان سەلللىك كىشىنى كۆردى . بۇ مەھەلللىنىڭ ئىمامى ئىدى.

ــ توختى ئاشق ساڭا ھازىر نىمە دىدى ؟ ــ دەپ سورىدى ئىمام .

ــ مەن نىمىشقا سەنچىلىك ھاقتىمدا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىيتىم دىدى ،ــ دەپ جاۋاپ بەردى سۆپۈرگە .

ــ ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان ئىمانسىز ــ دەپ تىلللىغىنىچە يولغا ماڭدى ئىمام .

ئىمام ئەمدىلا دوقمۇشتىن ئەگىلىپ تۇرۇشىغا يول ئۈستىدە يەنە توختى ئاشق پەيدا بولدى .

ــ ھاي بالا .ــ دەپ چاقىردى ئۇ سۆپۈرگىنى ،ــ ئىمام ھازىر ساڭا نىمە دىدى ؟

ــ توختى ئاشق ھازىر ساڭاھازىر نىمە دىدى؟ دەپ سورىدى.

ــ سەن نىمە دىدىڭ؟

ــ مەن سەن ماڭا دىگەن گەپلەرنى دىدىم .

ــ ئىمام نىمە دىدى ؟

ــ ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان ئىمانسىز. دىدى .

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ توختى ئاشق شۇنداق قاقاقلاپ كۈلدىكى ، ئۆيلەرنىڭ ياغىچىغا قونۇپ ئولتۇرغان كەپتەرلەر ئۈركۈپ گۈرردە ئورنىدىن قوزغىلىپ كېتىشتى .

ــ ئىمانى ئۆلچەيدىغان تارازا ئىگىسىنىڭ قولىدا ،ــ دىدى توختى ئاشق ،ــ ئۆلۈم ئاللانىڭ ئىلتىپاتى ، بۇ دۇنيادا جاپا چېكىۋاتقانلار ئۆلۈمنى سېغىنىدۇ .

گۇناھقا پاتقانلار ئۆلۈمدىن قورقىدۇ . ...

سۆپۈرگىنىڭ ئاتىسى شەھەردىكى ھاللىق سودىگەرلەرنىڭ بىرى ئىدى . ئۇنىڭ ئۈچ قىزى بولۇپ سۆپۈرگە بولسا ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا كۆرگەن ئوغۇل پەرزەنتى ئىدى . شۇڭا ئۇ ئوغلىغا يامان كۆزلەردىن يىراق قىلىش ئۈچۈن تومتاقلا قىلىپ « سۆپۈرگە » دەپ ئىسىم قويغان ئىدى . ئاتىنىڭ نەزىرىدە سۆپۈرگە ھەر دائىم بوسۇغىلا تاشلاپ قويىدىغان ئاددىي نەرسە بولسىمۇ ، كىشىلەرگە ھەر كۈنى لازىم بولۇپ تۇرىدىغان ، ئادەملەرنى پاسكىنچىلىقتىن خالىي قىلىدىغان ئۇلۇغ نەرسە ئىدى .

سۆپۈرگىنىڭ ئاتىسى ئۇنى شەھەردىكى داڭلىق مەدرىسلەرنىڭ بىرىگە ئوقۇشقا بەردى . سۆپۈرگىنىڭ بىر نەتىجە تەكتۈشلىرى ئۈنەتچە بىشىدىلا قورئاننى تاماملاپ . كىيىنكى چاغلاردا ئۇلارنىڭ ھەر بىرى شەھەردىكى چوڭ مەسچىتلەرنىڭ ئىماملىرىدىن بولۇشتى . ئەمما سۆپۈرگە ھەرقانچە تىرىشچانلىق كۆرستىپمۇ ھەپتىيەكتىن قورئانغا ئۆتەلمىدى . ۋاڭ چوڭغا تولغان مەدرىسىدە ئۇنىڭ كاللىسى ھېچنىمنى قوبۇل قىلالمايتى . قاراڭغۇ ، زەي ھۇجرىلاردا ئالدىغا

ھەپتىيەكنى ئېچىپ قويۇپ ئولتۇرغىنىچە ئۇنىڭ خىيالى ئادەملەر بىلەن گۈرۈلدەپ تۇرغان قايناق بازارلاردا ، دېھقان ناخشا ئېيتىپ ساپان ھەيدەۋاتقان كەڭ ئېتىزلاردا ، قۇشلار سايرىشىپ تۇرغان داللىلاردا بولاتتى . ئۇنىڭ قۇياش نۇرى بىلەن تاۋلىنىپ تۇرغان ئوچۇقچۇلۇقنى ، كەپتەرلەر پەرۋاز قىلىۋاتقان كۆك ئاسماننى ، چەكسىز دالىلارنى كېسىپ ئۆتۈپ ھەر تەرەپكە قاراپ سوزۇلۇپ كەتكەن چىغىر يوللارنى ، دەرەخزارلىقلارغا تۆكۈلگەن مۇزدەك ھەم نەم يۇپۇرماقلارنى سېغىناتتى . بەزىدە ئۇ مەدرىستىن قېچىپ چىقىپ . شەھەرنىڭ چېتىدىكى دۆڭلۈككە چىقىپ ئولتۇرۇپ يىراقتا كۆمۈشتەك يالتىراپ ئېقىۋاتقان سۇلارغا ، ھەر تەرەپكە سوزۇلغان يوللارغا قارايتتى . ۋە مۇشۇ يوللار بىلەن توختىماي مېڭىۋەرسە قەيەرلەرگە بېرىپ قالىدىغاندۇر؟ ــ دەپ ھەيران بولاتتى .

سۈپۈرگە دەرس ئالىدىغان مەدرىستە چىرايلىرى سارغىيىپ . مۈكچەيگەن . ئۆمرىنى شۇ زەي . قاراڭغۇ ھۇجرىلاردا بەڭۋاش بالىلارنىڭ قەلبىگە ئىمانىنىڭ نۇرىنى يېقىش ئۈچۈن ھەپىلىشىپ ئۆتكۈزگەن بىر مويسىپىت بار ئىدى . ئۇ بەزىدە سۈپۈرگىنىڭ بېشىنى سىلاپ :

ــ قارا سېنىڭ كۆزۈڭدىن باشقىچە نۇر چاقناپ تۇرىدۇ . ئۆزۈڭ بۇ يەردە بولساڭمۇ كۆڭلۈڭ ھەر يەردە . خۇدا سېنىڭ دىلىڭغا بەلكىم باشقا بىر نەرسىنىڭ مۇھاببىتىنى سالغاندۇر ياكى كەلگۈسىدە سېنىڭ بېشىڭغا چۈشمەكچى بولۇپ تۇرغان ئاجايىپ قىسمەتلەر باردۇر . بىلگۈچى خۇدا . ــ دەيتتى .

سۈپۈرگە بۇ كىشىنى ياخشى كۆرەتتى . ئۇ قوپال ۋە تەكەببۇر ، مۇتتەسىپلىكى كىشىنى بىزار قىلىدىغان باشقا مۇدەررىسلەرگە ئوخشىمايتى . ـ

ــ تەقسىر . جاھاندىكى ئاشۇ يوللار بىلەن مېڭىۋەرسە قەيەرگە بېرىپ توختايدۇ ؟ ــ دەپ سورايتى سۈپۈرگە ھېلىقى ئۇستازىدىن .

ــ ھارغان يېرىڭگە بېرىپ توختايسەن ئوغلۇم . ــ دەپ جاۋاپ بېرەتتى ئۇ .

ــ ئەگەرچەندە ھارماي مېڭىۋەرسىچۇ؟

ــ ھارماسلىق پەقەت ئاللاغىلا خاس مۆجىزە . بىز بەندىمىز ھەممىمىز ھارىمىز.

ــ ئەگەر ياراتقان ئىگەم ماڭا شۇنداق كۈچ ــ قۇۋۋەت بەرسىچۇ ؟

ــ ئەگەر خۇدا ئۆزى ساڭا شۇنداق قۇدرەت ئاتا قىلسا ئۇ چاغدا سەن دۇنيانىڭ چېتىگە بېرىپ توختايسەن .

ــ دۇنيانىڭ چېتى؟ ــ ھەيران بولدى سۈپۈرگە ، ــ دۇنيانىڭمۇ چېتى بولامدۇ ؟

ــ چېتى بولىدۇ ، خۇددى سەن ئۆگزىگە چىقساڭ ئۇنىڭ تۆت ئەتراپىدا چېتى بولغانغا ئوخشاش .

ــ دۇنيانىڭ چېتىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن يەنە نىمە كۆرىمەندۇ ؟

ــ خۇددى سەن كېچىسى كۆرگەنگە ئوخشاش چەكسىز قاراڭغۇلۇق ۋە نۇرغۇن يۇلتۇزلارنى كۆرىسەن .

ــ چەكسىز قاڭغۇلۇق دېدىلىما؟

ــ شۇنداق مۇقەددەس كىتاپلاردا يېزىلىشىچە : بىز ياشاپ تۇرغان بۇ زېمىننى پايانسىز سۇ ئوراپ تۇرىدۇ . ...

مۇنداق گەپلەر سۈپۈرگىنىڭ باللىق تەسەۋۋۇرىنى تېخىمۇ جانلاندۇرىۋېتەتتى . ئۇنىڭ مەدرىسىنىڭ ئاشۇ ئېگىز تۆت تېمىنىڭ ئىسكەنجىسىدىن ، ۋاڭ چۇڭلۇق شەھەرنىڭ

قىستاڭچىلىقلىرىدىن قۇتۇلۇپ . سەپەر خالتىسىنى ئۆشنىسىگە تاشلاپ يىراقلارغا سەپەر قىلغۇسى . ئالەمنىڭ چېتىگە يېتىپ بېرىپ . ئۇنىڭمۇ نېرىسىدا نىمىلەرنىڭ بارلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈسى كېلەتتى .

ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن سۇپۇرگە ئاتىسىدىن قالغان مال مۈلۈك . كاتتا باغلىق ئېچكىرى تاشقىرى قورولار نى ئايال قېرىنداشلىرىغا مىراس ھەققى قىلىپ ئۇلەشتۇرۇپ بېرىۋەتتى . ئۇ ئايۋانلىق قورولار شۇنچە كەڭ ۋە ھەشەمەتلىك بولسىمۇ . سۇپۇرگىنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى دۇنيادىن يەنە كۆپ كىچىك ئىدى . ئۇنىڭ تۇمۇرىدا تۆت تام ئېچىگە بەند بولۇپ ياشاشنى زۇلۇم بىلىدىغان باشقىچە بىر قان ئۆركەشلەيتى ....

سۇپۇرگە ئاتىسىدىن قالغان مىراسلارنى ئاجىز قېرىنداشلىرىغا بېرىپ تۈگەتكەندىن كېيىن ، ئۆزىنى خېلىلا يېنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلدى . شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ ئۆزىنىڭ ئارزۇ قىلغان سەيياھلىق تۇرمۇشىنى باشلىۋەتتى . مانا شۇنۇڭدىن باشلاپ ھازىرغىچە ئۇ بىرەر جايدا كۆپ بولسا بىر يىلدىن ئوشۇق تۇرۇپ باققان ئەمەس . ئۇ چۆللەرنى . چەكسىز قۇملۇقلارنى ئايلىنىپ . شۇ قۇملۇقلار ئەتراپىغا يۇلتۇزدەك تارقالغان شەھەر . يېزىلارنى بىرمۇ بىر كېزەتتى . ئېشىكنىڭ بېشىنى قانداقتۇر بىر بازارغا بۇراپ . ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇننىڭ ئىككى كۆزىنى يىپ يىڭنە. چاي تۇز دېگەندەك چۆل ئادەملىرىگە كېرەكلىكماللار بىلەن تولدۇرۇپ . يەنە قانداقتۇر بىر بازار ياكى يولدا ئۇچۇرغان مەھەللىلەردە ئازغىنە پايدىسىغا سېتىپ پۇل قىلىپ سەپىرىنى داۋام قىلىۋېرەتتى . ئۇ قانچە قانچە قېتىم چۆل قاراقچىلىرىنىڭ بولاڭ تالىڭىغا ئۇچراپ جېنىدىن ئايرىلغىلى تاسلا قالدى . يەنە قانچە قېتىم ئۇ شۇنداق ئۇششاق قاراقچىلارنىڭ ئۆزى بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇپ قونالغۇلاردا بىللە تۈنىدى . بەزىدە ئۇنىڭغا قىمارۋازلارنىڭ تاۋكالىرىنىڭ يېنىدا تاماشا كۆرۈشكە ۋە بەزىدە گۈلخان يېنىدا ئولتۇرۇپ قانداقتۇر بىر تەۋەككۇلچىلەر. جاھانكەزدىلەرنىڭ سىرلىق ئالەم . ھايات . تۇرمۇش توغرىسىدىكى قىززىقارلىق پاراڭلىرىنى ئاڭلاشقا توغرا كېلەتتى .

بىر قېتىم سۇپۇرگە ئۇقۇشمايلا . ئادەم ئۆلتۈرۈش خۇمارى بار بىر تەلۋىنىڭ ئۆيىدە بىر كېچىنى ئۆتكۈزدى . تاغدەك يوغان بەستى بار . مەيدىسىنى ئاتنىڭ يايلىسىدەك قاپقارا تۈك قاپلىغان بۇ ئادەمنىڭ كۆزلىرى ئوت بولۇپ يېنىڭ كىشىگە تىكىلەتتى . ئۇ كېچىچە سۇپۇرگە ئۆزى ئۆلتۈرگەن ئەرلەر . ئاياللار. بالىلارنىڭ سانى . ئۇلارنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا قانداق تىپپىرلاپ چىرقىراشقانلىرى . ئاققان قان . ئېچىنىشلىق نالە . چاچراپ چىققان كۆزلەرتوغرىسىدا زوقلىنىپ سۆزلەپ چىقتى .

. سۆز ئارىسىدا ئۇ ئارىدەك يوغان قوللىرىنى سۇپۇرگىگە شىلتىپ :

ـ خەپ سەن بۇگۈن مېھمان بولۇپ قالدىڭ ـ دە بولمىسا بۇ كېچە سېنىڭ قانداق ھالەتتە جان بەرگىنىڭنى كۆرۈپ ھوزۇرلانغان بولاتتىم . ـ دەپ ئەسكەرتىپ قوياتتى .

بۇ قىن ئېچكۈرنىڭ قارىشىچە: ئادەم بارلىق جىنايەت ۋە بۇزغۇنچىلىقنىڭ مەنبەسىمىش. ئاللا ياراتقان بۇ كەڭ ئالەمنىڭ پاكلىقىنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن ئۇ دۇنيادىكى ھەممە ئادەمنى . جۈملىدىن ئەڭ ئاخىرىدا ئۆزىنىمۇ بوغۇپ ئۆلتۈرۈشنى قارار قىلغانمىش ....

سۇپۇرگە كىرپىك قاقماي ۋەھىمە ئېچىدە تاڭنى ئاتقۇزدى . قورقۇنچۇلۇقىدا ئۇ ھېلىقى تەلۋىگە قانداقتۇر شىلتىسا نەتىچە يۈز گەز ئۇزرايدىغان . يەنە بىر شىلتىسا قىسقىراپ غىلاپقا

چۈشىدىغان قېلىچ ھەققىدە خىيالغا كەلگەننى سۆزلەيتى .
ـ سەن مۇشۇنداق قىلىچنى راستىنلا كۆرمىگەنمۇ ؟ ئۇ توغرىسىدا ئاڭلاپمۇ باقمىغانمۇ ؟
توۋا.........ــ دەيتتى سۇپۇرگە ،ــ مەن نىمىشقا شۇ قېلىچتىن ساڭا بىرنى ئەكەلمىدىم ــ ھە، ئۇ چاغدا سەن ئادەملەرنى بۇنداق بىر-بىرلەپ بوغۇپ ئاۋارە بولمايتىڭ . ھېلىقى شەمشەرنى بىرلا شىلتىساڭلا يۈزلەپ ئادەمنىڭ بېشى ئالدىڭغىلا دومىلاپ چۈشكەن بولاتتى .
- سەن مېنى ئالداۋاتىسەنغۇ دەيمەن ؟ــ دەۋىپ سۇپۇرگىنىڭ گېپىگەبىر ئىشىنىپ بىر ئىشىنەلمەي سورايتى ھېلىقى تەلۋە ،ــ دۇنيادا نەدىمۇ ئۇنداق قېلىچ بولسۇن . بولغان بولسا مەن نىمىشقا شۇ چاغقىچە ئۇ توغرىسىدا ھىچنىمە ئاڭلىمىدىم .
ـ بىزنىڭ ئاڭلىغانلىرىمىزدىن ئاڭلىمىغانلىرىمىز. كۆرگەنلىرىمىزدىن كۆرمىگەنلىرىمىز كۆپ ... توختا ، شۇ تاپتا مەنمۇ ئۇ قېلىچنى نەدە كۆرگەنلىكىمنى ئەسلىيەلمەيۋاتىمەن . ئەمما. ساڭا ۋەدە بېرىمەن . يەنە بىر قېتىم بۇ يەردىن ئۆتكەندە شۇنداق قېلىچتىن بىرنى چوقۇم ئالغاچ كېلىمەن . ...
شۇنداق ۋەدىلەر بىلەن سۇپۇرگە ھېلىقى ۋەھىمىلىك ماكاندىن ئاران قۇتۇلۇپ چىقتى ،
ئۇ بەزىدە تولىمۇ يىراقلاپ ، نەق ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دېڭىزنىڭ ئۈزىگە ياكى يات مەملىكەتلەرنىڭ چېگرلىرىغا بېرىپ تاقىشىپ قالاتتى . مۇنداق چاغلاردا سۇپۇرگە كۆكتە قانات قېقىپ ، ئەركىن پەرۋاز قىلىپ كېتىۋاتقان قۇشلارغا قاراپ ھەۋەس قىلاتتى . خۇدايىم يېنىك پەي بىلەن ئىككى قانات ئاتا قىلغان بۇ جانىۋارلارنى دېڭىز ئوكيان . ھىچ بىر پادىشاھلىقنىڭ چېگرىسى توسۇپ قالالمايتتى . سۇپۇرگىنىڭ ئۆزى ۋە ئېشىكى بولسا مۇنداق ئۇچۇشنى بىلمەيتتى . ...
ھېلىقى ھۆرمەتلىك ئۇستاز راستىنلا توغرا ئېيتقانكەن . ئادەم راستىنلا ھېرىپ قالىدىكەن ، بەزىدە سۇپۇرگىگە ھارغىنلىق يېتىپ قالاتتى . يات يۇرتلارنىڭ يوللىرىدا ، ناتونۇش ساھىپخانىنىڭ داستىخىنىدا ۋە ياكى قانداقتۇر بىريولوچىلار ياققان گۈلخاننىڭ يېنىدا مۈگدەپ ئولتۇرۇپ . ئۇ ئۆزىنىڭ يۇرتىنى . ئۆز يۇرتىدىكى بىغەم . خۇش چاقچاق ئادەملەرنى ئەسلەپ قالاتتى ــ ، دە ئارقىسىغا ياناتتى .
ئۇچۇشنى بىلمىسىمۇ ئۆز ئېشىكىدىن سۇپۇرگە تولىمۇ مىننەتدار ئىدى . ئېشىكى بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالاھىدە بىر دوستلۇق مەۋجۇت ئىدى . جاھاندىكى مىڭلىغان ئېشەكلەردىن كۆرۈنۈشتە ھېچقانداق پەرقى بولمىغان بۇ ئاددىي ئېشەككە نۇختا سېلىش ئوشۇقچە ئىدى . سۇپۇرگە تاياق بىلەن بېشىنى بۇراپ قويسىلا .
ئېشىكى ئۆزىنىڭ قاياققا مېڭىش كېرەكلىكىنى چۈشىنىپ بولاتتى . سۇپۇرگە ئېشەككە ئېغىر يۈك ئارتقاندا ئۆزى پىيادە ماڭاتتى . ماڭغاندىمۇ ئېشەكنىڭ ئارقىسىدا ئەمەس ئالدىدا ماڭاتتى . ئېشەكنىڭ ئارقىسىدا .ئۇنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭغا كۆمۈلۈپ مېڭىشنى ئۇ ئۆزىگە ھاقارەت دەپ بىلەتتى . بوز ئېشەك ئىگىسى يېتىلىۋالمىسىمۇ ئىگىسىنىڭ ئارقىسىدىن قالماي ئەگىشىپ كېتىۋېرەتتى . سۇپۇرگىنىڭ كىيىم كېچەكلىرىدىن كېلىدىغان تەر ئارلاش پۇراق ئۇنىڭغا ياخشى تونۇش ئىدى .
سۇپۇرگە بەزىدە سەپەر ئۈستىدە . مۇھتاجلىققا چۈشۈپ قېلىپ ھىچ ئىلاج قىلالمىغاندا ئېشىكىنى سېتىۋېتىشكىمۇ مەجبۇر بولاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۇ ئېشىكىنى ئەگەشتۈرۈپ بېرىپ . پۇللۇق كارۋان باشلىرى ياكى كاززاپ سودىگەرلەر بىلەن سودىلىشاتتى . ئەلۋەتتە ئېشىكىنى

ئەرزانغا بېرىۋەتمەيتى ، بۇ ئاجايىپ مەخلۇقتىن بىر سائەتكە بولسىمۇ ئايرىلىش ئۆزىگە قانچىلىك ئازاپ ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە . ئېشىكىنى جاھاندىكى ئەڭ چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ماختاپ باھا تالىشاتتى. ئېشىكىنى سېتىپ . بازارنىڭ داڭلىق ئاشخانىلىرىدىن بىرىگە كىرىپ تەرلەپ ئولتۇرۇپ قورساقنى ئوبدان توقلايتى . ئاشقان پۇلنى بەلۋاققا مەھكەم توگۈپ ، ئۆزى چۈشكەن دەڭگە قايتىپ كېلەتتى ،ــ دە، دەڭجاڭنىڭ ئاچچىق دەملەپ بەرگەن چېيىنى ئىچىپ ئولتۇرۇپ ھاردۇق ئالاتتى . بىر ئىككى كۈن ئۆتمەيلا ، تۈن يېرىمىدا ياكى تاڭ سەھەردە ئۇنىڭ ئېشىكى ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولاتتى . چۈنكى ھېچكىم بۇ ئېشەكنى سۈپۈرگىدەك قەدىرلەشنى بىلمەيتتى باشقىلارنىڭ نەزىرىدە ئۇ پەقەت ئاددى بىر ئېشەكلا ئىدى . ئۇلار ئۇنى قالغانچە دۇمبالايتى . ياكى يۈكنى بولۇشىغا ئارتىپ . دۇنيادىكى ئەڭ سېسىق گەپلەر بىلەن ھاقارەتلەيتى . سۈپۈرگە ئۈچۈن بولسا بۇ ئېشەك سادىق ھەمراھ. ئىشەنچىلىك دوست ئىدى . ئېشەك قايتىپ كېلىشى بىلەنلا ئۇنىڭ باش كۆزىنى سىلاپ . ئالدىغا كېپەكلىك ھەلەپ ياكى ساپ قوناق تۆكەتتى ـ دە، بىرەر سائەتتىن كېينلا سۈپۈرگە يەنە ھېلىقى دەڭدىن غايىپ بولۇپ يېڭى سەپىرنى باشلايتى . ھەر بىر يېڭى سەپەر ئۇنىڭغا يېڭى تەسراتلارنى بەخش ئېتەتتى . ھەر بىر يېڭى سەپەردە ئۇنىڭغا يېڭى مۆجىزىلەر ئۇچرايتى . ئۆز يولىدا ئۇيەنە يېڭى ھەمسەپەرلەر بىلەن ئۇچرىشىپ ئۇلاردىن يېڭى يېڭى ھىكايىلەرنى ئاڭلايتى .

قاچقۇن شاھزادە

جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆز خىياللىرى بىلەن يولىنى داۋام قىلماقتا ئىدى . ئۇنىڭ ئېشىكىنىڭ ئاياغلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن يېنىك چاڭ يۇقىرى ئۆرلەپ .

ئەتىگەنلىك قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرىغا سىڭىپ كېتەتتى . سۈپۈرگە تېخى شەھەردىن ئانچىمۇ يىراقلاپ كەتمىگەن ئىدى . ئۇنىڭ ئارقىسىدا ئېگىز شەھەر سېپىلىنىڭ گۈڭگۈرلىرى يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۇنىڭ يېنىدىن بەزىدە شەھەرگە قاراپ ماڭغان كارۋانلار .ئېشەكلىك ۋە پىيادە يولىيۇرگەن دېھقانلار سايىۋەنلىك مەپىلەردە غادىيىپ ئولتۇرغان قانداقتۇر بايۋەتچىلەر ئۆتۈپ قالاتتى . سۈپۈرگىنىڭ ئېشىكى بىر قۇلىقىنى سالپايتىپ . يەنەبىر قۇلىقىنى دىككىدە

تۇتۇپ ئەتراپتىكى شەپىگە قولاق سالغىنچە ئۇششاق چامداپ ئىتتىك مېڭىشىدا كېتىپ باراتتى .

سۇر ئېشەك ھەر قېتىم ئەنەشۇنداق تۇز يولغا چىقىپ ئۆزىنىڭ سىلىق مېڭىشىغا چۈشكەندە . سۈپۈرگىنىڭ ئېشەكنىڭ ئۈستىدە بىردەم ئارام ئېلىۋالىدىغان ئادىتى بار ئىدى .

« خوش سۈپۈرگە.ــ دەپ ئۆز ئۆزىگە مۇراجەت قىلدى سۈپۈرگە ئېشەكنىڭ ئۈستىدە كۆزىنى يۇمۇپ ئولتۇرۇپ ،ــتالاي يوللارنى باستىڭ ، قانچە يۇرتلارنى ئارىلىدىڭ خىلمۇ خىل خەلقلەرنى كۆردۈڭ . بۇ ئالەم سىرىنىڭ تېگىگە يېتەلىدىڭمۇ ؟ ياق . ئېھتىمال كۆكتىكى سانسىز يۇلتۇزلار بىلەن زىمىندىكى ھەر بىر تاش ، سۇسىز قۇملۇقلار بىلەن ئۆركەشلەپ تۇرغان دېڭىز ئەسلىدە بىر تۇغقاندۇر ... خۇدا نېمە ئۈچۈن بۇ زىمىنغا جانلىقلارنى ئاپىرىدە قىلىپ يەنە دەرگاھىغا قايتۇرۇپ ئەكىتىدۇ؟ قاراڭغۇ كېچىلەرنىڭ بىرىدە ئانىمىزنىڭ قورسىقىدىن يىغلاپ، قاخشاپ تۇرۇپ يەرگە

چۈشىمىزكەن . بەزىدە قايغۇرۇپ . بەزىدە خوشال بولۇپ بەزىدە ساۋابلىق ئىش قىلىپ بەزىدە گۇناھقا پېتىپ ياشايمىزكەن . ياشايمىزكەن . ئاخىر بىر كۈن ئۆلۈپ كېتىمىزكەن . تىرىكلىكنىڭ مەنىسى نىمە؟ ....بەلكىم

ياراتقان ئىگەم بۇ زىمىندا بىزنىڭ ھەر بىرىمىزنىڭ خۇي پىيلىنى ، نىيەت ئىقبالىنى سىنىماقچىدۇر، ھەر بىرىمىز بۇ ئالەمگە كېلىپ كېتىدىغان بىر ئۆتكۈنچى مىھماندۇرمىز، ... ئەجەبا ، ھېلىقى قەلەندەرلەر شاھىنىڭ ئۇ دۇنيادىكى ئورنى ھەممىمىزدىن ئۈستۈن بولسا ؟ ئۇ نىمە ئۈچۈن بۇ سۆزنى شۇنچە ئىشەنچلىك دەيدۇ ؟ ئۇ چاغدا ھەممىگە ۋەھىمە سېلىپ تۇرغان (قۇياش شاھى) نىڭ ئورنى نەدە بولار؟ ئەگەر ئۇنىڭ ئورنىمۇ جەننەتتە بولىدىغان بولسا ، ئۇ ەنەتكىمۇ

شاھلىق كىبىرسى بىلەن قەدەم بېسىپ خۇدالىق دەۋاسى قىلىشتىنمۇ يانماس. ياق بىلگۈچى خۇدا ، مىنىڭچە ئۇنىڭ ئورنى دوزاختا بولغىنى تۈزۈك . قىپقىزىل يالقۇن ئۇنىڭ شاھلىق تونلىرىنى ئۆرتەپ . ئۇنى قىپيالاڭاچ قىلىپ قويغاندىلا ئۇ ئۆزىنىڭ ئاددىي پۇخرادىنمۇ تۆۋەن . گۇناھقا پاتقان بىر پاسىق ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىدۇ ....ئەمىسە مىنىڭ ئورنۇمچۇ؟ » سۈپۈرگىنىڭ كۆزى ئەمدىلا ئۇيقۇغا ئىلىنغاندەك بولۇيدى . ئىتتىك مىڭىۋاتقان ئىشەك تۇيۇقسىز توختاپ .سۈپۈرگە ئالدىغا ئۈچۈپ چۈشكىلى تاس قالدى . ئۇ نىمە بولغىنىنى ئاڭقىرالماي كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپقا قارىدى . كۈن نەيزە بويى ئۆرلەپ قالغان بولۇپ . ھەممە ياق تىمتاس . يول ئۈستىدىمۇ ھېچكىم كۆرۈنمەيتى .

« نىمە گەپ ؟» دەپ سورىدى ئۇ ئېشىكىدىن .

ئېشەك قولىقىنى مىدىرلاتقىنىچە ئالدىغا قاراپ پەرۋاسىز تۇراتتى .

« مەن سەندىن نىمە گەپ دەپ سوراۋاتىمەن. سەن مىنى ئۈستۈڭدىن موللاق ئاتقۇزۇپ چۈشۈرۈۋېتىپ ، ئاۋۇ يۇمشاق توپىغا ئېغىنىماقچىمىدىڭ ، ياكى ئېتىزدىكى ئاۋۇ كۆپكۆك زىرائەت مايسىلىرىنى خالىغانچە تىلغاپ ، قىلغان ئەسكىلىكلىرىڭنى ئىگىسىنى بىلمەي قالمسۇن دەپ ئاۋازىڭنى بولىشىغا قويۇپ بىرىپ ھاڭراپ مىنى بىر بالاغا تىقاي دىگەنمىدىڭ ؟ بىر ھېسابتا سەھەر دەرۋازىسىدىكى جىسەكچىلەرنىڭ تېپىكلىرىمۇ ساڭا ھالال . ئەگەر مەندىن باشقا ئادەم بولغان بولسا مۇشۇ تاپتا بېقىنلىرىڭغا مۇشلىغان بولاتتى . خىت .» دەپ ئېشەكنىڭ بېقىنىغا تاپانلىرى بىلەن قاتتىقراق تەپتى سۈپۈرگە، شۇ چاغدا بىرسىنىڭ ۋارقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى .

ــ توختا ، ھەي يولوچى ، توختا . ئېشىكىڭنى بىر تەرەپكە تارتقىن .

ــ ھوپ چۈشە.ــ دەپ ئېشىكىنى توختاتماق بولۇپ كەينىگە غادايدى سۈپۈرگە ھېلىلا بېقىنىغا يىگەن تېپىكتىن رەنجىگەن ئېشەك جاھىللىق بىلەن مىڭىۋەردى

،ــ ھوپ چۈشە دەۋاتىمەن ، ئاڭلاۋاتامسەن ، ھېلى ئاغزىمنى بۇزۇپ سالىمەن .

سۈپۈرگە چۇلۋۇرنى كۈچەپ تارتىپ ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە بۇرۇلۇپ قارىدى .

سۈپۈرگە يولنىڭ چېتىدىكى بۇككىدە باراقسان بولۇپ ئۆسكەن بىر تۈپ دەرەخنىڭ دالدىسىدا تۇرغان ئىككى ئايالنى كۆردى ، ئاياللار باش كۆزنى ياغلىق بىلەن چۈمكىۋالغان بولۇپ . بىرىنىڭ قولىدا يۆگەكلىك بوۋاق تۇراتتى . ئىككىنجىسى بولسا سۈپۈرگىنى ھە دەپ شەرەت قىلىپ چاقىرماقتا ئىدى .

ــ ھەي يولوچى مانا بۇتەرەپكە كەلگىن .

سۈپۈرگە ئېشىكىنىڭ بېشىنى ئاياللار تەرەپكە بۇرىدى ، ئۇ : « مەن بۇ ئاياللارغا نىمىگە

كېرەك بولۇپ قالغاندىمەن » دەپ ھەيران قالدى . ياش ۋاقتلىرىدا ـ سەپەر ئۈستىدە سۆيۈرگىنى ئۆزىگە شەرەت قىلىپ چاقىرغان قىز جۇۋانلار بولغاندى . مۇنداق ئۇچۇرشىشلار ئۆزاققىچە سۆيۈرگىنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلمەيتى . بەزىدە سۆيۈرگە ناز بىلەن باققان ئۇ جانانلارغا كۆز قىرىنى سالماي ئۆتۈپ كەتكەندەك قىلىسمۇ . يەنە ئۇلار بىغىشلىغان شادلىقنىڭ تەسرىدە ئېشىكنىڭ ئۈستىدە ئۇزاقتىن ئۆزاق مۇھاببەت ناخشىلىرىنى ئېيتاتتى . لېكىن ئۇ تولمۇ ئۇزاقتا قالغان كەچۇرمىشلەر ئىدى . ماۋۇ ئاياللارنىڭ جىددى شەرەتلىشى مۇھاببەت زۇرۇرىيىتىدىن ئەمەستەك قىلاتتى . ئۇ ئاياللار تەرەپكە يېقىنلاپ كەلدى .

ـ خوش خېنىملىرىم ، مېنى چاقىرىشتىڭلىمۇ ؟

ـ شۇنداق سىنى چارقىرىۋاتىمىز ، مېھرىبان يولوچى،ـ سۆيۈرگە يېقىنلاپ كېلىپ توختىشى بىلەن ، ئاياللارنىڭ بىرى ئالدىراپ سۆزلەپ كەتتى . ـ سەن مۇسۇلمان كۆرۈنىسەن ، مۇسۇلمانلارنىڭ دىلى يۇمشاق بولىدۇ ، ماۋۇ بوۋاقنى ئۆزۈڭ بىلەن بىرگە ئېلىپ كەت ، ماۋۇ خېنىمنىمۇ ساڭا قوشۇپ بېرىمەن ، ئۇ بالىغا قارايدۇ .

ئېشەككە ھەلەپ ئېتىپ ، چۆپ تاشلايدۇ . سېنىڭمۇ بارلىق ھاجەتلىرىڭدىن چىقىدۇ ....

ئاياللىنىڭ سۆزلىرى سۆيۈرگىنى گاڭگىرىتىپ قويىدى .

ـ توختا توختا دېدى سۆيۈرگە ئاياللارغا تېخىمۇ يېقىنلىشىپ ،ـ مەن ھېچنېمىنى چۈشەنمەيۋاتىمەن . مەن بۇ بالىنى نېمىشقا ئەكەتكۈدەكمەن ؟ سىلەر ئۇنى نېمىشقا بىراۋغا بېرىۋەتمەكچى بولۇپ قالدىڭلار . ؟

ـ ۋاي ساڭا نېمە دەپ چۈشەندۈرسەم بولار ،ـ دېدى سۆيۈرگىنى چاقىرغان ئايال بېشىدىكى ياغلىقىنى تۈزەپ تۇرۇپ ،ـ بۇ نارسىدە ھازىر خەتەر ئىچىدە قالدى ،

ئۇنى پەقەت سەنلا قۇتۇلدۇرۇپ قالالايسەن .

ـ مەن ؟ نېمىشقا ئۇنى پەقەت مەنلا قۇتۇلدۇرۇپ قالالىغۇدەكمەن ؟ ئۇنىڭ ئاتىسچۇ؟ ئاتا ـ ئانىسى كىم ؟ ئۇرۇق تۇغقانلىرى قېنى ؟ .. مەن ناھايىتى يىراقتىكى يۇرتلاردىن كەلگەنمەن . بۇ بالىنى نەگە ئەكىتىمەن .

ـ سېنىڭ مۇنچە كۆپ سۇئاللىرىڭغا جاۋاپ بېرىشكە ۋاقتىم يوق . مەنمۇ سېنىڭ كىمىكىڭنى ، نەدە تۇرىدىغانلىقىڭنى ، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىڭنى سورىمىدىم . سەنمۇ ئۇشۇقچە سۇئاللارنى سورىما ، ھۆرمەتلىك يولوچى . سەن بۇ بالىنى قانچە يىرىقا ئەكەتسەڭ شۇنچە ياخشى . بۇ بالا سېنىڭ يۈرەك پارەم . ئۇ نەدە بولسا بولسا ھاياتلا بولسا بولدى ، ....ئۇتۇنۇشۇمنى رەت قىلما . سەن ئەقىللىق ئادەم كۆرۈنىسەن . مەن ئېيتقان گەپلەردىن ئېيتمىغان مەنىلەرنىمۇ چۈشۈنۈپ بولدۇڭ .

ئايال بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى . جاھانكەزدى سۆيۈرگە قۇتقۇزۇۋېلىش شۇنچە زۆرۈر بولغان نارسىدىگە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى ، بالا شۇنچىلىك پاك ۋە سەبىي ئىدى . ئۇ ھېچنېمىدىن بىخەۋەر ، ئىككىنچى خېنىمنىڭ قولىدا تاتلىق پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى ، بۇ نارسىدە مەيلى قايسى دىندىن ، قايسى تەبىقىنىڭ ئادەملىرىدىن تۆرەلگەن بولسۇن ، شۇ تۇرقىدا ئاللانىڭ ئالدىدا ئۇ پەرىشتىدىنمۇ ئۇلۇغ ئىدى ، چۈنكى ئۇ تېخى ھېچبىر گۇناھ ئۆتكۈزۈشكە ئۇلگۈرمىگەن ، ئۇنىڭ كاللىسى بۇ دۇنيادىكى شەيتان ، ئىبلىس ، ۋە يەنەقانداقتۇر بالايىبەتتەرلەرنىڭ ئېزىقتۇرۇشلىرىدىن خالىي ، قەلبى جىنايى نىيەتلەردىن پاك ئىدى ....سۆيۈرگە بالا ۋاقتىدا مەھەللىسىنىڭ كوچىلىرىدا ئۇچرايدىغان ھېلىقى توختى ئاشىق توغرا ئېيتقانىكەن . كىشى بەزىدە شۇنداق سەبىي

ۋاقتىدا ئۆلۈپ كەتمىگەنگە پۇشايمانمۇ قىلىپ قالدۇ . ئەگەرچەندە ، تېخى جاھاننىڭ راھەت مۇشەققىتىنىڭ نىملىكىنى بىلمىگەن ، باھارنىڭ خۇش بۇي چېچەكلىرىنى تېخى ھىدلىمىغان . قارنىڭ دەسلەپكى ئۇچقۇنلىرى ۋە ياكى كۆز يۇپۇرماقلىرىنىڭ تۆكۈلۈشىنى كۆرمىگەن پاك بەندىنىڭ بېشىغا راستىنلا بالا قازا كېلىۋاتقان بولسا، ئەلۋەتتە سەن بىر مۇسۇلمان تۇرۇپ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قىلىش مەجبۇرىيىتىدىن ئۆزۈڭنى قاچۇرساڭ دۇنيادا بۇنۇڭدىنمۇ ئېغىر گۇناھ بولماس .

سۇپۇرگىنىڭ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالغانلىقىنى كۆرگەن ئايال دەرھال قوينىدىن بىر خالتىنى ئېلىپ يولوچىنىڭ ئېشىكى ئۈستىدىكى خۇرجۇننىڭ كۆزىگە تاشلىدى ، ئۇ :

ــ خالتىدىكى تىللالارنى يېتىشچە خىراجەت قىل . بۇ خېنىمنى خالىساڭ خوتۇن قىلارسەن . ساڭا ئاق يول بولسۇن مېھرىبان ئادەم . بالامنى ساڭا ۋە خۇدايىمنىڭ ئۆزىگە تاپشۇردۇم . ــ دېدى ، دە دەرەخلىكلەر ئارىسىدىن كەتكەن ئاياغ يول بىلەن شەھەر سېپىلى تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى ،

ــ ماڭا مال دۇنيانىڭ خوتۇننىڭمۇ لازىمى يوق ئىدى .ــ دەپ غودۇڭشىغىنىچە قالدى سۇپۇرگە . بالا كۆتۈرۈپ تۇرغان خېنىم لاپ قىلىپ سۇپۇرگىگە قارىدى .ــ دە:

ــ قېنى ماڭايلى ، بۇ يەردە قاراپ تۇرۇش خەتەرلىك .ــ دەپ ئالدىراتتى ۋە بالىنى كۆتۈرگىنىچە سۇپۇرگىنىڭ ئېشىكىگە ياندىشىپ يولغا چۈشتى .

شۇ تۇرقىدا ئۇلارنى كۆرگەن ھەرقانداق كىشى ئۇلارنى شەھەردىن چىقىپ . شۇ ئەتىراپتىكى بىرەر يېزىغا كېتىپ بارغان ئەر خوتۇنلار بولسا كېرەك . دەپ قارايتتى .تەقدىرنىڭ قىسمەتلىرىگە ھەيران بولماي مۇمكىن ئەمەس،ــ دەپ ئويلايتتى سۇپۇرگە .ــ مانا ئۇ ھېلىلا يالغۇزچىلىقتىن ئېشىكى بىلەن مۇڭدىشىپ كېتىپ باراتتى ، يېڭى ھەمسەپەرلەرگە ئېرىشتى ، ئۆمرىدە بالا يۈزى كۆرمىگەنىدى . خۇدا ئۇنىڭغا بۇ نارسىدىنى ھەمرا قىلدى : شۇ ياشقىچە ئۆيلىنىش توغرىسىدا ئويلىشىپمۇ باققان ئەمەس ئىدى ، ناتونۇش ئايالنىڭ غېمى ئۇنىڭغا يۈكلەندى . ھاياتنىڭ ئۆزىمۇ بىر سەپەرگە ئوخشايدۇ . بۇ سەپەردە كىملەردۇر يېنىڭدىن كېتىپ قالىدۇ .

يەنە كىملەردۇر كېلىپ ساڭا ھەمراھ بولىدۇ .

سۇپۇرگە ئېشىكى ئۈستىدە ئولتۇرۇپ بالا كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان خېنىمغا سەپسالدى . ئۇ بېشىدىكى ياغلىقىنى قايرىپ يۈزىنى ئېچىۋەتكەن بولۇپ ، ياش ۋە قاۋۇل ئايال ئىدى . سەپەردە كىشىگە يول بولىدىغان ئىنچىق خوتۇنلاردىن ئەمەستەك قىلاتتى . ئايال بالىنى مەھكەم باغرىغا بېسىپ . سۇپۇرگىنىڭ ئېشىكىنىڭ كەينىدىن قالماي كەلمەكتە ئىدى ، پات پات سۇپۇرگىگە چوڭ يولدىن چىقىپ . ئارقا يول بىلەن مېڭىشنى ئەسكەرتىپ قوياتتى . ئۇلار ئېتىزلىقلارنى ئارلاپ كەتكەن چىغىر يوللار بىلەن مېڭىپ يەنە چوڭ يول ئۈستىگە چىقىپ قېلىشاتتى ،ــ دە يەنەقانداقتۇر بىر پىيادىلەر يولىغا ئەگىپ كىرىپ كېتىشەتتى . قىيسايغان دېھقان كەپىلىرى ، ئۇ يەر بۇيەردە مۈكچىيىپ ئىشلەۋاتقان دېھقانلار كۆزىگە غىل پال تاشلىنىپ قالاتتى . ئايال پات پات ئالاقزادىلىك ئىچىدە ئارقىسىغا قارايتى . سۇپۇرگە ئۇنىڭ كۆڭلىدە خەتەرلىك بىر ئىشقا چېتىلىپ قالغانلىقىنى چۈشەنگەنىدى . ئايالنىڭ قولىدىكى ئاشۇ بىگۇناھ نارسىدىگە بولغان غەرەزسىز مۇھاببەت ئۇنى خېيىم خەتەرگە ئۆز رازىلىقى بىلەن قەدەم قويۇشقا ئۈندەيتتى . بەزىدە سۇپۇرگە :

ــ نىمىشقا بىز چوڭ يول بىلەن ماڭمايمىز ؟ ــ دەپ ئۆزىنى ھەيران بولغانغا سېلىپ ،

ئۆنچىقماي كېتىپ بارغان ئايالنى گەپكە سالاتتى ،ــ سەن نېمىدىن قورقىسەن ؟ ھېلىقى خېنىم سېنىڭ نىمەڭ بولىدۇ ؟

ــئۇ خېنىم مېنىڭ خوجايىنىم ، مۇشۇ بوۋاقنىڭ ئانىسى .

ــ سېنىڭ خوجايىنىڭ . مۇشۇ بوۋاقنىڭ ئانىسى ؟ ئۇنداقتا سەن بۇ بوۋاقنىڭ نېمىسى ؟

ـمەن بۇ بوۋاقنىڭ ئىنىك ئانىسى .

ــ يا قۇدرەت .ــ دەۋەتتى سۇپۇرگە ، ــ مەن ئۆزىنىڭ بالىسىنى ئىنىك ئانىسى بىلەن قوشۇپ بېرىۋېتىدىغان مۇنداق ئىشنى تېخى ئۇچراتمىغان ئىكەنمەن ......

ئەمىسە بۇ بوۋاقنىڭ ئاتىسى كىم ؟

ــ ئۇنىڭ ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەن .

ــ بوۋاقنىڭ ئاتىسى يوق بولسا ، ئانىسى بالىنى ۋە ئۆزىنى ۋە سېنى ماڭا ھەدىيە قىلغان تۇرسا ، بىر يەنە نىمىشقا ئوغرىلاردەك مۆكۈنۈپ يۈرۈيمىز ؟

ــۋاي خۇدايىمەي سەن نىمانداق ساددا ئادەمسەن ؟ــ دېدى ئايال ،ــ مەن كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان بوۋاقنىڭ كىملىكىنى بىلەمسەن ؟

ــ بىلمەيمەن .

ــ بىلمىگەندىن كىيىن سورىمايلا قوي .

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ ؟ــ دەپ ھەيران بولدى سۇپۇرگە ــ بىلمىگەننى سوراپ بىلىۋېلىش كېرەك ، ــ دە .

ئايال سۇپۇرگىنىڭ ئىشىكىگە يېقىنلاپ كېلىپ پىچىرلىدى :

ــ سىر ساقلىيالامسەن ؟

ــ ئۇ تەرەپتىن ئەندىشە قىلما ، باشقىلارغا ئېيتماسلىقىقا تىگىشلىك مەخپىيەتلىكنى ئاڭلاپلا قويىمەندە مەڭگۈگە ئۇنتۇپ كېتىمەن . سىر ساقلاشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى ئۇنتۇپ كېتىش .

ــ ئۇنداق بولسا ساڭا ئېيتاي ، مېنىڭ قولۇمدىكى بۇ بوۋاق پادىشاھ.

سۇپۇرگىنىڭ ئىشىكى مۇدۇرۇپ ، ئۇ ئىشەكنىڭ ئۈستىدىن يەنە بىر قېتىم ئۇچۇپ چۈشكىلى تاسلا قالدى .

ــ نىمە دېدىڭ ؟

ــ سىنىڭ قۇلىقىڭ ئېغىرمۇ يولوچى ؟

ــ خۇداغا شۈكرى ، ھازىرغىچە قۇلىقىمدىن رازىمەن . قاراڭغۇ كېچىلەردە يىراقلاردىن كېلىۋاتقان كارۋانلارنىڭ كولدۇرمىلىرىنىڭ ئاۋازىدىنلا ئۇلارنىڭ قايسى يۇرتنىڭ كارۋىنى ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ قاياققا قاراپ كېتىۋاتقانلىقىغا ھۆكۈم قىلالايمەن . بىراق سەن بۇ بوۋاقنى پادىشاھ دېۋىدىڭ قولىقىمغا ھەقىقەتەن ئىشەنمەي قالدىم .

ــ شۇنداق بىز پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ئۆزىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتىمىز . بۇ سىرلارنى ساڭا ئېيتماسلىقىم كېرەك ئىدى ، ئاغزىمدىن چىقىپ كەتتى ، سەن بۇ توغۇرلۇق ئاستىراق سۆزلە ياكى ئۆزۈڭ ئېيتقاندەك ئۇنتۇپلا كەت .

ــ مېنىڭ دىمەكچى بولغىنىم ،ــ دېدى سۇپۇرگە ــ بۇ كىچىككىنە بوۋاق قانداق قىلىپ پادىشاھ بولۇپ قالدى ۋە ئۇ نىمە ئۈچۈن تەختىدە ئولتۇرماي مېنىڭ ئەرزىمەس بۇ ئېشىكىمنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭغا كۆمۈلۈپ بۇ يەردە كېتىپ بارىدۇ . ؟ نىمىشقا بىز ئۇنىڭغا تىز

چۈكۈپ تازىم قىلمايمىز ؟ ... يەنە ساڭا ئېيتسام ، سىلەرنىڭ شەھەردە نىمانداق پادىشاھ تولا ؟ « قۇياش شاھى » ، « قەلەندەرلەر شاھى » ، ئۇنى ئاز دەپ يەنە بۇيەردە بوۋاقلار شاھىدىن بىرى چىقتى ياكى سەن مېنى ئەخمەق كۆرىۋاتامسەن ؟ ..

ئايال ئېيتماسلىقتا تىگىشلىك سىرنىڭ بېشىنى ئاللىبۇرۇن ئېچىپ قويدى ، ئەمدى ئۇنىڭ سۆيۈرگىگە قالغان ھەممە ئىشلارنى چۈشەندۈرۈپ قويماقتىن باشقا ئىلاجى يوق ئىدى .

ـ سەن بىرنىڭ « قۇياش شاھى» مىز ھەققىدە ئاڭلىغانمۇ ؟

ـ ئاڭلىغانمەن ، ـ دېدى سۆيۈرگە ،ـ بۇ قېتىم شۇ ئۇلۇغ شاھنىڭ ئوردىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەنىدىم . ھەشەمەتلىك ساراي ، تۆمەنلىگەن لەشكەر ، مىڭلاپ قۇللارنى كۆردۈم . ھاشارغا تۇتۇلۇپ تاش چاقتىم ، مۇنۇ بىچارە ئېشىكىممۇ ئېغىر يۈكلەرنى توشىدى . شەھەر دەرۋازىسىدىكى قورۇقچىلار يانچۇقۇمنى قۇرۇغداپ قويۇشتى . مەن ئۇ يەردە ئالارمەن ساتارمەنلەرنىڭ شەھەرنى زىلزىلىگە سالىدىغان ئەركىن چۇقانلىرىنى ، ئادەملەرنىڭ ئازادە كۈلكىلىرىنى ، گۈرۈلدەپ تۇرىدىغان بازارلارنى كۆرمىدىم . شۇنداق شەھىرىڭگە ، ئۇلۇغ پادىشاھىڭغا لەنەت دەپ قايتىپ چىقىۋاتىمەن .

ـ ئۇلارنىڭ تېرەڭنى شىلىۋالمىغىنىغا خوش بولساڭ بولىدۇ .

ـ ئەجەپ شۇ ئالەمگە مەشھۇر قۇياش شاھى نىڭ ئۆزى مۇشۇ كىچىككىنە بوۋاق بولسا ـ ھە . ؟

ـ « قۇياش شاھى » ئۈچ كۈننىڭ ئالدىدا ئالەمدىن ئۆتتى .

ـ نىمە دېدىڭ ؟

ـ ئاۋازىڭنى پەسەيت . بۇ گەپلەرنى ئىككىمىز پەقەت پىچىرلىشىپلا ئېيتىشساق بولىدۇ . خەتەر ئۈستىدە كېتىپ بارغىنىمىزنى ئۇنۇتما .

ـ ئۇنداقتا بۇ بالا قەيەرنىڭ پادىشاھى ؟

ـ بۇ بالا « قۇياش شاھى » نىڭ ئەڭ كىچىك ئوغلى . مانا ئۈچ كۈندىن بېرى ئوردىنىڭ ئىچى قان بىلەن تولدى ، شاھنىڭ چوڭ ئوغۇللىرى بىر بىرنى قىرغىن قىلىشىۋاتىدۇ .

ـ تەختنى تالىشىپ ؟

ـ شۇنداق ، مەنمۇ بۇ ئىشلارنى تازا چۈشىنىپ كەتمەيمەن ، تەرتىپ بويىچە « قۇياش شاھى» نىڭ چوڭ ئوغلى تەختتە ئولتۇرۇشى كېرەك ئىكەن ، لېكىن مەن ساڭا ئېيتسام ، شاھنىڭ ئۇ چوڭ ئوغلى شۇنچىلىك زالىم ، قارانىيەت ، بۇزۇقچىلىقتا ئۇچىغا چىققان ، بەزىلەر « دادىسىنى ئۇنىڭ ئۆزى قەستلەپ ئۆلتۈرگەن بولىشى مۇمكىن » دەپ گۇمان قىلىشىدۇ . بۇزۇقچىلىقتا ئۇ شۇنچىلىك رەسۋاكى . ئۆزىنىڭ قانچە ئاياللىرى تۇرۇپ . يەنە قېرىنداشلىرىنىڭ ئاياللىرىغا كۆزىنى قىزارتىدۇ ، ھەتتا ئاتىسىنىڭ كىچىك خوتۇنلىرىغىمۇ چېقىلىدۇ ، مۇنداق شاھزادىنى شاھلىق ئورنىغا كۆتۈرۈشكە قالغان ئوغۇللار قوشۇلمىدى . شۇنىڭ بىلەن ئوردىدا قىرغىنچىلىق باشلاندى .

ـ ياللا نىمە دەيدىغانسەن ؟ ـ دەپ ياققىسىنى تۇتتى سۆيۈرگە ـ مانا مەن بىر ئايدىن بېرى شۇ شەھەردە يۈرۈپتىمەن . ھېچكىمدىن مۇنداق ئەندىشىلىك گەپلەرنى ئاڭلىمىدىم .

ـ ھەممە ئىش ئوردىدا مەخپىي بولىۋاتىدۇ . مەن تۇرماق ئوردىنىڭ تاشقىرى ھويلىسىدىكىلەرمۇ ھازىرغىچە ھېچنىمىدىن خەۋەرسىز . ئىچكىرىكى ئوردىنىڭ دەرۋازىسى مەھكەم ئېتىۋېتىلگەن . بارلىق شاھ ئوردىلىرىنىڭ نىزامى مۇشۇنداقمىش . يېڭى شاھ بەلگىلىنىپ تەختتىن

ئورۇن ئېلىپ بولمىغۇچە كونا شاھنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى سىرتقا ئۇختۇرۇلمايدىكەن . بولمىسا مەملىكەتتە ، ئىسيان كۆتۈرۈلۈپ ، تەخت تەۋرەپ كېتىدىكەن .
ــ چۈشەندىم ،ــ دېدى سۇپۇرگە ــ ھەرقانداق پادىشاھنىڭ تەختى پارتلاشقا تەييار تۇرغان ۋۇلقاننىڭ ئۈستىدە بولىدۇ ....ئايال سۇپۇرگىنىڭ چوڭقۇر مۇلاھىزىلىرىنى چۈشەنمەي ئۆز سۆزىنى داۋام قىلىۋەردى . :
ــ ساڭا مېنى قېتىپ بەرگەن خېنىم « قۇياش شاھى» نىڭ كىچىك خوتۇنلىرىنىڭ بىرى بولىدۇ ، بولىۋاتقان قىرغىنچىلىقلاردىن قورقۇپ ئۇ كىچىك شاھزادىنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش ئۈچۈن مېنى ياردەمگە چاقىرغان . بىز خېنىمنىڭ شاھنى قۇبۇل قىلىدىغان خاس ھوجرىسىدىكى مەخپىي ئىشىكتىن يەر ئاستى يول بىلەن قېچىپ چىقتۇق . ....
ئايالنىڭ كېيىنكى سۆزلىرى سۇپۇرگىنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى . ئۇ ئىشنىڭ تىگى تەكتىگە يىتىپ بولغانىدى . « دۇنيادا شاھ ئوردىلىرىدىنمۇ سىرلىق ئورۇن بولمىسا كېرەك ،ــ دەپ پىكىر قىلاتتى ئىشىكى ئۈستىدە سۇپۇرگە ،ــ ئۇ يەردە ھەركۈنى ، ھەر سائەتتە ئاجايىپ ئۆيۈنلار ئوينىلىپ ، قىززىق ئىشلار سادىر بولۇپ تۇرىدۇ . كېيىن تارىخچىلار يۈز بەرگەن بۇ سىرلىق ۋەقەلەر توغرىسىدا تارىخ پۈتتۈشىدۇ ، لېكىن ، بىزگىچە يىتىپ كەلگەن يازما خاتىرىلەرنىڭ زادى قانچىلىكى راست ؟ .... بۇنىڭغا بىر نىمە دېمەك تەس. قانلىق جەڭلەر ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ، غەلبە قىلغۇچىلار ئالدى بىلەن يېزىلغان تارىخلارنى كۆزدىن كەچۈرىدۇ ، ئۆزىنى بېزەپ كۆرستىدىغان سەھىپىلىرىنى قالدۇرۇپ ياكى تۈللۈقلاپ يازدۇرۇپ ، جىنايەت ئىزلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆچۈرۈپ تاشلىشىدۇ ، تارىخنىڭ يېزىلغان
قىسملىرىدىن يېزىلمىغان ياكى ئۆچۈرۈپ تاشلانغان قىسملىرى چىنراق بولىدۇ ....»

ئايدىڭ كېچە

سۇپۇرگە بىلەن ھېلىقى خېنىم قانداقتۇر بىر بۇغداي ، قۇناق ، كۆكتاتلار تېرىلغان ئېتىزلار ، ئېگىز پەس دۆڭلۈكلەرنى ئارلاپ كەتكەن ئاياغ يوللار بىلەن بىر قانچە كۈن مېڭىشتى ، ناتونۇش مەھەللىلەر ، ياغاچلىرى چىرىپ قىيسىيىپ كەتكەن كۆۋرۈكلەردىن ئۆتۈپ ، چەت ياقىلاردىكى قونالغۇلاردا تۈنىدى . خېنىم ئۈستىدىكى يىپىنچىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ خېلى ئازادىلىشىپ قالغانىدى . سۇپۇرگە ئۇنىڭ قاۋۇل ، ياش چوكان ئىكەنلىكىنى بايقىدى . ئۇ ھەققەتەنمۇ ئىشچان كۆرۈنەتتى . قونالغۇلاردا سۇپۇرگىنىڭ پۈت قولىنى يۇيۇشقا سۇ ھازىرلايتى . تاماق ئېتەتتى . يىتىشقا ئورۇن تەيارلايتى . چوكان قاشتېشىدەك سۈزۈك ، ئاپپاق بەدەن گۈزەللەردىن بولمىسىمۇ ، قاش كۆزى جايىدا ، تېرىسى قىزىل ئارلاش قارىغا مايىل ، قارقۇمچاق ئاياللاردىن ئىدى . ئۇ بەزىدە ئاپتاپتەك ئېچىلىپ ، سۇپۇرگىگە يېقىملىق جىلۋە قىلىپ ، ئۇنىڭ ھەرقانداق ھاجىتىگە تەييار ئىكەنلىكىدىن بىشارەت بەرگەندەك قىلاتتى ، بەزىدە بولسا جىمىپ ، خىيالچان بولۇپ قالاتتى . ئايالنىڭ بەدىنى چىڭ ، ئۆزى بەستلىك بولغاچقىمۇ ، سۇپۇرگە ئۇنى ئىشىككە مىندۇرىۋالغۇدەك بولسا ئىپىشەكنىڭ بىلى ئىگىلىپ كېتەتتى . مۇنداق چاغلاردا سۇپۇرگە ئېشەكنىڭ يېنىدا پىيادە

ماڭاتتى . سۇر ئېشەك قولاقلىرىنى مىدىرلىتىپ ، ئۆزىنىڭ ئۈستىدە بالا تۇتۇپ ئولتۇرغان بۇ ناتونۇش مېھمانغا ھەيران

بولۇپ قاراپ قوياتتى . يول ئۈستىدە ئۇلار سايىداپ ئارام ئالغۇدەك بىرەر تۈپ دەرەخ ياكى سۇ ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭ بويلىرىغا بارغاندا بىردەم توختاپ دەم ئالاتتى . مۇنداق چاغلاردا چوكان شاھزادىنىڭ لاتىلىرىنى قۇرۇقداپ ، ئۇنىڭغا ئەمچەك سالاتتى . ئايالنىڭ كۆكسىمۇ ئۈزىگە لايىق يوغان ۋە چىڭ ئىدى . بوۋاق ئۇنىڭغا مەھكەم يېپىشۋېلىپ ئاچكۆزلۈك بىلەن ئېمەتتى. ئاپئاق سۈت ئۇنىڭ جاۋغايلىرىدىن كۆۋەجەپ چىقاتتى . ئىمىشقىدۇر ئايال بەزىدە شاھزادىنى ئېمىتكەندە ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ ئۈنسىز كۆز يېشى قىلاتتى . ...

ئۇلار چەت ياقىلاردىكى ساراي ياكى دەڭلەرگە پەقەت كۆز باغلانغان چاغلاردىلا يېتىپ كېلەتتى . ـدە، بىر كىچە قونۇپ ، ئەتىگىنى يەنە سەھەردە كۆزدىن غايىپ بولۇشاتتى ، ئايال بالىنى كۆتۈرۈپ مېڭىش ئۆزى ئۈچۈن ھېچقانچە مۇشەققەت ئەمەستەك ئىتتىك ماڭاتتى . بەزىدە ئۇ سۈپۈرگىنىڭ ئېشىكىدىنمۇ ئۆتۈپ كېتىپ ، ئارقىغا قاراپ سۈپۈرگىنىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتەتتى .

ـ ياقۇدرەت ـ دەيتتى سۈپۈرگە ئايالغا قاراپ ـ خۇدايىم ساڭا يېتەرلىك كۈچ قۇۋەت ئاتاقىلغانىكەن ، ئەكەل قولۇڭدىكى بالىنى مەن بىردەم ئالاي ، چارچىغانسەن ؟

ـ ئۆزۈم كۆتۈرەي ـ دەيتتى ئايال ـ ئوردا قائىدىسىدە شاھزادىنى باشقىلارغا بېرىشكە بولمايدۇ .

ـ ھازىر سەن ئوردىدا ئەمەس ، ئاللانىڭ ئاسمىنى كەڭ ئوچۇقچىلىقىدا كېتىپ بارىسەن . قارىغىنە، ئەتراپتىكى ھەممە نىمە قۇياشنىڭ نۇرىدا يېقىملىق تاۋلىنىپ يېتىپتۇ . ئەنە، يىراقتىكى دەرەخلەردە كاككۇك سايراپ تۇرۇپتۇ . تورغايلارنىڭ قانچىلىك خۇشخۇي چۇرقىرىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاۋاتامسەن ؟ بۇ يەردە سەنمۇ ، مەنمۇ ، ھەممە نىمە ئەركىن . مىنىڭ كىملىكىمنى بىلمەكچى بولساڭ ، مۇشۇ ئەركىنلىكنى قوغلىشىپ سەيياھ بولۇپ كەتكەن ئادەممەن . خاتىرجەم بول ، بۇ يەردە ھېچكىم بىزگە كۆز قۇلاق بولۇپ تۇرغىنى يوق .

ـ بىلەمسەن ؟ ـ دېدى چوكان ـ بۇ شاھزادە كۈنلەرنىڭ بىرىدە چوقۇم پادىشاھ بولىدۇ .

ـ ئاللا نىسىپ قىلسا، ـ دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى تۈزەتتى سۈپۈرگە .

ـ پادىشاھ بولغۇچىنى پەقەت بەلگىلەنگەن ئادەملا كۆتۈرۈشى شەرت .

ـ جاھاندا مەن نۇرغۇن ئىشلارنى كۆرگەن ، لېكىن مۇنداق لەشكىرى يوق ، ئىنىكئانىسىنى ئېمىپ كېتىۋاتقان پادىشاھنى كۆرمىگەنمەن ـ دەپ كۈلدى سۈپۈرگە .ـ

راست ئېيتىسەن ، پادىشاھنى كۈتۈشنىڭ قائىدە نىزاملىرىدىن مىنىڭ قىلچە خەۋىرىم يوق . شاھزادىگە كۆز يېشى قىلىپ تۇرۇپ ئەمچەك سېلىشىمۇ ئوردىنىڭ قائىدىسىمۇ ؟ نىمە ئۈچۈن بەزىدە سەن ھۆرمەتلىك ، بولغۇسى پادىشاھىمىزنى ئېمىتكەندە يىغلايسەن . ؟

چوكان ئۇزاق جىمىپ كەتكەندىن كېيىن ئاخىر ئېغىز ئاچتى .

ـ بىلەمسەن ؟ مەنمۇ ساڭا ئوخشاشلا ياقا يۇرتلۇق ، مىنىڭ يۇرتۇم ئاۋۇ قارلىق تاغلارنىڭ ئارقىسىدىمۇ ياكى ئاۋۇ يېشىل دۆڭلەرنىڭ ئۇ تەرىپىدىمۇ ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن . ئىشقىلىپ مەن تۇغۇلغان يەرنىڭ ئاياللىرى شۇنداق بەستلىك . كۆكسى چوڭ ، سۈتلۈك كېلىدىكەن ، شاھ ئوردىسىغا لازىم ئىنىكئانىلارنى ئەنە شۇ يۇرتلاردىن تاللاپ ئەكەلگۈزىدىكەن . مەن ئۆزۈمنىڭ قانچە ياشتا ئوردىغا كىرگىنىمنى ئەسلىيەلمەيمەن . بىر ئايالنىڭ بېشىمنى سىلاپ ، يىغلاپ تۇرۇپ

خوشلاشقىنىنى ، ئەتراپى چۈمكەلگەن ھارۋىدا ئېرغاشىپ ئولتۇرۇپ ئۇزاق يول ماڭغىنىمنى خۇددى چۈشۈمدەك كۆز ئالدىمغا كەلتۈرىمەن . ئېھتىمال ، بالا ۋاقتىمدا ناھايىتى چىرايلىق بولسام كېرەك ، خانىنىڭ ئادەملىرى مېنى توپتوغرىلا ئوردىغا يەتكۈزۈپ كېلىپ ، خانىنىڭ خىزمىتىگە تۇتۇپ بەرگەن .

ـ ھېلىمۇ گۈزەل تۇرۇپسەن سىڭلىم .

سۈپۈرگىنىڭ ماختىشىنى بىرىنجى قېتىم ئاڭلىغان چوكان جىلۋە بىلەن لاپ قىلىپ ئۇنىڭغا قارىدى ـ دە سۆزىنى داۋام قىلدى .

بەلكىم تاللىنىپ شاھ ھەرىمىگىمۇ كىرىشكە مۇيەسسەر بولالارمىكىن . بىراق مەندەك پۇقرالارنىڭ قىزلىرىنى تۆۋەن نەسەبتىن كېلىپ چىققان دەپ ، ھەرگىز شاھ ئوردىسىغا تاللاشمايدۇ . مەن پەقەت خېنىملارغا دېدەكلا بولالىدىم . ساڭا ئېيتسام ، ئوردىدا بىزدەك دېدەكلەرنىڭ ھالى شۇنچە خاراپ . مانا مېنى ئۇلار 11ـ12يېشىمدىلا ئاياغ ئاستى قىلىشقان .

ـ كىملەر؟

ـ كىملەر بولاتتى ؟ باشتا مەرتىۋىلىكرەك بىرى ئاياغ ئاستى قىلدۇ . ئاندىن ئوردا خادىملىرى، قورۇقچىلار، ھارۋىكەش، ئاشپەز ، چاكارلار، ھەتتا بەزىدە بالاغەتكە يېتىپ قالغان بەڭۋاش شاھزادىلەرمۇ بىزگە چېقىلىۋېرىدۇ . شۇنىڭ بىلەن بىز ئاتىسىز بالىلارنى تۇغىمىز . بالا تۇغۇلىشى بىلەنلا نازارەتچىلەر ئەچقىپ كېتىپ بۇغۇپ تاشلىشىدۇ . مۇشۇ يوغان ئەمچەكلىرىمىزگە سۈت تولۇپ تۇرسۇن دەپ ئۇلار بىزنىڭ تۇغىشىمىزغا يول قويىشىدۇ . ئاندىن باللىرىمىزنى ئۆلتۈرۈپ ، بىزنى خېنىملارنىڭ باللىرىنى ئېمىتىشكە قويىدۇ . « قۇياش شاھى » نىڭ ئارزۇلۇق خوتۇنلىرى ھەتتا ئىنىكئانىلارنى سىغىپ سۈتىنى ئىچىدۇ . ئادەم سۈتىدە بەدەنلىرىنى سۈرتىشىدۇ . ...مەن بۇ شاھزادىنى ئىمىتىۋاتقاندا ئۆزەمنىڭ باللىرىنى ئويلاپ قالىمەن . .....

ـ نىمە دېدىڭ ؟ سۈپۈرگە ئېشىكى ئۈستىدە قىيسىيىپ ئولتۇرۇپ ئايالدىن سورىدى ،ـ سېنىڭ ئۆز باللىرىڭمۇ بارمىدى ؟ بىز نىمىشقا ئۇلارنىمۇ بىللە ئېلىپ ماڭمىدۇق ؟

مەن بىر ئوغۇل بىر قىز تۇغقان ، قانداق چىرايلىق باللار ئىدى دېگىن : ئۇلارنىڭ ئۈزۈن كىرپىكلىرى ، كىچىككىنەكۆزلىرى ، ماڭا تەلپۈنگەن بۇدۇرۇق قوللىرى كۆز ئالدىمدىلا تۇرۇپتۇ . ھەر ئىككىسىدىن ئايرىلدىم . قولۇمدىن يۇلۇۋېلىشتى ـ دە، ئەكتىپ يوق قىلدى . مەن نىمىشقا يىغلىماي ، قارا، مېنىڭ كۆكسۈمدىن

ئېقىۋاتقان ئاپئاق سۈتلەر شۇ باللىرىمنىڭ رىزقى ئەمەسمىدى . ...؟

ئايال بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى . سۈپۈرگىنىڭ قەلبىنى بۇ ئايالغا بولغان ئېچىنىش ، ھېسداشلىق چۇلغىۋالغانىدى . ئۇلار ئىككىسى ئۇزاققىچە جىمىپ كەتتى . سۈپۈرگە ئىككىنچىلاپ ئايالدىن بۇھەقتە گەپ سورىمىدى .

كىچىك شاھزادىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان چوكان بىر كۈنى ناھايىتى خۇشخۇيلىشىپ كەتتى . ئۇلار سۈپسۈزۈك تاغ سۈيى يىيىلىپ ئېقىۋاتقان چىمەنلىككە يېتىپ كەلگەندە ، ئايال قائىدىنى بۇزۇپ شاھزادىنى سۈپۈرگىگە تۇتقۇزدى ، شاھزادە كۆزىنى يوغان ئېچىۋالغان بولۇپ ، ساقاللىق بۇ كىشىگە چەكچەيگىنىچە قاراپ قالغانىدى .

ـ ئۇھ، بۇ يەر نىمە دىگەن چىرايلىق ، مەشەدە بىردەم ئارام ئالمايلىمۇ ؟ ـ دېدى ئايال .

ـ شۇنداق قىلايلى دېدى سۈپۈرگە . ئايال :

ــ ئۆتۈنۈپ قالاي ، سەن مەن تەرەپكە قارىما ، ــ دېدى ئە ، سۈنىڭ ئاياغ تەرىپىگە قاراپ كەتتى .

ئېشەك ئەتراپتىكى چۆپلەرنى قېلىن كالپۇكلىرى بىلەن يالماپ ، ئىشتىھا بىلەن ئوتلاشقا باشلىدى ، ئاز ئۆتمەي سۈپۈرگىنىڭ قۇلىقىغا سۇنىڭ شالاپشىغان ئاۋازى ئاڭلاندى ، ئايال نېراقتا بىرىپ ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ يۇيۇنماقتا ئىدى . سۈپۈرگە قولىدىكى بوۋاقنا قارىدى . كەلگۈسىدە پادىشاھ بولۇشقا تېگىشلىك بولغان بۇ بوۋاقنىڭ سۈپۈرگە ئۆز ئۆمرىدە ئۇچراتقان نارسىدىلەردىن ھېچقانداق پەرقى يوق ئىدى .

خوش شاھزادەم ،ــ دېدى سۈپۈرگە بالىغا قاراپ ، شاھزادە يۆگىكىدە پۇتلىرىنى پىلتىڭلىتىپ تېپىرلاپ قويدى . ــ سېنىڭ ھېلىقى بارلىق تەخت ۋارىسلىرىنى يوقاتماقچى بولۇپ قۇترىغان چوڭ ئاكاڭ شۇ تاپتا ئوردا ئىچىدىن سېنى ئىزدەپ تاپالماي قانچىلىك غەزەپكە كېلىۋاتقاندۇر ، ھە؟ بەلكىم ئۇ قېلىچىنى يالاڭاچلاپ ئوردا ئىچىدىكى ئۇچرىغانلا بوۋاقنى قانىغا بوياۋاتقاندۇر؟ يا بولمىسا ئۇ ئەڭ ئاۋال سېنىڭ مېھرىبان ئاناڭنى دارغا ئاسقاندۇر . ؟ ... پادىشاھلىق ئەڭ ئالىي دۆلەت دېسە مەن ھەرگىز ئىشەنمەيمەن . زوراۋانلىق ، مۇستەبىتلىك بەدىلىگە ئۆرە تۇرغانلارنىڭ بىر كۈنمۇ كۆڭلىنىڭ ئارامى يوق . ئۇنىڭغا قارىغاندا ئېتىزدا سۆرەم سۆرىگەن دېھقان تاتلىقراق ئۇخلايدۇ ، دالىدا يالاڭئاياغ كېتىپ بارغان نامرات ئەركىنرەك نەپەس ئالىدۇ .... خۇدانىڭ تەقدىرىنى قارا ، مىڭلاپ قوشۇن قوغداشقا تېگىشلىك سەندەك شاھزادىنى ئۆزىنىمۇ قوغدىيالمايدىغان مېنىڭدەك بىر ئاجىزنىڭ قۇچىقىغا تاشلاپتۇ . ...سەن كۆنلەرنىڭ بىرىدە راستىنلا شاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ قالساڭ ، بىزنىڭ سېنى كۆتۈرۈپ يۈرگىنىمىزنى ، سەن ئۈچۈن بېشىمىز كېتىدىغان خەتەرگە تەۋەككۇل قىلغانلىقىمىزنى ئېسىڭگە ئالارسەنمۇ ؟

بوۋاق بۇدۇرۇق قوللىرىنى سۇنۇپ سۈپۈرگىنىڭ ساقىلىنى تۇتىۋېلىشقا تىرىشاتتى .

ــ ياق ــ دەپ ئۆز پىكرىنى رەت قىلدى سۈپۈرگە ، ــ شاھلاردىن شاپائەت كۈتۈش ئەخمەقنىڭ ئىشى ، ھۆكۈمرانلار ئۆز سىرىنى بىلگۈچىلەرنى ئەڭ بۇرۇن كۆزدىن يوقىتىدۇ . بەندىنىڭ ھەققىي شاپائەتچىسى رەھىملىك ئاللانىڭ ئۆزى ....

سۈپۈرگە تېخى بالا شاھ ئۈستىدىكى مۇلاھىزىلىرىنى ئاياغلاشتۇرماي تۇراتتى . يىراقتىن ئايال چىقىپ كەلدى . سۈپۈرگە ھەيران بولۇپ قاراپلا قالدى ، ئايال يۇيۇنۇپ ، تارىنىپ تولىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەنىدى . سۈپۈرگىنىڭ تەسەۋۋۇرىدا پورەكلەپ ئېچىلىۋاتقان قىزىل گۈل ، دەرەخلەر ئارقىسىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان تولۇن ئاي پەيدا بولغاندەك بولدى ......شۇ چاغدا سۈپۈرگە بالىنىڭ يۆگىكى ئاستىدا تۇرغان قولىغا ئىسسىق بىر نەملىكنىڭ تەگكەنلىكىنى سەزگەندەك بولدى ـ دە، دەرھال ئېسىگە كېلىپ ، بالىنى يەرگە قويۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .

ــ ۋاي نىمە قىلىۋاتىسەن ؟ ــ دېگىنىچە يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى ئايال .

ــ نىمە بولدى ؟

ــ سەن شاھلارنى قانداق كۈتۈشنى بىلمەسەن ، مەن ساڭا ئېيتمىدىممۇ، نىمىشقا شاھزادىنى يەرگە قويىسەن ؟

ــ سەن ئۇنىڭ ئاستىنى قۇرۇقدا ، ــ دېدى سۈپۈرگە كۈلۈپ ــ ئۆمرۈمدە مەن مۇنداق ئورنىغا سىيىپ ، چېچىپ ياتىدىغان پادىشاھنى كۆرمىگەنىكەنمەن .

ئايالمۇ ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتى . نىمىشقىدۇر ئۇ بۈگۈن خۇشخۇي بۇلۇپ قالغانىدى .

سۈپۈرگىگە مۈلايىم مۇئامىلە قىلغۇسى ، ئۇنىڭغا سىركىلىپ ئەركىلىگۈسى كېلىپ تۇراتتى . ئۇمۇ يەردە ياتقان شاھزادىنى دەرھال قولىغا ئېلىشنى ئۈنتۈپ سۈپۈرگىنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدى ـ دە:

ـ قارا شۇ تاپتا بىز مۇشۇ بالىنىڭ ئاتا ئانىسىغا ، بىر جۈپ ئەر ئايالغا ئوخشاپ قاپتىمىز ،ـ دېدى .

مۇشۇ بىر نەتچە كۈنلۈك سەپەر جەريانىدا سۈپۈرگىنىڭ مىجەزى ئايالغا يېقىپ قالغانىدى . ئۇ بىر ئاز غەلىتە ، قوپال ، ساددا كۆرۈنىدىغان بۇ ئادەمنىڭ ھۆجۈددىكى ئەرلەرگە خاس ئاق كۆڭۈللۈك ۋە يوشۇرۇن ئەقىلنى كۆرۈپ يەتكەنىدى ، ئايالنىڭ قەلبىدە كۈندىن كۈنگە ھاۋائانام زامانىسىدىن قالغان شۇ ئەرنى ئېگىلەش ، قولغا كەلتۈرۈش ، ئۇنىڭ مۇھاببىتىگە ئېرىشىش ئىستىكى يېتىلىۋاتاتتى . سۈپۈرگە ئايالنىڭ ئەر خوتۇن توغرىسىدىكى گەپلىرىنىڭ مەنىسىگە چۈشەنمىدىمۇ ؟ ياكى چۈشەنسىمۇ چۈشەنمەسلىككە سالدىمۇ ، ئايالدىن كۆزلىرىنى قاچۇرۇپ ، قولنى يۈيۈش ئۈچۈن سۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدى .

ئۇلار يەنە يولغا چىقتى . ئايال تۇرۇپ كۈلەتتى . دالا گۈللىرىنى ئۈزۈۋېلىپ قۇلىقىغا قىساتتى . بەزىدە غىڭشىپ ناخشا ئېيتاتتى .

بۇ بېشىمغا چۈشكەن كۈننى ھېچكىم بىلمەيدۇ ،
توۋا دەيمەن دەرت تارتقانغا كىشى ئۆلمەيدۇ .
ئوردىدىكى خېنىملارنى شاد خورام دىمەڭ ،
زىبۇ زىننەت يوك ئۇلارغا قەلبى كۈلمەيدۇ .

ئۇ ئۆز ناخشىسىدا ئوردىدىكى دىدەكلەرنىڭ كۈلپەتلىرى، ئېگىز تاملار ئىچىگە بەنت بولغان خانىشلارنىڭ ئىچ پۇشۇغى ، بالىسىدىن ئايرىلغان ئانىنىڭ ھەسرەتلىرىنى سۆزلەيتى .

شۇ كۈنى ئۇلار خالىي بىر قونالغۇغا كېلىپ چۈشتى . ئايال ئۆزىنىڭ قەلبىدە باش كۆتۈرۈۋاتقان ئىستەك ، يېڭىدىن يېتىلىۋاتقان مۇھاببەت ھېسسىياتى توغرىسىدا كۈيلەيتى ، ئۇنىڭ كەيپىياتىغا جۈر بولۇپ قۇشلار خۇشخۇي چۇرۇلىشىپ ، سۇلار قىرغاقلارغا ئۇرۇلۇپ شىلدىرلاپ ، يۇپۇرماقلار يېنىك شىۋىرلىشىپ پۈتۈن تەبىئەت تەڭ ناخشا ئېيتىۋاتقاندەك قىلاتتى ....ئۇ سۈپۈرگىنى مەزىلىك تاماقلارنى تەييارلاپ كۈتتى ، كېچىسى ئۇ سۈپۈرگىنى ئۆز قويىنىغا چارقىردى .

ـ ماڭا قارا يولوچى ، ـ دېدى ئايال ياستۇقىغا جەينەكلىنىپ تۇرۇپ ، سەن مېنى نىمىشقا ئەركىلىتىپمۇ قويمايسەن ؟

ـ ئەركىلىتىپ دەمسەن ؟ .... سېنىما؟ ـ سۈپۈرگە كۈتۈلمىگەن سۇئالدىن ھەيران بولدى ،ـ سەن كىچىك بالا بولمىساڭ ؟

ـ لېكىن مەن ئايال كىشى ـ دە؟

ـ توغرا سەن ئايال كىشى .

ـ قوينۇمغا كىرىش خىيالىڭغىمۇ كىرمەمدۇ ؟ ياكى مەن ساڭا يارىمىدىممۇ ـ يە؟

جاھانكەزدى سۈپۈرگە تېڭىرقاپ تۇرۇپقالدى . كىچىك شاھزادە چوكاننىڭ ئۇتەرپىدە تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى . تۇن يېرىملىشىپ قالغان بولۇپ ئاي نۇرى ئۇلار ياتقان ھۇجرىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى . ئايال بولسا كۆرپىنىڭ ئۇستىدە سۈپۈرگىگە قۇچاق ئېچىپ ياتاتتى . تەڭلىكتە

قالغان سۈپۈرگە نىمە دېيىشنى بىلمەي قالدى .

ـ ياق ، ياق ، سەن .... سەن ھار قانداق ئەرگە يارايدىغان چوكانسەن ،ـ دېدى ئۇ دۇدۇقلاپ .

ـ ئۇنداق بولسا نېمىشقا قوينۇمغا كەلمەيسەن ؟ دەسلەپكى كۈنلەردە مەن سېنىڭ زورلۇق قىلىشىڭدىن ئېھتىيات قىلدىم ، كېيىنكى كۈنلەردە مەن سېنى كۈتتۇم . بەزى كۈنلىرى سەن يېتىپلا ئۇخلاپ كېتىسەن . مەن ئۇزاققىچە كۆز يۇممايمەن .... خوجايىن خېنىم مىنى ساغا قوشۇپ يولغا سالغاندا «خالىساڭ خوتۇن قىلارسەن » دېگىنىنى ئاڭلىغان بولغىيتىڭ ؟

ـ شۇنداق ئاڭلىغان .

ـ دىمەك بىزگە رۇخسەت قىلىنغان . سەن يەنە نېمىدىن ئېھتىيات قىلىسەن ؟

ـ .....

ـ ياكى سەن ئاياللارغا يېقىنلاشماسلىققا قەسەم قىلىۋەتكەنمۇ ؟ ياكى سېنىڭ دىنىڭدا ئۆيلىنىشكە بولمامدۇ ؟ ئەگەر شۇنداق بولسا ، سەن ئۇنداق يارىماس دىنىدىن چىقىپ كەت . ئاللانىڭ ئۆزى ئەر بىلەن ئايالنى بىر بىرىگە ھاجەتلىك قىلىپ ياراتقان .

ـ ....

ـ نىمىشقا ئۇنچىقمايسەن ؟ مېنى خوتۇنلۇققا ئالساڭ زىيان تارتمايسەن ، ئايىغىڭدا يۈرۈپ خىزمىتىڭنى قىلىمەن ، مەن شاھ ئوردىسىدا ئەك ئېسىل تاماقلارنى پىشۇرۇشنى ئۆگەنگەن ....

سۈپۈرگىنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى . ئۇ ئۆزىنى ئاياللارغا ھەۋەس قىلىدىغان چاغلىرىم ئۆتۈپ كەتتى دەپ قارايتى . سۈپۈرگە بۇ ياش ھەم ساغلام نوتىغا ئۆرۈنۈپ ئۆزىنىڭ قەدىر قىممىتىنى تۆكۈشنى خالىمايتى . ئايال بولسا سۈپۈرگىنى ياخشى كۆرگەنلىكتىن ئەمەس ، ئۆزىدىكى غېرىپلىق ۋە يالغۇزلۇقنى بىردەملىككە بولسىمۇ يىراقلىتىش ياكى بولمىسا كېلىپ كېتىدىغان ئۆتكۈنچى تەشالىقنى قاندۇرۇش زۆرۆرىيىتىدىن ئۇنى قوينىغا چاقىرماقچى ئىدى .

بىر چاغلاردا سۈپۈرگىنىڭمۇ يىگىتلىك مەزگىللىرى ئۆتكەنىدى . ئۇنىڭمۇ ئۆزىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكەن مەشۇقلىرى بولغان . ئۇ ۋاقىتلار قانچىلىك گۈزەل ۋە ئۇنتۇلماس ئىدى ـھە؟ ..يالغۇز ئاياغ يول ، كەڭ دالا ياكى شەھەرنىڭ قانداقتۇر بىر تار كوچىلىرىدا ئۇنى دېرىزىسىنى ئېچىپ شەرەتلىگەن جانانلار ، قايناق بازار ئىچىدە چۈمپەردىسىنى بىلىنەر بىلىنمەس قايرىپ قويۇپ كۈلۈمسىرىگەن گۈزەللەر ئۇنىڭ ئېسىدە ، شۇنداقلارنىڭ بەزىلىرى شەھلا كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكىگە ئوي يېقىپ ، ئۇنى ئەگەشتۈرۈپ كېتىپ قالاتتى . سۈپۈرگە مۇداق جىلۋە قىلغان جانانلارنىڭ ئۆيىدە بىر كېچە ، پەقەت بىر كېچىلا مېھمان بولۇپ ئۆتەتتى ، ـ دە ، ئىككىنچىلەپ ئاياغ باسمايتى ، چۈنكى ، بىر نىشاننى ئۇزاق ئەگىپ يۈرۈشنىڭ خەتەرگە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى . ... چوكاننىڭ

جاننى قىينايدىغان ئوتلۇق تەلەپلىرى سۈپۈرگىنى ئەنە شۇنداق خىياللارغا ئەكەتتى .ئايال بولسا توختىماي سۆزلىمەكتە ئىدى .

ـ گەپ قىلساڭچۇ ؟ ـ دەپ ئالدىرىتاتتى چوكان ،ـ ياكى سىنىڭ كىشىگە ئېيتقىلى بولمايدىغان بىرەر ئەيىبىڭ بارمۇ ؟ ياكى بولمىسا....

ـ قوي سىڭلىم ، مىنىڭ يېشىم ساڭا مۇناسىپ ئەمەس .

ـ يېشىم دېدىڭما؟ ـ كۈلۈپ كەتتى چوكان

ــ ھەئە ، مېنىڭ باللىرىم بولغان بولسىمۇ بەلكىم سېنىڭدىن چوڭراق بولغان بولاتتى .

ــ ئورىدا بىرگە ئىككى پۈتى گۆرگە ساڭگىلىغان قېرىلارمۇ ئېسىلىشىدۇ . خىجالەت بولما ، بۇ ئىشنى مانا مەن ئۆزەم تەلەپ قىلدىم . ...

چوكان شۇنداق دېدى ــ دە ، سۆپۈرگىنىڭ قوينىغا ئۆمىلەپ دىگۈدەك كىرىپ كەلدى .

ــ مۇنداق قىلما . مۇنداق قىلما. ــ دەپ يالۋۇراتتى سۆپۈرگە ئۆزىنى قاچۇرۇپ ، ــ مەن سېنى خوتۇنلۇققا ئالسامىمۇ ئاۋال بىرەر كىشنى گۇۋاھ قىلىپ تۇرۇپ نىكاھ ئوقۇتۇشىمىز كېرەك .....سەن مېنى گۇناھكار قىلىسەن ....

ئەمما چوكان سۆپۈرگىگە بارغانسىرى مەھكەم يېپىشىپ ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يەشمەكتە ئىدى . ئۇ كىچىك قوللىرى بىلەن سۆپۈرگىنى ئۆزىگە تارتاتتى .

ئۇلۇغ شاھزادە بولسا يېنىدىلا سادىر بولىۋاتقان مۇھاببەت پاجەسىدىن بىخەۋەر تاتلىق پۈشۈلدايتى ، ئاي بۇلۇتلار ئارىسىدا بىر كۆرۈنۈپ . بىر مۆكۈنەتتى .

ئايالنىڭ ئوتلۇق ۋە تەشنالىق ئىچىدە پىچپىرلاشلىرى تەسرىدە يۇلتۇزلار تېخىمۇ روشەن چاقناپ ، كۆزلىرىنى چىمچىقلىشاتتى .... سۆپۈرگىگە چوكاننىڭ مۇھاببىتىنى بۈگۈنگە . مەڭگۈگە ، ياكى بىر نەتچە مىنۇتقا بولسىمۇ قۇبۇل قىلماقتىن باشقا چارە يوق ئىدى . .. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى يوقالغان ، ئۇنتۇلغان سېزىملار ئويغۇنۇشقا باشلىدى ....

ياخشى قال ، يولۇچى

يەنە بىر يېڭى تاڭ ئاتتى . سۆپۈرگە ئورنىدىن سەھەر تۇرۇپ يۇيۇندى . بامدات نامىزىنى ئوقۇپ خۇدادىن ئۆز گۇناھلىرىنى كەچۇرۇشنى تىلىدى . ئۇلار يەنە يولغا چىقىشتى . چوكان ئۆزىدىكى تەشنالىق ئوتىنى ئازىراق بولسىمۇ پەسەيتكەن بولۇپ ، بۈگۈن نىمىشقىدۇر كەمسۆز بولۇپ قالغانىدى . ئۇ پات پات ئېشەك ئۈستىدە كېتىپ بارغان سۆپۈرگىگە يەر تېگىدىن قاراپ قوياتتى .

ئورىدىكى چاغدا چوكان ئۆزىنىڭ ئەنسىز كىشىنى بىزار قىلىدىغان خورلۇق تۇرمۇشىدىن جاق تويغانىدى . ئۇ قانچە قېتىم شۇنداق بىر كىشىنىڭ غايىپتىن پەيدا بولۇپ ، ئۆزىنى يىراق ، خاتىرجەم بىر ماكانغا ئەكىتىشىنى تىلىگەنىدى ، ئۆزىنى ئەكىتىدىغان ئۇ كىشىنىڭ چىرايىنىڭ قانداق بولىشى ، ياش قورامىنىڭ قانچىدە ئىكەنلىكى ئۇنىڭ ئۈچۈن بەرىبىر ئىدى . ئۇنىڭغا لازىمى پەقەت ئۆزىگە پاناھ بولالايدىغان بىرەر ئەر كىشى . شۇنداق ئادەم بولسا ، ئۇنى دۇنيانىڭ قانچىلىك يىراق يەرلىرىگە ئەكەتسىمۇ مەيلى ئىدى . ئۇ ئۈيەردە ئۇ ئېرىنىڭ ئاش تامىقىنى ئېتەتتى ، ساغلام بۇدۇرۇق باللارنى تۇغاتتى ، ئۇنىڭ باللىرىنى ھېچكىم بۇغۇپ قويمايتى . ئۇ ئۆز باللىرىغا قېنىپ ئەمچەك سالاتتى . باللار چوڭ بولۇپ ، ئۇنىڭ ئەتراپى ۋاڭ چۇڭغا تولاتتى . ... چوكان ئۆزىنىڭ ئوردا ئىچىدە ئەسلىگۇسىمۇ كەلمەيتى . ئوردىدىكى دېدەكلەر ، ئىنىكئانىلار ، ئايال چاكارلار بىلەن ئوردا خىزمەتچىلىرىنىڭ ئوغۇرلۇقچە قىلىشىدىغان مۇناسىۋەتلىرى كىشىنى بىزار قىلاتتى . ئوردىدىكى ئېسىلزادىلەر كۆزى چۈشكەن ئايال خىزمەتكارلارنى خۇشى تۇتقاندا چاقىرىپ بىر كېچە قوينىغا ئالىدۇ ـ دە، بۇ ئىشنى بىرەرىگە تىنىپ قويسىلا كاللىسىنى ئالىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، تەھتىپ

سىلىپ ئەتىسلا ھەيدەپ چىقىرىدۇ . ئوردا خىزمەتكارلىرى بىلەن بۇلۇڭ پۇچقاقلاردا قورقۇپ ، تىترەپ تۇرۇپ قىلىشقان ئىشلارنىڭمۇ قىلچە لەززىتى بولمايدۇ . ئاھ ، شۇ ھەشەمەتلىك ئوردىدا ئاددى بىر دېھقاننىڭ خوتۇنى

بولۇشنى ئارزۇ قىلمايدىغان بىرەر كېنىزەك تېپىلارمۇ ؟ ....

ئوردىدىن مانا بۇ شاھزادىنى ئېلىپ قېچىش ئىشىغا شۇڭلاشقا بۇ چوكان ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوشۇلغانىدى . ئۇ خەۋىپ ئىچىدە قالغان شاھزادىنى قۇتۇلدۇرماقچى، راستىنى ئېيتقاندا ، ئوردىدىن يىراق بىرەر جايدا ئۆزىنىڭمۇ خاتىرجەم تۇرمۇشنى تىكلىمەكچىدى . .... چوكان خىيال ئىچىدە سۇپۇرگىگە قارايتى . بۇ ئادەمنىڭ يېشىنى ئانچە چوڭ دەپكەتكىلىمۇ بولمايتى . ئۇنىڭدا ئەركەكلەرگە خاس ھەممە خىسلەت تېپىلاتتى ، ئەمما بۇ چوكانغا نىسپەتەن ئۇنىڭ

مۇناسىۋەتلىرى بىر ئەر بوغۇچىغا ئەمەس ، مېھرىبان قېرىنداشقا ئوخشاپ كېتەتتى . بۇ ئادەم يەر تېرىپ ، خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرىدىغان دېھقان ئەمەس ، تۈگىمەس سەرگەردانلىقنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلغان سەيياھ، چۈشۈنۈپ بولمايدىغان غەلىتە ئادەمدەك قىلاتتى .

سۇپۇرگە بىلەن چوكان قانداقتۇر بىر تاشلىق ساي ، تاشلاندۇق يوللار بىلەن كەڭ ئېدىرلىقنى كېسىپ ئىلگىرلىمەكتە ئىدى . يىراقتا يېشىللىقلارغا پۈركەنگەن دۆمچەك دۆڭلۈكلەر ، ئۇنىڭمۇ ئارقىسىدا قارلىق ئېگىز تاغلار كۆرۈنەتتى . ئاشۇ دۆڭلۈكلەر تەرەپكە ئەكتىدىغان يولغا قاراپ چوكاننىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى .

ـ بىلەمسەن ؟ ـ دېدى ئۇ سۇپۇرگىگە ـ بۇ يەرلەر ماڭا تونۇشتەك بىلىنىدۇ . مېنى لەشكەرلەر ئوردىغا ئېلىپ ماڭغاندا ، ھارۋا بىلەن ئەن شۇنداق دۆڭلۈكلەرنى ئارلاپ ماڭغاندەك قىلغان . بىز ئۇزاق يول يۈرگەن ، ھارۋىدا يەنە قانداقتۇر يۈكلەرمۇ باردەك قىلاتتى ، مەن يوغان ساندۇقلارنىڭ ئوتتۇرسىدا چايقىلىپ ئولتۇرۇپ ، مەپە ملەڭزىسىنىڭ يوچۇقىدىن ئوغۇرلۇقچە سىرتقا قارىغانىدىم . بەلكىم ، ئاشۇ دۆڭلۈكلەردىن ھالقىپ چۈشسەكلا بىزنىڭ يۇرتقا بارارمىزمىكىن . ئۇلار مېنى ئوردىغا ئېلىپ ماڭغاندا مەن كىچىك ئىدىم ، كېيىن ئاڭلىسام ، ئاتا ئانام ھەسرەت چېكىپ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ . ھازىر يۇرتۇمدا قانداق ئۇرۇق تۇققانلىرىمنىڭ بارلىقىنىمۇ بىلمەيمەن . ....

ـ سەن ئۇ تەرەپلەرنى ئۆزۈڭنىڭ يۇرتلىرىغا ئوخشىتىۋاتساڭ كېرەك ، ـ دەپ كۈلدى سۇپۇرگە ، ـ دۇنيادا بىر بىرىگە ئوخشايدىغان دۆڭلۈكلەر ئازمۇ ؟

ـ سېنىڭ دېگىنىڭ توغرىدۇر ، ـ دېدى چوكان ،ـ ئەمما ، شۇ ئەتراپ كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنىۋاتىدۇ . شۇ ئەتراپتىن بىر پارچە يەر سېتىۋېلىپ تېرىغان بولساق ، ساپاننى مەن ئۆزۈم سۆرەيتتىم .

ـ ئەتىدىن باشلاپ بىز ئۇ تاغ تەرەپكە ئەمەس ، مانا ماۋۇ چۆللۈكلەرگە قاراپ كەتكەن يول بىلەن ماڭىمىز ، ـ دېدى سۇپۇرگە ، ـ ئالدىمىزدىكى بۇ يوللاردا ئەمدى بىزگە بەزىدە كۆنلەپ بىرەر كارۋان ، ياكى بىرەر يولۇچى ھەتتا بىرەر قونالغۇمۇ ئۇچۇرمايدىغان ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ . ئۇ يوللاردا ئادەم شالاڭ ، شاھ ئايغاقچىلىرىنىڭ تۇتۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەشنىڭمۇ ھاجىتى يوق ، مەن قۇملۇقلاردىكى ئەڭ يېقىن ، ئەڭ مەخپىي يوللارنى بىلىمەن .

« قۇياش شاھى » نىڭ تەۋەلىكىدىن چىقىپ كېتىدىغان ئاخىرقى كېچىسى يولۇچىلار قونالغۇ تاپالماي ، ئېتىزلىقتىكى تاشلىنىپ تۇرغان بىر كونا كەپە ئىچىدىلا تۈنىدى ، كەپىنىڭ ئۈستىگە

ياپقان ياغاچلار چىرىپ قارادايكەتكەن . كەپنىڭ بۇلۇڭ پۇچقاقلىرىنى قېلىن تور باسقان بولسىمۇ ، كەپنىڭ ئاستىغا قۇرۇق ۋە يېڭى مەڭگەن يېيىتىلغانىدى . بۇ شۇ ئەتىراپتىكى بىنەم يەرلەرنى تېرىيدىغان دېھقانلارنىڭ يىغىم تېرىم ۋاقتىدا پايدىلىنىدىغان تۇرالغۇسىدەك قىلاتتى . بىر
ئىككى كۈندىن بېرى ماڭغان ئۇڭغۇل دوڭغۇل تاشلىق يول سۈپۈرگىنى ئوبدانلا چارچاتقانىدى . ئۇ ئېشىكىنى چۇشەپ قويۇپ ، كىرىلا ئۇخلاپ كەتتى . چوكاننىڭ كۆزىگە بولسا زادى ئۇيقۇ كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى .
« كۈندۈزى يول بويىدا كۆرۈنگەن دۆڭلۈكلەردىن ھالقىساقلا بىزنىڭ يۇرتقا يېتىپ باراتتۇق . » دەپ ئويلايتى چوكان . شۇ دۆڭلەرنىڭ ئارقىسىدا راستىنلا ئۇنىڭ يۇرتى بارمۇ ياكى بۇ بىر خىيالى تۇيغۇمۇ ؟ بۇنىسى نامەلۇم ئىدى . نىمىشقىدۇر چوكاننىڭ كاللىسىغا مۇشۇنداق بىر پەرەز ئورنىشۇالغانىدى . ئۇ يەردە يىراقتىكى ئاق باش تاغلاردىن ئېقىپ كېلىدىغان سۈپسۈزۈك تاغ سۈيى ، ئۇزۇنغا سوزۇلغان جىلغىلار بار . بىر قېتىم ئاتىسى چوكاننى شۇ يەرلەرگە باشلاپ بېرىپ سايدىن بېلىق تۇتقان . ئاياغ يوللار ، ئېتىزلار ، ياپيېشىل باراڭلار بىلەن پۈركەنگەن ئاددىي دېھقان ئۆيلىرى ، كۆكتاتلىقلار ھەممىسى ئۇنىڭ ئېسىدە تۇرۇپتۇ .
ئەگەر شۇ ئەتىراپتىكى بىرەر ئىشلەمچىنىڭ خوتۇنى بولۇپ قالغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى . ھە؟ ... بۇ ناتونۇش ئادەم ئەمدى چۆل يوللىرى بىلەن ئۇنى قەيەرلەرگە ئەكىتەر ؟ ئېھتىمال ئۇ مۇشۇ كەتكىنچە مەڭگۇ قايتىپ كېلەلمەس ....
تۈن يېرىمىدا ئايال ئاستا ئورنىدىن تۇردى ، سۈپۈرگە بىلەن كىچىك شاھزادە شېرىن ئۇيقۇدا ئىدى . چوكان تالاغا چىقتى . ئاي ئەتىراپنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇراتتى . يىراق بىر يەردىن شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ بوغۇق ئاۋازى كېلەتتى . قەيەرلەردىندۇر ئىتلار ھاۋشىپ قوياتتى . دېمەك ، يېقىن ئەتىراپتا بىرەر يېزا باردەك قىلاتتى . چوكان ئىتلارنىڭ ئاۋازى كەلگەن تەرەپنى نىشان قىلىپ ماڭدى . باشتا ئالدى كەينىگە قاراپ ئاستا ماڭدى ، كەپىدىن يىراقلاشقاندىن كېيىن يۈگۈرۈشكە باشلىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ نىملەرگە دەسسەپ ، قايسى تەرەپكە قاراپ كېتىپ بارغىنىنىمۇ بىلمەيتى .
ئەگەر ئۇردىدىن شاھزادىنى ئىزدەپ چىققان لەشكەرلەر بۇ ئەتىراپتىن چوكاننى تېپىۋالىدىغان بولسا ، ئالدى بىلەن ئۇنۇڭدىن شاھزادىنى سۈرۈشتە قىلىدۇ .
ئۇ چاغدا ئۇ نىمە دەپ جاۋاب بېرىدۇ ؟ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئوردىغا نىمە كېرىكى ، ئۇلارغا لازىمى شاھزادە ، ئەگەر كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئۇ شاھزادە پادىشاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ قالىدىغان بولسا ، بوۋاق چېغىدا ئۆزىنى تاشلاپ كەتكەن ئىنىكئانىسىنى ئەيىبلەپ كاللىسىنى ئالىدۇ . ئەگەر پادىشاھلىق باشقىلارنىڭ قولىدا بولغان تەقدىردىمۇ ، تەختنىڭ كەلگۈسى كۈشەندىسى بولغان شاھزادىنى تاپ دەپ ئۇنىڭغا توگمەس زۇلۇم سالىدۇ . ئەگەر شاھزادىنى ھېلىقى يولوچى ئېلىپ يىراققا كېتىپ قالسا ، ئۇ چاغدا شاھزادىنى ئۇ ئودا ئادەملىرىگە قانداق تېپىپ بېرەلەيدۇ ؟.........
چوكاننىڭ كۆز ئالدىغا ئوردىدىكى سۈغا تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرۈش جازاسى ، ئەمچەكتىن ئېسىش ، گېلىنى بوغۇپ كۆزىنى چانقىدىن چىقىرىش ، قاپقا سولاپ دۇمبالاش ، ئالدى كەينىدىن قورۇق قىقىش ،تىرىك تۇرغۇزۇپ يۈرىكىنى سۇغۇرىۋېلىش دېگەندەك ھەرخىل جازالار كەلدى . ئۇ بارغانسىرى دەككە دۈككىگە چۈشۈپ ، يۈگۈرۈشتىن توختاپ قالدى . بوۋاقنى ئويلىغانسىرى كۆكسى چىڭقىلىشقا باشلىدى . « ئاز ئۆتمەي شاھزادە ئويغىنىدۇ ، ــ دەپ ئويلىدى چوكان ، ــ ئۇ ئېمىشى كېرەك . يولوچى ئۇنى قانداق پەرۋىش قىلىدۇ ؟ ئۇنىڭ يىغىسىنى قانداق پەسلىتىدۇ ؟

شاھزادە ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىن ....»

جاۋابكارلىق تۇيغۇسى ۋە ئانىلىق مېھرى چوكاننى ئارقىغا قايتۇردى ، ئۇ كەپىسگە يېقىنلىشىپ كەلدى . بالا بىلەن سۇپۇرگە يەنىلا تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى . تىنىچ كېچىدە ئۇلارنىڭ چوڭقۇر تىنىقى سىرتقىمۇ ئاڭلىنىپ تۇراتتى . چوكان پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ كىرىپ بالىنى قولىغا ئالدى ــ دە، دېمىنىمۇ چىقارماستىن كەپىدىن يىراقلاشتى ، ئاندىن ئۇ شاھزادىنى مەھكەم قۇچاقلاپ شامالدەك ئىتتىك يۈگۈرۈپ كەتتى . ئايمۇ ئۇنۇڭغا ئەگىشىپ يۈگۈرۈۋاتقاندەك قىلاتتى ....

سۇپۇرگە سەھەردە ئويغىنىپ يېنىدا ھېلىقى چوكان بىلەن بالىنىڭ يوقلىقىنى كۆردى . ئۇ تالاغا چىقتى . ئەتراپقا قارىدى . ھەممە ياق جىمجىت ، كېچىچە تۈيۈپ ئوتلىغان سۇر ئېشەك ھورۇنلۇق بىلەن توپىغا ئېغىناپ ياتاتتى . ئېشەك ئىگىسنى كۆرۈپ ئېرىنچەكلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ، كېرىلىپ سىلكىندى .

چوكاننىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . سۇپۇرگىنىڭ كۆڭلىدىن بىر گۇمان كەچكەندەك قىلدى . دە قايتىپ كىرىپ ئايال ياتقان ئورۇننى تۇتۇپ كۆردى ، ئورۇن ئاللىبۇرۇن مۇزلاپ كەتكەنىدى . ئۇ يەنە كەپىدىن چىقتى . يىراق ئۇپۇق سىزىقى ئەتراپىدا شەپەق لاۋۇلداپ ، يېڭى بىر قۇياشنىڭ كۆتۈرلۈش ئالدىدا تۇرغانلىقىدىن خەۋەر بەرمەكتە ئىدى . ئەتراپتىكى سەھەرچى قۇشقاچلار چۇرۇقلىشاتتى . سەھەرنىڭ ساپ مۇزدەك ھاۋاسى كىشىنى ئەندىكتۈرەتتى . سۇپۇرگە كەپە ئىچىگە يەنە قايتىپ كىرىپ ، خۇرجۇننىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ، شاھزادىنىڭ ئانىسى خىراجەت قىلىش ئۈچۈن بەرگەن تىللالار سېلىنغان خالتىنى ئىزدىدى، خالتا ئۆز جايىدا تۇراتتى . ئۇ قايتىپ چىقىپ ، كەپىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ خىيالغا پاتتى .

بۇ چوكان قا يەرگە كەتكەن بولىشى مۇمكىن ؟ توغرا ، ئۇ تۆتتۆگۈن مۇشۇ يەردە بىزنىڭ يۇرت بار دىگەندەك قىلىۋىدى . دىمەك ، ئۇ ئۆز يۇرتىنى ئىزدەپ كېتىپ قالغان ئوخشايدۇ . ئۇنداقتا ئۇ شاھزادىنىڭ ئانىسى بەرگەن تىللالارنى نىمشقا ئەكەتمىدى ؟ بەلكىم ئۇ مېنى خۇرجۇندىن تىللا سېلىنغان خالتىنى ئالغۇچە ئويغۇنۇپ كەتمىسۇن دىگەندۇر ياكى ئالدىراشچىلىقتا ئۇنىڭ ئېسىگە خالتىمۇ كەلمىگەندۇر؟ ھىچبولمىغاندا ئۇ تىللالارنى بولسىمۇ ئەكىتىشى كېرەك ئىدى . بۇ پۇللار ماڭا تەئەللۇق ئەمەس ، شاھزادىنىڭ راسخوتى ئۈچۈن بېرىلگەن دۇنيا ئەمەسمىدى .... ھەي كەم ئەقىل خوتۇن ، سەن بۇنچە ئالدىراپ قاچمىساڭمۇ ، ئۆزۈمنىڭ يۇرتىغا كېتەي دىسەڭ ، مەن سېنى توسۇپ قالامتىم ؟

تۇرۇپلا سۇپۇرگىگە غېرىپلىق ۋە يالغۇزلۇق يەتكەندەك بولۇپ قالدى . چوكان ئۆزىنىڭ ئاجايىپ كەچۈرمۈشلەرگە تولغان ئەندىشلىك پاراڭلىرى بىلەن يول بويى سۇپۇرگىنى زېرىكتۈرمىگەنىدى . ھەر بىر ئۆتەك ، قونالغۇلاردا ئۇ سۇپۇرگىگە تاماق ئېتىپ بەرگەن ، ئۇنىڭ ھاجەتلىرىدىن چىققانىدى . ھېلىقى شاھزادىچۇ ؟ بۇ دۇنيادا ئەڭ پاك ، ئەڭ ياۋاش ، تېخى ھېچبىر گۇناھ ئۆتكۈزۈشكە ، ھېچكىمگە زۇلۇم سېلىشقا ئۈلگۈرمىگەن ھۆكۈمران دەپ مانا مۇشۇ

شۇمتەكنى دېسە بولىدۇ . بۇ نارسىدىمۇ ئىنىكئانىسىنىڭ كۆكسىنى مەھكەم قامالپ ، ئاچ كۆزلۈك بىلەن ئېمىپ ، ئۇلارنىڭ قېشىدا پۇشۇلداپ ئۇخلاپ ، ئوبدان ھەمراھ بولۇپ قالغانىدى .

سۇپۇرگە چوكاننىڭ قايتىپ كېلىشىنى ئۈمۈد قىلىپ كۈن خېلىلا ئۆرلەپ كەتكۈچە كۈتتى . ئايال قايتىپ كەلمىدى . سۇپۇرگە ھەرخىل پەرەزلەرنى قىلاتتى . « مەن بۇ چوكاننى رەنجىتىپ

قويغاندىمەنمۇ يە؟ ــ دەپ ئويلايتى ئۇ ،ـ ياق ، مەن ئۇنى خاپا قىلغۇدەك ھېچ ئىش قىلمىدىم ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرمىدىم ، بەلكىم ئۇ كېچىسى بالىسىنى تالاغا ھاجەتكە ئاچىققان بولسا ، ئۇلارنى ھايۋانلار يەپ كەتكەندىمۇ ياكى جىن ئالۋاستىلار ئېلىپ قاچقاندىمۇ ؟ ياق ، چوكان ئالتۇن قاچىلانغان خالتىنى ئالمىغان بىلەن شاھزادىنىڭ يۆگەك ، پارچە پۇرات لاتىلىرى چىگىلگەن بوپىنى ئۇنتىماي ئەكىتىپتۇ . دېمەك ئۇ ئەمدى قايتىپ كەلمەيدۇ .»

سۇپۇرگە نەرسە كېرەكلىرىنى ئېلىپ ، ئېشەكنىڭ يېنىغا كېلىپ يولغا چىقىشقا تەيارلىق قىلدى . نىمىشقىدۇر ئۇنىڭ كۆڭلى يېرىم ئىدى .

« خوش ئېشىكىم . ــ دېدى ئۇ ئىشىگىگە سەكرەپ مىنىپ ،ـ يولدا قوشۇلغان يولداش بولماپتۇ ، دېگەن مانا مۇشۇ . يەنە ئىككىمىز يالغۇز قاپتۇق . قېنى خىت ، ئالغا ، بىزنىڭ ھەقىقىي يولداشلىرىمىز تېخى ئالدىمىزدا . »

سۇپۇرگە شۇنداق دېدى ـ دە ، بىر نەتچە قەدەم ماڭمايلا ، تۇيۇقسىز بىر ئىش ئېسىگە كېلىپ ئېشەكنىڭ تىزگىنىنى تارتتى .

« توختا ، بەلكىم شۇ خوتۇننىڭ ئۆزى ئالۋاستىدۇر ، بولمىسا ئۇ بىر كېچىدىلا يېنىمىزدىن قانداق غايىپ بولۇپ كەتتى ؟ ئۇنىڭ قالدۇرغان ئىزلىرى قېنى ؟

ھېچبولمىغاندا سەن ئېشىكىم ئۇنىڭ قاياققا كېتىپ قالغانلىقىنى بىلىشىڭ كېرەك ئىدىغۇ ؟ ئۇ ئۇچقاندىمۇ ياكى ....خۇدا ، ئۆز پاناھىڭدا ساقلا . ئۇنداقتا بىز بۇ بىر قانچە كۈندىن بېرى بىر ئالۋاستى بىلەن ھەمسەپەر بولۇپ ماڭدۇقما؟»

سۇپۇرگە بايىلا ئۆزى خۇرجۇن چاقىلىرىنى كۆتۈرۈپ چىققان ئەسكى كەپىگە قورقۇنچ ئىچىدە قارىدى ،ــ دە، ئېشىكىنى قاتتىق دېۋىتتى .

« خىت،....تېز بول ئېشىگىم ، بۇ سىرلىق يەردىن دەرھال يىراقلىشايلى . كىم بىلىدۇ بەلكىم ، ھېلىقى نېمىدا؟ ھە، < قۇياش شاھى> دەيدىغان بەتچىغەرنىڭ شەھرىدىن چىقىپلا يولۇققان خوتۇنلارنىڭ ھەر ئىككىسلا ئالۋاستىدۇر. بولمىسا نىمىشقا ئۇلار باش كۆزلىرىنى قاپقارا چۈمپەردىلەر بىلەن چۈمكىۋالغان ؟....

سەن ھېلىقى بالىسىنى بىزگە تاشلاپ بېرىپ كەتكەن ئايالنىڭ چىرايىنى كۆردىڭمۇ ؟ مەن غىلپال كۆرۈپ قالغاندەك بولدۇم . ساڭا ئۇنى قانداق تەسۋىرلەپ بەرسەم چۈشىنەرسەن ؟ قىسقىسى ئۇ بالا تۇغقان ئايالغا ئوخشمايدۇ . سۈرەتتەك گۈزەل . ئالۋاستىلار ئېزىقتۇرۇش ئۈچۈن ئادەملەرنىڭ كۆزىگە ئەنە شۇنداق پەرىلەرنىڭ سىياقىدا كۆرۈنىدۇ ....ئۇنداقتا < قۇياش شاھى> نىڭ ئۆزىچۇ؟ ئۇ ئەلۋەتتە ئالۋاستىلارنىڭ ئەڭ كاتتىسى ـ ئىبلىس دىگەن گەپ . بولمىسا نىمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغانلىكى ئادەم قورقۇپ تىترەيدۇ؟ .... ھېلىقى بوۋاق شاھزادىچۇ؟ ئالۋاستى بىلەن ئىنىكانىسى ئالۋاستى بولغاندىن كېيىن ، ئۇ ئەلۋەتتە كىچىك ئالۋاستى دېگەن سۆز . شۇنچە كۈن بىللە يۈرۈپمۇ ئۇنىڭ سەبى بالىلاردەك ۋىلىقلاپ كۈلگىنىنى ياكى قەغىش قىلىپ يىغلاپ باققىنىنى ئاڭلىماپتىمەن . ئاپئاق كۆكرەككە مەھكەم يېپىشىۋېلىپ ئىنىكئانىسىنى شورىغىنى شورىغان . ھېلىقى ئادەملەرنىڭ تاپىنىنى تېشىپ قېنىنى ئىچىدىغان ئالۋاستىلارنىڭ نەق ئۆزى . ئەڭ قورقۇنۇشلىقى ، مەن ھېلىقى ئايال ئالۋاستى بىلەن بىر كېچە قۇچاقلىشىپ يېتىپتىمەن . مەن ساڭا قەسەم قىلىپ بېرەي ، ئېشىگىم ، ئۇ ئىشقا مېنى ئايالنىڭ ئۆزى زورلىدى . مەن دەسلەپتە خالىمىغاندىم . »

سۈپۈرگىنىڭ پىكرى بارغانسىرى قالايمىقانلىشىپ كەتتى .

« ماڭا قارا ئېشىگىم ، ــ دەپ ئېشىكىگە مۇراجەت قىلاتتى ئۇ ، ــ نېمىشقا سەن تۆت پۇتلاپ ماڭىسەن ، مەن نېمىشقا ئىككى پۇتلاپ ئۆرە ماڭىمەن ؟

نىمىشقا ئىككى پۇتلۇق مەخلۇقلار ئالۋاستىغا ئايلىنىپ كېتەلەيدۇ ، سەن مەڭگۈ ئېشەك پېتىچە قېلىۋېرىسەن ؟ ..... سەن دەپياققىنە، زادى ئالۋاستى بولغان ياخشىمۇ ، ئېشەك بولغان ياخشىمۇ ؟.......نىمىشقا ئۈندىمەيسەن ؟ سەن مېنىڭ ئۆزۈڭدىنمۇ دۆتلۈكۈمگە ئىچىڭدە كۈلىۋاتقانسەن ھەقاچان ؟»

كېچىچە ھاردۇقىنى ئۇبدان چىقارغان ئېشەك ئىتتىك مېڭىشىدا كېتىپ باراتتى . ئۇ ئىگىسىنىڭ مۇنداق توختىماي مۇلاھىزە قىلىپ ، نىملەر توغرىسىدىدۇر سۆزلەپ مېڭىشىغا كۆنۈپ قالغانىدى .

« بىر ئىش زادىلا ئېسىمدىن چىقمايدۇ ، ــ دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى سۈپۈرگە، ــ بۇ ئۇزاق يىللارنىڭ ئالدىدا بولغان ۋەقە ، ئۇ چاغدا سەن تېخى ئاناڭنىڭ قورسىقىدىمۇ تۆرەلمىگەن . مەن سېنىڭ داداڭنىڭ دادىسىنى مىنىپ يۈرگەن چاغلىرىم ئىدى . كەڭ ئوچۇقچىلىقتا كېتىپ باراتتۇق . قەيەردىن پەيدا بولۇپ قالدى بىلمىدىم ، ئالدىمىزدىن تۇيۇقسىز توي تارتىپ كېلىۋاتقان بىر توپ چىقىپ قالدى . توينىڭ ئالدىدا كاناي سۇنايچىلار مېڭىپتۇ ، ئارقىدىكى ھارۋىدا ناغرا دۇمباق چالغۇچىلار ئولتۇرۇپتۇ ، ئۇنىڭمۇ ئارقىسىدا تەختىراۋانغا سېلىپ قىزنى ئەكىتىشىۋېتىپتۇ . ئايھاي ، مەن ئۆمرۈمدە مۇنداق كاتتا توينى كۆرمىگەنىكەنمەن ، ناغرا سونايلارنىڭ ئاۋازىدىن قۇلىقىم پاڭ بولۇپ قالاي دېدى . بىر چاغدا تەختىراۋاندا ئولتۇرغان كېلىن قىزغا قاراپ قېتىپ تۇرۇپلا قاپتىمەن . ئادەم بالىسىنىڭمۇ شۇنداق چىرايىق بولىدىغىنىغائەقلىم يەتمەيقالدى . تويچىلارنىڭ مېنى قىستاپ يولنىڭ چېتىگە ئەچىقىپ قويغىنىنىمۇ تۇيماي قاپتىمەن . تويچىلار ئۇزاپ ، تېخى يولنىڭ چېڭىمۇ بېسىلماي تۇراتتى ، بىرى مېنى < يىگىت > دەپ چاقىرغاندەك قىلىپ قالدى . بۇرۇلۇپ قارىسام ، ئارقىمدا پۈركەنچىلىك بىر ئايال تۇرۇپتۇ .

ــ خېنىم ، مېنى چاقىردىلىمۇ ؟ ــ دېسەم ،

ــ ئۆيلىنەمدىلا ؟ ــ دېدى ئۇ .

بايىقى توينىڭ قىززىقچىلىقى كاللامدىن كەتمىگەن بولسا كېرەك .

ــ ئۆيلىنىدىغان ئىش بولسا ئاشۇ تەختىراۋاندا ئولتۇرۇپ ئۆتۈپ كەتكەن قىزدەك قىزغا ئۆيلەنسە، ــ دەپساپتىمەن .

ــ ئۆيلىنىدىغان نىيەتلىرى بولسا ماڭا ئەگىشىپ ماڭسىلا ، مەن سىلىگە ئاشۇ قىزنىڭ سىڭلىسىنى تونۇشتۇرۇپ قوياي ، سىڭلىسى ھەدىسىدىنمۇ چىرايلىق ، ــ دېدى ئايال .

ئۇ چاغدا مېنىڭمۇ ياش تەلۋە ۋاقتىم . تولا ئويلىنىپ ئولتۇرمايلا ھېلىقى پۈركەنچىلىك ئايالغا ئەگىشىپ ماڭدىم ، قانچىلىك يول باسقىنىمىزنى بىلمەيمەن ، بىر چاغدا چوڭ بىر كۆلنىڭ يېنىدىن چىقىپ قالدۇق . كۆل بويىدا كاتتا بىر ئىمارەت تۇرۇپتۇ . شۇنچىلىك چوڭ ئۆيدە بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيدۇ . پۈركەنجىلىك ئايال ئىگىلىپ :

ــ قېنى خوش ، ــ دەپ مېنى ئۆيگە باشلىدى .

ئىشەكنى ئىشىك ئالدىدا قالدۇرۇپ ، مۇشۇنداق ئەسكى چورۇقلىرىم بىلەنلا قىپقىزىل گىلەملەر سېلىنغان ئۆيگە كىرىپ كەتتىم . پۈركەنچىلىك ئايال مېنى ئۇزۇن كەتكەن

دەھلىزلەردىن ئۆتكۈزۈپ ، يۇقىرى تۆۋەن پەلەمپەيلەر بىلەن ئالاھىدە ياسالغان بىر خاس ھوجىرىغا باشلاپ كىردى . ھۇجرا ئىچىدىكى قىممەت باھالىق نەرسە كېرەكلەرنىڭ قانچىلىك ئېسىللىكىنى ساڭا ئېيتىپ بەرسەممۇ سەن بەرىبىر چۈشەنمەيسەن .

ـ سىلى ئېيتقان ھېلىقى قىز مۇشۇ ئۆيدە تۇرامدۇ ؟ـ دەپ سورىدىم مەن .

ئايال مېنى قات قات كۆرپىلەر ئۈستىگە ئولتۇرغۇزدى ـ دە، ئۈستىدىكى چۈمپەردىلەرنى ئېلىۋەتتى . ھەيرانلىقتا ئاغزىمنى ئېچىپلا قاپتىمەن ، ئالدىمدا ھېلىقى مەن تەختىراۋاندا كۆرگەن كېلىنچەكنىڭ ئولتۇراتتى . چىرايلىق ۋە ياش بىر قىز تۇرۇپتۇ . ماڭا قۇياش بۇلۇتلار ئارىسىدىن تۇيۇقسىز چىقىپ چاقناپ كەتكەندەك ، ئاسماندىكى تولۇنئاي ئالدىمغا دۇملاپ چۈشكەندەك بىلىندى .

ـ سەن ئادەممۇ ، جىنمۇ ؟ ـ دەپ سورىدىم .

ـ نېمە دېسەڭ شۇ . ـ دەپ ئەركىلىگىنىچە ماڭا تاشلاندى .

شۇ كېچە قىز بىلەن شېرىن بىر كېچىنى ئۆتكەزدىم . ئۇ مېنى تاڭغا يېقىن ئۇزىتىپ قويدى . (پات پات كېلىپ تۇرۇڭ) دېدى . كەلگەندە ئېزىپ قالماسلىق ئۈچۈن ئۆيىنىڭ پەلەمپەيلىرىنى ساناپ چۈشتۈم . ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ كۆلنى بەلگە قىلىپ ئەتراپىنى ئوبدان كۆرىۋالدىم . ئېشىكىمنى مىنىپ خەيىر دەپ كەتتىم . ئارىدىن بىر كۈن ئۆتمەيلا جانانىنى سېغىندىم . ئېشىكىمنىڭ بېشىنى ئارقىغا بۇراپ يېتىپ يېتىپ كەلسەم ، ھېلىقى مەن بەلگە قىلىۋالغان يەردە نەدىمۇ چوڭ كۆل ، كاتتا ئىمارەت بولسۇن ، كەڭ بىر ئوچۇقچىلىق ، تۇتاش كەتكەن چۆل سوزۇلۇپ يېتىپتۇ . ئارىدىن قانچە يىل ئۆتتىپمۇ ھېلىقى قىزنى مەن زادى ئۇنتىيالمىدىم . قانچە يىل ئىزدىدىم ، ئۆمرۈم بويىتاقچىلىقتا ئۆتۈپ كەتتى . زادى تاپالمىدىم .... ئېھتىمال ، شۇ چاغدىمۇ مەن ھېچقانداق بىر قىزنى كۆرمىگەندىمەن ، بەلكىم ئۇ بىر چۈشتۇر . بىلمەسمەن ، بۇ ھاياتنىڭ تېگىگە ، ئاللانىڭ ياراتقان مۆجىزىلىرىنىڭ چېكىگە يەتكىلى بولمايدۇ . بىز كۆرۈپ تۇرغان بۇ دۇنيا بەلكىم بىزنىڭ كۆزىمىزگە كۆرۈنگەندەكتۇر ياكى ئۇنداق ئەمەستۇر . ياكى ساڭا ئوخشاش ئېشەكلەرنىڭ كۆزىگە باشقىچە ، ھېلىقى « قۇياش شاھى» دەك ئىبلىسلارنىڭ كۆزىگە تېخىمۇ باشقىچە كۆرۈنىدىغاندۇر . ياكى ھەممىمىز شۇنداق بىر خىيالى دۇنيادا ، خاتا تۇيغۇ ئىچىدە ياشاۋاتقاندۇرمىز ، ياكى ئويغاق

تۇرۇپ چۈش كۆرىۋاتقاندۇرمىز ، كىم بىلىدۇ ، بەلكىم بىز ئۈچۈن ھەقىقىي چىن ھايات پەقەت ئاللانىڭ دەرگاھىغا بارغاندىلا باشلىنىدىغاندۇر. ....

ئۆز مۇلاھىزىلىرىنىڭ تەسىرىدە سۆپۈرگە بىر ھازا جىمىپ كەتتى ، ئۇنىڭ ئېشىكى قانداقتۇر بىر ئېتىز يوللىرىنى ئارقىغا تاشلاپ ، بىر خىل مېڭىشىدا ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى .

« بىز نېمە پاراڭلارغا چۈشۈپ كەتتۇق ؟......ـدېدى سۆپۈرگە ئۆز ئۆزىگە ، ـ ھېلىقى چوكان بالىسىنى ئېلىپ راستىنلا كېتىپ قالغاندىمۇ ـ ھە؟ ناۋادا ئالۋاستى بولماي ئادەم بولغان تەقدىردە ، ھېچبومىغاندا مېنى ئويغىتىپ (خوش قال، يولوچى ، مەن كەتتىم .) دەپ قويغان بولاتتى . »

جەسەت

سۈپۈرگە خىيال بىلەن ئۆزىنىڭ قانچىلىك يول باسقانلىقىنى بىلمەي قالدى . بۈگۈن ئۇنىڭ قورسىقىمۇ ئاچقاندەك قىلمايتى . بىرەر يەردە توختاپ ، ئېشىكىنى ئوتقا قويۇپ ئارام ئالغۇزۇش خىيالىغىمۇ كەلمەيتى . ھارغان ، ئېچىرقىغان ئېشەك بېشىنى تۆۋەن قىلىپ ھورۇنلۇق بىلەن قەدەم ئالاتتى . بەزىدە يول ئۈستىدە كۆكىرىپ تۇرغان تىكەنلىك ئوتلارنى كۆرگەندە توختاپ ، ئۇنى يالماپ ئېلىپ كۆشەيتى ـ دە، يەنە مېڭىپ كېتەتتى .

« ئەگەر ھېلىقى چوكان ئالۋاستى ياكى جىن شاياتۇن بولغان بولسا، ـ دەپ خىياللىرىنى داۋام قىلاتتى سۈپۈرگە ، ـ ئۇنداقتا مەن نېمە بولىمەن؟ مەن ئۇ ئالۋاستى خوتۇن بىلەن قۇچاقلىشىپ ياتقان ئەمەسمىدىم ؟ بەلكىم مەن ئۆزۈممۇ شۇ كۈندىن باشلاپ يېرىمى ئادەم ، يېرىمى جىن بىر نىمىگە ئايلىنىپ بولغاندىمەن ؟......نىمىشقا مەنلا سۆزلەيمەن ، سەن ئېشەك گەپ قىلمايسەن ؟ دانالارنىڭ : كۆپ سۆزلىگەندىن ئاز سۆزلىگەن ياخشى ، سۆزلىگەن سۆزلىمىگەنگە يەتمەيدۇ، دېگەن ھېكمەيلىك گەپلىرىنى ئاڭلىۋالغانمۇ سەن ـ يە؟ .... بەزى ھۆكۈمرانلارمۇ گەپنى ئاز قىلىدۇ . ئۇندىمەسلىك ئۇلارنىڭ دانالىقىدىن ئەمەس ، ھەيۋىسىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ . ئۇندىمەسلىك ئۇلارنىڭ بىلىمسىزلىكىنى ، ساۋاتسىزلىقىنى يوشۇرۇپ قالىدۇ . ئۆلۈك نىمىشقا سۆرلۈك ؟ چۈنكى ئۇ سۆزلىمەيدۇ ....ئەگەر سەنمۇ يېرىمى ئادەم ، يېرىمى ئېشەك بولۇپ قالغان بولساڭ قانداق ياخشى بولاتتى ھە؟ ئۇ چاغدا مەن سېنى ھەم مىنۋالاتتىم ، ھەم ئىككىمىز قىززىق پاراڭلىشىپ ماڭاتتۇق ، ھازىر سەن پەقەتلا ئاڭلايسەن ، ئۇندىمەيسەن ، يېرىمى ئېشەك يېرىمى ئادەم بولغان بولساڭ سەنمۇ بېشىڭدىن ئۆتكەن ئىشلارنى ، تۇغۇلغاندىن بېرى قانداق ئېغىللاردا قانداق ئېغىللاردايېتىپ ، قانداق ئېتىزلاردا قونغانلىرىڭنى ، كىملەر بىلەن مۇھاببەت باغلاشقىنىڭنى قىززىق قىلىپ سۆزلەپ بېرەتتىڭ ، ھېلىقى ئالۋاستى چوكانىنىڭ كېچىدە قەيەرگە يوقالغانلىقىنى ئەلۋەتتە سەن بىلىسەن ، بۇ سىرنىمۇ ماڭا ئېيتىپ بەرگەن بولاتتىڭ .... توختىنا، بىز يەنە بىر نېمىنى ئۇنتۇپتۇق . ھېلىقى خوتۇنلار ئالۋاستى بولغان تەقدىردە ، ئۇنىڭ ماڭا بەرگەن تىللالىرى نىمە بولىدۇ ؟»سۈپۈرگە ئېشەكنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپلابىر تەرەپكە قىيسايدى ـ دە، ئاستىدىكى خورجۇنىنىڭ كۆزىدىن تىللا سېلىنغان خالتىنى سۇغۇرىۋېلىپ ئاغزىنى ئاچتى . ساپ ئالتۇنلار قۇياش

نۇرىدا ئۇنىڭ كۆزلىرىنى قاماشتۇرىۋەتتى .

« پاھـ دەۋەتتى سۈپۈرگە ،ـ بۇ تېخى قۇيۇلغاندىن بېرى بازار يۈزىنى كۆرمەي شاھنىڭ خەزىنىلىرىدىلا ساقلانغان ساپ تىللالاردىن ئىكەن . بۇ ئالتۇنلار ئىككىمىزنىڭ بىر ئۆمۈر يەپ يېتىشمىزغا يېتىپ ئېشىپ قالغۇدەك . بۇنچىلىك دۇنيانى كۆتۈرۈپ يۇرتقا ساق سالامەت يېتىپ بارساق كىشىلەر نىمە دەر ؟

ئەلۋەتتە ئۇلار : (سۈپۈرگە پادىشاھنىڭ خەزىنىسىگە ئوغۇرلۇققا چۈشۈپتۇ غۇ) دىمەيدۇ . ،لېكىن ئۇلار چوقۇم ؛< سۈپۈرگىگە چۆللەردە بىرەر مەخپىي خەزىنە ئۇچراپ قاپتۇ > دەيدۇ . خەق نىمە دېسە دېمەمدۇ . بايلارغا ئوخشاش مەنمۇ باغلىق ھويلىلارنى قىلاي ، شەھەرمۇ شەھەر كېزىپ يۈرىيدىغان مۇنداق بىمەنە ئىشنى تاشلاي . سەن دەپ باققىنە ، خوتۇندىن بىرنى ئالسام بولارمۇ

ياكى ئىككىنى ؟ .... سەندىن مەسلىھەت سورىسامغۇ ھەقاچان < چامىك يەتسە ئۇننى ئال > دەيسەن .

مەن ئۇنداق ئۆزۈمگە ئۇشۇقچە ئاۋارىچىلىق تاپىدىغان ئەخمەقلەردىن ئەمەس . ئەمما ۋاقتى سائىتىدا يەم بېرىپ ، ئېغىللىرىنى سۈپۈرۈپ تۇرىدىغان بىر ئىككى چاكار ياللىشىم مۇمكىن . يەنە ئاشپەز ، باغۋەن ، مەپىكەش دېگەندەك خىزمەتكارلارنىمۇ ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ . زىرىككەندە كۆڭلۈمنى ئاچىدىغان ئەلنەغمىچىلەر بولمىسىمۇ بولمايدۇ . ئۇ چاغدا بىز يەپ ئىچىپ ، ئېغىناپ يېتىپ سەمرىپ كېتىشىمىز مۇمكىن . سەن بەلكىم بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ

ئارغامچاڭنى ئۈزۈپ چىقىپ ، چىشى دوستلىرىڭنى ئىزدەپ ناشايان ئىشلارغا بېرىلىپ كېتەرسەن ھەرقاچان ...... شۇڭا دانالار : بىر ئادەمگە بىر ئېشەككە سىمىزلىك ياراشمايدۇ دەپ توغرا ئېيتقان . ئىنساپ بىلەن ئېيتقاندا ، بۇ كىشىنىڭ ھەققى . ئۇنى بىھۇدە سەرىپ قىلىشقا ھەققىمىز يوق . ھېلىقى ئەقىلسىز چوكاننىڭ بۇ ئالتۇننى بىزگە تاشلاپ كېتىپ ئۇشۇقچە باش ئاغرىقى تېپىپ بەرگىنىنى قارىمامدىغان . ھاياتلا بولساق زېمىننىڭ بىر يېرىدە ئۇلار بىلەن يەنە دوقۇرۇشۇپ قالارمىز ....قارا، بىز شۇ چوكاننىڭ ئىسمىنىمۇ سورىۋالماپتىمىز ، شۇنچە كۈنلەر بىللە يۈرۈپ ئۇمۇ مېنىڭ ئىسمىمنىڭ نىملىكىنى سوراپ قويماپتۇ . نىمدىگەن غەلىتە ئىش ھە ؟.......تەقدىر ئۇلارنى يەنە بىز بىلەن ئۇچراشتۇرغان چاغدا ، بەلكىم شاھزادە چوڭلا ئادەم بولۇپ كېتەر ، ئەمما چوكانى چوقۇم تونۇۋالالايمىز....»

ئېشەك تۇيۇقسىزلا ئىتتىك مېڭىپ كېتتى ، سۈپۈرگە ئارقىسىغائۆرۈلۈپ كەتكىلى تاسلا قالدى .

« ھەي سەن ھارامدىن بولغان ،ـ دەپ خاپا بولۇپ كەتتى ئۇ ئېشەككە .ـ مېنى يىقىلىپ ئۆلسۇن ، ئالتۇنلار ئۆزۈمچىلا قالسۇن ، پۇلنى ئايماي خەجلەپ يۈزلەپ خوتۇن ئالاي دېمەكچىمۇ سەن؟...»

سۈپۈرگە بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ سۆزىدىن توختاپ قالدى . يىراقتىن بىر يېزىنىڭ دەرەخلىرى كۆرۈنگەن بولۇپ ، ئېشەك شۇ يەردە توختاپ ئارام ئېلىشقا ئالدىرىغانىدى . سۈپۈرگە ۋارقىراپ كەتتى .

« توختا.......سەن بۇگۈن نىمە بولدۇڭ ، توختا ، شۇ قىلغىنىڭغا مەن بۇگۈن ساڭا بىر ئوچۇممۇ يەم بەرمەيمەن ، ـ دەپ ئېشەكنىڭ چۇلۇۋرىنى تارتتى ئۇ ، ـ قارا ئاۋۇ يەرگە نىمانچە كۆپ ئادەم يىغىلىۋالغان ؟ »

يېزىغا كىرىپ كېتىدىغان يول ئۈستىدىكى كۆۋرۈك يېنىغا بىر توپ ئادەم ئولىشىۋالغان بولۇپ ، ئۇلار نېملەر توغرىسىدىدۇر غۇلغۇلا قىلىشماقتا ئىدى ، قىززىقچىلىق كۆرۈشكە خۇشتار سۈپۈرگە ئېشىكىنىڭ بېشىنى شۇ تەرەپكە بۇرىدى ، ئادەملەرگە يېقىنلاشقاندا ئېشىكىدىن سەكرەپ چۈشۈپ ، توپنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھەممە ئادەم ئېڭىشىپ قاراۋاتقان يەرگە قىسىلىپ ئۆتتى . « سۇبھانالللا .» سۈپۈرگە ئۇ يەردە يولنىڭ توپىسىغا مىلىنىپ ياتقان بىر جەسەتنى

كۆردى . بۇ ھېلىقى بوۋاق شاھزادىنىڭ جەستى ئىدى ، جەسەتنىڭ بېشىنى كىمدۇر بىرى كېسىپ ئەكەتكەنىدى .

ـ مەن سەھەردىلا ئۆيدىن چىقىپ ، سۇ ئېلىش ئۈچۈن بۇ كۆۋرۈك تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتىم ،ـ دەپ ئۆزىنىڭ كۆرگەنلىرىنى يىغى كەلگەن ھەر بىر ئادەمگە ھېكايە قىلىپ

بىتىۋاتاتتى بىر بوۋاي .- قارىسام ، بىر خوتۇن قولىدا ئەنە ئاۋۇ بوۋاقنى كۆتۈرۈپ دۆڭلۈك تەرەپتىن چۈشۈپ كېلىۋېتىپتۇ . بىزنىڭ يېزىغا ئەتتىگەندە كېلىۋاتقان بۇ كىمدۇ ئۆزى ؟ دەپ قالدىم . شۇ چاغدا ، مانا يولنىڭ ئەگمىسىدىنلا بىر نەتچە ئاتلىقلار ئايالنى كۆرۈپ « ھەي خوتۇن ، توختا . نەگە كېتىپ بارىسەن ، توختا. » دەپ ۋارقىرىدى . مەن بۇ گەپلەرنى ئېنىق ئاڭلاپ تۇردۇم . ھېلىقى ئايال قولىدىكى بالىسىنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ ، كۆۋرۈك تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى . ئاتلىقلار ئاتلىرنى چاپتۇرۇپ كېلىپ بىردەمدىلا ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى . مانا مۇشۇ كۆۋرۈكنىڭ بېشىدا ئۇلار بىر بىرى بىلەن ئېلىشىپ كەتتى .

ياللا، ئۆمرۈمدە مەن مۇنداق قاۋۇل ئايالنى كۆرمىگەنىكەنمەن . ئۇ ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلىپ بېشىغا قامچا سالغان لەشكەرنى بىر تارتىپلا ئاتنىڭ ئۈستىدىن سۆرەپ چۈشتى . قولىدىكى بالىسنى تارتىۋالماقچى بولغان يەنە بىر لەشكەرنى بىر تېپىپ بىلەن ئارقىسىغا ئۈچۈرىۋەتتى . بالا خىرقىراپ يىغلاپ كەتتى . لەشكەرلەر قىلىچلىرنى سۇغۇرىۋېلىشتى . مەن قورققىنىمدىن ئەنە ئاۋۇ چاتقاللىقنىڭ ئاقىسىغا دۈملا چۈشۈپ مۆكىۋالدىم . ئاتلارنىڭ دۈپۈرلەشكىنىنى ، قىلىچلارنىڭ نىمىگىدۇر ئۇرۇلۇپ جاراڭلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇردۇم . بىر چاغدا پاتپاراقچىلىق بېسىلغاندەك بولدى . بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام ، لەشكەرلەر كىيىم كېچەكلىرنى قېقىپ ، ئېتىنىڭ تۆشىغلىرنى چىڭىتىۋېتىپتۇ . بىر لەشكەر يەردىن بىر نىمنى ئېلىپ خالتىسىغا سېلىپ ، ئاتقا غانجۇغىلىغاندەك قىلىپ قالدى

. ئاندىن ئاتلىرنى مىنىشىپ . ئارقىسىغا يېنىپ كېتىشتى . قورققىنىمدىن پۇت قولۇمدا جان قالماپتۇ ، ئۇلار كەتكەندىن كېيىنمۇ خېلىغىچە ئورنۇمدىن تۇرالمايقالدىم .

ــ ئىشتانچۇ، ئىشتىنىڭغۇ ساقتۇر بوۋا؟ــ دەپ چاقچاق قىلدى كىمدۇر بىرى ئۇنۇڭغا .

ــ چاقچىقىڭنى قوي . ــ دەپ تېرىكتى بوۋاي ، ــ شۇنىڭ بىلەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ كېلىپ قارىسام ، بۇيەردە بالىنىڭ جەستى يېتىپتۇ . كاللىسى يوق . ئەرۋاھىم ئۇركىدى . سۇنىمۇ ئالماي مەھەللىگە يۈگۈردۈم ، مەھەللىدىكىلەرگە خەۋەر يەتكۈزۈپ ئادەم باشلاپ كەلدىم . مانا شۇ گەپ ....

ــ ئاياللچۇ ؟ ــ دەپ ئالدىراپ سورىدى سۈپۈرگە بوۋاينىڭ گېپى ئاخىرلىشىشى بىلەن .

ــ شۇنىڭغا ئەقلىم ھەيران ، ئايالنىڭ نەگە يوقىلىپ كەتكىنىنى مەنمۇ بىلەلمەي قالدىم .

ــ بەلكى قورققىنىڭدىن ئۇبدانراق سەپسالمىغانسەن ، ئۇلار ئايالنى باغلاپ ئەكەتكەندۇر ؟

ــ ياق ، ياق ،ــ دەپ بېشىنى سىلكىپ رەت قىلدى بوۋاي ، ــ ئۆزۈم قېرى بولسامۇ ، كۆزۈم خېلى روشەن ، ئۇلار ھەر بىر ئاتنىڭ ئۈستىدە بىردىنلا لەشكەر ئولتۇرۇپ كېتىشتى . مەن ئېنىق كۆردۈم . ئۇلار يىراقلاپ كەتكەندىن كېيىن ، بۇ يەرگە كېلىپ ئۇياق بۇ ياققا قاراپمۇ ھېلىقى ئايالنىڭ قارىسنى كۆرمىدىم ياكى ئۇ قېچىپ جىنىنى دالدىغا ئالغاندۇر . ؟

ــ ئۇ قاچقان تەقدىردە ئاتلىق لەشكەرلەر بىردەمدىلا قوغلاپ يېتىدۇغۇ ؟.....

ــ ئۇچۇپ ئاسمانغا چىقىپ كەتتىمۇ يە ؟ ــ دەپ كۇلۇپ قويدى بوۋاي .

سۈپۈرگە خۇددى ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ئايالنى كۆرگەندەك ئاسمانغا قاراپ قويدى . ئەتىراپتىكىلەر يەنە بۇ ۋەقە ھەققىدىكى غۇلغۇلغا چۈشۈپ كەتتى .

شۈپۈرگىنىڭ يەردە ياتقان جەسەتكە قاراپ كۆڭلى بىر قىسما بولدى . قانداقلا بولسۇن ، ئۇ بۇ بالا شاھزادە بىلەن بىر قانچە كۈن بىللە ھەمسەپەر بولغانىدى . سۈپۈرگە توپنىڭ ئىچىدىن

چىقىپ ئېشىككە مىندى ـ دە، كۆپچىلىككە قاراپ ئۈنلۈك سۆزلىدى ؛
ـ ھاي خالايىق ، ماڭا قاراڭلار ، مەن يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان يولوچىمەن ، كاللىسى ئېلىنغان بۇ بالىنىڭ كىملىكىنى سىلەرمۇ بىلمەيدىكەنسىلەر ، مەنمۇ بىلمەيمەن. مەيلى كىم بولسۇن ، ئۇنىڭ جەستى يول ئۈستىدە ، مۇشۇنداق ئوچۇقچىلىقتا تاشلىنىپ تۇرسا بولمايدۇ . دە ـ قاراڭلار ، جەسەتكە چۇىن ئولاشقىلى تۇرۇپتۇ . شۇ ئۆلگەن نارىسدە ئۇچۇن مەن ئازىراق پۇل سەدىقە قىلاي ، سىلەر ئۇنى كۆمۈۋېتىڭلار ... خوش ، ئاۋۇ تويغا مىنىپ تۇرغان نىمە ئۇ ؟.....مارجانمۇ ، تۇمارمۇ ؟ ئېھتىمال بوۋاقنىڭ ياكى ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ بوينىدىن چۈشۈپ قالغان نەرسە بولسا كېرەك . ئۇنى ماڭا ئېلىپ بېرىڭلار . بەرگەن پۇلۇمنىڭ ھەققى ئۇچۇن ئۇنى مەن خاتىرە قىلىپ ساقلاپ قوياي .
ـ كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا تويغا كۆمۈلۈپ قالاي دېگەن قاپقارا نەرسىنى سۆپۈرگىنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى ئېشەكنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپلا بايقىغانىدى . كىمدۇر بىرى ئۇنى ئېڭىشىپ قولىغا ئالدى . ئىككىنجى ، ئۈچۈنجى كىشىمۇ ئۇنى قولىغا ئېلىپ قىززىقىپ قارىدى . بۇ ئۈچبۇرجەك شەكىلدىكى ، قارا مەخمەلگە ئوراپ ، قارا يىپەك بۆغقۇچقا باغلانغان ئاددىيلا تۇمار ئىدى . ئاخىرىدا ھېلىقى ھىكايىچى بوۋاي قولىغا ئالدى . ئۇياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ ئوبداق قارىدى ـ دە، سۆپۈرگىگە بەردى . سۆپۈرگە قويىدىن بىر نەتچە تىللانى ئېلىپ بوۋاينىڭ ئالقىنىغا تاشلىدى . ساپ ئالتۇن قۇياش نۇرىدا ۋاللىدە چاقناپ ، بوۋاينىڭ ئالقىنىغا جىرىڭلاپ چۈشتى .
ـ ئوھوي.ـ دەپ ھەيرانلىقتا يىنىك تىنىشتى ئەتراپتا تۇرغانلار .
ـ خۇدا ساڭا رەھمەت قىلسۇن ، سېخى يولۇچى .ـ دېدى بوۋاي .
سۆپۈرگە خوشلىشىپ ، ئېشىكىنى دېۋىتىپ ئىتتىك مېڭىپ كەتتى .
« دىمەك ،ـ دېيتى سۆپۈرگە ئۆز ئۆزىگە ،ـ ئوردىنىڭ شاھزادىنى ئىزدەپ چىققان لەشكەرلىرى ئۇنىڭ كاللىسىنى كېسىپ ئەكىتىپتۇ . ئۇلارغا ئوردىدا بۇ قاچقۇن شاھزادىنىڭ كاللىسى ئۇچۇن نۇرغۇن مۇكاپات بېرىشىدۇ . سىرلىق يېرى ، ھېلىقى چوكان قەيەرگە غايىپ بولدى .؟» سۆپۈرگە ئەمدى ئۇ چوكاننىڭ ئالۋاستى ئىكەنلىكىگە ھەقىقىي ئىشەندى . بولمىسا ئۇ ، بىر قانچە ئاتلىق لەشكەرلەرنىڭ قولىدىن چىقىپ قانداق غايىپ بولۇپ كېتەلەيدۇ .؟
« ھەممىدىن قىززىقى، ـ دېيتى ئۇ ئېشىككە قاراپ ،ـ شۇ ئالۋاستى ئايال بىلەن مەن قانچە كۈن بىر داستىخاندا تاماق يەپ ، ئۇنى قوينۇمغاسېلىپ يېتىپتىمەن . سەن ئۇنى بەزىدە ئۈستۈڭگە مىندۈرۈپ مېڭىپسەن ..... ئەگەر چوكان كېچىدە كەپىدىن كېتىپ قالمىغان بولسا قانداق بولاتتىكەن ؟ ئۇ چاغدا پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى ئۇلارنى بايقىماي چوڭ يول بىلەن ئۆتۈپ كېتىشىمۇ مۇمكىن ئىدى . ئەگەر ئۇلارنى كەپىنىڭ ئىچىدىن تېپىۋالغان بولسىچۇ ؟ ئۇ چاغدا لەشكەرلەر شاھزادىگە قوشۇپ مېنىڭ كاللامنىمۇ ئالغان بولاتتى . قاتتىقراق ھاڭراپ كەتكەن بولساڭ سېنىڭ بېشىڭنىمۇ ساق قويماس ئىدى . چۈنكى بىز ئىككىمىز ھېلىقى چوكاندەك غايىپ بولۇپ كېتەلمەيمىز ـ دە؟ خۇدا ، بالا قازادىن ئۆزۈڭ بىر ساقلاپسەن ،ـ دەپ شۈركۈنۈپ كەتتى سۆپۈرگە ،ـ ئەمدى بۇ غەلىتە قىسمەت مۇشۇنىڭ بىلەن ئاخىرلىشامدۇ ياكى داۋامى بارمۇ ؟ بىلگۈچى ئۆزۈڭ . قان تۆكۈلگەنىكەن ،چوقۇم ئۇنىڭ قىساسى بولىدۇ . زورايغانلارنىڭ ئاجىزلىمايدىغىنى يوق ، سەلتەنەت ھېچكىم ئۈچۈن مەڭگۈلۈك ئەمەس ....ھەر ھالدا مەن بۇ تۇمارنى ساقلاپ قوياي ، قېنى قەدىمىڭنى ئىلداملات ، ئېشىكىم ، خەتەر يۈز بەرگەن جايدىن يىراق بولماق دۇرۇس.»

سىپىلسىز شەھەر

شۇنىڭدىن كېيىنكى يوللىرنى سۆپۈرگە يالغۇز باستى . ئەمدى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا چەكسىز قۇملۇقلار، ئۇ ياخشى كۆرىدىغان توغراقلىق جاڭگاللار ، تۇنۇش يوللار پىيىلىپ ياتاتتى . بۇ يەردە بولسا ئادەم ئاز خىيال سۈرۈشكە ۋاقىت يېتەرلىك ئىدى ، ..تۇغۇلغان شەھىرىگە يېقىنلاشقانسىرى سۆپۈرگە ھېلىقى سىرلىق چوكان ۋە بالا شاھزادە توغرىسىدىكى ئىشلارنى ئۇنتۇپ قالدى . سۆپۈرگە ئۆزىنىڭ جاھانكەزدىلىك ئۆمرىدە نېمىلەرنى كۆرمىگەن دەيسىز؟ چوكان بىلەن بالا شاھزادە ۋەقەسى ئۇنىڭ كۆڭۈل دەپتىرىدە بىر نەتچە قۇرلا ئاددى خاتىرە بولۇپ يېزىلىپ قالدى ، خالاس. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىنى يۇرتنى كۆرۈش ، يۇرتداشلىرى بىلەن دىدارلىشىش شادلىقى قاپلىغانىدى . ئۇ ئېشەكنىڭ ئۈستىدە قىيپاش ئولتۇرۇپ ناخشا ئېيتاتتى . ئۆز ناخشىسىدا ئاددىي دېھقان قىزنىڭ ساپ مۇھابىتىنى ، بىر

كۆڭلۈك ئېغىر ئەمگەكتىن كېيىن ئۆيىگە ئالدىراۋاتقان ئىشلەمچىنى ، قويلىتىنى چۆپكە قوييۇېتىپ خىيالغا پاتقان چوپاننى ....تۇل خوتۇننىڭ يالغۇزلىقى ، يىراق بىر جاڭگالدىكى يالغۇز ئاياغ يول ، خىلۇەت بۇلاق بېشىدا ئېچىلغان ياۋا گۈللەر ، چەكسىز ئالەم ، قۇدرەتلىك بىلاھ، شاھنىڭ قەھرى ، ۋەزىرلەرنىڭ ئەخمەقلىقى ، ئامەتى قاچقان قىمارۋازنىڭ نادامىتى ، ئۇ دۇنيا- بۇ دۇنيا........يەنە شۇنداق نۇرغۇن نەرسىلەر توغرىسىدا كۈيلەيتى .

سۆپۈرگە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەر باشقا ھېچبىر شەھەرگە ئوخشىمايتى . ئۇنىڭ نە ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغان ئېگىز سېپىلى ، نە ئادەملىرىگە دەھشەت سېلىپ تۇرىدىغان پادىشاھى يوق ئىدى . تەكلىماكاننىڭ ئەتراپىدىكى بۇ قەدىمىي شەھەرنىڭ ئورنىنى ھازىرقى زاماننىڭ ھېچبىر خەرىتىلىرى كۆرسىتىپ بېرەلمەيدۇ . بەلكى ئۇ دەھشەتلىك بورانلار تەسىرىدە قۇم بارخانلىرىنىڭ ئاستىغا كۆمۈلۈپ قالغاندۇر ياكى باشقا بىرەر تەبىئىي ئاپەت ، ئۇرۇش- جاڭجاللار سەۋەبىدىن ۋەيران بولۇپ يوقالغاندۇر ، ئەمما بىر زامانلاردا ئۇ ئۆزىنىڭ ئاۋاتلىقى ، ئادەملىرىنىڭ مەرد ، خۇشخۇي ، مېھماندوستلىقى بىلەن نۇرغۇن ئەللەرنىڭ سودىگەرلىرىنى جەلپ قىلغانىدى .

كېچىلىرى شەھەر مەسچىتلىرىنىڭ ھەشەمەتلىك راۋاقلىرى ئۈستىدىكى ھىلال ئاي بەلگىلەر ئۈچلۇق ئۈچلىرى بىلەن يۇلتۇزلۇق كۆككە سانجىلىپ سۈس پارقىرايتى . تاش پەلەمپەيلەر، سودىگەرلەر ئايىۋانلىرىنىڭ نەقىشلىك تۈۋرۈكلىرى غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا كىشىگە سىرلىق تۈس بېغىشلايتى . سەھەردە مەسچىتلەرنىڭ ئېگىز پەشتاقلىرى ئۈستىدىن كۆتۈرۈلگەن مۇڭلۇق ئەزان ئاۋازى بىلەن تەك شەھەر ئويغىنىپ ھەركەتكە كېلەتتى. قايسىبىر ئىشىكلەر غىچىرلاپ ئېچىلىپ ، بوۋايلار يۆتەلگىنىچە تەرەت چۆگۈنلىرىنى كۆتۈرۈپ تالاغا چىقاتتى . شەھەر مەدىكارلىرى پۈتۈن شەھەرنى چاڭغا كۆمۈپ كوچىلارنى سۆپۈرۈپ سۇ چېچىشاتتى . .. شەھەرنىڭ بىر چېتىدىكى ئېگىز يارلىق ئۈستىگە كەمبەغەللەر ئولتۇراقلاشقان بولۇپ ، بۇ يەردىكى ئاددىي توپا تام ئۆيلەر، شورلىشىپ پاكارلاپ كەتكەن كونا تاملار ، ئەگرى ــ بۈگرى تار كوچىلار ، ئۇششاق باللار تولا چىقىۋېلىپ مۆكۈچەيتۇۋەتكەن قىرى ئۆژمە دەرەخلىرى يەنە ئۆزىگە خاس بىر مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى . تاڭ يورۇشى بىلەنلا ، يارلاردىن تۆۋەندىكى بۇلاقلارغا بارىدىغان ئاياغ يوللاردا قىزلارنىڭ ئالىيىشىل كۆڭلەكلىرى كۆزنى چاقنىتاتتى . قىزلار كوزىلىرىنى يار ئاستىدىن بولدۇقلاپ

چىقىۋاتقان مۈزدەك بۇلاق سۈيىگە پاتتۇرۇپ ئېلىپ قەددىنى روسلىشاتتى ،-دە، كوزلىرىنى كۆتۈرۈپ يەنە يۇقىرىلاپ كېتىشەتتى . ئادەملەر ئەتىگەنلىك نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپلا بازارغا ئالدىرايتى . بازار ئىچىدە ئاشپۇزۇلنىڭ مورىسىدىن چىققان قويۇق كۆكۈش ئىسلار تولغىنىپ يۇقۇرى كۆتۈرىلەتتى ، چايچىلارنىڭ ئوچاق بېشىدىكى چەينەكلىرى كۆڭۈللۈك شىڭىلدايتى . شەھەر كەمبەغەللىرى ئادەتتە مۇشۇنداق چايخانىلارنىڭ ئاددىي بورا تاشلانغان سۇپىلىرىدا ئولتۇرۇپ ، سەھەرنىڭ سالقىنىدىن ھوزۇرلىنىپ ناشتا قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى .

ئېگىز قۇم بارخانلىرىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ ، يىراقلاردىن بۇ شەھەرگە يېقىنلاپ كېلىۋاتقان كارۋانلارنىڭ كۆزىگە ئالدى بىلەن ئېگىز سېپىللار ئەمەس ، چوڭ بىر يېشىل بوستانلىق كۆرۈنەتتى . مۇنداق چاغلاردا چۆل يوللىرىدا چاڭقاپ ھالسىزلانغان يولوچىلارنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرۈپ ، تۆگىلەر ئىختىيارسىز قەدەملىرىنى ئىتتىكلىتەتتى . كارۋان كولدۇملىرىنىڭ ئاۋازى يەنە باشقىچە ياڭرايتى . مۇنبەت ئېتىزلار ، سۇغا تولۇپ ئېقىۋاتقان ئۆستەڭلەر، خۇش پۇراق مېۋىلىك باغلارنى ئارلاپ ئۆتكەندىن كېيىن ، شەھەرنىڭ ئۆي ئىمارەتلىرى كۆرۈنۈشكە باشلايتى . ئاز ئۆتمەي بۇ كارۋانلار تۆگە ، قېچىرلارنى ھەيدەپ ، سەھەرنىڭ كوچىلىرىنى قوڭغۇراق ۋە كولدۇرمىلارنىڭ ھەر خىل سادالىرى بىلەن جانلاندۇرۇپ كىرىپ كېلەتتى . تەجرىبىلىك سارايۋەنلەر ئۇزۇن چۆل يوللىرىنى بېسىپ كەلگەن بۇ ئادەملەرنىڭ كىيملىرىگە قونغان چاڭدىنلا قايسى يۇرتنىڭ ئادەملىرى ئىكەنلىكىنى پەملەپ بولاتتى .

جاھانكەزدى سۈپۈرگە نەق چۈش مەزگىلىدە ئۆز شەھىرىگە يېتىپ كەلدى . شەھەر مەيدانىنى ئالارمەن ساتارمەنلەرنىڭ قىزغىن چوقانلىرى بىلەن تەۋرەپ تۇراتتى .

سۈپۈرگە ئېشىكىنى يېتىلەپ ، كىشىلەر توپىنى ئارلاپ ، بۇرادەرلىرى بىلەن قىزغىن ئامانلىشىپ ماڭدى .

ـ قاراڭلار ، بىزنىڭ جاھانكەزدى سۈپۈرگە قايتىپ كەپتۇ ، ـ دەپ ۋارقىرىۋەتتى بىر باققال ،ـ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، قاياقتىن كېلىشىڭ ؟

ـ هاي سۈپۈرگە،ـ دەيتى يەنە بىر سودىگەر ،ـ دۇكانغا مەرھەمەت قىل ، ئۇستۇڭدىكى چاپان چارىلىرىڭ ئۆڭۈپ كېتىپتۇ ، رەختلىرىمدىن خالىغانچە يىرتىۋال .... ھېچبولمىغاندا ، نىمە قىززىقچىلىقلارنى كۆردۇڭ ، بىزنىمۇ خەۋەردار قىلىپ قوي، ـ سۈپۈرگە ئاخۇن ،ـ دەپ دۇكىنىنى شەرەتلەيتى قورساقلىق ئاشپەز، ـ ھارغانسەن ، دۇكىنىمدىن بەش مانتا يەپ كەت .

ـ سۈپۈرگىغۇ بۇ ؟ ـ دەپ قىزغىن تىۋۋىلىۋەتتى تۇمۇرلىرى كۆپۈپ چىققان بىلەن بولقىسىنى مەھكەم تۇتۇپ تۇرغان تۇمۇرچى ،ـ توختا ، ئېشىكىڭنىڭ تاقىسى ئۇپراپ توگىگەندۇر ؟ مەن ئەڭ ياخشى مىخلار بىلەن تاقا ئۇرۇپ بېرەي ....

سۈپۈرگە ھەممەيلەن بىلەن سالاملىشىپ ، ئۇلارغا ئۆز لايىقىدا ئۆزرىسىنى ئېيتىپ ئۆتەتتى . ئۇ خېرىدارلار بىلەن تولۇپ تۇرغان چايخانىلارنىڭ بىرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى . ئېشەكنى ئىشىك ئالدىدىكى موم ياغاچقا باغلىدى . ھاردۇق يەتكەن ئېشەك كىملەرنىڭدۇر ئۇلاغلىرىدىن ئېشىپ قالغان بىدە قالدۇقلىرىنى قىلىن كالپۇكلىرى بىلەن يىغىپ ئېرىنچەكلىك بىلەن يالمىغلى تۇردى .

ـ جاھانكەزدى ، جاھانكەزدى سۈپۈرگە قايتىپ كەپتىغۇ ؟ـ دېيىشىپ تەۋرەپ كەتتى چايخانىدىكىلەر .

سۈپۈرگە چاپانلىرىنىڭ پەشلىرىدىكى چاڭلارنى قېقىپ ، سالام بىلەن چايخانىغا قەدەم قويدى .
ـ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، شەھىرىمىزنىڭ بىغەم پۇقرالىرى .
ـ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، يۇقۇرى ئۆت سۈپۈرگە .
ـ ئادەملەر سىغدىلىپ سۈپۈرگىگە ئورۇن بوشاتتى . بۇ يۇرتتىكىلەر ئۈچۈن چايخانا چاي ئىچىپ ئارام ئېلىش ، مۇڭدىشىش سورۇنى ئىدى . سۆز ئارىسىدا يەنە بەزى سودا سېتىق ئىشلىرىمۇ پۈتۈپ تۇراتتى . شۇ تاپتا ھەممە جىمىپ ، چاپانلىرىنىڭ پەشلىرىنى يىغىپ ، قىستىلىپ ئولتۇرۇشاتقان سۈپۈرگىگە كۆز تىكىشتى .
ـ خوش ، سۈپۈرگە ، ئۇزۇن بولدى كۆرمىدۇققۇ ؟ سەپەر قاياقتىن ؟
ـ جاھان كەزدىم .
ـ شۇنداق ، ساڭا « جاھانكەزدى » دېگەن نام بىكار قويۇلمىغان ــ دە، نەلەردە بولدۇڭ . ؟
ـ ئاجايىپ شەھەرلەرنى ، خىلمۇ خىل خەلقلەرنى ئارلىدىم ، لېكىن دۇنيادا ئۆز يۇرتۇم بۇلاقلىرىنىڭ سۈيىدەك تاتلىق سۇنى تېپىپ باقمىدىم . سىلەردەك باياشات بىغەم ياشاۋاتقان ئەلنى كۆرمىدىم .
چايخانىدىكى ئادەملەر بۇ ماختاشتىن ھوزۇرلاندى ، چاققان چايچى سۈپۈرگىگە ئەڭ ياخشى دەملەنگەن چاي ، يېڭى قۇمۇرۇلغان گىردىلەرنى كەلتۇردى . ئادەملەر توختىماي سۈپۈرگىدىن سورىشاتتى .
ـ قېنى ئېيتقىنا ، بۇ قېتىمقى سەپىرىڭدە قانداق ئاجايىپ ۋەقەلەرگە يولۇقتۇڭ ؟
ـ قۇياشنىڭ ھەممە يەردە ئەتىگىنى مەشرىقتىن چىقىپ ، كەچتە مەغرىپكە پېتىۋاتقانلىقىنى كۆردۇم ،ــ دېدى سۈپۈرگە قولىدىكى نان ئۇۋاقلىرىنى كاپ ئېتىپ تۇرۇپ ،ــ قولى باغلانغان پالۋانلار دار ئالدىدا تۇرۇپتۇ ، ھېكمەت ئىگىلىرى زىندانلاردا چىرىۋېتىپتۇ . بىلمىسىز ، مەككارلار جاھان سوراۋېتىپتۇ ، بىر نانغا زار يوقسۇللارنى ، ئەركىنلىكنى يوقاتقان قۇللارنى كۆردۇم : ئېگىز تاملار بىلەن قورشالغان شاھ ئوردىلىرىدا مۇھاببەت ۋە قۇياشنۇرىغا تەشنا بولۇپ ياتقان نازىنلارنىڭ ھەسرەتلىرىنى ئاڭلىدىم ...
ـ نىمە ، سېنى بىر پادىشاھنىڭ ھوزۇرىدا بوپتۇ، دەيدىغۇ؟ ــ دەپ سورىدى بىرەيلەن .
ـ ئېسىمدە يوق ، ــ دېدى سۈپۈرگە ئالدىدىكى قىزىق چاينى ئوتلاپ تۇرۇپ .
ـ بىز شۇنداق ئاڭلىدۇق ، سەن شا ھوزۇرىدا كاتتا ھۆرمەتكە ئېرىشىپتۇدەكسەن . پادىشاھ سېنى ئەمەلدار بولۇشقانەكلىپ قىپتۇ ، ھەتتا ئۇنىڭ قىزىنى بەرمەكچىمۇ بولۇپتۇدەك .
ـ چاست شۇنداقمۇ بىر ئىش بولغان ،ــ دەپ ئېسىگە ئالدى سۈپۈرگە،ــ يىراق بىر يەردە ، ئېگىز تاغلارنىڭ ئىچىگە جايلاشقان بىر يۇرتنى كەزدىم ، بۇ كىچىك پادىشاھلىقتا قارايدىغان يەرلەر ئىكەن ، شاھ مېنى ئۆز ھوزۇرىغاچاقىردى . ناھايىتى ئوبدان مېھمان قىلدى . ئۇ مېنى يىراق بىر ئەلدىن كەلگەن ئۇستا تىۋىپ ياكى بىر سېھىرگەر دەپ قالغان ئوخشايدۇ . ئاخىرىدا:« ئازاپ چېكىۋاتقان بىر قىزىم بار ئىدى ، كۆرۈپ باقساڭ » دېدى . مېھماندارچىلىقنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ماقۇل بولدۇم ، ئوردا ئىچىدىكى خاس بىر باغچىغا كىردۇق . قىز شۇ يەردە ، گۈللەرنىڭ ئىچىدىكى ھۇجىرىسىدا تۇرىدىكەن . قىزنىڭ گۈزەللىكىگە ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيران قالىدۇ . ئەمما ئەقلى جايىدا ئەمەس ئىكەن ، تاماق بەرسە يەيدىكەن ، بولمىسا بىر نوقتىغا تىكىلىپ ئولتۇرۇۋېرىدىكەن .

، ياراتقان ئىگەم بىكتكەن تەقدىرگە مېنىڭ نىمە ئامالىم بار دەيسىلەر ؟ پادىشاھقا :« ئاللا ئەگ يېقىن بەندىلىرىنىڭ بېشىغا ئەگ مۇشكۈل كۈنلەرنى سېلىپ سىنايدۇ . ئۇنىڭ داۋاسىنى يەنە ياراتقان ئىگەم بىز ئۈيلىمىغان بىركۈنى ، خىلمۇ خىل سەۋەپلەر بىلەن يەتكۈزىدۇ . سەۋرى قىلسىلا شاھىم » دەپ تەسەللى بەردىم . شاھ:« گىپىڭ توغرا ، ئۆنى كۆرسەتمىگەن تىۋىپ ، قىلمىغان داۋايىم قالمىدى ، دوست دۈشمىنىم كۆپ ، قىزىمنىڭ ئەھۋالىنى بۇ يەردىكىلەرگە كۆرسىتىپ كۈلكىگە قېلىشنى خالىمايمەن ، خالىساڭ شۇ قىزىمنى سەن ئىلكىڭگە ئال ، ساڭايىتەرلىك مال دۇنيا بېرەي ، قىزىمنى ئۇزۇك بىلەن بىللە يىراقلارغا ئەكەت » دېدى .

ــ سەن نىمە دېدىڭ ؟ـ دېدى بىرنەچچەيلەن تەڭلا .

ــ سەپەردىكى ئادەمەن ، دەپ ئۇشۇقچە ئاۋارىچىلىقنى يۈكلىۋېلىشنى خالىمىدىم .

ــ ئەمدى سەيياھلىق تۇرمۇشۇڭنى قوي ، ــ دېدى يېشى سۇپۇرگە بىلەن دېمەتلىك بىرەيلەن ، ــ قارا ، سەن بىلەن تەڭتۇشلىرىمىزنىڭ ھازىر ئۈچ تۆتتىن بالىمىز بار ، ئۇلارنىڭ تويىنى قىلىپ نەۋرە كۆرگىلى تۇردۇق ، جاھاننىڭ خوتۇن ، بالا چاقىلار بىلەنمۇ بولىدىغان قىززىقنى كۆر . قىز چوكانلىرىمىز بىر بىرلەپ يېتىشىۋاتىدۇ ، ھېچ ئەلنىڭكىدىن قالغۇچىلىكى يوق .

ــ شۇنداق،ــ دېدى يەنە بىرەيلەن ،ــ مانا خالىساڭ مەن ساڭا قىزىمنى بېرەي .

ــ ياخشى كۆڭلۈڭگە رەھمەت ، ــ دېدى سۇپۇرگە ،ــ مەن قىز بالىغا لايىق بولىدىغان ياشتىن ئۆتۈپ كەتتىم .

ــ توۋا ،ــ دېدى بىر بوۋاي ، ــ مانا بىزنىڭ سۇپۇرگە شۇنچە كۆپ جاھانلارنى كېزىپتۇ ، مەن بولسام شۇ ياشقا كىرگۈچە يېقىن ئەتراپتىكى سەھرالارغىمۇ بېرىپ باقماپتىمەن .

ــ بولمىسا سۇپۇرگە ئېيتقان ھېلقى پادىشاھلىقتا بىر بېرىپ ، شاھنىڭ قىزىنى ئېلىپلا كېلەمسەن ـيە، بوۋا؟ــ دەپ چاخچاق قىلدى بىرى .

ــ راست، ــ دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋەتلىدى بىر سودىگەر ،ــ سەن ئۇنى شاھ بەرگەن مال دۇنيا بىلەن ئەكېلىپ ئۆيۈڭگە تاشلاپ قوي ، بىر يەرگە تىكىلگىنىچە ئولتۇرسا ئۇتتۇرۇۋەرسۇن . سەنمۇ مال دۇنيانى بولۇشىغا خەجلەپ ئۆيۈنۈڭنى ئويناۋەر ، تاماق يېمەيدىغان خوتۇن بولسا تېخى ياخشىدە ،

شۇنىڭ بىلەن چايخانا ئىچىدە كۈلكە چاقچاق قايناپ كەتتى .

سۇپۇرگە يۇرتداشلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ چاي ئىچىپ ئولتۇرغان شۇ پەيتتە ، ياقا يۇرتتىن كەلگەن غەيرى ئۈچ تۆت ئادەم بازار مەيدانىنى ئارلاپ يۈرەتتى . بۇ شەھەرنىڭ بەگلىرى كىم ؟ بۇ شەھەر قايسى پادىشاھلىقتا قارايدۇ ؟ دېگەن سۇئاللار ئۇلارنىڭ بېشىنى قاتتۇراتتى . ئۇلارنىڭ شەھەر چېتىدىكى بىر سارايغا چۈشۈپ ، ئات ئۇلاغلىرىنى سارايۋەنگە تاپشۇرۇپ قويۇپ ، بۇ شەھەرنى شۇنداق ئارلاپ يۈرگىنىگە ئىككى ئۈچ كۈن بولۇپ قالغانىدى .

ئۇلار بۇ يەردىكى ھەممە نىمىگە ھاڭۋاقىنىچە ھەيران بولۇپ قارايتى ، سېخىي قۇياش ئۆز نۇرىنى شەھەر ئۈستىگە تۆكۈشى بىلەن تەڭ بۇ شەھەرنىڭ رەستىلىرى ئادەملەرنىڭ ۋاڭ چۇڭغا چۆمەتتى . كارۋان باشلىرى سارايلاردا ئېغىر تېڭىقلىرىنى يېشىشكە باشلايتى . بىردەمدىلا ئۇلار ئۆز ماللىرىنى شەھەرنىڭ ئوتتۇرسىدىكى كەڭ بازار مەيدانىغا ئاچىقىپ يېيىپ سودا سېتىقنى باشلىۋېتەتتى . بازار تۆت تەرەپتىن ئايىغى ئۈزۈلمەي كىرىۋاتقان كاسىپلار ، دېھقانلار ، مەددىكارلارنىڭ ۋاڭ چۇڭى ، ئېلىپساتارلارنىڭ خېرىدار چاقىرىپ ۋارقىراشلىرى بىلەن

جانلىنىپ كېتەتتى . بۇ يەردە يىراق شەرقنىڭ جانان چىنە قاچا، ئۇنچە مەرۋايىت ، تاۋار دۇردۇنلىرى كۆزنى قاماشتۇرسا ، ئۇ يەردە ھىندى ، تىبەت سودىگەرلىرىنىڭ ھەر خىل بوياق ، دورا دەرمانلىرىنىڭ خۇش پۇرىقى دىماغنى ياراتتى . بىر يەردە قەشقەر چەكمەنلىرى ، كۇچا ئەلتىرلىرى ، خوتەننىڭ گىلەم ، ئەتلەسلىرى قۇياش نۇرىدا ئۇتتەك تاۋلىنىپ تۇرسا ، يەنە بىر يەردە كۇلالچىلار چۇنىق بىلەن كوزىلىرىنى جاقىلدىتىپ ئۇرۇپ ماختايتى . : قايسىبىر ئۇستى يىپىق ، سالقىن رەستىلەردە ئاجايىپ گۈللەر كەشتىلەنگەن دوپپىلارنى كۆتۈرۈۋېلىشقان ئاياللار خېرىدارلىرى بىەن قىزغىن سودىلاشسا ، يەنە قانداقتۇر بىر كوچىلاردا بولسا مىسگەرچى ، تۇنكىچىلەرنىڭ جاقىلدىتىپ ئۇرغان بولقا ئاۋازلىرى قۇلاقنى زىڭىلدىتاتتى . … بۇ بازاردا مېۋە چىۋىلەر دانلاپ ئەمەس ، سېۋەتلەپ سېتىلاتتى . نىپىز شاپاق سوپپىسنى قىرلىۋالغان باققاللار ئۈننى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ : « يەۋال ئوغۇل باللار ،بىر تويۇشۇق مانچە پۇل » دەپ ۋارقىرىشاتتى . باققاللارنىڭ ئالدىدىكى يوغان ، شىرنىلىك شاپتۇللاردىن ھەرقانچە ئىنجىقلاپ ئولتۇرۇپمۇ ئۈن تالدىن ئوشۇق يەپكەتكىلى بولمايتى .

ھېلىقى ياقا يۇرتلۇقلار ئۆز ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم ئۇچراتقان بۇ غەلىتە شەھەر توغرىسىدىكى دەسلەپكى سۇئاللىرىنى ئۆزلىرى چۈشكەن سارايىنىڭ خوجايىنىغا قويدى :

ــ سىلەرنىڭ بۇ شەھىرىڭلارنىڭ نىمشقا سېپىلى يوق ؟ــ دەپ سورىدى ئۇلار سارايۋەندىن .

ــ نىمە؟ــ دېدى سارايۋەن ئۇلارنىڭ سۇئاللىرىنى چۈشۈنەلمەي .

ــ سىلەرنىڭ بۇ شەھىرىڭلار نىمشقا ئېگىز تاملار بىلەن قورشالمىغان ؟ــ دەپ قايتا چۈشەندۈردى ئۇلار .

ــ ھە ، سېپىل دەمسىلەر ؟ــ دېدى سارايۋەن ،ــ مەنمۇ بۇ شەھەردىن باشقا يەرگە بېرىپ باقمىغان ، باشقا يۇرتلارغا بېرىپ قايتقانلاردىن ئۇ يەردىكى شەھەرلەرنىڭ شۇنداق ئېگىز تاملىرى بولىدىغانلىقىنى ئاڭلىغانمەن.

ــ شۇنداق شەھەر دىگەننىڭ مۇستەھكەم سېپىللىرى ، يوغان دەرۋازىلىرى بولىشى كېرەك ،ــ دە.

ــ ئۇنىڭ نىمە ھاجىتى ؟ــ دېدى ھەيران بولغان سارايۋەن ،ــ تام بىلەن قورشاپ دەرۋازا قويىدىغانغا شەھەر دىگەن بىر ئادەمنىڭ خۇسۇسىي قورو جايى ئەمەس،ــ دە.

ــ ئەگەر شەھىرىڭلارغا دۈشمەن كەلگۈدەك بولسا قانداق قىلىسىلەر ؟

ــ دۈشمەن؟ ــ تېخىمۇ ھەيران بولدى سارايۋەن ، ــ نىمە دەپ دۈشمەن بېسىپ كەلگۈدەك ؟ خۇداغا شۈكرى شەھىرىمىزنىڭ ئادەملىرى ھازىرغىچە ھېچكىم بىلەن ئازارلىشىپ باققان ئەمەس . نۇرغۇن ئەللەردىن شەھىرىمىزگە ئادەملەر كېلىپ كېتىپ تۇرىدۇ . بىزنىڭ مېھماندوستلىقىمىزنى ، شەھىرىمىزنىڭ ئاۋاتلىقىنى ماختىمايدىغىنى يوق .

ــ بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى كىم ؟

ــ پادىشاھ؟ .. ھازىرغىچە بىزنىڭ ئۇنداق ئادەمگە ھاجىتىمىز چۈشۈپ باقمىدى . شەھىرىمىزنىڭ ئاقساقاللىرى ، مۆتىۋەرلىرى بار . پادىشاھسىزمۇ ئۇلار بىلەن ئىشلىرىمىز پۈتۈپ تۇرىدۇ .

ــ ھېچ بولمىغاندا ، بۇ شەھەرنىڭ بىرەر ئىگىسى بولسىمۇ باردۇر . ؟

ــ ئىگىسى دېدىڭلارمۇ ؟..ئىگىسى ئۆزىمىز . مۇشۇ شەھەرنىڭ خەلقلىرى ....

ھېلىقى ئادەملەر ھەيران بولۇپ بىر بىرگە قارىشىپ قويىدى . سارايۋەننىڭ جاۋابلىرى ئۇلارنى تازا قانائەتلەندۈرەلمىگەندى . ئىككىنجى بىرى يەنە سۇئال سوراشقا باشلىدى . :

ـ مەسلەن سىلەر كىمگە سېلىق تۆلەيسىلەر؟

ـ سېلىق ؟ بىز نىمە دەپ سېلىق تۆلەيتۇق ؟ ...... بىز ھېچكىمگە قەرىزدار ئەمەسمىز . نىمانداق بىر بىردىن غەلىتە سۇئاللارنى سورايدىغان ئادەملەر سىلەر؟ـ دەپ ئازىراق تېرىككەندەك بولدى سارايۋەن .

ـ بىزنىڭ دېگىنىمىز ، دەپ سەۋرىلىك بىلەن چۈشەندۈردى يەنە بىرەيلەن ،ـ مەسلەن ئالايلى ، جامائەت ئورتاق پايدىلىنىدىغان بىرەر يول ياكى بىرەر كۆۋرۈك بۇزۇلغان بولسا ئۇنى سىلەر قانداق قىلىسىلەر ؟

ـ ئېيتتىمغۇ ،ـ دېدى سارايۋەن ، بىزنىڭ ئۆز ئاقساقاللىرىمىز بار ، ئۇنداق چاغلاردا ئۇلار ئوتتۇرغا چىقىپ : ھاي خالايىق ، پالانى يول ياكى كۆۋرۈك بۇزۇلۇپتۇ . ياكى بولمىسا پالانى مەزلۇم بەش بالىسى بالىسى بىلەن تۇل قاپتۇ ، ياكى پالانى ئۆستەڭنى يار ئېلىپ كېتىپتۇ ، قېنى خۇدا يولىدا ئاتىغىنىڭلارنى تاشلاڭلار ، دەيدۇ دە، ھەر قايسىمىز ئۆز قۇربىمىزغا لايىق تاپقىنىمىزنى بېرىمىز ، ئىش مانا مۇشۇنداق پۈتىدۇ .

سارايۋەننىڭ گەپلىرى ھېلىقىلارنىڭ بۇ شەھەرگە بولغان قىززىقىشىنى تېخىمۇ ئاشۇرىۋەتتى . دۇنيادا مۇشۇنداق نە پادىشاھى ، نە بىرەر ئىگە بولغۇچىسىنىڭمۇ تايىنى يوق شەھەرنىڭ بارلىقىغا ئۇلارنىڭ ئاقلى يەتمەيتى . ئۇلار شەھەر ئارلاپ سورىغان ئادملەرنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ سۇئالىغا سارايۋەننىڭكىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان جاۋاپ بېرىشتى . يىراق بىر ئەلدىن كېلىپ ، بۇ يەردە ماللىرىنى يېيىپ قويۇپ سودا قىلىۋاتقان سودىگەرلەردىن ئۇلار :

ـ سىلەر ئالغان پايداڭلاردىن بۇ شەھەرگە قانچىلىك ئولپان تاپشۇرىسىلەر ؟ـ دەپ سورىۋىدى ، ھېلىقى سودىگەر ئۇنىڭغا ئالىيىپ قارىدى ـ دە،

ـ سەنلەر نىمە ئادەم ، بۇ يەرگە قەيەردىن كېلىپ قېلىشتىڭ ؟... بۇ شەھەردە سودىگەرلەردىن ئولپان ئالىدىغان قانۇن يوق ، يوق ئىشلارنى ئۇلارنىڭ ئېسىگە سالماي ئاغزىڭنى يۇمۇش،ـ دەپ زەردە بىلەن سىلكىۋەتتى .

بۇ غەيرى ئادەملەر « قۇياش شاھى» پايتەختىدىن كەلگەنلەر ئىدى . « قۇياش شاھى» ئۆلگەندىن كېيىن ، ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى ئوردىدىكى بارلىق رەقىبلىرىنى قانلىق قىلىچ بىلەن بويسۇندۇرۇپ شاھلىق تەختىگە ئولتۇرغان ، ئەڭ كىچىك شاھزادىنىڭ ئوردا ئىچىدىن غايىپ بولغانلىقىنى سېزىپ ، تەرەپ تەرەپكە ئايغاقچىلارنى ئەۋەتىپ ، ئايغاقچىلارنىڭ قاچقان شاھزادىنى تاپماستىن ، ھېچ بولمىغاندا خەۋىرىنى ئالماستىن ئوردىغا قايتماسلىقىنى پەرمان قىلغانىدى .

كىمكى شاھزادىنى تىرىك تۇتۇپ ياكى كاللىسىنى ئېلىپ ئوردىغا يەتكۈزۈپ كەلسە، يۇقۇرى مەنسەپ ۋە كۆپ ئىنئام بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلغانىدى .

سۇپۇرگىنىڭ شەھرىدە ئايلىنىپ يۈرگەن بۇ غەيرى ئادەملەر شاھزادىنى ئىزدەپ چىققان ئايغاقچىلارنىڭ بىر قىسمى ئىدى . ئۇلارنى ھەممىدىن ھەيران قالدۇرغىنى شەھەر سىرتىدا ھەر كۈنى ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرىدىغان بەزمىلەر بولدى .

ھەر كۈنى قۇياش شەربىكە قىيسىيىپ سايىلەر ئۇزىراشقا باشلىغاندا ، شەھەرگە يىراق يېقىندىن سودا سېتىققا كەلگەن ئادەملەر ئالىدىغىنىنى سېتىپ بولۇپ ، شەھەر

سىرتىدىكى ھاۋالىق جايلارغا ئارام ئېلىشقا يىغىلاتتى . بۇ يەردە ناخشا ئۇسسۇل ، نەغمىلەر ئەۋجى ئالاتتى . كىشىلەر ئوتتۇرىغا كەڭ مەيدان قالدۇرۇپ ، دۈپدۈگىلەك دائىرە بولۇپ تاماشا كۆرۈشەتتى . نەغمىچىلەر داپ، ساتار ، تاش ، قوشۇق ، لىگەن ، تاۋاق ....ئىشقىلىپ قولىغا چىققان ھەرقانداق نەرسىدىن رىتىملىق سادا چىقىرىپ بىر بىرىگە تەڭكەش قىلاتتى . كىملەردۇر سۇ تەڭشەلگەن چىنىلارنى چوقىق بىلەن ئۇرۇپ ، زىل ئاۋاز چىقىرىپ جور بولاتتى . ناخشىچىلار خۇددى يوقاتقان ھالدا بېرىلىپ ناخشا ئېيتاتتى . ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرى گويا بوراننىڭ گۈركىرىشى ، بۇقىلارنىڭ ھۆركىرىشى ، بۆرىلەرنىڭ ھۇۋلىشىغا ، بەزىدە بولسا قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى ، تاغ سۇلىرىنىڭ شىلدىرلاپ ئېقىشلىرىغا ئوخشاپ كېتەتتى . بۇ ناخشىلارنىڭ

تېكىستلىرىدە چۆللەردە ئۇسسۇپ چوڭ بولغان شۇ ئادەملەرنىڭ ئۆتمۈشى ، بۈگۈنى ، كەلگۈسى ، مۇھاببەت نەپرىتى ، ئارزۇ ئارمان ، چۈش ۋە خىياللىرىنىڭ ھەممىسى سۆزلىنەتتى . نەغمە تازا ئەۋجىگە چىققاندا ، مەيدانغا ئەر ئايال ئۇسسۇلچىلار چۈشەتتى . قىران يىگىتلەر قوللىرنى بۈركۈتنىڭ قانتىدەك كېرىپ ، تاغ تېكىلىرىدەك سەكرەپ پەرۋاز قىلىشاتتى . لىۋەن چوكانلار قۇملۇقتا تۆكۈلگەن توغراق ياپراقچىلىرنى شامال ئۇچۇرغاندەك ، تىپتىنىچ سۇ يۈزىدىن ئۇششاق دولقۇنلار جىمىرلاپ ئۆتكەندەك يىنىك قەدەم ئېلىشاتتى . سازەندىلەر گاھ ئىككى تەرەپكە ئىرغاڭلاپ ، گاھ ئۆزىنى ئالدى كەينىگە تاشلاپ پۈتۈن ھۇجۇدى بىلەن نەغمە قىلاتتى . ناخشىچىلارنىڭ ئاۋازى كانىيىدىن ئەمەس ، نەق يۈرىكىنىڭ قات قېتىدىن ئۇرغۇپ چىقاتتى . ئۇسسۇلچىلارنىڭ ھەممە ئۇگىلىرى ھەركەتكە كېلىپ گويا شۇ نەغمە ساداسى ئىچىدە ئۇلارنىڭ ئۇستىخانلىرى ئېرىپ يۇمشاپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . نەغمە تازا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەندە ئەتىراپتا تاماشا كۆرۈپ تۇرغانلارمۇ بىر بىرلەپ مەيدانغا چۈشۈپ قايىنام ھاسىل قىلاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئاسماندىكى بۇلۇت ، ئەتىراپتىكى تاغ داۋان، چۆللۈكلەر ، ھەتتا پۈتۈن يەر شارىنىڭ ئۆزىمۇ شۇ ئادەملەر بىلەن بىللە پىرقىراۋاتقاندەك قىلاتتى . كىشىلەرنىڭ قېنى تومۇرلاردا پۇرۇقلاپ قاينايتتى. دۇنيادا ئۆلۈم ، جاھاندارچىلىق ، ئىش ئوقەت، ئۇيقۇ ، تاماق دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنتۇلۇپ ، پەقەت ئاشۇ سەبىي ھەركەتلا قالغاندەك قىلاتتى . .. بەزى كۈنلىرى مۇنداق بەزمىلەر قاراڭغۇ چۈشۈپ تاكى تاڭ يورىغىچە داۋام قىلاتتى .

بىر كۈنى ئەنە شۇنداق بەزمە مەيدانىنى ئارلاپ يۈرگەن ئايغاقچىلارنىڭ كۆزى سۇپۈرگىگە چۈشۈپ قالدى . مەيداندىكى ھەممىلا ئادەم ئۇنىڭغا سالام سائەت قىلىپ ئۆتۈشكە قارىغاندا ، بۇ ئادەمنىڭ مۇشۇ شەھەردىكى خېلىلا ھۆرمەتلىك ئادەم ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى .

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم سۇپۈرگە ، قاياقتىن كېلىشىڭ ؟ــ دەپ سورايتى ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتكەنلەر .

ــ قانداق ئەللەرنى كەزدىڭ ؟

ــ نىمە يېڭىلىقلارنى ئۇچراتتىڭ ؟

ــ ھەرقاچان شەھىرىمىزنىڭ بۇ كۆڭۈللۈك بەزمىلىرنى سىغىنغانسەن .؟

ــ مەن ساڭا ئېيسام ، مۇنداق ئاجايىپ بەزمە شاھ ئوردىلىرىدىمۇ بولمايدۇ ....

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئايغاقچىلار بىر بىرنى نوقۇشتى .

ــ ئاڭلاۋاتامسىلەر ، ئۇ يىراق ئەللەرنى كېزىپ كەلگەن ئادەم ئوخشايدۇ .

ــ ئۈنىڭ كىيىملىرىنىڭ رەڭگى ، يېتىلىۋالغان ئېشىكىگە قارا ، ئۇ سەپەردىن يېڭىلا قايتىپ كەلگەندەك قىلىدۇ .

ــ ئۈنىڭدىن شاھزادە ھەققىدە ئۇچۇر ئاڭلاشقا بولماسمىكىن ....

ئايغاقچىلار سۈپۈرگىنىڭ ئارقىسىدىن قالماي ئەگىشىپ مېڭىپ ، ئاخىر ئۇ بەزمە مەيدانىدىن يىراقلىشىپ ، شەھەرنىڭ تىرەكلىك ، خالىي كوچىسىغا قايرىلغاندا ۋارقىراپ توختىتىشتى .

ــ ھاي ھۆرمەتلىك ئادەم ، توختىغىنا .

ــ سۈپۈرگە بۇرۇلۇپ قاراپ ، ئارقىسىدىن پايپاسلاپ كېلىۋاتقان ناتونۇش ئادەملەرنى كۆرۈپ ھەيران قالدى .

ــ مېنى چاقىرىۋاتامسىلەر ؟

ــ ھە، سېنى ....ــ دېدى ئايغاقچىلار سۈپۈرگىگە ئەگىشىپ كېلىپ ،ــ قارا ھۆرمەتلىك ئادەم ، بىز سېنى ئاۋارە قىلىپ بىر ئىشنى سورىماقچى ، قارىغاندا سەن يىراق سەپەردىن كەلگەن ئوخشىماسەن ؟

ــ شۇنداق ، مېنىڭ بۇ شەھەردىن چىقىپ كەتكىنىمگە بىر يىلچە ، بەلكىم ئۈنىڭدىن ئوشۇقراق بولغاندۇر .

ــ كۆپ يەرلەرنى ئارىلىدىڭ ھە قاچان ؟

ــ شۇنداق ، ئۆزۈڭلار كىم بولىسىلەر؟

ــ بىز يىراق بىر پادىشاھىتىن كەلدۇق ، سەن « قۇياش شاھى » دەپ ئاڭلىغانمۇ ؟

ــ نىمىشقا ئاڭلىمايدىكەنمەن ؟ مەن كۆپ ئەللەرنى ئارىلىغانمەن ، شۇڭا ، بۇ شەھىرىمىدىكى يۇرتداشلىرىم مېنى « جاھانكەزدى سۈپۈرگە » دەپ ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىشىدۇ . مەن كۆرگەن پادىشاھلىقنىڭ ئىچىدە « قۇياش شاھى » ئەڭ بۈيۈك . سۈپۈرگىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تۇرغانلار ئۈنىڭ ماختاشلىرىدىن خوشال بولدى .

ــ بەلكىم سېنىڭ خەۋىرىڭ يوقتۇر . ؟ــ دەپ سۆز باشلىدى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شالاڭ ساقال ، ياشتا چوڭراق بىرى ،ــ ئەنە شۇ ئۇلۇغ شاھىمىز « قۇياش شاھى» ئالەمدىن ئۆتتى .

ــ بۇ خەۋىرىڭنىڭ ھېچقانداق ئەجەبلىنەرلىك يېرى يوق ، ــ دېدى سۈپۈرگە ،ــ شاھمۇ ، گادايمۇ ، ھەممىمىز بەرىبىر بىر كۈنى ئۆلىمىز .

ــ شۇنداق ، ھەممىمىز ئۆلىمىز . ۋاپات بولغان شاھىمىزنىڭ ئورنىغا ئۈنىڭ چوڭ ئوغلى تەختكە چىقتى . ئۇ ئۆزىنىڭ مۇبارەك نامىنى « قۇياشتىن ئۇلۇغ» قويدى . دېمەك . ئىسمىدىنلا بىلسەك بولىدۇكى ، ئۈنىڭ پادىشاھلىقى دادىسىنىڭكىدىنمۇ بۈيۈك .... بىز ئەنە شۇ يېڭى شاھىمىزنىڭ پەرمانى بىلەن بۇ يۇرتلارغا كېلىپ قالدۇق . سەن بۇ تەرەپكە كېلىۋاتقىنىڭدا شۇنداق ، بۇ تەرەپكە كېلىۋاتقىنىڭدا ، سەپەر ئۈستىدە ــ بىرەر بازار ياكى قانداقتۇر خالىي بىر يەردە ، بالا كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان بىرەر ئايالنى ئۇچىراتمىدىڭمۇ ؟

ــ بالا كۆتۈرگەن ئايال ؟ ....دۇنيادا بالا كۆتۈرۈپ يۈرىيدىغان ئاياللار ئازمۇ ؟ سىلەر قايەردە ، قانداق بالا كۆتۈرۈپ يۈرگەن ئايالنى دەيسىلەر ؟ ــ دېدى سۈپۈرگە .

ئەمما ئۇ كۆڭلىدە ئۇلارنىڭ كىمنى سۈرۈشتە قىلىۋاتقىنىنى بىلىپ بولدى . « ھە ، شاھزادە بىلەن ھېلىقى چوكانغا باغلىق ۋەقەلەرنىڭ داۋامى تېخى تۈگىمىگەن ئوخشايدۇ . ــ دەپ ئويلىدى ئۇ كۆڭلىدە ،ــ شۇنداق ، بۇ ئالەمدىكى ئىشلار ئېقىن سۇدەك بىر بىرىگە ئۇلىشىپ كەتكەن

بولىدۇ . بىر ۋەقەنىڭ داۋامى ھامان ئىككىنچى بىر ۋەقەنىڭ بېشى بولۇپ چىقىدۇ . » ــ مەسلەن ، سەن ــ دەپ چۈشەندۈردى شالاك ساقال ئايغاقچى ، ــ مېڭىش تۈرىشى غەيرىرەك ، بەستلىك كەلگەن چىرايلىق بىر خېنىمنى كۆردۈڭمۇ ؟
ــ بۇ ئەتىراپتىكى يۇرتلاردا چىرايلىق خېنىملار ناھايىتى كۆپ ، ئەتىراپىڭغا قارا ، ئەنە ئاۋۇ كوزا كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان خوتۇن نىمە دىگەن قاۋۇل ـ ھە ؟ يولنىڭ چېتى بىلەن يۈزىنى توراپ كېلىۋاتقان مۇنۇ قىز قانداق چىرايلىق ....
ــ ئوبدانراق ئېسىڭگە ئال ، بەلكىم سەن ئالاقىزادىلىك ئىچىدە كېتىۋاتقان بىرەر چوكاننىڭ مېڭىش تۈرىشىدىن بىرەر گۇمانغا كەلگەنسەن ؟
ــ سىلەر زادى نىمىنى ئۇقماقچى بولىۋاتقىنىڭلارنى نىمشقا ئوچۇق ئېيتمايسىلەر ؟ ــ دېدى سۈپۈرگە ، ــ بالا كۆتۈرگەن ئايالنىڭ يېڭى پادىشاھىڭلار بىلەن نىمە ئالاقىسى بار ۋە ئۇنى مۇنچە سۈرۈشتۈرۈپ كېتىشىنىڭ سىلەرگە نىمىگە لازىمى بولۇپ قالدى . ؟
ــ ساڭا ئېيتمىساق بولمايدىغاندەك قىلىدۇ ، ــ دەپ سۈپۈرگىگە يېرىنراق سىلجىشتى ئايغاقچىلار ،ــ ئەنە شۇ مەرھەمەتلىك يېڭى شاھىمىزنىڭ كىچىك ئىنىسىنى ئۇنىڭ ئانىسى ئۆردىدىكى بىر ئايال خىزمەتكارغا قوشۇپ قاچۇرىۋېتىپتۇ . شاھىمىز بىزنى شۇ كىچىك شاھزادىنى تېپىپ كېلىش ئۈچۈن چىقارغانىدى . يول بوي
قاتتىق ئات چاپتۇرۇپ ماڭدۇق ، كۆپ يەرلەرنى ئىزدىدۇق . دېرىكىنى ئالالمىدۇق . شاھزادىنىڭ خەۋىرىنى ئالمىغۇچە شاھىمىزنىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپمايدۇ .
ــ نىمىشقا ؟
ــ بىرىنچىدىن ، شاھزادە تېخى بوۋاق ، شاھىمىز ئۆز قېرىندىشىنىڭ ساق سالامەت قايتىپ كېلىشىنى تىلەيدۇ . ئىككىنچىدىن ، شاھزادىنىڭ ئوردا سىرتىدا تۇرۇۋىشى ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى ئەمەس ، كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭدىن يامان نىيەتلىك ئادەملەر پايدىلىنىپ ، شاھلىق تەختىگە خەۋىپ سېلىشى مۇمكىن .
ــ چۈشەندىم ، ــ دېدى سۈپۈرگە ، ــ شۇ تاپتا ئېسىمگە بىر ئىش كېلىۋاتىدۇ ، بىر كۈنى مەن مانا بۇ ئېشىكىم بىلەن پاراڭلىشىپ بىر يېزىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتىم . مەن شۇ چاغدا ئېشىكىمدىن : ئەگەر ئاللا ساڭا شۇنداق ئامەت ئاتا قىلىپ ، بىرەر شەھەرگە پادىشاھ بولۇپ قالغۇدەك بولساڭ قانداق قىلاتتىڭ ؟ دەپ سورىغانىدىم . ئېشىكىم كۈلۈپ : ئەگەر راستىنلا ماڭا شۇنداق ئامەت كېلىپ پادىشاھ بولىدىغان بولسام . شەھەرلەرنى تۈزلەپ ئېشەكلەر ئېغنايدىغان تويلىق مەيدان ياساتاتتىم . ئېتىزلارنىڭ ھەممىسىگە بېدە بىلەن قوناق تېرىگۈزەتتىم دەپ تۇرۇۋىدى ، شۇ چاغدا يېزا چېتىدىكى كۆۋرۈك بېشىغا ئولىشىۋالغان ئادەملەرنىڭ ۋاراڭ چۇرۇڭى بىزنىڭ سۆھبىتىمىزنى بۇزىۋەتتى . نىمە گەپكىن ، دەپ بېرىپ قارىساق ، بىر نارىسىدە بالىنىڭ جەستى تويىغا ملىنىپ يېتىپتۇ .
جەسەتنىڭ بېشىنى كىمدۇر بىرى كېسىپ ئەكىتىپتۇ . سىلەر ئىزدەپ يۈرگەن بوۋاق شۇ بولۇپ يۈرمىسۇن يەنە ؟
ــ سەن ئۇنى قاچان ، قەيەردە كۆردۈڭ ؟ ــ دەپ ئايغاقچىلارنىڭ ھەممىسى كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە سۈپۈرگىنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى .
ــ بىر قانچە ھەپتىنىڭ ئالدىدىمىكىن ، نەدە كۆرگەنلىكىم تازا ئېسىمدە يوق .

ــ ئەگەر سەن كۆرگەن جەسەت شاھزادىنىڭ جەستى بولغان تەقدىردە ئۇنىڭ يېنىدا بىر ئايالمۇ بولىشى كېرەكتىغۇ ؟
ــ ئايال ؟ ــ دېدى سۇپۇرگە نېمشقىدۇر ئەندىكىپ ــ توغرا ، شۇ جەسەتنىڭ ئەتراپىغا ئولاشقانلار ئايالنىڭمۇ گېپىنى قىلغاندەك قىلىۋىدى .
ــ ئۇلار نىمە دېيىشكەن ؟
ــ ئۇلارنىڭ دېيىشىچە . بوۋاقنى بىر ئايال كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقانىكەن . دەل ھېلىقى كۆۋرۈكنىڭ بېشىغا يېتىپ كەلگەندە ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئاتلىق لەشكەرلەر يېتىشىپ كېلىپ قاپتۇ . كۆۋرۈك يېنىدا ئازراق ئېلىشىشمۇ بولغان ئوخشايدۇ . ھېچكىم ئۇ يەرگە بېرىشقا پېتىنالماپتۇ . لەشكەرلەر كەتكەندىن كېيىن يېزىلىقلار بېرىپ قارىسا ، ئۇيەردە بوۋاقنىڭ كاللىسى يوق جەستى ياتقۇدەك ، ھېلىقى ئايالنىڭ نەگە يوقالغىنىنى ئۇلارمۇ ئاڭقىرالماي قاپتۇ . ...

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئايغاقچىلار بىر بىرىگە قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى . « دېمەك ، شاھزادىنىڭ كاللىسىنى باشقىلار كېسىپ ئەكتىپتۇ . مۇكاپاتتىن قۇرۇق قاپتۇق » دەپ ئويلاشتى ئۇلار . شۇنداق بولسىمۇ ، سۇپۇرگە يەتكۈزگەن خەۋەر ئايغاقچىلارنى ئازراق خوشال قىلدى . چۈنكى ، ھېچبولمىغاندا ئۇلار ئوردىغا شاھزادىسىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئېلىپ بولسىمۇ قايتالايتتى . ئۇلار سۇپۇرگىگە رەھمەت ئېيتىشىنىمۇ ئۇنتۇپ ئالدىراپ ئارقىسىغا قايتىشتى .

ئاجايىپ خەۋەر

جاھانكەزدى سۇپۇرگە بىلەن ئۇچراشقان ئايغاقچىلار ئوردىغا بالا شاھزادىنىڭ كاللىسىنى ئەكىلەلمىگەن بولسىمۇ ، يىراق چۆللۈكلەرنىڭ ئىچىدىكى ئاجايىپ باي ، ئاۋات ئەمما ھېچقانداق بىر پادىشاھلىققا تەۋە بولمىغان « بىغەملەر شەھىرى » توغرىسىدىكى ئاجايىپ خەۋەرنى يەتكۈزۈپ كەلدى . بۇ خەۋەر بېگى پادىشاھ « قۇياشتىنمۇ ئۇلۇغ» نىمۇ قاتتىق ھاياجانغا سالدى . ئۇنىڭغا ئەمدى بالا شاھزادىنىڭ كاللىسى لازىم ئەمەس ئىدى . ئۇ شاھزادىنىڭ كاللىسىنى ئالالىبۇرۇن قولغا چۈشۈرۈپ خاتىرجەم بولغان ، قالغان بارلىق تەخت ۋارىسلىرىنىمۇ يوقسۇندۇرۇپ ئۆزىنىڭ شاھلىق ئورنىنى مۇقىملىۋالغانىدى . راستىنلا شۇنداق بايلىق بىلەن تىنىپ كەتكەن مۇداپىيەسىز بىر ئەل بولىدىغان بولسا ، ئۇنى قوشۇن تارتىپ بېرىپ بېسىۋالغاندا ، بۇنىڭ بىلەن بېگى شاھ ئۆز شۆھرىتىنى ئاشۇرۇشى ، پۇقرالارنىڭ دىققىتىنى چالغىتىپ ، ئەتراپىتكىلەرنىڭ ئۆزىگە بولغان نارازىلىقىنى پەسەيتىشى مۇمكىن ئىدى . شاھ ھېلىقى ئىگىسىز شەھەرگە بېرىپ قايتقان لەشكەرلەرنى ئالدىغا چاقىرتتى .

قاتمۇ قات ئوردا دەرۋازىلىرىدىكى قېتىپ تۇرغان قاراۋۇللار ، ئوردا ئىچىدىكى بىر بىرىدىن ھەشەمەتلىك قورۇلۇشلار ، شاھنىڭ خاس ھۇجرىسىغا ئېلىپ بارىدىغان ئەگرى بۇگرى مەخپىي يول ۋە بۇ يەردىكى جىمجىت ، سۇرلۇك كەيپىيات ئوردا خادىمىغا ئەگىشىپ كېتىپ بارغان لەشكەرلەرنى ھەم ھەيران قالدۇراتتى ، ھەم ئەندىشىگە سالاتتى . ھەر ھالدا ئۇلارنىڭ شاھ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە كۆڭلى تىندى . شاھنىڭ بۇگۈن كەيپى خوش ئىدى . ھەتتا ئۇ لەشكەرلەرنى ناشتىدا بىللە بولۇشقا تەكلىپ قىلدى .

داستىخان شۇنچىلىك مول راسلانغانىدىكى ، لەشكەرلەر بۇ يەرگە تىزىلغان نازۇ نىمەت ، تائاملارنىڭ ئىسمىنىمۇ دەپ بېرەلمەيتى . بۇ يەردە چوڭمۇلە مۇراببابىسىدىن تارتىپ يولۋاسنىڭ جان يىپىرىدىن قورۇلغان سەيلەرگىچە ھەممە نىمە تېپىلاتتى . شاھ بۇ ئادىي لەشكەرلەر بىلەن ناشتىدا بىللە بولۇپ ئۆزىنىڭ قانچىلىك كەمتەر ۋە خەلقچىل ئىكەنلىكىنى نامايىش قىلماقچىدى . شاھ ئۆزى بىلەن بىرەر نۆۋەت ھەمداستىخان بولۇپ قالغان ئەخمەقلەرنىڭ سىرتقا چىققاندا ئۆردىدىكى بايلىق ۋە ئاجايىپ تائاملار توغرىسىدا بىر ئۆمۈر ماختىنىپ سۆزلەپ يۈرۈيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى .

ـ مەن سىلەردىن بىر ئىشنى سوراپ بىلىپ باقماقچىمەن ؟ ـ دېدى شاھ تاماق ئۈستىدە .

ـ ئالىيلىرىغا جاۋاپ بېرىشكە تەييارمىز .ـ دەپ چۇرقىراشتى لەشكەرلەر .

ـ سىلەر كۆرگەن ھېلىقى شەھەر توغرىسىدىكى گەپلەر ھەقىيقەتمۇ ؟

ـ ئۇلۇغ شاھىمىزنىڭ ئالدىدا يالغان سۆزلەش ھەددىمىز ئەمەس . ـ دەپ تىز چۆكۈشتى لەشكەرلەر .

ـ بىر راستىنلا شۇنداق نە لەشكىرى ، نە پادىشاھى يوق ئاجايىپ بىر شەھەرنى كۆردۇق ، ـ دەپ چۇشەندۇردى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى شالاڭ ساقاللىقى . ئۇ شۇ ئايغاقچىلارنىڭ قۇر بېشى ئىدى . ـ ئۇلارنىڭ ئادەملىرى ناھايىتى قاۋۇل كېلىدىكەن ، ئەمما تولىمۇ بىلغەم ياشايدىكەن ، شەھىرىنىڭ سېپىلىمۇ يوق . ئۇ يەردىكى يۈرۈشۈپ تۇرغان سودا سېتىق ، قايناق بازارلىرىدىكى ئاجايىپ ماللار ، سودىگەرلەرنىڭ سارايلىرىدىكى ھېسابسىز دۇنيا ، راستىنى ئېيتساق ، جانابىي شاھ، بىز تېخى مۇنداق ئاۋات بىر ئەلنى كۆرمىگەن .

ـ ئۇلارنىڭ قوغۇن تاۋۇز ، مېۋە چېۋىلىرىنىڭ شىرىنلىكلىكىچۇ ،ـ دەپ قوشۇمچە قىلدى ئىككىنچى لەشكەر ، ـ باھاسىمۇ شۇنچە ئەرزانكى ، بىكارغىلا بېرىدىكەن دىسىمۇ بولىدۇ .

ـ ئاھ ئۇيەردىكى نەغمە ناۋا ، ـ دەپ سۆز قاتتى ئۈچۈنچى لەشكەر ،ـ ئۇ يەردىكى ئادەملەر شۇنچىلىك ئەركىنكى ، بىكار بولسىلا نەغمە ناۋا بىلەن ئۇيۇن تاماشا قىلىدىكەن ، يىراقتىن قارىغان كىشى ئۇلارنى ساراڭ بولۇشقان ئوخايدۇ ، دەپ قالىدىكەن . يېقىن بېرىپ تىڭشىغان ئادەمنىڭ ئۆزىمۇ سازنىڭ لەرزىدە ئىختىيارسىز ئۇسۇلغا چوشۇپ كېتىدىكەن .

ـ ئۇلارنىڭ ئايالىرىچۇ ؟ ..... ئايالار توغرىسىدا سىلەر جانابىي ئالىلىرىغا ھېچنىمە ئېيتمىدىڭلار ، ـ دەپ ئالدىراپ سۆز ئالدى تۆتىنچى لەشكەر لەۋلىرىنى تامشىتىپ ، ـ ئۇ يەرنىڭ قىز جۇۋانلىرى شۇنچىلىك گۈزەلكى ، ئاپپاق بەدەن ، ماڭسا بىلىقتەك تولغىنىپ كىشنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ . ...

لەشكەرلەر كۆرگەن ئاڭلىغانلىرىنى شاھقا بەس بەستە بايان قىلىپ شاھنىڭ قىززىقىشىنى تېخىمۇ ئاشۇرىۋەتتى .

ـ سىلەر مۇنداق غەلىتە شەھەرنى چوشۇڭلاردا كۆردۇڭلارمۇ ياكى ھېلىقىدەك مەست قىلىسىغان بىر نىمىلەرنى چېكىۋالغاندىمۇ ؟ ـ دەپ سىناق نەزىرىدە قارىدى شاھ لەشكەرلەرگە .

ـ دىگەنلىرىمىزنىڭ ھەقلىقلىقى ئۈچۈن تەڭرى نامى بىلەن قەسەم ئىچىمىز .

ـ ئۇ شەھەرنىڭ ئىسمى نىمە ئىكەن ؟

ـ ئىسمى ؟ ـ لەشكەرلەر ھودۇقۇپ بىر بىرگە قارىشىپ قالدى .

ــ شەھەرنىڭ نامى « بىغەملەر شەھىرى » ئىكەن . ھۆرمەتلىك شاھىم ــ دېدى شالاڭ ساقال تەۋەككۈلگىلا. چۈنكى ، شاھنىڭ ئالدىدا تىلىنى چاپناپ تۇرۇش خەتەرلىك ئىدى . شۇ تاپتا « بىغەملەر شەھىرى » دېگەن گەپنى ئۇ ئۆزى ئويلاپ چىقاردىمۇ ياكى ئۇ شەھەرنىڭ نامى راستىنلا شۇنداقمىدۇر ؟ « بىغەملەر شەھىرى » دېگەن بۇ نام ئۇنىڭ كاللىسىغا قانداق كىرىپ قالدى ؟ بۇ تەرەپلىرىنى ئۇ ئۆزىمۇ جەزىم قىلالمايتى .

ــ نە سېپىلى ، نە تۇۋرۇكى يوق ، بايلىق تىنىپ كەتكەن قانداق شەھەركەن ئۇ ئۆزى ؟ ــ دەپ غودۇراپ كەتتى شاھ ، ــ بەلكىم ئۇ شەھەردىكى خەقلەرنىڭ ئۆزىنى قوغدايدىغان باشقا بىر ھۈنەرلىرى باردۇر ؟ سەن ھاشۋاقتىلارغا ئۇنداق سىرلىرىنى بىلدۈرۈشمەيدۇ ـ دە ياكى بولمىسا ئۇلارنىڭ ھەممىسى سېھىرگەرلەردۇر .

ــ ئۇ تەرەپلىرىنى بىلمىدۇق ، شاھىم ، ــ دېدى شالاڭ ساقال ــ بىز پەقەت ئۇ شەھەردە بىر نەتچە كۈنلا تۇردۇق ئەمما ، نامىدىنلا بىلىنىپ تۇردۇكى ، ئۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ناھايىتىمۇ بىغەم كۆرۈنىدۇ ، ئۇلارنىڭ شۇنچىلىك باياشات ياشاۋاتقىنىغا كىشىنىڭ زوقى كېلىدۇ ......

شۇنىڭدىن كېيىن ، شاھنىڭ ئارقا ئارقىدىن ئەۋەتكەن باشقا ئايغاقچىلىرىمۇ ئۆزىگە قوشنا يىراق بىر يەردە ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق بىر ئىگىسىز شەھەرنىڭ بارلىقىنى خەۋەر قىلىشتى . ئۇلار ئۆز سۆزلىرىدە يەنە ئىلگىركىلەرنىڭ ئېيتقانلىرىنى تولۇقلاپ ،« بىغەملەر شەھىرى » دېكى ئاجايىپ گۈزەللەر ، مول ھوسۇللۇق ئېتىزلار ، تاغدەك دۆۋىلىنىپ تۇرغان مال دۇنيا ...يەنە شۇنداق نۇرغۇن نەرسىلەر توغرىسىدا ھېكايە قىلىشاتتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە پايتەختتىن ئىلگىرى « بىغەملەر شەھىرى » گە بېرىپ سودا سېتىق قىلغان سودىگەرلەرمۇ تېپىلىپ قالدى . بۇ سودىگەر دېگەن شەيتاندەك غەلىتە خەق بولۇپ ، پايدا ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بارمايدىغان يېرى ، كىرمەيدىغان تۆشۈگى بولمايتى . ئۇلارمۇ ئۆز سۆزلىرىدە يىراقتا شۇنداق بىر باي شەھەرنىڭ بارلىقىنى ئىسپات قىلىشتى . « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ» بۇ ئىگىسىز لوق گۆشنى قوشۇن ئەۋەتىپ يۇتىۋېلىپ ، ئەتراپقا ئۆز سەلتەنىتىنى جەۋلان قىلىش ، تەخت دۈشمەنلىرىگە ئۆز قۇدرىتىنى

بىر كۆرسىتىپ قويۇش قارارىغا كەلدى . كېچىسى ئۈچۈن ئوردا يىغىلىشىنى چاقىردى .

شاھ چاقىرغان ئوردا يىغىلىشىغا قەلەم تۇتقان ، ئەلەم تۇتقان ئاتامانلارنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك قاتناشتى . « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ خەۋىرىنى تۈنجى بولۇپ ئوردىغا مەلۇم قىلغانلىق ھۆرمىتىدىن بۇ يىغىلىشقا شالاڭ ساقالمۇ چاقىرتىلغانىدى . شاھ تېخى يىغىلىش ئورنىغا كىرمىگەن بولۇپ ، ئەمەلدارلار بۇ قېتىمقى پەۋقۇلادە كېڭەشنىڭ مەزمۇنى ھەققىدە پىچىرلاشماقتا ئىدى .

ــ ئۇرۇش قىلغۇدەكمىز ئۇرۇش ــ دېدى كۆز خالتىلىرى ساڭگىلاپ كەتكەن بىر ۋەزىر يېنىدىكى ئەمەلدارغا شۇبىرلاپ .

ــ يەنە نىمە ئۇرۇش ؟ ئوردا تېخى ئەمدىلا تىنچلانغانتىغۇ ؟

ــ يىراقتا ناھايىتىمۇ باي بىر ئەل بارمىش ، بىز ئۇنىڭغا قارشى قوشۇن تەشكىللىگۈدەكمىز .

ــ ئۇلار بىز تەرەپكە بېسىپ كېلىۋېتىپتۇمۇ ياكى بىز ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بېسىپ بارغۇدەكمىزمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە بىز ئۇلارنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ بارغۇدەكمىز ....

شالاڭ ساقال گالۋاڭراق ، تۈزلا كەتكەن ئادەم ئىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ قۇر بېشلىق شۇ كىچىككىنە مەنسىپىگە مەككارلىقى ياكى خوشامەتكويلىقى بىلەن ئەمەس ، شاھ جەمەتىگە

قانداقتۇر يىراق تۇغقانچىلىقى بولغانلىقى ئۈچۈن ئېرىشكەنىدى . شۇ تاپتا ئۇ « بىغەملەر شەھىرى» گە قوشۇن ئەۋەتىش نىمىشقا شۇنچە زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقىنى چۈشىنەلمەي ئەتراپقا قارايتى .

ــ توۋا ، تېنىچ ياتقان خەلقنىڭ ئۈستىگە ھە ؟.. ــ دەپ غودىرايتى ئۇ ئۆز ئۆزىگە .

ــ ئەخمەق ،ــ دېدى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بىر سەركەردە ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ . ــ قانداقتۇر بىر ئىگىسىز شەھەر توغرىسىدىكى گەپلەرنى ئۆزۈڭ كۆتۈرۈپ كېلىپ ، ھەممىنىڭ ئارامىنى بۇزدۇڭ . يەنە نىمە غوتۇلدايسەن ، شاھنىڭ غەزىپىدىن قورقماسەن ؟

ــ ئەمدى دەيمىنا .... بىز نىمىنى دەستەك قىلىپ تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە قوشۇن تارتىپ بارغۇدەكمىز ؟

ــ دەستەك دېدىڭما ؟ ئۇرۇش دېگەنگە دەستەكنىڭ نىمە لازىمى ؟ ئاڭلاپ تۇر ، بىز ئاۋال ئۇ يەرنى كۈچ بىلەن بېسىۋالىمىز ، ئاندىن ئۇردىدىكى نانقېپى قەلەمكەشلەر بۇ توغرىسىدا شۇنداق تارىخلارنى يېزىشقا باشلايدۇكى ، ھېلىقى سەن كۆرگەن شەھەرنىڭ ئىتى نىمىدا ؟

ــ بىغەملەر شەھىرى .

ــ ھە ، شۇ بىر نىملەر شەھىرى دېگەننىڭ خۇدا تېخى زىمىننى ئاپىرىدە قىلماستىن ئىلگىرىلا بىزگە تەۋە ئىكەنلىكىنى سۆزسىز ئىسپاتلاپ چىقىشىدۇ . ئۇ چاغدا ، ئۇردىدىكى شاھلىرىمىزنىڭ كۈچ قۇدرىتى ، ئادالەتپەرۋەرلىكى ، تاپىنىدا چومۈلىنىمۇ ئۆلتۈرمەيدىغان رەھىمدىللىكىنى ماختاپ يازغان قەسىدىلىرىنى ئوقۇپ ھەيران بولۇپ ياقاڭنى تۇتىسەن . ئۇلارنىڭ تىللىرى شۇنچىلىك شىرىنكى ، ۋاقتى كەلگەندە پوقنىمۇ ھالۋا قىلىپ كۆرستەلەيدۇ . ...

شالاك ساقال يەنە بىر نىملەرنى دەپ سەركەردىگە ئېتىراز بىلدۈرمەكچى بولۇپ تۇراتتى ، شاھنىڭ يېتىپ كەلگەنلىك خەۋىرى ئاڭلىنىشى بىلەن ھەممە گۇلدۇرلەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشتى . شاھ ئۆز ئورنىغا كېلىپ ئورۇنلىشىپ ، ئولتۇرۇشقا ئىجازەت بەرگەندىن كېيىن ، ئەمەلدارلار چاپانلىرىنى يىنىك شىلدىرلىتىپ ، ئۈنسىز ئولتۇرۇشتى .

كېڭەش ناھايىتى قىسقىلا بولدى . شاھنىڭ غەرىزىنى ئالللىبۇرۇن چۈشۈنۈپ بولغان ۋەزىر سەركەردىلەر « بىغەلەر شەھىرى» نى قوشۇن ئەۋەتىپ بېسىۋېلىشنى بىر ئېغىزدىن قوللاشتى .

ــ بىزگە قوشنا بولۇپ تۇرغان بىر يەردە قانداقتۇر بىر پادىشاھسىز شەھەرنىڭ مەۋجۇد بولۇپ تۇرىشى ياخشى ئىش ئەمەس ،ــ دەپ ھۆكۈم چىقاردى شاھ ئاخىرىدا ،ــ ئۇنىڭ قول ئاستىمىزدىكى شەھەرلەرگە يامان ئۈلگە بولۇپ قېلىشى چوقۇم . مۇنداق بولغاندا پۇقرالارنىڭ كاللىسىغا :« پادىشاھسىزمۇ بىر ئوبدان ياشاۋېرىشكە بولىدىكەنغۇ . دىگەن بىمەنە خىيال كېلىدۇ دە ، كۆڭلەرنىڭ بىرىدە بىزگە قارشى كۆتۈرۈلىدۇ . سەركەردىلەر ، يارامىلىق قوشۇن تەيارلاڭلار ،. بىز ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بېسىپ بېرىپ ، دۇنيادا ئىگىسىز نەرسىنىڭ مەۋجۇد ئەمەسلىكىنى كۆرستىپ قويايلى .

يىغىن ئەھلى دۇررىدە ئورنىدىن تۇرۇپ :

ــ«قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ»ىمىز ياشىسۇن ، تومەن مىڭ يىللار ياشىسۇن .

ــ ئۇلۇغ شاھىمىزنىڭ جاسارىتىگە ئاپىرىن .ــ دەپ چۇقان سېلىشتى .

شۇنىڭ بىلەن ئالدىراشلىق ئىچىدە قوشۇن تەشكىللەندى . « بىغەملەر شەھىرى»گە دەسلەپتە بېرىپ قايتقان شالاك ساقال قوشۇن باشلىقلىقىغا تەيىنلەندى .

مەككار سەركەردىلەر يىراق چۆللۈكتىكى تېخى سىرى مەلۇم بولمىغان بىر شەھەرگە يۈرۈش

قىلىشقا تەۋەككۇل قىلىشتىن ئۆزىنى قاچۇرغانىدى . مەنسپىنىڭ ئۆسكەنلىكىدىن خوشال بولۇپ تېرىسىگە پاتماي قالغان شالاڭ ساقال بۇ ئىشقا بولغان نارازىلىقلىرىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى . ئىلگىرى بىغەملەر شەھىرىگە بىرىپ قايتقان بىر قانچە سودىگەرلەردىن يول باشلىغۇچىلار تاللاندى . ئاتلىق لەشكەرلەر ، ئېغىر يۈكلەر ئارتىلغان هارۋىلار پايتەختىن كوچىلىرىنى چاڭغا كۆمۈپ ، شەھەر دەرۋازىسىدىن ھەيۋەت بىلەن چىقىپ ، يۇرۇشنى باشلىۋەتتى .

قوشۇن ناھايىتى جاپالىق ئۇزۇن يول بېسىپ ، مىڭ مۇشەققەتتە « بىغەملەر شەھىرى» ئەتراپىغا يېتىپ كېلەلىدى . چۆل يولىدا مۇنداق زور قوشۇننى قۇملۇقلارنىڭ بوران چاپقۇن ۋە دەھشەتلىك ئىسسىقلىرىدىن دالدىغا ئالماق مۇشكۇل ئىدى . ئۇزۇنغا سوزۇلغان چۆل يوللىرىدا لەشكەرلەرنىڭ تولىسىنىڭ ئاتلىرى ئۆلۈپ پىيادە يۇرۇشكە مەجبۇر بولدى . هارۋىلارنىڭ جۇلۇقى چىقىپ يول بويى تاشلىنىپ قالدى ، ئۇلار « بىغەملەر شەھىرى » ئەتراپىدىكى بىر ئوچۇقچىلىققا كېلىپ چېدىر تىكىپ توختىغاندا ، قوشۇندىكى ئادەملەرنىڭ ئاران يېرىمى ھايات قالغانلىقى بىلىندى . ھايات قالغانلىرىمۇ چارچاپ ، ئۇرۇش قىلغۇدەك ھالى قالمىغانىدى . شالاڭ ساقال « بىغەملەر شەھىرى» دەيدىغان يىگانە يۇرتنىڭ يىراق چۆللۈك ئىچىدە نىمشقا بۇگۇنگىچە ھىچبىر ھۆجۇمنىڭ تەسرىگە ئۇچرىماي خاترجەم ياشاپ كېلىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى چۈشەنگەندەك بولدى . ئەمما ، ئەمدىلىكتە بىرەر نەتىجە قازانماي ئوردىغا قۇرۇق قول قايتىش ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلۈمدىن دىرەك بىرەتتى . شالاڭ ساقال قوشۇننى توختىتىپ ، دەم ئېلىشقا بۇيرۇپ ، « بىغەملەر شەھىرى » نى چارلاپ كېلىشكە ئايغاقچىلارنى ئەۋەتتى .

«بىغەملەر شەھىرى»دە جەڭ

شۇنداق بىر قوشۇننىڭ باستۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر ئاللىبۇرۇن «بىغەملەر شەھىرى»گە يىتىپ بولغانىدى . ئەلۋەتتە مۇنداق خەۋەرلەرنى ئالدى بىلەن ھىلىقى چۆلنىڭ ئوغرى يوللىرىدا شەيتاندەك ھەركەتلىنىپ يۇرىدىغان سودىگەرلەر يەتكۈزۈپ بولاتتى . شۇ تاپتا ئادەملەر شەھەر سىرتىغا توپلانغان بولۇپ ، بۇ كىشىلەرنى شەھەرنىڭ چوڭ ئاقساقىلى ــ يانتاق ئاقساقال تەشكىللەپ يۇرەتتى .

ــ ھاي كۆمۈرچىلەر ، سىلەر مانا ماۋۇ سەپكە ، باققاللار ، ئاۋۇ تەرەپكە ......ھەي سىلىم باپكار سەن قاياققا قاراپ تۇرىسەن ؟ جەڭ مانا ماۋۇ ئارقاڭدىكى مەيداندا بولماقچى ....خۇدايا تووۋا، ھوي خوتۇنلار ، سىلەرگە بۇ يەردە نىمە بار ؟ بۇ يەردە توي ئەمەس جەڭ بولماقچى ، جەڭ . قېنى ھىچبولمىغاندا ئارقىغراق سىلجىڭلار .ــدەپ ۋارقىرايتى ئاقساقال كىشىلەر ئارىسىدا تۇرۇپ .

ــ مانا بۇ تالىپلارنىچۇ ، ئۇلارنى قەيەرگە قويىمىز ؟ــ دەپ سورايتى ئالدىراشچىلىقتا بىشىدىكى سەللىسى بىر تەرەپكە قىيسىيىپ كەتكەن خەلىپەت .

ــ خەلپىتىم ، سىنىڭ بۇ تالىپلىرىڭ نىمانداق ھاڭۋېقىپ قىز چوكانلار تەرەپكىلا قاراپ تۇرىدۇ ؟ ئۇلارنى ئاۋۇ مىسگەرلەرنىڭ قاتارىغا باشلا .... ھاي، ئۇياققا دىيمىدىم ، مانا بۇياققا ....

بۇ ئادەملەرنىڭ چىرايى ، يۇرۇش تۇرۇشىدىن جەڭگە ئەمەس ، كۆڭۈللۈك بىر سەيلىگە

چىقىشقاندەك كۆرۈنەتتى . ناغرا دۇمباق چالغۇچىلار ھەۋەس بىلەن چوكا ئۇراتتى . كارناي سونايچىلار قوۋزىنى بولۇشىغا كۆپتۈرۈپ قۇلاقنى يارغۇدەك قاتتىق ئاۋازدا چىرقىرىشاتتى . ئۇششاق باللار ھەر تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈشەتتى .

خۇددى بۇ يەردە بىرەر مەرىكە بولىۋاتقاندەك يىمەك ئىچمەك ، ئۇسسۇلۇق ساتقۇچىلارمۇ تويىنىڭ بىر چېتىگە ئۆز يايمىلىرىنى يېيىپ ئۈلگۈرگەنىدى . بۇ ئالامىنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ئۆزى بىر گەپ ئىدى . تۆمۈرچىنىڭ قولىدا بولقا ، دېھقاننىڭ قولىدا ئارا ، ياغاچچىنىڭ قولىدا توقماق ......ئىشقىلىپ ھەركىم قولىغا چىققان نەرسىنى كۆتۈرۈپ بۇ مەيدانغا كەلگەنىدى . ئۇلار ھە دەپ بىر بىرى بىلەن چاقچاقلىشاتتى .

ــ ھەي سەپەر بايۋەتچە ،ــ دەپ ۋارقىرىدى ئويناقشىپ تۇرغان بىر ئارغىماقنى مىنىۋالغان سودىگەرگە قاراپ بىرى ،ــ ياخشى ئېتىڭنى مىنىپ چىققىنىڭغا قارىغاندا بۇ يەردە بەيگە بولىدۇ ،دەپ قالغان ئوخشىمامسەن ؟

ــ كۆرىسەن ،ــ دېدى سودىگەر ،ــ ھېلى جەڭ باشلانغاندا مەن ئېتىمنى چاپتۇرۇپ ھەممىڭنىڭ ئالدىدا بولىمەن .

ــ ھەيتاڭەي ،ــ دېدى يەنە بىرەيلەن ، ــ پايدىسىغا كىلىپ قالسا ئېتىڭنى دۈشمەنگە سېتىۋېتىپلا قايتامسەنكىن ....

ــ ھەي ساتىراش ئۇستام ،ــ دەپ چىقىشاتتى قاۋۇل بىر تۆمۈرچى ئۇستىرىسىنى تۇتۇپ كۈلكىلىك ھالەتتە تۇرغان ئورۇق ساتىراشقا قاراپ (ئۇ « بىغەملەر شەھىرىدىكى ئۇستا ساتىراشلارنىڭ بىرى ئىدى) ،ــ سەن بۇ ئۇستۇراڭ بىلەن بىزگە ھۇجۇم قىلىپ كەلگەنلەرنىڭ ساقال بۇرتىنى پاكىز ئېلىپ خىزمەت كۆرسەتمەكچىمۇ سەن ؟

ــ قارا ، سەن ئۇلارنى تۇتۇپ يىقىتسەن ،ــ دېدى ساتىراش ،ــ مەن يىقىلغانلارنىڭ پىيىنى بىر بىرلەپ كېسىپ تاشلايمەن . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىككىنچىلەپ ئورنىدىن قوپالمايدۇ .

ــ يىقىتقان ئادەم ئۇنى ئۆزى ئورنىدىن قوپالماس قىلىۋېتەلمەمدىكەن ؟ ــ دەپ كۈلدى باشقىلار .

ــ ئۇنىڭغا قارىغاندا كاپلىغۇچۇڭ ياخشىراق ئىدى ،ــ دېدى ساتىراشقا يەنە بىرەيلەن ، ــ كاپلىغۇچۇڭ بىلەن ھەر قانداق دۈشمەننىڭ قۇلاق تۈۋىگە ئەپلەپ تۇرۇپ بىرنى سالىدىغان بولساڭ ، تىنك چۈشمىسە مانا مەن .

شۇ ئارىدا بۇ يەرگە ساقال بۇرتلىرى ھەر خىل رەڭدە بويالغان بىر بوياقچى كىلىپ قالدى .

ــ ئەمدى بۇ نېمەك ؟ــ دەپ ھەيران بولۇپ سوراشتى كىشىلەر ئۇنىڭ قولىدىكى خالتىغا قاراپ .

ــ بۇنىڭ ئىچىدە ھىندىستاننىڭ تاش بويىقى بار ، ــ دېدى بوياقچى جىددىي ھالدا قولىدىكى خالتىنى شەرەتلەپ .

ــ نېمە ، سەن دۈشمەننىڭ ساقال بۇرتلىرىنىمۇ ئۆزۈڭنىڭكىگە ئوخشاش بوياپ چىقماقچىمۇ ؟

ــ بۇ بوياق ،ــ دەپ چۈشەندۈردى بوياقچى ، ــ ئىنتايىن زەھەرلىك ، مەن ئۇنى ھۇجۇم قىلىپ كەلگەنلەرنىڭ كۆزىگىلا چاچىمەن ، ئۇ كۆزنى ئاچالماي تېپىرلاپ قالىدۇ ــ دە ، قالغان ئىشنى سىلەر ئەپلەيسىلەر .

ــ ھەي ، مەن نېمىشقا ئۆزەمنىڭ يىلمىلىرىنى ئۇنتۇپ قالدىم ــ ھە. ــ دەپ ئەپسۇسلاندى بىر يىلمىچى ، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىدىن ئاچچىق يىلىم پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى ، ــ ئەگەر ياسىغان يىلمىلىرىمنى ئۆلارنىڭ يۈزىگە بىرلا سۈرتىۋېتىدىغان بولسام ، كۆزى تۇرماق ئاغزىنىمۇ ئاچالماي قالاتتى ....

ــ قاراڭلار ، قاراڭلار ، ئاۋۇ نىمە كارامەت ؟ ــ دەپ ۋارقىرىدى تاۋۇز تىلىدىغان يوغان قىڭرىقىنى كۆتۈرۈۋالغان باققال .

كىشىلەر ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراشتى . ئۇ يەردە بىر موزدوز ئامبۇر بولقىلىرىنى ئىككى قولدا تۇتۇپ ، ياغاچ قېلىپلىرىنى بويىنغا ئېسىپ چىقىپ كېلىۋاتاتتى . موزدوزنىڭ غەلىتە سىياقىغا قاراپ ھەممە قېتىپ كۈلۈشتى .

ــ ھاي موزدوز ئۇستام ، سەن ھەممە جابدۇقلىرىڭنى بويىنۇڭغا ئېسىپ ، دۇكىنىڭنى كۆچۈرۈپلا چىقتىڭمۇ نىمە ؟ ......

يانتاق ئاقساقال كىشىلەر توپى ئىچىدىن جاھانكەزدى سۈپۈرگىنى تەستە ئىزدەپ تاپتى . ــ دە ، ئۇنى بىر چەتكە تارتىپ :

ــ ھۆرمەتلىك سۈپۈرگە ، سەن جاھان كەزگەن ، كۆپنى كۆرگەن ئادەمسەن ، ئاڭلىسام ،لەشكەرلەر يىقىن ئارىغا يىتىپ كېلىپ چىدىر تىكىپ توختاپتۇ . سەن شەھەر خەلقى ئۈچۈن ئەلچى بولۇپ بىرىپ ، ئۇلارنىڭ ئاتامانى بىلەن كۆرۈشۈپ ، زادى نىمە غەرەز بىلەن كەلگىنىنى ئۇقۇپ باقساڭ ، ــ دىدى .

سۈپۈرگە سۆز ئېيتىشىنى مىنىپ ، كىشىلەر توپىدىن ئايرىلىپ ، لەشكەرلەر تەرەپكە قاراپ ماڭدى . ئارقىدىن خالايىقنىڭ كۈلكە ئاۋازى ئاڭلاندى .

ــ ھاي كۆپچىلىك قاراڭلار ، بىزنىڭ سۈپۈرگە يەنە سەپەرگە چىقتىمۇ قانداق ؟

ــ ھاي سۈپۈرگە ئارقىڭغا قايت ، ھازىر جاھان كېزىدىغان ۋاقىت ئەمەس .

ــ قاراڭلار ، بىزنىڭ سۈپۈرگە بىرىنجى بولۇپ ھۇجۇمغا ئۆتكەن ئوخشايدۇ . ....

سۈپۈرگە چارلىغۇچى لەشكەرلەر بىلەن ئۇچىراشقاندى . لەشكەرلەر ئۇنى قوشۇن بارگاھ تىككەن ئورۇنغا باشلاپ كەلدى . بۇ يەردە چاقى سۇنغان ھارۋىلار ، ئېگەر جابدۇق ، يىرتىلغان توقۇملار چېچىلىپ ياتاتتى . چىدىرلار ئەتىراپىغا قازان ئېسىلغان بولۇپ ، ئۇ يەر بۇ يەردە ئاشپەزلەر ئالدىراش ھەركەتلەنمەكتە ئىدى .

چارچىغان ئاتلار ئېغىر پۇشۇلدايتى . لەشكەرلەر چىدىرلارنىڭ سايىسىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇگىدەيتى . ... سۈپۈرگىنى لەشكەرلەر شالاڭ ساقال لەشكەر بېشى ئولتۇرغان چىدىرنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ توختاتتى . چىدىر ئالدىدا تۇرغان قاراۋۇللار سۈپۈرگىنىڭ يانلىرىنى ئاختۇرۇپ ، ئۇنىڭدا ئادەم ئۆلتۈرىدىغان بىرەر قورالنىڭ يوقلىقىغا ئىشەنگەندىن كىيىن ، ئۇنىڭ چىدىر ئىچىگە كىرىشىگە رۇخسەت قىلدى . چىدىرنىڭ تۆرىدە يانپاشلاپ ياتقان شالاڭ ساقال بېشىنى كۆتۈرۈپ

سۈپۈرگىگە قارىدى . ئۇستىگە كونىرىغان يەكتەك ، پۇتىغا يىنىك كەشە كىيىپ ، بېلىنى پوتا بىلەن مەھكەم باغلىۋالغان سۈپۈرگە قارىماققا شۇ زاماننىڭ قانداقتۇر بىر دەرۋىش ياكى سەيھىرىگەرلىرىگە ئوخشاپ كېتەتتى .

ــ نىمە ئادەمسەن ؟ ــ دەپ سورىدى شالاڭ ساقال .

ــ « بىغەملەر شەھىرى»نىڭ ئەلچىسىمەن . ــ دىدى سۈپۈرگە

ــ ئەلچى ؟ ــ شالاڭ ساقال روسلىنىپ ئولتۇردى ، ــ ئەلچى بولساڭ مانا بۇ يەردە ئولتۇر .
سۇپۇرگە ئالدىدا تۇرغان ئادەمنىڭ چىرايىنى نەدىدۇر كۆرگەندەك قىلغانلىقىنى ئەسكە ئالدى .
ــ ھۆرمەتلىك لەشكەر باشلىقى ، ــ دېدى سۇپۇرگە شالاڭ ساقال كۆرسەتكەن ئورۇنغا جايلىشىپ ئولتۇرۇپ ، ــ خاتا تونىمىغان بولسام ، ئىككىمىز ئىلگىرى بىر يەردە ئۇچراشقانغۇ دەيمەن .؟
ــ قاچان ؟ ......قەيەردە ؟ ــ دەپ ھەيران بولدى شالاڭ ساقال .
ــ سەن بىر چاغلاردا بىزنىڭ شەھىرىمىزدە مېھمان بولغان ، بىر قانچە ئادەملىرىڭ بىلەن مېنى ۋارقىراپ توختىتىۋېلىپ ، قانداقتۇر بىر بالا كۆتۈرگەن ئايال ، بوۋاق شاھزادە توغرىسىدا سۇئاللارنى سورىغان ئەمەسمىدىڭ ؟.....ــ ھۆرمەتلىك لەشكەر باشلىقى ، ئەمدى سەن شۇنچىۋالا قوشۇننى باشلاپ كېلىپ نىمە قىلماقچى ؟
شالاڭ ساقال ئالدىدىكى سۇپۇرگىنى ئېسىگە ئالدى ۋە بىر ئاز ئوڭايسىزلانغاندەك بولدى .
ــ ئۆزۈڭ بىلىسەن ، ــ دېدى شالاڭ ساقال ، ــ مەن بىر لەشكەرمەن ، شاھنىڭ ئەمرىنى ئىجراقىلماي ئىلاجىم يوق ، ...سىلەر تەرەپتە داقا دۈمباق چېلىنىپ نىمە ئالامەت بولىۋاتىدۇ. ؟
ــ شەھەرنىڭ پۇقرالىرى سېنىڭ قوشۇن باشلاپ كەلگەنلىكىڭدىن خەۋەر تېپىپ شەھەر سىرتىغا توپلاندى ، نىمە قىلماقچىسەن ، مەقسىدىڭنى ئوچۇق ئېيت ، ئۆزۈڭگە مەلۇم ، سېنىڭ ئالدىڭدا تۇرغىنى ئاجايىپ بىر شەھەر ، بۇ شەھەرنىڭ سىپىلىمۇ ، لەشكەرلىرىمۇ يوق ، ئۇ يەرگە دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدىن سودىگەرلەر كېلىپ چوشۇپ ئۆتىدۇ . ئاق نىيەت بىلەن كەلگەنلەرگە داستىخىنىمىز يېيىقلىق ، ....مەن ئويلايمەنكى ، مۇنداق مۇداپىيەسىز شەھەرگە ھۇجۇم قىلىش ھىچقانداق بىر شاھقا شەرەپ كەلتۈرمەيدۇ . يولنى ئۆزۈڭ تاللا ، مېھمان بولۇپ كەلگەن بولساڭ ، شەھەر خەلقى كۈلۈپ قارشى ئالىدۇ . ئۇرۇشماقچى بولساڭ ، ئۆلۈپ تۈگىگىچە جان تىكىپ ئېلىشىدۇ .
سۇپۇرگىنىڭ سۆزلىرى شالاڭ ساقالنى ئويلاندۇرۇپ قويدى ، ئۇ سۇپۇرگىنى چىقىرىۋېتىپ ، يېنىدىكىلەر بىلەن مەسلىھەتلەشتى .
ــ بۇ شەھەرنى ئۇرۇشۇپ ئالغان تەقدىردىمۇ ،ــ دەپ مەسلىھەت كۆرسەتتى بىر مەسلىھەتچى ئۇنىڭغا ، ــ مۇنداق يىراقتىكى شەھەرنى لەشكەرلەقويۇپ ئۆزۈن يىل ساقلاپ قالماقنىڭ ئۆزى بىر گەپ .
ــ شۇنداق ــ دېدى يەنە بىرى ، ــ ھازىر لەشكەرلەر ھاردى ، ھالسىزلاندى ، مۇبادا بۇ يەردىكى تاياق توخماق تۇتقان خەلق بىلەن ئۇرۇشۇپ يېڭىلىپ قالساق بۇنىڭدىن ئېغىر شەرمەندىچىلىك يوق . ياخشىسى ئىشنى چىرايلىق ھەل قىلغان تۈزۈك ....
ئۇلار ئۇزاق مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن ، سۇپۇرگىنى قايتا چارقىرىشتى .
ــ سەن شەھەرنىڭ مۇتىۋەرلىرىگە ئېيت ، ــ دېدى لەشكەر بېشى شالاڭ ساقاللىرىنى سىلاپ تۇرۇپ ، ــ ئۇرۇشنى خالىمىساقلار بىزنىڭ شەرتىمىزمۇ ئېغىر ئەمەس ، شەھەر بىزنىڭ « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ»نىڭ ھامىيلىقىغا ئۆتىدۇ . بىز ئۇنى ئۆز شەھىرىمىز قاتارىدا تىزىمغا ئالىمىز . شەھەرگە بىزدىن ھاكىم قويۇلىدۇ .
ئاقساقاللار شۇ ھاكىمنىڭ قول ئاستىدا خىزمەت قىلىدۇ . پۇقرالار ھەر يىلى پادىشاھلىققا

ئولپان سىپلىق تاپشۇردۇ . بۇ شەرتلەرگە كۆنمەسەڭلار قانلىق جەڭ بولىدۇ .
سۆپۈرگىنىڭ ئەكەلگەن خەۋىرى شەھەر خەلقىنى غۇلغۇلغا سېلىپ قويدى . ئۇرۇش دېگەننىڭ نېمىلىكىنى كۆرمىگەن ، ئۇرۇش توغرىسىدىكى ھېكايىلەرنى پەقەت جەڭنامىلەردىلا ئاڭلىغان كۆپچىلىكنىڭ مۇشۇ قىززىقچىلىقتا بىر ئۇرۇشۇپ باققۇسى بار ئىدى . شەھەر ئاقساقاللىرى سەل ئويلىنىپراق ئىش قىلماقچى بولۇپ ، ھەر قايسى يۇرت مۆتىۋەرلىرى ۋە شەھەرنىڭ بايلىرىنى يىغىپ كېڭەش ئۆتكۈزدى . سودىگەرلەر بۇ ئىشنىڭ پايدا زىيىنى ئۈستىدە ھېساب قىلىشىپ ، ئۇرۇش قىلىشتىن پۈتۈنلەي يالتىيىشتى .
ـ ئەگەر بۇ يەردە قانلىق جەڭ بولسا ـ دەپ مۇلاھىزە قىلاتتى بىر سودىگەر ،ـ شەھىرىمىزگە سودا ئۈچۈن ھەر تەرەپتىن كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان كارۋانلارمۇ توختايدۇ . تىجارىتىمىز ئۆلىدۇ .
ـ ئۇ چاغدا سېنىڭ شەھەر سىرتىغا يېڭىدىن سالغان ئۆي ئىمارەت ، قىلغان باغلىرىڭمۇ ۋەيران بولىدۇ ،ـ دېدى بىرى .
ـ سېنىڭ ئۈچىنچى خوتۇنۇڭنىڭ ئۈستىگە ئالماقچى بولۇۋاتقان تۆتىنچى خوتۇنۇڭنىڭ ئىشىمۇ سۇغا چىلىشىدۇ . ؟ـ دېدى يەنە بىرەيلەن .
ـ لەشكەر يېتىپ كەلسە ئالدى بىلەن سېنىڭ چىرايلىق خوتۇنلىرىڭغا ، ھېلىقى ماختاپ ھالىڭ قالمايدىغان داغلىق ئاتلىرىڭغا كۆزى چۈشۈشى تۇرغانلا گەپ . ...
ـ ھەي مېنىڭ سارايدىكى ماللىرىم نېمە بولۇپ كېتەر ؟ ـ دەپ ھەسرەت چەكتى بىرى ئېغىر پۇشۇلداپ .
كىملەردۇر بىرى بارماقلىرى بىلەن بولىدىغان زىياننى ھېسابلاپ ئاخىرىغا چىقىرالماي ئاۋارىچىلىكتە ئىدى . يەنە بەزىلەر بولسا زادى قانداق قىلىش لازىملىقىغا ئەقلىنى يەتكۈزەلمەي ھاڭۋاقىنىچە جەكچىيىپ ئولتۇراتتى .
ـ ياخشىسى ئۇراش قىلمايلى ـ دېيىشتى سودىگەرلەر ئاخىرىدا ، يانتاق ئاقساقالمۇ ئويلىنىپ ،
ـ نارسىدىلەر ، مەزلۇملارغا ئۇۋال بولمىسۇن ، شەھىرىمىزدە قان تۆكۈلمىسۇن ،ـدېدى .
ـ ئولپان سىپلىق دېگىنى زادى نېمىسى ؟ـ دەپ سورىدى بىرى چۈشەنمەي .
ـ ئولپان سىپلىق دېگىنى ئۇلارنىڭ پادىشاھىغا بىز ھەر يىلى قىلغان ئىش ئوقتىمىزدىن پۇل تاپشۇرغۇدەكمىز.
ـ خۇدايا تووۋا ، مۇنداقمۇ ئۇششۇقلۇق بولىدىكەن ھە.
ـ ئۇرۇش قىلمىز دېسەك زىيان تېخىمۇ چوڭ بولىدۇ ـ دە،
ـ ئۇرۇش قىلمايلى ، ـ دېيىشتى باشقا مۆتىۋەرلەرمۇ ،ـ ئۇلار شەھىرىمىزنى ئۆزىنىڭ شەھىرىگە قوشۇپ تىزىملىۋالسا تىزىملىۋالمامدۇ ، ئۇنىڭ كارى قانچىلىكتى .
ـ شۇنداق بولسۇن ـ دېيىشتى سودىگەرلەرمۇ ، ـ ئازغىنە ئولپان سىپلىق بېرىپ ، شاھنىڭ ئەۋەتكەن ھاكىمى بىلەن لەشكەرلىرىنىڭ قورسىقىنى باقساق باقارمىز . ئۇنىڭسىزمۇ شەھىرىمىزگە ھەر كۈنى كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان مۇساپىرلار ئازمىدى .....
شۇنىڭ بىلەن ، « بىغەملەر شەھىرى» ئاسمىنىدا پەيدا بولغان قارا بۇلۇت ھېچقانداق بوران چاپقۇن چىقارمايلا ئۆتۈپ كەتكەندەك بولدى . شەھەر ئاقساقاللىرى ھارغان لەشكەرلەرنى دوستانىلىك بىلەن شەھەرگە باشلاپ كىردى . شالاڭ ساقال قاتارلىق بىر قانچە لەشكەر باشلىقلىرى ئاقساقال يانتاقنىڭ ئۆيىدە زىياپەتتە ئولتۇردى . قالغان لەشكەرلەر شەھەرنىڭ ئادەتتە بازار

بولىدىغان چوڭ مەيداندا ئۆي ئۆيلەردىن ئەكىلىنگەن كىگىز گىلەملەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ تويۇپ تاماقلاندى .

شالاڭ ساقال يول بويى ئۆز لەشكەرلىرىگە « بىغەملەر شەھىرى» دىكى چىچىلىپ تۇرغان بايلىق ، ناخشىچى قىزلار ، ئۇسۇلچى نازىنلار توغرىسىدا سۆزلەپ ئۇلارنى روھلاندۇرۇپ كەلگەنىدى. لەشكەرلەر قورسىقى تويۇپ ، ھاردۇقى چىققاندىن كېيىن ، بايلىق ۋە ھېلىقى ۋەدە قىلىغان گۈزەللەرنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيۋاتقانلىقىغا قاراپ ئىچى پۇشۇشقا باشلىدى . كۆن ئولتۇرۇپ ، بارغانسىرى قاراڭغۇ چۈشمەكتە ئىدى . ھەر بىر لەشكەرنىڭ كاللىسىدا :« ھەقاچان ، لەشكەر باشلىقلىرى بىر يەردە چىرايلىق خېنىملار بىلەن پەيزى قىلىپ ، يانچۇقلىرىنى ئالتۇن كۈمۈشلەر بىلەن پومپايتىۋاتىدۇ . ئەتىلا بىزنى بۇ يەردىن قۇرۇق قول قايتۇرۇپ ماڭىدۇ . ھەر كىم ئۆزىنىڭ غېمىنى ئۆزى قىلىشى كېرەك .....» دېگەن خىياللار ئەگىپ يۈرەتتى . ئۇزاق مەزگىل خوتۇن يۈزى كۆرمىگەن بۇ لەشكەرلەرنى ئاياللار بىلەن يېقىنلىششقا بولغان تەقەززارلىق ھەممىدىنمۇ بەكرەك بىئارام قىلماقتا ئىدى .

لەشكەرلەرنىڭ ئىچىدىكى مەرتىۋىسى سەل چوڭراق ئىككىسى بىر بىرى بىلەن ئاستا پىچىرلىشىپ كۆز قىسىشتى ـ دە، ئەتراپ قاراڭغۇ بولىشى بىلەن ، ئاستا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ، تار كوچىلارنىڭ بىرىگە كىرىپ كۆزدىن غايىپ بولۇشتى . بۇ ئىككى لەشكەرنىڭ ئۇرۇق كەلگەن بىرى پىشايۋانلىق بىر ھويلىغا تەۋەككۇل قىلىپ كىردى . پىشايۋان ئۈستىدىكى ياسداق ئۆيلەرنىڭ بىرىدە چىراغ يورۇپ تۇراتتى . ئاياللار لەشكەر ئىززەت بىلەن تۆرگە ئۆتكۈزۈپ ئاستىغا كۆرپە سالدى . شاراپ چىلىم كەلتۈردى . ئۇرۇق لەشكەر شارابنى يېتەرلىك ئىچىپ چىلىم تارتتى . چىلىمنىڭ سەيخانىسىدىن كۆتۈرۈلگەن ياپپېشىل ئىس تاملاردىكى گىلەملەر ۋە ئۆينىڭ گۈللۈك تورۇسلىرىدا قويۇق بۇلۇت ھاسىل قىلىپ ئەگىيتى . لەشكەر خۇمارلاشقان كۆزلىرىنى بىر بىردىن چىرايلىق بۇ خوتۇنلاردىن ئۈزەلمەيتى .

ئايالىلارنىڭ بىرى ساز چالماقتا يەنە بىرى تولغۇنۇپ ئۇسۇل ئوينىماقتا ئىدى . ئۈچىنچىسى چىلىم راسلاپ ، شاراپ قۇيۇپ ئۇنى كۈتمەكتە ئىدى . لەشكەر ئورنىدىن تۇرۇپ ، خوتۇنلار بىلەن كۆڭۈل ئېچىشنى شۇنچە خالايتى . نىمىشقىدۇر بارغانسىرى ئېغىرلىشىپ ، يەرگە چاپلىشىپ كېتىۋاتقاندەك بولۇپ ئورنىدىن تۇرالمايتى . لەشكەرنىڭ كۆز ئالدىغا يېشىل يوپۇرماقلار ، كېچىنى بىزەپ تۇرغان يۇلتۇز ، بۇلۇتلار ئارىسىدىن غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاي . توپىلىق يوللارغا چۈشكەن دەرەخ كۆلەڭگىلىرى كېلەتتى . ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يات شەھەرگە نىمىشقا ، نىمە مەقسەتتە كېلىپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالالمىدى . بارا بارا كۆز ئالدىدىكى ھەممە نېمە خىرەلەشمەكتە ئىدى . ئاخىرىدا ئۇ بۇ دۇنيانى تاشلاپ ، قانداقتۇر بىر غايىۋى ئالەم ، خىيالى تۇيغۇنىڭ ئىلكىگە ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندەك بولدى ـ دە ، كۆزلىرى يۇمۇلدى . ئايالىلار بۇ لەشكەرنى زەھەرلەپ قويۇشقانىدى .

لەشكەرنىڭ ئىككىنچىسى سېمىزلىكتىن تىقىلىپ ، قورساقلىق كۆپكىلا ئوخشاپ قالغان ئادەم ئىدى . ئۇ ئۆزى ھاسىراپ ھۆمدەپ ئۇسۇپ كىرگەن ئۆيدىمۇ ئۇرۇق بۇرادىرىنىڭكىدەك قىزغىن كۈتىۋېلىنغانىدى . بۇ ئۆيدە ئىككى ساھىبجامال چوكان بولۇپ ، ئۇلار سودا ئىشى بىلەن يىراققا كېتىپ قالغان سودىگەرنىڭ خوتۇنلىرى ئىدى . ئىچى پۇشۇپ ئولتۇرغان خوتۇنلار لەشكەرلەرنى ئۇبدان مېھمان قىلدى . مەست بولۇپ كۆزلىرى خۇمارلاشقان لەشكەر خوتۇنلارغا بىللە كۆڭۈل ئېچىش تەلىپىنى ئوتتۇرغا قويدى .

– ئىختىيارىڭ – دېدى خېنىملار – سەن مېھمان ، ساھىبخانىنىڭ ۋەزىپىسى مېھماننى خوشال قىلىپ كۆڭلىنى ئېلىش . ئەمما بىر شەرتىمىز بار . ئاۋال بىز بىلەن چېلىشقا چۈشسەن . قايسىمىزنى يىقىتۋالساڭ ، شۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈڭنى خوش قىلساڭ بولىدۇ .

لەشكەرنىڭ سېمىز بەدىنى چېلىششقا ئانچە قولىشىپ كەتمەيتى . لېكىن ئۇ : « ئايالالار بىلەن چېلىشقا چۈشۈش قانچىلىك ئىش ئىدى » دەپ ئويلىدى – دە:

– چېلىشسام چېلىشاي – دەپ ئورنىدىن دەلدەڭشىپ تۇردى . قىلىچ ، كەمەرلىرىنى يېشىپ قويۇپ ئۆينىڭ ئوتتۇرسىغا كەلدى .

ئۇنىڭ بىلەن چېلىشقا چۈشمەكچى بولغان خېنىمۇ يېشىنىپ يېرىم يالاڭاچ ھالەتكە كەلدى . ئۇلار بەل ئېلىشىپ بىر بىرنى ئالدى كەينىگە ئىتتىسرەتتى . ئايال سېمىز لەشكەرنىڭ بېلىگە قولنى يەتكۈزەلمەي گاھ ئۇنىڭ بوينى . گاھ مۈرىسىدىن تۇتۇپ تارتاتتى . چوكاننىڭ يۇمشاق كۆكرەكلىرى لەشكەرگە ئۇرۇلۇپ ، ئاپئاق يوتىلىرى ئۇنىڭغا چىرمىشىپ قالاتتى . لەشكەر ئايالنى بېلىدىن ئوبدان قامالالاپ تۇتۇۋالغان بولسىمۇ ، ھەر قانچە قىلىپ ئۇنى يەردىن كۆتۈرىۋالالمىدى .

– سەن پۈتۈڭغا تاش ئېسىۋالدىڭمۇ قانداق ياكى بىرەر ئەپسۇن ئوقۇۋاتامسەن ؟ – دەيتى لەشكەر ھاسراپ .

ئايالالار قاقاقلاپ كۈلۈپ ئۇنى مەسخىرە قىلىشاتتى .ئاخىر لەشكەر ئايالنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ، ئېغىرلىقى بىلەن ئۇنى بېسىۋالدى . شۇ چاغدا ئىككىنچى ئايال لەشكەرنىڭ تاشلىنىپ تۇرغان قىلىچىنى غىلاپتىن سۇغۇرىۋالدى – دە، بىر ئۇرۇش بىلەن ئۇنىڭ بېشىنى كېسىپ چۈشۈردى ....

ھېلىقى ئىككى لەشكەرنىڭ بىر كەتكىنىچە قايتىپ كەلمىگىنىنى كۆرگەن باشقا لەشكەرلەرنىڭ تاقىتى تاق بولۇشقا باشلىدى . ئاخىرى ئۇلار بىر بىرلەپ شەھەر كوچىلىرىغا كىرىپ تارقىلىپ كېتىشتى . قىلىچلىرىنى يالاڭاچلاپ ، ئالدىغا ئۇچرىغان ئۆيلەرگە باستۇرۇپ كىرىپ ، بۇلاڭچىلىقنى باشلىۋەتتى . شەھەرنىڭ ئىتلىرى بەس بەستە قاۋاپ شەھەرنى چوقانغا تولدۇردى . ھويلا ھويلا ، كوچىلاردىن خوتۇنلارنىڭ ئەنسىز قىيقاسلىرى كۆتۈرۈلدى . شەھەرنىڭ ئەركەكلىرى ئەمدى بۇ ئىشنىڭ ئاخىرى نىمە بولاركىن ، دەپ لەشكەرلەرنى كۈزۈتۈپ تۇرغاندى . بىرىنچى ئۆيگە كىرگەن لەشكەرنىڭ بېشىنى تۆمۈرچى بازغىنى بىلەن يانچىپ .

ئۇنىڭ كۆزىنى گۆرجەكنىڭ يۈزىدەك ياپلاق قىلىپ قويدى . ئىككىنچى ئۆيگە كىرگىنى پاختىچىنىڭ پاختا ئاتىدىغان توخمىقىنى يەپ يىقىلدى . شۇنىڭ بىلەن شەھەر ئىچىدە چاپ چاپ ، ئۇر ئۇر باشلىنىپ كەتتى . ئەتراپقا تارقىلىپ كەتكەن قوشۇن ئۆزىنىڭ جەڭگىۋارلىقىنى ئاللىقاچان يوقاتقانىدى . ئۇلار ھەر بىر دوقمۇش ، ھەر بىر كوچىدا ۋايداد سېلىپ يىقىلىشقا باشلىدى . قايسى بىر ئۆيلەردىن ئايالالار ئىشتىنىنىڭ بېغىنى ئېتىشكىمۇ ئۇلگۇرمىگەن لەشكەرلەرنى قوغلاپ چىقماقتا ئىدى . ئۇلار ئەسلى ئايالالارنىڭ ئاۋازى چىققان ئۆيگە ئالدىراپ كەتكەنلىكتىن ئىشتىنىنىڭ بېغىنى بوشىتىۋېتىپلا كىرىپ كېلىشكەنىدى ....

لەشكەرلەرنىڭ ھالاكىتى توغرىسىدىكى خەۋەر يانتاق ئاقساقالنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كېلىشى بىلەن ، لەشكەر باشلىقلىرىنىڭ چىرايىدا قان قالمىدى . ئۇلار ئالدىرىغىنىچە قالغان لەشكەرلەرنى يىغىپ ، يانتاق ئاقساقالنى ئۈچ ئوغلى بىلەن باغلاپ گۆرۈگە ئېلىپ قاچتى .

بەتنىيەتلەرگە ئىشىك ئاچما

ئاز كۈن ئۆتمەيلا شەھەرنىڭ كۈندىلىك هاياتى ئەسلىگە كەلدى ، بۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ھەقىقەتەنمۇ شۇنچىلىك بىغەم ئىدىكى ، ئۇلار ئۆز ئىش ئوقەتلىرى بىلەن بولۇپ كېتىپ تېخى يېقىندىلا بۇ يەردە بولغان مالىمانچىلىقنى ، يوقىلىپ كەتكەن يانتاق ئاقساقالنىمۇ ئۇنتۇپ قېلىشتى . شەھەر مەيدانلىرى ئىلگىركىدەكلا سودا سېتىق بىلەن قىززىپ تۇراتتى . ھەر كۈنى يەنە بەزمىچىلەرنىڭ نەغمىلىرى ئۆزلۈمەي داۋام قىلاتتى . نەغمە ناۋالار ئىچىدە ئۇسۇلچىلار ئۆزلىرىنى ھەر تەرەپكە تاشلىشاتتى . ھاپىزلار ئۆزىنى ئۇنۇتقان ھالدا تۈگىمەس ناخشىلىرىنى توۋلايتى . كىشىنى مەست قىلىدىغان بۇ شاۋقۇن ئىچىدە دۈشمەن نىمە ، جەڭ نىمە ، ھايات نىمە ، مامات نىمە ؟........ھەممىسى ئۇنتۇلاتتى .

« بىغەملەر شەھرى» دىن قېچىپ چىققان لەشكەرلەر يانتاق ئاقساقالنى ئۈچ ئوغلى بىلەن قوشۇپ ، « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ»نىڭ پايتەختىگە يالاپ كېلىشتى .

شالاڭ ساقال لەشكەر بېشى يېتىپ كەلگەن كۈنىلا ئۆزىنى ئازىراق تۈزەشتۈرۈپ ئوردىغا باردى ۋە دەرھاللا شاھنىڭ قوبۇل قىلىشىغا ئېرىشتى . لەشكەر بېشى « بىغەملەر شەھرى» دە بولغان ئىشلارنى شاھقا قايسى تەرىقىدە بايان قىلدى ، شاھ ئۇنىڭغا نىمە دېدى ، بۇ تەرىپى كىشىلەرگە قاراڭغۇ ، ئەمما ئوردىدا : خان لەشكەرلىرىنىڭ نۇرغۇن قۇربانلىقلارنى بېرىپ يىراقتىكى « بىغەملەر شەھرى » دەيدىغان ئاجايىپ بىر شەھەرنى قولغا كىرگۈزگەنلىكى ، شەھەر ئۆزىنىڭ ئەتراپىدىكى كەڭ زىمىنى بىلەن پادىشاھلىقنىڭ تەۋەلىكىگە ئۆتكەنلىكى ، غەلبە نىشانى ئۈچۈن يېڭىلگەن شەھەرنىڭ چوڭ ئاقساقىلى پايتەختكە يالاپ كېلىنگەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەرلەر تارقالدى .

ئىككىنچى يىلى « بىغەملەر شەھرى» گە چىرايىدىن مۇغەمبەر كۆلكىسى كەتمەيدىغان ، ياۋاش يۇمشاق ھاكىمدىن بىرنى ئەۋەتتى . يېڭى ھاكىم بىر مۇنچە ياساۋۇل ۋە قوغدىغۇچىلىرىنى ئېلىپ ، ھېچقانداق داغدۇغىسىزلا شەھەرگە يېتىپ كېلىپ ، شەھەر چېتىدىكى بىر سارايغا ئورۇنلاشتى . يەنە بىر ئىككى كۈندىن كېيىن ئۇ شەھەرنىڭ مۆتىۋەرلىرىنى يىغىپ ، ئۇلارغا ئۆزىنىڭ پادىشاھلىقىدىن بەرگەن يارلىقنى كۆرسەتتى . بۇ يارلىقتا يانتاق ئاقساقالنىڭ بىر پارچە خېتىمۇ قوشۇمچە قىلىنغاندى ، ئاقساقال ئۆزىنىڭ بۇ شەخسىي مەكتۇپىدا پايتەختتە « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ» نىڭ ئىلتىپاتىغا مۇيەسسەر بولۇپ ناھايىتى ئوبدان تۇرىۋاتقانلىقىنى ، ئۆزىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىنى نەزەرگە ئېلىپ ، شەھەرنى باشقۇرۇشقا يېڭى ھاكىم تەيىنلەنگەنلىكى ۋە پۇقرالارنىڭ ئامانلىقىنى ساقلاش ئۈچۈن ياساۋۇللار ئەۋەتىلگەنلىكى ، شەھەر پۇقرالىرىنىڭ يېڭى ھاكىمغا بوي سۇنۇپ ، ئۇلارنىڭ خىراجىتى ئۈچۈن تەلەپ قىلىنغان ئولپان سېلىقلارنى ۋاقتىدا تاپشۇرۇشى لازىملىقى ھەققىدە يازغان ۋە خەتنىڭ ئاخىرىسىغا ئۆزىنىڭ شەھەر مۆتىۋەرلىرىگە تونۇش مۆھۈرىنى باسقانىدى . بۇ خەتكە يانتاق ئاقساقالنىڭ مۆھرى قانداق مەجبۇرلاشلار ئاستىدا بېسىلغانلىقى نامەلۇم ئىدى . شەھەر مۆتىۋەرلىرىنىڭ كۆڭلىدىن بىر گۇمان كەچكەن بولسىمۇ يانتاق ئاقساقالنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ، يېڭى ھاكىم ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرىنى ۋاقىتلىق تۇرغان ئورنىدىن يۆتكەپ ، شەھەر ئىچىدىكى بىر كاتتا قوروغا ئورۇنلاشتۇردى .

شەھەر پۇقرالىرى يىگى ھاكىم ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرىگىمۇ خۇددى بۇ شەھەرگە ھەر كۈنى كىلىپ كېتىپ تۇرىدىغان ئۆتكۈنچىلەر ، ياقا يۇرتلاردىن كېلىپ پاناھلىنىۋاتقان مۇساپىرلارغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلاتتى . قىلىدىغان ئىشى بولمىغانلىقتىن لەشكەرلەر ھەر كۈنى بىكارچىلىقتىن بازار ئارلاپ ، قىززىقچىلىق كۆرۈپ يۇرىشەتتى . چۈنكى بۇ يەردە خەلىقنى تەرتىپكە چاقىرىشنىڭمۇ ، ئۇلارنى بىرەر ئىشقا تەشكىللەشنىڭمۇ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى . ئۇلار شۇنداق

لەشكەرسىز ، بەگلەرسىز ياشاپ ئۆگىنىپ كەتكەنىدى . ھەر كىم ئۆز ئىشىنى تىپىپ قىلىۋېرەتتى . بەزىلەر كوچىلاردا ئاندا ساندا ئۇچراپ تۇرىدىغان لەشكەرلەرنى شەرەتلەپ بىر بىرىدىن سورىشاتتى .:

ــ مۇنۇ بىكارلا لاغايلاپ يۇرگەنلەر كىملەر ئۆزى ؟

ــ كىم دەيدۇ ئەيتاۋۇر ، چوڭ بىر پادىشاھلىقنىڭ لەشكەرلىرىمىش ،

ــ ئۇلار بۇ يەردە نىمە ئىش قىلىدۇ ؟

ــ ئەپلەپ سەپلەپ كۈنىنى ئۆتكۈزۈپ ، قورساق باقىدۇ شۇ ..تىلەمچىلەر بىلەن ئوخشاش .

ــ توۋا مەن ئۇمرۇمدە مۇنداق قىلىچ ئاسقان تىلەمچىلەرنى كۆرمىگەن ئىكەنمەن .

ھەر ھالدا بۇ لەشكەرنىڭ ئۆتكەن يىلى بۇ يەرگە كېلىپ شەھەرنى بۇلاڭ تالاڭ قىلماقچى بولۇشقان قارا نىيەتلەر بىلەن بىر ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالغانىدى . ئۇلار بۇ لەشكەرلەرگە يەنە ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن چاقچاق قىلاتتى .

ــ ھەي بۇرادەر،ــ دەيتى تۆمۈرچى ئالدىغا ئۇچرىغان لەشكەرنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ تۇرۇپ ،ــ سىلەرنىڭ ھېلىقى چاغدا كەلگەن لەشكەرلىرىڭلارنى قانداق ياپلىغىنىمىزنى سەن بىلمەيسەن ھەقاچان ؟ ھاي ھاي ، ئۇ چاغدا ئاجايىپ قىززىقچىلىقلار بولغاندى.

ــئۇ رەسۋاچىلىقنى سەن ئاڭلىغان بولساڭ بۇ يەرگە ئاياغ باسماس ئىدىڭ ،ــ دەيتى ماي كۆپلىرىنىڭ يىنىدا تۇرغان جۇۋازچى ،ــ لەشكەر باشلىقلىرىڭ ئىشتىنىنىڭ چۇشۇپ قېلىشىغا قارىماي قاچقان .....

ھاي مۇساپىر ،ــ دەپ چاقىراتتى يەنە بىرەيلەن ،ــسىنىڭ شاھىڭغا نىمە يېتىشمەي سەن بايقۇشلارنى شۇنچە يىراقتىن بۇ يەرگە ئەۋەتىدۇ ؟ ھە قاچان ، ئۆز يۇرتۇڭدا بالا چاقا، ئۆي ماكانىڭ باردۇر ھە؟

يىگى ھاكىمنى شەھەر بايلىرى ھۆرمەت يۈزىسىدىن پات پات مېھمانغا چاقىرىپ ، ئۇنىڭغا سوۋغىلارنى بىرىپ تۇراتتى . بۇ يىگى ھاكىم چىرايىدىن كۆلكە كەتمەيدىغان ، جاھاننىڭ رەپىدارىغا بېقىپ ئىش كۆرۈشنى بىلىدىغان ئادەم ئىدى ، ئۇ « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئۆز شاھى ھۆكۈمرانلىقىدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ، بۇ يەردە بىر ئەمەلدار سۈپىتىدە تۇرۇپ بەرسىلا بولىدىغانلىقىنى چۈشىنەتتى . شۇڭلاشقا ئۇ باشقىلارغىمۇ ئوشۇقچە كاشىلا قىلماي ،

ئۆزىگە پۇختا بولۇپ ، يانچۇقىنى دۇنياغا تولدۇرۇپ جىنىنى بېقىش يولىنى تاللىغانىدى . ئۇ پات پات ئۆز ئىشلىرىدىن پادىشاھقا مەلۇماتنامە يوللاپ تۇراتتى . « مەن بۇ شەھەرنى مەسچىت ، خانىقالار بىلەن تولدۇرۇپ ، شەھەرنىڭ ئەرزىمەس پۇقرالىرنى ئۇلۇغ ۋە شەۋكەتلىك شاھىمىز بىلەن ئاللادىن باشقا ھېچكىمنى ياد ئەتمەيدىغان قىلدىم ،ــ دەپ يازاتتى ھاكىم پادىشاھقا يوللاپ تۇرىدىغان نۆۋەتتىكى مەكتۇپلىرىنىڭ بىرىدە ،ــ ئۆلىمالار ھەر كۈنى نامازلىرىدا ئۆزلىرىگە يۇمشاق پوشكال يىيىش پۇرستى يارىتىپ بەرگەن < قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ> ىمىزنى كۆككە كۆتۈرۈپ

ماختايدىغان بولدى ، هازىر بۆيەردىكى خانقا مازارلاردا زىكرى سۆھبەت ، تەنقىدلەر شۇنچىلىك قىززىپ كېتىۋاتىدۇكى ، ھەر جۈمە كۈنى قانچە ئاشىقلار ئېسىدىن كېتىپ ، ئۆدۈل جەھەننەمگىلا سەپەر قىلىدۇ ، مەسچىتلەردە جامائەت قۇرئاندىكى ھەققەتلەر ئۈستىدە بەس مۇنازىرە قىلىشىپ بىر بىرىنىڭ ياقىسىنى سىقىشىدۇ ، ئۇلارنىڭ پادىشاھلارنىڭ ئىشلىرىدىن قۇسۇر تېپىشقا ۋاقتىمۇ يوق . كۆڭلى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن تامامەن يىراق .....»

بۇ ھاكىم بىغەملەر شەھىرىدىن كېتىدىغان چاغدا ئون نەتچە ھارۋىنى ئالتۇن كۈمۈش ، قىممەت باھالىق سوۋغىلار بىلەن تولدۇرۇپ ئىززىتى بىلەن كېتىۋالدى ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئالمىشىپ كەلگەن ئىككىنچى ھاكىم باشقىچىراق چىقىپ قالدى . ئۇ « بىغەملەر شەھرى» دە ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان قائىدە نىزام ، باشباشتاقلىقلارغا زادى چىداپ تۇرالمىدى . « بۇ سودىسى ئېقىپ تۇرغان شۇنچىۋالا چوڭ شەھەر بولسۇنۇ ،پادىشاھلىققا ئولپان سېلىق تاپشۇرمىسۇن ، ئادەملىرى پادىشاھنى تونىمىسۇن ، بۇ قانداق غەلىتە ئىش ھە .....؟» دەپ ئازابلىناتتى .

ھاكىم شەھەر مۆتىۋەرلىرىنى ئالدىغا چاقىرتتى .

ـ بۇ شەھەر پادىشاھلىققا ۋاقتى قەرەلىدە ئولپان سېلىق تاپشۇرۇپ تۇرۇشى كېرەك ،ـ دېدى ھاكىم،ـ يەنى مەسىلەن ، ھەر بىر دېھقان ئالغان مول ھوسۇلىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ، كاسىپلار ئۆز كىرىمىنىڭ نەق يېرىمىنى ....

ـ نىمە دېدىڭ ؟ ـ دېدى بىرەيلەن ، ـ كاسىپلار كىرگەن كىرىمىنىڭ يېرىمىنى ساڭا بەرسە ئۆزى نىمە يەيدۇ؟

ـ ئۆزى قالغان يېرىمىنى يەيدۇ ، باشقا شەھەرلەردە تېخى بۇنىڭدىنمۇ كۆپرەك تاپشۇرىدۇ . ..... سودىگەرلەر ھەركۈنلۈك سودىسىنىڭ يەتتىدىن تۆت قىسمىنى ،ـ دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى ھاكىم ، گەپ بۇ يەرگە كەلگەندە ئولتۇرغان مۆتىۋەرلەرنىڭ ھەممىسى كوتۇلدىشىپ كەتتى . چۈنكى ئۇلار سودا تىجارىتى بىلەن ھەپىلىشىدىغانلار ئىدى .

ـ بۇ گەپچە سودىگەرلەر قىلغان كىرىمىنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكىنى تاپشۇرۇشى كېرەكمۇ ؟

ـ يەنە ئۇسۇلچى خېنىملار ، سازەندىلەر ، قىمارۋاز ، ئوغرى دىگەنلەرمۇ بار ، ئۇلار تاپقىنىنىڭ ھەممىسىنى بەرسە بولىدۇ ....

ـ ئىمام مەزىن ، تۇل خوتۇن يېتىم ئوغۇل ، دىۋانىلەر قالدىغۇ ؟ ـ دېدى بىرەيلەن مەسخىرە ئارلاش كۈلۈپ .

ـ بىكارچىلارچۇ ؟ ـ دېدى يەنە بىرى .

ـ شۇنداق ، پادىشاھلىق خەزىنىسىگە سېلىق تاپشۇرمايدىغان بىرمۇ ئادەم قالماسلىقى كېرەك ، ـ دېدى ھاكىم ،ـ سىلەرنىڭ بۇ ئولپان سېلىقىڭلارنى بىزگە يىغىپ بېرىش مەجبۇرىيىتىڭلار بار.

شەھەر مۆتىۋەرلىرى ھەيران بولۇپ بىر بىرىگە قاراشتى . ئۇلار ھازىرغىچە ھېچكىمدىن بۇنداق بۇيرۇق تەلەپپۇزىدىكى سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىدى .

ـ ھۆرمەتلىك ھاكىم ،ـ دېدى مۆتىۋەرلەر،ـ بىزنىڭ ھەر بىرىمىزنىڭ ئۆز تىرىكچىلىكىمىز ، ئىش ئوقىتىمىز بار ، ئولپان سېلىق لازىم بولسا ئۆزۈڭ چىقىپ يىغىۋال .

شۇنداق دېدى دە، مۆتىۋەرلەر دۇررىدە ئورنىدىن تۇرۇشۇپ چىقىپ كېتىشتى . ھاكىم تېرىككىنىدىن ئۆزىنىڭ گۆشىنى ئۆزى يەپ ، ئۆيىنىڭ ئىچىدە پىرقىرىغىنىچە قالدى . ئاخىر ئۇ سېلىق يىغىشقا لەشكەرلەرنى چىقىرىشقا مەجبۇر بولدى . سېلىق يىغقىلى چىققان لەشكەرلەرنى

بازاردا كىشىلەر ھەرخىل گەپلەر بىلەن ھەزىل قىلاتتى .
ـ ئولپان سېلىق دېگىننىڭ نىمە ئۇ؟ـ دەپ سورايتتى بىرى .
ـ خوش سەن بۇ نەرسىلەرنى كىم ئۈچۈن يىغماقچى ؟ـ دەپ سورايتتى ئىككىنچىسى .
ـ پادىشاھ ئۈچۈن دەيتتى لەشكەر .
ـ ئەجەپ ھە.ـ دەيتتى ئۇلار.ـ ئۇ پادىشاھ بولسۇنۇ، يەنە بىزدەك ئاددىي سېتىقچىلاردىن بىر نەرسە يىغسۇن؟ شۇنىڭغا قارىغاندا پادىشاھنىڭ ناھايىتى نامرات ئادەم ئوخشىمامدۇ ؟
ـ بالا چاقىسى كۆپمۇ يا؟
ـ ھەر قاچان ئۆزى بىرەر ئىش تېپىپ قىلالمايدىغان يالقاۋ دېگىنە ؟
ـ چىكەمدۇ يە؟
ـ ئەمسە ئۇچىغا چىققان بىر قىمارۋاز ئوخشايدۇ ، ئۇنداق ئادەمگە پۇل يىغمەن دەپ ئاۋارە بولما ، يىغىپ ئاپارغىنىڭنى بىر كېچىدىلا ئۇتتۇرۇپ تۈگىتىدۇ دە، ئەتىسى يەنە سىلەرنى كوچىغا چىقىرىپ قويىدۇ..........
ـ بار پادىشاھىڭغا بېرىپ ئېيت ،ـ دەيتتى بەزىلەر ،ـ ئۇنىڭغا بىر نەرسە كېرەك بولسا ئۆزى كەلسۇن .
لەشكەرلەر « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ» نىڭ شەنىگە تىگىۋاتقان مۇنداق ھاقارەتلىك گەپلەرنى ئاڭلاپ قورققىنىدىن تىترىشىپ كېتەتتى .
ـ پادىشاھىمىز سانسىز سارايلىرى ، شۇ سارايلىرىدا تۇرىدىغان يۈزلەپ ساھىبجامال خوتۇنلىرى بار، شۇلارنىڭ ھەممىسىنى بېقىش ئۈچۈن پۇل لازىمدە،ـ دەپ چۈشەندۈردى بىر كۆنى لەشكەر ، بۇ گەپ بازاردىكىلەرنىڭ تېخىمۇ كۆلكىسىنى قوزغىدى .
ـ پادىشاھىڭ كېچىسى شۇ سارايلارنىڭ ھەممىسىدە ئۆزى قونۇپ چىقامدۇ ياكى ئەل ئاغىنىلىرى ھە ھۇ دېيىشەمدۇ ؟ ـ دېدى ئۈچۈنچىسى .
بازاردا قاتتىق كۈلكە چوقان كۆتۈرۈلدى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ شۇ يەردە تۇرغان لەشكەرلەرنىڭ ئۆزىمۇ قوشۇلۇپ كۈلۈپ كېتىشتى . لەشكەرلەرنىڭ بىچارە ھالىتىگە قاراپ سودىگەرلەرنىڭ كۆڭلى سەل ئېرىپ قالدى دە ، ؛
ـ ئال قېنى دۆكىنىمىزغا كىرىپ ماللىرىمىزدىن خالىغىنىڭنى ئال ، پادىشاھىڭغىمۇ ، ئۆزۈڭگىمۇ ئال . پادىشاھىڭغا ئېيتىپ قوي ، ئەلۋەتتە بىزنىڭ بالا چاقىلىرىمىزنىڭ بۇ دۇنيالىقى ، ئاتا بوۋىلىرىمىزنىڭ ئۇ دۇنيالىقى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ قويسۇن ....ھەيران بولۇپ قارايسەنغۇ ؟ بىزنىڭ بۇ يەردە بىكارغا بىز نىمە ئالغان ئادەم مال ئىگىسى ئۈچۈن جەزمەن دۇئا قىلىشى كېرەك ،ـ دېيىشتى .
ھاكىم لەشكەرلەر يىغىپ كەلگەن دۇنيانىڭ ناھايىتى ئاز بىر قىسمىنىلا پادىشاھقا ماڭغۇزۇپ ، قالغىنىنى ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي ھېسابىغا يازاتتى . شۇنداق بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئىچى ئەلەمدىن ئۆرتىنىپ ئازابلىناتتى . چۈنكى ئۇنى بۇيەردە ھېچكىممۇ كۆزگە ئىلىپ قويمايتتى . كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئۇ كوچىغا چىقىپ سەدىقە يىغقۇچىلارنىڭ باشلىقىلا ئىدى ، خالاس.
« ئېھ ھۆرمەتلىك شاھ ،ـ دەپ يازاتتى ئۇ پادىشاھقا يېزىپ تۇرىدىغان مەكتۇپلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ ،ـ ئۆمرۈمدە مەن بۇنداق ساراڭلار بىلەن تولغان شەھەرنى كۆرگەن ئەمەسمەن . بۇ يەرنىڭ پۇقرالىرى خۇددى ياۋايى ھايۋاننىڭ ئۆزى . بۇ شەھەردىكى توقچىلىق ، باياشاتچىلىق

ئادەملەرنى شۇنچىلىك ئەركە قىلىۋەتكەنكى ، ئۇلار ئەدەپ قائىدە دېگەننى بىلمەيدۇ : نە پادىشاھ ، نە ھاكىمنى تونىمايدۇ ، ساراڭلارئىچىدە يۈرۈپ ئۆزۈممۇ ساراڭ بولاي دەپ قالدىم ، خۇددى ھەممىسىنىڭ ئىچىگە شەيتان كىرىۋېلىپ غىدىقلاۋاتقاندەك ئۇچىراتقاننى مەسخىرە قىلىپ كۈلگىنى كۈلگەن . مەن ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى ئولپان سېلىقلارنى ھەسسىلەپ ئاشۇردۇم . يۈزلەپ جاسوسلارنى ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قويىۋەتتىم.»

« بىغەملەر شەھىرى» نىڭ يەنە بىر تەرپىدە كەڭرى كەتكەن ئوچۇقچىلىق بار ئىدى . ئۇ ئوچۇقچىلىقنىڭ چېتىنى قىزغاقلىرىغىچە تولۇپ سۇ ئاقىدىغان بىر ئۆستەڭ كېسىپ ئۆتەتتى . لايىقىپ ئاقىدىغان سۇ ياغاچ كۆۋرۈكلەر ئاستىدىن ئۆتكەندە قىسىلىپ ، بۇژغۇنلار چاچىرىتىپ كۆچلۈك گۈرۈلدەيتى . ئۆستەڭ ياقىسىدىكى قايسى بىر زامانلاردا كىملەر تەرپىدىندۇر تىكىپ قويۇلغان قەدىمى سۆگەتلەر ، مەجنۇنتاللار ئۆز ئەتراپىغا قويۇق سايە تاشلايتى . كۈن نامازدىگەردىن ئۆتكەندە بازارنىڭ ۋاڭ چۇڭلىرىدىن ، ئىسسىقتىن قاچقان ئادەملەر ھارغىنلىق بىلەن قەدەم ئېلىپ بۇ يەرگە قاراپ ئاقاتتى ـ دە، ئۆستەڭ بويىدىكى يۇمشاق قومغا كېلىپ ئۆزىنى تاشلايتى . خۇرجۇنلىرىنى بېشىغا قويۇپ ، كۆزىنى يۇمۇپ ھاردۇقىنى چىقىراتتى . سۆگەتلەرنىڭ سالقىن سايىسى ، ئۆستەڭ سۈيىدىن ئۈرۈلىۋاتقان سالقىن شامال ئۇلارغا ئارام بەخش ئېتەتتى . بۇ يەرنىڭ قۇملىرى شۇنچىلىك يۇمشاق ۋە تازا ئىدىكى ، ھېچكىمنىڭ كىيىم كېچىكىدە داغ قالدۇرمايتى . ئۆستەڭگە قارىتىپ سېلىنغان ئاشخانىلارنىڭ ئوچاقلىرىدا لاۋۇلداپ ئوت كۆيەتتى . ئۇ يەردىن ئىسسىق نان ، قىزىرىپ پىشقان سامسا ، پەرمۇدە ، گۆشگىردىلەرنىڭ دورا دەرمانغا تويۇنغان ئۆتكۈر پۇرىقى كېلەتتى . دۇكانلار ئالدىغا سېلىنغان چىرايلىق قەپەسلەردە چىرايلىق قۇشلار سايرىشاتتى . كاۋاپ ۋە ھەرخىل قورۇملارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى ئۆستەڭ بويىنىڭ سالقىن ھاۋاسىغا سىڭىشىپ كىشىنىڭ ئىشتىھاسىنى غىدىقلايتى . تام تورۇسلىرىنى قاپقارا قۇرۇم باغلاپ كەتكەن ئاشخانىلاردا قىسىلىپ ، تەرلەپ ئولتۇرۇپ تاماقلانغان خېرىدارلار يەنە ئۆستەڭنىڭ بويىغا قايتىپ چىقىپ ، مۇزدەك سۇدا يۈزلىرىنى يۇيۇپ، پەشلىرىگە ئېيتاتتى . بەزى چاغلاردا قايسىبىر يوغان سۆگەتنىڭ سايىسىگە نۇرغۇن ئادەملەر توپلىشىپ قالغان بولاتتى . ئۆتكۈر تەر پۇراقلىرى چىقىپ تۇرغان

نۇرغۇن كىشىلەر توپىنى يېرىپ ئالدىغا ئۆتكەن كىشى ئۇ يەردە نەغمىچىلەرنىڭ نەغمە قىلىشىۋاتقانلىقىنى ياكى بولمىسا ، قانداقتۇر بىر ھېندى سېھرىگەرى ياكى شەرىق سېرىكچىلىرىنىڭ ئويۇن كۆرسىتىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتى . سېرىكچىلەر ئىنچىكە تانىلار ئۈستىدە ئالدى ئارقىسىغا ماڭاتتى . تىك خادىلارغا مايمۇندەك چاققانلىق بىلەن يامىشىپ چىقىپ ، ھاۋادا موللاق ئېتىشاتتى . سېھرىگەرلەر ئاغزىدىن بىردە سۇ ، بىردە ئوت چىقىرىپ پۈركۈشەتتى . ئادەمنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ پارچىلاپ قاپقا سېلىپ ، يەنە بىردەمدىلا تىرىلدۈرۈپ چىقىرىپ ، قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزىنى ئالا چەكمەن قىلىۋېتەتتى . ئادەملەرنى ھەممىدىن بەك جەلىپ قىلىدىغىنى مەدداھلار سورىنى ئىدى . شۇ زامانلاردا نۇرغۇن ئۆلىمالار چىقىپ ، ئىلىم پەن ھەققىدە ئاجايىپ كىتاپلارنى يازغان بولسىمۇ ،ئۇنى ئوقۇپ چۈشىنىدىغان ئادەملەر ئاز بولغاچقا ، يەنىلا بۇ دۇنيانى ئەپسانىۋى تەسەۋۋۇرلار بىلەن رەڭ بېرىپ كۆرسىتىدىغان غەلىتە رىۋايەتلەر ، ئاجايىپ غارايىپ ۋەقەلەر

ھەققىدىكى توقۇلمىلارنىڭ بازىرى ئەڭ ئىتتىك ئىدى . قانداقتۇر يەجۈج مەجۈج ، يەتتە

باشلىق يالماۋۇز ، قىرىق خىلغا ئۆزگىرەلەيدىغان جادۇگەرلەر ، سىرلىق كۆھقاپ ، جىن شاياتۇنلار توغرىسىدىكى ھېكايىلىرى بىلەن مەدداھلار كىشىلەرنىڭ ئەقلىنى ئوغۇرلاپ تاڭ قالدۇراتتى .

بۈگۈنمۇ مەيدان ئادەملەر بىلەن تولغانىدى . ئېشىكنى يېتىلىۋالغان جاھانكەزدى سۆپۈرگە سېھىرگەرلەر ، ئەلنەغمىچىلەر قاتارىدىن ئۆتۈپ بىر مەدداھ ئەتراپىغا ئولاشقان توپنىڭ يېنىغا كەلگەندە توختاپقالدى . مەدداھنىڭ سۆزلەۋاتقان ھېكايىسى ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتقانىدى . ئۇ ئاستا ئاستا مەدداھ يېنىغا يېقىنلاشتى .

« شۇنداق قىلىپ ، ھېلىقى پادىشاھ ئۆزىنىڭ قاچۇرۇپ قويغان قارچىغىسىنى قوغلا-قوغلا ، ئۆزى بىلەن بىللە ئوۋغا چىققان ھەمراھلىرىدىن يىراقلاپ كېتىپ قاپتۇ- دەپ ھېكايىسىنى داۋام قىلماقتا ئىدى مەدداھ- ھاۋادا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قارچىغا بىر چاغدا ئاستا ئاستا تۆۋەنلەپ ، بىر باغنىڭ ئىچىدىكى ئېگىز ئۆسكەن ئامۇتنىڭ شېخىغا كېلىپ قونۇپتۇ . پادىشاھ ئۆمرىدە مۇنداق ھەشەمەتلىك چوڭ باغنى كۆرمىگەنىكەن ، < ئەتراپ كەتكەن قۇملۇق ، كۆز يەتمەس دەشتى چۆل ، بۇ باغ بۇ يەرگە قانداق بىنا بولۇپ قالدى ؟نىمىشقا مەن شۇ كۈنگىچە بۇ باغنى كۆرمىدىم ؟> دەپ ئويلاپ ھەيران بوپتۇ شاھ بۇ باغنىڭ ھەتتا قورۇق تاملىرىمۇ يوق ئىكەن . شاھ باغنى ئايلىنىپ ، باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشۈپتۇ ۋە :

- ھاي بۇ باغنىڭ ئىگىسى كىم ؟-دەپ ۋارقىراپتۇ . شاھنىڭ ئالدىغا بىر ساھىبجامال قىز چىقىپتۇ .

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، خۇدا يەتكۈزگەن مېھمان ، نىمە ھاجىتىڭىز باركىن ؟-دەپ سوراپتۇ قىز .

شاھ ئۆزىنىڭ ئۆردىسىدا ئونلاپ خوتۇن ، يۈزلەپ كېنىزەكلەرنى تۇتۇۋاتقان بولسىمۇ ، ئۆمرىدە بۇ قىزدەك گۈزەلنى كۆرۈپ باقمىغانىكەن . ئۇنىڭ ھەيرانلىقى تېخىمۇ ئېشىپتۇ .

- مەن چۆلگە ئوۋغا چىققان بىر ئوۋچى ئىدىم ، قارچىغىنى قاچۇرۇپ قويدۇم ، ئۇنى قوغلىشىپ مۇشۇ يەرگە كېلىپ قالدىم: قارچىغا ئەنە ئاۋۇ ئامۇت شېخىغا قونۇپ تۇرۇپتۇ . رۇخسەت قىلسىڭىز ، كىرىپ قارچىغامنى تۇتۇۋالسام ،-دەپتۇ شاھ.

- ئاتامدىن سوراپ باقاي ،- دەپ ئارقىسىغا يېنىپتۇ قىز .

قىزنىڭ ئاتىسى كەلگەن مېھماننى ئۆيىنىڭ پەرىجىسىدىن كۆرۈپ تۇرغانىكەن . ئاپئاق ساقاللىق بۇ باغۋەن مېھماننىڭ كىيىم كېچەك ، مىنگەن ئېتىدىنلا ئۇنىڭ ئادەتتىكى ئادەم ئەمەسلىكىنى پەملەپتۇ -دە، مېھماننىڭ ئالدىغا چىقىپ سالاملىشىپتۇ .

قېنى قىزىم مېھماننى باغقا باشلا، قارچىغىسىنى تۇتىۋالسۇن ،-دەپتۇ باغۋەن .

شاھ ئىگىز ئامۇتقا ملك بىر ھەلەكچىلىكتە يامىشىپ چىقىپ قارچىغىسىنى تۇتۇپ چۈشۈپتۇ . مېھماننىڭ تەرگە چۆمۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن باغۋەن :

- قىزىم مېھمان چارچاپ كەتتى ، ئانار شەربىتى بېرىڭ ،-دەپتۇ .

قىز باغقا كىرىپ بىر تال ئانار ئۈزۈپ چىقىپ سىققانىكەن ، لىق بىر ئاپقۇر شەربەت چىقىپتۇ . شاھ شەربەتنى ئىچىپ تولىمۇ ھوزۇرلىنىپتۇ ۋە:< ئەجەپ شاھ تۇرۇپ مېنىڭ ئىلكىمدە مۇنداق چوڭ باغ يوق ، باغلىرىمدىكى ئانارمۇ مۇنداق شەربەتلىك ئەمەس .> دىگەن ئويغا چۈشۈپ قاپتۇ .

شاھ ئوردىسىغا قايتىپ كېلىپمۇ بۇ ئىشنى ئويلاپ ھەسرەتتە ئۆرتىنىپتۇ . ئاخىر ، لەشكەرلىرىنى ئېلىپ باغقا كېلىپ ، ھېلىقى مويسىپىتنى ئالدىغا چاقىرىپتۇ . باغۋەن بوۋاي چىقىپ قارىسا ، ئۆتكەن قېتىم باغقا كىرىپ ئانار شەربىتى ئىچىپ كەتكەن ئوۋچى پادىشاھلىق تاجىنى كىيىپ ئات ئۈستىدە ئولتۇرغۇدەك ، ئەلپازىمۇ ناھايىتى قورقۇنۇچلۇق تۇرغۇدەك .

– خوش شاھىم ، مەندىن نىمە سەۋەنلىك ئۆتتىكىن ؟– دەپ تىز چۆكۈپتۇ باغۋەن .

– سېنىڭ پادىشاھلىق زىمىنلارنى خالىغانچە ئىگەللەپ ، مۇنداق كاتتا باغ قىلىشىڭ ئېغىر گۇناھ، ھازىردىن باشلاپ بۇ باغ مىنىڭ ئىلكىمگە ئۆتىدۇ .–دەپتۇ شاھ. شۇنداق قىلىپ ، شاھ باغۋەن بوۋاينىڭ ئاتا بوۋىسىدىن تارتىپ ھالال ئەمگىكى بىلەن بىنا قىلغان بېغىنى تارتىۋاپتۇ . باغۋەننىڭ قىزنى خوتۇنلۇققا ئېلىپ ، ئۆزىنى چاكارلار بىلەن باغقا قاراشقا قويۇپتۇ .

بىر كۈنى شاھ يەنە ئوۋغاچىقىپ ئەتراپنى ئارلاپ ھېلىقى باغقا كېلىپ قاپتۇ . باغۋەن بوۋاينى چاقىرىپ ئانار شەربىتى چىقىرىشقا بۇيرۇپتۇ . بوۋاي ئوننەچچە ئانارنى ئۈزۈپ چىققانىكەن ، شەربىتى بىر ئاپقۇرنىمۇ تولدۇرالماپتۇ . پادىشاھ شەربەتنى ئىچىپ كۆرگەنىكەن ، تەمى ناھايىتى مەزىسىز تېتىپتۇ .

– ئەجەبا .– ھەيران بوپتۇ شاھ– ئۆتكەندە بىر تال ئاناردىن لىق بىر ئاپقۇر شەربەت چىققان ، ئۇنىڭ تەممۇ ناھايىتى لەززەتلىك ئىدى . بۇ قېتىم نىمىشقا ئون نەچچە تال ئاناردىن بىر ئاپقۇرمۇ شەربەت چىقمايدۇ ھەمدە بۇ شەربەتنىڭ تەمى نىمانچە قېرىق ؟

– ئۆتكەن قېتىمدا ،–دەپتۇ باغۋەن بوۋاي،– سېنىڭ نىيىتىڭ خالىس ئىدى ، شۇڭا ئاناردىنمۇ كۆپ شەربەت چىققان ، تەممۇ ئاغزىڭغا تېتىغان : شۇ قېتىمقى شەربەتنى ئىچىپلا نىيىتىڭ بۇزۇلدى . شۇڭا بۇ قېتىم شەربەتمۇ ئاز چىقتى ، تەممۇ ئۆزۈڭنى رازى قىلالمىدى . ھەممە ئىش نىيەتكە بېقىپ بولىدۇ .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ غەزەپلەنگەن پادىشاھ :

– بۇ ئەدەپسىز قېرىنىڭ كاللىسىنى ئېلىڭلار .– دەپ ۋارقىراپتۇ .

جاللاتلار بوۋاينىڭ كاللىسىنى ئاپتۇ . قىپقىزىل قانلار قاچىدىن تۆكۈلگەن ئانار شەربىتىگە قېتىلىپ يەرگە سىڭىپتۇ ...»

مەدداھ سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، كىمدۇر بىرى ۋارقىراپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلىۋەتتى .

– ھاي نىمە ئادەمسەن ؟ گېپىڭنى توختات.

مەدداھنىڭ سۆزىنى بېرىلىپ تىڭشاۋاتقانلار ئىختىيارسىز بۇرۇلۇپ ئارقىغا قاراشتى . بۇ توپنىڭ ئارقىسىدا يېڭى ھاكىم غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ دىۋەيلەپ تۇراتتى . ئۇ لەشكەرلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ، كىشىلەر توپىنى يېرىپ ئۆتۈپ مەدداھنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى – دە، ئۇنى كانىيىدىن ئالدى .

– مەن سېنى نىمە ئادەمسەن دەۋاتىمەن ؟– دەپ سىلكىدى ئۇ مەدداھنى .

جۇغى كىچىك مەدداھ ھەيران بولغىنىچە ياردەم سورىغاندەك قىلىپ ئەتراپقا قارىدى .

– بۇرادەر ، بۇنىڭ كانىيىنى بۇنداق قاتتىق سىقما،– دەپ ھاكىمنىڭ قولىنى تارتتى سوپۇرگە ،– سەن ئۆزۈڭ كىم بولىسەن ؟

– ئۆزۈڭ كىم بولىسەن دېدىڭما؟– دېدى ھاكىم مەدداھنىڭ گېلىدىن قولىنى ئاجرىتىپ ،

سۈپۈرگىگە گۈلەيگىنىچە قاراپ ،ــ مېنىڭ كىملىكىمنى تېخى بىلمەمسەن ؟ مەن ... مەن مۇشۇ شەھەرنىڭ پادىشاھلىقتىن بەلگىلەنگەن ھاكىمى بولىمەن . سەن كىم بولىسەن ؟

ــ ئاتا بوۋامدىن تارتىپ مۇشۇ شەھەردە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان جاھانكەزدى سۈپۈرگە بولىمەن . خانابى ھاكىم ، سەن ھاكىم تۇرۇپ نىمشقا بىراۋنىڭ گېلىنى بىھۇدە سىقىسەن ؟

ــ سەن ئۇنىڭ نىمە دەپ قۇتىراتقۇلۇق قىلىۋاتقىنىنى ئاڭلىدىڭمۇ ؟

ــ قۇتىراتقۇلۇق ئەمەس جانابى ھاكىم ، ئۇ كىشلەرگە ئۇزاق ئۆتمۈشتە بولغان ئىشلارنى ھېكايە قىلىپ بېرىۋاتىدۇ . بىزنىڭ بۇ مەيداندا مۇنداق ئاجايىپ ھېكايىلەردىن ھەر كۈنى قانچىسى سۆزلىنىدۇ ..

ــ ھېكايە ؟ ــ دەپ ئاچچىق كۇلدى ھاكىم ،ــ ئۇنىڭ نىمە دىمەكچى بولىۋاتقىنىنى مېنى بىلمەيدۇ دەمسەن؟

ــ مەن باشقىلارنىڭ زىتىغا تەگكۇدەك نىمە دىمەكچى بوپتۇمەن ؟ــ دېدى مەدداھ سۆز قىستۇرۇپ .

ــ سەن بۇ يەردە ئاللىقانداق بىر ئەپسانىلارنى توقۇپ......

ــ ئەپسانە ئەمەس ، ھاكىم ، مانا ماۋۇ كۆپنى كۆرگەن سۈپۈرگە ئېيتتىغۇ ، بۇ قەدىمىي ئىشلار سۆزلەنگەن بىر ھېكايە.

ــ خوش ، ئۇ ھېكايىمۇ بولسۇن ، شۇ ھېكايەڭنىڭ مەنىسى نېمە؟

ــ مەنىسى ؟...ــ نىمە دەپ چۈشەندۈرۈشنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى مەدداھــ مەنىسى ، بەتنىيەتلەرگە ئالدىراپ ئىشك ئاچما .

ــ ھىم مانا ، نەق تىلىڭدىن تۇتۇلدۇڭ ، شۇ قاملاشقان ھېكايە ـ چۆچەكلىرىڭ بىلەن سەن :« بىغەملەر شەھىرى » بىر تېمى يوق باغ ئىدى ، بۇ باغنى يات بىر پادىشاھلىق يۇتىۋالماقچى ، دېمەكچىمۇسەن . باغلاڭلار بۇ مەددانى ، ئاۋۇ جاھانكەزدى دېگەن ماكانى يوق سايىقىنمۇ قوشۇپ باغلا.

غوۋغانى ئاڭلاپ بۇ مەيداندىكى پۈتۈن خالايىق بۇ يەرگە توپلاشقانىدى . لەشكەرلەر مەدداھ بىلەن سۈپۈرگىنى باغلىماقچى بولۇپ مېڭىشى خەلق تەۋرەپ كەتتى .

ــ ھاي قولۇڭنى تارتىش ......بىزنىڭ سۈپۈرگىنى نىمە دەپ باغلىغۇدەكسەن ؟......مەدداھتا نىمە گۇناھ؟...

ــ ئۇلار سىلەرنى ئازدۇرغۇچىلار ، سىلەرنى پادىشاھقا قارشى قۇتىراتماقچى .ــ دېدى ھاكىم ،ــ تۇتۇپ باغلانسۇن ، مەدداھنىڭ خۇرجۇن چارلىرىنى مۇسادىرە قىلىڭلار ، ئاۋۇنىڭ ئېشىكى ماڭا قالسۇن .

ــ ئۇرۇڭلار. ــ دېدى بىرنەتچەيلەن تەڭلا ،ــ بۇ خەق ئۇزى نەدىن كېلىپ قالغان ؟

ــ ھاكىم دېگىنىڭ كىم ئۇزى ؟

ــ ئۇر مۇناپىقلارنى ...

شۇنىڭ بىلەن دەھشەتلىك قالايمىقانچىلىق باشلىنىپ كەتتى . لەشكەرلەر قىلىچلىرىنى يالاڭاچلاپ بولغۇچە چالما كېسەك ئاستىدا قالدى . ھەش پەش دىگۈچە ھاكىمنىڭ باش كۆزى يېرىلدى . ئەتراپتىكى ئاشخانىلاردىن ئاشپەزلەر ساپلىق ، چۆمۈچ ، گۆش توغرايدىغان قىڭراقلىرىنى كۆرۈرۈپ چىقىپ توپىقاراپ يۈگۈرۈپ كەلمەكتە ئىدى . ئۇششاق باللار

قىززىقچىلىق كۆرۈش ئۈچۈن ئۆستەڭ بويىدىكى سۆگەتلەرگە يامىشاتتى . ئەتراپقا باغلاپ قويۇلغان ئېشەكلەر
هاڭراپ ، تۆگىلەر پۈشقۈرۈپ ، مالىمانچىلىق تېخىمۇ ئەۋج ئالدى . لەشكەرلەر ئادەملەرنىڭ ئايىغى ئاستىدىن ئۆمىلىگىنىچە چىقىپ ، ئۈتتۈر كەلگەن تەرەپكە قاراپ قېچىشتى ......

قېنى، كىم پادىشاھ بولىدۇ؟

يىگى هاكىمنىڭ لەشكەرلىرى بىلەن خەلق ئارىسىدا بولغان توقۇنۇشنى ئاڭلاپ شەھەر خەلقى ئۆستەڭ بويىدىكى مەيدانغا تەرەپ تەرەپتىن كېلىشمەكتە ئىدى . پەنجىرىلىرىنىڭ ئۈستىدىن گۈللۈك بەلۋاغلارنى چىگىۋالغان سودىگەرلەر ، هېلىلا تونۇر بېشىدىن چۈشكەچكە بەدىنىدىن تەر ۋە ئىسسىق ناننىڭ پۇرىقى كېلىپ تۇرغان ناۋايلار ، كىيىملىرى مايلىشىپ پارقىراپ كەتكەن قاسساپلار ، قوللىرى قارىگۇل ۋە سىراج يۇقى بولۇپ قارايغان موزدوزلار ، سودا سېتىق ئۈچۈن چىققان خوتۇنلار نىمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن بويۇنلىرىنى سوزۇپ توپنىڭ ئوتتۇرسىغا قىستىلىشاتتى . هاكىمنىڭ لەشكەرلىرى ئالدىرىۇنلا بۇ يەردىن قېچىپ جېنىنى دالدىغا ئالغان بولسىمۇ ، ئۇلار بىلەن تۇتۇشقانلارنىڭ تېخىچە قېنى قىززىپ تۇراتتى .

ـ هاي خالايىق .ـ دېدى سۇپۇرگە كىمدۇر بىرى شۇ يەرگە چىقىرىپ قويغان هارۋىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ،ـ بىرنى نىمە دەپ باشقىلار ئەۋەتكەن ۋاكىم باشقۇرغۇدەك ؟ بىزنىڭ ئۆز ئاقساقاللىرىمىز قېنى ؟

ـ راست ئېيتىسەن .ـ دەپ چۇرقىراشتى خەلق ،ـ يانتاق ئاقساقالنى ئۇلار قەيەرگە ئەكەتتى ؟ بىزنىڭ ئۆزىمىزنىڭ ئاقساقاللىرى باشقۇرسۇن .

ـ ئەلنىڭ بىر بېشى بولۇشى كېرەكتە،ـ دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى سۇپۇرگە ،ـ بولمىسا ياتلار كېلىپ بۇگۈنكىدەك كانىيىمىزنى سىقىدىغان ئىش بولىدۇ . يانتاق ئاقساقال قايتىپ كەلگۈچە ئۇنىڭ ئورنىغا ئارىمىزدىن بىر ئاقساقال كۆرسىتەيلى .

ـ بىزگە خەلقنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە قېچىپ كېتىدىغان ئۇنداق ئاقساقالنىڭ نىمە كېرىكى ؟ـ دەپ سۇپۇرگىنىڭ يېنىغا سەكرەپ چىقتى ئاۋازلىرى گۈرۈلدەپ چىقىدىغان بىر ياش يىگىت ،ـ بىزنىڭمۇ باشقىلارنىڭكىدەك ئۆز پادىشاھىمىز بولىشى كېرەك . مانا ، شەھەرنىڭ پۈتۈن جامائىتى مۇشۇ مەيداندا تۇرۇپتۇ . بىز نەق پادىشاھنىڭ ئۆزىنى سايلاپ چىقايلى .

ـ نىمە دەۋاتقاندۇر ماۋۇ خەق؟ـ دەپ هەيران بولدى هېلىقى ۋىجىك مەدداھ ، ئۇ تېخىچە بايا هاكىم كېلىپ سىققان بوينىنى سىلاپ تۇراتتى ،ـ مەن ئوقۇغان جەڭنامىلەردىن قارىغاندا پادىشاھلار دىگەننىڭ ئۆزىگە يارىشا ئوردا سارايلىرى بولىشى كېرەكتە .

ـ سەن ئاۋال كىمنىڭ پادىشاھ بولىدىغانلىقىنى كۆرسەت ، بىز ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭكىدىنمۇ كاتتا سارايلارنى سېلىپ بېرىمىز .... قېنى كىم پادىشاھ بولىدۇ ؟

ـ سۇپۇرگە بولسۇن .ـ دەپ ۋارقىرىدى بىرى ،ـ ئۇ جاهان ئارلاپ جىق ئىش كۆرگەن .

ـ بولمايدۇ ، بولمايدۇ .ـ دەپ دەرهال رەت قىلدى سۇپۇرگە ،ـ مەن ئەلنىڭ مۇنداق چوڭ

ئىشىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايمەن .

ـ ئۇ راس ئېيتتى ،ـ دېدى بىر مويسىپىت ،ـ سۈپۈرگىگە ئوردا ئىچىگە قاملىپ تۇرۇشىنىڭ ئۆزى بىر ئازاب. ئۇ بولغۇسى پادىشاھىمىزنىڭ قوشنا ئەللەرنى كېزىپ يۈرىدىغان ئەلچىسى بولسا بولىدۇ .

ـ ئاۋۇ تۇردى سەرراپ قانداق؟ـ دەپ ۋارقىرىدى توپ ئىچىدىن بىرى ،ـ ئۆزى شەھىرىمىزدىكى ئەڭ چوڭ بايلارنىڭ بىرى . قاراڭلار ئۇنىڭ شاپ بۇرتى ، كېلىشكەن بەستىمۇ پادىشاھقا لايىق .

ـ بولمايدۇ .ـ دەپ ماقۇل كۆرمىدى بىر نەتچەيلەن ،ـ ئۇ تۆتىنچى خوتۇنىنىڭ ئۇستىگە يېقىندا بەشىنجى خوتۇنى ئالماقچى ، شۇمۇ مۇسۇلمانچىلىق بوپتۇمۇ ؟

ـ سودا قىلىپ بارغان ھەر بىر يېرىدە ئېلىپ تاشلاپ قويغان مەخپىي خوتۇنلىرىچۇ تېخى ...

ـ ئىنساپ كېرەك ـ دە، ئەنە ئاۋۇ سۈپۈرگىنىڭ ھازىرغىچە بىرمۇ خوتۇنى يوق .

ئادەملەر ئارىسىدا كېرىلىپ تۇرغان تۇردى سەرراپ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ بېشىنى ئىچىگە تىقىپ كىچىكلەپ كەتكەندەك بولدى ـ دە، كۆزدىن غايىپ بولدى .

ـ ھوي خالايىق ، مۇنۇ تاشئاخۇن تىۋىپچۇ؟. ... ھەر قانداق كىشىنىڭ كېسىلىنى تاپالايدۇ ....

ـ بىر بۇ يەردە شىپاخانا ئاچمايمىز ـ دە،ـ دېدى زەردە بىلەن بىرى .

ـ لايىق ئەمەس ـ دەپ چۇرقىراشتى باشقىلارمۇ،ـ ئۇنىڭ كىسەل كۆرىمەن دەپ كىرىپ ، ئېرى يوق خوتۇنلارنىڭ ئۆيىدە نىمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرگىنىنى كىم بىلمەيدۇ .

ـ ئىنساپ بىلەن سۆزلەڭلار ، مۇسۇلمانلار ، مېنى سايلىمىساڭلارمۇ سايلىماڭلار ، مېنىڭ شەنىمگە ئۇنداق نالايىق گەپلەرنى قىلماڭلار .ـ دەپ غودۇراپ كەتتى تىۋىپ .

ـ ماۋۇ سادىق تامچىچۇ ؟

ـ ئۇمۇ بولمايدۇ ، ئۆتكەن يىلى قوشنىسىنى قولىدىكى كېسەك چوقۇيدىغان كەكە بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويغىلى تاسلا قالغان .

ـ ھەي ئىمىر قاسساپ سەنچۇ ؟ بازاردا ۋار ۋار ۋارقىرايسەن ، پادىشاھ قىلىپ قويساق ئەپلەشتۈرەلەرسەنمۇ ؟

ـ قويۇڭلار ئۇ قاسساپنى ، تارازىدا ئادىل ئەمەس ، قىپقىزىل ئوغرى .

ـ ماۋۇ تۇراق كەسكەكچۇ ؟

ـ شۇمۇ گەپمۇ ؟ ئادەم تېپىلمىغاندەك بىر كەسكەكچىنى پادىشاھ قىلىۋالساق خەق نىمە دەر ؟

ـ نىمانچە ئاھانەتبۇ ؟ ... سىلەرگە مېنى پادىشاھ سايلاڭلار دېدىممۇ ؟......كەسكەكچىلىك يامان ئىشمىكەن ؟ مەن سۈننەتنى ئادا قىلىپ قويمىغان بولسام ھېلىقى بىر نىملىرىڭنى ....،ـ دەپ تېرىككىنىدىن ئاغزىدىن ئەپسانە گەپلەرنى چىقىرىۋېتىپ قالدى كەسكەكچى .

ـ بىز نىمە ئۈچۈن مۇنۇ توختى دوكارنى كۆرسەتمەيمىز ؟ـ دەپ ۋارقىرىدى بىرى تازىمۇ يوغان قورساق سالغان كىشىنى شەرەتلەپ تۇرۇپ ،ـ ماللىرىنى ئەرزىنىغىلا توپ ساتىدىغان ، ناھايىتىمۇ ئاق كۆڭۈل ئادەم ، پادىشاھ بولۇشقا تازا باب كېلىدۇ .

ـ توختى دوكارغۇ ياخشى ئادەم ، بىراق، بىر قېتىم مەسچىلىكتە ئىشتىنى تىزىغىچە سىيرىلىپ

چۈشۈپ كېتىپ جامائەت ئالدىدا رەسۋا بولغان .

مەيداندىكىلەر پاراقىدە كۈلۈشۈپ كەتتى . خەلق بارغانسىرى چۇرۇلدىشىپ تەرتىپ بۇزۇلۇشقا باشلىدى . كىملەردۇر بىر بىرى بىلەن پادىشاھ نامزاتى ئۈستىدە گەپ تالىشاتتى . بەزىلەر كۈلۈپ بۇ ئىشنى چاقچاقتا ئايلاندۇراتتى . ئۆياتچانراق كىشىلەر مىنىڭ ئىسمىم ئاتىلىپ قالمىسىكەن ، دەپ قورۇنۇپ ئۆزىنى دالدىغا ئالاتتى . شاھلىقتىن تەمەسى بارلار خەقنىڭ كۆزىگە چۈشۈش ئۈچۈن ئەتەي ئاۋازىنى چىقىرىپ سۆزلەپ ، ھەدەپ ئەتىراپقا قاراپ بويۇنداپتى . ئەگەر ئۆزىنىڭ ئەمەس ، باشقىلارنىڭ نامى ئاتىلىپ قالغۇدەك بولسا ، دەرھاللا ئۇنىڭ ئۈستىدىن گەپ تېپىشاتتى . دۇنيادا نۇخسانسىز كىم بار ؟ خۇدا« بىغەملەر شەھرى»گە پادىشاھ بولۇشقا بىر پەرىشتىنى چۈشۈرۈپ بەرمەيدۇ ـ دە،

ـ ھاي خالايىق ، تىنچلىنىڭلار.ــ دەپ ۋارقىردى سۈپۈرگە ،ــ ئەيىبسىز ئادەمنى ئىزدەيدىغان بولساق ئەنە ئاۋۇ چوكاننىڭ قولىدىكى بالىنىلا سايلىمايلىمۇ .ــ دېدى ئۇ توپنىڭ ئىچىدە تۇرغان بىر بالىنىڭ قولىدىكى بوۋاقنى كۆرسىتىپ . بالىنىڭ ئانىسى گەپنىڭ كىم ئۈستىدە كېتىپ بارغانلىقىنى ئاڭقىرالماي كىم گەپ قىلسا شۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇراتتى .

ـ پادىشاھلىققا دەمسەن؟....ئۇ تېخى بوۋاققۇ ؟ــ دەپ ھەيران بولدى ئادەملەر.

ـ ھە شۇ بوۋاقنى دەيمەن ، قېنى كىم ئۆزىنى مەن ئاشۇ بوۋاقتىن پاكمەن دېيەلىسە ئوتتۇرغا چىقسۇن .

مەيدانى بىردىنلا جىمجىتلىق باستى . شۇ تاپتا ھەركىم ئۆزىنىڭ پەزىلىتى ئۈستىدە ئويلىنىپ قالدى . پاكلىقتا ھېچكىممۇ ئۆزىنى تېخى ئانا سۈتىنى ئىمۇۋاتقان سەبىي بالىغا تەڭلەشتۈرەلمەيتى .

ـ توغرا ئېيتتىڭ ــ دەپ ۋارقىردى بىرى ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ ،ــ پادىشاھلىققا ئاشۇ نارسىدىدىن ئارتۇق ئادەم يوق ....قېنى سىڭلىم ، بالىنى ماڭا بەر.

ئانا ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغۇچە ئادەملەر ئۇنىڭ قولىدىن يۇگەكتىكى بوۋاقنى ئېلىشتى ـ دە، چوقان سۈرەن ئىچىدە بېشىدا كۆتۈرۈپ كېتىشتى .

ـ ھاي توختاڭلار ــ دەپ كىشىلەرنىڭ ئارقىسىدىن يۈگرەيتى چوكان،ــ ئۇنى نىمە قىلماقچىسىلەر؟نەگە ئاپىرىسىلەر؟ بالىنى يەنە مەن ئىمىتىپ بېقىشىم كېرەككۇ؟..تېخى دادىسى نىمە دەيدۇ؟......

سۈپۈرگە بولىۋاتقان ئىشلارغا ھەيران بولغۇنچە ھارۋا ئۈستىدە يالغۇز قالدى . ئۇ ئۆزىنىڭ تەنە بىلەن ئېيتقان : ئەگەر نۇقسانسىز ئادەمنى ئىزدەيدىغان بولساق ، ئاشۇ بوۋاقنى پادىشاھ قىلساق بولىدۇ شۇ، دىگەن مەنىدىكى سۆزىدىن بۇنداق نەتىجە كېلىپ چىقىدىغانلىقىنى زادى ئويلاپ باقمىغان ئىدى .

« نىمە گەپ بولۇپ كەتتى . ؟ ــ دەپ پىچىرلايتى ئۇ ئۆز ئۆزىگە ،ــ مەن نىمىشقا تۇرۇپ تۇرۇپ قىلىۋاتقان ئىشىمدىن ئازىدىغان بولۇپ قالدىم . بۇ قىلىقىنىڭ ئاقىۋىتى نىمە؟ ..نىمە دەپ شۇ بوۋاقنى پادىشاھ بولسۇن دېدىم ؟ بۇ بوۋاق كۆزۈمگە قانداق چۈشۈپ قالدى . ؟ بوۋاق كۆتۈرگەن چوكان توپنىڭ ئىچىگە نەدىن پەيدا بولۇپ قالدى ؟... ياللا ، بۇ ھېلىقى <قۇياش شاھى > نىڭ شەھىرىدىن چىقىپ كېلىۋاتقىنىمدا ماڭا ئۇچرىغان ئالۋاستى چوكان ئەمەستۇر ـ ھە؟ ... توۋا ، شۇنچە ئەللەرنى كېزىپمۇ بۇگۈنكىدەك غەلىتە سايلامنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن . ...»

قاغىلىق باغ

بۇ پادىشاھلىقتا ئەۋلادلىرىدىن قالغان بىر ئادەت بار ئىدى . ئۇلار ئۆزلىرىگە قارشى چىققان بەگلەرنىڭ بەگ ياكى ئاقساقال ، ئۇرۇق ـ جەمەتلىرىنىڭ باللىرىنى پايتەختتكە ئەكىلىپ گۆرۈگە تۇتۇپ تۇراتتى . پەيتى كەلگەندە ئۇلاردىن ئۆز مەقسىدى ئۈچۈن پايدىلىناتتى ياكى ئۇلارنى ئۆجۈقتۇرىۋېتەتتى . يانتاق ئاقساقال بىلەن ئۇنىڭ باللىرىمۇ شۇ مەقسەتتە گۆرۈگە ئېلىنىپ «قاغىلىق باغ»قا نەزەربەند قىلىنغانىدى .

« قاغىلىق باغ» شەھەرنىڭ چەت بىر بۇرجەكىدىكى تاشلاندۇق باغ ئىدى . بىر زامانلاردا قايسىبىر شاھ بۇ يەرنى ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرىدىغان توقلى ئۈچۈن خاس باغچا قىلىپ بەرمەكچى بولۇپ بەرمەكچى بولۇپ ، بۇ يەرگە مېۋىلىك كۆچەتلەرنى تىكتۈرۈپ ، باغنىڭ ئەتراپىنى ئېگىز تاملار بىلەن قورشىغان ۋە تاملارنىڭ ئىچى تېشىغا نۇرغۇن دەل دەرەخلەرنى قويدۇرغانىدى . لېكىن ، كېيىن باغ ئورنى دۆڭ بولغاچقا بۇ يەرگە سۇ راۋان چىقماي ، مېۋىلىك دەرەخلەر تازا ئاينىيالمىغانلىقتىن ، ئوردا بۇ يەرنى باغ قىلىش پىلانىنى تاشلاپ قويغانىدى . كېيىنكى چاغلاردا باغ ئىچىدىكى مېۋىلەرنىڭ قۇرىغىنى قۇرۇپ ، ئاينىغىنى ئىختىيارىچە ھەر تەرەپكە شاخ ئايرىپ باغ ئىچى جاڭگاللىشىپ كەتكەنىدى . پەقەت تامنى ئايلاندۇرۇپ قويغان دەل دەرەخلەر چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ ، يىللارنىڭ ئۆتىشى بىلەن قۇچاق يەتمەس بولۇپ يوغىناپ كەتكەنىدى . ھازىر باغ ئىچىدە بار بولغان مۆىلەر ئۆز ۋاقتىدا باغۋەنلەر قويغان مېۋىلەرنىڭ ئۇرۇقلىرىدىن تۆرەلگەن ياكى شۇلارنىڭ يىلتىزلىرىدىن كۆكلەپ چىققان ياۋا مېۋىلەر بولۇپ ، ئۇلار سۇسىز مۇھىتقا ماسلىشىپ ، قەيسەرلىك بىلەن كۆكرىپ تۇرىشاتتى .

قىيان كەلگەن مەزگىللەردە ئېتىز ئېتىقلاردىن تاشقىنلاپ كەلگەن سۇلار باغنىڭ قاغجىراپ ياتقان ئېرىقلىرىنى تولدۇرىۋېتەتتى ـ دە ، باغ ئەنە شۇنداق تاسادىبىي كەلگەن ئامەت بىلەن يىلىغا بىر ئىككى قېتىم سۇ ئىچىپ قالاتتى . شۇنىڭ بىلەن تۆكۈلگەن ئۇرۇقلاردىن يەنە يېڭى بىلخلار ھاسىل بولاتتى . مېۋىلەرنىڭ سولاشقان ياپراقلىرى كەڭ يېيىلىپ ، قۇياش نۇرىدا ياپپېشىل بولۇپ پارقىراپ كېتەتتى . ياز كۈنلىرى كۈن ئولتۇرۇشى بىلەن بۇ باغنىڭ تېرەكلىرى ئۈستىگە يۈزلىگەن قاغىلار كېلىپ قونۇپ ، چاڭقىلدىشىپ ئەتراپنى بېشىغا كىيەتتى . بۇ باغنىڭ ئەينى چاغلاردىكى مېۋىلىك كۆچەت قويغان باغۋەنلىرى ، ئىگىلىرى ئالللقاچان ئۇنتۇلغان بولۇپ ، ھازىر بۇ باغ كىشىلەرگە « قاغىلىق باغ » دىگەن نام بىلەن تونۇش ئىدى . « قاغىلىق باغ » دا ئالۋاستى بار . دەپ كېچىلىرى بۇ ئەتراپقا ھېچكىم ئاياغ باسمايتى . كۈندۈزلىرى باغنىڭ ئەتراپىغا ئاندا ساندا مال باقىدىغان ئادەملەر كېلىپ قالاتتى . باغنىڭ قۇياش نۇرى ۋە يامغۇر يېشىنلاردا ئۆڭۈپ قاغجىرىغان يوغان دەرۋازىسى كىملەر تەرىپىدىندۇر مىخلاپ ، ئېچىلماس قىلىپ بېكىتىۋەتكەنىدى .

ئوردا يانتاق ئاقساقالنى باللىرى بىلەن بىر يەرگە نەزەر بەند قىلىشنى ئويلاشقاندا ، قايسى بىر ئەمەلدارنىڭ ئېسىگە شەھەر ئاھالىسىنىڭ كۆزىدىن يىراق ئاشۇ تاشلاندۇق باغ كەلگەنىدى . ئوردا خىزمەتچىلىرى باغنىڭ كونا دەرۋازىسى ئورنىغا مۇستەھكەم بىر يېڭى دەرۋازا ئورنىتىپ ، دەرۋازىنىڭ بىر تەرىپىدىن كىرەك بولغاندا كىرىپ چىقىش ئۈچۈن كىچىك ئىشىك قالدۇردى .

تاملارنى ئېگىزلىتىپ ، ئۇستىگە توسۇقلارنى بېكىتتى . يانتاق ئاقساقالنى بالىلىرى بىلەن بۇ يەرگە ئەكىلىپ سولىدى . دەرۋازا ئالدى ۋە باغ ئەتراپىنى كۆزەت قىلىشقا قاراۋۇللارنى قويۇشتى . ئىچكىرىدىن ھېچكىمنىڭ چىقىشىغا ۋە ئوردىنىڭ رۇخسىتىسىز تاشقىرىدىن ھېچكىمنىڭ كىرىشىگىمۇ يول قويۇلمايتى . ئاقساقالنىڭ ئائىلىسىگە ھەر ئايدا بىر قېتىم ئامال قىلىپ كۆن ئۆتكۈزۈپ تۇرغىدەك ئۇزۇق تولۇك كىرگۈزۈپ بېرىلەتتى . ئاقساقالغا نەرسە كېرەكلەرنى ئەكىرىپ بېرىدىغان خىزمەتچى ھېچكىمگە قاپىقىنىمۇ ئاچمايتى . ھېچكىم بىلەنمۇ پاراڭلاشمايتى . ئۇ تۇغما كېكەچ ئىدى .

يانتاق ئاقساقال باغ ئىچىدىكى بىر تاشلاندۇق ھوجىرىدا تۇراتتى . بۇ قاچاندۇر بىر چاغلاردا باغقا ئىشلىگەن باغۋەنلەرنىڭ ۋاقىتلىق تۇرىشى ئۈچۈن سېلىنغان ئىككى ئېغىزلىق ئۆي بولۇپ ، ھازىر بۇ ئۆيلەرنىڭ تام تورۇسلىرىنىڭ سۇۋاقلىرى چۈشۈپ ، بۇلۇڭلارنى تور بېسىپ كەتكەن ، ئىشىكلىرى قىيسىيىپ ئىلگىرى

ئىسكەتىنى يوقاتقانىدى . ئۆينىڭ ئۆگزىسىدە باھار يامغۇرىنىڭ سۈيى بىلەن ھەر كۆلەمدە كۆپكۆك مايسىلار ئۈنۈپ كېتەتتى ـ دە ، يازغا بارمايلا قۇرۇپ قالاتتى .

ئاقساقالنىڭ يېنىدا تۇرىۋاتقان ئۈچ ئوغلىنىڭ ئالدىنقى ئىككىسى چوڭ خوتۇنىدىن بولغان بالا ئىدى . يانتاق ئاقساقالنىڭ چوڭ خوتنى ئۇزۇن يىللارنىڭ ئالدىدا ئۆلۈپ كەتكەن بولۇپ ، بالىلارنىڭ ھەممىسنى كىچىك خوتۇن قانات ئاستىغا ئېلىپ چوڭ قىلغانىدى . ئاقساقال «بىغەملەر شەھىرى» دە قالغان كىچىك خوتۇنىنىڭ ھالىدىن ھازىر بىخەۋەر ئىدى .

يانتاق ئاقساقال دەسلەپتە «قاغىلىق باغ»دىكى تۇرمۇشقا زادىلا كۆنەلمىدى . ئۇ تىت تىت بولۇپ نىمە قىلىشنى بىلمەي باغنىڭ ئىچىدە توختىماي ئۇياق بۇ ياققا ماڭاتتى . ئۆتكەن نۇرغۇن ئىشلارنى ئويلايتى . خۇدانىڭ ھەممە بەندىلىرىگە ئوخشاش ئۇمۇ نۇرغۇن ياخشى ئىشلارنى قىلغان ۋە نۇرغۇن خاتالىقلارغىمۇ يول قويغانىدى . نىمىشقىدۇر ، كېيىن ئۇنىڭ كۆزئالدىدىن جاھانكەزدى سۈپۈرگە كەتمەيدىغان بولۇپ قالدى . سۈپۈرگە ھەر قېتىم يىراق يۇرتلارغا قىلغان سەپىرىدىن قايتىپ كېلىپ ، ئاقساقالنى يوقلايتى . ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ كۆرگەن بىلگەنلىرىنى ، دۇنيادىكى ئاجايىپ پادىشاھلىقلار ، ئېگىز سېپىللار بىلەن قورشالغان شەھەرلەر ، ئۇ يەردىكى قوراللانغان لەشكەر ۋە ھاكازىلار توغرىسىدىكى تۈگمەس پاراڭلارنى قىلىپ بېرەتتى . يانتاق ئاقساقال ئۇ چاغدا جاھانكەزدى سۈپۈرگىنىڭ سۆزلىرىنى

ئاددىي بىر ھېكايىنى ئاڭلىغاندەكلا ئاڭلاپ قويغانىدى . «سۈپۈرگىنىڭ ئېيتقانلىرى چوڭقۇر مەنىگە ئىگە گەپلەر ئىكەن ،ـ دەيتى يانتاق ئاقساقال ئۆز ئۆزىگە ، ـ شۇ ئاجايىپ شەھەرلىرىمىزنىڭ ئەتراپىغا سېپىل سوقۇشنى ، ئادەملىرىمىزگە قورال ياراغ تۇتقۇزۇشنى ئويلاشمىغانىكەنمىز . ھوسۇللۇق ئېتىزلار ، يۇرۇشۇپ تۇرغان تىجارەت ، توق تۇرمۇش بىزنى بەكمۇ بىغەم ياشاشقا ئادەتلەندۈرۈپ قويغانىكەن ....» ۋاقىت ئۆتكەنسىرى يانتاق ئاقساقال ئۆز تەقدىرىگە شۈكرى قىلىدىغان بولۇپ قالدى . ئەلۋەتتە بۇ تاشلاندۇق باغ مەڭگۈ كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان ، ئادەملەرنىڭ ئىرادىسى ، جىسمانىي كۈچ قۇۋۋىتىنى تۈگەشتۈرىۋېتىدىغان ھېلىقى قاراڭغۇ ، زەي زىنداندىن مىڭ مەرتىۋە ياخشى ئىدى . بۇ يەرنىڭ تۆت ئەتراپىنى ئېگىز تاملار قورشاپ ، تام ئارقىسىدىن قاراۋۇللارنىڭ قەدەم تاۋۇشى ، قېلىچ نەيزىلىرىنىڭ بىر بىرىگە تېگىپ جاراڭلاشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرسىمۇ ، قۇياش نۇرى يەنە ھەر كۈنى باغ ئۈستىگە كۆتۈرۈلۈپ ، ئۆزىنىڭ

نۇرنى سىخىيلىك بىلەن ئەتىراپقا چاچاتتى . باھاردا ياۋا مېۋىلەر رەڭمۇ رەڭ چېچەك ئېچىپ ، ياپپېشىل ئوتلار باش كۆتۈرەتتى . ئاقساقالنىڭ باللىرى بولسا ھەر كۈنى ئۈنىڭ بېشىدا پەرۋانە بولۇپ خىزمىتىنى قىلاتتى .

يانتاق ئاقساقالنىڭ ئىككى چوڭ ئوغلى ھازىر بۈرتلىرى خەت تارتىپ ئۆيلىنىش قورامىغا يېتىپ قالغانىدى . چوڭ ئوغۇل ئۆمەر يۈزلىرى دۇگىلەك ، ئۆزىمۇ دوغلاق كەلگەن قاۋۇل يىگىت ئىدى . ئوتتۇرانجىسى بارات ئورۇق ، ئېگىز ، چىرايلىق يىگىت ئىدى . بۇ ئوغۇللار تۇغۇلغان چاغدا ئاقساقالنىڭ ئۆيى ئومۇمي شادلىققا چۆمگەنىدى ، چۈنكى بۇ ئاقساقاللىق نەسەبىنىڭ ئۈزۈلۈپ قالمايدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدىغان خوشاللىنارلىق ئىش ئىدى . ئەمما بۈگۈنگە كەلگەندە رەھىمسىز تەقدىر ئۇلارنىڭ ياشلىقىنى ئەنە شۇ تۆت تام ئىچىگە بەند قىلىپ قويىدى .

ئوغۇللار ئەتىدىن كەچ كىرگۈچە باغ ئىچىدە قەپەسكە سولانغان قۇشتەك تىپىرلاپ يۈگۈرۈپ يۈرۈشەتتى . بەزىدە ئۇلارغا باغنىڭ تېمى ئارقىسىدىن قىز جۇۋانلارنىڭ چاڭقىلداپ سۆزلەشكەن ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ قالاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۆمەر بىلەن بارات قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى تاشلاپ قويۇپ ، باغ كەينىدىكى ئاۋازلارغا قېتىپ قۇلاق سېلىشاتتى . قىزلارنىڭ ئاۋازلىرى بىر دەمدىلا يىراقلاپ كېتەتتى ياكى قاراۋۇللارنىڭ « ھاي كىم سىلەر ؟ ئۇياق بىلەن مېڭىشقا بولمايدۇ !»

دەپ ۋارقىرىشى بىلەن ئۆچەتتى .

« تۇفى!- دەپ لەنەت قىلىشاتتى ئوغۇللار قاراۋۇللارغا ، – خۇدايىم ، ئۆزىڭنىڭمۇ ئۈنى مەڭگۈگە ئۆچەر!»

يىگىتلەرنىڭ كىشىدە يېقىملىق تۇيغۇ ، شېرىن ھىسسىياتلارنى پەيدا قىلىدىغان قىزلارنىڭ ھېلىقىدەك ئاۋازىنى يېقىندىن ۋە ئۇزاقراق ئاڭلىغۇسى بار ئىدى .

گەرچە بۇ باغ تۆت تام بىلەن قورشالغان بولسىمۇ ، تەبىئەت ئوغۇللارنىڭ ۋۇجۇدىدا مۇھاببەت ، سېغىنىش دىگەندەك ئاجايىپ تۇيغۇلارنى ئوخشاشلا يېتىلدۇرمەكتە ئىدى . گۈللەر، گۈللەر ئەتىراپىدا پەرۋانە بولۇپ يۈرگەن كېپىنەكلەر ، تىنىق كەڭ ئاسمان ۋە ھەر باھاردا مېھمان بولۇپ كېلىپ ، كەچ كۈزدە قايتىپ كېتىدىغان پەسىل قۇشلىرى ئۇلارنى غەلىتە خىياللارغا سالاتتى .

– بىزنىڭمۇ شۇنداق قاناتلىرىمىز بولغان بولسا-ھە! – دەيتى بارات بەزىدە ئاسماندا يىراقلاپ كېتىۋاتقان تۇرنىلارنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ تۇرۇپ .

– ھە ، قاناتلىرىمىز بولسا نىمە قىلماقچىدىڭ ؟- دەپ سورايتى ئۆمەر .

– بۇ لەنتى شەھەر ، جىن تەككەن ئەسكى تاملىقلارنى تاشلاپ ، يىراقلارغا كېتەتتۇق .

– ئاتامنىچۇ ، ئاتامنى تاشلاپ ؟

– نىمىشقا تاشلايمىزكەن ، ھېلىقى ماختانچاق پاقا بىلەن ئەقىللىق غازلار توغرىسىدىكى چۆچەكلەرنى ئاڭلىمىغانمۇسەن ؟...شۇنداق بىر تال ياغاچنى تېپىپ ئىككى بېشىنى چىشلەيتۇق ، ئاتام ياغاچنىڭ ئوتتۇرسىنى تۇتاتتى . ئاندىن ھاۋاغا كۆرۈرلۈپ خالىغان تەرەپكە قاراپ .....

– ئىنىمىز سەپەرنىچۇ ؟

– ھە ، سەپەرمۇ بار -ھە تېخى !

مۇنداق سۆھبەتلەردىن كېيىن ئۇلار ئۇزاققىچە جىمىپ قالاتتى . قانداقتۇر بىر يوغان تۈكلۈك ھەرە ئۇلارنىڭ بېشى ئۈستىدە ئەگىپ يەنە يىراقلاپ كېتەتتى . يىگىتلەر ئەگەر قارارغا كەلسە بىر ئامال قىلىپ بۇ باغدىن قېچىپ چىقىپمۇ كېتەر ئىدى . لىكىن ئۇلار كۈنىدىن كۈنگە خىيال بېسىپ

كېسەلچان بولۇپ قېلىشىتىن ئاتىسىنى تاشلاپ كېتەلمەيتى .
ـ مەن نىمىشقىمۇ ئاقساقاللار ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ قالغاندىمەن ؟ـ دەيتى بەزىدە چوڭ ئوغۇل ئۆمەر ، ـ مەن ساڭا ئېيتسام ، ئاددىي پۇقرا بولغانغا يەتمەيدىكەن .
ـ قېنى قانداقچە دەيسەن ؟ـدەپ سورايتى بارات .
ـ مەسلەن ، سەن بىر ئاددىي دېھقان بولساڭ ، ئازىراق جاپا تارتىسەن ، ئەمما ئارتۇقچە غېمىڭمۇ بولمايدۇ . كۈندۈزى تىرىشىپ ئەمگەكنى قىلىپ ، كېچىسى ئۆيۈڭدە خاتىرجەم ئۇخلايسەن ، ئۆزۈڭگە ئوخشاش بىر كەمبەغەلنىڭ چىرايلىق قىزىغا ئۆيلىنىپ ، خۇداغا شۈكرى ـقانائەتىڭنى بىلدۈرۈپ نامىزىڭنى ئوقۇپ ، ئۆمرۈڭنى بىر خىل ئۆتكۈزىسەن . بارات بولسا تۇرمۇش توغرىسىدا باشقىچە مۇلاھىزە قىلاتتى .
ـ نىمە دەپ كەمبەغەل بولۇپ ياشىماق كېرەككەن ؟ـدەيتى ئۇ ـ ، كەمبەغەلچىلىكنىڭ نىمىسى ياخشى ؟ بىر نانىنىڭ ھەلەكچىلىكىدە ئېشەكتەك ئىشلەپ كۈنۈڭ ئۆتىدۇ شۇ !... قارا ، مەن ئەگەر ئادەمنى زېرىكتۈرۈپ ساراڭ قىلىۋېتىدىغان قاماقتىن قۇتۇلۇپ چىقىپ كېتىدىغان بولسام ، بىر ئامال قىلىپ ، يەنە ئاتامدەك بىرەر يۇرتنىڭ ئاقساقىلى بولىمەن . ئېسىڭدىمۇ ؟ كىچىك ۋاقتىمىزدا ئۆيدە بىزنى چاكارلار قولىدىن چۈشۈرمەي كۆتۈرۈشۈپ يۈرەتتى . خىزمىتىمىزگە ھەر دائىم ئادەم تەييار ئىدى . ئەگەر ئاتامنى پىشكەللىك باسمىغان بولسا ، بۇ چاغقىچە بىز شەھىرىمىزدىكى كاتتا بايلارنىڭ قىزىغا ئۆيلەنگەن بولاتتۇق...
شۇ چاغدا تامنىڭ ئۇ يېنىدىكى باغقا يېقىن يوللارنىڭ بىرىدىن يەنە چوكانلارنىڭ كۈلكە ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولاتتى . ئاكا ئۇكا ئىككەيلەن سۆزلىرىنى توختىتىپ ، دىھقەت بىلەن قۇلاق سېلىشاتتى . بەزىدە ئۇلار باغ ئىچىدە ئېگىزرەك ئۆسكەن دەرەخلەرنىڭ ئۇچىغا يامىشىپ چىقىپ ، سىرتتىكى ئالامەتلەرنى كۆرمەكچى بولىشاتتى . بىراق ئۇلار بىكارغىلا ئاۋارە بولۇشاتتى . ھەر قانچە ئېگىزگە چىققىنى بىلەنمۇ پەقەت يىراقتىكى دەرەخلەرنىڭ ئۇچىلا كۆزگە چېلىقاتتى .
يانتاق ئاقساقالنىڭ ئەڭ كىچىك ئوغلى سەپەر ئەمدىلا تەمتىلەپ مېڭىپ يۈرگەن بالا ئىدى . ئۇنىڭ ئۇچۇن مۇشۇ چوڭ باغنىڭ ئىچى بىر كەڭ دۇنيا بىلىنەتتى . قالايمىقان ئۆسۈپ جاڭگاللىشىپ كەتكەن مېۋىلەر ، دەرەخلىكلەرئارىسىدىن كەتكەن ئاياغ يوللار ، ئوت چۆپلەر ئۈستىدە ئۆملىشىپ يۈرىدىغان ھارماس چۈمۈلىلەر ، ئاجايىپ رەڭدار كېپىنەكلەر ، كېچە بىلەن كۈندۈز ئازغاشماي ئالمىشىپ تۇرىدىغان قۇياش بىلەن ئاي ... بۇلارنىڭ ھەممىسىلا ھازىرچە ئۇنىڭ باللىق تەسەۋۋۇر دۇنياسىنى تولدۇرۇشقا يېتىپ ئاشاتتى . بەزىدە ئاكىلىرى ئۇنى ھاپاش قىلىپ ئويىنتىپ باغنىڭ ئېگىز تاملىرى يېنىغا ئاپىرىپ قالاتتى . كىچىك سەپەرگە بۇ ئالەمنىڭ چېگرىسى نەق شۇ تاملار بولۇپ كۆرۈنەتتى .
يانتاق ئاقساقالنىڭ كۈندىن كۈنگە سالامەتلىكى ئوساللاپ ، چوڭ ئوغۇللىرى نەلەردىندۇر كوناپەنلەرنى تېپىپ كېلىپ ئۆي ئالدىغا ياساپ بەرگەن كارۋاتتىن قوپالماس بولۇپ قالغانىدى . كۆپ چاغلاردا سەپەر ئۆزىنىڭ چاڭىلداق ئاۋازى بىلەن تۈگىمەس سۇئاللارنى سوراپ ئاقساقالنىڭ بېشىدىن نېرى كەتمەيتى .
ـ ئاتا ، سەن نىمىشقا بۇ كارۋاتتىن چۈشمەي يېتىۋېرىسەن ؟
ـ قۇياش نەدىن چىقىدۇ ؟
ـ كۈندۈزى يۇلتۇزلار قەيەرگە كېتىدۇ؟

ــ كېپىنەكلەرمۇ نان يەمدۇ ؟
سەپەر ئۆزىنىڭ ئاشۇنداق بالىلارچە سۇئاللىرى ، تاتلىق قىلىقلىرى بىلەن ئاقساقالنىڭ زېرىكىشلىك كۆڭلىنى بىلىندۇرمەيتى . يانتاق ئاقساقال كىچىكلىرى شۇ كىچىك ئوغلىنى يېىغا ئېلىپ ، دۇمبىسىنى سىلاپ ئۇخلىتاتتى . بالا ئۆزىنىڭ تاتلىق پۇشۇلداشلىرى ، يۇمران بەدەن ، ئىسسىق نەپىسى بىلەن ئاتىسىنىڭ قوينىنى تولدۇرۇپ تۇراتتى . ئاقساقال ھەر كۈنلۈك نامىزىدا يىغلاپ تۇرۇپ خۇدادىن بالىلىرىنىڭ بەختىنى تىلەيتى . بالىلىرىنىڭ تەقدىرى ، كەلگۈسى ھەققىدە بەكمۇ قايغۇراتتى . مانا ئۇ چوڭ بىر شەھەرنىڭ ئاقساقىلى بولۇپ يۇرت سورىدى . شۇنچە نۇرغۇن يەر، سۇ ، مال دۇنياغا ئىگە بولدىيۇ ، ئاخىرىدا بولسا يېنىدا بالىلىرىغا قالدۇرغىدەك سۇنۇق ياماقمۇ قالمىدى ......
يانتاق ئاقساقالنىڭ ھالى كۈندىن كۈنگە ئۇساللاپ كېتىۋاتاتتى . بىر كۈنى تۈن يېرىمىدا ئۇ قۇلاق تۈۋىدە شىپىرلىغان ئاۋازدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى .
ــ كىم ؟ــ دەپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ، يوتقانىنى مەيدىسىگە تارتتى ئۇ .
ــمەن !ــ دىگەن جاۋاپ كەلدى قاراڭغۇلۇقتىن .
ــ مەن دىگەن كىم ؟
ــ سەن مېنى تونىمايسەن ، ئۇنۇڭنى پەس قىل ، مېنى بۇ شەھەردە « تامتېشەر » دەپ ئاتىشىدۇ . ئۆز ۋاقتىدا شاھ خەزىنىسىنىمۇ ئامان قويمىغان تام تېشەرمەن .
ــ ئەمىسە بۇ يەرگە خاتا كىرىپ قاپسەن ،ــدېدى ئاقساقال ،ــ بۇ يەردە سەن ئاچقىپ كەتكۈدەك بىر نەرسە يوق .
ــ ماڭا سېنىڭ بىرەر نەرسەڭ كېرەك ئەمەس ، مە ، بۇ ئامانىتىڭنى تاپشۇرىۋال .
«تام تېشەر» جاھانكەزدى سۇپۇرگە بەرگەن تېرە خالتىنى يانتاق ئاقساقالنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى .
ــ بۇ نېمە؟
ــ نىملىكىنى مەنمۇ بىلمەيمەن ، بەلكىم تىللادۇر ، جاھانكەزدى سۇپۇرگە دىگەن بىر بۇرادىرىڭ كىرگۈزدى . ئۇ ساڭا سالام ئېيتتى .
ــ سۇپۇرگە !ــ دەپ روسلىنىپ ئولتۇردى ئاقساقال ، ــ ئۇ ھازىر قەيەردە؟...يەنە نىمە دىدى؟
ــ ئۇ : « < بىغەملەر شەھىرى » ئېغىر كۈندە قالدى ، خەلىققە بىر باشلامچى كېرەك . ئاقساقال بىر ئامال قىلىپ قېچىپ چىقسۇن>»دېدى . قاچماقچى بولساڭ ، باغىنىڭ غەربىي تەرىپىدىكى يوغان ياڭاقنىڭ يېنىدىكى تامدىن بىر تۆشۈك تېشىپ قويدۇم ، تەييارلىقىڭنى قىلىپ شۇ يەردىن قېچىپ چىقىپ كەت .
يانتاق ئاقساقال ئاچچىق كۈلدى .
ــ مەندە ھازىر قېچىپ يۈرتۈمغا يېتىپ بارغۇدەك ماغدۇر نىمە قىلسۇن !ــدېدى ئۇ ، ــ مانا ئىككى يىلدىن بېرى مۇشۇ ئورۇندىن قوپالماي يېتىپتىمەن . ھەي ئەپسۇس ، بىز خەلىققە ئۇۋال قىلدۇق . ئادەملىرىمىزنى تولىمۇ بىخۇد ئۆگەتكەن ئىكەنمىز . شۇ شەھەرگە ئاقساقال بولۇپ تۇرغان چاغلىرىمنى ئويلىسام كۆپ ئىشلارنى خاتا قىلغانىكەنمەن ....
« تامتېشەر» ئاقساقالنىڭ سۆزلىرىگە كۈلۈپ قويدى .
ــ بۇ بارلىق ئەمەل تۇتقانلارنىڭ ئورتاق ھەسرىتى ، ــ دېدى ئۇ ، ــ بىر چاغدا مەن بىر ئالىم

كىشى بىلەن بىللە زىنداندا ياتقانىدىم . ئۇ ماڭا : ئەمەل نازلىق خوتۇنغا ئوخشايدۇ ، ئۇ گۈزەل ۋە ۋاپاسىز كېلىدۇ . ئۇ ھېچكىمگە ، ھەتتا شاھلارغىمۇ مەڭگۈ باقمەندە ئەمەس . ئۇ قولغا كېلىدۇ ، يەنە قولدىن كېتىدۇ . ئەمەل تۇتقۇچى بۇ ھەقىقەتنى تەختنىڭ ئېگىز پەلەمپەيلىرىدىن دومىلاپ چۈشكەندىلا ئاندىن چۈشىنىپ ، نۇرغۇن ئىشلارنى خاتا قىلغانلىقىغا ھەسرەت چېكىدۇ . ئۇ چاغدا ئۇ كېچىككەن بولىدۇ . دېگەنىدى . خەيىر مەن كەتتىم .

ــ توختا !ـ دەپ «تامتېشەر»نى توختىتىۋالدى ئاقساقال ،ــ سەن بۇ خالتىنى كارۋات يېنىدىكى جىگدە تۈۋىگە ئۈزۈ قولۇڭ بىلەن كۆمۈپ قويۇپ چىقىپ كەت . شۇ چاغدا سەن ماڭا ھېچنىمە بەرمىگەن بولىسەن ، مەنمۇ سەندىن ھېچنىمە ئالمىغان بولىمەن . بۇ نەرسىلەر بەلكىم ئوغۇللىرىمغا لازىم بولۇپ قالار . مەندىن سۈپۈرگىگە سالام ئېيت !

ــ سۈپۈرگە!... سۈپۈرگە دۇنيادا يا بار ، يا يوق ...

يانتاق ئاقساقال «تامتېشەر» گەپلىرىنىڭ مەنىسىنى ئاڭقىرالماي قالدى ...« تامتېشەر» شۇ گەپلەرنى قىلىپ بولۇپلا غايىپ بولغانىدى .

ئەتىسى سەھەرلىكى يانتاق ئاقساقال ئىككى چوڭ ئوغلىنى يېنىغا چاقىردى .

ــ ھەي ئۆمەر، بارات ، قېنى سىلەر؟ بۇ ياققا كېلىڭلار.

ئاقساقالنىڭ ئىككى ئوغلى كۆزلىرىنى يىرتىپ ئېچىپ ئاتىسىنىڭ يېنىدا ھازىر بولدى . كىچىك سەپەر بولسا ھېچنىمىدىن خەۋەرسىز تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى .

ــ خوش ئاتا ، نىمە تاپشۇرۇقلىرى باركىن ؟ ــ دېيىشتى ئوغۇللار.

ــ مېنىڭ ئاللانىڭ دەرگاھىغا قايتىدىغان ۋاقتىم ئاز قالغاندەك قىلىدۇ . گېپىمنى تىڭشاڭلار . بۇ ئۈستى ئوچۇق زىنداندا سىلەر مەن بىلەن تەڭ كۈلپەت تارتتىڭلار . خىزمىتىمدە بولدۇڭلار . مەن سىلەردىن ئىككىلا دۇنيا رازىمەن . لېكىن سىلەرنىڭ ئاغىزڭلارغا يېتەرلىك ئىلىم سالالمىدىم ، ئۆيلۈك ئوچاقلىق قىلالمىدىم . بۇ مېنىڭ ئۆز مەيلىمدىن ئەمەس ، ئامالسىزلىقىمدىن بولدى . مەندىن رازى بولۇڭلار .

ئوغۇللار ئاتىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ كۆز يېشى قىلدى .

ــ ئاتا ، بىز سىزدىن مىڭ مەرتىۋە رازى ، باللىرىم ، تىنچلىنىڭلار ، گېپىمگە قۇلاق سېلىڭلار ، مەن ئۆلۈپ تارتىپ قالسام ، مېنى دەپنە قىلىپ بولۇپ ، ئاۋۇ جىگدە تۈۋىنى كولاڭلار ، ئۇ يەردە سىلەرنىڭ كەلگۈسىڭلار ئۈچۈن قالدۇرۇپ قويۇلغان ئازغىنە بىرنەرسە تۇرۇۋېتۇ . ئۇنى ئېلىڭلار-دە، بىر ئامال قىلىپ بۇ يەردىن قېچىڭلار .... ماۋۇ ئۇخلاۋاتقان سەپەر سىلەرنىڭ قېرىندىشىڭلار ، ئۇ تېخى كىچىك ، مەندىن كېيىن قالغاندا ئۇنى تاشلىۋەتمەڭلار ، جىگدە تۈۋىگە كۆمۈلگەن نەرسىدە ئۇنىڭمۇ بىر ئۈلۈش ھەققى بار . ئۇنىڭغا مېنىڭ ئورنۇمدا ئاتىدارچىلىق قىلىشنى سىلەرگە تاپشۇردۇم ،ــ ئاقساقال قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئوغۇللارغا دۇئا بەردى .

ــ بۇ يەردىن بىز قانداق قېچىپ چىقىپ كەتسەك بولار؟ ــ دەپ ئاتىسى بىلەن ئىنىسىگە قارىدى ئۆمەر.

ــ بىر ياخشى نىيەتلىك ئادەم باغنىڭ غەربىدىكى چوڭ ياغاچ دەرىخنىڭ يېنىدىكى تامدىن بىر تۆشۈك تېشىپ ، ئوت چۆپلەر بىلەن يېپىپ قويۇپتۇ . ئىسكىلاردا بولسۇن .....

ــ قېچىپ قەيەرگە بارىمىز ؟ــ دېدى بارات .

ــ ئەلۋەتتە ئۆز يۇرتۇڭلارغا ــ « بىغەملەر شەھىرى»گە بارىسىلەر ، ــ دېدى يانتاق ئاقساقال

،ــ ئۇ يەردە ئەل سىلەرنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ ، سىلەر....
يانتاق ئاقساقال باللىرىغا دەيدىغان ئاخىرقى مۇھىم ۋەسىيەتلىرىنى ئېيتىپ بولالماي تىنىقتىن قالدى.
« قاغىلىق باغ»دىن كۆتۈرۈلگەن يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ دەرۋازا ئالدىدىكى قاراۋۇللار تېڭىرقاپ قېلىشتى .
ــ هوي ، ئاڭلاۋاتامسىلەر؟ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى بۇ ئاۋازنى دەسلەپتە ئاڭلىغان قاراۋۇل .
ــ نېمىنى ؟
ــ يىغا ئاۋازى ، باغ ئىچىدىن ئاڭلىنىۋاتىدۇ .
لەشكەرلەر باغ ئىچىدە بىرەر هادىسىنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى پەملەشتى ـ دە، ئاقساقالغا نەرسە كېرەك ئەكىرىپ بېرىدىغان كېكەچنى چاقىرىشتى . كىچىك ئىشىكنى شاراقشىتىپ ئېچىپ ، ئۇنى نىمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلىپ چىقىش ئۈچۈن باغ ئىچىگە كىرگۈزۈشتى . كېكەچ هايال بولماي قايتىپ چىقتى ــ دە ، چىرايلىرىنى قايغۇلۇق تۇسكە كىرگۈزۈپ بىر نىمىلەرنى دەپ شەرەتلەپ ، لەشكەرلەرگە ئاقساقالنىڭ ۋاپات بولغانلىقىنى ئۇقتۇردى . شەھەرنىڭ چېتىدىكى بۇ تاشلاندۇق باغنى كۆزەت قىلىش جېنىغا تەگكەن لەشكەرلەر جاننىنىپ كېتىشتى . بىر نەتچىسى بۇ خەۋەرنى ئوردىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئالدىراپ ئات سېلىشتى . لېكىن ئۇلار ئوردىدىن جاۋاپ ئالالماي ، ئوردا دەرۋازىسى ئالدىدا يېرىم كۈن ساقلاشتى .
ئوردا دەرۋازىسى ئالدىغا قاتمۇ قات قاراۋۇللار قويۇلغانىدى . ئوردا ئىچى پاتپاراق كۆرۈنەتتى . ئۇ يەردىن دۈپۈرلەپ ئاتلىقلار چىقىپ قاياقلارغىدۇر غايىپ بولۇشاتتى . يەنە قەيەرلەردىندۇر ئات سېلىپ يېتىپ كەلگەن ئەمەلدارلار ئالدىراپ ئوردا ئىچىگە قاراپ مېڭىشاتتى . ئوردا قەتلىئام قىلىنغان شاهنىڭ ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش ئىدى . ئوردا ئىچىدە زادى نىمە ۋەقە بولغانلىقىدىن سىرتتىكىلەر خەۋەرسىز ئىدى . چۈشتىن كېيىن بولغاندا ، ئوردىدىن بىر ئەمەلدار چىقىپ « قاغىلىق باغ»دىن كەلگەن لەشكەرلەرگە:
ــ ئاقساقال ئۆلگەن بولسا ئۆلگەن بويىچە تۇرۇپ تۇرسۇن ، ئۆلۈم ئىشلىرى كېيىن بىجىرىلىدۇ ،ــ دەپ جاۋاپ بەردى .
يانتاق ئاقساقالنىڭ ئوغۇللىرى ئاتىسىنىڭ جەسىتىنى باغ ئىچىگە دەپنە قىلىشتى . كۆز باغلىنىپ قالغانىدى . ئۆمەر بىلەن بارات قىسقىلا خەتمىقۇرئان ئوقۇپ دۇئا قىلىشقاندىن كېيىن ، هېلىقى جىگدە تۈۋىدىن دادىسى ئېيتقان نەرسىنى ئىزدەشكە باشلىدى . كۆپ كولىماي ئۆمەرنىڭ قولىغا بىر تېرە خالتا چىقتى .
ــ ئاتام بۇ خالتىنى تېخى يېقىندىلا كۆمگەن بولسا كېرەك ،ــ دېدى ئۆمەر .
ــ قانداق بىلدىڭ ؟ــ دېدى ئاكىسىنىڭ بېشىدا ئۆرە تۇرۇپ قاراپ تۇرغان بارات .
ــ قارىمامسەن ، بۇ يەردىكى توپا تېخى بوشلا تۇرىدۇ .
ــ خالتىمۇ نىمە ئۇ ؟
ــ هە تېرە خالتا .
ــ ئىچىدە نىمە بار ئىكەن ؟
ــ هازىر كۆرىسەن .
كىچىك سەپەر نىمە ئىشلارنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالماي ئاكىلىرىنىڭ ئەترابىدا

پىرقىراپ يۈرەتتى . ئۆمەر بىلەن بارات خىرە كۆيۈپ تۇرغان چىراغنىڭ يېنىغا كېلىپ خالتىنىڭ ئاغزىنى ئاچتى . ئۇنىڭ ئىچىدىكى پارقىراپ تۇرغان ئالتۇنلارنى كۆردى ـ دە ، خالتىنىڭ ئاغزىنى دەرھال ئېتىشتى .

ــ ئەمدى بۇ لەنىتى باغدىن دەرھال يوقىلىش كېرەك ،ــدېدى بارات .

ــ سەل ئۆپكەڭنى بېسىۋالغىنە !ــ دېدى ئۆمەر ،ــ ئاتام بىز قېچىپ چىقىپ كېتىدىغان يەرنىڭ گېپىنى قىلىۋىدىغۇ ؟

ــ مەن ئۇ يەرنى كۆندۈزى كۆرۈپ قويغان .

شۇ كېچە لەشكەرلەر باغنىڭ ئەتراپىنى كۆزەت قىلىشنى قويۇپ چوڭ دەرۋازا ئالدىغا يىغىلىۋېلىشقانىدى . باغنىڭ ئىچىدىكى چوڭ جىنايەتچى ئۆلدى ، ئەمدى ئۆلگەن ئادەمنىڭ قېچىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەشنىڭ ھاجىتى يوق ــ دە، ! ... ئۇنىڭ ئۈستىگە قاراۋۇللار باشلىقى ئوردىدىن دەپنە ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى

ئوبدانراق ئۇقۇپ بېقىشنى باھانە قىلىپ كەتكىنىچە قايتىپ كەلمىگەنىدى . قاراۋۇللار ئەمدى ئۆزىنىڭ پارىڭىغا چۈشۈپ كېتىشتى . ئۇزۇن ۋاقىت بۇ لەنەت تەگكەن جىندىخانىنى <قاراۋۇللار «قاغىلىق باغ» شۇنداق ئاتىشاتتى .> كۆزەت قىلىپ زېرىككەن لەشكەرلەر ئەمدى بۇ ئىشتىن ئازاد بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ خوشال ئىدى .

چۈنكى بۇ يەردە ۋاقىت ئۆتكۈزگەندە ئۇلار ئۈچۈن قىلچە پايدا يوق ئىدى . شەھەرنىڭ باشقىراق بىر ئەپلىك جايىدا بولغاندا ئۇلار ئاللىقانداق بىر باھانىلەرنى تېپىپ چىقىپ ، يولدىن ئۆتكەن دېھقانلار ، كاسىپلار ، سودىگەرلەردىن خېلىلا بىر نىمە ئۇندۇرىۋالالايتى . شەھەر ئىچىدە يەنە كۆڭۈل ئاچىدىغان سورۇنلار بولۇپ تۇراتتى . ئۇ يەردە خالىغانچە ئىچ پۇشۇقىنى چىقارغىلى بولاتتى . بۇ لەنەت تەگكەن جىن ئۇۋىسىنىڭ ئەتراپىدا بولسا كېچىچە قاغىلارنىڭ قاقىلداشلىرى ، ھۇقۇشلارنىڭ ۋەھىملىك ھۇۋلاشلىرىدىن باشقا ھېچنېمىنى ئاڭلىغىلى بولمايتى . بۇ يەردە ئۇزۇن ۋاقىت كۆزەتتە تۇرۇپ ، زېرىكىپ ساراڭ بولايلا دېگەن قاراۋۇللار شۇ تاپتا ئەمدى بۇنۇڭدىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ قەيەرلەردە ۋەزىپە ئۆتەيدىغانلىقى توغرىسىدا قىزغىن پەرەزلىرىگە چۈشۈپ كەتتى .

ــ ھەي ، ھەي ، ئاۋۇ يىللىرى مەن شەھەر كوچىلىرىنى كېچىدە كۆزەت قىلىشقا چىقىپ ئوبدانلا تىرىلىپ قالغانىدىم . ــ دېدى بىر لەشكەر .

ــ ئۇنىڭدا قانداق تاپاۋەت قىلغىلى بولىدۇ ؟ ــ دەپ سورىدى ياشراق بىرلەشكەر .

ــ قانداق دېسەڭلار ، كېچىدە ماڭغان ھەر قانداق ئادەمنى توسۇپ ، « نىمە دەپ كوچىدا يول يۈرىسەن؟شاھىمىزنىڭ يېڭى پەرمانىدىن خەۋىرىڭ يوقمۇ ؟ » دەپ بىر ئىككى پوپوزا قىلسەن ـ دە، يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ قۇرۇقداپ قويسەن .

ــ ئەڭ ياخشى ئوقەت شۇ ! ــ دەپ تەستىقلىدى ئىككىنجى لەشكەر ،ــ كوچىلارنى ئارلاپ يۈرۈپ ، بەزىدە قىمار بولىۋاتقان سورۇنلارنىڭ تۆپىسىگىلا چۈشسەن ، قىمارۋازلار ئىشتىنىنىڭ چۈشۈپ قالغىنىغا قارىماي قاچىدۇ . تاۋاكادىكى پۇلنىڭ ھەممىسى سېنىڭ بولىدۇ .

ــ ئۇنىمۇ دېيىسلەر ، بۇنىمۇ دېيىسلەر ، ــ دېدى يەنەبىرى ــ مەن سىلەرگە ئېيتسام ، ئىشنىڭ ھوزۇرى نەق پادىشاھنىڭ ئوردىسى ئىچىدە قاراۋۇللۇق قىلىشمىكىن دەيمەن .

ــ شاھنىڭ ئوردىسىدا قاراۋۇللۇقتا تۇرۇپ قىلىشتىن خۇدا ئۆزى ساقلىسۇن ! ــ دېدى قىرى بىر لەشكەر ،ــ دوۋزاخنىڭ نەق ئۆزى ، ئۇ يەردە ساقا تىرناقچىلىكمۇ ئەركىنلىكمۇ بولمايدۇ .

ياغاچتەك قېتىپ تۇرماقتىن باشقا گەپ يوق شۇ .
ــ سەن نىمىنى بىلىسەن ؟ــ دەپ قارشى چىقتى قېرىنىڭ سۆزىگە ھېلىقى لەشكەر.ــ مانا ، مەن ئۇ يەردە تۇرۇپ كۆرگەن . قىززىقچىلىقنىڭ ھەممىسى شۇ يەردە ، ھاي ھاي ، بىر قېتىم ، بىر شاھزادە زىياپەت بولىۋاتقان ئۆيلەرنىڭ بىردىن مەست دەلدەڭشىپ چىقىپ كەلدى دىمەمسىلەر ، تۈن يېرىمىدىن ئاشقان ۋاقىت ئىدى .
شاھزادە مېنى چاقىرىپ :
« مېنى ئاۋۇ تەرەپكە يەتكۈزۈپ قوي !» دەپ شاھنىڭ كېنىزەكلىرى تۇرىدىغان باغ تەرەپنى كۆرسەتتى .
قورقۇپ كەتتىم . شاھنىڭ كېنىزەكلىرى تۇرىدىغان باغقا قالايمىقان يېقىنلىشىشقا بولمايتى .
« شاھزادە ، سىلى مەست بولۇپ قاپتۇلا ، ھوجۇرلىرىغا يەتكۈزۈپ قويااي » دېدىم .
« جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ قانداق؟!» دەپ بىر ئاليىۋىدى ، ئىلاجسىز ئۇنى يۆلەپ ماڭدىم .
باغنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇرغان ئىككى قاراۋۇل بىزنى ئۇندىمەي ئۆتكۈزىۋەتتى . ئىشىكنى ئاچقان يەنە بىر لەشكەر بىزنى باشلاپ ماڭدى . بايا ئۇ شاھزادىنىڭ قايسى كېنىزەك بىلەن بارىدى كەلدىسى بارلىقىنى بىلىدىكەن . بىر كۆلنى ئايلىنىپ ئۆتتۇق . بىر تاش پەلەمپەيدىن چۈشتۇق . بىزنى باشلاپ كېتىۋاتقان لەشكەر :
« ئەنە ئاۋۇ ئۆيگە ئەكىر » دېدى ـ دە، ئارقىسىغا يېنىپ كەتتى .
قارىسام ، ئالدىمىدىكى گۈللۈك ئىچىدە بىر ئىمارەت تۇرۇپتۇ . ئىشىكنى بىر كېنىزەك ئاچتى . ھېلىقى كېنىزەكنىڭ چىرايلىقلىقىنى دىمەمسىلەر ، ئۇزۇن بىر ئارا ئۆيگە كىرىپ قالدۇق ، ئارا ئۆينىڭ ئىككى تەرىپىدىكى خاس ھوجىرىلارنىڭ ئىشىكلىرى مەھكەم يېپىقلىق تۇرۇپتۇ . كېنىزەك بىزنى ئەڭ چېتىدىكى ئۆيگە باشلىدى . بۇ ئۆيدىكى جابدۇقلارنىڭ ئېسىللىقىنى ئېيتايمۇ ، ئىچكىردىكى ئۆيدىن يەنە بىر كېنىزەك چىقىپ شاھزادىنى قولۇمدىن ئالدى ، شاھزادىنىڭ كۆڭۈل ئاچىدىغان كېنىزىكى شۇ ئوخشايدۇ .
ــ ئۇ تېخىمۇ چىرايلىق بولسا كېرەك ؟ ــ دەپ گەپ ئارلىدى ھېلىقى لەشكەر .
ــ راستىنى ئېيتسام ، ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالمىدىم. ئۇنىڭدىن كېلىۋاتقان خۇش پۇراق ، يېنىك شىپىرلاپ مېڭىشلىرىغا قاراپلا ھوشۇمنى يوقىتىپ قويااي دېدىم . تېخىمۇ قىززىق ئىش ئۇ يەردىن قايتىپ چىقىۋاتقىنىمدا بولدى . شاھزادىنى شۇ يەرگە قويۇپ قايتىپ چىقتۇق . ھېلىقى بىزگە دەسلەپتە ئىشىك ئېچىپ بەرگەن كېنىزەك مېنى ئۇزىتىپ قويماقچى بولۇپ يەنە ئارا ئۆي بىلەن ماڭدى ، تاشقىرقى ئىشىككە يېقىنلىغان ۋاقتىمىزدا ئۇ مېنى بىرلا تارتىپ ياندىكى بىر ئۆيگە ئەكىرىپ كەتتى . نىمە بولغانلىقىنى بىلمەي قالدىم . ئىشىكنى گۈپپىدە ياپتى ـ دە ، ئۈستىدىكى كىيىملىرىنى شارت شۇرتلا قىلىپ سېلىپ يالاڭاچ بولدى .
« ھەي سەن نىمە قىلىۋاتىسەن ؟» دەپ قورققىنىمدىن جالاقلاپ تىترەپ كەتتىم .
« كەل ، بىر كۆڭۈل ئېچىۋال » دەپ مېنى كارۋات تەرەپكە تارتتى ئۇ . چىملىداق تارتىلغان كارۋاتتا چۈشەكلەر تەييار سېلىقلىق تۇرۇپتۇ . بايا ئۇ مۇشۇ يەردىن قويۇپ چىقىپ بىزگە ئىشىك ئېچىپ بەرگەن ئوخشايدۇ .
« قوي ئۇنداق قىلما ، بېشىم كېتىدۇ » دەپ يالۋۇردۇم ، ھېلىقى يالغۇزلۇقتا زېرىكىپ ئۆلەي

دىگەن كېنىزەك ئوخشايدۇ ، گېپىمنى ئاڭلايدىغاندەك ئەمەس .

« گېپىمگە كىرمىسەك < ماشا چېقىلدى > دەپلا تۆھمەت قىلىمەن ، بالاغا شۇ چاغدا قالىسەن . بول ، ئىشنى چاققانراق پۈتتۈرۈپ يولۇڭغا ماڭ !» دېدى .

ئىلاجىم يوق ، جالاقلاپ تىترەپ تۇرۇپ ئۇنىڭ يېنىدا بىر دەم ياتتىم ــ دە ، قايتىپ چىقتىم .

ــ تازا مەززە قىلىپسەندە ؟ــ دەپ سورىدى لەشكەرلەر قىززىقىپ .

ــ قورققىنىمدىن نېمە لەززەت بولغىنىنىمۇ بىلمەپتىمەن ، ھازىر ئويلىسام ھوزۇرلىنىپ كېتىمەن .

ــ ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ــ دېدى بىر لەشكەر،ــ « بىغەملەر شەھىرى» دىگەن بىر يەرگە بارغان لەشكەرلەر ناھايىتى بىيىپ كېتىپتۇدەكقۇ ؟ ...ئۇ يەردىمۇ چىرايلىق خوتۇنلار شۇنچە كۆپ دەيدۇ .

ــ بىز مۇشۇ باغدا ساقلاپ ياتقان جىنايەتچى ئەسلىي شۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىمىش .

ــ بۇ گەپچە ، ھېلىقى پادىشاھنى بىز بۇ يەردە كۆزەت قىلىپ يېتىپتىمىز ، پايدىسىنى باشقا غوجاملار ئاپتۇ ـ دە!

ــ ئوردىغا ئۇ يەردىن ئولجا ئېلىنغانماللارنى ئارتقان كارۋانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي كېلىۋاتىدۇ دەيدۇ .

ـ ئوردىدىكى ئەمەلدارلارنىڭمۇ ئەملىنى ئۆستۈرگۈدەك ...

ــ ھە راست ، سىلەرگە ئېيتىمەن دەپ ئۇنتۇپتىمەن ،ـ دېدى ئەتىگەن يانتاق ئاقساقالنىڭ ئۆلىمنى ئوردىغا خەۋەر قىلىش ئۈچۈن بارغان قاراۋۇللارنىڭ بىرى ،ـ

ئوردىدا بىرەر ئەھۋال بولدىمۇ قانداق؟ ئوردا ئىچى ناھايىتى پاتپاراق كۆرۈنىدۇ .

ـ ئۇ ئىشلارغا سەن بېشىڭنى قاتتۇرما! دېدى ھېلىقى قېرى قاراۋۇل ،ـ ئوردا دېگەندە ھەر كۈنى خىلمۇ خىل ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ ، ئۆزىمىزنىڭ پارىڭنى قىلىشايلى ....

بىر ھەپتىدىن كېيىن يانتاق ئاقساقالنىڭ ئۆلۈم ئىشنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن ئوردىدىن بىر ئەمەلدار چىقتى . دەرۋازىنى ئېچىپ باغقا كىرىپ ھەممە ھەيران بولۇشتى . باغنىڭ ئىچى جىمجىت بولۇپ ، ئوچاقلارنىڭ كۈلى ئاللىبۇرۇن سوۋۇپ كەتكەنىدى . باغ ئىچىدە نە ئاقساقالنىڭ ، نە ئۇنىڭ باللىرىنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . قاراۋۇللارنىڭ ۋارقىراشلىرىغا ھۆپۈپنىڭ سايراشلىرى ، قۇرۇغان شاخ ئۈستىدە ئولتۇرغان پاختەكنىڭ گۇگۇلداشلىرى جاۋاپ بولدى . قاراۋۇللار تۆت تەرەپكە تارقىلىپ ، بۇلۇڭ ــ پۇچقاقلارغىچە قويماي ئىزدەپ باغنىڭ ئىچىنى ئاستىن ئۈستۈن قىلىۋەتتى . ئاقساقال ۋە ئۇنىڭ باللىرى قانات ياساپ ئۇچۇپ چىقىپ كەتكەندەكلا غايىپ بولغانىدى .

ــ بۇ نىمە گەپ ؟ ــ دېدى ياڭاق دەرىخى يېنىدىكى تام تۆشۈكىنى كۆرگەن ئەمەلدار.

ــ بۇ ، بۇ ...ــ دەپ دۇدۇقلىدى نەتچە كۈندىن بېرى تامنىڭ شۇ تەرىپىنى كۆزەت قىلغان قاراۋۇل ،ــ مەن بۇ يەردىن نەتچە ئۆتكەن ، بۇ تۆشۈكنى تېخى باغقا سۇ كىرىدىغان سۇڭگۈچمىكىن دەپتىكەنمەن .

قارس قىلىپ تەگكەن بىر كاچات بىلەن ھېلىقى قاراۋۇل ئارقىسىغا ئۇچۇپ چۈشتى .

ــ ھوي نان يېمەسلەر، سەنلەر بۇ يەردە ئۇخلاپ يېتىشىپسەن ، ئۇلار تامنى تېشىپ قېچىپتۇ ... قېچىپتۇ ؟ــ دەپ ئۆز ئۆزىگە سۇئال قويۇپ ئويلىنىپ قالدى ئەمەلدار ،ــ باشقىلارغۇ تام تېشىپ قېچىپ كەتسۇن ، ئاقساقالنىڭ ئۆلۈكىمۇ بىللە قېچىپ چىقىپ كېتەمدۇ ؟...سىلەر ئاقساقالنى ئۆلدى دەپ مەلۇم قىلغان ئەمەسمىدىڭلار؟!

ــ توغرا ، ئۇ ئۆلگەنىدى .
ــ ئۆلگەن بولسا ئۇنىڭ ئۆلۈكى قېنى ؟...زادى ئۇنىڭ ئۆلگىنىنى كىم كۆرگەن ؟ سەن كۆرگەنمۇ ؟
ئەمەلدارلار قاراۋۇللار باشلىقىغا تىكىلدى .
ــ بىزدە باغقا كىرىش ھوقوقى يوق ئىدى ،ــ دەپ ئېتىراز بىلدۈردى قاراۋۇللار باشلىقى ،ــ شۇ كۈنى ئەتىگەندە باغ ئىچىدە يىغا زار قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى . بىز نىمە ۋەقەبولغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن خاس خادىمنى كىرگۈزدۇق . ئارىمىزدا شۇنىڭغىلا باغقا كىرىش چىقىش ھوقوقى بېرىلگەن . ئۇ بىزگە ئاقساقالنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئېيتتى . بىز بۇ خەۋەرنى قائىدە بويىچە دەرھال ئوردىغا يەتكۈزدۇق .
بۇ گەپ بىلەن ھىلقى بىچارە كېكەچ بالاغا قالدى . ئەمەلدار كېكەچنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ سىلكىشتۇرۇپ تۇرۇپ سورىدى ؛
ــ ئېيتە سەن زادى ئاقساقالنىڭ ئۆلگىنىنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرگەنمۇ ؟ ئۇ نىمە بولۇپ ئۆلگەنىكەن ؟ قانداق ئۆلۈپتۇ ؟ سەن كىرگەندە ئۇنىڭ باللىرى نىمە قىلىۋاتقانىكەن ؟
كېكەچ كانىيىدىن چۈشىنىكسىز تاۋۇشلارنى چىقىرىپ قوللىرىنى شەرەتلەپ تىپىرلاپ كەتتى .
- بۇ نىمە دەيدۇ ؟ ــ دەپ ئەتىراپىغا قارىدى ھېچنىمنى چۈشەنمىگەن ئەمەلدار.
-ئۇنىڭ ئۆلگىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەنمەن ، دەيدۇ .
- بەلكىم ئۇ شۇچاغدا يالغاندىن ئۆلگەن بولۇپ يېتىۋالغاندۇر. ئۇلارنى قەيەردىن بولسۇن ئىزدەپ تېپىڭلار !
شۇنىڭ بىلەن شەھەر دەرۋازىسى ، شەھەر ئەتىراپى ، شەھەر كوچىلىرىدا جىددىي ئاختۇرۇش باشلىنىپ كەتتى . قاراۋۇللار ، پۇقراچە ياسانغان جاسوسلار قانداقتۇر بىر چايخانا ، ئاشخانىلارنىڭ ئۇتۇن ياغاچ قويىدىغان ئۆيلىرى ، سودىگەرلەرنىڭ ئامبارلىرىغا ئۇسۇپلا كىرىشەتتى . يولدىن ئۆتكەن گۇمانلىق ئادەملەرنى توختىتىۋېلىپ ئۇلارنىڭ چىرىيلىرىغا سەپ سېلىشاتتى . ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ ھېچقايىسى يانتاق ئاقساقال ۋە ئۇنىڭ باللىرىنىڭ چىرايىنى كۆرۈشمىگەنىدى . ئۆلۈپ كەتكەن يانتاق ئاقساقال ئۇلارنىڭ ئالدىغا دوقۇرۇپ قالغان تەقدىردىمۇ ھېچقايىسى تونىمىغان بولاتتى . شۇنداقتىمۇ ئۇلار قارغۇلارچە ئاختۇرىشاتتى . ئالدىراشلىق ئىچىدە ھەر تەرەپكە چاپاتتى ....
بۇ چاغدا يانتاق ئاقساقالنىڭ ئوغۇللىرى يىراقتىكى بىر يولدا ئالدىراش كېتىپ بارماقتا ئىدى .

توقسان توققۇز تىللا

يانتاق ئاقساقالنىڭ باللىرى «قاغىلىق باغ»دىن قېچىپ چىققان كۈنى كېچىسى شەھەرنىڭ بىر بۇلۇڭىدا دەككە دۈككە ئىچىدە تاڭ ئاتقۇزدى . تاڭ يورۇپ ،شەھەر دەرۋازىسى ئېچىلىشى بىلەنلا ئۇلار قانداقتۇر بىر كارۋانلار توپىغا قېتىلىپ شەھەر دەرۋازىسىدىن ئامان ئېسەن چىقىۋالدى .

يېنىك تىنىشىپ ، ئارقا كەينىگە قارىماي جىددى يول باستى . شەھەر دەرۋازىسى ئالدىدىكى ئۆلارنىڭ ھاياتىغا خەۋپ سالىدىغان ياساۋۇللار ئېغىر ئاييالتا ، قېلىچ ، گۈرزىلىرىنى تۇتقىنىچە بارغانسىرى يىراقتا قالماقتا ئىدى . شەھەر دەرۋازىسىدىن باشلاپ ھەر تەرەپكە قاراپ سوزۇلۇپ كەتكەن چوڭ يول ئۇلارغا ئەركىنلىك ۋەدە قىلىپ يېپىلىپ ياتاتتى .

سەھەرنىڭ سالقىنىدا قۇشلار كۆڭۈللۈك چۇرقىرىشاتتى . شەھەردىن چىققان يولوچىلار شۇ يوللار بىلەن دېھقانلار ، كاسىپلار ، ئوتۇنچىلار شەھەرگە قاراپ ئالدىراپ ئېقىشاتتى .

ھازىرچە ئاكا ئۇكىلار تېخى ئەركىنلىكنىڭ ئۆزلىرىگە تولۇق قايتىپ كەلگىنىگە جەزىم قىلىشالمايتى . ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ چىققان لەشكەرلەر ھېلىلا ئۇلارنى تۇتۇپ كېتىشى ، ئەڭ قاتتىق جازالار بىلەن جازالاپ ، قاراڭغۇ زىندانلارغا بەند قىلىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى . شۇڭا ئۇلار دەسلەپكى بىر قانچە كۈن ئىچىدە توختىماي ، كېچە كۈندۈز دېگۈدەك ئالدىراش يول بېسىشتى . يىگىتلەرنىڭ بىرى سەپەرنى ھاپاش قىلۋالغانىدى . يەنە بىرى قوينىغا تىللا قاچىلانغان خالتىنى سېلىپ ، مۈرىسىگە ئۆزۈق تۈلۈك سېلىنغان تۇگۈنچەكنى ئارتىپ كېتىپ باراتتى . ئۇلار ئاچا يوللارغا كەلگەندە ئەڭ خىلۋەت يوللارنى تاللايتى . زىرائەت مايسىلىرى يەلپۈنۈپ تۇرغان ئېتىزلىقلار ئارىسىدىن كەتكەن ئاياغ يوللار بىلەن مېڭىپ قانداقتۇر بىر يېزىلار ياكى سۇپىسۇزۇك سۇلار ئېقىپ تۇرغان ئۆستەڭلەرنىڭ يېنىدىن چىقىپ قالاتتى . يېيىلىپ ئاققان سۇ ئاستىدا رەڭمۇ رەڭ تاشلار پارقىراپ تۇراتتى . تاشلارنىڭ يالتىراشلىرى كىشىگە ئېقىۋاتقان سۇنىڭ سۈزۈك ۋە تازىلىقىدىن خەۋەر بېرىۋاتقاندەك قىلاتتى . بەزىدە ئۇلار سۇ بويىدا توختاپ ، بوغچىلىرىدىكى ناننى سوغوق سۇغا چىلاپ مەزە قىلىپ يەيتى ـ دە ، ھەش پەش دىگۈچە يەنە كۆزدىن غايىپ بولۇشاتتى . كېچىلىرى ئۇلار ئوچۇق دالا ياكى قانداقتۇر بىر تاشلاندۇق ئۆيلەرنىڭ ئۆگزىلىرىدە ئۆگدەپ بىر ئاز كۆزنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىپلا يەنە يولنى داۋام قىلىشاتتى . ئۇلارنىڭ ئۆز ئارا قىلىشقان گەپلىرىمۇ ناھايىتى قىسقا ئىدى . جىمجىت يول بېسىپ ، كۆپىنچە ئۆز خىياللىرى بىلەن بەند بولاتتى .

« خىلۋەت بىر جايىنى تېپىپ خالتىدىكى تىللالارنى ساناپ كۆرىمىز،ـ دەپ خىيال قىلاتتى چوڭ ئوغۇل ئۆمەر ،ـ ئەلۋەتتە مەن چوڭ بولغاندىن كېيىن تىللالاردىن كۆپرەك ئېلىشقا ھەقلىقمەن ، چوڭنىڭ ئۈلۈشى ئەلۋەتتە چوڭ بولىدۇ،ـ دە. ئاندىن يۇرتقا بېرىپ بىر باغلىق قورو سېتىۋالىمەن . بازار ئىچىدە گەزمال دۇكىنى ئاچىمەن ...ھەر قانچە تەكلىپ قىلىشسىمۇ ياكى ئامەت كېلىپ قالسىمۇ شەھەرگە ئاقساقال بولمايمەن ....»

ئاتىسىنىڭ ئېچىنىشلىق ھاياتى ئۆمەردە ئەنە شۇنداق تەسىرقالدۇرغانىدى . ئۇ پۇقرا بولۇپ ياشاشنى ، پۇقرابولغاندىمۇ قانداقتۇر ئىسسىق ئوچاق ياكى ھور بىلەن بىخسىپ كەتكەن ئاشخانىدا كۈن ئۆتكۈزىدىغان ئاشپەز ، ئۆمرى كۈرسىدا مۈكچىيىپ ئۆتىدىغان موزدوز ۋە ياكى پىزغىرىم ئىسسىقتا قىززىق تۆمۈرگە بازغان ئۇرىدىغان تۆمۈرچى ئەمەس ، بەلكى قورساقنى توقلاپ چىقىپ ، سالقىن دۇكىنىدا بۇرتىنى تولغاپ چېيىنى ئىچىپ خاتىرجەم ئولتۇرۇپ سودىسىنى قىلىدىغان سودىگەر بولۇشنى خالايتى .

«تىللالارنى ئاكام ئىككىمىز باباراۋەر بۆلۈشۋالىمىز ياكى مەن كىچىك بولغاندىن كېيىن تىللالاردىن كۆپرەك ئېلىشقا ھەقلىقمەن ،ـ دەپ ئويلىناتتى

ئىككىنجى ئوغۇل بارات ،ـ مەن يۇرتقا بېرىپ كاتتا باينىڭ قىزىغا ئۆيلىنىمەن ، باينىڭ قىزى چىرايلىق بولمىسىمۇ مەيلى ، دادىسىنىڭ پۇلى جىقراق بولسا بولدى . كېيىن قېيىناتامدىن كۆپلەپ

مىراس ئالىمەن ، سەت قىزنى خوتۇن قىلغاندىن كېيىن ئەلۋەتتە مىراسنى بولسىمۇ كۆپرەك بېرىدۇ ـدە ، ... ئاندىن پۇللىرىمنىڭ ھەممىسىنى قوشۇپ دومىلىتىپ ، بىرنى ئون ، ئوننى يۈز قىلىمەن . خوتۇندىن يەنە ئىككىنى ، ئۈچنى ، ئوننى ئالىمەن ، ئەلۋەتتە كېيىنكى خوتۇنلىرىمنى تاللاپ ، شەھەرنىڭ ئەڭ چىرايلىق قىزلىرىدىن ئالىمەن ، ھەر بىر خوتۇنۇمغا ئايرىم باغلىق ھويلىلارنى قىلىپ بېرىمەن . ھەر كېچىسى ئۇلارنىڭ قېشىدا نۆۋەت بىلەن قونۇپ چىقىمەن...»

ـ ئاكا ، بىز نەگە بارىمىز ؟ مېنى نەگە ئاپىرىسىلەر؟ـ دېگەندەك سۇئاللار بىلەن ئۆز ئاكىلىرىنىڭ خىياللىرىنى پات پات بۆلۈپ قوياتتى سەپەر .

ـ ھە ، سېنىما؟....سېنى ئۆز شەھىرىمىزگە ئەكىتىۋاتىمىز .

ـ ئويىنىتىپ كېلەمسىلەر؟

ـ ئۇ دىگەن ئۆزىمىزنىڭ يۇرتى ، سەنمۇ ئەمدى شۇ يەردە چوڭ بولىسەن .

ـ ئۇ يەر يىراقمۇ ؟

ـ يىراق ، بىز سېنى كۆتۈرۈپ ئاپىرىمىز .

ـ ئاتام قېنى ؟

ـ ئاتام ھېلىقى باغدا قالدى .

ـئۇ كەلمەمدۇ؟

ـ ئارقىمىزدىن كېلىدۇ ....

سەپەر ھەممىدىن خوشال ئىدى . شۇ كىچىكچە ئۇنى ھېچكىممۇ مۇنداق ئۇزاق كۆتۈرۈپ ئويىنىتىپ باقمىغان . ئۇ جاھاننىڭ ھېلىقى تۆت تام بىلەن قورشالغان باغقا قارىغاندا شۇنچە كەڭلىكىگە ، يىراقلاردىكى ئۇپۇق سىزىقىغا ، قۇياشنىڭ ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى لاۋۇلداپ چوغ بولۇپ ئۇپۇقتىن كۆتۈرۈلۈپ ، يەنە شۇنداق قىپقىزىل شەپەق ئىچىدە غايىپ بولىدىغانلىقىغا ھەيران بولاتتى . ئۇ ئىسسىق قوللىرى بىلەن ئاكىلىرىنىڭ بويىنىنى چىڭ قۇچاقلاپ ، ھەممىسىگە شادلىق ئىچىدە نەزەر سالاتتى .

بارا بارا ئاندا ساندا ئۇچراپ تۇرىدىغان مەھەللىلەرمۇ تۈگەپ ، كۆز يەتكۈسىز چۆل يوللىرى باشلاندى . بىر كۈنى ئۇلار يىراقتىن بىر ئۆيىنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ ، شۇ تەرەپكە قاراپ مېڭىشتى . ئەسلىدە ئۇلارنىڭ كۆرگىنى ئۆي ئەمەس ، تاشلىنىپ قالغان كوناتۈگمەن ئىدى . ئاكا ئۇكىلار تۈگمەنگە يېقىنلاپ ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ كۆرۈشتى . تۈگمەننىڭ ئۆيلىرى قىيسىيىپ پاكارلاپ كەتكەن ، تۈگمەن ئىچىنى قېلىن تور قاپلاپ ، تورۇسلارنىڭ چىرىگەن ياغاچلىرى قارداپ ساڭگىلاپ قالغانىدى . بۇ يەر كىشىگە ھېلىقى قەدىمكى چۆچەكلەردىكى كېچىلىرى جىنلار ئۇسۇلغا چۈشۈپ ، كارۋانلارنى يولدىن ئازدۇرىدىغان تۈگمەنلەرنى ئەسلىتەتتى . تۈگمەن ئارقىسىدىكى كونا ئۆستەڭنىڭ بويىدا ئۆسۈپ تۇرغان يوغان بىر تۈپ ئۈجمە شاخلىرىنى كەڭ يېيىپ ، ئەتراپىقا سايە تاشلاپ تۇراتتى . ئۈجمە شېخىدا

قارىغۇجا ، قۇشقاچلار چۇرۇقلىشىپ ئۈجمە يېيىشمەكتە ئىدى . يەرگە چۈشكەن يوغان ئاق ئۈجمىلەر پاكىز قوم ئۈستىدە پارقىراپ تۇراتتى . بۇ ھەيۋەتلىك ئۈجمە دەرىخىنىڭ يىلتىزلىرى ئېھتىمال يەرنىڭ قات قاتلىرىغا تارقىلىپ ، ناھايىتىمۇ چوڭقۇردىن سۇ ئىچىدىغاندۇر . شۇڭا ئۇ بۇ يەردىكى قۇرغاقچىلىق ، بوران چاپقۇنلارغا پەرۋا قىلماي قەيسەرلىك بىلەن ياشناپ تۇرغانىدى . ئۇ بۇ يەردىكى نۇرغۇن ئىشلارنىڭ گۇۋاھچىسى ئىدى . بۇ ئەتراپ قايسى زامانلاردا ئاۋات بولغان .

بۇ تۈگمەنلەرنى كىملەر ياساتقان ، بۇ يەرلەر قاچاندىن باشلاپ قۇملىشىپ كەتكەن ، بۇ ئەسكى تۈگمەن قانچە جىن شەيتان ، ئوغرى قاراقچى ، مۇساپىرلار ئۈچۈن قونالغۇ بولغان ؟ ـ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بۇ ئۈجمە ئۆندىمەي ئېسىدە ساقلايتى . بۈگۈن ئۇ يەنە يېڭى بىر ۋەقەنىڭ شاھىتى بولۇپ قالدى .

ـ بۇ يەردە بىردەم ئارام ئالايلى ، ماك ، سەپەر ، سەن بىربىر ئۈجمە تېرىپ يە ! ـ دېدى سەپەرنىڭ ئاكىلىرى .

سەپەر يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۈجمە تېرىپ يېيىشكە باشلىدى . سەپەرنىڭ ئاكىلىرى بوغچىلىرىنى يېنىغا قويۇپ ، پۇت قوللىرىنى سۇنۇپ ئەتراپقا قاراشتى . تۆت ئەتراپ ئادەمسىز چۆل ئىدى . بۇ تۈگمەننىڭمۇ تاشلىنىپ كەتكىنىگە ئۇزۇن يىللار بولغان بولسا كېرەك ، تۈگمەنگە كېلىدىغان سۇ ئورنىنىڭ ئىزنىمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەنىدى .

ـ قېنى خالتىنى تۆك ، ئۆنىڭدا قانچىلىك دۇنيا باركىن ،ـ دېدى بارات ئاكىسىغا .

ئۆمەر ئالدىدىكى يەرنى پۈۋدۈپتىپ ، تېرە خالتىنىڭ ئاغزىنى دۈم قىلدى . تىللالار كۆزنى چاقنىتىپ ، يېنىك جاراڭلاش بىلەن يەرگە تۆكۈلدى .

ـ ئوھۇي !ـ دەۋەتتى بارات ، ـ قارا ، ئۇ ئاجايىپ ساپ ئالتۇندىن قۇيۇلغانىكەن .

ـ ئەلۋەتتە ئاتام بىزگە ناچار نەرسىنى ساقلىمايدۇ ـ دە! ـ دەپ تەستىقلىدى ئۆمەر .

ئاكىلىرىنىڭ ئاجايىپ پارقىراق بىر نەرسىلەرنى يەرگە تۆككەنلىكىنى كۆرگەن سەپەر ھەيران بولۇپ يۈگۈرگىنىچە يېتىپ كەلدى . ئۇنىڭ كۆزىگە بۇ دۈپدۈگىلەك نەرسىلەر دومىلىتىپ ئويناشقا ئەپلىك ئويۇنچۇقتەك كۆرۈندى ـ دە ، قولىنى سۇندى :

ـ ھەي ، بىزنى ئېلىۋەتمەيتۇرمە ! ـ دەپ سەپەر قولىغا ئالغان بىر تال تىللانى تارتىۋالدى بارات ،

ـ قېنى ساناپ باقايلى ، ھەممىسى بولۇپ قانچىكىن ؟

ئۆمەر تىللالارنى ساناشقا باشلىدى . بارات پۈتۈن دىھقىتى بىلەن ئاكىسىنىڭ قولىغا قاراپ ئۆمۇ ئىچىدە ساناۋاتاتتى .

ـ بىر ، ئىككى ، ئۈچ ، يىگىرمە ، قىرىق ، ئەللىك ... توقسان توققۇز !

ئاكا ئۇكا بىر بىرىگە ئۆندىمەي قاراپ قويۇشتى ـ دە ، تىللالارنى يەنە ھەر قايسىسى ئۆز ئالدىغا ساناپ بېقىشتى ، تىللا جەمئىي توقسان توققۇز دانە ئىدى .

ـ نىمىشقا توقسان توققۇز بولىدۇ ـ دەپ ھەيران بولدى بارات .

ـ ئۇ نىمە دىگىنىڭ ؟

ـ نىمە دىگىنىم بولاتتى ، نىمىشقا توقسان توققۇز بولۇپ قالىدۇ ؟ دەۋاتىمەن .

ـ توقسان توققۇز بولغاندىن كىيىن توقسان توققۇز بولمامدۇ !

ـ ياق !ـ دەپ بېشىنى چايقىدى بارات .

ـ ئەمىسە ، سىنىڭچە قانچە بولسا بولاتتى ؟

ـ ئەلۋەتتە يۈز بولىشى كېرەك ـ دە!

ئۇلار تىللا سالغان خالتىنى ئۆرۈپ قېقىپ ، ئىچىنى ئۆرۈپ قاراپ بېقىشتى . بىرەر تال تىللا ئەتراپقا دومىلاپ كېتىپ قالدىمىكىن دەپ تۆت تەرەپكە تەڭ قاراشتى

. ئاخىردا تىللالارنى يەنە باشقىدىن ساناشتى . تىللا توقسان توققۇز ئىدى .

ـ دېمەدىممۇ ئەنە ، تىللا توقسان توققۇز تۇرمامدۇ .

ــ ياق ، يۈز بولىشى كېرەك ، ــ دەيتى بارات ئۆز سۆزىنى تەكرارلاپ .
ــ نىمىشقا ؟ــ دەپ سورىدى ئۆمەر تېرىكىپ .
ــبىزگە ئاتام ھەرگىزمۇ بىر كەم يۈز تىللانى مىراس قىلىپ قالدۇرمايدۇ ، توقسان توققۇزنى ساقلىغان ئادەم جەزمەن يەنە بىر تىللانى قېتىپ يۈز تىللا قىلىپ قويىدۇ .
ــ مەن ساڭا نىمىشقا دەۋاتىمەن ؟
ــ نىمىشقا بولاتتى ، شۇنداق بولغاندا بۇ تىللالارنى ئىككىمىز تويتوغرا ئەللىك دانىدىن تەڭ بۆلۈشۋالالايمىز .ــدە!
ــ بەلكىم ئاتام مېنى چوڭ بولغاندىن كېيىن ئەللىكنى ، سېنى كىچىك بولغاندىن كېيىن قىرىق توققۇزنى ئالسۇن دەپ ئويلىغاندۇر ،ــ دېدى ئۆمەر .
ــ مىراس ھەققى دىگەن چوڭ كىچىككە ئوخشاش ...
ئۇلار تىللالارنى خۇددى شۇنداق قىلسا كۆپىيىپ قالىدىغاندەك قايتا ئارلاشتۇرىۋېتىپ يەنە باشقىدىن ساناپ چىقىشتى ، بارات ئۆزە تۇرۇپ سانىسا ئۆمەر ئولتۇرۇپ ساناپ باقتى . مەيلى ئۇلار قانداقىسىگە سانىسۇن تىللا يەنىلا توقسان توققۇز ئىدى .
ــ بەلكىم ئاتام مېنى كىچىك بولغاندىن كېيىن ئەللىكنى ، سېنى چوڭ بولغاندىن كېيىن قىرىق توققۇزنى ياكى بولمىسا مېنى ئاتمىشنى سېنى ئوتتۇز توققۇزنى ئالسۇن دېگەن بولسا كېرەك ،ــ دېدى بارات .
ــ راست دەيسەن ، ئاتام سېنى تىللالارنىڭ ھەممىسىنى ، مېنى قۇرۇق خالتىنى ئالسۇن ، دىگەن بولىشىمۇ مۇمكىن !ــ دەپ ئاچچىق تەنە قىلدى ئۆمەر .
تىللالارنى زادى قانداق بۆلۈشۈش توغرىسىدا ئىككى ئوغۇل ئۇزاق دەتالاش قىلدى . لېكىن ، زادىلا كېلىشەلمىدى . ئاكىلىرىنىڭ نىمىشقا شۇنچىلىك قىزىرىشىپ ، بىر بىرى بىلەن ۋارقىرىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلەلمىگەن سەپەر سالقىن شامال ئۇرۇپ تۇرغان ئۆجمە سايىسىدە ئولتۇرۇپ ئۇگىدەپ قالدى . ئۇنىڭ سەبىي چېھرىدە قۇياشنىڭ ئۆجمە يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن ئۆتكەن ئۇششاق نۇرلىرى جىمىرلايتى . سەپەرنىڭ ئاكىلىرى ئاشۇ تىللالاردا سەپەرنىڭمۇ ھەققى بارلىقىنى ، توقسان توققۇز تىللانى ئۈچكە بۆلگەندە تويتوغرا ئوتتۇز ئۈچ تىللادىن بولىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرمەسلىككە تىرىشاتتى . ھەر ئىككىسى كۆڭلىدە بۇ ھەقتە ئويلانغان بولسىمۇ ، بۇ گەپنى ئاغىزىدىن چىقىرىشقا پېتىنالماي ، ھە دەپ ئۆزلىرىنىڭ تالاش تارتىشىغا چۈشۈپ كېتەتتى . ئۇلارنىڭ نەزىرىدە سەپەر ئۆز ھەققىگە ئىگە بولۇشقا تېگىشلىك بولمىغان گۆدەك ئىدى . شۇنداق بولسىمۇ ، ئاخىرىدا چوڭ ئوغۇل ئۆمەر قېينىلىپ تۇرۇپ سەپەر ھەققىدە ئەسكەرتتى .
ــ راست ، سەپەرچۇ ؟ ...ئۇنىڭمۇ ئاز تولا ھەققىنى بۆلۈپ قويىشىمىز كېرەكقۇ ؟
ــ ئۇ تېخى كىچىك تۇرسا، تىللانى نىمە قىلىدۇ ؟
ــ كىچىك بولسا چوڭ بولمامدۇ ؟
ــ ئۇنى كىم بېقىپ چوڭ قىلىدۇ ؟
ــ ئەلۋەتتە ئىككىمىز .
ــ ھەببەللى ، ئىككىمىز بېقىپ چوڭ قىلىدىغان بولغاندىن كېيىن ، تىللانى ئىككىمىز تەڭ بۆلىشۋالساق بولىدۇغۇ.
ــ بولمايدۇ . ئۇنىڭ ئۈلشىنى ئايرىپ قويۇپ ، سەپەر چوڭ بولۇپ ئەقلىنى تاپقاندا ، مانا ماۋۇ

ئاتاڭدىن ساڭا تەگكەن مىراس ، دەپ چىرايلىق قولىغا تاپشۇرغىنىمىز دۇرۇس .

ــ ئۇنداق بولسا ،ــدېدى بارات ،ــ سەپەرنىڭ ئۆلىشىنىمۇ ماڭ قېتۇەت ، سەپەرنى ئۆزۈم بېقىپ چوڭ قىلىمەن .

ــ بۇ گەپچە سەن ئاتمىش ئالتە تىللا ئالسەن ، مەن ئاران ئوتتۇز ئۈچ تىللا ئالامدىمەن ؟

ــ شۇنداق بولىدۇ ـ دە!

ــ بولمايدۇ ، سەن ئۇنىڭ ھەققىنى خەجلەپ قويسەن . چوڭ بولغاندىن كېيىن ئۇنى ئۆزۈم بېقىپ تەربىيلەي .

ــ شۇنداق قىل ، ئۇكىمىزنى بېقىپ ئالىدىغان ساۋاپنى ساڭا ئۆتۈنۈي ، ئەمما ، ئالتۇننى تەڭ بۆلۈشۈۋالىمىز .

ــ پاھ ، نىمىدىگەن ئۇستاتلىق بۇ ـ ھە! سەن باقساڭ ئۆلۈشنى ئۆزۈڭگە قېتىۋېلىپ باققۇدەكسەن ، مەن باقسام ھېچنىمە ئالمىغۇدەكمەن ، ئۇنداقتا سەپەرنىڭ ھەققى نەگە كېتىدۇ ؟...

مەن ئاتمىش ئالتە تىللا ئالىمەن ، ساڭا ئوتتۇز ئۈچى قالىدۇ .

ــ پاھ، سەنچۇ ؟...سەن ئۇنى باقمەن دەپ قويۇپ ئۇنىڭ ھەققىنى خەجلىۋالماسەنكەن ؟

ـ ئۇنداق بولسىچۇ مۇنداق قىلايلى ، تىللالارنى تەڭ ئۈچكە بۆلۈپ ، سەپەرنىڭ ھەققىنى ئايرىپ قويايلى ، يۇرتقا يېتىپ بارغاندا تىللالارنى خالىس بىر مويسىپىتنىڭ قولىغا تۇتقۇزايلى . سەپەر چوڭ بولغاندا شۇ كىشىنىڭ قولىدىن ئۆز ھەققىنى تاپشۇرۇۋالسۇن . ئەمدىغۇ باشقا گېپىڭ يوقتۇر ؟

ئاكا ئۇكا ھەر ئىككىلىسى جىمىپ كەتتى . سەپەر ھېچنىمىدىن بىخەۋەر تاتلىق ئۇخلىماقتا ئىدى . ئەگەر بۇ كىچىككىنە بالىغىمۇ ئالتۇنلارنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى بېرىۋېتىدىغان ئىش بولسا ، ئۇمەرنىڭ ئاچماقچى بولغان گەزمال دۇكانلىرىغا تەسىر يېتەتتى . باراتنىڭ ئالماقچى بولغان خوتۇنلىرىنىڭمۇ سانى كەم بولاتتى .

ـ بىز بىمە دەپ سەپەرگىمۇ بىر ئۆلۈش بەرگۈدەكمىز ؟ئۇ دىگەن باشقا بىر خوتۇننىڭ بالىسى تۇرسا؟ــ دېدى بارات .

ــ باشقا خوتۇندىن بولغان بولسىمۇ ، يەنىلا ئاتامنىڭ پۇشتى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەپەرنىڭ ئانىسى بىزنىمۇ جاپايىمىزنى تارتىپ چوڭ قىلغان ....

ــ بىز ئۇنى يەلكىمىزگە مىندۈرۈپ «قاغىلىق باغ»دىن قوتۇلدۇرۇپ چىقتۇق . چوڭ بولغاندا ئۇ بىزگە رەھمەت ئېيتسا بولىدۇ . شۇنىڭ ئۆزىمۇ يېتەرلىك !ــ دەپ ئاكىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى بارات .

ئۇلار يەنە ئۆزاققىچە جىمىپ قېلىشتى . سەپەر توغرىسىدىكى خىياللار بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۇلار توقسان توققۇز تىللانىڭ جېدىلىنى بىردەملىككە ئۇنتۇدى . توقسان توققۇز تىللانىڭ بىر كەم بولۇشى ئانچە چوڭ گەپ ئەمەس ، قەدىمى ھېكايىلەردە ئېيتىلغاندەك ، توقسان توققۇزنى بەرگەن خۇدايىم ئەلۋەتتە يەنە بىرىنىمۇ بېرىدۇ . ئەمما ، مۇنۇ ئۇخلاۋاتقان سەپەرنىڭ تىللالارنىڭ نەق ئۈچتىن بىرىنى ئەكىتىشى چوڭ خەۋپ ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار بۇ كىچىك بالىنى قاچانغىچە يەلكىسىگە مىندۈرۈپ كۆتۈرۈپ يۈرىدۇ ؟ ....ئۇمەر بىلەن بارات ئويلىغانسىرى سەپەرنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ئوشۇقچە يۈك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشتى .

ئالتۇن دىگەن بۇ سېرىق نىجىس ئۆز يالتىراشلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەقلىنى بۇلغاپ ، ھجدانىنى خىرەلەشتۈرمەكتە ئىدى ....

ــ ھەي ، بىز نىمىشقا ئۇنى شۇ « قاغىلىق باغ»قىلا تاشلاپ كەلمىگەن بولغىيتۇق ؟ــدېدى باراك .

ــ ياخشىسى ئۇ تۇغۇلمىغان بولسا بوپتىكەن ،ــدېدى ئۆمەر .

ـ ھېلمۇ بولسا ئۇنى تاشلاپ قاچايلى ، ــ دېدى باراك ئىچى قارىلىق بىلەن .

ــ مۇشۇ چۆل جەزىرىگىمۇ ؟

ــ شۇنداق ، مۇشۇ يەرگىلا قويۇپ كېتەيلى ، قارا ، ئۇ ھېچنىمىنى تۇيماي تاتلىق ئۇخلاۋاتىدۇ .

ــ بۇ گېپىڭمۇ توغرىدەك قىلىدۇ ، ــ دەپ قوشۇلدى ئۆمەر ، ــ ئەگەر خۇدا ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۈزۈن قىلغان بولسا ، مۇشۇ يەردىمۇ بىر سەۋەپ بىلەن ئۆسۈپ چوڭ بولىۋېرىدۇ .

مۇبادا ئۇنىڭ ئۆمرى قىسقا يارالغان بولسا ، بىز كۆرۈرۈپ يۈرگىنىمىز بىلەنمۇ بەربىر ئۆلۈپ قالىدۇ .

ئۇلار قىلماقچى بولغان جىنايىتى ئۈچۈن ئۆز ۋىجدانىنى ئالدايدىغان ئاشۇنداق بىر پەتىۋانى توقۇپ چىقىشتى ـ دە ، چېچىلىپ ياتقان تىللالارنى يىغىپ تېرە خالتىغا قايتا سېلىپ ، ئۈچمە تۈۋىدىن يۈتىنىڭ ئۈچىدا مىڭىپ يىراقلاپ كېتىشتى .

خۇدا بەرگەن ھەمراھ

سەپەر ئويغىنىپ كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ئەتىراپىغا قارىدى. ئىگىزدە كۆك ئاسمان ، ئۇنىڭ ئاستىدا ئۈجمە يۇپۇرماقلىرى كۆرۈندى . ھەممە ياق جىمجىت كەتكەن بولۇپ ، ئاكىلىرىنىڭ ۋاق چۇقى ئاڭلانمايتى . سەپەر ھەيران بولۇپ ئورنىدىن تۇردى . ئاكىلىرىنى ئىزدەپ ئۇ ياق بۇ ياققا يۈگۈردى . ئەتراپتا ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . سەپەرنى يالغۇزلۇق ۋەھىمىسى ۋە قورقۇنچ باستى ـ دە، ۋارقىراپ يىغلىۋەتتى .

« ئاكا ، ئاكا!»

ئۇنىڭ كۆچەپ ۋارقىراشلىرىغا ھېچ تەرەپتىن جاۋاپ بولمىدى . ئەتىراپتىن چۆشنىڭ تىنچىقى كەتمىگەن بولۇپ ، ئىسسىقتىن پايانسىز چۆل ھۇۋۇلداپ تۇراتتى ، بالا ئۇياق بۇياققا يۈگۈرۈپ ، يەنە بۇ ئەتىراپقا بىردىنبىر سايە تاشلاپ تۇرغان ئۈژمىنىڭ ئاستىغا قايتىپ كېلەتتى . بەزىدە ئۇ ئۆزىنىڭ ئاكىلىرىنى ، يالغۇزلۇقنى ئۇنتۇپ قېلىپ ، سەكرەپ يۈرگەن چېكەتكىلەر ، تىرىشىپ ئۈزۈق ئىزدەۋاتقان چۈمۈلىلەرگە قاراپ تۇرۇپ قالاتتى . ئۈجمە تىرىپ يەيتى . بىلەيدەك سىلىق دۇمبىلىرىنى پارقىرىتىپ غىل پال ئۆتۈپ كېتىدىغان كەسلەنچۈكلەرنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتەتتى ـ دە ، يەنە يىغلاشقا باشلايتى .

« ئاكا ، ئاكا !...»

بارغانسىرى ئۈجمە سايىسى ئۆزىراپ ، كۈن غەرىپكە قىيسىشقا باشلىدى . سەپەرنىڭ «ئاكا ، ئاكا !» دەپ ۋارقىرىغان ئېچىنىشلىق ئاۋازى كەك بوشلۇقتا يېيىلىپ ، قۇملۇقلارغا سىڭىپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى . سەپەرنىڭ يىغلاۋېرىپ باشلىرى قۇرىدى . شۇ چاغدا يىراقتىن بىر

ئېشەكلىك كىشىنىڭ قارىسى كۆرۈندى . ساقاللىق كەلگەن بۇ ئادەم ئېشىكىنى دېۋىتىپ ، قانداقتۇر بىر ناخشىغا غىڭشىپ كېلەتتى . ئۇنىڭ ئېشىكى خوجايىنىنىڭ پەيزىنى بۇزماسلىقتا تىرىشقاندەك ئۇششاق چامداپ ، سىلىق يورغىلايتى . ئېشەكنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن ئاپئاق چاڭ تۇتۇندەك يېيىلىپ ئارقىدا قالاتتى . ... ئىشەك تۇيۇقسىز توختاپ بوۋاينىڭ ناخشىسىنى ئۈزۈپ قويدى . ئۇ ھەيران بولۇپ ئېشىكىگە قارىدى . ئېشەك قانداقتۇر بىر چاغلاردا بۇ يولدىن ئۆتكەن چىشى بۇرادىرىنىڭ تىزىكىنى پۇراپ ئۈنىگدىن
قالغان لەززىتىنى پۈتۈن بەدىنىگە سىڭدۈرمەكچى بولۇپ تۇمشۇقىنى ئاسمانغا كۆتۈرمەكتە ئىدى . بوۋاينىڭ نىملەرنىدۇر دەپ غودۇڭشىپ ،ئېشەكنى ئۇرماقچى بولۇپ كۆتۈرۈلگەن قوللىرى ھاۋادا ئېسىلىپ قالدى . ئۇنىڭ قۇلىقىغا يىراقتىن كىمدۇر بىرىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك قىلغانىدى. ئېشەكمۇ قۇلاقلىرىنى دىك قىلغىنىچە ئالدىغا تىكىلىپ تۇراتتى .
« ئاكا !...ئاكا!...»
ئەمدى بوۋاي ئاۋازنى ئېنىق ئاڭلىغاندەك قىلدى . « بۇ چۆلدە ، كونا تۇگمەننىڭ قېشىدا كىمنىڭ ئاۋازى بۇ ؟ خۇداغا ئامانەت ، بۇ يەر ئەزەلدىن تەكشى جاي بولمايدىغان ، بىزنى ئىنس جىن چاقىرىۋاتامدىغاندۇر؟...» دەپ پىچىرلىدى بوۋاي ئۆز ئۆزىگە .
« ئاكا !...ئاكا !....»
« ياق ، بۇ بىر كىچىك بالىنىڭ يىغا ئاۋازىغا ئوخشامدۇ قانداق ؟» دېدى بوۋاي . ئۇ قولىنى سايىۋەن قىلىپ تۇرۇپ تۈت ئەتراپقا قارىدى . كونا تۇگمەن تەرەپتە بىرىنىڭ يۈگۈرۈپ يۈرگەنلىكىنى كۆردى ، « بۇ كۆپكۈندۈزدە نەنىڭ جىنى ، ئادەم بولسا كېرەك .» دېدى ـ دە، ئېشەكنىڭ بېشىنى بۇرىدى .
«ئاكا !..ئاكا!...»
بوۋاي كىچىك بالىنىڭ ئاۋازىنى ئېنىق پەرىق ئەتتى ـ دە، ئېشىكىنى تېقىمداپ ئىتتىكلەتتى .
سەپەر يىراقتا پەيدا بولغان قارا نەرسىنى كۆرۈپ تۇرۇپ قالدى . ئۇ ھەم قورقاتتى ، ھەم يېنىدا كىم بولسۇن بىر كىمنىڭ پەيدا بولىشىنى ئىزدەيتى . ئۇ يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ئېشەكلىك ئادەمنى كۆرۈپ يىغىسىنى توختاتتى . ئۇمىد بىلەن ئالدىغا تىكىلدى . ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى يۈز كۆزىنى ھۆللىگەن ، ۋارقىراۋېرىپ ئۈنى پۈتۈپ ھالىدىن كېتەي دەپ قالغانىدى . ئاق يۇزلۇك كەلگەن ، ئۆزۈن كىرپىكلىرى ئارىسىدا ياش تامچىلىرى يالتىراپ تۇرغان بۇ بالا شۇنچىلىك چىرايلىق ۋە ئوماق ئىدى . بوۋاي ئۇچۇق دالىدا ـ كۆز ئالدىدا پەيدا بولغان بۇ مۆجىزىگە ھەيران بولدى . « بۇ ئادەمسىز دەشتتە ، كونا تۇگمەن يېنىدا ، نىمە قىلىپ يۈرگەن بالا بۇ؟...»
بوۋاي ئېشەكتىن ئىرغىپ چۈشۈپ بالىغا قۇچاق ئاچتى . سەپەر بىر دەسسەپ ، ئىككى دەسسەپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى .
ـ يىغلىما ، ئوغلۇم ، كىمنىڭ بالىسسەن ؟ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭ ؟
بالا بوۋاينىڭ سوئاللىرىغا چۈشىنىكسىز جاۋاپ بەردى . ئۇ قانداقتۇر بۇ يەرگە ئۆزىنى ئويناتقىلى كەلگەن ئاكىلىرى ، ئۇلارنىڭ بۇ يەردە دۈگىلەك بىر نەرسىنى ساناشقانلىرى ، ئۆزىنىڭ ئۇجمە يىگەنلىكى ، كېيىن ئۇخلاپ قالغانلىقى ھەققىدە سۆزلەيتى .
ـ سېنىڭ ئاكىلىرىڭ قېنى ؟ ھە، سەن ئۇخلاپ قاپسەنمۇ ؟ سەن ئۇجمە يەۋاتقاندا ئۇلار نىمنى تالاشقان ؟... توختا ، ئۇلار سېرىق ، مانا مۇنداق دۈگىلەك نەرسلەرنى ساناشتىمۇ

؟...توققۇز ، توققۇز ، توققۇز ،دەپ ۋارقىراشتىمۇ ؟...
بوۋاي بالىدىن شۇنداق سۇئاللارنى سوراپ ، ئۇنىڭ بىر بىرىگە ئۇلاشمايدىغان گەپلىرىدىن بىر مەزمۇن چىقارغاندەك بولدى ، بالا ئىسسىق ۋە يۇمشاق قورساقلىرىنى بوۋاينىڭ تىزىغا تەككۈزۈپ ، بۇدرۇق قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ ساقىلىنى ئوينايتى . ئۇ ئەمدى ئۆزىنىڭ قورقۇنچىنى ئۇنتىغانىدى . ئالدىدا پەيدا بولغان بۇ ئادەم ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ساقاللىرى بىلەن ، ئۇ «قاغىلىق باغ» دا چېغىدا ھەر كۈنى قوينىغا كىرىپ ياتىدىغان ئاتىسىنى ئەسلەتتى .
ـ ئېھتىمال سېنىڭ ئاكىلىرىڭنىڭ بۇ چۆلدە كېتىۋېتىپ ... بەلكىم ، دەل مۇشۇ ئەسكى تۆگەمەننىڭ ئىچىدىن ياكى بۇ قېرى ئۆجمە ئاستىدىن نۇرغۇن ئالتۇنلارنى تېپىۋالغان بولسا كېرەك . ئالتۇن ئۇ شۇنداق ئىنسانىنىڭ ئەقلىنى ئېلەشتۈرۈپ ، كۆزىنى قارىغۇ قىلىپ ، ئېسىنى خىرەلەشتۈرىدۇ . شۇنىڭ بىلەن خوشاللىقىدا ئۇلار سېنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىپ قالغاندۇر ، ــ دەپ مۇلاھىزىسىنى داۋام قىلاتتى بوۋاي چاپىنىنىڭ پېشى بىلەن بالىنىڭ ياش يۇقى يۈزىنى سۈرتۈپ
تۇرۇپ ، ــ سەن قانداق قىلىپ ئۇخلاپ قالغانىدىڭ ؟ ئۆزۈڭ ئۇخلاپ قالدىڭمۇ ياكى ئاكىلىرىڭ پەپلەپ ئۇخلىتىپ قويدىمۇ ؟ ياكى بولمىسا سىلەرنىڭ ھەممىڭلارنى بىرەرى ئەپسۇن ئوقۇپ ئۇخلىتىپ قويۇپ ، ئاكىلىرىڭنىڭ تېپىۋالغان نەرسىسىنى ئەكەتتىمۇ ؟...ئۇنداقتا ، ئاكىلىرىڭمۇ مۇشۇ ئەتراپتا بولۇشى كېرەكتىغۇ ؟ يۈرۈ بىز قاراپ باقايلى .
بوۋاي بالىنى ئەگەشتۈرۈپ كونا تۆگمەننىڭ ئەتراپىنى تۇللۇق بىر ئايلىنىپ چىقتى . يىراق يېقىندا ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . بالا توختىماي ئاكىلىرىنىڭ گېپىنى قىلاتتى . ئۇلارنىڭ بىر نېمىنى توققۇز ، توققۇز دەپ سانىغىنىنى ئېيتاتتى . تۇرۇپلا ئېسەدەپ كېتەتتى .
ـ كۆڭلۈڭنى بۇزما ، ئوغلۇم ، مانا مەن سېنىڭ يېنىڭدا تۇرۇپتىمەنغۇ ، ــ دەيتى بوۋاي ،ــ سېنىڭ توققۇز ، توققۇزلا دېگىنىڭگە قارىغاندا ، ئاكىلىرىڭ تېپىۋالغان نەرسىلەر بەلكى توققۇز تىللا ياكى ئىككى توققۇز ــ ئون سەككىز تىللادۇر . ياكى بولمىسا توققۇزيۈز ، توققۇز مىڭ تىللادۇر ... سەن بىلمەيسەن ، بۇ توققۇز تولىمۇ ئۇلۇغ سان ، قارا ھەممىمىز ئانىمىزنىڭ قورسىقىدىن توققۇز ئاي توققۇز كۈن مۇددەتنى توشقۇزۇپ ، ئاندىن يورۇق دۇنياغا چۈشىمىز .
ھەرقانچە ئۇلۇغ شاھلارغىمۇ ، پەقەت توققۇز تازىملا قىلىمىز . ھەممە نېمىسى تەل كىشىلەرنى «توققۇزى تەل» دەيمىز . ئۇنىڭ تەل بولىشى پەقەت ئۇلۇغ تەڭرىگىلا خاس ... بەلكىم ، سېنىڭ قورسىقىڭ ئاچقاندۇر.
ـ سۇ !ــدەپ قۇرىغان لەۋلىرىنى يالىدى سەپەر .
ـ ئېسىم قۇرىسۇن !ــ دەپ ئېشەكى تەرەپكە بۇرۇلدى بوۋاي .
بوۋاي خۇرجۇندىن ياغاچ چۆچەكنى ئېلىپ ، ئېشەك ئۈستىدىكى تۇلۇمدىن سۇ قۇيدى ۋە بالىنىڭ قولىغا يەنە بىر پارچە نان تۇتقۇزدى . بالا ئىللىپ قالغان سۇنى تەشنالىق بىلەن سۇمۈردى . ئاندىن قولىدىكى ناننى ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلىدى . ئۇ تولىمۇ يېقىملىق ، كىشىنىڭ مەستلىكى كەلگۈدەك ئوغۇل ئىدى .
« كىم بىلىدۇ ،ــدەپ ئويلىدى بوۋاي ،ــ بۇ بالا خۇدا مېنىڭ يالغۇزلۇقۇمنى نەزەرگە ئېلىپ ئاسمانىنىڭ ئۆزىدىن ئالدىمغا تاشلاپ بەرگەن بىر ھەمراھدۇر . مەن ئۇنى ئەكىتىشىم لازىم . ھېلىلا كۈن ئولتۇرۇپ ، قاراڭغۇ چۈشىدۇ . بۇ يەردە بالىنىڭ قورقۇپ يۈرىكى يېرىلىشى ياكى ئۇنى چۆلنىڭ بۆرە قاپلانلىرى يەپ قويىشى مۇمكىن ...»

ـقانداق ئوغلۇم ، مېنىڭ بىلەن كېتەمسەن ؟ ئاكىلىرىڭ ئىسىگە كەلسە ، ئۆزلىرى كېلىپ ئىزدەپ تاپار ، بولمىسا سەن مېنىڭ ئوغلۇم بولسەن بولامدۇ ؟ ....يۈرۈ!

بالا بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى ــ دە ، ئېشەكنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى . بوۋاي ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى ئۇچلىقنى باشقىدىن تۈزەپ ، ئاۋال بالىنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ مىنگۈزدى ، ئارقىسىغا ئۆزى مىندى . سەپەر شۇ تاپتا ھەممىنى ئېسىدىن چىقارغان بولۇپ ، ئېشەككە مىنگەنگە خوشال ئىدى . بۇ ئاجايىپ ھايۋاننىڭ ئۇششاق قەدەم ئېلىپ كىشىنى تەكشى تەۋرىتىپ مېڭىشى ، تۈرۈپ تۈرۈپ ئۇزۇن قۇلاقلىرىنىڭ بىرنى ئىگىز بىرىنى پەس قىلىپ مىدىرلىتىپ قويۇشلىرى ئۇنىڭغا تولىمۇ قىزىزىق تۇيۇلاتتى . ئۇلارنىڭ ئالدىدا يىراققا سوزۇلغان چۆل يولى سوزۇلۇپ ياتاتتى . كونا تۈگمەن ۋە قېرى ئۈجمە بولسا بارغانسىرى يىراقتا قالماقتا ئىدى .

بوۋاينىڭ كىچىك بالىنىڭ ئاۋازىنى ئاۋازىنى ئاڭلىمىغىنىغا ئۇزۇن يىللار بولغانىدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىدە ئىللىق بىر ئېقىم داۋالغۇيتى. ئۇ ئاغزى بېسلماي بالىغا پاراڭ قىلىپ ماڭماقتا ئىدى .

ـ خۇدا قارغۇنى كۆزىدىن ئايرىسىمۇ ھاسىسىدىن ئايرىماپتۇ دېگەن مانا شۇ . مەن قېرىپ ، ساڭا ئوخشاش بىر ھەمراھقا تەشنا بولۇپ يۈرگىنىمگە ئۇزۇن يىللاربولدى . ھەر نامىزىمدا خۇدادىن تىلەيتىم . ياراتقان ئىگەم تەلەپكارلارنى نائۈمىد قويمايدۇ . مانا بۈگۈن تەلىپىم ئىجاۋەت بوپتۇ ...راست ، سېنىڭ ئىسمىڭ نىمىدا ؟

بالا بوۋاينىڭ سۇئاللىرىغا جاۋاب بەرمىدى . ئېشەكنىڭ بىر خىل تەۋرىنىپ مېڭىشى بىلەن ئۇنىڭغا ھارغىنلىق يېتىپ ، بوۋاينىڭ قورسىقىغا بېشىنى تىرىگىنىچە ئۇخلاپ قالغانىدى .

ـبوپتۇـدەيتى بوۋاي سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ،ـ بولمىسا سېنىڭ ئىسمىڭنى «چۆل ئوغلى » دەپ قويايلى . چۈنكى سەن ماڭا مۇشۇ چۆلدە ئۇچرىدىڭ ... بىزنىڭ بۇ چۆل مۆجىزىلەرگە باي ، بەلكىم سېنىڭ ئاكىلىرىڭ بۇ چۆلدە قانداقتۇر بىر غايىبانە خەزىنىلەرگە يولۇقۇپ ئەقلىنى يوقاتقاندۇر؟ ئۇ بايلىق شۇنچە كۆپ بولۇپ ، ئۇلار « توققۇز ، توققۇز » دەپ ساناپمۇ تۈگىتەلمەي قېلىشقاندۇر ؟ ئادەملەر مۇنداق تاسادىبەن بايلىققا يولۇققاندا بەزىدە خۇدانىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ .

... ياكى سېنىڭ ئاكىلىرىڭ ياشراق بولسا چىرايلىق بىرەر چوكاننىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ كېتىپ قالدىمۇ يە؟ خوتۇنلارنىڭ ئۆزىمۇ بىر ئېزىتقۇ .... بۇنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ تەقدىرى بىلەن بىلەن بولۇۋاتقان ئىشلار دېگىنە . تەقدىر بىر سەۋەبلەرنى قىلىپ سېنى ئاكىلىرىڭدىن ئايرىدى ، يەنە بىر سەۋەبلەر بىلەن ئىككىمىزنى بىر بىرىمىزگە ئۇچراشتۇردى . بولمىسا نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئېشىكىم دەل كونا تۈگمەننىڭ يېنىغا كەلگەندە توختاپ قالىدۇ ۋە مەن قانداق قىلىپ شۇنچە يىراقتىن سېنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىڭنى ئاڭلاپ قالىمەن ....

شۇنداق قىلىپ ، ئېشەكلىك بوۋاي سەپەرنىڭ ئىسمىنى « چۆل ئوغلى » قويدى . بوۋاي ياش ۋاقتىلىرىدىن تارتىپ مۇشۇ چۆللەردە ئوۋچىلىق قىلىپ، بازارغا ئوتۇن ئەكىرىپ سېتىپ تىرىكچىلىك قىلغانىدى . مۇشۇ ئەتراپتا چۆل يوللىرى كېسىشىدىغان بىر يەردە ھازىر ئۇنىڭ چايخانىسى بار ئىدى . چايخانا ناھايىتىمۇ ھەيۋەتلىك يوغىنىغان ئۈچ تۈپ توغراق يېنىغا ئورۇنلاشقان بولۇپ ، كىشلەر ئۇ يەرنى «ئۈچ توغراق » دەپ ئاتىشاتتى . توغراقلارنىڭ يۇپۇرماقلىرى بوۋاينىڭ چايخانىسى ئەتراپىغا قويۇق سايە تاشلاپ تۇراتتى . ئوتۇنچىلار ، چۆل يوللىرىدىن ئاندا ساندا ئۆتۈپ تۇرىدىغان يولۇچىلار بۇ يەردە توختاپ ، ئۇلاغلىرىنىڭ تۆشۋاغلىرىنى بوشىتىپ ئوتقا قويۇپ ، ئۆزى چاي ئىچىپ

ئۆتۈپ كېتەتتى .
بۇ ئەتراپتىكى شالاڭ ئۆسكەن توغراقلار بىر زامانلاردا بۇ جايدا شارقىراپ ئېقىپ تۇرغان ئېقىن سۇلارنىڭ بولغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ تۇراتتى . ھازىر بولسا ئەتراپ پايانسىز قۇملۇققا ئايلانغانىدى . جىرا ـ قاپتاللاردا يەنە قۇمۇش ، جىغان ، تۇشلغا ، يۇلغۇن ، قوڭغۇراقتىكەنلەر ئۈچراپ قالاتتى . بوۋاينىڭ چايخانىسى يېنىدىكى باراقسان ئۆسكەن بىر تۈپ يۇلغۇننىڭ تۈۋىدە مۆجىزىدەك بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرىدىغان بىر بۇلاق بار ئىدى . بۇلاقنىڭ سۈيى ئەتراپتىكى قۇمغا سىڭىپ كېتەتتى . بۇلاق ئەتراپىدىكى نەملەشكەن يەرلەردىن كۆلەپ چىققان ياش توغراق نوتىلىرى ، ئۈششاق يۇلغۇن شاخلىرى بۇلاق سۈيىنى توراپ ، ئۇنى توپا چاڭ ۋە يات كۆزلەردىن ساقلاپ قالاتتى . تۇمۇز كۈنلىرى بۇ بۇلاقنىڭ سۈيى شۇنچىلىك مۇزدەك ۋە تەملىك ئىدى . بوۋاينىڭ ئاشۇ بۇلاق سۈيىدە قايناتقان چېينى ئىچكەن يولۇچى بىر ئولتۇرۇشدا بىر قانچە چەينەكنى بىكار قىلىپ ، تەرلىرىنى ئېرتىپ ، بۆكلۈكتە تاشلانغان كېگىزدە بىردەم يانپاشلاپ كۆز يۇماتتى ـ دە ، كۆزنى ئاچقاندا ئىكىزنىڭ ھاردۇقى چىقىپ پەيدەك يېپىيىنىك بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلاتتى . بەزى كۈنلىرى كەچ قالغان يولۇچىلار بوۋاينىڭ چايخانىسىدا قونۇپمۇ قالاتتى .
ھېلىلا چاي ئىچىپ ماڭغان يولۇچىلارنىڭ قاچا ـ قۇچىلىرىنى يىغىشتۇرىۋاتقان موماي يىراقتىن ئېشەكلىك كېلىۋاتقان بوۋىينى كۆرۈپ يول ئۈستىگە چىقتى .
بوۋاي يېقىنلاشقاندا ، ئۇنىڭ ئېشىكى ئالدىدا ئولتۇرغان بالىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ ، ئىختىيارسىز قورۇق باسقان يۈزلىرىگە كۈلكە يۈگۈرى . بىر زامانلاردا بوۋاي ـ مومايىنىڭمۇ بىر قىز ، بىر ئوغلى بولغانىدى . ئۇلارنىڭ ئوغلىنى چېچەك ئەكەتتى . قىزى بويىغا يەتكەندە بىر كەمبەغەل يىگىتكە ياتلىق بولدى . قىزى بىلەن كۈيئوغلى دەسلەپتە پات پات يوقلاپ كېلىپ تۇراتتى . كېيىن كۈيئوغلى دەسلەپتە ئۇلارنى پات پات يوقلاپ كېلىپ تۇراتتى . كېيىن كۈيئوغلى تىرىكچىلىك ئىزدەپ ئائىلىسىنى ئېلىپ يىراقلارغا كېتىپ قالدى . مانا شۇنىڭدىن بېرى ئۇلار يالغۇز ئىدى .
ـ ۋاي خۇدايىمەي ! ـ دەپ بوۋاينىڭ ئالدىغا يۈگۈردى موماي ،ـ بۇ كىمنىڭ بالىسى ، نىمانچە تاتلىق ؟ توختاتسىلا ، ئاۋايلىسىلا ، بالىنى مەن ئالاي .
موماي سەپەرنى قۇچاقلاپ ئېلىپ يەرگە قويدى . سەپەر قاپقارا ، نەمخۇش كۆزلىرى بىلەن بۇ مېھرىبان ئادەملەرگە ھېيىقماي قارايتتى .
ـ بۇ كىمنىڭ بالىسى ؟ ـ دەپ سورىدى موماي بالىنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ .
ـ خۇدايىم بەرگەن ، خۇدايىم بەرگەن ، خوتۇن ، قېنى چېيىڭنى تەييارلا ، تىقىشتۇرۇپ قويغان تاتلىقلىرىڭنى ، مېغىز قاقلىرىڭنى چىقار .
ـ چاي تەييار ، خۇدايىم توۋا ، زادى نېمە دەيدىغانلا ، بۇ زادى كىمنىڭ بالىسى ؟
ـ خۇدايىم بەرگەن دېدىمغۇ !ـ دېدى بوۋاي سەپەرنى كۆتۈرۈپ كېلىپ كىگىزگە ئولتۇرغۇزۇپ تۇرۇپ ، ـ خۇدايىم بەرگەندىن كېيىن بىزنىڭ بالىمىز بولىدۇ ـ دە!
ـ خۇدايىم بەرگەن ، خۇدايىم بەرگەنلا دەيدىغۇ ماۋۇ ئادەم ، ھېلىمۇ خۇدايىم قانداق بەردى ئۇقتۇرۇپراق دېمەملا .
ـ يولدا شۇنداق كېلىۋېتىپ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدىم . يېقىنلاپ بېرىپ قارىسام ، كونا تۇگمەننىڭ يېنىدىكى ئۈجمە سايىسىدە مۇشۇ ئوغۇل تۇرۇپتۇ .
خۇدايىم بەردى دېگەن شۇ .

ــ ۋاي خۇدايىمەي ، ماۋۇ ئادەم خەقنىڭ بالىسىنى كۆتۈرۈپلا كەلگەن ئوخشىمامدۇ ، بالىنىڭ ئانىسى شۇ تاپتا قانچىلىك سەكپارە بولۇپ كېتىۋاتقاندۇر ؟!

ــ نىمدەپ ۋايسايدىغاندۇر، ماۋۇ خوتۇن ، مېنىڭ سىنىڭچىلىك ئەقلىم يوقمىدى ؟...

ــ ئەمىسە سىلىگە بىكاردىن ــ بىكارغىلا ئۆچراپ قالىدىغان بالا نەدە تۆرۈپتىكەن ؟

ــ دەۋەتىمەنغۇ ، كونا تۆگەمەننىڭ يېنىدا يىغلاپ تۆرۈپتىكەن . ئۇ ئەتراپتا نەدىمۇ ئادەم بولسۇن ، بەلكى بىرەر كارۋاندىن ئېزىپ چۈشۈپ قالغاندۇر ياكى بىرەرى تاشلاپ كەتكەندۇر : مەيلى ئەمەسمۇ ، ئىگىسى چىقىپ قالسا سالامەت تاپشۇرۇپ بېرىمىز ، بولمىسا ئوغۇل بىزنىڭ .

ــ بوپتۇ ، خاپا بولمىسىلا ، ــ دېدى موماي ئۆزىنىڭ چىچەكتە ئۆلۈپ كەتكەن ئوغلىنى ئەسلىگىنىچە بالىغا مەستلىكى كېلىپ قاراپ ، ــ بۇ ئوغۇل بىزنىڭ رەھمەتلىك تۆمۈرخانغا شۇنداق ئوخشايدىكەن ، بالىنىڭ ئىسمى نىمە ئىكەن ؟

ــ ئىسمىنى بىلمىدىم ، بايا مەن يولدا كېلىۋېتىپ ئۆزىنىڭغا « چۆل ئوغلى » دەپ ئىسىم قويۇپ قويدۇم .

ــ قويىسىلا ، شۇمۇ ئىسىم بوپتۇمۇ ، ــ دېدى موماي ، ــ ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ھەمراھ قويايلى .

ــ « چۆل ئوغلى » دېگىنىمنىڭ سەۋەبى ، ــ دەپ چۈشەندۈردى بوۋاي موميىغا ، ــ ماشا ئۇ چۆلدە ئۇچرىدى ، ئۇ يەنە مۇشۇ چۆلدە ئۆسۈپ چوڭ بولىدۇ ....

چايخانىنىڭ بىر بولۇڭىغا قويۇلغان كونا ساندۇقتىن مىغىز ــ قاقلارنى ئېلىپ داستىخانغا تۆكۈۋاتقان موماي « چۆل ئوغلى » دېگەن ئىسىمغا زادىلا رازى بولمىدى .

ــ ھەمراھ بولسۇن !ــ دەيتى ئۇ ، ــ خۇدايىم بۇيرۇپ ، بۇ بالىنىڭ ئىگىسى چىقماي قالسىلا قېرىغاندا ئۇ بىزگە ھەمراھ بولىدۇ .

ــ قوي بولدى، « چۆل ئوغلى » دېدىممۇ ، « چۆل ئوغلى !» ــ دېدى بوۋاي تەرسالىق بىلەن .

بۇ تالاش تارتىش بىلەن بوۋاي بىلەن موماي يەنە قىزىرىشىپ قالغىلى تاسلا قالدى . سەپەر بولسا موماي تۆككەن تاتلىقلارغا بەھوزۇر ئېغىز تېگىشكە باشلىغانىدى .

ناتونۇش شەھەر

سەپەر ئوتتۇنچى بوۋاينىڭ ئۆيدە تاتلىقلار بىلەن چاي ئىچىپ ئولتۇرغاندا ، ئۇنىڭ ئاكىلىرى يول ئۈستىدە كېتىپ باراتتى . ئىلگىركى كۈنلەردىكىدەك جىدەللەپ ئەمەس ، بىر توختاپ ، بىر مېڭىپ ، بىر ـ بىرىگە قول سىلكىپ قىزىرىشىپ ئىلگىرلىمەكتە ئىدى . ئۇلار ئەمدى شاھىنىڭ لەشكەرلىرى ئارقىمىزدىن يېتىشىپ كېلىپ تۇتۇپ كېتەرمىكىن ، دېگەن ئەندىشىنى ئۇنتۇشقانىدى . كىم بىر تىللانى ئوشۇق ئېلىش كېرەك دېگەن مەسىلە ئۈستىدە توختىماي تالاش تارتىش قىلىشاتتى . سەپەرنى تاشلاپ يولغا چىقىشى بىلەنلا ئۇلارنىڭ ئوتتۇرسىدا « تىللا سېلىنغان خالتىنى كىم كۆتۈرىدۇ » دېگەن جېدەل باشلاندى .

ــ ئەكەل ، خالتىنى مەن كۆتۈرىمەن ، ــدېدى بارات .

ــ بولدى ئۆزۈم كۆتۈرۈۋېرەي ، ــ دېدى ئۆمەر .

ــ مەن كۆتۈرسەم نىمە بولغۇدەك ؟

ـ مەن دېگەن سىنىڭ ئاكاڭ ، خالتىنى « قاغىلىق باغ»دىكى كۆمۈكلۈك جايدىن دەسلەپتە ئۆزۈم كولىۋالغان ، شۇ يەردىن باشلاپ ئۆزۈم كۆتۈرۈپ كېلىۋاتىمەن .
ـسەن خالتىنى كۆتۈرۈپ ماڭغاندا مەنمۇ سەپەرنى يۈدۈپ ماڭغانتىمغۇ ؟ ئەكەل ، ئەمدى خالتىنى مەنمۇ بىردەم كۆتۈرۈپ ماڭاي .

ئەسكى تۈگمەن يېنىغا تاشلاپ كەتكەن ئىنىسىنىڭ نامى تىلغا ئېلىنىشى بىلەن ئۆمەر جىمىپ كەتتى . چۆل جەزىرىدە يالغۇز قالغان سەبىي بالىنى ئەسكە ئېلىش قانداقلا بولسۇن ئۆلارنىڭ ۋىجدانىنى ئازابلايتتى .

ـ بولدىلا ، يوقىلاڭ ئىشنى تالىشىۋەرمىگىنە ،ـ دېدى ئۇ ، ـ بۇ خالتىنىڭ ھېچقانچە ئېغىرى يوق ، ئۆزۈم كۆتۈرىۋېرەي .
ـ مەن ساڭا ئىشەنمەيمەن !ـدېدى بارات .
ـ نىمىشقا ئىشەنمىگۈدەكسەن ؟ تىللالارنى ساناپ قويدۇقغۇ؟بىرى كەم بولسا مانا مەن جاۋاپكار .
ـسېنىڭ قولۇڭدا تۇرۇپ تىللالارنىڭ توقسان توققۇز بولۇپ قالغىنىغا تېخىچە ئەقلىم يەتمەيۋاتىدۇ ، يەنە بىر مەنزىلگە بارغۇچە قانچىسى كېمىيىپ كېتىدۇ .....
ـ ئەمىسە ، قانچە بولماقچىدى ، قانچە ؟ ئېيتىپ باقمىنە ؟
ـئېيتتىمغۇ ، يۈز بولسا توغرا بولاتتى .
ـھەي ، نىمانداق غەرەز ئۇقمايدىغان نېمىسەن؟ ئۆزى توقسان توققۇز تۇرسا ، قانداق قىلىپ يۈز بولىدۇ ؟ تىللالىرىڭ مېنىڭ قوينۇمدا تۇرۇپ تۇغامدۇ يە؟ ـ دەپ تېرىكتى ئۆمەر .
ـ ئەسلىدە بىز تىللالارنى يەردىن كولىۋالغاندىلا ساناپ قويساق بولغانىكەن . سەن ئۇنى ئالمان تالمانلا قوينۇڭغا سالدىڭ .
ـ ھەي جېنىم ئۇكام ، ئۇ چاغدا ھەممىمىز جاننى پاتىراق قۇتۇلدۇرۇشنىڭ كويىدا ئىدۇق ، خالتىنىڭ ئىچىدىكىنى ساناپ ئولتۇرۇش كىمنىڭ ئېسىگە كېلىپتۇ دەيسەن ، راست ئېيتتىڭ ، ساناپ قويغان بولساق توغرا بولغانىكەن .
ـ سانىمايلا قوينۇڭغا سالغىنىڭدا بىر غەرەز بار ـدە!
ئۆمەر ئاچچىقىدا يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى .
ـكەل تىللالارنى ھېلىمۇ بولسا يەنە باشقىدىن ساناپ قويايلى تۆھمەت قىلىدىغان ئوخشايسەن ، ـ دېدى ئۆمەر .
ـ ساندۇقتۇ ، توقسان توققۇز ، ـ دېدى بارات ، ـ بەلكىم بىرەر تىللانى باشقا بىر يېرىڭگە تىقىۋالغانسەن .
ـ قىپقىزىل تۆھمەت ! ـ دەپ قويىندىن خالتىنى ئېلىپ غەزەپ بىلەن يەرگە ئاتتى ئۆمەر ،ـ كەل مېنى ئاختۇرىۋال ! يېنىمدىن سۇنۇق يارماقمۇ تاپالمىساڭ قانداق قىلىسەن ؟
ـ ئۇنى تېپىۋالىدىغان يەرگە تىقمايسەندە !ـدېدى بارات خاتىرجەم ھالدا .
ـ كىم بىلىدۇ ، ـدېدى ئۆمەر يەردىكى خالتىنى ئېڭىشىپ ئېلىپ تۇرۇپ ، ـ ئۇ بىر تىللانى بەلكىم ئۆزۈڭ تىقىۋالغانسەن .
ـ قۇدرىتى ئۇلۇغ خۇدا !ـ دەپ نالە قىلدى بارات ،ـ مانا قىززىق گەپ . بۇ خالتىنى سەن ماڭا بۇرجىكنىمۇ تۇتقۇزماي كۆتۈرۈپ يۈرسەڭ ، مەن ئەپسۇن ئوقۇپ ئۇنىڭ ئىچىدىن بىرتال تىللانى

ئايرىپ يانچۇقۇمغا سېلىۋالىمەنمۇ ؟ ...ئەگەر شۇنداق ئەپسۇن ئوقۇش قولۇمدىن كېلىدىغان بولسا ، خالتاڭنى قۇرۇقداپلا قويغان بولمايتتىمۇ ؟
ـ مانا ، مانا !ـ دەپ ۋارقىراپ كەتتى ئۆمەر ، ـ ھەي نىيىتى يامان پەس ، ئەزەلدىن سېنىڭ كۆڭلۈڭ قارا ، راست ، قولۇڭدىن كەلگەن بولسا خالتىنى قۇرۇقداپ ھەممىنى ئۆزۈڭنىڭ قىلىۋالغان بولاتتىڭ .
ـئەمىسە ، ئۆزۈڭ دەپ باققىنە ، مەن قانداق قىلىپ بىرتىللانى ئېلىۋالالايتىم ؟
ـدېسەم دېمىسەم ، ھېلىقى ئەسكى توگمەن يېنىدا ، تىللالارنى خالتىدىن تۆكۈپ ساناۋاتقان چېغىمىزدىلا بىر تىللانى جايلاشقا ئۈلگۈرگەنسەن ؟
ـ ئەمىسە مېنى ئاختۇر ! ـدەپ قوللىرىنى كەڭ يېيىپ ، ئاكىسىنىڭ ئالدىنى توسۇدى بارات .
ـئاختۇرمايمەن !ـ دەپ ئىنىسىنىڭ مەيدىسىنى ئىتتەردى ئۆمەر ،ـ بەلكىم سەن ئۇتىللانى ئاللىبۇرۇن يۇتىۋالغانسەن ، خالىي بىر جايغا بارغاندا ئۇنى نىجاسەت بىلەن بىللە چىقىرىپ ، ياغاچ بىلەن مالتىلاپ ئېلىپ يانچۇقۇڭغا سالارسەن....
ـتوۋى !ـ دەپ يەرگە تۈكۈردى بارات كۆڭلى ئېلىشىپ ، ـ بولدى توختا ، تىللالارنى ھازىرلا بۆلۈشۈۋېلىپ ، ھەر ئىككىمىز ئۆز تېگىشلىكىمىزنى ئۆزىمىز كۆتۈرىمىز .
ـ كەل ، مەنمۇ سەن بىلەن ئىتتەك تالىشىپ يۈرۈشتىن جاق تويدۇم !
لېكىن ئۇلار ھەر قانچە قىلىپمۇ توقسان توققۇز تىللانى تەڭ ئىككىگە بۆلەلمەيتتى ۋە بىرەرىنىڭ بىر تال تىللانى ئوشۇق ئېلىۋېلىشىغىمۇ يول قويمايتتى . ئۇلار تالاش تارتىش ئىچىدە يولنى داۋام قىلاتتى . يىراقتىن بىرەر يولۇچىنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپ قالغۇدەك بولسا جىمىپ قېلىشاتتى ـ دە ، يولۇچى كەتكەندىن كېيىن ، ئەنسىرەپ ئارقا كەينىگە قارىۋېتىپ ، يەنە جېدەللىنى قىلىشاتتى .
ئۇلار شۇ ھالەتتە ئۇزاق يول بېسىشتى . كۈن ئولتۇرۇپ ، غەربكە تويلانغان بۇلۇتلار ئۈستىدە قۇياشنىڭ قىپقىزىل نۇرلىرى قېتىپ قالدى . ئەتراپقا كەچكى گۈگۈم ئۆز پەردىسىنى يېيىپ جاھان قاراڭغۇلاشماقتا ئىدى . شۇ چاغدا ئۇلارغا ناتونۇش بىر شەھەرنىڭ ئېگىز سېپىللىرى كۆرۈندى . ئۇلار يېتىپ كەلگۈچە ئوبدانلا قاراڭغۇ چۈشۈپ ، گۈمبۈرلىگەن توپ ئاۋازى ئاڭلاندى . بۇ شەھەر دەرۋازىلىرىنىڭ تاقالغانلىقىنىڭ بەلگىسى ئىدى . ئاكا ـ ئۇكا يول ئۈستىدە قېتىپ تۇرۇپ قېلىشتى .
ـمانا !ـ دېدى بارات .
ـ نېمە بولدى ؟
ـ شەھەر دەرۋازىسى تاقالدى ، توپ ئاۋازىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ ؟
ـ ھەممىنى قىلغان سەن ،ـ دېدى ئۆمەر ، ـ يولدا جېدەللەشكەننىڭ ئورنىدا ئىتتىكرەك ماڭغان بولساق ، بۇ ئايدالادا قالماس ئىدۇق .
ـھەممىنى قىلغان ئۆزۈڭ ، شۇ بىر تىللانى تىقىۋالمىغان بولساڭ ....
ـ توختا!ـ دەپ ئۇكىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى ئۆمەر ، ـ بىز يولدىن ئېزىپ كەتتۇقمۇ قانداق ؟
ـ مەن نەدىن بىلەي ، مەن ساڭا ئەگىشىپ ماڭدىم .
ـ سەن تىللانىڭ جېدىلىنى قىلىپ كۆزۈمگە كىرىۋېلىپ قايسى يوللارغا ئەگىپ كېتىپ

قالغىنىمىزنى بىلمەي قالغان ئوخشايمەن . « بىغەملەر شەھىرى»گە بارىدىغان يولدا مۇنداق شەھەر بولماسلىقى كېرەك ئىدى .
ـ ئاۋال تىللالارنى ساق سالامەت بىر بۆلۈشۋالايلى ، ـ دېدى بارات ، ـ يانچۇقتا پۇل بولسا يۈرتنى يەنە ئىزدەپ سوراپ تېپىۋالىمىز .
بۇ شەھەرنىڭ دەرۋازىسى سىرتىدا كەچ قالغان يولۇچىلار ئۈچۈن سېلىنغان ئاشخانىلار ساراي بار ئىدى . ئاكا ئۇكا يېقىندىكى تىللالىرىدىن ئەنسىرەپ ئادەم كۆپ يەرگە بېرىشقا پېتىنالمىدى . ئۇلار مۇشۇ ئوچۇقچىلىقتا تۈنەپ ، ئەتە سەھەردە ، شەھەر دەرۋازىسى ئېچىلىشى بىلەنلا شەھەرگە كىرىۋېلىشنى ئويلاشتى . ئۇلار يەنە شەھەرگە كىرىشنىڭ ئالدىدا تىللالار ئۈستىدىكى ماجىرالىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ، ھەر قايسىسى ئۆزىگە تېگىشلىك بولغان ئالتۇنلارنى ئۆز بەلۋاغلىرىغا تۈگۈپ مېڭىشى كېرەك ئىدى .
ئۇلار يولدىن چىقىپ ، قانداقتۇر بىر چاتقاللىقلار ئىچىگە ئۆزىگە ئورۇن ھازىرلاشتى . ھەر ئىككىلىسى ئۇخلاپ قېلىشتىن قورقاتتى . ئۇلار قانداقتۇر بىر ئوغرى ياكى قاراقچىنىڭ كېلىپ ئۆزلىرىنى بۇلاپ كېتىشىدىن ئەمەس ، بىر بىرىدىن ئەنسىرىشىپ قالغانىدى . يول ھاردۇقى بىلەن قورساقنىڭ ئاچلىقى قوشۇلۇپ ھەر ئىككىلىسىنى قىيناشقا باشلىدى . ئۇلارنى ھېلىدىن ھېلىغا مۈگدەك باساتتى . بارات ئاكىسىنىڭ ئۆزىنى ئۇخلىتىپ قويۇپ خالتىنى ئېلىپ قېچىشىدىن قورقۇپ ، ئۇ ياق بۇ ياققا ئۆرۈلۈپ ، بىسىپ كېلىۋاتقان مۈگدەكنى قاچۇرۇشقا تىرىشاتتى . ئۆمەرمۇ ئۇخلىيالمىغانىدى .
ـ ئەتە مەن ساڭا قىرىق توققۇز تىللانى ساناپ بېرىمەن ،ـدېدى ئۆمەر ئىنىسىگە .
ـ ئۆزۈڭ ئەللىكىنى ئالسەن ؟!
ـ گېپىمنى ئاخىرغىچە ئاڭلىماسەن ، بەتنىيەت ! مەنمۇ قىرىق توققۇز تىللانى ئالىمەن ، يەنە بىر تىللانى ئىككىمىز شەھەرگە كىرىپ ، پارچە پۇلغا ئالماشتۇرۇپ بۆلۈشۋالىمىز ، ئىككىمىزنىڭ قېرىنداشلىقى شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلاشقان بولىدۇ . سەن مېنى ئىككىنچى ئاكام دەپ ئاغزىڭغا ئالغۇچى بولما .
ـ سەن مېنى ئۇخلىتىپ قويۇپ قاچىسەن .
ـ ئادەم ئەمەس ئىت!ـ دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ئۆمەر ، ـكەل ئىشەنمىسەڭ بۇ خالتىنى ھەر ئىككىمىز تەڭ تۇتۇپ ياتايلى .
ئۇلار تىللا سېلىنغان تېرە خالتىنى بەلۋاغلىرىنىڭ ئۇچىغا تەڭ باغلاپ ، ھەر بىرى يەنە ئۇ خالتىنى ئۈستىدىن قوللىرى بىلەن مەھكەم بىسىپ يېتىپ ئۇيقۇغا كېتىشتى .
تاڭ سەھەردە ، شەھەر سېپىلىنىڭ ئۈستىدىكى توپلار گۈمبۈرلەپ ئېتىلىشى بىلەن تەڭ ئۆمەربىلەن بارات كۆزلىرىنى ئېچىشتى ـ دە، چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشتى .
ھەر ئىككىسىنىڭ بەلۋاغلىرىنىڭ ئۇچى كېسىلگەن ، ھېلىقى تېرە خالتا تىللالار بىلەن نەگىدۇر غايىپ بولغانىدى . ئۆمەر بىلەن بارات ئالاقزادە بولۇپ ئۇ ياق بۇياققا يۈگۈرۈپ ، يەنە ئۆز ئورنىغا قايتىپ كېلىشتى . يىقىن ئەتراپتا ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . ئۇلار ياتقان يەرنىڭ ئەتراپىدا بىرەر گۇمانلىق ئىزمۇ يوق ئىدى . سەھەرنىڭ سالقىنىدا پۈتۈن ئەتراپ جىمجىت سۈكۈتتە ياتاتتى .
ـخالتا قېنى ؟ مېنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ئۇنى نەگە يوقاتتىڭ ؟ـ دەپ ۋارقىرىدى ئۆمەر .

ـ تىلللارنى سەن « قاغىلىق باغ» دىن چىققاندىن بېرى باغرىڭغا مەھكەم بېسىپ كېلىۋاتاتتىڭغۇ ؟ يەنە ئىزا تارتماي مەندىن بۇرۇن گۆركىرەيسەنغۇ ؟ ...ئۇنى نەگە يوقاتتىڭ ؟ـ دەپ ئاكىسىدىنمۇ قاتتىقراق ۋارقىرىدى بارات .

ـ مەن ئۇنى قوينۇمدا بىر ئوبدان ساقلاپ ، مۇشۇ يەرگىچە سالامەت يەتكۈزۈپ كەلگەنىدىم ، كېچە سېنىڭ :«ساڭا ئىشەنمەيمەن ، خالتىنى ئىككىمىز تەڭ تۇتۇپ ياتىمىز » دېگىنىڭدە باشقا گەپ بار ئىكەن ــ دە!

ـ نېمە دېدىڭ ؟

بارات ئېتىلىپ كەلگىنىچە ئاكىسىنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى . ئىككەيلەن تەڭ ياقىلىشىپ كەتتى . بارات ئاكىسىنىڭ گاھ بېقىنىغا ، گاھ قورسىقىغا مۇشت ئاتاتتى .

ئۆمەر باراتتىن پاكارراق بولغان بىلەن ئۇنىڭغا قارىغاندا كۆپ قاۋۇل ئىدى . ئاچچىقىدا ئۇ ئىنىسىنى بىر نەتچە قېتىم بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ يەرگە ئاتتى . بىر چاغدا ئۇلار نەپسى بوغۇلۇپ ، ھېرىپ ئولتۇرۇپ قېلىشتى . نېرىراقتىكى يولدا ھېلىلا شەھەر دەرۋازىسىدىن چىققان بىر توپ كارۋانلار يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى .

تۆگىلەر سالماقلىق قەدەم ئېلىپ ، ئەتىراپقا كولدۇرمىنىڭ ئاۋازىنى قالدۇرۇپ ئۆتۈپ كەتتى ... ئاكا ئۇكىنىڭ ئوتتۇرىسنى ئېغىر جىمجىتلىق باسقانىدى . ھەر ئىككىلىسى ئويلىنىپ ، تىلللارنى ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدە بىرەرىنىڭ ئالمىغانلىقىنى جەزىم قىلىشتى . چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كىم بولسۇن بىرەرى تىلللارنى ئالغان بولسا ، ئۆزىمۇ بۇ يەردىن ئاللىبۇرۇن كېتىپ قالغان بولاتتى ... ئۇنداق بولسا خالتا قەيەرگە غايىپ بولدى؟ئۇنى ئىنس جىن ئەكەتتىمۇ ؟ ئادەممۇ ؟ ...

ھەممىگە سەۋەپ بولغان ئۆيقۇ ، غەپلەت ئۇيقۇسى !

ـ نىمشقا ئاتام ھايات ۋاقتىدىلا بۇ تىلللارنى ئۆز قولى بىلەن بۆلۈپ بېرىۋەتمىگەن بولغىيتى ،ـ دەپ ئاربدىكى جىمجىتلىقنى بۇزدى بارات ، ـئۇ چاغدا بىز ھەرقايسىمىز ئۆزىمىزگە تېگىشلىكىنى قوينىمىزغا سېلىپ مەھكەم ساقلىغان بولاتتۇق ، قېرىنداشلارمۇ ئازارلاشمايتۇق .

ـ ئاتامنى گۇناھقا شېرىك قىلما !ـدېدى ئۆمەر ،ـ ھەممە ئەيىپ ئۆزىمىزدە ، شۇ ئالتۇنلاردا كىچىك سەپەرنىڭمۇ ھەققى بار ئىدى . بىز ئالا كۆڭۈللۈك قىلىپ ، نارسىدىنى چۆلگە تاشلىۋەتتۇق ، خۇدا بىزنى جازالىدى ...

ئاكا ئۇكا ئىككىسىنىڭ روھى چۈشۈپ كەتتى . ئورنىدىن قايتا قوپۇشۇپ ئەتراپنى يەنە ئىزدەشتۇردى . ئۇلارنىڭ قورساقلىرى ئېچىپ بېقىنلىرىغا چاپلىشىپ كەتكەنىدى . ئەمدى قانچە ھەسرەت چەككەن بىلەنمۇ ئىش ئورنىغا كەلمەيتى . يىراقتا شاۋقۇنلۇق ، ناتونۇش بىر شەھەر ئۇلارنى قوينىغا چاقىرماقتا ئىدى .

ـ سەنمۇ ئەجەپ قىلىپ كەتتىڭ ، ـ دېدى ئۆمەر ،ـ بىر تىللانى كەم ئالغىنىڭغا نىمە بولاتتى ، بىز كېچىلا بۇ پۇللارنى بۆلۈشۈۋېلىپ ، شەھەر دەرۋازىسى يېنىدىكى بىرەر سارايغا چۈشۈپ ياتقان بولساق بولاتتى ، مانا ئەمدى ھەممىدىن قۇرۇق قالدۇق .

ـ شۇنداق قىلىش لازىملىقىنى بىلگەن ئادەم نېمىشقا ئۆزۈڭ بىر تىللانى كەم ئالمىدىڭ ؟ـ دەپ ئۆكتە قوپتى بارات .

ـ بولدى ، بولدى ، ئەمدى يوق نەرسىنى تالاشمايلى ، ــدېدى ئۆمەر .

ئاغزىدا شۇنداق دېيىشسىمۇ ، ئورۇنسىز تالاش تارتىش بىلەن تىللالارنى ئوغرىغا بېرىپ قويغىنىغا ھەر ئىككىلىسىنىڭ ئىچى ئېچىشاتتى . « بىر تىللا كەم ئالغىنىمغا نىمە بولاتتى ـ ھە، دەپ ئۆكۈنەتتى ئۆمەر ،ـ ناھايىتى مەن ئاچقان دۇكىنىمغا بىر تىللالىق مالنى كەمرەك سالغان بولاتتىم ...»:

« بىر تىللا ئۈچۈن ئەجەبمۇ پەسلىك قىلىپ كېتىپتىمەن ، ـ دەپ خىيال قىلاتتى بارات ، بىر تىللا كەم بولسا قانچىلىك ئىش ئىدى . ناھايىتى مەن ئالىدىغان تۆت خوتۇننىڭ ئورنىغا ئۈچنى ، ئىككىنى ياكى دەسلەپتە بىرنى ئېلىپ تۇرغان بولاتتىم...» ئۇلارنىڭ بارلىق شېرىن خىياللىرى توزغاقتەك ئۇچۇپ كەتتى .

ـئەمدى ھەرقايسىمىز ئۆز يولىمىزغا ماڭايلى ، بىز چىقىشالمىغۇدەكمىز !ـ دەپ چاپاننىڭ پېشىدىكى توپىلارنى ئەتەي ئاكىسىغا يەتكۈدەك قىلىپ قاتتىق قاقتى بارات .

ـ مەنمۇ سېنىڭ بىلەن بىللە يۈرۈشكە خۇشتار ئەمەس ،ـدېدى ئۆمەر ، ـ قېنى سېنىڭ شەھەردە بىرەر يېرىڭگە تىقىشتۇرىۋالغان پۇللىرىڭنى خەجلەپ باققىنىڭنى كۆرۈپ باقاي .

ـ كۆرىمىز ،ـ دېدى بارات ،ـ تېخى تىللالار ئۆزۈڭنىڭ يانچۇقىدىن چىقىپ قالامدۇ تېخى !...

ھەر ئىككىلىسى بىر بىرىگە باتنىغىنىچە مېڭىپ چوڭ يولغا چىقتى . ئالدىدىكى ئاچا يولغا كەلگەندە ئىككى تەرەپكە ئايرىلىپ كېتىشتى . بۇ ئىككى يول شەھەرنىڭ ئالدى ئارقا دەرۋازىلىرىغا تۇتىشىدىغان ـ يەنىلا بىر شەھەرگە كىرىدىغان يول ئىدى .

قورسىقىم ئاچ ئىدى

ئاكا ئۇكىلار بىر بىرىگە قىيداپ ئالدى ئارقا دەرۋازىدىن كىرىپ كەلگەن بۇ شەھەر چۆللۈكتىكى يەنە بىر ئاۋات شەھەرلەردىن ئىدى . شەھەر ئەتراپى مۇنبەت ئېتىزلار ، باغلار ، قىشلاقلارغا ئەكتىدىغان يوللار بىلەن قورشالغانىدى . ھارۋىلار مېڭىۋېرىپ كاتاڭلاشتۇرىۋەتكەن يوللاردىن پۇرقىراپ توپا كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى .

يول ياقىسىدا ئۆسكەن چىغىرتماق ، ياۋا كەندىر ۋە يوغان يوپۇرماقلىق تىكەنلىك ئوتلارنى يىل بويى قېلىن چاڭ بېسىپ تۇراتتى . شەھەر بازىرىنىڭ ھەر بىر كوچىسى ـ ناۋايلار كوچىسى ، ئاشپەزلەر كوچىسى ، موزدوز، ياغاچچى ، جۇۋازچى ... دېگەندەك خىلمۇ خىل كاسىپلارنىڭ رەستىلىرىگە بۆلۈنگەنىدى . بۇ كوچىلاردىن ئۆتكەندە ئىسسىق نان ، كاۋاپ ، زاسۋي ، ئاشمانتا ، ئوخشىغان پولۇلارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى ئاچ قورساقلارنى غولدۇرلىتىۋېتەتتى .

ئۆمەر شەھەرگە كىرىپ ، شەھەر كوچىلىرىدا تەمتىرەپ يۈرگەن سانسىز مۇساپىرلارنىڭ قاتارىغا قېتىلىپ كەتتى . بۇ شەھەرنىڭ بايلىرى باي ، كەمبەغەللىرى تولىمۇ نامرات ئىدى . ئۆمەر بىر ۋاخلىق قورسىقىنى تويغۇزۇش ئۈچۈن ھەر قانداق خىزمەتنى قىلىشتىن باش تارتمىدى . ھەر نىمە بولسا خۇدا ئۇنى كۈچلۈك ۋە چىداملىق قىلىپ ياراتقانىدى . بەزىدە ئاشپەزنىڭ ئوتۇننى يېرىپ بېرىپ ، ئوچىقىغا ئوت قالىدى . قايسىبىر سودىگەرنىڭ ئالغان ماللىرىنى ئۆشنىسىگە ئارتىپ ، ئادەملەر مىغىلداپ يۈرگەن شەھەر كوچىلىرىدا كىشىلەرگە ئۈرۈلۈپ سوقۇلۇپ يۈرۈپ ئۇ چۈشكەن

ساراپلارغا يەتكۈزۈپ بەردى . بەزىدە قايسىبىر يەر ئېگىسىنىڭ ئىشلىرىغا قارىشىپ بېرەتتى . ئىشقىلىپ ئۇ ھەرقانداق ئېغىر يىنىك ئىشلارنى قىلىشتىن قاچمايتى . ئەمما ئىش ھەممە ۋاقىت تېپىلىپ تۇرمايتى . بەزىدە كۈنلەپ ئاچمۇ قالاتتى .

ـ پۇل تاپقان كۈنلىرى كەچلىكلىرى ئۆمەر چايخانىلارنىڭ يۇمشاق كىگىز تاشلانغان سۇپىلىرىدا سوزۇلۇپ يېتىپ ، ئۆزىگە ئوخشاش مۇساپىرلارنىڭ قىززىق پاراڭلىرىغا قۇلاق سالغىنىچە ئۇخلاپ قالاتتى . بەزىدە ئۇنىڭغا گۈلەخلەردە ، مازاردىكى گۈمبەزلەر ئىچىدە ياكى قانداقتۇر بىر ئوچۇقچىلىقلاردا تۈنەشكە توغرا كېلەتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۇ كۆپىنچە ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمايتى . قەيەردىندۇر بىر يەردىكى ئىسسىق چايخانىلاردا تۇتەپ كۆيۈپ تۇرغان چىراغلار پاراسلاپ ئۇچقۇن چاچاتتى . ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەر ، مەسچىتلەرنىڭ كۆكە سوزۇلغان پەشتاقلىرى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا قېتىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى . ئۆمەرنىڭ بېشى ئۈستىدە بولسا سانسىز يۇلتۇزلار ئاجىز نۇر چاچاتتى . ئۆمەر ئۇياق بۇيېقىغا ئۆرۈلۈپ ھېلىقى ئۈستى ئوچۇق زىنداق ـ « قاغىلىق باغ»دا ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىنى ئەسلەيتى . ئۇ يەردە گەرچە ئەركىنلىك بولمىسىمۇ ، ھەر ھالدا ھەر كۈنى ئۈچ ۋاخ يەيدىغانغا بىر نەرسە بار ئىدى . ھازىر بولسا ئۆمەردە ئەركىنلىك بار ، يەيدىغان نان يوق ئىدى ... بەزىدە ئۆمەر ئاتىسىنى ، كىچىك ئىنىسى سەپەرنى چۈشەپ قالاتتى ـ دە، چۆچۈپ ئويغۇنۇپ كېتەتتى . مىجەزى ئوسال ئىنىسى باراتمۇ كۆز ئالدىغا كېلەتتى . باراتنى ئويلىسىلا جۇدۇنى ئۆرلەيتى . « سەپەرنى تاشلاپ كېتىش توغرىسىدا ئېغىز ئاچقانمۇ شۇ ،ـدەيتى ئۇ ئۆز ئىچىدە ،ـ بىچارە بالىنى چۆلگىلا تاشلاپ قويدۇق ، مانا ، خۇدا بىزنىڭ جاجىمىزنىمۇ بەردى ،» يەنە بەزى كۈنلىرى ئۆمەر كونا تۇگمەنگە قايتىپ بېرىپ ، سەپەرنى ئىزدەپ بېقىشنى خىيالىغا كەلتۈرەتتى . لېكىن ئۇنىڭدا ئارقىسىغا قايتقۇدەك مادار يوق ئىدى ....

بۈگۈنمۇ ئۆمەر ئىش ئىزدەپ ئادەملەر توپى ئىچىدە چايقىلىپ يۈرەتتى . قورساقنىڭ ئاچلىقىدا ئۇ ئاشخانىلاردىن كېلىۋاتقان مەزىلىك پۇراق ، ئادەملارنىڭ بەدىنىدىن كۆتۈرۈلىۋاتقان ئاچچىق تەر ھىدى ، توپا چاڭلارنى تۇكۇرۇۋىكىگە ئارلاشتۇرۇپ ئىچىگە يۇتاتتى . بازار بولسا ئۆزىنىڭ ۋاڭ چۇڭى بىلەن ئېغىر گۇرۇلدەيتى . ئالارمەن ساتارمەنلەرنىڭ ۋارقىراشلىرى قۇلاق مېڭىنى يەپ ، ئۆمەرنىڭ بېشىنى ئايلاندۇراتتى . مىس يارماقلار ، كۈمۈش تەڭگىلەر ، ساپ ئالتۇن

تىللالار قولدىن قولغا ئۆتۈپ جىرىڭلايتى . ئۆمەرنىڭ يانچۇقى بولسا قۇپقۇرۇق ئىدى . ئۇ قوينىغا سىلىپ ، ئۆزۈن يوللارنى بېسىپ ئەكەلگەن تىللالارنىڭ نەق مۇشۇ قارغىش تەگكۈر شەھەرنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە غايىپ بولغىنى ئۇنىڭغا تولىمۇ ئەلەم قىلاتتى .

« ئادەم ئەمەس جوھوت!ـ دەپ تىللايتى ئۇ ئىچىدە ئىنىسى باراتنى ، ـ بىر تىللانى كەم ئالغىنىڭغا ئۆلەتتىڭمۇ ؟...بىر تىللانى تالىشىپ توقسان توققۇز تىللادىن قۇرۇق قالدۇق . بەلكىم سەنمۇ بىر يەردە ماڭا ئوخشاش ئىتنىڭ كۈنىنى كۆرۈۋاتقاندۇرسەن ...»

ئۆمەر شۇنداق خىياللار بىلەن ئايلىنىپ بازار چېتىدىكى بىر ئوچۇقچىلىققا چىقىپ قالدى . نېرىراقتا دۈپدۈگىلەك دائىرە بولۇپ ئولىشىۋالغان ئەدەملەر بىر نېمىلەرنى دەپ ۋارقىرىشىۋاتاتتى . ئارقىدا تۇرغانلار بولۇنلىرىنى سوزۇپ دائىرىنىڭ ئوتتۇرسىغا قارىشاتتى . ئۇ يەردە بىرەر قىززىقچىلىق بولىۋاتسا كېرەك ، ئۆمەر قىستىلىپ يۈرۈپ ئادەملەر توپىنىڭ ئالدىغا ئۆتتى . مەيداننىڭ ئوتتۇرسىدا بويۇنلىرى بۇقىنىڭ بويىندەك تورۇلۇپ كەتكەن يوغان بىر ئادەم توپلىق يەردە ئولتۇرۇۋېلىپ ، «قېنى ، يەنە قايسىڭ چىقىسەن؟» دەپ ۋارقىراپ ، ئالدىدىكى توپنى ھەدەپ ئاسمانغا سورۇيتى .

ـ بۇ ئادەم نىمە قىلىۋاتىدۇ ؟ـ دەپ ھەيران بولدى ئۆمەر . لېكىن ، ئۇنىڭ سۇئالىغا ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى . ئەتراپىدىكى ھەممە ئادەم چۇۋۇلدىشىپ :
ـ قېنى كىم بار ؟
ـ قېنى كىم چىقىدۇ ؟ـدەپ ۋارقىرىشاتتى . ھاياجاندىن كۆپۈپ قىزىرىشاتتى .
ـ ئۇ نىمە ئادەم؟ـ دەپ سورىدى ئۆمەر يېنىدا تۇرغان بىرەيلەننى نوقۇپ تۇرۇپ ، ھېلىقى كىشى ئۆمەرگە ئەجەبلىنىپ قارىدى ـدە:
ـ سەن ئۇنى تونۇماسەن ؟ ـ دېدى .
ـ تونۇمايدىكەنمەن ،ـدېدى ئۆمەر ،ـ مەن بۇ شەھەرلىك ئەمەسمەن .
ـقادىر قاۋان دىگەن پالۋان شۇ بولىدۇ .
ـ ئۇ نېمىشقا توپا سورۇپ ئولتۇرىدۇ ؟
ـ نېمىشقا توپا سورۇپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭغا تەك كېلىدىغان چېلىشچى چىقمىدى ـ دە، ـدېدى ھېلىقى كىشى مەغرۇرلىنىپ ،ـ باياتىن بىرى ئۇ ئارقا ـ ئارقىدىن ئۈچنى يىقتتى .
ـ ئۈچنى يىقتىسا توپا سورۇيدىغان گەپمۇ؟
ـ بۇ يەرنىڭ قائىدىسى شۇ ، مەيداندا قالغان چىلىشچى « يەنە قايسىڭ بار » دەپ توپا سورۇيدۇ ، قانچە باتۇر بولسا توپىنى شۇنچە ئېگىز ئاتىدۇ .
نېرىراقتىكى سايۋەن ئاستىدا شەھەرنىڭ بايلىرى ئاچچىق دەملەنگەن چاينى ئىچىپ ، تاماشا كۆرۈپ ئولتۇراتتى . سايۋەننىڭ ئالدىدا بىر كىشى ئۆرە تۇرۇپلىپ كۈچىنىڭ بارىچە ۋارقىرىماقتا ئىدى .
ـ قېنى ، قادىرغا تەك كېلەلەيدىغان يەنە كىم بار؟ كىم يەڭسە ئون تىللا تارتۇق ئالىدۇ ، ئون تىللا !... ئون بەش تىللا !... كىم چىقىدۇ ، مانا يىگىرمە تىللا ! كىم قادىرنىڭ يېنىنى يەرگە تەككۈزەلىسە ، بىكارغىلا يىگىرمە تىللاغا ئىگە بولىدۇ !...
ئۆمەرنىڭ قورسىقى ئاچلىقتىن غولدۇرلايتى . « يىگىرمە تىللا ـ ھە!ـ دەپ ئويلايتى ئۆمەر ، ـ يىگىرمە تىللا بىلەن نەتچە ئاي تويغۇچە تاماق يەپ ، يۇرتقىمۇ بېرىۋالغىلى بولاتتى . نىمىلا بولسا بولسۇن ، غەيرەت قىلىپ بىر تۇتۇشۇپ باقايمۇ ـ يە!» ئۆمەر بالا ۋاقتىدىن تاتىپ چېلىشىپ ئۆگەنگەنىدى . تەڭتۇشلىرى ئىچىدە ئۇنىڭغا تەك كېلىدىغىنى يوق ئىدى . مۇنۇ باش كۆزىگە توپا چىچىپ ئولتۇرغان قاۋاننىڭ خېلى بىگىسى باردۇر ھەرقاچان ، بولمىسا توپىنى مۇنچە ئېگىز ئاتماس ئىدى ...زادى قانچىلىك كارامىتى باردۇر ئۇنىڭ ...خەپ ، قورساقنىڭ ئاچلىقىچۇ تېخى !....
ھېلىقى دەيدەيچى ئادەملەرنى چېلىشىشقا چۇشقىدە قىزىقتۇرۇپ بېرىلىدىغان مۇكاپاتنىڭ سانىنى ئاشۇرماقتا ئىدى .
ـ قېنى ھەي خالايىق ، شۇنچىۋالا ئادەمنىڭ ئىچىدىن تۇزۇكرەك ئوغۇل بالا چىقمامدۇ ؟...مانا ئوتتۇزبەش تىللا !قىرىق تىللا ! ھەي ئاڭلىمىدىم دىمەڭلار خالايىق ، قىرىق تىللا ...قادىر پالۋانمۇ ئادەمغۇ ! ئاراڭلاردىن تەۋەككۇل قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن تۇتۇشقىدەك يەنە بىر ئەزىمەت چىقمامدۇ ؟...قۇلىقىڭنى مەن تەرەپكە تۇتۇپ ئاڭلا خالايىق ، مانا قىرىق بەش تىللاغا قول يەتكۈزسەڭ دۇنيانىڭ ھەممە مەينەتچىلىكىدىن قۇتۇلۇپ بەگلەردەك ھوزۇر سۈرىسەن !...قىرىق بەش تىللا ، قولىڭلار پاك بولۇپ قالدىمۇ ، قىرىق بەش !...
دەيدەيچى قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىپ قولىدىكى بىر ئوچۇم تىللانى

شاراقلىتىپ ئۇ قولىدىن بۇ قولىغا تۆكەتتى . قادىر قاۋاننىڭ ئاتقان توپىسى بارغانسىرى ئېگىز ئۆرلەيتتى .
ــ مانا ، ھۆرمەتلىك بايلىرىمىز ئالقىنىنى تېخىمۇ كەڭ ئاچتى ! ــ دەپ ۋارقىرىدى دەيدەيچى ، تولا ۋارقىراۋېرىپ ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ خىرقىراپ قالغانىدى .ــ كىم يەڭسە ، نىزامباي نەق مەيداندىلا قولىغا ئەللىك تىللا ساناپ بەرمەكچى ، ئەللىك تىللا !...
« ئەللىك تىللا !ــ دەپ ھاياجاندىن چوڭقۇر نەپەس ئالدى ئۆمەر ، ــ ئەللىك تىللا دېگەن ھېلىقى ئاتامدىن قالغان تىللالارنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى ئەمەسمۇ ؟
بارات ئىككىمىز قىرىق توققۇز تىللاغا رازى بولماي ئەللىكنى ئالىمەن ، دەپ ھەممە تىللادىن قۇرۇق قالمىغانمىدۇق ــ ھە!...قولىدىن كەتكەن ئەللىك تىللانى خۇدايىم مۇشۇيەردىلا قايتۇرۇپ بېرىۋەتسىمۇ ئەجەپ ئەمەس ... يېڭىلىپ قالسام ناھايىتى مەيداندىن شەرمەندە بولۇپ چىقىپ كېتەرمەن . بۇ يەردە مېنى كىم تونۇيتى ... يىقىلغان پۇل تۆلەيدىغانمۇ ئىش بارمۇ ــيە ؟»
ئۆمەر يېنىدىكى كىشىدىن سوراپ كۆردى .
ــ مەيدانغا چۈشكەن ئادەم يېڭىلىپ قالسا قانداق بولىدۇ ؟
ــ قانداق بولاتتى ، يېڭىلىپ قالساڭ مەيداندىن سۆڭگۈچىكىنى سۆرەپ قايتىپ چىقىسەن ، ئۆلۈك تېرىكىڭگە ئۆزۈڭ ئىگە بولىسەن .
ــ ئۇتتۇرغان ئادەم پۇل تۆلەيدىغان ئىش يوقتۇر ؟
ــ ئاڭلاۋاتقانسەن پۇلنى نىزامباي تۆلەيدۇ ، ئۇ بۇ شەھىرىمىزدىكى كاتتا بايلارنىڭ بىرى . ئەللىك تىللا دېگەن ئۇنىڭ ئۈچۈن نېمىتى ...ــ سۆزلەۋاتقان ئادەم تۇيۇقسىز بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك بولۇپ ئۆمەرگە بېشىدىن ئايىغىغىچە قارىدى ــدە، ــ خېلى قاۋۇل يىگىت كۆرۈنىسەن ، بىر تەلەي سىناپ باقامسەن ــيە؟
ئاڭلاۋاتقانسەن ، ئۇتساڭ ئەللىك تىللا بىر دەمدىلا جىرىڭلاپ يانچۇقۇڭغا چۈشىدۇ ،ــ دېدى .
ــ بىر تۇتۇشۇپ باقاي دەيمەن ، ــ دېدى ئۆمەر ، ــسەل قورقىۋاتىمەن .
بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۆمەرنىڭ ئەتراپىدىكىلەر ئۇنىڭغا تەڭلا قاراشتى . قىززىقچىلىق كۆرۈشكە تەشنا بولۇپ تۇرغان ئادەملەر ئۇنى :
ــ قېنى ، بىر تەلەي سىناپ باقامسەن !
ــ قورقما ، يىقىلساڭ يەر كۆتۈرىدۇ .
ــ ئۇتقانغا ئەللىك تىللا ــھە !...،ــ دەپ دەيدەيگە سالغىلى تۇردى . شۇ ئارىدا كىمدۇر بىرى ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ :
ــ مانا ، بۇيەردە بىر يىگىت مەيدانغا چۈشمەكچى !ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى .
ــ ھە مانا ! خۇداغا شۈكرى ، ــ دەپ توۋلىدى ئوتتۇردىكى دەيدەيچى ، ــ ئەللىك تىللا نىزامباينىڭ يانچۇقىغا قايتىپ چۈشۈپ كېتەرمىكىن دەپ بەك ئەنسىرەپ قېلىۋاتاتتىم . ئەللىك تىللانىڭ ئىگىسى چىقتى ؛ قېنى يىگىت ، مەيدانغا كەل !
ئارقا ئارقىدىن ئۈچ ئادەمنى يەرگە ئۇرغان قادىر قاۋان بىلەن ئېلىشىشقا تەۋەككۇل قىلغان قايسى نوچىدۇر ، دەپ سايىۋەن ئاستىدا ئولتۇرغان بايلارمۇ ئورنىدىن تۇرۇشۇپ كەتتى . ئەمدى مەيدانغا چۈشمەيمۇ بولمايتى . ھەممىنىڭ كۆزى ئۆمەرگە تىكىلگەنىدى . كىمدۇر بىرى ئۇنىڭغا

مەدەت بىرىپ ئارقىسىدىن ئىتتىرىۋىدى ، دېگەندەك ئۇ ئوتتۇرغا چىقىپ قالدى .

ـ قېنى ، ھە ئوغۇل بالا ، قورقما !

ـ مەدەتنى ئىگەمدىن تىلە !

كىشىلەرنىڭ شۇنداق قىيقاس چۇقانلىرى ئىچىدە ئۆمەر بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ توپا سورۇپ ئولتۇرغان پالۋاننىڭ ئالدىغا بېرىپ قالدى . پۈتۈن مەيدان جىمجىت سۈكۈتكە چۆكتى . قادىر قاۋان ئالدىدا تۇرغان چېلىشچىنىڭ لەۋلىرىنىڭ ئۈستىگە ئەمدىلا تۈك چىققان بىر خام سۈيما ئىكەنلىكىنى كۆردى . ئەمما ، مۇنداقلارنى سەل چاغلاشقىمۇ بولمايتى . مۇنداق ياشلىق قۇرامىغا يەتكەن بەدەندە قاراكۈچ بولىدۇ . قادىر ئورنىدىن قوپماي تۇرۇپ ھەيۋە قىلدى .

ـ ئۆزۈڭ كىم بولىسەن ؟

ـ بۇ شەھەرگە مۇساپىرمەن .

ـ خوتۇنۇڭ بىلەن خوشلۇشۇپ كەلدىڭمۇ ؟

ـ مېنىڭ خوتۇنۇم يوق .

ـ ھە ، تېخى بالا ئىكەنسەن ، ماڭ بېرىپ ئاناڭدىن رازىلىق ئېلىپ كەل .

ـ ئاناممۇ يوق .

ـ جاندىن تويغان بىر يالاڭتۆشمەن دېگىنە !

ـ تولا توغان سۆزلىمەي ئورنۇڭدىن قوپمامسەن !

قادىر قاۋان چاچراپ ئورنىدىن تۇردى . ئۇنىڭ باش كۆزىدىن توپا قۇيۇلۇپ تۇراتتى . قادىر سۆدىن چىققان ئىتتەك ئۆزىنى بىر سىلكىشتۈردى ـ دە ، ئېتىلىپ بېرىپ ئۆمەر بىلەن بەل تۇتۇشتى . ئەتراپتىكىلەرنىڭ قىيقاس چوقانى باشلاندى .

ـ تاشلا !

ـ يەرگە ئات !

ـ ھاي يىگىت ، بوش كەلمە !

ئۇلار خېلىغىچە مۈرلىرى بىلەن بىر بىرنى ئالدى كەينىگە ئىتتىرىشىپ ، توپىلىق يەردە پىرقىراشقا باشلىدى . قادىر قاۋان ئۆمەرنىڭ بىلىدىن قورۇپ ئالدىغا تارتىپ ، تۇيۇقسىز بېشىغا كۆتۈردى ـ دە، يەرگە ئاتتى . ئۆمەر يەرگە ئۆرە پېتى تىككىدە چۈشتى .

ھەممىنىڭ ئاغزىدىن تەك چىققان «ئوھوي!» دېگەن ئېغىر تىنىق گۈرۈلدەشكە ئايلىنىپ توختاپ قالدى . قاۋان ئېتىلىپ كېلىپ ، ئۆمەرنى ئىككىنچى قېتىم بېشى ئۈستىگە ئالدى ـ دە، يەنە ئاتتى . بۇ قېتىممۇ ئۆمەر يەرگە تىككىدە چۈشۈپ ئۆرە تۇرۇپ قالدى . ئۈچىنچى قېتىم تۇتۇشقاندا ئۆمەر قاۋاننى بىلىدىن ئەپلىك تۇتىۋالدى . قاۋان بولسا ئۆز كۈچىنى خېلىلا خورىتىپ ھاسراپ قالغانىدى . ئۆمەر بار غەيرىتىنى يىغىپ ، « ياپىرىم!» دەپ ۋارقىرىغىنىچە قاۋاننى يەردىن يۇلۇۋالدى .

ـ ئاپىرىن يىگىت !ـ دەپ چوقان سېلىشتى ئەتراپتىكىلەر .

ـ قاراڭلار ، قاراڭلار ، ئەنە ئۇ بەلدىن ئېلىپ باشقا كۆتۈردى .

ـ كىم كىمنى كۆتۈردى ؟ـ دەپ سورايتى ئارقىدا تۇرۇپ قالغانلار پۈتىنىڭ ئۇچىدا بويىۇنداپ .

ـ ھېلىقى يىگىت قاۋاننى كۆرۈردى .

ـ بېشىچە قوي !

ــ ئاتاڭغا رەھمەت ، يىگىت!

ئۆمەر قاۋاننى بېشىدا پىرقىراتماقتا ئىدى . لېكىن ئۇنىڭ بۇ يوغان مەخلۇقنى يەرگە ئېتىشقا مادارى يەتمەيتى .

ــ ئوغۇل بالا بولساڭ ئاتامامسەن ؟ ــ دەيتى قاۋان ئۆمەرنىڭ بېشى ئۈستىدە تۇرۇپ ، ــ ياڭاللا سەن چىلىشچى ئەمەس خوجايىنىڭنىڭ بالىسىنى كۆتۈرۈپ ئۆگەنگەن مەدىكار ئوخشايسەن ...

ئۆمەرنىڭ شۇ يوغان گەۋدىنى يەردىن كۆتۈرۈپلىشىنىڭ ئۆزى چوڭ جاسارەت ئىدى . ئۇنى يەرگە ئېتىشقا ماغدۇرى يەتمەيۋاتاتتى . قاۋان بولسا ئىككى قولى بىلەن ئۆمەرنىڭ بېشىنى چىڭ قامالىلۇۋالغانىدى . بارغانسىرى ئۆمەرنىڭ تىزلىرى ئىگىلىپ ، بېلى پۈكلۈنۈپ كەتتى . قادىر قاۋان ئۇنى بېسىپ ئۈستىگە يىقىلدى .

ــ يارايسەن ، يارايسەن!ــ دېدى قادىر قاۋان ئاستىدا قالغان ئۆمەرنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ ، دولىسىغا ئۇرۇپ ،ــ خېلى غەيرىتىڭ بار ئىكەن .

ئۆمەر ئارزۇ قىلغان ئەللىك تىللا يەنىلا خەقنىڭ يانچۇقىغا چۈشۈپ كەتتى . ئۆمەر دەلدەڭشىپ ماڭغىنىچە چەتكە چىقىپ ، تامغا يۆلەنگىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى .

شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئولتۇرغان ئورنىدىن قوپقىدەكمۇ ماغدۇرى قالمىغان ئىدى . مەيداندىكى ئادەملەر بىر بىرلەپ تارقىشىۋاتاتتى . .. تۇيۇقسىز ئۇنى بىرى چاقىرىپ قالدى .

ــ ھاي نىمە ئادەمسەن ؟

ئۆمەر بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئات ئۈستىدە تۇرغان سۆلەتلىك بىر ئادەمنى كۆردى . ئۇنىڭ ئاستىدىكى ئويناقلاپ تۇرغان قۇمۇش قۇلاق ئارغىماق ، خىلمۇ خىل كۆزلەر قويۇلغان قىممەت باھالىق ئىگەر جابدۇق ، مەخمەل يوپۇق ، نەقىش ساپلىق چىرايلىق ئۆرۈلگەن قامچا ۋە كۈمۈش ئۈزەڭگىلەر بۇ ئادەمنىڭ ناھايىتى باي كىشى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى .

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!ــ دەپ تامنى تىرەپ ئورنىدىن تۇردى ئۆمەر .

باي ئۇنى تونۇپ قالدى .

ــ سەن ھازىر چېلىشقا چۈشكەن يىگىت ئەمەسمۇ ؟

ــ شۇنداق باي ئاكا .

ــ ئەجەپ ئۇنى يەرگە ئاتالمىدىڭا ؟

ــ قورسىقىم ئاچ ئىدى .

ــ قورسىقى ئاچ تۇرۇپمۇ چېلىشقا چۈشكەن بارمۇ؟

ــ ئامىتىم كېلىپ قالسا ئازىراق پۇللۇق بولۇپ قالارمەنمىكىن ،دېگەنىدىم .

ــ ئامەت !ــ دەپ كۈلدى باي ،ــ ئامەت قوغلاشقاندىن قاچىدۇ .

ــ شۇنداق ، باي ئاكا .

ــ ئۆزۈڭ نىمە ئىش قىلىدىغان ئادەمسەن؟

ــ ئىشلەمچىمەن ، باي ئاكا ، قىلغۇزغۇدەك ئىش پىشلىرىڭىز يوقمىدى ؟

ــ ئۆزۈڭ قەيەرلىكسەن ؟

ــ بۇ شەھەرگە مۇساپىرمەن .

ــ ئوغۇرلۇق قىلمايدىغانسەن ئ

ــ يوقسۇ ، سىلىدەك ئۇلۇغلارنىڭ ئىشىغا ھارام نىيەت بىلەن قول سېلىشتىن خۇدا ئۆزى نېرى

قىلسۇن . !
ـ ئەگەر شۇنداق قىلىدىغان بولساڭ مەندىن ياخشىلىق كۆرمەيسەن ، مېنى تونۇمسەن ؟
ـ تونىمايدىكەنمەن .
ـ بۇ شەھەردە مېنى نىزامباي دېسە تونۇمايدىغان ئادەم يوق ، بىلىپ قوي!
ـ مۇشۇ سۆلەتلىرىدىنلا سىلىنىڭ كاتتا دۆلەتمەن ئادەم ئىكەنلىكلىرىنى پەملەپ بولدۇم . بىر ئاتىدارچىلىق قىلسىلا ، ھېچنېمەم يوق بېتىممەن .
ـبولدۇ ، كۆچۈك باردەك قىلىدۇ ، ياخشى ئىشلىسەڭ مېنىڭدە دائىملىق ئىشلەپ قالىسەن . ئاۋال كۆنلۈك ئىشلەپ باق ، قېنى ھەققىڭگە قانچە تەلەپ قىلىسەن ئ
ـ قورسىقىمغا ئۈچ ۋاخ يېگۈدەك بىر نەرسە بەرسىلە ، يېتىپ قوپىدىغان ئورنۇملا بولسا بولىدۇ ، ئارتۇق نەرسە تەلەپ قىلمايمەن .
ـ ياخشى گەپ ، قېنى ئارقىمدىن ماڭ !
ئۆمەر ، باينىڭ ئارغىمىقىنىڭ تۈياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭلار ئىچىدە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ شەھەرنىڭ ئەگرى بۈگرى كوچىلىرى بىلەن كەتتى .

ئايىم

نىزامباينىڭ شەھەر سىرتىدا كاتتا بىر بېغى بار ئىدى . بۇ باغدا ئالما ، ئانار ، نەشپۈت ، شاپتۇل ، ئەنجۈر ، ئۈزۈم دېگەندەك ، مۇشۇ يۇرتتا ئۆسەلەيدىغان مېۋىلەرنىڭ ھەممە خىلى تېپىلاتتى . بۇ باغدا نىزامباينىڭ چوڭ خوتۇنى ئايىم تۇراتتى . باغنىڭ بىر تەرىپىدە چوڭ خوتۇن ئۆچۈن سېلىنغان پىشايۋانلىق ئايۋان بار ئىدى . بۇ ھەشەمەتلىك قۇرلۇشنىڭ ئەتراپىنى گۈللۈكلەر ئوراپ تۇراتتى . ھەممە نەرسە شۇنچىلىك پاكىز ۋە رەتلىك ئىدى . باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۈۋرۈكلەرگە نەقىشلەر چېكىلگەن چىرايلىق بىر شىپاڭ ، شىپاڭ تېپىدا چوڭ بىر كۆل بار ئىدى . بۇ يەردىكى سالقىنلىق ۋە تازا ھاۋا ، كۆل بويىدىكى ئېگىز ئۆسكەن دەرەخلەر يېشىل ئوتلاربىلەن قاپلانغان كۆل سۈيىنى سۈزۈك ۋە مۇزدەك ساقلايتى . باغنىڭ مېۋىلىرى سېۋەتلەرگە قاچىلىنىپ ھەپتىدە بىر قېتىم شەھەر ئىچىدىكى
نىزامباينىڭ باشقا ئۆيلىرىگە ، ئېشىپ قالغانلىرى باققاللارنىڭ دۇكانلىرىغا توشۇلاتتى . باغقا قارايدىغان ئىشچان باغۋەن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كۈچتىن قالغان بولۇپ ، ئەمدى ئۇ باغ يوللىرىدىكى ئوتلارنى يۇلۇش ، مېۋىلەرنى ئۈزۈش ، چاتاش ، ۋاقتى ۋاقتىدا سۇ قۇيۇش ، گۈللەرنى پەرۋىش قىلىش ، ئۇششاق باللار تولا يامىشىپ شور قىلىۋەتكەن تاملارنىڭ شورلىرىنى ئېتىش ، چۈشكەن مېۋىلەرنى يىغىش دېگەندەك تۈگىمەس ئىشلارغا ئۇلگۈرەلمەي قالغانىدى . نىزامباي ئۆمەرنى ئەنە شۇ ئىشلارغا ياردەملىششىكە ئەكەلگەنىدى .
ئۆمەر بۇ يەردە كۆڭۈلدىكىدەك تۇرمۇشقا ئېرىشتى . قېرى باغۋەن ۋە ئۇنىڭ ئايالى مېھرىبان ئادەملەردىن ئىدى . باغۋەن باغنىڭ بىر بۇرجىكىگە سېلىنغان ئاددىي ئۆيدە تۇراتتى . ئۆمەرنىڭ تاماقى ئۇلار بىلەن بىللە بولدى . باغۋەن بوۋاي ئۆز ئۆيىنىڭ يېنىدىكى ، گۈرجەك ، كوناسېۋەت ، ئۈزۈم نوتىلىرىنى باغلايدىغان چىگىلەر ، پالتا ، قايچا دېگەندەك نەرسىلەر قويۇلغان ئۆينى

بىكارلاپ ، ئۆمەرگە ياتاق ئۆي قىلىپ بەردى . باغۋەنىنىڭ ئۆمۈر بويى تىنىم تاپماي ئىشلەپ مۇكچىيىپ كەتكەن ئايالى ئۆمەر تۇرىدىغان ئۆينى سۈپۈرۈپ تازىلاپ ، قۇراق سېلىپ تىككەن پاكىز يوتقان كۆرپىلەرنى تەييارلىدى . ئۇلار بۇ ياش يىگىتنىڭ پەيدا بولغانلىقىدىن ناھايىتى خۇرسەن ئىدى . ئۆمەر ئۇلارنى باغدىكى نۇرغۇن ئېغىر يىنىك ئىشلاردىن ئازاد قىلاتتى .

ئۆمەر ئاتىسى ھايات ۋاقتىدا ، ئۇنىڭ ھەيدەكچىلىكى بىلەن ئوقۇپ تۇرىدىغان بەش ۋاخ نامىزىنى يەنە باشلىۋالدى . ئۇ ھەر كۈنى سەھەر قوپۇپ ، تەرەت ئېلىپ بامدات نامىزىنى ئۆتەپ ، چاي ۋاقتىغىچە يەنە باغدا قىلىشقا تېگىشلىك بولغان نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىپ بولاتتى . ھەر جۈمە كۈنى قىرى باغۋەنگە ئەگىشىپ بېرىپ مەھەللىنىڭ دوقمۇشىدىكى چوڭ مەسچىتتە جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ كېلەتتى . بۇ ئادەتلىرى بىلەن ئۇ باغۋەنىنىڭ ئائىلىسىگە ۋە نىزامبايغا يېقىپ قالدى . باي ئۇنى يىللىقچى قىلىپ يالىۋالدى . ئۇنىڭغا تامىقىنى بېرىشتىن سىرىت ھەر يىلى يازلىق ـ قىشلىق ئىككى قۇر كىيىم ، ئازىراق ئىش ھەققىمۇ بېرىشكە توختام تۈزۈلدى .

ئۆز تۇرمۇشىنىڭ يولىغا چۈشۈپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۆمەر خۇداغا شۈكرى ئېيتاتتى . ئۈستى ئوچۇق زىنداندىكى ۋە بۇ شەھەردە ئىش تاپالماي ئاش توق يۈرگەن چاغلىرىدىكىگە قارىغاندا ، بۇ يەردە ئۇ ئۆزىنى جەننەتتە ياشاۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى . بەزىدە بۇ باغ ئۆزىنىڭ سالقىنلىقى ، قۇشلارنىڭ سايراشلىرى ، گۈللەرنى ئايلىنىپ يۈرگەن ھەرىلەرنىڭ غۇڭۇلداشلىرى ، كېپىنەكلەرنىڭ پەرۋاز قىلىشلىرىغا چۆمۈلۈپ شۇنچىلىك گۈزەل بولۇپ كېتەتتىكى ، بۇ باغنى بىنا قىلىش ئۈچۈن پۇل خەجلىگەن نىزامباينىڭ ئۆزىمۇ بۇ گۈزەللىكلەردىن بەھرە ئېلىش پۇرسىتىدىن مەھرۇم ئىدى . باي باغقا كەمدىن كەم كېلەتتى . ئۇ قەيەرلەردىندۇر ئۆزىنىڭ سودا ئىشى بىلەن پالاقلاپ ، تېرە ، يۇڭ ، گەزماللىرى بىلەن ئاۋارە ئىدى ، خوتۇنلىرى ئارىسىدىكى تۈگىمەس ماجىرالار ، سودىدىكى پايدا زىيان ئىشلىرى بىلەن ئاۋاپ چېكىپ يۈرەتتى . ئەگەر باينى ھوزۇرلىنىدۇ دېسە ، ئۇ پەقەت بۇ كاتتا باغنىڭ ئۆز نامىدا ئىكەنلىكىدىنلا ھوزۇرلىناتتى .

تۇرمۇشتا شۇنداق ئىشلارمۇ بولىدۇكى ، بەزى ئادەملەر كۆركەم سارايلارنى ياسىتىپ ، ئۇنى ئېسىل گىلەم ، ئۆز جاپدۇقلىرى بىلەن تولدۇرۇپ قويۇپ ، بۇ سارايلارنى پاسكىنا بولۇپ كەتمىسۇن دەپ تۆۋەنگە يەنە ئاشخانا ئۆيلەرنى ياسىتىدۇ ۋە ئۆمرىنىڭ تولىسىنى ئەنە شۇ سارايلارغا يانداپ سېلىنغان ئاددىي ئۆيلەردە ئۆتكۈزىدۇ . بايلار نام شۆھرەت ئۈچۈن سالدۇرغان ئاجايىپ بىنالارنىڭ ئۆمرى ھامان ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆمرىدىن ئۇزۇن بولىدۇ . شۇ كاتتا سارايلارنىڭ تارىخى ئۈستىدە ئىزدىنىپ كۆرسىڭىز ، ھەقىقىي ھوزۇرىنى ئالغانلار شۇ ئۆيلەرنى ياساتقۇچىلار ئەمەس ، باشقا بىرلىرى بولۇپ چىقىدۇ. .. ھەشەمەتلىك مېھمانخانىلارنى سالدۇرغان پادىشاھ ۋە ئەمەلدارلارنىڭ ھالى ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر . ئۇنىڭغا شۇ مېھمانخانىلاردا يېتىش پۇرسىتى يىلىغا بىر نەتچە قېتىملا بولىدۇ ياكى مەڭگۈ بولمايدۇ . ئۇ يەرنىڭ ھەر كۈندىكى قەنتىنى باشقىلار چاقىدۇ .

ئۆمەر باغدا ئىشلەپ يۈرۈپ باغنىڭ ھوزۇرىنى سۈرەتتى . پىشىپ يېتىلگەن ئەڭ شېرىن مېۋىلەرگە بىرىنچى بولۇپ ئېغىز تېگەتتى . قۇشلارنىڭ ئاۋازى ، گۈللەرنىڭ پۇرىقى ئۇنىڭ كۆڭلىنى تېخىمۇ ئاۋۇتاتتى .

ئاستا ئاستا ئۇنىڭ سارغايغان چىرايىغا قان يۈگۈرۈشكە باشلىدى . ئۇنىڭ ھوجۇدىدىكى قورساق بېقىش ھەلەكچىلىكى بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۇنتۇلغان ھېسسىياتلار ، ياشلىق سېزىملىرى قايتا يېتىلىشكە باشلىغانىدى .

بەزىدە ئۆمەرگە باغقا سۇ باشلاپ كېلىش ئۈچۈن باغدىن چىقىپ ، تار كوچىلاردىن ئۆتۈپ ، يىراقتىكى شارقىراپ ئېقىۋاتقان ئۆستەڭ بويىغىچە بېرىشقا توغرا كېلەتتى . دەرۋازىسى قىيا ئۇچۇق تۇرغان ھويلىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭ كۆزىگە ئۈزۈم باراڭلىرى ئاستىدىكى سۇپىلاردا ئولتۇرۇپ ، چىنىنىڭ كۆتىكىدىكى ئۇسما سۈيىگە پەلكۈچلىرىنى چىلاپ ئۇسما قويىۋاتقان قىزلار چېلىقىپ قالاتتى . بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ يۈرىكى ئىختىيارسىز دۈپۈلدەپ كېتەتتى .

بەزىدە يول ئۈستىدە ئۇنىڭغا پۈركەنچىلىك چوكانلار ئۇچرايتى . ئۇلارنىڭ جامالى چۈمبەل بىلەن يېپىلغان بولسىمۇ ، يەنە ئۇلارنىڭ تولغىنىپ مېڭىشلىرى ، پۈركەنجىنىڭ بىر بۇرجىكىنى نازاكەت بىلەن چىمدىپ تۇتقان خېنە قويۇلغان نازۇك بارماقلىرى ئۆمەردە تاتلىق سېزىملارنى قالدۇراتتى . ئۆسەڭدىن قاپاقلارغا سۇ ئېلىپ كېلىۋاتقان قىزلارنى كۆرگەندە ، ئۆمەرگە بۇ گۈزەل قىزلارنىڭ كۆندە قارايغان ئاياغلىرىدا سانسىز قۇڭغۇزلار جاراڭلاۋاتقاندەك ، ئۇلار بېسىپ ئۆتكەن توپىلىق يوللارغا گۈللەر تۆكۈلۈپ ، ئەتراپقا كىشىنى مەست قىلىدىغان خۇش پۇراق تارقىلىۋاتقاندەك بىلىنەتتى . بەزىدە ئۇ قېرى باغۋەنىنىڭ ئىشكى ئالدىدىكى باراڭ ئاستىدا چاي ئىچىپ ئولتۇرغاندا ، باغنىڭ تېمى ئارقىسىدىكى كوچا تەرەپتىن قىزلارنىڭ كۈلكىلىرى ئاڭلىنىپ قالاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۆمەر يەۋاتقان تامىقىنى ئۇنتۇپ ، ئىختىيارسىز تام ئارقىسىغا قۇلاق سېلىپ تۇرۇپ قالاتتى . موماي بىلەن بوۋاي بولسا بىر بىرىگە مەنىلىك قارىشىپ كۈلۈمسىرىشەتتى .

ــ ھە ئالدىرىما ئوغلۇم ،ــدەيتى باغۋەن ، ــ ئوبدان ئىشلەپ ، تاپقان پۇللىرىڭنى زايە قىلماي يىغقىن ، مۇشۇ ئەتراپتا ئوبدان ئادەملەرنىڭ چىرايلىق قىزلىرى بار ھەر قانداق كىشى سىڭىڭدەك يالغۇز يىگىتنى كۈيئوغۇل قىلىشقا جان دەپ ماقۇل بولىدۇ ...

ئۆمەر مۇنداق چاغلاردا ۋىللىدە قىزىراتتى ـ دە، باغۋەنىنىڭ ياخشى تىلىكىگە كۆڭلىدە خوش بولۇپ ، كەتمىنىنى ئېلىپ باغقا قاراپ كېتىپ قالاتتى . باغ ئىچى ئۇنىڭغا تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . قۇياش نۇرىدا يوپۇرماقلار تېخىمۇ يېشىل ، ئاسمان تېخىمۇ كۆپكۆك ، گۈللەر تېخىمۇ رەڭدار جۇلالىنىۋاتقاندەك ، ھايات ئۇنىڭغا تېخىمۇ كەڭ قۇچاق ئېچىۋاتقاندەك بىلىنەتتى .

نىزامباينىڭ بۇ چوڭ بېغىدا تۇرىدىغان ئائىلىنى ھەممە ھۆرمەتلەپ «ئايىم » دېيىشەتتى . ئايىم تولۇق قامەتلىك ، گەپ سۆزى جايىدا ، ئاپئاق ، سۈزۈك مەڭزىلىرىدىن قىزىللىقى كەتمىگەن كېلىشىملىك خوتۇن ئىدى . ئۇ ، باينىڭ تېخى نىزامباي بولۇپ ئاتىلىپ شەھەرگە تونۇلمىغان ۋاقتىدا ئالغان تۇنجى ئائىلى بولۇپ ، ئايىمنىڭ ئاتىسى شەھەردىكى پۇلدارلاردىن ئىدى . نىزامباي كېيىن ، تېرە ، يۇڭ سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بۇ قېيىنئاتىسىنىڭ يۆلىشى بىلەن تېزلا بېيىپ كەتتى . ئۇنىڭ شۇ ئەتراپتىكى يېزا قىشلاقلاردىن تېرە يۇڭ يىغىدىغان مەخسۇس ئادەملىرى ، بىر قانچە يەردە خۇرۇم ، شاۋرۇن ئىشلەيدىغان ئىشخانىلىرى بار ئىدى . ھازى نىزامباينىڭ سودا سېتىق دائىرىسى يۇڭ تېرىلەردىن ھالقىپ ، ماتا ــ چەكمەن ، گەزمال ، ئالتۇن كۆمۈش سودىلىرىغىچە بېرىپ يەتكەندى .

نىزامباي ئۆزىنىڭ سودا ئىشلىرى بىلەن دائىملا ئالدىراش يۈرەتتى ، پايدا چىقىدىغان بىرەر پۇرسەت ، بىرەر يوچۇقنىمۇ قولدىن بەرمەيتى . نىزامباي ئۆزى بىر ئاز ئەيمىنىپ ھۆرمەت قىلىدىغان قېيىنئاتىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ، ئايىمنىڭ ئۈستىگە ئارقا ــ ئارقىدىن ئۈچ خوتۇن ئالدى . خوتۇنلىرى ئۈچۈن شەھەرنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا ئايرىم ئايرىم جايلارنى سالدۇردى . ئايىمنى

بولسا پىشايۋانلىق ئايۋانلارنى ياستىپ مۆشۈ باغقا كۆچۈرۈپ قويدى . ئىككى چاكار ئايال بۇ يەردە ئايىمنىڭ خىزمىتىدە بولۇپ، ئاش تامىقىنى ئېتىپ ، ھالىدىن خەۋەر ئالاتتى . باي ئايىمنى خىراجەتتىن قىسمايتى . چوڭ باغ ئايىمنىڭ ھەر قانچە ياپراپ ، ئەركىن يۈرىشىگە يېتەتتى . لېكىن ، ئايال كىشى ئۈچۈن پەقەت مۆشۈ نەرسىلەرنىڭ ئۆزىلا كۇپايە قىلمايدۇ ـ دە! ئايىم نىزامبايدىن يەنە مۇھاببەت تەلەپ قىلاتتى . باي بولسا ئۇنىڭغا ئېشىنالماس بولۇپ قالغاندى .

دەسلەپكى چاغلاردا نىزامباي باغقا ئايدا بىر ئىككى قېتىم كېلىپ قونۇپ كېتىپ يۈردى . كېيىن كېيىن ئاياغ باسماس بولدى . ئۇ ھەر دائىم ئۆزىنىڭ تۈگىمەس سودا سېتىق ئىشلىرى ، قايسىبىر سودىگەرنىڭ ۋەدە قىلغان چەكمەنلىرىنى ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ كەلمىگەنلىكى ، خۇرۇم ئىشلىگۈچى ئۇستىلارنى ئوبدانراق رازى قىلىش ئۈچۈن خۇرۇملارنى يىراقتا توشۇپ ياخشى پۇل قىلىش لازىملىقى ، شەھەر بايلىرى بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىلەر ، بەگلەرگە تاپشۇرىدىغان سوۋغا سالام ۋە يەنە قانداقتۇر بىر دەۋا ئىشلىرى توغرىسىدا ئايىمغا ئەسكەرتىپ ، ئۆزىنىڭ ئالدىراشلىقىنى ئېيتاتتى . ئەمما ، ئايىمنىڭ نەزىرىدە بولسا ، بۇلارنىڭ ھەممىسى قۇرۇق بىر باھانە ئىدى . ئۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى كۈندۈزى پۈتتۈرسە بولىدىغانلىقىنى ئايىم ئوبدان بىلەتتى . نىزامباينىڭ كېچىلىك ۋاقىتلىرى ياش خوتۇنلىرى بىلەن ئۆتەتتى .بۇلارنى ئويلىسا ئايىمنىڭ ئىچى ئېچىشاتتى .

يالغۇزلۇقتا ئۆزۈن كېچىلەرنى تاڭغائۇلىماق ناھايتى قىيىن ئىدى ، ئايىم قىلىن كۆرپىلەر ئۈستىدە يېتىپ نىزامباينىڭ ئۆزىنى ئەركىلەتكەن چاغلىرىنى ، دائىما ئۇنىڭ قېشىدا بولغان كۈنلىرىنى خىيالىدىن ئۆتكۈزەتتى . ئۇ چاغلاردا ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ئانچە باياشات بولمىسىمۇ ، ناھايتى كۆڭۈللۈك ئۆتكەنىدى . نىزامباي ئايىمنى ئەتىگىنى خاپا قىلىپ قويۇپ كەتسە ، كەچلىكى كېلىپ كۆڭلىنى ئالاتتى . بۇ باغدا ھازىر مېۋە چېچەكلەر تۈكۈلۈپ تۇرسىمۇ ، نىزامباي ئۆز قولى بىلەن

ئەكىلىپ سۇنىدىغان بىر تال ئالمىغا يەتمەيتى : ئاشپەز خوتۇنلار ھەر خىل تاماقلارنى ئېتىپ ئالدىغا قويسىمۇ ، يەنە نىزامباي ياغلىقىغا تۈگۈپ بازاردىن ئەكىلىدىغان بىر قانچە دانە سامسىنىڭ لەززىتى باشقىچە ئىدى . ...

ئايىم خېلى ئۆزۈن ۋاقىتلارغىچە ئالتۇن جابدۇقلىرىنى يىپەك ياغلىقىقا تۈگۈپ ، ئىسسىقۇ ـسوۋۇتقۇ ئوقۇيدىغانلارنىڭ ئالدىغا قاتراپ يۈردى . نىزامباي تاسادىبى ئۇنىڭ يېنىدا بولۇپ قالىدىغان كۈنلەردەئۇ ئىسسىقۇ ئوقۇغان ناۋاتلارنى سېلىپ ئۇنىڭغا چاي دەملەيتى . باي پەي ياستۇقلارغا يېشىنى قويۇپ بىردەم ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن كۆزىنى يۇمغىدەك بولسا ئايىم قاراڭغۇ باغدىكى ساراڭ باخشى ، يار كوچىسىدىكى ئاقساق خوتۇن ئۆگىتىپ قويغان ئەپسۇنلارنى ئوقۇپ

ئۇنىڭغا ھۇرەتتى . مۇشۇنداق بىھۇدە ئاۋارىچىلىكلەر بىلەن ئايىمنىڭ نۇرغۇن ئالتۇن جابدۇق ۋە تەڭگە تىللالىرى قانداقتۇر رەمماللار ، ئىسسىقۇ قىلىدىغان خوتۇنلار ، ئەپسۇن ئوقۇپ ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قۇشلارنى يۇگۈزلانغان يېتى يەرگە چۈشۈرىۋېتەلەيدۇ ، دەپ داڭقى چىققان سېھىرگەرلەرنىڭ چۆنتىكىگە چۈشۈپ كەتتى . لېكىن بۇ پالاقلاشلارنىڭ نەتىجىسى ئەكسىچە بولۇپ ، نىزامباينىڭ قەدىمى بارغانسىرى ئايىم تەرەپكە يەتمەس بولۇپ قالدى . « ھەي جادۇگەرلەر !ـ دەپ قارغايتى ئايىم ئىچىدە نىزامباينىڭ باشقا خوتۇنلىرىنى ، ـ سىلەرنىڭ ھىيلە مىكىرىڭلار مېنىڭكىدىن ئېشىپ كېتىۋاتسا كېرەك . ئوقۇغان ئەپسۇنلىرىڭ ئۆزۈڭگە يېنىپ ئۆلۈشەرسەن !..» بەزىدە ئايىم : نىمىشقىمۇ بىرەر نامرات كاسىپ ياكى دېھقاننىڭ ئايالى بولۇپ قالمىغان بولغىيتىم ،

دەپمۇ ھەسرەت چېكەتتى .

باغنىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى قىيسىق ئۆيلەردە ئولتۇرىۋاتقان باغۋەننىڭ مومىيىغا ھەۋىسى كېلەتتى . چۈنكى ئۇلار نامرات بولسىمۇ تەك قېرىپ ، تۇرمۇشتىكى خوشاللىق ۋە ئېغىرچىلىقلارنى تەڭ تارتىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى .

بارا بارا ئايىم ئۆز تەقدىرىگە تەن بېرىدىغان بولۇپ قالدى . تۆت خوتۇن ئالغانلار يالغۇز نىزامباييمدى ، چامى يەتكەن ھەر قانداق مۇسۇلمان تۆت خوتۇن ئالىدۇ .

ئۇنىڭ ئۈستىگە ئايىم نىزامبايغا پەرزەنتمۇ تۇغۇپ بېرەلمىدى . باينىڭ باشقا خوتۇنلىرى ياش جەزبىدار بولۇپ ، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىدىن نىزامباينىڭ بىر ئىككىدىن پەرزەنتى بار ئىدى . ئايىم ئەمدى كۈننى خۇداغا شۈكرى قانائەتنى بىلدۈرۈپ ، بەش ۋاخ ناماز بىلەن جايىنامازدا ئۆتكۈزەتتى . بالىسى بولمىغانلىقتىن ياخشى كۈننىڭ يامنى بولۇپ بايدىن كېيىن قالسام لازىمى بولىدۇ ، دەپ ئالتۇن كۈمۈش يىغاتتى . ئايىمغا ئاتىسىدىن تەككەن مىراس دۇنيالارمۇ ئۇنىڭ بىر ئۆمۈر يېتىپ يېيىشىگە يېتىپ ئاشاتتى . روزا رامزانلاردا ئايىم يېتىم يېسىر ، غېرىپلارغا سەدىقە بېرەتتى . مەسچىتلەرگە پۇل ئىئانام قىلاتتى . باغدىكى ئىشلەمچى ئايالالار بىلەن پىشايۋاندا پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ قالغان چاغلىرىدا ئۇلارغا مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچى ، ئۇ دۇنيا بۇدۇنيالىقتىكى ئىشلار ، ئازاپ ۋە راھەتلەر ھەققىدە كىتاپخانلىق قىلىپ بېرەتتى . شۇڭا ئىشلەمچى ئاياللارنىڭ نەزىرىدە ئايىم پاكلىق ۋە ئۇلۇغلۇقنىڭ نەمۇنىسى ئىدى . ئاشۇنداق ۋەزخانلىقلارنى قىلىۋېتىپ ئايىم تېخى ئەمدىلا قىرىق ياشلارغا كەلگىنىگە قارىماي ، ئۆزىنى قېرىپ خېلى ياشلارغا بېرىپ قالغان ئاياللاردەك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالغاندى.

ئەتراپتىكى ئاياللار شۇ خىسلەتلىرى ئۈچۈن ئۇنى « گۆھەر بانۇم»دېگەن ئىسمى بىلەن چاقىرماي ، ھۆرمەت بىلەن «ئايىم » دېيىشەتتى .

بۇ باغدا ياش ئىشلەمچى ئۆمەرپەيدا بولىشى بىلەن ، ئايىمنىڭ كۆڭلىدىكى سەۋىر تاقەت تۇزانلىرى ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغان ھېسسىياتلىرى قايتا باش كۆتۈرۈپ پاراكەندىچىلىك سېلىشقا باشلىدى . بۇ خۇددى ئۆچۈپ قېلىشقا ھازىر بولۇپ تۇتەپ تۇرغان ئوتنى تۇيۇقسىز كەلگەن بىر شامال قايتا يالقۇنجىتىۋەتكەندەك بىر ئىش بولدى .

جېنىم قوزام

ئۆمەر ھەر ئەتىگەنلىكى ئايىمنىڭ ئاشخانىسىدىكى يوغان تۈڭنى كۆلنىڭ سۈزۈك ۋە مۇزدەك سۈيى بىلەن تولدۇراتتى ، ئاندىن يەر ئاغدۇراتتى ، مېۋىلەرنى تېرەتتى . ئىشلەۋېتىپ غىڭشىپ ناخشىمۇ ئېيتىپ قوياتتى . ھارغاندا يېشىل چۆپلەر ئۈستىدە ئالقىنىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ ئاسمانغا قارىغىنىچە خىيالغا كېتەتتى . ئۇ خىيالدا كىچىكىدە ئويناپ چوڭ بولغان كوچىلارنى ، ئاتىسىنى ، ئالەمنىڭ قايسىبىر چېتىدە قالغان «قاغىلىق باغ»نى ، ئىنىلىرى بارات بىلەن

سەپەرنى كۆرەتتى . بەزىدە ئىشتىنىنىڭ پۇچقىقىنى يوغان يوتىسىغىچە تۈرىۋېتىپ ، ئېچىقلارنى ئېچىپ ، ئېرىقلارغا سۇ باشلايتى . نىزامباينىڭ چوڭ خوتۇنى ئايىم تۇرىدىغان ئايۋاننىڭ ئەتراپىدىكى گۈللۈكلەرگە ، ئانار ، ئۈزۈملەرگە سۇ تۇتاتتى . ئۆمەرنىڭ دائىم شۇنداق كەتمەننى

مۆرىسىگە سىلىپ ، باغنىڭ يۇپۇرماقلار سايە تاشلاپ تۇرغان قاراڭغۇلۇقلىرى ۋە ياكى قۇياش نۇرى چۈشۈپ تۇرغان ئوچۇقچىلىقلاردا يۈرگىنىنى كۆرگىلى بولاتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ يىرتىقلىرى ياكى ئوچۇق قالغان مەيدىلىرىدىن بۆرتۈپ چىققان بولجۇڭ گۆشلىرى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى . مۇنداق چاغلاردا پىشايۋانغا چىقىپ قالغان ئايىم بۇ ئىشلەمچىگە ئىختىيارسىز قاراپ تۇرۇپ قالاتتى ـ دە، تەسۋى سىيرىۋاتقان قوللىرى توختاپ ، ئوقۇۋاتقان ئايەتلىرىدىن ئېزىپ كېتەتتى . ئۇ يەنە دەرھال ئېسىنى يىغىپ ، تەسۋىسىنى ئىتتىك ئىتتىك سىيرىپ :« خۇدا،شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن !»دەپ پىچىرلىغىنىچە ئۆيگە كىرىپ كېتەتتى .

ئۆمەر ئايىمنى كۆرگەندە ۋىللىدە قىزىرىپ ، بېشىنى يەردىن ئىگىز كۆتۈرمەي سالام بېرىپ ئۆتۈپ كېتەتتى . بۇ دوغلاق يىگىتنىڭ تومپىيىپ چىققان مۇسكۇللىرى ، كەڭ مەيدىسىدە كۆرۈنۈپ تۇرغان مەيدە تۈكلەر ، ئۇنىڭ مەزمۇت دەسسەپ گۈرسۈلدەپ مېڭىشلىرى يىگىتنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ياشلىق ۋە كۈچ قۇۋۋىتىنى نامايىش قىلىپ تۇراتتى . يىگىت بارا ـ بارا ئۆز سىياقى بىلەن ئايىمنىڭ كۆز ئالدىدىن كېچە كۈندۈز كەتمەي ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلىدىغان بولۇپ قالدى . بۇ بىئاراملىق ئايىم ئۈچۈن ناھايىتى يېقىملىق بىلىنەتتى . ئۇنىڭ ئۇخلاپ قالغان سېزىملىرىنى غىدىقلاپ ، ئۇنى قانداقتۇر بىر گۇناھنى سادىر قىلىشقا قۇترىتاتتى . « تووۋا!ـ دەيتى ئايىم ئۆز ئۆزىگە ،ـ مەن نېمە بولىۋاتىمەن ئۆزى ؟...بۇنىڭ ھەممىسى شەيتاننىڭ ئىشى ...!» ئايىم شەيتاننى ئۆزىدىن قاچۇرۇشقا تىرىشسىمۇ ، ئۇنىڭ ۋەسۋەسىسىدىن نېرى بولالمايتى . ئايىم ئەنە شۇنداق ئۆزىنى پاك تۇتۇش ئازابى بىلەن گۇناھ ئۆتكۈزۈشنى خالاش تىلىكى ئوتتۇرىسىدىكى ئېلىشىشتا ھالسىزلىنىپ كەتتى . ئۇ بەزى كېچىلىرىنى كىرپىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزۇۋېتىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ ماموق چۈشەك ئۈستىدە قىپيالاڭاچ يېتىپ بەدەنلىرىنى سىلايتى . ئۇنىڭ بەدىنى قاشتېپشىدەك سۈزۈك، بالا تۇغمىغان ۋە تۇرمۇشنىڭ جاپالىرىغا چىلىقمىغان بولغاچقا تېخى ساغلام ۋە چىڭ ئىدى . نىزامىيىنىڭ ئۆزىنى ناھايىتىمۇ ئەتىگەن تاشلىۋەتكىنىگە ئىچ ـ ئىچىدىن ئاغرىناتتى . ئەمدى ئايىم ئايۋان ئالدىدىن ئادراش ئۆتۈپ قالىدىغان ئىشلەمچى يىگىتنى چاقىرىۋېلىپ ، پات پات گەپكە سالىدىغان بولۇپ قالدى . مۇنداق چاغلاردا ئۆمەر ھۆرمەت بىلەن قول قوشتۇرۇپ يىراقتا تۇرۇپلا :

ـ لەببەي ، ئايىم ئاچا ،ـ دەيتى .

ـ بېرى كەل ، يىگىت ، مەن سەندىن گەپ سورايمەن ،ـ دەيتى ئايىم .

ئۆمەر قورۇنغان ھالدا پىشايۋانغا يېقىنلاپ ، يەردىن باش كۆتۈرمەي ئايىمنىڭ ئىش بۇيرۇشىنى كۈتۈپ تۇراتتى . لېكىن ، ئايىم ئۇنى زادىلا ئىشقا بۇيرىمايتى .

ئۇنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالى ھەققىدىكى گەپلەرنى سورايتى .

ـ قەيەرلىكسەن ؟

ـ مەن بۇ شەھەرگە يىراقتىن كەلدىم ، مۇساپىرمەن .

ـ ئاتا ئاناڭ كىم ؟ ئۇلار قەيەردە ؟

ـ ئاتا ئانام ئۆلۈپ كەتكەن ، يېتىممەن .

ئۆمەر گەپنى ئۇزارتماي ، ئىتتىكرەك ئىشقا بېرىش ئۈچۈن سوئاللارغا شۇنداق كالتىلا جاۋاب بېرەتتى . ئايىم بولسا گەپنى سوزۇپ ، ئۇنى ئۇزۇنراق تۇتۇپ قېلىشقا تىرىشاتتى . بەزىدە ئۆمەر بېشىنى كۆتۈرۈپ ئايىمغا قارىغان چاغلىرىدا بۇ ئايالنىڭ كۆزىدە يېنىپ تۇرغان ئوتنى كۆرۈپ

چۇچۇپ كېتەتتى ۋە ھەيران بولاتتى . ئايىمنىڭ كۆزلىرىدە لاۋلىداپ يېنىۋاتقان يالقۇننىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئۇ چۈشەنمەيتى .
ــ يېتىممەن دېگىن ، ۋاي بىچارە !ــ دەپ ئىچ ئاغرىتتى ئايىم ، ــ ئۆرۈق تۇغقىنىڭمۇ يوقمۇ ؟
ــ ھېچنەمەم يوق ،ــدەيتى ئۆمەر . ئۇ ئىنىلىرى سەپەر بىلەن باراتتى ئېسىگە ئالغان بولسىمۇ ، ئۇلارنىڭ نامىنى ئېغىزدىن چىقىرىشقا كۆڭلى تارتمايتى .
ــ ئۆيلەنمىگەنمۇسەن؟
ئۆمەر قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى .
ــ كەمبەغەلمەن ، ئۆيلىنىشكە نەدە پۇل !ــ دەپ يەرگە قارىدى ئۇ .
ــ ۋاي بايقۇشەي ، ماڭا قارا، مەن ئۆزۈڭنىڭ ئاچىسى ئورنىدىكى قېرىندىشىڭ ، بىرەر نەرسە كېرەك بولسا تارتىنماي يېنىمغا كىر .!
ــ رەھمەت ئايىم ئاچا ، ھېچنېمە كېرەك ئەمەس . باغدا باياشات ئويدان تۇرىۋاتىمەن ، قورسىقىم توق ...
ـ ھەي ئەخمەق ، ئادەم دېگەننىڭ قورسىقى تويسىلا ھېسابمۇ؟ ساڭا باشقا لازىملىق بىر نېمىلەرنى سېتىۋېلىشقا پۇل لازىم بولىدىغاندۇر ؟ قارا ، ئۇستۇڭدىكى كىيىملىرىڭ كونىراپ چىرىپ كېتىپتۇ . كېرەك بولسا تارتىنماي ، ئۇدۇللا ئالدىمغا كىرىپ ئېيتىۋەر...
ئايىمنىڭ تۆت بەش يىلدىن بېرى قول تەگمىگەن پەرداز قۇتىلىرىنىڭ ئەمدى پات پات ئاغزى ئېچىلىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ قاشلىرىنى تېرىپ قاپاقلىرىنىڭ ئاستىغا سۈرمە تارتىپ ، بىلىنەر ـ بىلىنمەس گىرىم قىلاتتى . ياش ۋاقتىدا ياقتۇرۇپ كېيىدىغان كۆڭلەكلىرىنى كىيىپ ، ئىنكلىمە ئەينەك ئالدىدا ئۇياق ـ بۇ ياققا ئۆرۈلەتتى . كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىدا پەيدا بولغان ئۆششاق قورۇقلارنى ئۆزاق ئۈۋىلايتى . لېكىن ، ئىشلەمچى يىگىت نەرسە كېرەك بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىشكە جۈرئەت قىلالمايتى . ئۇ تولىمۇ تارتىنچاق ، يۈرەكسىز ئىدى . ئايىم كۆتۈپ كۆتۈپ ، ئىشلەمچى يىگىت كىرمىگەندىن كېيىن ، ئۆزىنىڭ قەلبىپ يۈرگەن ساراڭدەك قىلىقلىرىغا ئۆزى ئاچچىق كۈلەتتى . يەنە تۇۋا قىلىپ ، نامىزىنى ئوقۇپ ، تەسۋىسىنى سىيراتتى ...ئاردىن بىر قانچە كۈن ئۆتمەيلا ئايىمنىڭ يۈرىكىدىكى ئىستەكلەر يەنە يالقۇنجاپ ئۇنى ئارامسىزلاندۇرۇشقا باشلايتى . ئايىمنىڭ تارتىنچاق ، قىزىرىپ يەرگە قاراپ تۇرىدىغان ئاشۇ يىگىتنى باغرىغا باسقۇسى ، ئانىلارچە مۇھاببەت بىلەن قۇچاقلاپ باش كۆزىنى سىلىغۇسى كېلەتتى .
بىر كۈنى ئايىم ئۆمەرنى ئاشپەز خوتۇن ئارقىلىق ئالدىغا چاقىرتتى . بۇ تومۇزنىڭ پېشىن نامىزىدىن كېيىن بولىدىغان تازا تىنجىق ۋاقتى ئىدى . مۇنداق ۋاقىتتا باغنىڭ ئېگىز دەرەخلەر سايە تاشلاپ تۇرغان كۆل سۈيىدىن باشقا ھەممىلا يېرى تىككىدە چۈشۈپ قىزىتىپ تۇرغان قۇياش نۇرىدا كۆيۈپ تۇراتتى . قۇشلار يوپۇرماقلار ئارىسىغا مۆكۈنۈپ ، ھەلقەملىرىنى لىپىلدىتىپ دەم ئېلىشاتتى . باغدىكى چاكارلار بىردەم بولسىمۇ ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ئۆيلىرىنى قاراڭغۇ قىلىپ كىرىپ كېتىشەتتى . ئۆمەر كۆل بويىدىكى شىپاڭدا ، بورا ئۈستىدە يېتىپ ھاردۇق ئالاتتى . ئاشپەز خوتۇن ئۆمەرنى ئەنە شۇ كۆل بويىدىن ئىزدەپ تاپتى . ئۆمەرنى ئىگىز ئايۋاننىڭ پەلەمپەيلىرى ئالدىغىچە باشلاپ كېلىپ :
ــ ئىچكىرىگە ، ئەڭ ئىچكىرىسىدىكى ساراي ئۆيگە كىرگىن ، ئايىم شۇ يەردە ،ــ دېدى ــ دە كېتىپ قالدى .

ئۆمەر پۈتىدىكى چورۇقنى تۆۋەنگە سىلىپ قويۇپ ، پەلەمپەيدىن پىشايۋانغا كۆتۈرۈلدى . ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىدا ئۇزۇن دالان ئۆي پەيدا بولدى . پاياندازتاشلانغان دالان ئۆينىڭ ئىككى تەرىپىدە كىچىك ئىشىكلەر بولۇپ ، ئەڭ ئاخىردىكى بىر ئىشىكنىڭ قاناتلىرى ئوچۇق تۇراتتى . ئۆمەرنىڭ بۇ باغدا ئىشلەۋاتقىنىغا خېلى ئۇزۇن بولغان بولسىمۇ ، قاپقاپلىق دېرىزە ، نەقىشلىق تۈۋرۈكلەر بىلەن زىننەتلەنگەن بۇ ئايۋانغا قەدەم بېسىشى بىرىنچى قېتىم ئىدى . بۇ ئۆي ئۆز ھەيۋىتى بىلەن كىشىگە ئوردا سارايلىرىنى ئەسلىتەتتى .

ئۆمەر ئىشىكنىڭ ئالدىغا تاشلانغان ھۆل پالاسقا پۇتىنى پاكىز سۈرتۈپ ، يۇمشاق پاياندازئۈستىدە مېڭىپ كەتتى ، ئوچۇق تۇرغان ئىشىك ئالدىدا توختاپ ، ئۆزىنىڭ كەلگەنلىكىدىن بىشارەت بېرىپ يۆتىلىپ قويدى . بۇ ئۆينىڭ كەڭ دېرىزىلىرى ، يىپەك چۇشۇرۇلگەن دۇخاۋا پەردىلەر ، تامغا تارتىلغان رەڭلىك گىلەملەر كىرمەكچى بولغان كىشىنى ئەيمىندۈرەتتى .

ــ ئىچكىرگە كىر !ــ دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى . شۇ چاغدا ئۆمەر ئۆينىڭ ئىچىدە ئىشىكى قىيا ئېچىقلىق تۇرغان بىر خاس ھوجۇرىنىڭ بارلىقىنى بايقىدى . ئايىمنىڭ ئاۋازى ئەنە شۇ تەرەپتىن چىققانىدى . ئۆمەر يەرگە تاشلانغان قىلىن گىلەملەرنى ئەيمىنىپ دەسسەپ ئۆتۈپ ، خاس ھوجۇرىنىڭ بوسۇغىسىدىلا تۇرۇپ قالدى . بۇ ئۆينىڭ توللۇق چۇشۇرۇپتىلگەن يىپەك پەردىلىرى ئۆي ئىچىنى سىرلىق گۇڭگالىقتا چۆمدۈرگەنىدى . ئەنبەر ۋە گۈل مېيىنىڭ خۇش پۇرىقى دىماغقا ئۇرۇپ تۇراتتى . ئۆينىڭ تۆرىدە قات قات سېلىنغان قېلىن كۆرپىلەر ئۈستىدە ئايىم نېپىز ئىچ كۆڭلەك بىلەنلا ياتاتتى .

ــ كەل !ــ دېدى ئايىم ماموق ياستۇقلاردىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، نىمشقىدۇر ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقاتتى .

ــ نىمە خىزمەتلىرى بار ئىدى ، ئايىم ئاچا؟ــ دەپ يەرگە قارىدى ئۆمەر .

ــ مانا ، ئىككى كۈن بولدى ساقلىقىم يوق ، كىرىپ يوقلاپ قويايمۇ دېمىدىڭ .

ــ مەن ... مەن خەۋەرسىز ئىكەنمەن.

ئايىمنىڭ كۆڭلىدە شۇتاپتىمۇ ، شۇ گۇناھلىق ئىشنى قىلىش كېرەكمۇ ، قىلماسلىق كېرەكمۇ ؟ دېگەن خىيال كۈرەش قىلاتتى . قورقۇشتىنمۇ ياكى ھاياجاندىنمۇ ، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى ئۇششاق تىترەك باسقانىدى .

ــ كەل ...، قېشىمغا يېقىنراق كەل...، قورۇنما ...،پۇت ـ قوللىرىم سىرقىراپ ئاغرىپ تۇرىدۇ ، بىر تۇتۇپ قويغىن .

ئۆمەر ئايىمنىڭ ئايغى يېنىغا كېلىپ يۈكۈندى ـ دە، ئۇنىڭ يالاڭاچ تۇرغان ئاپئاق پۇتىغا ئۆزىنىڭ قاداقلاشقان قوللىرىنى ئۇزاتتى . يىگىتنىڭ قولى بەدىنىگە تېگىشى بىلەن ئايىم ئۆزىدىكى بارلىق ئىككىلىنىشلەرنى يوقاتتى . ئۆمەرنى كاپلا قىلىپ تۇتۇپ ، ئۇنى قۇچاقلاپ ئۆزىگە تارتتى .

ــ ئايىم ئاچا ، ئۇنداق قىلمىسىلا ...يامان بولىدۇ ، ئۇنداق قىلمىسىلا !...

ــ جېنىم قوزام!...

ئۆمەر ئايىمنىڭ كۈچلۈك قۇچاقلاشلىرى بىلەن ئوتلۇق سۆيۈشلىرى ئىچىدە نەپەس ئالالماي بوششىپ كەتتى...

خاس ھوجۇردا ئايىم بىلەن بولغان غەلىتە مۇناسىۋەت تۇنجى قېتىم سادىر بولغاندا ئۆمەر ناھايىتى قورقۇپ كەتتى . ئۇزۇنغىچە ئۆزىنىڭ ئەندىشىسىنى باسالمىدى . چېلىش مەيدانىدىن

چىقىپ تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرغاندا نىزامىيىنىڭ :« ئوغرى ئەمەستۇرسەن ؟ بىرەر سەۋەبلىك ئۆتكۈزىدىغان بولساڭ بويىنۇڭنى ئۈزۈپ تاشلايمەن !» دەپ ئاگاھلاندۇرۇشلىرى ئۇنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە قايتا جاراڭلىغاندەك بولاتتى . ئۇنىڭ قىلغىنى ئوغرىلىقتىنمۇ ئېغىر خىيانەت ئىدى . ئۇ بىر قانچە كۈنگىچە باغدىكى ئىشلەمچى ئاياللارغا ، باغۋەن ئائىلىسىدىكى بوۋاي بىلەن موماي غا خۇدۇكسىنىپ تىكىلىپ قارىيالمىدى . كۆڭلىدە ئىككىنجى مۇنداق غەيرى ئىشنى قىلماسلىققا ۋەدە بەردى .

لېكىن ئەتراپتىكى ھەممە نېمە ئىلگىرىكىدەكلا بولۇپ ، قورققۇدەك ھېچنېمە يوق ئىدى . يەنە قۇشلار سايراپ تۇراتتى . ئايۋان ئالدىدىكى گۈللۈكلەردە رەڭمۇرەڭ گۈللەر قۇياشقا يۈزلىنىپ ئېچىلىشاتتى . چېچەكلەرنى كېپىنەكلەر ئەگىشەتتى . باغ ئىچىدىكى ئاياغ يوللارنى توغرا كېسىپ چۈمۈلىلەر ئالدىراش ئۆتۈشەتتى . پىشقان مېۋىلەر ئىلگىرىكىدەكلا توكۇلداپ تۈۋىگە چۈشۈشەتتى . تەبىئەت ـ قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ تۇرغان جىمى نەرسە ئۆز پېتىچە بولۇپ ، ھېچنېمە ئۆزگەرمىگەنىدى . پەقەت ئۆمەرنىڭ ئىچكى دۇنياسىلا كۆتۈلمىگەن دولقۇنىنىڭ تەسىرىدە ئەنسىز داۋالغۇپ تۇراتتى ...باغۋەن بىلەن ئۇنىڭ ئايالى ئۆمەرگە بۇرۇنقىدەكلا سەمىمىي مۇئامىلە قىلىپ ، ھەر قېتىملىق چاي ئۈستىدە ئۇنى بىرەر كەمبەغەلنىڭ چىرايلىق قىزىغا ئۆيلەپ قويۇش توغرىسىدىكى ئارزۇلىرىنى ئېيتىشاتتى . ئايىمغا خىزمەت قىلىدىغان چاكارلارمۇ گۇماندىن نېرى ئىدى . ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئايىم ئۆز تەقۋادارلىقى ، سېخىيلىقى ، ۋاقتى ۋاقتىدا قىلىپ بېرىدىغان كىتاپخانلىقى بىلەن ناھايىتىمۇ يۈكسەك ئورۇندا تۇراتتى .

ئىككىنجى قېتىم ئايىم ئۆمەرنى چاقىرىشقا ئاشپەز خوتۇننى ئەۋەتمەي ئۆزى باردى . ئۆمەر مېۋىلىرىنى كۆتۈرەلمەي ئېگىلىپ كەتكەن بىر ئالما شېخىغا تىرەك قويۇۋاتقانىدى . ئۇ ئايىمنى كۆرۈپ ھودۇقۇپ قىزاردى . ئايىم ئۇنىڭغا بوۋاق كېچە قېشىغا كىرىشنى تاپىلاپ كېتىپ قالدى . ئۆمەر ئايىمنىڭ سۆزىگە قارشى ھېچنېمە دېيەلمىدى . شۇ كۈنى ئۇ كۈن بويى دەككە دۈككىدە يۈردى .«ئەك ياخشىسى بارمىغىنىم تۈزۈك» دەپ ئويلايتتى ئۇ . پۈتۈن ئەتراپ قاراڭغۇلىشىپ ، ھەممە ئۆيقىغا كەتكەندە ئۇ تېخى كۆز يۇممىغان ئىدى . ئاخىر ئورنىدىن تۇردى ـ دە، شەپە چىقارماي مېڭىپ ، ئايىمنىڭ ئۆگەتكىنىچە ئايۋاننىڭ ئارقا دېرىزىسى تەرەپكە ئۆتتى . ئۇ يەردە ئېچكىرىكى خاس ھوجرىنىڭ باغقا قارىغان دېرىزىسى قىيا ئېچىپ قويۇلغان بولۇپ ، ئۆي ئىچىدىن مىس شامدانلاردا تۇتەپ كۆيۈپ تۇرغان شاملارنىڭ يورۇقى سۇس كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۆمەرنىڭ يۈرىكى دۈپىلدەپ ئۇراتتى . ئۇ قاپقاق يېنىغا يېقىنلىشىشى بىلەنلا دېرىزە تۈللۈق ئېچىلدى .

يۇقىرىدىن ئايىمنىڭ ئۇنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن سۇنغان ئاپئاق بىلەكلىرى كۆرۈندى ...

شۇنداق چاقىرىشلار پات ـ پات تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان بولۇپ قالدى . ئايىم باشقىلارنىڭ گۇماننى قوزغاپ قويماسلىق ئۈچۈن ئىلاجى بار خاھىشنى تىزگىنلەيتى . بولالمىغان چاغلىرىدىلا ئۆمەرنى چاقىراتتى . ۋەدىلەشكەن كېچە ئۆمەرنى ئايىم دېرىزەتۈۋىدە ئويغاق ئولتۇرۇپ كۈتەتتى . ئۇنى قىزغىن سۆيۈشلەر بىلەن قوينىغا ئالاتتى . ئۇنىڭغا مۇھاببەت بىلەن بېرىلەتتى . نازاكەتلىك ئەركىلەش ، نالە قىلىش ، مېھرىبانلارچە باش كۆزلىرىنى سىلاشلار بىلەن يىگىتنى ئۆزىگە جەلىپ قىلاتتى . سەھەرگە يېقىن ئايىم يەنە ھېلىقى دېرىزىدىن ئۆمەرنى چىقىرۋېتىپ ، يۈيۈنۈپ جايناماز ئولتۇرۇپ ، يىغلاپ تۇرۇپ خۇدادىن گۇناھىنى تىلەيتى . « خۇدا ماڭا بۇ ئوتنى ئۆزۈڭ سالدىڭ ، ئۆزۈڭ كەچۈرگەيسەن ، بەندىلىرىڭنىڭ ئالدىدا رەسۋا قىلمىغىن !» دەپ يېلىناتتى . ئايىم

ئاللاھنىڭ ئۇ دۇنيادىكى ئازابلىرىنى ئۇنتۇپ قالغاندەك قىلاتتى ، خۇدايىمدىن بۇ دۇنيادا بەندىلەر ئالدىدا رەسۋا قىلماسلىقىنىلا تىلەيتى . ئۆزىنىڭ يىگىتكە بولغان مۇھاببىتى ئۈچۈن ئۇ دۇنياغا بارغاندا مەڭگۇ ئازاپ چەكسىمۇ رازىدەك قىلاتتى . جانىمازدىن تۇرغاندا ئۇ دائىم ئۆزىنى پاكلىنىپ يېنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى .

ئۆمەر بارا بارا ئايىمغا ئۆگىنىپ قالدى . ئۇ ئايىمنىڭ ئۆيدە تونەپ چىققان كۈنلىرى سەھەردە مېۋە تەرگەن ، گۈللەرگە سۇ تۇتقان قىياپەتتە ئايۋاننىڭ ئارقىسىدىكى دېرىزە ئەتىراپىغا كېلىپ ، ئۇ يەردە سۇنغان ، دەسسەلگەن ئوت چۆپلەرنى تۈزەشتۈرەتتى . ئايىم بىلەن ئۆتكەن دەككە دۈككىلىك ، ئەمما تولىمۇ شېرىن كېچىنى ئۆزاققىچە ئۇنتىمايتى . بەزى چاغلاردا ئايىمنىڭ تېزرەك چاقىرىشىنى كۆڭلى تارتىپ قالاتتى . چۈنكى ، ئۇ كۈچ قۇۋۋەتكە تولۇپ ، ۋايىغا يەتكەن

بىر ئەر ئىدى-دە ، شۇ ياشقا كېلىپ ئۇنىڭ ئايالالار دۇنياسىدا كۆرگىنى ئايىمنىڭ ئاشۇ ئىللىق قوينى ئىدى . گەرچە ئۇ ، سۇ باشلاپ كېلىش ئۈچۈن ئېچىق بېشىغا قاراپ ماڭغاندا ، باغنىڭ شورلىرىنى ئېتىش ئۈچۈن تام تۆپىسىگە چىققاندا ، باغۋەن بىلەن جومە نامىزىغا كېتىپ بارغان چاغلىرىدا يوللاردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ياش قىز ـ چوكانلارنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى تېخى قول يەتمەس ئېگىزلىكتىكى ئاچچىق ئۈزۈملەر ئىدى . باغنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى غېرىپ خانىدا يالغۇز تۈگۈلۈپ ياتقانغا قارىغاندا ئايىمنىڭ يېنىدا ـ پەي چۈشەكلەر ئۈستىدە ئېغناپ يېتىش ئاجايىپ راھەت ۋە ئۇنتۇلغۇسىز ئىدى. ئايىم ئۇنى مېھرى بىلەن پەپىلەپ قوينىغا سالاتتى ، كۆڭۈل قويۇپ يۇيۇپ ، ئېغىر ئەمگەكتىن قالغان توپا چاڭلىرىنى تازلايتى .

ئايىمنىڭ كۆڭلى كۆتۈرلۈپ تېتىكلىشىپ كەتتى . ئۇ چاكارلارغا ئىلگىرىكىدىنمۇ سىخيلىق بىلەن پۇل بېرەتتى . ئاياللارنى يىغىپ كىتاپخانلىق قىلغاندا ، گەپ ئارىسىغا ئانچە مۇنچە چاقچاقلارنىمۇ قىستۇرۇپ قويىدىغان بولۇپ قالدى . ئۆمەر بولسا ئىلگىرىكىدەك ئۈنچىقماسلىق بىلەن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى نىزامبايىنىڭ ۋە باغۋەننىڭ كۈتكىنىدىن ئارتۇق بەجا كەلتۈرەتتى . ھەممىدىن ھەيران قالارلىقى ، نىزامبايىنىڭ ئۆمەرگە بولغان مۇئامىلىسىمۇ ئىلگىرىكىدىن

مۇلايىملىشىپ قالدى . نىزامباي باغدا پەيدا بولۇپ قالغان چاغلاردا ئايىم ئىشلەمچى يىگىتنىڭ ئىشچانلىقى ، ياۋاشلىقى ، يۈزىنىڭ تۆۋەنلىكى توغرىسىدىكى ماختاشلارنى توپتوغرىلا ئېيتاتتى . ئايىمنىڭ بۇ سۆزلىرى نىزامبايىنىڭ كۆڭلىدە ھېچقانداق بىر شەك تۇغدۇرمايتى . چۈنكى يېڭى ئىشلەمچىنىڭ تەرىپىنى باغۋەننىڭ ، باشقا چاكارلارنىڭمۇ ئاغزىدىن ئاڭلايتى . ئايىم يەنە باياغا يېڭى ئىشلەمچىگە بېرىدىغان ھەقنى كۆپەيتىشنىڭ لازىملىقىنى چۈشەندۈرەتتى .

ئۆمەرنىڭ كىيىم كېچەكلىرىنى ياخشىلاش ئۈچۈن ئايىمنىڭ پۇل خەجلىگىنىگە قارىغاندا نىزامبايىنىڭ پۇل خەجلىگىنى ياخشىراق ئىدى . باي بولسا ئايىمنى ھۆرمەتلەيتى . ئۆزىنىڭ شۇنچە كاتتا باي بولۇشىدا شۇ چوڭ خوتۇننىڭ كۆپ ئەجرى بارلىقىنى ئۇنتىمىغاچقا ، ئايىمنىڭ گېپىنى يىرمايتى .

ـ بولىدۇ !ـ دېدى نىزامباي بىر كۈنى ئايىمنىڭ داستىخانىدا ئاچچىق دەملەنگەن چاينى ئىچىپ ئولتۇرۇپ ، ـ مەن ئۇنىڭغا بېرىدىغان ھەقنى كۆپەيتەي ، يەنە بىر قۇر يېڭى كىيىم كېچەك قىلىپ بېرەيلى ...، يەنە بىر گەپ ، بۇ ئوغۇلنى ئۆيلۈك ئوچاقلىق قىلىپ قويۇش زۆرۈر ئىدى . چوپچوڭلا بولۇپ قالغان يىگىتنىڭ بويتاق يۈرىشى دۇرۇس ئەمەس ـ دە! ... مانا مەن شۇ ئىشلار

ھەققىدە باش قاتتۇرۇۋاتىمەن ، ــ دېدى باي ئايىمنىڭ ئۆزىنى بەزىدە « بېخىل»دەپ ئەيىبلەيدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ ــ شۇڭا ، دەماللىققا ئۇنىڭغا ئارتۇقچە ياردەم قىلمىغانىدىم . باغۇەن قىرىپ قالدى ، شۇ يىگىتنى ئۆيلەپ ، مۇشۇ باغدا دائىملىق ئىشلەشكە ئېلىپ قالايمىكىن دەۋاتىمەن .

مۇنداق گەپلەر ئايىمنى خوشال قىلاتتى ۋە نىمىشقىدۇر يەنە خىيالغا سېلىپ قوياتتى .

سودىگەرنىڭ خوتۇنى

ئۆمەرنىڭ ئىنىسى بارات ماڭغان يول يولۇچىلارنى شەھەرنىڭ ئىككىنجى دەرۋازىسى ئالدىغا ئېلىپ باراتتى . بارات دەرۋازىغا يېتىپ بارمايلا يولدا ئۇنۇڭغا شەھەر تەرەپتىن كېلىۋاتقان بىر ئادەم ئۇچىراشتى . ھېلىقى ئادەمنىڭ بىر قولىدا ئىتلاردىن قوغدىنىش ئۈچۈن ئېلىۋالغان تاياق تۇراتتى . يەنە بىر قولى بىلەن سۇمبىسىگە يۈدىۋالغان تاغارنىڭ ئاغزىنى مەھكەم تۇتىۋالغانىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە كىيىۋالغان ئۇزۇن يەكتىكىنى مەھكەم ئوراپ چىگىۋالغان بەلۋىغىدا قانداقتۇر بىر ھايۋاننىڭ قارا مۇڭگۈزى ، يوغان قۇلۇلە قېپى ، چەت چۆرىلىرى تىتىلىپ كەتكەن كونا پالنامە كىتاپ دىگەندەك نەرسىلەر قىستۇرۇقلۇق تۇراتتى . ئۇنىڭ ناھايىتىمۇ مۇكەممەل بىر كەسپى دىۋانە ئىكەنلىكى تۇرقىدىنلا مەلۇم ئىدى . بۇ دىۋانە ئۇستىدىكى يېكىنىڭ ئېغىرلىقىدىن قولىدىكى ياغاچنى ھاساقىلىپ تايىنىپ ، ھاسراپ ، ئارانلا قەدەم ئېلىپ كەلمەكتە ئىدى . ئۇ يولدا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھەر بىر يولۇچىنى ۋارقىراپ توختىتىپ ، ئۇلارغا تاغار ئىچىدىكى شەھەردىن تىلەپ يىغقان ئەسكى تۇسكىلەرنى ساتماقچى بولاتتى . دىۋانە باراتنى يىراقتىنلا كۆرۈپ ، يول بويىدىكى قارىياغاچنىڭ سايىسىگە كېلىپ توختىدى . مۇرىسىدىكى تاغارنى يەرگە قويىدى - دە، بېلىنى روسلاپ ، باراتنى چاقىردى :

ــ ھوي بالاموي، نىمە ئادەمسەن؟

ــ يولۇچىمەن ،ــدېدى بارات .

ــ قېنى بۇياققا ، بۇياققا بىر كېلىپ كەت !

ــ رەنجىمە تاغا ، مەندە ساڭا سەدىقە قىلغۇدەك پۇچۇق يارماقمۇ يوق .

ــ مەن سەندىن سەدىقە سوراۋاتقىنىم يوققۇ، بىلىپ قوي مەن پەيشەنبە كۈنىدىن باشقا ۋاقىتتا سەدىقە تىلىمەيمەن .

ــ ئەمسە نىمە گېپىڭ بار؟ ــ دېدى بارات ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپ .

ــكىيىملىرىڭ نىمانچە كونا ؟ بىزنىڭ دىۋانىلەر مەھەللىسىدىن ئەمەستۇرسەن ياكى ئۇ يەردىكى بىرەر دىۋاننىڭ ئۇرۇق تۇغقانلىرىنىڭ بىر نىمىسىنىڭ بىر نىمىسى بولامسەن؟

ــ يوقسۇ تاغا ، مەن يىراقتىن كېلىۋاتقان مۇساپىرمەن .

ــ شەھەرگە نىمىگە كېتىۋاتىسەن ؟

ــ ئىش ئىزدەپ.

ــ قارا ، ئۆزۈڭ ياپياشلا تۇرىسەنۇ ، ئۇستۇڭدىكى كىيملىرىڭ يىرتىلىپ قارىغۇسىز بولۇپ كېتىپتۇ . بىرەرى بىلەن تارتىشماق ئۈيىندىڭمۇ قانداق ؟.. ئورۇقلىقىڭدىن مەڭزىڭنىڭ

ئۈستىخانلىرى تېشىغا تېپىپ چىقاي دەپ قاپتۇ . چىرايىڭچۇ ، چىرايىڭ نىمانچە سېرىق ؟ ياكى سەنمۇ بىزنىڭ دىۋانىلەر مەھەللىسىنىڭ دىۋانىلىرىگە ئوخشاش يۈزۈڭگە ئەتەي ئەسكى تامنىڭ تويپىسىنى سۈرتىۋالدىڭمۇ ؟...مۇشۇ ئەپتىڭ بىلەن شەھەرگە كىرسەڭ كەم ساقا ئىش بېرىدۇ

؟ سېنى تىلەمچى ياكى ئوغرى دەپ گۇمان قىلىشى ، ياكى ياش تۇرۇپلا مۇنداق ئەسكى كىيىملەردە يۈرگىنىڭگە قاراپ ئۆچىغا چىققان ھورۇن ئوخشايدۇ دەپ قىلىشى چوقۇم . تېخى ئەقىلىڭنىڭ جايىدا ئەمەس ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەي قىلىشى تۇرغان گەپ . ..

دىۋانە ئاغزى بىسىقماي ۋاتىلداپ كەتتى .

ــ تاغا !ــ دەپ ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى بارات ،ــ نىمە گېپىڭ بار ئىدى ، چاپسانىراق ئېيت ، ئالدىرايمەن .

ــ ئالدىراش شەيتاننىڭ ئىشى . يېقىنراق كەلمەمسەن ، ئەتىگەندە ماڭا يولۇققىنىڭنى خىزىرغا يولۇقتۇم دەپ چۈشىنىۋەر .

دىۋانە تاغارنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئۇنىڭ ئىچىدىن ئاپقۇتلىرى ئاجراپ كىيگۈدەك ھالى قالمىغان ئەسكى ئاياغلار ، گىرۋەكلىرى تىتىلىپ كەتكەن كونادوپپا ، قاپقارا كىرنىڭ دەستىدىن ئەسلى رەڭگىنىڭ قانداقلىقىنى ئايرىغىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەن كىيىم كېچەك ، پۈرلەشكەن سەللە ، يەنە قانداقتۇربىر ئەسكى تۇسكىلەرنى سۇغۇرىۋېلىپ ئەتراپقا يايغىلى تۇردى .

ــ بۇ ئەسكى تۇسكىلىرىڭنى بۇ يەرگە يايما قىلىپ يېيىپ نىمە قىلىسەن ؟ــ دېدى بارات ھەيران بولۇپ .

ــ ساتىمەن .

ــ كىمگە ؟

ــ ئەلۋەتتە ساڭا ــ دە ، ھازىر ئالدىمدا سېنىڭدىن باشقا كىم بار ...

ــ بولدى ، ئاۋارە بولما ، تاغا ،ــ دەپ مېڭىشقا تەمشەلدى بارات ، ــ ساڭا ئېيتتىمغۇ ، مەندە پۇل يوق .

ـتوختا ، ــ دېدى دىۋانە ،ــ ھېچبولمىغاندا سەن مۇنۇ چاپان ئىشتاننى بولسىمۇ ئېلىپ قالغىن ، تىقىشتۇرۇپ قويغان پۇلۇڭنى قورقماي چىقار ، بۇلاڭچىدىن قورقۇپ ئەسكى كىيىملەرگە ئورۇنىۋالغان ھارامزادىلەرنى كۆپ كۆرگەنمەن . بىزنىڭ دىۋانىلەر مەھەللىسىدىكى دىۋانىلەرنى كۆرسەڭ كىيىملىرى سېنىڭدىنمۇ جۇل جۇل ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى شۇنداق بىيىپ كەتتىكى ، يىغقان پۇللىرىنىڭ سانىنى ئۆزلىرى ئۇقمايدۇ ، مانا، غوجەك دىۋانىنىڭ ئۈچ يەردە قورو جايى بار ، ئۈستى ئۈستىگە خوتۇن ئالدى . مېنىڭ تېخى ئىككىلا يەردە قورو جايىم ، ئۈچلا خوتۇنۇم بار .... نىمىگە قاراپ تۇرىسەن؟

قولۇڭغا ئېلىپ كۆرۈپ باق ، ساڭا ئوخشاش ئېگىز بوي ئادەمگە لايىق تېخى يېڭىلا تۇرغىنىنى كۆرۈۋاتقانسەن ؟ ئۇنى ماڭا تونۇگۇن بىر سودىگەرنىڭ تۇل قالغان خوتۇنى سەدىقە قىلدى . مەن ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىنىڭ روھىغا ئاتاپ ئەك ئۆلۈغ ئايەتلەرنى ئوقۇپ دۇئا قىلدىم .

ــ دېدىمغۇ ، مېنىڭ پۇلۇم يوق ، ھەر قاچان سەن بۇ نىمىلىرىڭنى بىكارغا بەرمەسسەن ؟

ــ راست پۇلۇڭ يوقمۇ ؟ــ دەپ باراتقا باشتىن ئاياغ بىر قارىۋالدى دىۋانە ،ــ بوپتۇ بىكارغا بولسىمۇ ئال، يوكۇم ئازىراق بولسىمۇ يىنىكلىسۇن ...، ئەمما ، مېنى ئۇنتۇپ قالما . شۇ تاپتا سېنىڭ

كۆزلىرىڭدىن كەلگۈسىنى قىياس قىلىپ تۇرۇپتىمەن . سەن ياشسەن ، خۇدا ئامەتڭنى بېرىپ قالسا تېخى بېيىپمۇ كېتىسەن . شۇ چاغدا ، خۇدا بۇيرىسا بىز يەنە ئۇچرىشىپمۇ قالىمىز . مېنى ئۇنتۇپ قالما ، چاپان ، ئۆتۈكلەرنىڭ پۇلىنى سەندىن شۇچاغدا ئۇندۇرۇۋالىمەن . ئۇچاغدا ئىنساپىڭغا بېقىپ كۆپرەك بېرەرسەن ...

دىۋانە شۇنداق دەپ ئاغزى بېسىلماي ۋاتىلداپ تۇرۇپ باراتقا ھىيلىقى ئۆلۈپ كەتكەن سودىگەرنىڭ ئەك ئۇلۇغ دۇئالار بەدىلىگە كەلگەن كېيىملىرىنى كىگۈزدى .

بارات دىۋانىنىڭ ئەسكى تۇسكىلىرى ئارىسىدىن يەنە يىغىراق بىر دوپپا ، سودىگەرلەر باغلايدىغان بىر رەڭلىك بەلباغنى تاللىۋالدى . بۇ كىيىملەر باراتنى راستىنلا خېلى ئىسكەتكە كىرگۈزدى . شۇ تۇرقىدا ئۇ سودىسى تازا يۈرۈشۈپ كەتمىگەن بىر ئېلىپ ساتارغا ياكى بولمىسا ، سودىگەرلەرنىڭ يۈگۈر يېتىم ئىشلىرىنى بېجىرىدىغان چاپارمەنلەرگە ئوخشاپ قالدى .

ـ ئال ، خالىغىنىڭنى تاللىۋال ، ـ دەپ توختىماي سۆزلەيتى دىۋانە ، ـ ماڭا بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆيگە يەركۈزۈشنىڭ ھاجىتى يوق ، ئۇ يەردە مۇنداق كونا يىغى نەرسىلەر تاغدەك دۆۋىلىنىپ تۇرۇپتۇ .

ـ ساڭا رەھمەت تاغا !ـ دېدى بارات.

دىۋانە باراتنىڭ باش ئايىغىغا يەنە بىر قاراپ رازى بولغاندەك بولدى ـ دە:

ـ ئەمدى يولۇڭغا ماڭساڭمۇ بولىدۇ ،ـ دېدى ئۇ قالغان نەرسىلەرنى تاغىرىغا نىقداپ تۇرۇپ ، ـ مانا ئەمدى ھەقىقىي بايۋەتچىلەرگە ئوخشىدىڭ ، بايۋەتچىلەرنىڭ ئىچىدىمۇ يىگەن ئىچكىنى چىرايىغا چىقمايدىغان ساڭا ئوخشاش توپا چىرىلىرى ئۇچراپ تۇرىدۇ ....

بارات مۇنداق بىكارغا نەرسە بېرىدىغان دىۋانىگە ئۇچراشتۇرغىنى ئۈچۈن خۇداغا شۈكرى ئېيتىپ شەھەر تەرەپكە قاراپ يولىنى داۋاملاشتۇردى .

شەھەرنىڭ بارات كىرگەن دەرۋازىسى ئەتراپىدا مەيزاپخانىلار ، قىممار سورۇنلىرى ، چوڭ تاماكا چېكىپ نەغمە ناۋا قىلىشىدىغان مەيدانلار جايلاشقانىدى . قاتار كەتكەن ئاشخانىلاردىن ھەر خىل تاماقلارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى كېلەتتى . ئوچاقلاردا چاراسلاپ ئوت كۆيۈپ ، يوغان داش قازانلاردا پورۇقلاپ گۆش قاينايتى . شورپا سورۇپ ئولتۇرغان سېمىز ئاشپەزئۇستىدە ماي دانچىلىرى ۋىلىلداپ تۇرغان شورپىلارنى ئاپقۇر چىنىلەرگە ئۇسۇيتى . باراتنىڭ ئاشۇ شورپىغا بىرەر پارچە قاتتىق ناننى بولسىمۇ بىر چىلاپ يەۋالغۇسى بار ئىدى . ئەپسۇس ، ئۇنىڭ ھەممە يانچۇقى قۇرۇق ئىدى . ئۇ ئاشخانىلارنىڭ نەملەشكەن تورۇسلىرىنى ئەگىپ چىقىۋاتقان قويۇق بۇسنى ئىچىگە يۇتقىنىچە ئادەملەرگە ئۇرۇلۇپ سوقۇلۇپ بازار مەيدانىنى كېسىپ ئۆتتى . ئاندىن مەقسەتسىزلا بىر كوچىغا بۇرۇلدى .

« كۇنمۇ كەچ كىرەي دەپ قالدى ،ـ دەپ ئويلايتى ئۇ ،ـ مانا ، بىر كۈن بازار چۆگلەپتىمەن . مۇنداق بىكاردىن بىكار يول ماڭغاننىڭ نىمە پايدىسى ؟... ئەگەر يەنە بىر كۈن مۇشۇنداق قورساقتا ھېچنىمە يىمەي پىرقىراپ يۈرىيدىغان بولسام چوقۇم يىقىلىپ قالىمەن ... ، رەھمەتلىك دادام بىزنى مۇشۇنداق ئېغىر كۈنلەرگە قالمىسۇن دەپ ھىيلىقى تىللالارنى مىراس قالدۇرغان بولغىيتى . ئۇ نىمە ئۈچۈن يۈز تىللانى ساق قالدۇرماي بىرى كەم يۈز تىللا ساقلاپ قويغاندۇر ؟... ياق ، بىر تىللانى چوقۇم ھىيلىقى ئۆمەر دىگەن كاززاپ تىقىۋالدى .... ، بوپتۇ ، تىللا توقسان توققۇزمۇ بولسۇن دەيلى ، ئۇ ئاكام بولغاندىن كېيىن ماڭا ئەللىك تىللانى بېرىشى كېرەك ـ دە! ...

ئەللىك تىللا يانچۇقتا بولغان بولسا ئاۋال ھېلىقى شورپاسورۇپ ئولتۇرغان ئاشپەزنىڭ ئاشخانىسىغا كىرىپ بىر كاللەك پىششىق گۆش بىلەن

بىر چىنە شورپا سېتىۋالاتتىم . يۇمشاق ناننى شورپىغا تەككۈزۈپ يەپ ، ئاندىن گۆشنى تىتىپ ....»

شۇ چاغدا ئارقا تەرەپتىن بىر ئايالنىڭ :

ــ ھەي ئادەم ، ھەي ئادەم !ــ دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى باراتنىڭ قۇلىقىغا كىرگەندەك قىلدى .

« مېنى بىرى چاقىرىۋاتامدۇ ، نېمە؟ــ دېدى بارات ئىچىدە ، ئۆئۆزىنىڭ شىرىن خيالىنى بۆلۈپ ئارقىغا قاراشقا ئېرىندى ، ــ ياقلا ، مېنى بۇ شەھەردە كىم تونۇيتى . باشقا بىرەرىنى چاقىرىۋاتسا كېرەك ...، شورپىغا نان چىلاپ يەۋېلىپ ، ئاندىن گۆشكە تۇتۇش قىلسام تويۇپ قالغان قورساققا گۆش تازا مەزىلىك تېتىمايدۇغۇ دەيمەن؟ ئاۋال گۆشنى تازا مەزە قىلىپ يەپ ، ئاندىن چالا قالغان يېرىگە شورپا بىلەن نان يېسەم بولغۇدەك ....»

ــ ھوي ئادەم ، مەن سىلىنى چاقىرىۋاتىمەن ،ــ دېگەن ئايالنىڭ ئاۋازى باراتنىڭ قۇلىقىنىڭ تۈۋىدىلا ئاڭلاندى .

« يانچۇقىدا ئەللىك تىللا شاراقشىپ تۇرغان ئادەم شورپىغا نان چىلاپ يەپ ئولتۇرسا كۆلكىلىك ئىش بولمامدۇ ،ــ دەپ خيالىنى داۋام قىلاتتى بارات ، ــ ئەڭ ياخشىسى مەيزاپىلارنىڭ بىرەرىگە كىرىپ ، گۆش باستۇرۇپ پولۇ بۇيرۇتۇپ ، شاراپ بىلەن مەززە قىلغان تۈزۈك ، ئاندىن كۆرپىدە يانپاشلاپ يېتىپ ، سازەندىلەرنىڭ نەغمىسىنى ئاڭلاپ ، ئۇسۇلچى خېنىملارنىڭ بەللىرىنى تولغاپ نايناقشىغانلىرىنى كۆرىدىغان گەپ »

ــ ھوي ئادەم!

كىمدۇر بىرى ئارقىسىدىن كېلىپ باراتنىڭ مۈرىسىگە شاپىلاقلىدى . بارات چۆچۈپ ئارقىسىغا قاراپ ، ئالدىدا تۇرغان پۈركەنچىلىك بىرئايالنى كۆردى . ئايال يۈزىگىمۇ قىلىن چۈمبەل ئارتىۋالغانىدى .

ــۋاي خۇدايىمەي !ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئايال باراتقا قاراپ ، ــ ياپياشلا بىر يىگىت ئىكەنلىغۇ ، ئارقىلىرىدىن قاراپ ، ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىمگە ئوخشىتىپ ، ئىسمىنى بىلمەي يۈگۈرۈپتىمەن . ئۇستىلىرىدىكى كىيىم كېچەك ، مۇنۇ بەلۋاغ، دوپپىلىرىچۇ . تووۋا خۇدايىم ، ئادەمگىمۇ ئادەم شۇنداق ئوخشايدىكىنا !....

« ئالچىپ قالغان خوتۇنمۇ نېمە ؟ــ دەپ ئويلاپ قالدى بارات،ــ ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن ئېرى كوچىدا نېمە ئىش قىلىدۇ ؟...راست ، ئېرىنىڭ كىيىملىرىنى ئەڭ ئۆلۈغ دۆئالارغا تىگىشىۋەتكەن تۇل خوتۇن مۇشۇمۇ ـ يە؟ » دەپ ئۇستىدىكى كىيىم كېچەكلەرنى ھېلىقى دىۋانىنىڭ بەرگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى بارات .

ــ تووۋا ، قول سېلىپ مېڭىشلىرىنىڭ ئوخشاپ كەتكىنىنى ئېيتايمۇ ، ــ دېدى ئايال سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ،ــ ئالدىراش بولمىسىلا ئۆيۈمگە بىرىپ بىر چىنە چىيىمنى ئىچىپ كەتسىلە ، رەھمەتلىك ئېرىمگە چاي سۇنغاندەك بولۇپ كۆڭلۈم خوش بۇلۇپ قالسۇن .

قورسىقى ئېچىپ ئۈچەيلىرى بىقىنىغا چاپلىشىپ كەتكەن بارات ئايالنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئىچىدە خوشال بولدى . « كىم بىلىدۇ ،ــ دەپ ئويلايتى ئۇ ،ــ ياراتقان ئىگەمدىن ماڭا كېلىدىغان ئامەت بەلكىم مۇشۇ خوتۇننىڭ ئۆيىدىن باشلىنار ... سودىگەرنىڭ خوتۇنى بولغانىدىن كېيىن ھەر

قاچان بۇ بىر ساھىبجامال خوتۇندۇر. كونىلار < تۆل خوتۇن ، پۇل خوتۇن > دەپ بىكار ئېيتىمىغان-دە. ئېپى كېلىپ قالسا بۇگۇنلا ئۇنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قېلىپ ئىندەككە كەلتۈرىمەن . ئاندىن

سودىگەردىن قالغان ھەممە بايلىق مېنىڭ بولىدۇ ، دىگەن گەپ ...»

ــ خىيال سۈرۈپ كەتتىلىغۇ ؟ــ دېدى ئايال.ــ يۇرسىلە ، ئۆيىمۇ يىراق ئەمەس .

ــ مەن سىلىنى تونىمىسام ،ــ دېدى بارات ئالدىراپلا ماشسام بۇ خوتۇن باشقىچە ئويلاپ قالمىسۇن دىگەن خيالدا .

ــ تونىمىسىلا تونۇشىمىز .

ــ يات ئەرنى ئۆيلىرىگە باشلاپ بارسىلا خەق نېمە دەر ؟

ــ ئوھوش ، مەن دىگەن يالغۇز ، تۇل خوتۇن ، خەق نىمە دەيتى ، يۇرسىلە ، تارتىنمىسىلا .

بارات ئايالغا ئەگىشىپ شەھەرنىڭ ئەگرى بۈگرى كوچىلىرى بىلەن ئۇزاق ماڭدى . ئايال باراتنى ئايرىلىپ قالمىسۇن دەپ ئەنسىرەپ پات پات ئارقىسىغا قاراپ قوياتتى . يولنىڭ ئاخىرى ئۇلارنى بىر كۆرلىنىڭ بويىغا ئاچىقتى . كۆلنىڭ ئەتراپى دەل دەرەخلەر بىلەن ئورالغانىدى . كۆلدىن سۇ ئالىدىغان تەرەپتە يوغان دەرۋازىلىق بىر ھويلا تۇراتتى . ھويلىنىڭ ئارقىسىدا دېھقانلارنىڭ كۆكتات تېرىيدىغان ئېتىزلىرى سوزۇلۇپ ياتاتتى . يىراقتا قۇياش ئۆزىنىڭ ئاخىرقى قىزغۇچ

نۇرلىرىنى بۇلۇتلار ئۈستىدە قالدۇرۇپ ئاستا ئاستا پېتىپ كېتىۋاتاتتى . ياپيېشىل لەش باسقان كۆل سۈيى دەرەخلەر كۆلەڭگىسىدە جىمجىت ئۇگىدەيتى .

ــ مانا كەلدۇق !ــ دېدى ئايال كۆل بويىدىكى قورۇنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ توختاپ . ئۇ پۇركەنجىسىنىڭ ئىچىگە قولىنى تىقىپ ، ئۇزاق ئاختۇرۇپ بىر تىزىق ئاچقۇچنى ئالدى-دە، قۇلۇپقا سالدى . دەرۋازا ھەسرەتلىك غىچىلداپ قىيا ئېچىلدى . ئايال باراتنى ھويلىغا باشلاپ ، دەرۋازىنى مەھكەم ياپتى -دە، ئىچىدىن يەنەقۇلۇپنى بېسۋەتتى .

ھويلىنىڭ ئىچى ھېچنىمە يوق ئاپئاقچىلىقلا ئىدى . نېرىدا قاتار قىلىپ سېلىنغان بىر نەتچە ئېغىز ئۆي تۇراتتى . ئۆيلەر ئۆز ۋاقتىدىكى ئىسكەتنى يوقىتىپ كونىرىغان ، ئۈستىگە سالغان ياغاچلىرى چىرىپ قارىداپ، ئۆگزىنىڭ تۇپىسىنى كۆتۈرەلمەي بىر تەرەپكە قىيسىيىپ كەتكەنىدى .

ــ ئەر كىشى يوق ئۆي نىمە بولماقچىدى دەيدىلا؟ــ دەپ چۈشەندۈردى ئايال ،ــ ئېرىم بار چاغلاردا بۇ ئۆيلەر شەھەردىكى ئەڭ چىرايلىق ئۆيلەردىن ئىدى . مېھمان بولۇپ كېلىپ كېتىۋاتقانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتى . رەھمەتلىك تولىمۇ سېخىي ئادەم ئىدى . ھەر پەيشەنبە كۈنى كۆل بويىغا قازان ئېسىپ يۇرتقا نەزىر بېرەتتى ...ئىككى قىزىم بار ئىدى . ئۇلارمۇ ئەرگە تېگىپ كېتىپ قېلىشتى . ئۇزۇن يىلدىن بېرى ئۆزۈم يالغۇز ، ھېچ ئىشقا ئۇلگۈرەلمەيمەن . ..

ئايال سۆزلىگىنىچە قۇلۇپلارنى ئېچىپ ، باراتنى ئۆيىگە باشلىدى ، ئۆي ئىچىدىكى قەدىمي چىنە ، قاچا، گىلەملەر، قېلىن يېكەنداز، يوتقان كۆرپىلەر ھەقىقەتەنمۇ ئۆي ئىگىلىرىنىڭ ئىلگىرى دۆلەتمەن ئىكەنلىكىگە گۇۋاھ بولۇپ تۇراتتى .

« ھەر قاچان بۇ خوتۇننىڭ ئېرىدىن قالغان خېلى كۆپ ئالتۇن كۈمۈشلىرى بار،ــ دەپ ئويلىدى بارات ،ــ بولمىسا ئۇ نىمىگە تايىنىپ كۈن كەچۈرىدۇ ، ھويلىنىڭ ئەتراپىدىكى كۆكتاتلىق ئېتىزلار ، ھېلىقى چوڭ كۆلمۇ مۇشۇ خوتۇنغا تەۋە بولسا كېرەك ...ئۇنىڭ دەرۋازىنى

ئىچىدىن قۇلۇپلىغىنىغا قارىغاندا مېنى قوندۇرۇپ قېلىش نىيىتى باردەك قىلىدۇ . بىر كېچىلا قونۇپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتتۇالسام خەزىنىنىڭ ئاغزى ماڭا ئېچىلىدى دىگەن سۆز ...»
بارات خىيالىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالماي ، ئۈستىدىن پۇركەنجىسى بىلەن چۈمبىلىنى ئېلىپ تاشلىغان ئايالغا قاراپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يېشى ئاتمىش بىلەن يەتمىشنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر قېرى خوتۇن تۇراتتى . باراتنىڭ بەدىنى تىكەنلىشىپ كەتتى . بۇ خوتۇننىڭ قېشىغا قويغان دەمدەك ئۇسمىسى ، يۈزىگە سۈركەلگەن ئۇپا ئەڭلىكلىرى كىشىنىڭ ئىچىمۇ قۇسقىسىنى كەلتۈرەتتى .
ـ نىمىگە ھاڭۋېقىپ قالدىڭ؟ـ دېدى خوتۇن باراتنى سەنلەپ ،ـ قېنى يۇقۇرغا ئۆت.
ئايال باراتنىڭ ئاستىغا قوشلاپ كۆرپە تاشلىدى . ئالدىغا داستىخان سېلىپ ، ساقلانغىنىغا كەم دىگەندە ئون يىل بولاي دىگەن ھەسەل ، كۆكىرىپ كەتكەن ماي ، قۇرتلىغان جىگدە ـ قاق ، قېتىپ داراڭلاپ كەتكەن توقاچلارنى ئاچقىتى . ئاندىن بەللىرىنى تولغاپ ئۇياق بۇياققا مېڭىپ چاي تەييارلاشقا تۇتۇش قىلدى . بارات ئۆزىنىڭ بىر قاغىدالما دەللىگە ئۇچراپ قالغانلىقىنى چۈشەندى . بۇ خوتۇنغا قارىغانسىرى ئۇنىڭ ئىچىگە قورقۇنچ چۈشەتتى . « مېنى نىمە قارا بېسىپ بۇ
خوتۇننى ئەگىشىپ بۇ ئۆيگە كېلىپ قالغاندىمەن ،ـ دەيتى بارات ئىچىدە ، ـ بۇ دەللىنىڭ دەرۋازىنى قۇلۇپلىۋالغىنىنى قارىمامدىغان . ئۇ مېنى كېچىچە نىمە قىلار ...»
ـ نىمىگە خوتۇن كىشىدەك نازلىنىپ ئولتۇرىسەن ؟ـ دېدى ئايال چاينى تەييارلاپ ، باراتقا سۈركىلىپ دىگۈدەك يېقىن ئولتۇرۇپ ، ـ قاتتىق ناننى چايغا چىلا ، يۇمشايدۇ . ھەسەل ، مايلاردىن ئېلىپ قورسىقىڭنى تويغۇز .
شۇ تاپتا بارات ھېچنىمە يىمەيلا غىققىدە بولۇپ قالغانىدى .
ـمەن كېتىۋالايمىكىن ؟ـ دېدى ئۇ .
ـ نەگە كېتەتتىڭ ؟ـ دېدى ئايال ،ـ قورقما ، مەن ئادەم يىمەيمەن . باردىغان يېرىڭ يوق ، مۇساپىرلىقىڭ چرايىڭدىن چىقىپ تۇرۇپتۇ . قاراڭغۇ چۈشۈپ قالدى . ئىسسىق ئورۇندا يېتىپ كۆڭلىڭنى ئېچىپ كەت .
ـ ئىككىمىز كۆڭۈل ئېچىشساق توغرا بولماس ؟
ـ توغرا بولمايدىغان نەرى بار ئىكەن ؟...تۇل خوتۇننىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ قويساڭ ساۋاپ بولىدۇ . مېنى قېرى كۆرىۋاتامسەن ـ يە؟ ۋاي ـ ي، نىمىسىنى ئېيتاي ، ئەردىن ئايرىلغىنىمغا ئوتتۇز يىل بوپتۇ ، بىر چاغلاردا مەنمۇ قالتىس چوكان ئىدىم . ئىشىك ئالدىمدىن ئەر خەق ئەگىپ كەتمەيتى . سېنىڭ ياش چوكانلىرىڭمۇ بىر كۈنى قېرىپ مېنىڭدىن بەتتەر بولۇپ كېتىدۇ ... يالغۇزلۇقتا زېرىككەمەن ، ئېرىمنى سېغىنىمەن ، گۇناھلىرىمنى خۇدا ئۆزى كەچۈرەر ، ساڭا ئوشۇق تەلىپىم يوق . بىر كېچىلا قونۇپ كەت .
قېرى خوتۇن باراتقا سۈركىشىپ يېلىناتتى ، نازلىناتتى . تالاغا ئۇبدانلا قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى . باراتقا بۇ ئۆيدە قونۇپ قالماقتىن باشقا ئىلاجمۇ يوق ئىدى . خوتۇن ئالدىراپ داستىخاننى يىغىشتۇرۇپ ، ئورۇن سالدى ـ دە، باراتنى يوتقانغا تارتىپ سالجىدەك يېپىشتى . قېرى خوتۇننىڭ يوتقان ئىچىدىكى ئۆز يېشىغا مۇناسىپ بولمىغان قىلىقلىرى ، غەلىتە ئېڭىراپ پۇشۇلداشلىرى باراتنىڭ ئىچىمۇ غىدىقىنى كەلتۈرەتتى . ئۇ يىرگىنچلىك بىر كېچىنى ئۆتكۈزۈپ ،

تاك

يورۇشى بىلەنلا ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىنىشكە باشلىدى .

ـ نەگە؟ـ دېدى خوتۇن يوتقاننىڭ ئىچىدىن بېشىنى چىقىرىپ . ئۇنىڭ يالغان چېچى سىيرىلىپ ياستۇقنىڭ چېتىگە چۈشۈپ كەتكەن بولۇپ ، تاقىر بېشى ئېچىلىپ قالغان ، چىرايى تېخىمۇ سەتلىشىپ چۆچەكلەردىكى يالماۋۇز مومايغىلا ئوخشاپ قالغانىدى . ـ مەن قايتاي ،ـ دېدى بارات .

ـ توختا !ـ دېدى خوتۇن ، ـ ئۈستۈڭدىكى كىيىملەرنى سېلىپ قويۇپ كەت .

ـ بۇ نىمە دېگىنىڭ ؟!

ـ ئۇ كىيىملەرنىڭ ماڭا لازىمى بار . رەھمەتلىك ئېرىمنىڭ بۇ كىيىملىرىنى يەنە ھېلىقى دېۋانىگە سەدىقە قىلىمەن . ئۇ ئېرىمگە ئاتاپ دۇئا قىلىدۇ . خۇدادىن گۇناھلىرىمغا ئەپۇ سورايدۇ . ئاندىن كىيىملىرىمنى ئاپىرىپ ساڭا ئوخشاش يەنە بىر غېرىپ مۇساپىرغا بېرىدۇ ...

ـ ئاندىن سەن ئۇ كىيىملەرنى كىيگەن مۇساپىرنى بازاردا تونۇۋېلىپ « رەھمەتلىك ئېرىمگە ئەجەپ ئوخشايدىكەنلا» دەپ ئۆيۈڭگە باشلاپ كېلىسەن ،ـ دەپ

خوتۇننىڭ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى بارات .

ـ ھەببەللى ،ـ دېدى خوتۇن ،ـ خېلى ئەقىللىق يىگىت كۆرۈنىسەن . قېرىغاندا كۆڭلۈم مانا شۇنىڭغا قالدى .

ـ گۇناھقا پېتىپ قېلىشتىن قورقامسەن؟

ـ بىر ئاخۇنۇم مېنىڭدىن ئون تىللا ئېلىپ :«تۇل خوتۇن ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىنىڭ كىيىمنى ئۈستىگە ساپقان ئەر بىلەن زىنا قىلسا ھالال بولىدۇ » دەپ پەتىۋاپچىپ بەرگەن . گۇناھىم بولسا شۇنىڭغا ھېساپ .

ـ مەن بۇ كىيىملەرنى ساڭا سېلىپ بېرىۋەتسەم تالاغا يالىڭاچ چىقىپ كېتەمدىمەن ؟!ـ دەپ ۋارقىرىۋەتتى بارات ئاچچىقىدا .

ـ يالىڭاچ چىقىپ كېتىشتىن قورقساڭ تالاغا چىقما . مېنىڭ سېنى ئۆلگۈچە باققۇچىلىكىم بار .

بارات ئۆيدىن ئېتىلغىنىچە قېچىپ چىقىپ ھويلىدا بىر دەقىقە تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى . دەرۋازىدا يوغان قارا قۇلۇپ ئېسىقلىق تۇراتتى . ئۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ تامغا ئېسىلىپ ئارقىغا ئۆچۈپ چۈشتى . قېرى خوتۇننىڭ ئىشىك ئالدىغا چىقىپ :

ـ ۋاي ئوغرى ، رەھمەتلىك ئېرىمنىڭ كىيىملىرىنى قويۇپ كەت، كىيىملىرىنى ....ـ دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى .

بارات ئىككىنجى قېتىم كەينىگە داجىپ جىنىنىڭ بارىچە يۈگۈرۈپ بېرىپ تامغا ئېسىلدى ـدە، ھويلىنىڭ ئۇتەرىپىگە گۈپپىدە چۈشتى . ئورنىدىن ئالدىراپ تۇرۇپ ، كىيىملىرىنىڭ توپىسىنىمۇ قاقماي قاچتى .

سىرلىق ھويلا

بارات شۇ قاچقانچە كۆل بويىدىكى ھويلىدىن يىراقلاپ بىر ئۆستەڭنىڭ بويىغا كېلىپ توختىدى . مۇزدەك سۇدا يۈز كۆزلىرىنى يۇيۇپ ، كىيىملىرىدىكى توپا تۇماننى قاقتى . « رەھمەتلىك سودىگەرنىڭ بۇ لەنتى كىيىملىرى ماڭا يەنە بىر پىشكەللىك تېپىپ بېرەرمۇ ؟ــدەپ ئويلايتى ئۇ، ــ ياق ، ئەمدى ئۇ قېرى دەللە ماك بىرەر يەردە ئېسىلىدىغان بولسا يۈزىگە تۈكۈرۈپ ، ئۆزىنى رەسۋا قىلىمەن . ئىشقىلىپ ، ئادەم كۆپرەك يەردە يۈرگىنىم ياخشى . »

باراتنىڭ پۇت قولىدا جان يوق ئىدى . قېرى خوتۇن ئۇنى كېچىچە ئاۋارە قىلغاچقا ، خالىيراق بىر جاينى تېپىپ تازا بىر ئۇخلىۋالغۇسى كېلەتتى . ئۇ يەنە ئەگرى بۈگرى كوچىلار بىلەن مېڭىپ بازار ئىچىگە يېتىپ كەلدى . ھۈنەرۋەنلەر ، سودا سېتىقچىلار دۇكانلىرىنىڭ ئالدىنى سۈپۈرۈپ ، سۇ چېچىپ ،دۇكان ئېچىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتاتتى . بارات ماڭغىنىچە كەڭ بىر كوچىغا كىرىپ قالدى . بۇ كوچىغا چوڭ كىچىك سارايلار ئورۇنلاشقانىدى . سارايلار ئىچىدە ئاددىي

ھوجرىلار ، بايلار چۈشىدىغان ئالاھىدە ئۆيلەر ، مال چۈشۈرىدىغان كەڭ لاپاسلار بار ئىدى . سارايىنىڭ ئارقىسىدىكى ئات ئۇلاغ تۇرىدىغان ھويلىلارغا بولسا ئۇزۇن ئوقۇرلار سېلىنغانىدى . بۇ يەردىكى موم ياغاچلارنى خىلمۇ خىل يۇرتلاردىن تولا مال باغلاۋېرىپ سىلىقلىتىۋەتكەنىدى . بارات چەتتىرەك جايلاشقان بىر دەڭگە كىرىپ كەلدى . بۇ دەڭ كوچىنىڭ ئاياغ تەرىپىدە بولغاچقا خېرىدارى كەمرەك دەڭلەردىن ئىدى . شۇنداقتىمۇ لايىق ھوجرىلاردىكى يوتقان كۆرپىلەرمۇ ئاددىيراق ، باھاسىمۇ ئەرزان ئىدى . بارات بىر ئامال قىلىپ مۇشۇ دەڭدىن بىر ھوجرا ئېلىشنىڭ ئامالىنى قىلماقچى بولدى .

بارات دەڭجاڭغا ئۆزىنى بىر سودىگەرنىڭ مۇشۇ شەھەردە تۇرۇپ مال ئالماقچى بولغان خىزمەتكارى دەپ تونۇشتۇردى . تاماق ۋە ياتاق پۇللىرىنى خوجايىنى ماللىرى بىلەن يېتىپ كەلگەندە بىراقلا ۋە بەلكىم ئوشۇقى بىلەن تۆلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى . ئۇنىڭسىزمۇ نۇرغۇن ھوجرىلار بوش تۇرغاچقا ؛، دەڭجاڭ ماقۇل بولدى ۋە ئۇنىڭغا قاتاردىكى ئۆيلەرنىڭ بىرىنى ئېچىپ بەردى . باراتنىڭ ئۇستىدىكى كىيىملىرى ، يۈرۈش تۇرۇشى ، گەپ سۆزلىرى ئۇنىڭدا گۇمانغا ئورۇن قويمىغانىدى .

بارات ھەر كۈنى ئەتىگىنى ئورنىدىن تۇرۇپلا ناشتا قىلىپ ، دەڭدىن خۇددى ئۆز سودىگەرلىرىگە كېرەكلىك ماللارنى كۆرۈپ ، سۆزلىشىپ قويماقچى بولغان ئادەمدەك مېڭىپ چىقىپ كېتەتتى . كۈن بويى شەھەرنى ئارلايتى . چۆلدىكى بۇ چوڭ شەھەر ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى ئۆزىنىڭ غەرىپ بىلەن شەرىققە قارىغان دەرۋازىلىرىنى ئېچىپ سانسىزلىغان كارۋانلار ، سەھرادىن ئۇلاغلىق ۋە پىيادە كېلىۋاتقان دېھقانلار ، ئوتۇنچىلار ، مەدىكارلارنى قوبۇل قىلاتتى . بۇ ئادەملەر

شەھەر ئىچىدىكى ئوقەتچىلەر بىلەن توشۇپ بازار رەستىدە سەلدەك ئاقاتتى . ئادەملەرنىڭ شاۋقۇنىدىن شەھەر كۈن بويى ئېغىر گۈرۈلدەيتى . كەچكە يېقىن شەھەر دەرۋازىلىرىدىن يەنە يېكى تېڭىقلارنى ئارتقان كارۋانلار ، نەرسە كېرەكلەرنى سېتىپ يېنىكلىگەن دېھقانلار ، ئوتۇنچىلار ئالدىراپ چىقىپ كېتىشەتتى .

بارات قانچە قېدىرىپمۇ ، شەھەر ئىچىدىن تەر ئاققۇزماي پۇل تاپقىلى بولىدىغان بىرەر

يوچۇقنى كۆرمىدى . ئۇ ھەر كۈنى دەڭگە ھەر خىل يالغانلارنى توقۇپ قايتاتتى .«بۇ شەھەرنىڭ كوزىلىرى ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن،ــدەيتى ئۇ دەڭجاغا ــ پالانى كوچىدىكى كوزىچىلارغا ئىككى يۈز جۈپ گۈل قاچا ، ھېجىر تاۋاق ، كوپىلەرنى بۇيرۇتۇپ قويدۇم . ئەلۋەتتە كوپىلەرنى قۇرۇق ئەكەتمەيمىز . ئۇنىڭ ئىچىگە ئانار شەربىتى ياكى ئەنجۈر مۇراببىاسى...» ،«بۇ يەرنىڭ پاختىلىرىمۇ ئەرزاندەك تۇرىدۇ،ــ دەيتى ئىككىنجى كۈنى ئۇ ، ــ بولسا يىگىرمە ـ ئوتتۇز تاي پاختا ئېلىپ ماڭساقمۇ بولغۇدەك ....»

ساددا دەڭجاڭغا باراتنىڭ بۇ شەھەرنى ماختاپ قىلغان سۆزلىرى ياقاتتى . باراتقا بۇ شەھەردىن چىقىدىغان مەھسۇلاتلارنىڭ تۈرىنى ، سۈپىتىنى ، قايسى ماللارنىڭ مەشھۇرلىقىنى سۆزلەپ بېرەتتى . بارات ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن شەھەر ھەققىدىكى كۆپ نەرسىلەرنى بىلۋېلىپ ، ئەتىسى دەڭجانىڭ ئۆزىگە سۆزلەپ بېرەتتى . « بۇ شەھەرنىڭ قۇرۇق مېۋىلىرىمۇ بولىدىغاندەك تۇرىدۇ ،ــ دەيتى ئۇ ،ــ خوجايىنىنىڭ قانچىلىك ئۇلاغ بىلەن كېلىشىگە قارايمەن . ئەگەر بوش ئۇلاغ بولسا يەنە بىر قانچە تاغار گۈلە ، چىلان ، ياڭاق ئالساقمۇ بولىدۇ ...»

بىر كۈنى بارات ئۆزى چۈشكەن دەڭگە ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردىكى قىمار مەيدانىنى بايقاپ قالدى . بۇ شەھەرنىڭ بىكارچىلىرى ، قىمارۋاز ، چىكەرمەنلىرى بۇ يەردىكى چوڭ مەيدانغا يىغىلىشاتتى . چايچىلار ، چىلىمچىلەر تۆت ئوشۇق ، شىشخال ئويناۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئارقىسىدا يۈگۈرۈپ يۈرۈپ خىزمەت قىلاتتى . دو مەيدانىغا قەغەز پۇللار ، كۈمۈش تەڭگىلەر ۋە بەزىدە نەق ئالتۇن تىللالار جىرىڭلاپ تۆكۈلۈپ ، قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزلىرىنى ئالا چەكمەن

قىلىۋېتەتتى ـ دە، يەنە بىر دەمدىلا قايسى بىر ئامەتلىك قىمارۋازنىڭ قولىغا ئۆتۈپ غايىپ بولاتتى . بەزى كۈنلىرى بۇ يەردىن قانچە بايۋەتچىلەر ھەممە ۋەسلىدىن ئايرىلىپ ساراڭدەك دەلدەڭشىپ چىقىپ كېتەتتى . ئامىتى كەلگەن قايسى بىر يالاڭتۆش بىر دەمدىلا بېيىپ بايۋەتچىگە ئايلىنىپ قالاتتى . بۇ ئەتىراپتا يەنە قىمارۋازلارنىڭ تەر تۆكمەي تاپقان پۇللىرىنى يىغىۋېلىش ئۈچۈن ئېچىپ قويۇلغان ئەيش ئىشرەت سورۇنلىرى ، مەيخانا ، مەيخانىلارنىڭ ئارقىسىدا يەنە قانداقتۇر مەخپىي ھوجرىلار بار ئىدى . بۇ ئەتىراپنى ئوغرى ، قاراقچى ، قىمارۋاز ، چىكەرمەنلەر ئۆز جەننىتى ھېسابلىشاتتى . كېچىلىرى مەيخانىلارنىڭ ئارقىسىدىكى ھۇجرىلارنىڭ پەنجىرىلىرىدىن ئۇسۇلچى خېنىملارنىڭ چىراق يورۇقىدا ئەلەڭشىگەن كۆلەڭگىلىرى كۆزگە تاشلىناتتى . ئۇ يەردىن ئاڭلىنىۋاتقان نەغمە ناۋا ، داپ ، ساتار ، غىجەكلەرنىڭ ھەسرەتلىك ناللىرى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەن ناخشا ئاۋازلىرى تاك يورىغىچە بېسىلمايتى .

بارات بۇ مەيداندىكى قولدىن قولغا ئۆتۈپ كەمەلرىنگدۇر قويۇنلىرىغا كىرىپ كېتىۋاتقان پۇللارغا قاراپ ھەيران بولاتتى . بەزىدە ئۇنىڭغىمۇ قانداقتۇر بىر تەلىيى كەلگەن مەرد قىمارۋاز ئۇلەستۇرگەن چوتاردىن ئازىراق تېگىپ قالاتتى . مۇنداق كۈنلىرى بارات بازاردىن مېۋە چېۋە ، سامسا ، پەرمۇدىلەرنى ياغلىقىغا توگۈپ ھۇجرىسىغا قايتاتتى ۋە دەڭجانى ئۆز داستىخىنىغا چاقىرىپ مېھمان قىلاتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇزىنىڭ دەڭنىڭ غورىگىل تامىقىغىلا قاراپ قالماي ،

بازاردىنمۇ يېتەرلىك تاماقلىنىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىپ قوياتتى . « بۈگۈن يۈز پارچە گىلەمنى سۆزلىشىپ دۇكاننىڭ ئايرىم بىر يېرىگە باسقۇزۇپ قويدۇم ،ــ دەيتى ئۇ ھېچقانداق خىجىل بولمايلا ،ــ سودىگەر يېتىپ كەلسە ، شۇ گىلەملەرنىلا ئېلىپ ماڭساقمۇ ئوبداق پايدا قالىدۇ ...» قانداقتۇر يۈز پارچە گىلەم ، نەچچە يۈز جۈپ كوزا ، تاي تاي پاختىلار ئۈستىدە گەپ

بولىۋاتقاندا ، دەڭجا ئەرزىمەس تاماق پۇلى بىلەن ھۆجراھەققىدىن ئەنسىرەشنى ئۆزىگە ئوشۇقچە بىلەتتى . بارات بولسا خۇدانىڭ ئۆلۈغ قىسمىتىنىڭ نۇرى بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئۆزىنىڭ بېشىغىمۇ چۈشىدىغانلىقىغا ، بىر كۈنى بىرەر تاسادىپىلىك يۈز بېرىپ تۈگىمەس دۇنيانىڭ ئىگىسى بولۇپ قالىدىغانلىقىغا قاتتىق ئىشىنەتتى . ئۇنىڭ تۈيغۇسى مۇشۇنداق بىر ئېھتىمالنىڭ چىنلىققا ئايلىنىدىغانلىقىدىن بىشارەت بەرگەندەك قىلاتتى .

بىر كۈنى بارات مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تازا قىززىۋاتقان قىمارغا قاراپ تۇراتتى . پۇللار بىر ھەمياندىن يەنە بىر ھەميانغا ئۇچۇپ چۈشمەكتە ئىدى . تازا ئامىتى كېلىۋاتقان بىر قىمارۋازنىڭ پۇللىرى يانچۇق ، ھەميانلىرىدىن تېشىپ ، ئالدىغا دۆۋىلەنمەكتە ئىدى . تۆت ئوشۇق ئۇنۇڭغا ئارقا ئارقىدىن ئون نەتىچە رەت كەلگەندى . ئەتراپتا تۇرغانلارنىڭ جىددىيلەشكەنلىكتىن نەپىسى قىسىلىپ ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كېتىشىۋاتاتتى . ئۇتتۇرىۋاتقانلار ئۇتتۇرغانسىرى تېخىمۇ قىززىپ ، قوللىرىنى ئىشتانلىرىنىڭ ئالدىقانداق بىر يەرلىرىگە تىقىپ ، ئېھتىيات ئۈچۈن ئايرىپ قويغان پۇللىرىنىمۇ چىقارماقتا ئىدى .

ــ ياللا!ــ دەۋەتتى ئۇلاشقان كىشىلەرنىڭ دۈمبىسىدىن بويىنىنى سوزۇپ قاراپ تۇرغان بارات ،ــ بۇ خەق مۇنچىۋالا پۇلنى نەدىن تېپىشىدىغاندۇر ؟!

ــ سەن تېخى ئۇقماسەن ؟ــ دەپ ئۇنىڭ سوئالىغا سوئال قويدى يېنىدا تۇرغان بىرەيلەن .

ــ ئۇقمايدىكەنمەن .

ــ ئوغۇرلايدۇ .

ــ ئوغرىلايدۇ؟

ــ ھە ، ئوغرىلايدۇ .

ــ نەدىن ئوغۇرلايدۇ ، شۇنچىۋالا پۇلنى ئوغۇرلىغۇچە پۇلنىڭ ئىگىسى نىمە ئىش قىلىدۇ ؟ بۇ شەھەرنى كۆزەت قىلىدىغان ساقچى ، ساقچىلارنى نازارەت قىلىدىغان ھاكىم يوقمۇ ؟

ــ سەن ياقا يۇرتلۇق ئوخشىماسەن ؟ــ دېدى ھېلىقى كىشى ، ــ پاھ بىزنىڭ ھاكىمنىڭ ئاچچىقىنى بىر دېمە ، ئوغرى تۇتۇلۇپ قالسا بىرىنجى قېتىمدا سول قولى ، ئىككىنجى قېتىمدا ئوڭ قولى ، ئۈچىنجى قېتىمدا كاللىسى كېسىلىدۇ . ئوغرىنى مال ئىگىسى ئۆزى تۇتىۋالسا ئۇرۇپ ئۆلتۈرىۋەتسىمۇ سورىقى بولمايدۇ .

لېكىن ، ئاغىنە ، ئوغرىلىق قىلغان ئادەم ئۇلارغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئوغرىلمايدۇ-دە!

ــ يا قۇدرەت !ــ دەۋەتتى بارات ،ــ قانداق قىلىپ شۇنچىۋالا دۇنيانى بىر كېچىدىلا تۈيدۇرماي ئوغرىلىۋالغىلى بولىدىغاندۇر ؟

ــ ئاۋۇ كۆزلىرى يوغان قىمارۋازنىڭ ئىشتانبېغىغا چىگىۋالغان ئىنچىكە ، ياپلاق تۆمۈرنى كۆردۈڭمۇ؟ــ دەپ چۈشەندۈردى ھېلىقى كىشى ،ــ پاھ ، ئۇ ئاجايىپ بىر خاسىيەتلىك ئاچقۇچ ، كېرەك بولغاندا ئۇ ھەرقانداق مەھكەم قۇلۇپنى شالاققىدە ئېچىۋېتەلەيدۇ ... ، قارا، قارا، ئۇنىڭ ئاتقان ئوشۇقى يەنە ئالچۇ چۈشتى . ئۇ قىماردىمۇ ئامەتلىك ، لېكىن بىلىپ قوي ، ئامەت دىگەندە ئىشەنچ يوق ، ئوغرىلىقنى ئۇ ئامىتى قاچقان چاغلاردا قىلىدۇ . شەھەردىكى ھەممە بايلار ھەر ۋاخلىق نامىزىدا ئۇنىڭغا قىماردا ئامەتلىك بولۇشنى تىلەپ دۇئا قىلىدۇ . بولمىسا ئۇلارنىڭ ھالىغا ۋاي .

ــ ئاۋۇ كىشىگە قارا ، بىچارە نۇرغۇن پۇل ئۇتتۇرىۋەتتى ــ دېدى بارات.

ـ مۇنۇ ئارقا ئارقىدىن ئۈزتۈرۈۋاتقان باي قۇشنى دەمسەن ؟ توغرا ئېيتتىڭ ، بۇگۈن ئۇنىڭدىن ئامەت قېچىپتۇ . ئۆتكەن ھەپتە ئۇ تازا ئۇتقانىدى . كۆردۈڭمۇ ، ئۇنىڭ پاچاقلىرى سىېنىڭكىدىنمۇ ئۇزۇن ، ئۇ ئاشۇ ئۇزۇن پۇتلىرى بىلەن ھەرقانداق تامدىن ئارتىلىپ ، خالىغان ھويلىغا چۈشەلەيدۇ . بايقىدىڭمۇ ، ئۇ ئوشۇقنى سول قولىدا ئېتىۋاتىدۇ.

ئۇنىڭ ئوڭ قولى بىزنىڭ ئادىل ھاكىممىز تەرىپىدىن كېسىپ تاشلانغان . ئۇنىڭ دەستىدىن بايلار ئۆيىنىڭ تېمى ئۈستىگە ھەر يىلى يېڭىدىن كومىلاچا قويۇپ ئېگىزلىتىشكە مەجبۇر...

ـ ئاۋۇ ئارلىقتا قىسىلىپ ئولتۇرغان ۋىجىككىنە ئاغىنىچۇ ، ئۇنى مەن مۇشۇ قىمار مەيدانىدا دائىم كۆرىمەن . ئۇ مۇشۇ ئاكىلىرىنىڭ چاپىنىنى كۆتۈرۈپ جان باقسا كېرەك ؟ـ دەپ سورىدى بارات .

ـ نىمە دېدىڭ ؟ ئۇ مۇشۇ شەھەردىكى ئەڭ مەشھۇر يانچۇقچى ، قارا ، ئۇنىڭ تەقى تۇرقى ئاياللارنىڭكىدەك زىلۋا ، ئېڭەكلىرىدە ساقال بۇرۇت دىگەننىڭ دىدارىمۇ يوق ، توغما كۇسا . سەن بازاردىكى ئادەملەرنىڭ يانچۇقىدىكى پۇللارنى ئۇنىڭ پۇللىرى دەپ ھېسابلاۋەر . پۇل لازىم بولغاندا ئۇ پۇركەنجىدىن بىرنى ئارتىپ ، يۈزىگە چۈمبەل تارتىپ ، ئاۋازىنى ئىنچىكە چىقىرىپ بازاردا پەيدا بولىدۇ . بازاردىكى يۈزلىگەن خوتۇنلارنىڭ ئىچىدىن قېنى سەن ئۇنى قانداق پەرىق

قىلالايسەنكىن ؟...ئۇ ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا قىستىلىپ يۈرۈپ ، ھەممىسىنىڭ يانچۇقىن بىردەمدىلا قۇرۇقداپ بولىدۇ . ئەگەر ئۇ ساغرىلىرىنى ئوينىتىپ ، نازلىنىپ ماڭىدىغان بولسا ، مەنمەن دىگەن بايۋەچچىمۇ ئېسىنى يوقتىپ ئەگىشىپ ماڭىدۇ . خالىيراق يەرگە بارغاندا ئۇ ناز قىلىپ بايۋەچچىگە سۈركەلگىلى تۇرىدۇ . ئىنچىكە ، ئۇزۇن بارماقلىچى بىردەمدىلا بايۋەچچىنىڭ ھەممە يانچۇقىغا قاتراپ ئۈلگۈرىدۇ ... ، مانا ، مۇنۇ تاۋۇكاغا كومۇش تەڭگىلەرنى شاراقشىتىپ تۆكۈۋاتقان شاپ بۇرۇتنى كۆرۈپ قوي. ئۇنى ھەقىقىي قاراقچى دىسەڭ بولىدۇ ، چۆل يوللىرىدا كارۋانلارنى توسۇپ بۇلايدۇ . ئۇخلاپ قالغان ، غەپلەت باسقانلارنىڭ كاللىسىنى كېسىپ ماللىرىنى ئېلىپ قاچىدۇ ...

« يارەببىم!ـ دەۋەتتى ئىچىدە بارات،ـ بايا بىزنىڭ ئالتۇنلىرىمىزنىمۇ يولدا ئەنە شۇنداق قاراقچىلار بابلىغان ئىكەن-دە! شۇ چاغدا ئاكا -ئۇكا بىرەرىمىز ئويغىنىپ مىدىرلاپلا قالغان بولساق كاللىمىزدىنمۇ ئايرىلىدىغان چېغىمىز ...،كىم بىلىدۇ، مۇشۇ تاۋۇكانى قىززىتىۋاتقان پۇللار ئىچىدە بىزنىڭ تىللالىرىمىزمۇ باردۇر بەلكىم؟...»

تۇيۇقسىز باراتنىڭ كاللىسىدا :« باشقىلار مېنىڭكىنى ئوغۇرلىسا بولىدىكەنۇ ، مەن باشقىلارنىڭكىنى ئوغىرلىسام نېمىشقا بولمىغۇدەك ،ـ دىگەن خىيال يالت قىلىپ چاقنىدى-دە، كۆزلىرى ئويناپ كەتتى ،ـ مېنىڭ پۈتۈم ئاۋۇ ئوغرىنىڭكىدىن قىسقىراق بولسا نېمە بوپتۇ ، ناھايىتى مەن سەل پاكارراق تاملاردىن ئارتىلىپ ، ئازىراق نەرسە يۈدۈپ چىقارمەن ، ئىشقىلىپ ئاچ يۈرگەندىن ياخشىراق !...» ئەتىسىدىن باشلاپ بارات بازار تارقىلىشى بىلەنلا بازار مەيدانىنى ، بوش قالغان رەستىلەرنى ئايلاندى . كوچىلاردا ئىتلار قاتراپ ، ئاشخانىلارنىڭ ئالدىدىكى سۆڭەك ۋە باشقا تاشلاندۇق نەرسىلەرنى تالىشىپ بىر بىرىگە خىرىس قىلىشاتتى . دۇكانلارنىڭ قېلىن تاختاي ئىشىكلىرى مەھكەم ئېتىلگەن بولۇپ ، ئۈستىدىن پولات قۇلۇپلار سېلىنغانىدى . بەزى ئىشىكلەردە يەنە قانداقتۇر تاقاقلار ، ئالماپ باغلىۋېتىلگەن تۆمۈر زەنجىرلەر ئېسىلىپ تۇراتتى . بۇ يەردىكى بارلىق قۇلۇپلارنى شاراقشىتىپ ئېچىۋېتىدىغان خاسىيەتلىك ئاچقۇچ بولسا باراتتا يوق

ئىدى . قاراڭغۇ چۇشۇش بىلەنلا رەستىلەر بېشىغا قاراۋۇللارنىڭ گۈلخانلىرى يېقىلاتتى . ئۇلار ۋاقتى ۋاقتىدا كالتەكلىرىنى تاقىلدىتىپ دۇكانلار ئالدىدىن ئۆتۈپ تۇراتتى ، كۆزەتچىلەرنىڭ ئايىغى تاكى تاڭ يورۇپ ، كوچىلاردا يولۇچىلار پەيدا بولغۇچە بېسىلمايتى . مۇنداق ئەھۋالدا تەۋەككۇلچىلىك قىلىش ئوغرىلارنىڭ پۇت قولىنى كېسىدىغان شەھەر بېگىنىڭ ئالدىغا ئۆز ئايىغى بىلەن بارغانغا باراۋەر ئىدى .

يەنە بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ، بارات بازار ئەتراپىدىكى مەھەللىلەرنى ئارىلاشقا باشلىدى . پاكار پاكار تاملار بىلەن قورشالغان كەمبەغەللەر مەھەللىلىرىدىن بارات ئىتتىكلا ئۆتۈپ كېتەتتى . بۇ يەردىكى ئۆيلەر شۇنچىلىك كۆرۈمسىز ، هويلا ئارامىلارنىڭ تاملىرى پاكار، دەرۋازىلىرى قاغجىراپ قىيسايغان ، بەزى هويلىلارنىڭ دەرۋازا تاملىرىمۇ يوق ئىدى . هويلىلاردا يالىڭاچ باللار يۇگۈرۈپ يۈرىشەتتى . هويلىنىڭ كۆلەڭگە چۈشىدىغان يېرىدە ئولتۇرغان هالسىز مومايلار چاق ئىگىرىشەتتى . ئورۇق بوۋاقلار ئانىسىنىڭ سۈتى يوق كۆكسىنى كۈچەپ شورايتى . بۇ ئۆيلەرگە كىرگەن ئادەملەر بىر نەرسە ئېلىپ ئەمەس، بىر نەرسە بېرىپ چىقسا بولاتتى .

بايلار ، سودىگەرلەر تۇرۇشلۇق مەھەللىلەرنىڭ هويلا تاملىرى بىر بىرىدىن ئېگىز بولۇپ ، ئۇ ئېگىز تاملارنىڭ بەزىلىرىنىڭ ئۈستىگە بېخىل بايلار يەنە تىكەنلەرنى سانجىپ قويۇشنىمۇ ئۇنتىمىغانىدى . ئېگىز تاملار ئوتتۇرىسىدىكى كۈن چۈشمەس كوچىلار دائىم جىمجىت تۇراتتى . ئۇ يەردە كېتىپ بارغان كىشىگە پەقەت ئاسماننىڭ كىچىككىنە بىر پارچىسى ياكى بىرەر پارچە ئاق بۇلۇتلا كۆرۈنەتتى . مۇستەھكەم دەرۋازىلاردا بولسا ئېغىر تۆمۈر هالقىلار ئېسىلىپ تۇراتتى .

گۇمان تۇغدۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، بارات مۇنداق كوچىلاردا هېچنىمىگە قارىمىغان بولۇپ ، ئەمەلىيەتتە بولسا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ھەممىگە ئىنچىكە سەپسېلىپ ئۆتەتتى . « ئاشۇ دائىما مەھكەم يېپىقلىق تۇرىدىغان ھەيۋەتلىك دەرۋازىلارنىڭ ئىچىدە نىمە ئالامەتلەر باردۇر؟ــ دەپ خىيال قىلاتتى بارات ،ــ ئۇ يەردە بەلكىم ھېسابسىز دۇنيالار چىچىلىپ ياتقاندۇر. شۇنىڭ بىلەن بىللە مەككار بايلار يەنە ئۇ يەرگە ئاچچىقى يامان كۆزەتچىلەر بىلەن ئېيىقتەك يوغان ئىتلارنىمۇ باغلاپ قويغاندۇر؟...ياق ، ئەھۋالنى بىلمەي تۇرۇپ ھەرگىز تەۋەككۇل قىلىشقا بولمايدۇ ...»

« ئەلۋەتتە ، تېشىدىن قۇلۇپ سېلىنغان هويلىلارغا ئارتىلىپ چۈشۈش كېرەك !ــ دىگەن بىر پىكىر كەلدى باراتنىڭ كاللىسىغا بىر كۈنى ،ــ تېشىدىن قۇلۇپ سېلىندىمۇ ، هويلا ئىچىدە ئادەم يوق دىگەن گەپ . تامدىن ئارتىلىپ ، ئىچىگە ئامان ئېسەن چۈشۈۋالساڭلا ، ئۇ يەردە بەھۇزۇر ساياھەت قىلىپ يۈرۈۋېرىسەن !»

كىشىنى تەقەززا قىلىپ هارغۇزىۋېتىدىغان ئۇزاق كۆزىتىشلەردىن كېيىن ، بارات ئەنە شۇنداق دائىم قۇلۇپلاقلىق تۇرىدىغان بىر ئۆيىنى بايقاپ قالدى . بۇ هويلىنىڭ ئېگىز تاملىرى ئۈستىگە ئەتىگىنى ـ ئاخشىمى قىزغۇچ كۈن نۇرى چۈشەتتى . هويلا ئالدىدىكى تار كوچىغا بولسا كۈن تىكلەشكەندىلا بىردەم كۈن نۇرى چۈشەتتى ـ دە، ئاندىن ئۇ يەردە يەنە دائىملىق تىنچىق كۆلەڭگە هۆكۈم سۈرەتتى . بارات نىشان قىلغان قورۇنىڭ ياغاچ ياغىچىدىن نەقىشلەپ ئىشلىگەن يوغان دەرۋازىسى بار ئىدى . تام ئۈستىگە كەپتەرلەر قونۇپ گۇگۇلدىشاتتى . كوچا تەرەپتە ئۆسكەن يوغان بىر توپ قاپاق تېرەك شاخلىرىنى تام ئۈستىگە ئارتىپ هويلا تەرەپكە ئۇچ تارتىلغانىدى . بۇ تېرەك ۋە ئۇنىڭ قويۇق شاخلىرى باراتنىڭ تامدىن ئارتىلىشىغا ياردەم قىلىشقا ، كوچىدا تۇيۇقسىز ئادەم پەيدا بولغۇدەك بولسا ئۇنى قويۇق يوپۇرماقلىرى ئارىسىدا يوشۇرۇپ قېلىشقا ۋەدە قىلىپ تۇرغاندەك

كۆرۈنەتتى .

ھېلىقى ھويلىدىن ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى چار ساقال ، چىرايى سۆرۈن ، ئاقساپ ماڭىدىغان بىر ئادەم چىقاتتى ـ دە، دەرۋازىنىڭ تۆمۈر ھالقىلىرىغا يوغان شادىقۇلۇپنى بېسىپ ، ئۇنى مەھكەم ئېتىلدىمۇ يوق ؟دەپ يەنە بىر نەتچە سىلكىپ قويۇپ ، بازارغا قاراپ ماڭاتتى . يول يۈرگەندە ئۇ ئۆزىنىڭ ئاقساقلىقىنى بىلىندۈرمەسلىككە شۇنچە تىرىشسىمۇ ، ئۇستىدىكى قىممەت باھالىق ئۇزۇن تون ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ئەيىبىنى يېپىپ قالالمايتى . بازارنىڭ تازا قايناق يېرىدە بۇ

ئادەمنىڭ گەزمال دۇكىنى بار ئىدى . چۈشتە باشقا دۇكاننىڭ خوجايىنلىرى چايخانىلاردىن قىززىق چاي ئالدۇرۇپ ، پەتنۇستىكى پىستە ، بادام ، مېغىزلار بىلەن تاماقلانسا ، بۇ ئادەم ئۆيدىن ئېلىپ بارغان قاتتىق ناننى غاجىلاپ سودىسىنى قىلىۋېرەتتى . بازار تارقىغاندا بەزى سودىگەرلەر پەيتۇنغا ئولتۇرۇپ مەشرەپ ئولتۇرۇشلارغا قاراپ ماڭاتتى . بەزىلىرى ھېلىلا دۇكىنىدا سىرلىق پىچىرلىشىپ بىر مۇنچە مالنى پۇل ئالماي كۆتۈرتۈپ قويغان سەتەڭنىڭ ئۆيىگە راۋان بولاتتى .

ھېلىقى كىشى بولسا دۇكىنىنى ئالدىرماي تاقاپ ، يەنە قۇلۇپلارنى بىر نەچچە قېتىم تارتىپ كۆرۈپ ، پۇتىنى سۆرەپ ئاقساقلاپ ماڭغىنىچە كۆكتات ، مېۋە چېۋە بازىرىغا كېلەتتى . ئۇ يەردە ئۇزۇندىن ئۇزۇن سودىلىشىپ ، كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ خالتىسىغا تىققاندىن كېيىن ئۇدۇل ئۆيىگە قايتىپ كېلەتتى .

دەرۋازىدىكى مىس قۇلۇپنى ئۇزاق ھەپىلىشىپ ئاچاتتى ـ دە، دەرۋازىنى گۈپپىدە يېپىپ كىرىپ كېتىپ ، تاكى ئەتىسى ئەتىگەنگىچە كۆرۈنمەيتى .

« ئەجەپ ئىش ـ ھە! ـ دەپ ھەيران بولاتتى بارات ،ـ بۇ ئادەم شۇنچە يوغان قورۇدا ئۆزى يالغۇز تۇرامدىغاندۇر؟ نېمىشقا ھويلا ئىچىدىن باشقا بىرەر جاننىڭ ئاۋازى چىقمايدۇ؟ ئۇنىڭ بالا چاقىلىرى يوقمىدۇر؟ بۇ ئادەم شۇنداق يىگانىلا بولىدىغان بولسا ، ئۇنىڭ ئۆيلىرى مال دۇنيا بىلەن تىنىپ كەتكەندۇر ؟ بەلكىم ئۇ ئۆزىدىكى جىسمانىي ئەيىپلەر تۈپەيلى ئايال جىنسىغا يېقىن يولىماسلىققا قەسەم قىلغان ئادەمدۇر ... ،ئەگەر ئۇ ھويلىدا يالغۇز بولسا ، بازاردىن ھەر كۈنى ئەكىلىدىغان شۇنچە كۆپ يېمەكلىكلەرنى نىمە قىلىدۇ ؟...»

ئۆيلىغانسىرى بۇ ھويلا باراتقا شۇنچە سىرلىق ۋە ئاجايىپ بىلىنىدىغان بولۇپ قالدى . سىرلىق نەرسە قانچە سىرلىق بولغانسىرى كىشىنى شۇنچە جەلىپ قىلىدۇ . بارات كۈندۈزى ـسودىگەر بازاردا تازا قىززىق سودا قىلىۋاتقان پەيتتە بۇ ھويلىغا چۈشۈپ كۆرۈش قارارىغا كەلدى .

سۆيۈملۈك قاراقچى

بارات ئاقساق سودىگەرنىڭ ھەركەتلىرىنى بىر نەچچە كۈن كۆزەتتى ، بۇگۈنمۇ سودىگەرنىڭ دۇكىنى ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى . كۈن ئۆرلىگەنسىرى بازاردا خېرىدارلار كۆپىيىپ ، دۇكانلارنىڭ سودىسى قىزىماقتا ئىدى . ئاقساق سودىگەر پوكەي ئارقىسىدا تۇرۇپ دۇكانغا كىرگەن ھەر بىر خېرىدارىغا ماللىرىنى ئېلىپ كۆرسىتەتتى . پۈركەنچىلىك خېنىملارغا گۈللۈك چىلتلار دىن گەزلەيتى . يەنە كىملەر بىلەندۇر ماتا چەكمەنلەرنىڭ باھاسى ئۈستىدە ئۇزاق قىزىشىپ سودىلىشاتتى . كۈن پېشىنگە يېقىنلاشتى . ئەمدى ئۇنىڭ بۇ ياقىدىكى ئىشلىرى باراتقا بەش

قولدەك ئايان ئىدى . بىردەمدىن كېيىن بۇ سودىگەر ئۆيدىن ئەكەلگەن قاتتىق نانلىرىنى قاچىغا چىلاپ قويىدۇ . نان ئېۋىپ سەل يۇمشىغاندىن كېيىن ئۇنى ئالدىراش ھالدا قوشۇقلاپ ــ قوشۇقلاپ ئاغزىغا سېلىپ بىر پەستىلا تۈگىتىدۇ . كىرگەن خېنىملارغا مال سېتىشنىمۇ ئۇنتۇمايدۇ . شۇ تەرىقىدە سودىسىنى يەنە تاكى بازار تارقىلىپ ، خېرىدارلارنىڭ ئايىغى بېسىلغىچە داۋاملاشتۇرىدۇ . ئاندىن پۇللىرىنى ساناپ قويىنىغا سېلىپ ، دۇكاننى مەھكەم قۇلۇپلاپ ، بىربىر كۆكتات بازىرىدىن نەرسە كېرەكلەرنى ئالىدۇ . بازىردىن باشلاپ ھېسابلىغاندا ، سودىگەرنىڭ ئۆيىگە قايتىشىغا تېخى يېرىم كۈندىن ئوشۇق ۋاقىت بار . بۇ ۋاقىت باراتنىڭ ھېلىقى سىرلىق ھويلىغا چۆشۈپ زىيارەت قىلىپ چىقىشىغا تولۇق يېتىدۇ .

بارات بازاردىن سودىگەرنىڭ ھويلىسى جايلاشقان كوچىغا ئۇچقاندەك قايتىپ كەلدى . ئېگىز تاملار ئارىسىغا قىستىلىپ قالغان تار كوچىدىن تېخى ئەتىگەننىڭ سالقىنى كەتمىگەن بولۇپ ، جىمجىت ۋە تىنىچ ئىدى . بارات ئۇ ياق بۇ يېقىغا بىر قارىۋەتتى ـ دە، سودىگەرنىڭ تېمى يېنىدىكى قاپاق تېرەككە مايمۇندەك يامىشىپ چىقىپ كەتتى . تېرەكنىڭ ھويلا تەرەپكە سوزۇلغان چوڭ شېخىنى ئاۋايلاپ دەسسەپ تام ئۈستىگە چۈشتى . تۆۋەندە ــ ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قۇتىدەك چىرايلىق بىر ھويلا تۇراتتى . ھويلىدىكى ھەممە نەرسە شۇنچىلىك پاكىز ۋە رەتلىك سەرەمجانلاشتۇرۇپ قويۇلغانىدى . ئۇتۇق تەرەپكە كۈنگەيگە قارىتىپ ئېگىز پېشايۋانلىق ئۆيلەر سېلىنغانىدى . ئۆينىڭ ئىشىك ـ دېرىزە، تۈۋرۈكلىرىگە ئەڭ ماھىر ئۇستىلارغا نەقىش چەككۈزگەنىدى .. كەڭ پېشتاق خىشلار يېيىتلغان ھويلىدىكى تەشتەكلەردە قىپقىزىل گۈللەر تاۋلىنىپ تۇراتتى . پېشايۋانلىق ئۆيلەرنىڭ قارشى تەرىپىدە ئۇزۇن كەتكەن لاپاس بولۇپ ، لاپاس ئاستىغا چوڭ كىچىك كۆپلەر ، تاي ـ تاي ماللار رەتلىك قويۇلغانىدى . بارات ھويلىنىڭ مۇنداق پاكىز سەرەمجانلاشتۇرۇلغىنىغا قاراپ ، ئۆيدە چوقۇم بىرەر ئايال كىشى ياكى خىزمەتچى بولسا كېرەك دەپ جەزىم قىلدى . ئەگەر ئۇ ھويلىغا چۈشۈۋالسىلا ، ئۆيەردە بىرەر ئادەمنىڭ بولۇشىنىڭ كارى چاغلىق ئىدى .

بارات ھويلىغا لاپاسنىڭ تۈۋرۈكىگە يامىشىپ سىيرىلىپ چۈشمەكچى بولۇپ ، مۈشۈكتەك ئۆملەپ لاپاس تەرەپكە ئۆتتى ...

ئاقساق سودىگەرنىڭ ئىسمى نىياز ئىدى . بۇ ھەشەمەتلىك ئۆيلەردە ئۇنىڭ ئايالى ئايجامال تۇراتتى . ئايجامال ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق ئايدەك جامالى بار گۈزەللەردىن ئىدى . ئاقساق سودىگەر بۇ شەھەرگە ئۆزىنىڭ بايلىقى ۋە بېخىللىقى بىلەن ئەمەس ، ئاياللارغا بولغان قاتتىق قوللۇقى بىلەن مەشھۇر ئىدى .

ئايجامال نىيازنىڭ ئۈچىنچى ئايالى ئىدى . نىيازنىڭ ئالدىنقى ئىككى ئايالىنىڭ بىرى نىيازنىڭ بېخىللىقى ۋە ھەددىدىن ئاشقان گۇمانخور ، كۈنلەمچىلىكىنىڭ دەردىنى ھارغۇچە تارتىپ ئۆلۈپ كەتكەن ، ئىككىنجىسى بولسا قېچىپلا قۇتۇلغانىدى . نىياز ئۇلارنىڭ ھېچقايسىدىن بالا يۈزى كۆرمىدى .

ئايجامال بۇ شەھەردىكى بىر ئۆلىمانىڭ قىزى بولۇپ ، نىياز بۇ گۈزەلنى ئۆزىنىڭ مال دۇنياسىنىڭ كۈچى بىلەن قولغا كىرگۈزىۋالغانىدى . نىياز بۇ ياش خوتۇننى قاچۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۇنىڭغا كىشىنىڭ كۆڭلى ئېلىشقۇدەك خۇشامەت قىلاتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشقا تىرىشىپ ھەر كۈنى بازاردىن نازۇ نېمەت ، مېۋە چېۋىلەرنى توشۇيتى ، قوشلاپ كىيىم كېچەكلەرنى

تىكتۇرۇپ بېرەتتى ۋە پات پات ئالتۇن جابدۇق ، زىبۇ زىننەتلەرنى سوۋغا قىلىپ تۇراتتى . ئەمما ، ئۇنىڭ بۇ خوتۇنغا بولغان گۇمانخورلىقى ئىلگىرىكىدىنمۇ ئېشىپ كەتكەنىدى . چۈنكى ئايجامال ياش ۋە گۈزەل ، ئۇ بولسا ھەر كۈنى ھەرخىل قۇۋۋەت دورىلىرىنى كاپ ئېتىپ تۇرسىمۇ كۈندىن كۈنگە قېرىپ ، جىسمانىي ئەيىپلىرى بارغانسىرى ئاشكارلىنىپ ، كۆرۈمسىزلىشىپ كېتىۋاتاتتى . نىياز خوتۇنىنى مەستۇرە ھالەتتە تۇتاتتى . ئايجامالنىڭ يات ئەرلەرگە قاراپ قويۇشىغىمۇ ، ئەر خەقلەرنىڭ ئايجامالغا كۆز سېلىشىغىمۇ يول قويمايتتى . بازاردا ماڭغاندا ئۇ دەرۋازىنى تېشىدىن قۇلۇپلاپ قويۇشنى زادىلا ئۇنتۇپ قالمايتتى . ئايجامالنىڭ ئاتا ئانىسى نىيازنىڭ ئۆز قىزىنى شۇنداق قاتتىق تۇتىشىنى ھەقلىق دەپ قارايتتى .

ئايجامال بۇ ياسداق ھويلىدا خۇددى ئالتۇن قەپەس ئىچىدىكى بىچارە قۇشتەك ياشايتتى . قەپەس ھەر قانچە كۆركەم بولسىمۇ ، قۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ ھېچقانچە قىممىتى يوق. قۇشنىڭ قەپەس ئىچىدە توختىماي پىرقىراپ ، بىتاقەت بولۇپ چۇرۇقلىغىنى خوشال بولۇپ سايرىغىنى ئەمەس ، ئادەملەرنىڭ رەھىمسىزلىكىدىن شۇنچە كەڭ جاھاننى كۆرۈپ تۇرسىمۇ ئۇنىڭدا پەرۋاز قىلىش ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم بولغانلىقىدىن خۇداغا قىلغان نالىسى....

ئايجامالنىڭ ئۆيدىن چىقسا ھەر كۈنى كۆرىدىغىنى ئېگىز تام ، ئالقاندەك بىر پارچە ئاسمان ، شۇ تاملارغا شېخىنى ئارتىپ تۇرغان قاپاق تېرەك ئىدى . ئايجامالغا باھارنىڭ كېلىپ كېتىپ تۇرۋاتقانلىقىنى ، پەسىللەرنىڭ ئالمىشىشىنى شۇ تېرەكنىڭ ياپراقلىرى خەۋەر قىلاتتى . ھەر باھاردا ئۇ پوتلا چىقىراتتى . بۇ پوتىلار تۆكۈلۈپ ئۇ يەردە سۇس يېشىل تەڭگىلەر پەيدا بولاتتى . ئاندىن يوپۇرماقلار بارغانسىرى يېيىلىپ ئەتراپقا قويۇق كۆلەڭگە تاشلايتتى . بىر كۈنلەرگە بارغاندا يەنە بۇ يوپۇرماقلار ئالتۇندەك سارغىيىپ ، ھويلىغا غازاڭ بولۇپ تۆكۈلەتتى ، سېپىلدەك ئېگىز تاملار بىلەن قورشالغان بۇ ھويلىدا تۇرغان ئادەمگە قۇياش ناھايىتى كېچىكىپ چىقىپ ، بالدۇرلا ئولتۇرۇپ كەتكەندەك بىلىنەتتى . بەتبەشرە قېرىنىڭ قوينىدا ئەسىر بولۇپ ياتىدىغان كېچە بولسا تولىمۇ ئۇزۇنغا سوزۇلاتتى .

نىياز ئايجامالنى تام تۆپىسىگە قونغان قۇشلار ، گۈللەرنى ئەگىپ يۈرگەن كېپىنەكلەردىنمۇ كۈنلەشكە تەييار ئىدى . « خۇش ، سەن بۇ قۇشلارنىڭ ياكى ئاۋۇ يارىماس كېپىنەكلەرنىڭ جۈپلىشىپ يۈرگىنىگە نىمانچە قاراپ كېتىسەن؟ــ دەيتتى نىياز ھەسەتخورلۇق بىلەن ئايجامالغا ،ــ ئايال كىشى ئۈچۈن ئۇنداق نەرسىلەرگە نەزەر سېلىش ئېغىر گۇناھ ، ئۇ سېنىڭ كۆڭلۈڭگە يامان خىياللارنى سالىدۇ . !» نىياز ھەرگىزمۇ ئۆيگە مېھمان چاقىرمايتتى ۋە مېھمانغىمۇ بارمايتتى . پەقەت ھېيت ـئايەم، ھارپا كۈنلىرىدىلا خوتۇنىنىڭ قاتتىق تۇرۇپ تەلەپ قىلىشى بىلەن ئاندىن ئۇنى ئاتا ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باراتتى . مۇنداق چاغلاردا نىياز ئايجامالنى قېلىن چۈمپەردىلەرگە پۈركەيتتى . ئاندىن ئۇنى دېرىزىلەرگە پەردە تارتىلغان مەپىگە چىقىرىپ ، ئۆزى يېنىدا مەھكەم ئولتۇرۇپ باراتتى .

ئايجامالنىڭ ئاتىسى خېلى كۆپ ئوقۇمۇشلۇق ئادەم بولۇپ ، قىزىنىڭ خەت ساۋادىنى ئۆزى چىقارغانىدى . بۇ كىشى ئالەمدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭدىن بىر دۆۋە كىتاپلاردىن باشقا ھېچقانچە دۇنيا قالمىدى . ئايجامالنىڭ ئانىسى ئېرىدىن قالغان كىتاپلارنى يادنامە سۈپىتىدە ناھايىتى پاكىز ساقلايتتى . ئايجامال ھەر قېتىم ئۇ ئۆيگە بارغاندا ئاتىسىنىڭ كىتاپلىرى ئىچىدىن ئۆزىگە كېرەكلىكلىرىنى تاللاپ ئەكىلەتتى . ئۇنىڭ ئەكەلگەن كىتاپلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئېران ، ئېراق ،

شام ، ھىندىستان ۋە يەنە قانداقتۇر يىراق مەملىكەتلەردە يۈز بەرگەن ئاجايىپ غارايىپ ئىشلار ، مۇھاببەت ۋەقەلىكلىرى توغرىسىدا ھېكايە ھېكايە قىلاتتى . ئايجامال يەنە بىر قېتىم ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ئايەملەپ كەلگۈچە ئۇنىڭغا ئەنە شۇ كىتاپلار ھەمراھ بولاتتى . ئۇ ئەنە شۇ كىتاپلار بىلەن مۇڭدىشاتتى ، شۇ كىتاپلارغا ئۆز ھالىنى ئېيتاتتى . شۇ كىتاپلاردىن ئۆزىگە تەسەللىي تاپاتتى . نىياز ساۋاتسىز ئادەم بولغاچقا ، ئەرەپ يېزىقىدىكى كىتاپلارنىڭ ھەممىسىنىلا مۇقەددەس دەپ تونۇيتى .

ئۇلارنى ئوقۇپ تۇرۇشنى ساۋابلىق ئىش دەپ بىلگەچكە ، ئايالىنىڭ مۇنداق كىتابلارنى قولدىن چۈشۈرمەي ئوقۇغانلىقىغا خۇش بولاتتى . پەقەت بەزى چاغلاردىلا ئۇ ئايالىغا : شۇ ئىشىڭغا ھەيرانمەن ، سەن بەزىدە بۇ ئۇلۇغ كىتابلارنى بىتەرەت تۇتۇپ قويىسەن ، بۇنداقتا...،دەپ بىر تالاي ۋايسايتى . ئايجامال بولسا ساۋاتسىز سودىگەرنىڭ بۇ ئەخمەقلىقىگە ئىچىدە كۈلەتتى .

كېيىنكى كۈنلەردە ئايجامال ئاشىق ـ مەشۇقلار توغرىسىدىكى كىتاپلارغا شۇنچىلىك بېرىلىپ كەتتىكى ، ئەمدى ئۇنىڭغا ئىلگىرى دوزاخ بىلىنگەن بۇ ھويلىمۇ ئانچە زېرىكىشلىك تۇيۇلمايدىغان بولۇپ قالغانىدى . ئۇ پۈتۈنلەي باشقا دۇنيادا ، ئۆزى كىتابلاردا ئوقۇپ ، خىيالى تەسەۋۋۇرىغا ئورۇنلاشتۇرىۋالغان يېڭى ۋە ئاجايىپ ۋەقەلەر ئىلكىدە تۇراتتى : قېرى ، زەئىپ ئېرىنىڭ قويىندا يېتىپمۇ ئۆز خىيالىدىكى ئالەمدە ياشايتى .

ئايجامال بەزىدە كىتاپ كۆرۈپ ئولتۇرۇپ ، ئۆزىنىڭ باللىق ھاياتى ئۆتكەن مەھەللىسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى . تام تۈۋىدە چېچەكلەپ خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان جىگدىلەر ، كۈمۈشتەك يالتىراپ تۇرىدىغان يۇپۇرماقلار خىيالىدىن ئۆتەتتى . ئۇلارنىڭ ھويلىسىنىڭ ئارقىسىدىلا كىچىككىنە ئانارلىق باغچىسى بولۇپ ، باغنىڭ پاكار تاملىرىدىن يىراقتىكى ئېتىزلار ، لايىقىپ ئاقىدىغان ئۆستەڭ ، قىرغاقلىرىدا ماماكاپ گۈللىرى ئېچىلىپ كېتىدىغان ئېرىقلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى . باغ ئىچى بولسا يۇمشاق چىم بىلەن قاپلانغانىدى . ئايجامال تام تۈۋىدە جىگدە دەرىخىگە يۆلىنىپ تۇرغان قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ تۇرغان كەك تەبىئەتكە ھاياجاندا قارايتى . ئېتىز يوللىرىدا كېتىپ بارغان بۇرۇتلىرى خەت تارتقان سۇباتلىق يىگىتلەرنى ئېنىق كۆرەتتى . ئۆي تەرەپتىن بىرەرى چىقىپ قالغۇدەك بولسا ، ئۆزىنى جىگدە يىلىمى يىغىۋاتقان قىياپەتكە سېلىۋالاتتى . يىراقتىن كەتمەن كۆتۈرۈپ ئۆتىدىغان شۇ كىشىلەر ئارىسىدا ئۇنىڭ ياخشى كۆرىدىغان يىگىتىمۇ بار ئىدى . ... ئەمما ، بۇ يىگىت ئاخىرىدا ناھايىتى يۈرەكسىزلىك قىلدى . ئايجامالنى ئانىسى ئۆزىدىن نەتچە ئون ياش چوڭ بىر ئاقساق قېرىغا بەرمەكچى بولغاندا ، قىز شۇ ئانارلىق باغنىڭ تېمى يېنىدا ئۆز يىگىتىگە يالۋۇرۇپ تۇرۇپ تاشلانغان ۋە يىگىتتىن ئۆزىنى ئېلىپ قېچىشنى ، يىراقلارغا باشلاپ كېتىشنى تەلەپ قىلغانىدى .

يىگىت قىز ئېلىپ قاچقانلار ئۈستىدە بولىدىغان ئېغىر جازالارنى ئويلاپ تىترەپ كەتتى ـ دە، ئىككىنجىلەپ كەلمىدى . قىزنىڭ يىگىتتىن كۆڭلى قالدى . بۇ ئالەمنىڭ ھەقىقەتەنمۇ ۋاپاسىز ئىكەنلىكىگە ئىشەندى ـ دە، تەقدىرىگە تەن بەردى . .. ئۇ ئوقۇغان كىتابلاردا بولسا ئاجايىپ پالۋانلار ، ئۆز مەقسىدىگە يېتىش ئۈچۈن ھاياتىدىن كېچىدىغان قايتماس مەردلەر ، قورقۇمسىز قاراقچىلار ، ئۆز مەشۇقىنىڭ دىدارىنى ئىزدەپ ئالەمنى كېزىپ يۈرگەن ئاشىقلار تەسۋىرلىنەتتى .

ئايجامال ئۆز خىيالىدا قاچانلا بولسۇن ، شۇنداق يۈرەكلىك بىر يىگىتنىڭ مۇشۇ ھويلىنىڭ تاملىرىدىن ھالقىپ چۈشۈپ ، ئۆزىنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېلىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . شۇڭا ،ئايجامال ھەر كۈنى كۆڭۈل قويۇپ ياسىناتتى . قاشلىرىغا ئوسما ، تىرناقلىرىغا خېنە قوياتتى .

يۈزلىرىگە ئەقىللىك سۈركەيتى . يارىشىملىق كىيىملەرنى كىيىپ ، زىبۇ زىننەتلەرنى تاقايتى . ئۈستىگە خۇش پۇراق گۈل مېيى چاچاتتى . بۇلارنىڭ ھەممىسنى ئۇ ئاقساق كۆرۈنۈش ئۈچۈن ئەمەس ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئاجايىپ بىر مۆجىزە يۈز بېرىپ ، ئۈنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېلىدىغان غايىبانە يىگىتنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن قىلاتتى . نىياز ئۈنىڭ مۇنچە چىرايلىق ياسىنىۋالغانلىقىغا قاراپ بەزىدە ۋايساپمۇ كېتەتتى .

ـ سەن نېمىشقا ئۆزۈڭنى مۇنچە ئوشۇقچە پەردازلىۋالدىڭ ؟ـ دەپ يۈرىكىنى ئېچىشتۇرۇپ تۇرغان دەھشەتلىك گۇمان بىلەن ئايالىغا تىكىلەتتى نىياز ،ـ بەلكىم سەن چۈشۈڭدە بىرەر يىگىتنى كۆرۈپ يۈرىيدىغانسەن ياكى خىيالىڭدا بولسىمۇ بىرەر ناپاك بىلەن بىللە بولىدىغانسەن ؟...ياكى بولمىسا ، شوتىنى قويۇپ ئۆگزىلەرگە يامىشىپ ، كوچا- كويلارغا كۆز سېلىپ يۈرىدىغانسەن ؟

ـ ۋاي ـ ۋۇي نەدىكى بولمىغۇر گەپلەرنى قىلىپ يۈرۈيدىغانلا!ـ دەپ ئەركىلەيتى ئايجامال نىيازغا ،ـ شوتىغا بىر بالداق چىقسامۇ بېشىپ قايىدۇ . بۇنىڭ ھەممىسى سىلى ئۈچۈن ، سىلىنى بازاردىكى خوتۇنلار ئازدۇرۇپ كەتمىسۇن ، دەپ كۆڭۈللىرىنى ئىزدەپ.....

ـ ئوشۇقچە ، ئوشۇقچە ئاۋارىچىلىك !ـ دەپ غودوڭشىيتى نىياز ،ـ خۇداغا شۈكرى ، مەن كوچىدىكى ئۇنداق كەلسە كەلمەس خوتۇنلارنىڭ ئارقىسىدىن پالاقلاپ يۈرىيدىغان ئەخمەقلەردىن ئەمەس ، زىبۇ زىننەتلەرسىزمۇ سەن ماڭا سۆيۈملۈكسەن . ئوسما خېنىلەرنى بىكار زايە قىلىپسەن . ئۇپا ئەڭلىكنى بۇنچە كۆپ ئىشلەتمە ، ھازىر بۇ نەرسىلەرنىڭ باھاسى ئېشىپ كېتىۋاتىدۇ .

شۇنداق كوتۇلداشلار بىلەن نىياز پۇشۇلداپ ئولتۇرۇپ شۇ كۈندىكى سودىدىن چۈشكەن پۇللارنى سانايتى ، ساپ ئالتۇنلارنى ئايرىم كومزەكلەرگە سېلىپ قەيەرگىدۇر كۆمەتتى .

بارات سودىگەرنىڭ ھويلىسىغا چۈشۈش ئۈچۈن بىرەر ئەپلىكرەك جاينى ئىزدەپ يۈرگەندە ، ئايجامال ئۆيدە ئىدى . ئۇ يۇمشاق گېلەم ئۈستىدە ماميۇق ياستۇقلارغا تايىنىپ يېتىپ ئاشىق مەشۇقلارتوغرىسىدىكى يەنە بىر كىتاپنى بېرىلىپ ئوقۇۋاتاتتى . كىتابتا قانداقتۇر بىر قاراقچى ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان كېنىزىكىنى ئوغۇرلاپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ، شاھ ئوردىسىنى پاراكەندىچىلىككە سالماقتا ئىدى . ئايجامالنىڭ نەزىرىدە مانا بۇ قاراقچى ھەقىقىي ئەر ئىدى . ئۇ شاھنىڭ ھەرىمىگە يېتىپ بارىدىغان يولدىكى قاراۋۇللارنى بىر بىرلەپ يىقىتىپ ، ئۆزىنىڭ مەشۇقى قامالغان ھۇجرىغا شىپقاپ كەلمەكتە ئىدى . ...

شۇ چاغدا ھويلىغا گۈپ قىلىپ بىر نەرسە چۈشكەندەك بولدى . ئايجامال چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى ، ھويلىدا بىرىنىڭ قارىسى كۆرۈنگەندەك بولدى .

بارات لاپاسنىڭ تۈۋرۈكىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ ، ھويلىغا ئوغۇشلۇق سىيرىلىپ چۈشۈۋالغاندى . ئەمدى ئۇ ھويلىنىڭ ئېگىز تاملىرىدىن ھالقىپ چىقىپ كېتىش توغرىسىدا غەم قىلمىسىمۇ بولاتتى ، لاپاس ئاستىغا ئۇزۇن بىر شوتا ياتقۇزۇپ قويۇلغاندى . لېكىن ، بارات شوتىدىن كۆزىنى ئۈزۈپ ، پىشايۋانلىق ئۆي تەرەپكە قاراپلا قېتىپ تۇرۇپ قالدى . ئۆينىڭ قوش قاناتلىق ئىشىكى ئالدىدا بىر ساھىپجامال قىز ئۇنىڭغا كۈلۈپ قاراپ تۇراتتى .

باراتنىڭ پىكرى چىگىلىشىپ كەتتى . « بۇ ئايال نىمانچە چىرايلىق ؟..ئۇ سىرتى قۇلۇپلاقلىق ئۆيدە نىمە ئىش قىلىدۇ ؟ بۇ ھېلىقى ئاقساق سودىگەرنىڭ ئايالىمىدۇر ، قىزىمىدۇر ؟... ھويلىغا ئوغرى چۈشكەندە ئۇ قورقۇپ ھارقىراپ كەتمەي نىمىشقا كۈلۈپ تۇرىدۇ ؟.. ياكى بۇمۇ ھېلىقى

رەھمەتلىك ئېرىنىڭ كىيىم كېچەكلىرىنى دەسمايە قىلىپ بۇزۇقچىلىق قىلىپ يۈرگەن ياش چوكاننىڭ قىياپىتىگە كىرىۋالغان ھېلىگەر خوتۇنمىدۇر ؟...ياق ، ئۇ راستىنلا ياش ۋە چىرايلىق كۆرۈنىدۇ . قارىغاندا ئۇ مېنى مۇشۇ تۆۋرۈكتىن پات پات سىيرىلىپ چۈشۈپ تۇرىدىغان ئۆزىنىڭ قانداقتۇر بىر ئويناشلىرىغا ئوخشىتىۋاتسا كېرەك ...ئەگەر بۇ ھويلىدا مۇشۇ ئايالدىن باشقا بىرەر جان بولمىسا ، بىر خوتۇن كىشىنى ئۈجۈقتۇرىۋەتمەك تەس ئەمەس !...» شۇ خىياللار بىلەن بارات قورقۇنچىسىنى بېسىۋالدى ، ھەممە ئوغرىلار شۇنداق بولىدۇ . ئۇلار ئۆيگە بېرىۋالغۇچە ناھايىتى قورقۇشىدۇ ، كىرىۋالغاندىن كېيىن ئۆيىنىڭ ئىگىسى شۇ بولىدۇ .

شۇ تاپتا ھويلىدا پەيدا بولۇپ قالغان ئېگىز بوي ، قارا قاشلىرى ئاستىدا قوي كۆزلىرى چاقناپ تۇرىدىغان بۇ يىگىتنى ئايجامال ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى ئۆزى تەشنالىق بىلەن كۈتكەن باتۇرنىڭ ئۆزى دەپ بىلدى . ئايجامالنىڭ نەزىرىدە يىگىت تۆۋرۈكتىن سىيرىلىپ چۈشمىدى . بۇلۇتلاردىن ھالقىپ يېتىپ كەلدى . ئۆز نىگارىغا يېتىش ئۈچۈن تالاي مۈشكۈللەرنى يېڭىپ ، قانلىق جەڭلەرنى قىلدى . بولمىسا ئۇ شۇنچە چوك شەھەردىكى ئايجامال تۇرغان بۇ كىچىككىنە ھويلىنى قانداق تېپىپ كېلەلەيدۇ . بۇ ئېگىز تاملاردىن ھالقىپ ئۆتۈپ ، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانداقچە پەيدا بولۇپ قالىدۇ ؟بۇنىڭ نىمە ھەيران قالغۇچىلىكى بار . بەزى تۇرمۇشتىكى ئىشلار كىتابلارغا يېزىلىدۇ . بەزىدە كىتاپتىكى ئىشلار تۇرمۇشتىمۇ يۈز بېرىدۇ ...ئايجامال خىيالىدىكى شۇ يىگىتنى كېچىلا چۈشىدە كۆرگەن ،ئۇنىڭ بۈگۈن كۆز ئالدىدا پەيدا بولۇپ قېلىشى كۆڭلىگە ئايان بولغان . شۇڭا ئۇ ئەتىگەنلا ئەڭ چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيگەن ، قويۇق بوستان چاچلىرىنى چۈۋۈپ ئارقىغا تاشلاپ ئەينەك ئالدىدا ئۇزاق پەردازلانغانىدى . ئۇ نىمە قىلارىنى بىلمەي تۇرۇپ قالغان يىگىتكە ئېغىز ئاچتى :

ـ قېنى قىممەتلىك مېھمان ، ئۆيگە كىر ! ...مېنى تونۇمايۋاتامسەن ؟ سەن ئىزدەپ يۈرگەن ئاشىقىڭنىڭ ئۆزىمەن . مەن سېنى مۇشۇ يەردە ئۇزۇندىن بېرى كۈتۈپ تۇرغان ، سەن كېچىكتىڭ ...

« يائاللا !» بارات بۇ چوكاننىڭ ئەقلىنىڭ جايىدا ئىكەنلىكىگە سەل گۇمانلىنىپ قالدى . تەۋەككۇل قىلىپ ئۇنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭدى . بارات پىشايۋان ئۈستىگە چىقىشى بىلەن ، ئايجامال ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئۇلۇغ ئېچىپ ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى . بۇ پۈتۈنلەي گىلەم ۋە ئېسىل جابدۇقلار بىلەن بېزەلگەن ئازادە ۋە سالقىن ئۆي ئىدى . ئايجامال بۇسۇغىدىلا باراتنى ئۆزىگە تارتتى . ئاپئاق بىلەكلىرىنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە تاشلاپ ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا كۆتۈرۈلۈپ ئۇنى قىزغىن سۆيۈشكە باشلىدى .

ـ سەن ئۆزۈڭ كىمسەن ؟ جىنمۇسەن ، ئادەممۇسەن ؟ــ دەيتى بارات ئايالنىڭ چوكۇلدىتىپ سۆيۈشلىرىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ .

ـ مەن ئادەممەن . سودىگەر نىيازنىڭ خوتۇنىمەن !ــ دەپ پىچىرلايتى ئايجامال ھاياجاندا .

ـ سەن مېنى ئۆزۈڭنىڭ بىرەر ئويناشلىرىغا ئوخشىتىپ قالدىڭغۇ دەيمەن ؟ بىلەمسەن ، مەن ئوغرىمەن !

ـ بىلىمەن ، ھەممىنى بىلىمەن ، ــ دەيتى ئايجامال تىترەك ئارلاش ، سەن ئوغرىسەن ، مەن كۈتكەن سۆيۈملۈك قاراقچىسەن !

ـ سېنىڭ ئەقلىڭ جايىدىدۇر ؟

ـ خۇداغا شۈكرى ، بۇ تۆت تامنىڭ ئىچىگە سولىنىپ ئولتۇرۇپ تېخى ئەقلىمدىن ئازغۇدەك

بولمىدىم . خۇداغا نالەم يەتتى . بىركۈنى بولمىسا بىر كۈنى ساڭا ئوخشاش يۈرەكلىك يىگىتنىڭ تاملاردىن ئارتىلىپ چۈشۈپ مۇھاببىتىمنى قۇبۇل قىلىشىنى تىلەيتىم . مانا بۈگۈن خۇدا ئۆزى سېنى ماڭا يەتكۈزى .

ئايجامال پىچىرلاپ تۇرۇپ ، ئوتلۇق قۇچاقلاشلار بىلەن ئۆزىنىڭ لېۋىنى باراتنىڭ لېۋىگە باساتتى . بۇ ھېسسىياتقا تولغان سۆيۈشلەر باراتنى تىز چۆكتۈردى . ئۇ بۇ ئايالنىڭ ئەركىنلىكتىن مەھرۇم بولۇپ ، زېرىكىپ ياتقان بىر ئىنسان ئىكەنلىكىنى پەملىدى ئۇنىڭ سۆيۈشلىرىگە سۆيۈش بىلەن جاۋاپ قايتۇردى ...

ئايجامال باراتنى ئىچكىرىكى ئۆيگە ئەكىردى . قاتمۇقات يېكەندازلار ئۈستىدە ئولتۇرغۇزدى . ئالدىغا نازى نېمەتلەرنى تىزدى . بارات بىر تەرەپتىن ھەسەل ، مۇراببالارغا يۇمشاق نانىنى پاتۇرۇپ ، قىززىق چاي بىلەن يۇتاتتى . ؛يەنە بىر تەرەپتىن ئۆي ئىچىگە سەپسالاتتى . يوغان تۆگە ساندۇقلار ، ئىشكاپلارغا تىزىلغان جانان چىنىلەر ، ئۆيۈقلارغا قويۇلغان قەدىمكى زاماننىڭ لوڭقىلىرى ، كۈمۈش قاچا ـ قومۇچلار ، مىس ئاپتۇۋىلار قاراڭغۇلىشىپ تۇرغان ئۆي ئىچىدە سۇس پارقىرايتتى .

ئۈستۈڭدىكى كىيىملىرىڭ نىمانچە ئۆڭۈپ كەتكەن ؟ـ باراتنىڭ ئۈچلىرىنى سىلايتى ئايجامال ،ـ سەن شاھزادىلەردەك كىيىنىپ يۈرۈشۈڭ كېرەك ...

ـ چۈشىنىۋاتامسەن ؟ مەن شاھزادىمۇ ، يەنە باشقا بىر نېمىمۇ ئەمەس ، ئوغرىمەن ، سېنى بۇغۇپلا قويغان بولاتتىم ، لېكىن سەن مېنى مېھماندوستلۇق بىلەن كۈتىۋالدىڭ . ئۆيگە چۈشكەن ئوغرى بىلەن چاي ئىچىپ ئولتۇرىدىغان خوجايىننى مەن بۈگۈن كۆردۈم . ئالتۇن كۈمۈشلىرىڭنى چىرايلىقچە ئالدىمغا تۆت ، مەن بۇ يەردىن تېزرەك كېتىۋالاي !

ـ ئوغرى بولساڭ مېنىمۇ ئوغۇرلاپ كەت ، قانچە يىراقتا ئەكەتسەڭ شۇنچە ياخشى .

ـ مەن ئادەم ئوغۇرلىمايمەن ماڭا جىرىڭلاپ تۇرىدىغان تەڭگىلەر لازىم .

ـ ئېرىمنىڭ دۇنيالىرىنى سەن كەچ كىرگىچىمۇ ئىزدەپ تاپالمايسەن ، ئوھوي ، ئۇ شۇندا ھېيلىگەر ، شۇنداق بېخىلكى ، قويۇۋەر . ئالتۇن كۈمۈش سالغان كومزەكلىرىنى ئۇ مەن ئۇخلاپ قالغاندا نەلەرگىدۇر كۆمىدۇ . ئەمما ، مەن سېنى ئۆز دۇنيارىم بىلەن رازى قىلىمەن ...

باغلاقتا تۇرغان ئىت تېخىمۇ غالجىرلىشىپ كېتىدۇ ، قەپەستە تۇرغان قۇش ئەركىنلىككە ھەممىدىن بەك تەشنا بولىدۇ ... ئايجامال باراتقا تاشلاندى . ئۇنىڭ تەلپىي شۇنچىلىك كۈچلۈك ، قۇچىقى ھوزۇر ۋە ئىسسىق ، قۇچاقلاشلىرى مەھكەم ئىدى . ئۇنىڭ ئوتلۇق سۆيۈشلىرى باراتنى قايتا ئىسكەنجىگە ئېلىپ بوشاشتۇرىۋەتتى .

ـ مەن قايتىپ كېتەي ،ـ دېدى بارات بىر چاغدا ھالسىز ئاۋازدا ،ـ ئېرىڭ كېلىپ قېلىشى مۇمكىنغۇ !؟ ماڭ بېرىدىغىنىڭنى بەر ياخشىلىقىڭنى ئۇنتىمايمەن .

ـ مانا بۇنى ئال ! ـ دەپ ئايجامال باراتقا ھەميانىنى سۇندى ،ـ ئانچە كۆپ بەرمىدىم ، كېرەك بولغاندا يەنە بۈگۈنكىدەك تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ ئوغۇرلاپ كەت . پات پات شۇنداق ئوغۇرلۇقتا چۈشۈپ تۇرۇشۇڭنى خالايمەن .

ئۇلار ئارقا تامغا شوتا قويۇشتى . ئايجامال شوتا يېنىدا يەنە ئۆز خىيالىدىكى شاھزادىسى بىلەن سۆيۈپ خوشلاشتى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى كۈچلۈك تەشنالىقنى ئەكىس ئەتتۈرۈپ تۇرغان ئوتلار تېخى ئۆچمىگەنىدى . ئايالنىڭ بەدەنلىرىدىكى ئىللىقلىق ، ئىسسىق نەپەس ئۇزاققىچە باراتنىڭ ۋۇجۇدىدىن تارقىمىدى .

بارات ئايجامالنىڭ بەرگەن پۇلىنى خەجلەپ ئۆزىگە بىر قۇر يارىشىملىق كىيىم كېچەك سېتىۋالدى . دەڭجانىڭ بارلىق ھەقلىرىنى تۆلەپ تۈگەتتى .

ـ كارۋانىمىز بۇ يەرگە ھازىرچە كېلەلمەيدىغان بوپتۇ ، ـ دەپ چۈشەندۈردى بارات دەڭجاغا ئەھۋالنى ، ـ خوجايىن ماڭا خىراجەت ئەۋەتىپتۇ . يەنە بىر ئىككى ئايدىن كېيىن ، ئۆزىمۇ كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ . بۇ سودىگەر دېگەن خەقنىڭ قارارى يوق . نەدە پايدا كۆپ بولسا شۇ يەرگە يۈگرەيدۇ . مەن يەنە كۈتىدىغان بولدۇم .

ـ مەيلى ئەمەسمۇ ،ـ دەيتى دەڭجا ،ـ خوجايىنىڭىز كەلگۈچە كۈتۈڭ ، بۇ يەرنى ئۆز ئۆيىڭىز دەپ بىلىۋېرىڭ .

دەڭجا ئۇچۇن ئۆز ماللىرى بىلەن ئاللىقاياقلاردا ئايلىنىپ يۈرگەن خوجايىنىنىڭ قايتىپ كېلىش كەلمەسلىكى ئانچە مۇھىم ئەمەس ئىدى . ئۇ پەقەت باراتتىن ياتاق ۋە تاماق پۇللىرىنى تولۇق ئېلىپ تۇرسىلا رازى ئىدى .

ئاز ئۆتمەيلا باراتنىڭ يانچۇقى قۇرۇقدىلىپ ئۇنىڭ ئاچ توق يۈرۈيدىغان كۈنلىرى يەنە باشلاندى . دەڭنىڭ داق بۇگلۇكدە يېتىپ ، قورسقى ئاچلىقتىن غولدۇرلىغانىسىرى ئۇ ئايجامالنىڭ داستىخىنىدا ئىسراپ بولۇپ ئېشىپ قالغان نازۇ نېمەتلەرنى ، ئايالنىڭ ئوتلۇق سۆيۈشلىرىنى ، قىزغىن قۇچاقلاشلىرىنى سېغىناتتى . ئاخىر ئۇ : نىمە ئۇچۇن ئۇ بىچارە چوكان ئۇ يەردە سۇلۇنۇپ يېتىپ ئاھ ئۇرىدىكەن ، مەن بۇيەردە پۇلغا زار بولۇپ ئاچ يۈرىمەنكەن ، دەپ ئويلىدى-دە ، ئايجامالنىڭ قېشىغا يەنە بېرىشقا قارار قىلدى .

ئىككىنجى قېتىممۇ ئايجامال باراتنى خوش تەبەسسۇم بىلەن كۈتىۋالدى . ياخشى تاماقلار بىلەن مېھمان قىلدى . نىيازنىڭ تىقىپ قويغان شاراپلىرىنى تېپىپ ئىچىشتى . مەستچىلىكتە ئايجامال قىپيالاڭاچ بولۇپ ئۇسۇللارنى ئويناپ باراتنا ئۇنتۇلغۇسىز تەسرلەرنى قالدۇردى . خوشلىشىش ۋاقتىدا ئايجامال باراتقا يەنە بىر ھەپتە يەتكۇدەك خىراجەت بەردى .

ـ كۆپ بەرمىدىم ، كەلمەي قالسەن ،ـ دەيتى ئايجامال نازلىق كۈلۈمسىرەش بىلەن ، ـ پۇلۇڭ تۈگىگەندە يەنە كېلىپ ئوغۇرلاپ كەت ! ئىلاھىم ، سېنىڭ ماڭا مەڭگۇ ھاجىتىڭ چۈشۈپ تۇرسۇن !...

راست دېگەندەك ، ئايجامالنىڭ بەرگەن پۇلى باراتقا بىرھەپتىگە ئارانلا يېتەتتى . ئاندىن بارات ئاقساق سودىگەرنىڭ ھويلىسى يېنىدىكى قاپاق تېرەككە يامىشىشقا يەنە مەجبۇر بولاتتى . ۋەدىلەشكەن كۈنى ئايجامال ھويلىنىڭ ئىچىگە شوتا قويۇپ قوياتتى . بارا بارا بارات ئايجامالغا ئۆگىنىپ قالدى . بەزىدە ئۇ پۇل ئۇچۇنلا ئەمەس ، ئۆزىگە تەشنا بولۇپ تەلمۈرۈپ تۇرغان چوكاننى سېغىنىپمۇ قاپاق تېرەككە يامىشاتتى ....

ـ مەن ئەمدى بۇ يەرگە كېلەلمەيمەن !ـ دېدى بىر كۈنى بارات ئايجامالنىڭ چۈشىكىدە يېتىپ .

ـ نىمىشقا ؟ـ دەپ چۆچۈپ كەتتى ئايجامال ھالسىز قوللىرى بىلەن باراتقا ئېسىلىپ تۇرۇپ .

ـ بىلەمسەن ؟ـ مەن ھەر قېتىم بۇ ھويلىغا چۈشىدىغان چاغدا ، دەككە دۈككىچىلىكتە كۆرمىگەننى كۆرىمەن . ئاۋال بازارغا بېرىپ نىيازنىڭ دۇكىنىنى ئاچقان ئاچمىغانلىقىغا قارايمەن ، نىيازنىڭ سودا قىلىپ تۇرغىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەندىن كېيىن بۇ ياققا قاراپ يۈگرىمەن . بۇ كوچىنىڭ ئىككى بېشىدا ئالاقزادە بولۇپ بىر ھازا مېڭىپ ، تېرەككە يامىشىدىغان ئەپلىك

پەيتنى كۆتمەن . تۇفى ، شۇمۇ كۈن بوپتۇمۇ ، قايتىدىغان ۋاقتىمدا ئېشىم تېخىمۇ تەس ، تام تۆپىسىگە چىقىپ بولغان چاغدا ، كوچىدا تاسادىبى بىرەر ئادەم كېتىپ بارغان بولسا قاپاق تېرەكنىڭ ئۈستىدە ، يۇپۇرماقلارنىڭ دالدىسىدا ھۇۋقۇشتەك تۈگۈلۈپ ئولتۇرمەن ... ، بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ، مېنى بۇ ئەتراپتىكى قۇلۇم قوشنىلار كۆرۈپ قېلىشى ياكى بولمىسا سېنىڭ ئېرىڭ قانداقتۇر بىر ئىش بىلەن كۈندۈزدىلا ئۆيگە قايتىپ ، نەق ئۈستىمىزدىن چۈشۈپ قېلىشى مۇمكىنغۇ؟! ... ئەگەر شۇنداق بىرەر پالاكەت يۈز بېرىدىغان بولسا مېنىڭ پۈت قولۇمنى چاناپ تاشلىشىدۇ ، سېنىڭ يۈزۈڭگە قازان كۈيىسىنى سۈركەپ ، ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ سازايى قىلىپ ، چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ ! ...

ئايجامال ئويلىنىپ قالدى . مۇنداق ئوغۇرلۇقچە مۇھاببەتلىششىنىڭ خەۋپىنى ئۇ ئۆزىمۇ ھېس قىلغانىدى . نىياز بەزىدە بىر نەرسىدىن گۇمانلانغاندەك قىلىپ :« نېمىشقا سەن بۈگۈن شۇنچە خوشال ؟...بۇ ئۆيدىكى مېۋە چېۋە ، مۇرابباﻻر نېمانچە تېز تۈگەۋاتىدۇ ؟ سەن شۇنچە ئىشتىھالىق بولۇپ كېتىۋاتامسەن ـ ھە؟» دېگەندەك سوئالالارنى سورايتى . ئايجامال بۇ سوئالالارغا خىيالغا كەلگەن بىر نېمىلەرنى دەپ جاۋاپ بېرىپ ئۆتكۈزىۋېتەتتى . ئەمما ، ئۇ ھېلىگەر ئاقساقنى بىر ئۆمۈر ئالداپ ئۆتۈش مۇمكىنمۇ ؟

ـ مەن ئۇنى ئۆلتۈرىۋېتىمەن !ـ دېدى ئايجامال .

ـ نىمە دەۋاتىسەن ؟ـ دەپ چۆچۈپ كەتتى بارات .

ـ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن .

ـ كىمنى ؟

ـ نىياز دېگەن قېرىنى .

ـ ئەگەر ئېرىڭنى ئۆلتۈرۈشكە رازى بولساڭ ، ئۇنى سەن ئەمەس ، مەن ئۆلتۈرسەم بولىدۇ . مانا ، بۈگۈنلا مېنى بىر يەرگە مۆكتۈرۈپ قويىسەن . كەچتە نىياز كېلىپ دەرۋازىنى قۇلۇپلاپ ئۆيگە كىرىشى بىلەنلا مەن ئۇنى بوغۇپ قويىمەن .

ـ مۇنداق ئۆلتۈرۈش خەتەرلىك !ـ دېدى ئايجامال .ـ ئەگەر ئۇ شۇنداق تېزلا ئۆلۈپ قالسا قۇلۇم قوشنىلاردا گۇمان پەيدا بولىدۇ .

ـ ئەمىسە قانداق قىلساق بولىدۇ ؟

ـ سەن ماڭا بازاردىكى دورىپۇرۇشلاردىن ئاستىراق تەسىر قىلىدىغان زەھەر تېپىپ ئەكېلىپ بەر ، مەن ئۇنى نىيازنىڭ تامىقىغا قوشۇپ بېرىمەن ، ئۇ ئاستا ئاستا ھالسىزلىنىپ ئۆلسۇن . قېرى ئادەم مۇشۇنداق ئۆلۈپ كەتسە ھېچكىم گۇمان قىلمايدۇ . بۇ چىرايلىق ھويلا ، مال مۈلۈك ۋە مەن ھەممىمىز ساڭا تەئەللۇق بولىمىز . نىيازنىڭ نەزىر چىراغلىرى ئۆتۈپ بولغاندا ، سەن ماڭا ئادەم كىرگۈزىسەن ، بىز ئەل جامائەت ئالدىدا ئوچۇق ئاشكارە نىكاھلىنىمىز . نىياز كۆمگەن دۇنيالار بىزگە ئۆلۈپ كەتكۈچە يېتىپ ئاشىدۇ .

ـ ئەقلىڭگە ئاپىرىن ! ـ دېدى بارات ، ـ بىراق بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن خېلىلا ۋاقىت كېتىدىغاندەك تۇرىدۇ .

ئايجامال ئۆزى تاپقان ئەقلىگە ئۆزى خۇش بولۇپ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى .

ـ سەۋرى قىل ، يىگىتىم !ـ دەپ باراتقا ئەركىلەپ سۈركەلدى ئۇ ، ـ سەۋرى قاچىسىنىڭ تېگى ھالاۋەت . كىتابلارغا شۇنداق يېزىلغان . سەن زەھەرنى تېپىپ كەل ، قالغان ئىشلارنى ماڭا

قويۇپ بەر !... ئەمما ، بىر شەرت ، بىز توي قىلغاندىن كېيىن سەن مېنى مەڭگۈ تاشلاپ كەتمەسلىككە قەسەم بېرىسەن .

ــ قەسەم بېرىمەن ! ــ دېدى بارات .

ئۈچ تۈپ توغراق

ئارىدىن خېلى يىللار ئۆتۈپ كەتتى . زادى قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى ھېچكىم ئېنچىكە ھېسابلاپمۇ كۆرمىدى . ۋاقىت ئۇ شۇنداق نەرسە ، ھېچكىم ھېسابلاپ ئۇنىڭ چېكىگە يېتەلمەيدۇ : ھېسابلىمىساڭمۇ كۆزۈڭگە كۆرۈنمەي ئۆتۈپ كېتىۋېرىدۇ . لېكىن ، ئەتراپتىكى ھەممە نەرسە ، ھەر بىر تۈپ گىياھ ، تاغۇ تاش ، چوڭ كىچىك ھاياتلىقلارنىڭ ھەممىسىدە ۋاقىتنىڭ قالدۇرۇپ كەتكەن ئىزنالىرىنى كۆرگىلى بولىدۇ ... چۆل ئوغلى ئەمدى بۇرۇتلىرى خەت تارتىپ ، چوڭلا يىگىت بولۇپ قالغاندى . ئۇنىڭ ئاتىسى ئەزان چىللاپ قويغان « سەپەر»دىگەن ئىسمى ھېچكىمنىڭمۇ ئېسىدە قالمىغاندى ، ھەممە ئۇنى «چۆل ئوغلى » دەپ چاقىرىشاتتى .

بۇ ئۆزۈن يىللار ئىچىدە باھار قۇشلىرى چۆل ئاسمىنىدىن قانچە قانچە رەت ئۇچۇپ ئۆتتى . چۆل يوللىرىدا قانچە كارۋانلارنىڭ قوڭغۇراق ئاۋازى ياڭراپ ، تالاي يولۇچىلار يىراقلارغا ئۆزاپ كېتىشتى . قۇملۇقلار ئۈستىدىن سانسىز بورانلار ئۇچۇن ئۆتۈپ ، قۇم بارخانلىرى قانچە قېتىملاپ ئۆز ئورنىنى يۆتكەشتى . كىملەردۇر يىغلاپ ، كىملەردۇر كۈلۈپ ، كىملەردۇر تۇغۇلۇپ ، كىملەردۇر ئالەمدىن ئۆتتى . كۆك ئاسماندىن قانچە يۇلتۇزلار ئېقىپ چۈشتى . لېكىن ، ئوتۇنچى بوۋاينىڭ چايخانىسى ئالدىدىكى ئۈچ تۈپ توغراق ئىلگىرىكىدەكلا ئەتراپىغا سالقىن سايە تاشلاپ ، يەنە ئۆز ئورنىدا مەزمۇت قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى . بۇ يىللاردا ئەتراپنى قۇم بېسىپ ، كارۋان يوللىرى يىراققا سۈرۈلۈپ كەتكەچكە ، چايخانا ئىلگىرىكىدىن چۆللىشىپ قالغاندى . پەقەت شۇ ئەتراپتىكى جاڭگاللاردىن ئوتۇن ئاچىقىدىغان ئوتۇنچىلار ، يولدىن ئازغان يولۇچىلار ، قارچىغىلىرىنى بىلەكلىرىگە قوندۇرۇپ ئارلاپ پەيدا بولۇپ قالىدىغان ئوۋچىلار ، قانداقتۇر بىرەر دىۋانە ، ئاشىق ياكى كەچ قالغان جاھانكەزدىلەر بۇ يەرگە چۈشۈپ ، ئۇلاغلىرىنى دەم ئالدۇرۇپ ، قونۇپ ، چاي ئىچىپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى .

ئوتۇنچى بوۋاي ئوسمان بىر قانچە يىلنىڭ ئالدىدا مومىينى ئاشۇ قۇملۇقلارنىڭ ئىچىگە ـ ئوغلىنىڭ قەبرىسى يېنىغا دەپنە قىلدى . ھازىر ئۇنىڭغا ئۇبدانلا قېرىلىق يەتكەن ، بەللىرى مۈكچەيگەنىدى . يىراق يېقىننىڭ ئىشىنى چۆل ئوغلى بېجىرەتتى . بوۋاي تاڭ سەھەردە قوپۇپ ئوچاق ئەتراپىدا ئاۋارە بولاتتى ، چەينەكتىكى تۇنۇگۈندىن ئېشىپ قالغان چايلارنى تۆكۈپ ، شاملارنى تازلايتى . قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەن يوغان مىس چۆگۈننى ئوتقا قوياتتى . ئۇ شەھەرنىڭ چايچىلىرىدەك چاينى ھەرگىزمۇ ئالدىن دەملەپ قويمايتى . پەقەت يىراقتىن يولۇچىلارنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپ ، ئۇلاغلىرىنىڭ بېشىنى بۇ تەرەپكە بۇرىغاندىلا چەينەكلىرىگە يېڭى چاي سېلىپ ، قايناق سۇ بىلەن لىقلاپ ، ئوتقا يېقىنلاشتۇراتتى . ئۇنىڭ ساندۇقلىرىدا بولسا ئەڭ پۇراقلىق چايلار ساقلىناتتى . ئۇنىڭ دەملىگەن چېيى ئىلگىرىكىدەكلا لەززەتلىك بولۇپ ، ئىچكەن ئادەمنى تەرلىتىپ ، يۈزلىرىگە قان يۈگۈرتۈپ ھاردۇقىنى چىقىراتتى .

چۆل ئوغلى يېتىلىپ ئوبدانلا بوي تارتقان بولۇپ ، ئۇنىڭ يۇمران ، ئاپئاق تېرىلىرى چۆل ئاپتىپىدا كۆيۈپ مىس رەڭگە كىرگەنىدى . ئۇ ھەر كۈنى سەھەر تۇرۇپ ، بۇلاقتىن سۇ ئەكىلىپ كۆپلەرنى تولدۇراتتى . ئاندىن ئارغامچا ، پالتىلىرىنى ئېشەككە ئارتىپ ، ئوتۇن ئەكىلىش ئۈچۈن چۆلنىڭ ئىچىگە قاراپ ماڭاتتى . چايخانىنىڭ ئارقىسىدا ئۇ توشۇپ كەلگەن ئوتۇنلار دۆۋىلىنىپ تۇراتتى . بوۋاي بۇ ئوتۇنلارنى چاي قاينىتىشقا ئىشلىتىپ ، ئاشقىنىنى ئوتۇنچىلارغا ئەرزان باھادىلا بېرىۋېتەتتى . ئاتا بالىنىڭ تىرىكچىلىكى ئەنە شۇنداق داۋام قىلاتتى .

ئوتۇنغا ماڭغان چۆل ئوغلى يول بويى ناخشا ئېيتاتتى . ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەتراپتىكى ھەممە نېمە تونۇش ۋە يېقىملىق ئىدى . ياشلىق ئۇنىڭ قەلبىدە يېڭى ئىستەك ، يېڭى تۇيغۇ ، يېڭى تەلپۈنۈشلەرنى ئۆستۈرەتتى . ئادەمسىز بۇ چۆلدە تەبىئەتنىڭ ئۆز ۋۇجۇدىدا يېتىلدۈرۈۋاتقان بۇ ئۆزگىرىشلىرىنىڭ زادى نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئۇ تېخى چۈشىنىپ يېتەلمەيتى . چۆل ئوغلى ئۆ يولىدا ئۇچراشقان ھەر بىر تۈپ گىياھ ، جان جانىۋارلار غايىبانە پاراڭلىشىپ ئۆتەتتى . چۆل ئۇنىڭ ئانىسى ، ۋەتىنى ، كۆڭۈل خۇشى ئىدى .

چۆلنىڭ گۈزەللىكىنى پەقەت چۆل پەرزەنتىلا بىلىدۇ . ياراتقان ئىگەم ئالەمنىڭ ھەممە يېرىگە ئۆزىگە خاش كۆركەملىك بەخش ئەتكەن ، بۇ تونۇردەك كۆيۈپ تۇرغان قۇملۇقلاردىمۇ يەنە قىزىق قۇم تەكتىگە قەيسەرلىك بىلەن يىلتىز تارتىپ باراقسان بولۇپ تۇرغان ياپيېشىل توغراقلار ئۇچراپ تۇرىدۇ . خۇرجۇننى مۈرىسىگە ئارتىپ يىراقلاردىن كېلىۋاتقان يولۇچى توغراقلىقتا سايىداپ ئولتۇرغاندا ، قەيەردىندۇر سالقىن چۆل شاملى پەيدا بولۇپ ئۇنى يەلپۈپ ئۆتىدۇ ـ دە ، يولۇچى جەننەتنىڭ ھوزۇرىنى سۈرىدۇ ... ، بۇ يەردە يەنە قىپقىزىل گۈللەپ تۇرغان يۇلغۇنلار ، تىكەنلىك ياۋا ئوتلار ، چېچەكلەپ تۇرغان دالا گۈللىرى ، پۆپۈكلىرىنى يىنىك ئىرغاڭلىتىپ تۇرغان قومۇشلار ئۇچرايدۇ . چۆل ئوتلىرىنىڭ ئۆمرى بەكمۇ قىسقا ، ئۇلار ئانچە مۇنچە تامشىپ ئۆتۈپ كېتىدىغان چۆل يامغۇرىدىن سۇ ئىچىپ بىخلىنىپ ، قاقاس چۆلگە بىر مەزگىل بولسىمۇ يېشىللىق بەخش ئېتىدۇ ـ دە، ئاندىن ئالدىراشلىق بىلەن چېچەكلەپ ، ئۇرۇق تۇتۇپ ، ئۆز ئۇرۇقلىرىنى يەنە قۇملار ئارىسىغا چېچىۋېتىپ ھاياتىنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ . بۇ ئۇرۇقلارنى چۆل شامالىرى بەزىدا يىراقلارغا ئەكىتىدۇ . كۆزگە كۆرۈنمەس ئۇرۇقلار چۈشكەن يېرىدە خۇددى ئاشىقنىڭ يۈرىكىدىكى مۇھاببەت ئوتىدەك ، قىزنىڭ قەلبىدىكى مەخپى سىردەك ، بىخلىنىدىغان يەنە بىر پۇرسەتنى سەۋرچانلىق بىلەن كۈتۈپ ياتىدۇ ...، چۆل ئادەملىرىنىڭ مىجەزىمۇ سۇسىز جەزىرىلەردە كۆكلەپ تۇرغان ئاشۇ تىكەنلىك ئوتلارنىڭ تەبىئىتىگە ئوخشاپ كېتىدۇ . راھەتلىك باغلار ، شەھەرنىڭ سالقىن سارايلىرىدا يىللاپ ئاپتاپ كۆرمىگەن لەشتەك ئاق چىرايلارنى بۇ يەردە ئۇچراتقىلى بولمايدۇ . چۆل ئادەملىرىنىڭ چىرايى قۇياشتا چاقناپ مىستەك پارقىراپ تۇرىدۇ . ئۇلارنىڭ كىيىم كېچەكلىرىنىڭ رەڭگىمۇ ئۆڭۈپ ئاشۇ قۇملارنىڭ رەڭگىگە ئوخشاپ قالغان : قۇياشنىڭ ئوتتەك قىززىق تەپتى ، ئۇزۇلمەي چىقىپ تۇرىدىغان چۆل شامالىرى جاھىللىق ، قوپاللىق ، مەردانىلىك ، ساددىلىقتەك خىسلەتلەرنى ئۇلارنىڭ قان قېنىغا سىڭدۈرۈۋەتكەن ...شۇنداق ، بۇ يەردە تەبىئەت ھېچبىر ھاياتلىقنى پەپىلىمەيدۇ ؛ھەممە نېمە ئۆزىنىڭ قايتماس ، ئېگىلمەس روھىغا تايىنىپلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرالايدۇ !...

چۆل ئوغلى بەزىدە خىيالغا چۈشۈپ ئولتۇرۇپ قالاتتى . ئۇنىڭ ئېسىگە ياۋا مېۋىلەر بىلەن جاڭگاللىشىپ كەتكەن بىر تاشلاندۇق باغ ، كارۋاتتا ياتقان بوۋاي ، ئۇنى كۆتۈرۈپ ماڭغان

ئاكىلىرى كەلگەندەك بولاتتىيۇ ، يەنە بۇ ئەسلىمە چۈشتەك خىرەلىشىپ كېتەتتى .
ـ ئوغلۇم ، ئەمدى ساڭا مۇلايىم بىر قىز لازىم ئىدى ،ـ دەيتى ئوسمان بوۋاي قۇرامىغا يېتىپ قالغان چۆل ئوغلىغا زوقلىنىپ قاراپ ،ـ مەن سېنىڭدىن كىچىك ۋاقتىمدىن باشلاپ ئوتتۇنچىلىق قىلغان ، شۇڭا مېنى بىلگەنلەر ھازىرغىچە ئوتتۇنچى ئوسمان دېيىشىدۇ . كېيىن ، ياخشى نىيەتلىك بىر كىشى ئۆز قىزىنى ماڭ نىكاھلاپ قويدى ۋە مۇشۇ بۇلاقنىڭ يېنىغا ، ئۈچ تۈپ توغراقنىڭ ئاستىغا بىر چايخانا ئېچىشنى مەسلەھەت بەردى . شۇنداق قىلىپ بۇ يەرگە چايخانا ئاچتىم ، ئايالىم جاپايىمنى ئەللىك يىلدىن ئوشۇق تارتتى . ئاخىردا ئۆز قولۇمدا جان ئۈزدى . ئوغلۇم بىلەن مومىيىمنى مۇشۇ ئەتراپتىكى توغراقلىقتا كۆمدۈم ، شۇڭلاشقا ، مۇشۇ چۆللۈكتىن ، كونا چايخانىدىن نېرى كەتكۈم كەلمەيدۇ . ئاللاھنىڭ رەھمىتى چەكسىز ، قارا ، ئاخىردا خۇدايىم ئىككىمىزنى بىر بىرىمىزگە ھەمراھ قىلدى . ئاللا ـ ئاجىزلار ئۈچۈن پاسىبان ، كەچ قالغانلار ئۈچۈن پاناھ ! ھەر نامىزىمدا ئاللاغا شۈكرى ئېيتىمەن . بىراق ، بۇ ئەتراپتا بىز ئىشىك قېقىپ كىرگۈدەك قىزلىق ئۆيلەر يوق . باشقا يۇرتنىڭ قىزلىرى بۇ چۆلنىڭ جاپاسىغا چىدىمايدۇ . خۇدا بىر يەردىن بەختىڭنى ئېيتار !....
بوۋاينىڭ مۇنداق سۆزلىرىنى چۆل ئوغلى قىزارغان ھالدا ، شېرىن تۇيغۇغا چۆمۈپ ئاڭلايتى .
چۆل ئوغلىنى ھەممىدىنمۇ چايخانىدا قونۇپ قالىدىغان يولۇچىلارنىڭ گەپ سۆزلىرى ناھايىتى قىزىقتۇراتتى . يىراقتىن كەلگەن ياكى يىراقلارغا سەپەر قىلىپ كېتىۋاتقان بۇ ئاجايىپ كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغانسىرى دۇنيا ئۇنىڭغا تولىمۇ چەكسىز ۋە سىرلىق بىلىنەتتى . بۇ يەردە قونغان ئوتتۇنچىلار جان باقماقنىڭ كۆندىن كۈنگە تەسلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ، شەھەردە ئوتتۇننىڭ باھاسى چۈشۈپ ، سودىگەرلەرنىڭ ماللىرىنىڭ قىممەتلەپ كېتىۋاتقانلىقى ئۈستىدە دەرد تۆكۈشەتتى . بەزىدە بۇ يەردە ساپايى ، خۇرجۇنلىرىنى كۆتۈرگەن دىۋانىلەر ، ئاشىقلار ، داپ ۋە خەنجەرلىرىنى تاغارغا سېلىپ يۈدۈۋالغان باخشى ، رەمباللار كېلىپ تۈنەپ قالاتتى . ئۇلار قەيەردىندۇر بىر يەردە ئىككى باشلىق بىر ئەجدىھانىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ۋە پۈتۈن بىر شەھەرنىڭ ئادەملىرىنى تىرىكلا يۇتۇپ كەتكەنلىكىنى ، كىمدۇر بىرىنىڭ جاڭگالدىكى يوغان بىر قارا تاشنى ئۆز ئورنىدىن يۆتكەپ قويۇش بىلەن قارا بورران پەيدا بولۇپ ، شۇ ئەتراپتىكى خەلقنىڭ ئۆي ـ ماكان ، تەرگەن زىرائەتلىرىنى ئاسمانغا ئۇچۇرتۇپ كەتكەنلىكى ، ۋە ھاكازىلار توغرىسىدا سۆزلىشەتتى .
چۆل يوللىرىدا پات پات پەيدا بولۇپ قالىدىغان تەۋەككۇلچىلەر ، جاھانكەزدىنىڭ گەپلىرى تولىمۇ قىزىقارلىق ئىدى . ئۇلار مۇشۇ پايانسىز قۇملۇقلارنىڭ قەيەردىدۇر بىر يېرىدە ـ قۇم دۆۋىلىرى ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغان قەدىمي شەھەرلەر ، تۈگىمەس بايلىق بىلەن تولغان خەزىنىلەر ھەققىدە قىزىشىپ سۆزلىشەتتى .
ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئەنە شۇنداق سىرلىق خەزىنىلەرنى ئىزدەپ چۆلگە ئېچكىرلەپ كىرىپ كەتكىنىچە قايتىپ چىقالمايتى ـ دە، دىرەكسىز غايىپ بولۇشاتتى . يەنە بۇ كونا چايخانىدا بەزىدە كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ تۇرىدىغان ئۇنچىقماس كىشىلەر قونۇپ ئۆتەتتى ، ئۇلار قايسى بىر يۇرتنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا قارشى باش كۆتۈرگەن ئىسيانكارلىرى ، بەگلەرگە بوي بەرمەي قېچىپ يۈرگەن تىنىمسىز پالۋانلار ئىدى . كۆپىنچە ئۇلار قاراڭغۇ چۈشكەندە پەيدا بولۇشاتتى ـ دە، ئەتىسى تاڭ يورۇماستىنلا ئاتلىرىنى ئىگەرلەپ ئۇزاپ كېتىشەتتى . چايخانا ئالدىدىكى ئۈچ تۈپ توغراق ئۆتكەن

كەچكەنلەر ئۈچۈن بەلگە ئىدى . چايخانىدا يەنە يېڭى مېھمانلار كېلىپ چاي ئىچىشەتتى ۋە يېڭى يېڭى ۋەقەلەر ھەققىدە ھېكايىلەر باشلىناتتى . مۇنداق ھېكايىلەر ئەسلىدە راست بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەردىن باشلانغان بولسىمۇ ، ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈش بىلەن ئۇنىڭغاسۆزلىگۈچىلەرنىڭ مۇبالىغىلەشكەن خىياللىرى ئارىلىشىپ ، ئاخىرىدا بەكمۇ قىززىقارلىق ئەپسانىلەرگە ئايلىنىپ كېتەتتى .

«بىغەملەر شەھىرى»ھەققىدە يېڭى رىۋايەتلەر

ھەممىدىنمۇ چۆل ئوغلىنى «بىغەملەر شەھىرى»توغرىسىدىكى پاراڭلار بەك قىززىقتۇراتتى . كىشىلەر مۇشۇ چۆلنىڭ قايسىبىر يېرىدە ئىلگىرى «بىغەملەر شەھىرى»دەپ نام ئالغان ئاۋات بىر شەھەرنىڭ بولغانلىقىنى ھېكايە قىلىشاتتى . ئېيتىشلارغا قارىغاندا : ئۇ شەھەرنىڭ سېپىللىرىمۇ ، ھەتتا ھويلا ـ ئارامىلىرىنىڭ تاملىرىمۇ بولمىغانىكەن . ئۇ يەرنىڭ كىشىلىرى قۇۋلۇق ـ شۇملۇقنى ، ئوغۇرلۇق قىلىشنى بىلمەيدىكەن . خان ـ پادىشاھ، لەشكەر دېگەنلەرنىمۇ تونۇمايدىكەن .
يەيدىغان ـ ئىچىدىغانىنىڭ باياشاتلىقىدىن ئۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ئويناپ كۈلۈپ ناھايىتىمۇ بىغەم ياشىغانىكەن . كېيىن بۇ شەھەرنى ياۋلار بېسىپ كىرىپ ۋەيران قىلىپتۇ . ئۇ شەھەردىكى مال ــ دۇنيانىڭ كۆپلۈكىنى ئاڭلاپ مىڭلاپ دىۋانىلەر، ئاچ يالاڭاچ قالغان ئادەملەر ئېقىپ كىرىپ بۇلاڭ تالاڭ قىلغىلى تۇرۇپتۇ . ئاخىرىدا شەھەر چۆللىشىپ ، ئېتىز ئېرىقلارنى قۇم بېسىپ ، ئادەملەرنىڭ ھەممىسى جىن ئالۋاستى ، ئېزىتقۇلارغا ئايلىنىپ كېتىپتۇمىش ...
« بىغەملەر شەھىرى» ھەققىدە گەپ بولۇنسىلا يولۇچىلار ئىختىيارسىز قىززىق پاراڭغا چۈشۈپ كېتىشەتتى .
«شۇ > بىغەملەر شەھىرى>گە يېقىن بىر جايدا كېتىۋاتسام ،ــ دەپ ھېكايە قىلاتتى يولۇچىلارنىڭ بىرى ،ــ كۆزۈمگە چىراغلىرى يېنىپ تۇرغان بىر شەھەر كۆرۈندى . يائاللا ، ھېلىقى <بىغەملەر شەھىرى>دېگىنى شۇ بولمىسۇن ، دەپ شەھەرنى يانداپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدۇم . قارىسام ، چەتتە بىر يەردىن پەنجىرىلىرىدىن چىراغ يورۇقى چۈشۈپ تۇرغان ئۆي كۆرۈندى . ئۆلاغلىرىمنىڭ بېشىنى شۇ تەرەپكە بۇرۇدۇم . ئۆينىڭ ئەتراپى بوكىكىدە دەرەخلىك ئىكەن . مۇشۇ يەردە دەم ئېلىپ كېتەي دەپ ئۆلاغلىرىمنى ئوتقا قويۇۋېتىپ تۇراتتىم ، ئۆي ئىچىدىن ئاياللارنىڭ گۇدۇڭشلاشقان ئاۋازى ئاڭلاندى ، يوشۇرۇنىدىن ئۈچىدا مېڭىپ بىرىپ پەنجىرىدىن قارىسام ، ئۆينىڭ ئىچى شۇنچە چىرايلىق بېزىلىپتۇ ، تاملاردا گىلەم ، ئۈچ خوتۇن قىلىن يېكەنداز كۆرپىلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ پاراڭغا چۈشۈپ كېتىپتۇ .
ـ بۇ سودىگەر دېگەن خەققە پۇل بولسىلا بولدى ،ــ دەپ گېپىنى داۋام قىلدى بىر خوتۇن ، ــ مانا، مېنىڭ ئېرىم سودا بىلەن چىقىپ كەتكىلى بىر ئايدىن ئاشتى .
ھەر كۈنى يولغا قارايمەن ، شۇمۇ كۈن بوپتۇمۇ؟!..
ـ سېنىڭكىگە ئاي بوپتۇ ، ــ دېدى ئىككىنچىسى ،ــ مېنىڭكى ئۆيدىن يوقالغىنىغا يىل بولاي دەپ قالدى . تايىنلىق ئۇ خەق خىيالىغا كەلگەن بىر يەردە ، ئۇچرىغان بىر پاسكىنا بىلەن قۇچاقلىشىپ ياتقاندۇر ، بىز بولساق بۇ يەردە ئۇ خەقنىڭ يولىغا تەشنا ...

بۇ گەپلەرنى مەن پەنجىرە يېنىدا ئاڭلاپ تۇرىمەن .
ــ ئۇھوش ، يوق ئەرلىرىڭلارنىڭ ئارزۇسىنى قىلىپ ئاغزىڭلارنى تاتلىق ئەتمەڭلار !... شۇ تاپتا خۇدايىم ئالدىمىزغا غايىپتىن بىرەر ئەر كىشىنى ئەۋەتسىمىغۇ !ــ دېدى ئۈچىنچىسى .
ــ قارغۇ ، چىرتاق بولسىمۇ مەيلىتى ، ــ دەپ قوشۇلدى بىرى.
ــ ئەگەر راستىنلا شۇنداق بىر مېھمان كېلىپ قالسا ئاۋال كىمنىڭ ئۆيىدە قونىدۇ ؟ــ دەپ سوراپ قالدى يەنە بىرى .
ــ ئەلۋەتتە مېنىڭكىدە ياتىدۇ ، ئۆتكەندە بىرى كېلىپ سېنىڭكىگە چۈشمىگەنمىتى ! ؟ــ دېدى ئىككىنچىسى .
ــ ئەمدى نۆۋەت مېنىڭ بولىدۇ ، سەنلەردە ئىنساپ دېگەن بارمۇ ! ؟ ــ دەپ چاچراپ قوپتى ئۈچىنچىسى .
شۇنىڭ بىلەن بىر چىرايلىق پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان خوتۇنلار بىر بىرى بىلەن چاچلىشىپ كەتتى .
ــ ھاي بولدى قىلىڭلار !ــ دەپ ئىشىكتىن ئېتىلىپ كىرىپ ، ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويدۇم .
خوتۇنلار مېنىڭ بىشمىدىن ئايغىمغىچە قارىشىپ ھەيران بولدى .
ــ ئۆزۈڭ كىم بولىسەن ؟ بۇ يەرگە نەدىن كېلىپ قالدىڭ ؟ــ دەپ سوراشتى .
ــ مەن يولۇچىمەن ، بىرەر قونالغۇ ئىزدەپ بۇ تەرەپكە بۇرۇلغانتىم ، ۋاراڭ چۇرۇڭنى ئاڭلاپ نىمە گەپكىن دەپ كىرىشىم ،ــدېدىم .
ــ ئوبدان بوپتۇ ، بىزمۇ يالغۇزلۇقتا زېرىكىپ ئولتۇراتتۇق . قېنى يۇقۇرغا ئۆت ، بىللە كۆڭۈل ئېچىشىپ بۇ زېرىكىشلىك تۈننى تاڭغا ئۇلايلى . ئاندىن سەنمۇ ئۆز يولۇڭغا راۋان بول ،ــ دېدى خوتۇنلار .
ئۇلار مېنى تۆردىكى يېكەنداز ئۈستىگە ئولتۇرغۇزۇپ ، بېلىمگە پەي ياستۇقلارنى قويدى . ئالدىمغا داستىخان سېلىپ ، نازۇ نېمەت دېگەننىڭ تىزىۋەتتى .
بىردەمدىن كېيىن شاراپ ئىچتۇق ، شاراپ كەيىپ قىلغانسىرى كۆزۈمگە بۇ خوتۇنلار بىر بىرىدىن گۈزەل كۆرۈنگىلى تۇردى .
ــ مەن بىر يولۇچىمەن ، بۇ كېچە سىلەر بىلەن داستىخاندا بىللە بولۇشنى تەقدىر نېسىپ قىپتۇ . بۇ چۆللەردە يۈرۈپ ئايال زاتىنى كۆرمىگىنىمگىمۇ ئۇزۇن بولغانىكەن . ئەيىپ كۆرمىسەڭلار ، ئاراڭلاردىكى بىرەرىڭلار بىلەن خالىيدا بىللە بولسام ، سودىگەر خەق دېگەن نەدە كۈن كەچ كىرسە ئۆيى شۇ . تەلپىمنى يەردە قويمىساڭلار !ــ دەپ ئۆتۈندۈم . خوتۇنلار كۈلۈشتى . ئارىدىن بىرى :
ــ بۇ ئۈچىمىز بىر بىرىمىزگە كۈندەش ، قېنى ئۆزۈڭ ئېيت كىمنى كۆڭلۈڭ تارتىدۇ ؟ــ دېدى .
قارىسام بۇ خوتۇنلار بىر بىرىدىن چىرايلىق . بىرىنىڭ بەدىنى قاشتېشىدەك سۈزۈك ، يەنە بىرى قاراقۇمچاق ، مېھرى ئىسسىق ، ھەممىدىن ياش بىرىنىڭ بولسا نېپىز شايى كۆڭلەكتە چىرايلىق يوتىلىرى ، كېلىشكەن بەدەنلىرى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپلا تۇرۇپتۇ . قايسىسىنى تاللىشىمنى بىلمەي تېڭىرقاپ قالدىم .
ــ بولمىسا بىز چېلىشايلى ،ــ دېدى يەنە بىرى ، ــ سەن كىمنى يېقىتۇالساڭ شۇ سېنىڭ

بولسۇن !
ـ ئەگەر ئۇچۇقلارنى يىغىۋالسامچۇ ؟ـ دېدىم .
ـ ھە ، ئۇچلىمىزنى يىغىۋالساق ، بۈگۈن كېچە نۆۋەت بىلەن خىزمەتتە بولايلى ، ـدېدى .
چېلىشىشقا چۈشتۇق ، دەسلەپتە ھېلىقى شايى كۆڭلەك بىلەن تۇتۇشتۇم . جانىۋارنىڭ بەدەنلىرى شۇنداق يۇمشاق ، بىلىمگە چىرماشقان قوللىرى ئۇزۇم تېلىدەك ئەۋرىشىم . خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن ئايىغى چۈيۈن ئېسىۋالغاندەك ئېغىر . يەردىن زادىلا يۇلۇۋالالمىدىم . بىر چاغدا ئۇ مېنى يانپىشىغا ئېلىپ يەرگە ئاتتى . ئىككىنجىسىگىمۇ تەڭ كېلەلمىدىم . ئۇچۇنچىسى تۇتۇشا ـتۇتۇشمايلا بېشىدىن ئارتىلدۇرۇپ تاشلىۋەتتى . خوتۇنلار قاقاقلاپ كۈلۈشىدۇ . يىقىلغان يېرىمدىن ئۆملەپ قوپۇپ :
ـ كېلىڭلار ، بولمىدى ، باشقىدىن !ـ دەيمەن . يەنە تۇتۇشمەن . يەنە يىقىلىمەن . ناھايىتى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىم .
شۇنداق قىلىپ ھېلىقى خوتۇنلار بىلەن تاڭ ئاتقۇچە چېلىشىپ ھالىمدىن كېتىپتىمەن . بىر چاغدا كۆزۈمنى ئاچسام ، تاڭ يورۇپ كېتىپتۇ . ھېلىقى يەردە نە شەھەر ، نە ئۆي بولسۇن ؟ ئەتراپ چەكسىز قۇملۇق . ئاخشام قورسۇقۇمغا بىر نەرسە يېگەندەكمۇ ئەمەسمەن . ئۇلارغىلارنىڭ قورساقلىرىمۇ ئېچىپ بېقىنلىرىغا چاپلىشىپ كېتىپتۇ . قورققىنىمدىن چاچراپ ئورنۇمدىن تۇردۇم ـدە، ئۇلارغىلارنى ھەيدەپ قاچتىم .»
« مەن سىلەرگە كىچىككىنە بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرەي ،ـ دەپ گەپ باشلايتى ئىككىنجى بىر مېھمان ،ـ سەن ئۈچ خوتۇننى ئۇچراتقان شۇ ئەتراپ راستىنلا تەكشى ئەمەس ئوخشايدۇ . بىر كۈنى كەچكە يېقىن ، ماڭمۇ نەق شۇ يەردىن ئۆتۈشكە توغرا كېلىپ قالدى . سەل ئەيمىنىپ كېتىپ باراتتىم ، بىرنىڭ < ھەي تاش!> دەپ ۋارقىرىغىنى ئاڭلانغاندەك قىلدى . مېنى بىرى چاقىرىۋاتامدۇ ، نېمە ؟ دەپ ھەيران بولۇپ ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتىمەن . < تاش ، تاش!> دېگەن ئاۋاز قايتا ، قايتا ئاڭلاندى . ماڭە ماڭە بىر ئەسكى تۈگمەننىڭ ئالدىدىن چىقىپ قالدىم . قارىسام ، تۈگمەننىڭ ئالدىدا بىر سەتەڭ چوكان ئولتۇرۇپتۇ . ئۆمرۈمدە مۇنداق كېلىشكەن خوتۇننى كۆرمىگەن ئىكەنمەن .
ـ مېنى سىلى چاقىردىلىمۇ ؟ـ دەپ سورىدىم
ـ ھە ، مەن چاقىرغان ،ـ دەپ تاتلىق كۈلدى .
ـ نېمە گەپتى ؟ ـ دېسەم .
ـ ماۋۇ تۈگمەنگە ئۈگۈت ئەكېلىۋېدىم ، تۈگمەندە ئادەم يوق ئىكەن . قاراڭغۇ چۈشكەنسىرى قورقىۋاتىمەن ، ماڭا بىر كېچە ھەمراھ بولغان بولسىلا ،ـ دېدى .
ـ ھەمراھ بولسام بولاي !ـ دېدىم .
ھېلىقى چوكان مېنى تۈگمەنگە باشلاپ كىردى . ئاندىن قاش كۆزلىرىنى ئوينىتىپ ، ئەتراپىمدا پىرقىراپ قاقاقلاپ كۈلگىلى تۇردى ، نېمە بولغىنىمنى ئۇقمايمەن . ئۇنىڭ چىرايىغا مەپتۇن بولۇپ ، كېچىچە تۈگمەن تېشىنى چۆرۈپ چىقىپتىمەن . ھېرىپ زادىلا ھالىم قالمىدى . بىر چاغدا ھېلىقى چوكانغا :
ـ خېنىم ، تاڭمۇ ئاتاي دەپ قالدى ، بىردەم ياتمايلىمۇ ؟ـ دېدىم . چوكان :

ــ بوپتۇ ، ياتساق ياتايلى ،ــ دېدى .
شۇنداق كۆڭۈللۈك قۇچاقلىشىپ ياتتۇق . سەھەردە ئويغىنىپ قارىسام ، بىر بەتبەشرە قېرىنى قۇچاقلاپ يېتىپتىمەن . چاچراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ يەنە بىر قارىسام ، يېنىمدا ياتقىنى بىر ساھىبجامال ئايال ئىكەن . ئۇ ھېچنىمىنى تۇيماي يېنىك نەپەس ئېلىپ ئۇخلاپ يېتىپتۇ .
ئېغىشىپ قارىسام كۆزۈمگە يەنە شۇنداق بىر ئالۋاستى خوتۇن كۆرۈندى . <يائاللا ، بۇ نېمە كارامەت ، كۆزۈم تورلىشىپ بىر قانداق بولۇپ قالدىمۇ نېمە ؟> دەپ كۆزۈمنى ئۇۋۇلىدىم . ھېلىقى چوكاننىڭ ئۇياق بۇ يېقىغا ئۆتۈپ تازا زەن سالدىم . بايا بۇ چوكاننىڭ ئىككى يۈزى بار ئىكەن . بىر تەرەپتىن قارىساڭ تولۇن ئاينىڭ ئۆزى ، يەنە بىر تەرىپىگە ئۆتۈپ قارىساڭ بەتبەشىرىلىكىدىن كىشىنىڭ كۆڭلى ئېلىشىدۇ . شۇ قاچقىنىمچە چوڭ يولغا چىقىپ توختىماي يۈگۈرۈپتىمەن ...ھېلىقى چۆچەكلەردىكى ئىككى يۈزلۈك ئالۋاستى دېگىنى شۇ ئوخشايدۇ .»
« بىر كۈنى شۇ چۆلدە ئېشەكلىك كېتىپ بېرىپ مۈگدەپ قاپتىمەن ، ــ دەپ ھېكايىسىنى باشلايتى يەنە بىرەيلەن ، ــ بىر چاغدا كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام ، ئالدىمدا بىر ئادەم كېتىپ بېرىپتۇ . ياندىشىپ بېرىپ قارىسام ، بىر كۆزى ئالغاي ، يۈزى چوقۇر ، تازىمۇ كۆرۈمسىز بىر نېمە ئىكەن . تېنىم شۈركۈنگەندەك بولدى . ئېشىكىمنى دېۋىتىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتسام :
ــ ھوي ، ئاداشوي ، ئېشىكىڭ سۆڭەك غاجىلامدۇ ؟ــ دەيدۇ ، نېمە دەيدىغاندۇ ماۋۇ ئالجوقا دەپ:
ــ مېنىڭ ئېشىكىم سۆڭەك غاجىلايدىغان ئىتمىدى ؟ ئۆزەڭ نىمە ئادەمسەن ؟نىمانداق كېلىش ـ پەخش گەپ قىلىسەن ؟ــ دەپ قايناپ كېتىپتىمەن . ھېلىقى چوقۇر گەپلىرىمنى قاپتىلىغىمۇ ئېلىپ قويماي :
ــ ئەمسە ئۆزۈڭ تاش يەمسەن ؟ــ دەيدۇ .
بىر ساراڭغا ئۇچىرىغان ئوخشايمەن ،دەپ گەپمۇ قىلماي مېڭىۋەردىم . قارىسام ، ئېشىكىم ھەر قانچە قامچىلىساممۇ قەدىمى ئاستىلاپ ، چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۈمۈپ كېتىۋاتىدۇ . نىمە ئالامەتتۇر بۇ ؟ دەپ ئارقامغا قارىسام ، ھېلىقى چوقۇر يول ئۈستىدە كۆرۈنمەيدۇ . ئېشىكىمنىڭ قۇيرۇقىدا يوغان بىر تاش چىگىكلىك تۇرىدۇ . ئاچچىقىم نەدىن كەلدى ، ئېشەكتىن ئىرغىپ چۈشۈپ ، ئۇنىڭ قۇيرۇقىدىكى تاشنى ئېلىپ يىراققا ئاتتىم . تاش يەرگە پاققىدە چۈشۈشى بىلەن ، ئېشەك مېنىمۇ تاشلاپ تىكراقشىپ چىپىپ كەتتى . شۇنداق قارىسام ، ئېشەكنىڭ ئۈستىگە ھېلىقى چوقۇر بىر ئۇبدان مىنىۋاپتۇ ، ئارقىسىغا قاراپ ـ قاراپ قويۇپ ، سەت ھېجىيىپ كېتىپ بارىدۇ .
ــ توختا ھەي نائىنساپ ! قانداق نېمىسەن ؟ بىراۋنىڭ ئېشىكىنى نەگە ئېلىپ بارماقچىدىڭ ؟ــ دەپ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ ، يېتىشىپ بېرىپ چاپىنىنىڭ ئارقا پېشىدىن تۇتۇپ بىر تارتىپتىكەنمەن ، گۈپپىدە قىلىپ ئۇشتۇسىغا ئالدىمغىلا چۈشتى . ئېشەكمۇ جايىدا توختاپ قالدى . قارىسام ھېلىقى چوقۇر خارتىلداپ تۇپىدا ياتىدۇ . بىردەمدىلا ، ئاسماندىن چۈشكەندەك يېنىمدا بىر ئازازۇل خوتۇن پەيدا بولدى ، كەلگۈچە ياقامغا ئېسىلىپ :
ــ ۋاي خۇدايىم جاجاڭنى بىرەر ، ئوغرى ! سەن مېنىڭ دوستۇمنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپسەنغۇ ؟!...ۋاي ۋاپادار دوستۇم ، ۋاي چىرايلىق دوستۇم ، ساڭا كۆز تەگدىغۇ ، دوستۇم ، ئەمدى مەن بۇ يالغۇزچىلىقنىڭ دەردىنى قانداق تارتارمەن ، دوستۇم !ــ دەپ يىغىنى سالدى .
نېمە بالاغا قالغاندىمەن ، دەپ ھېلىقى خوتۇنغا بولغان ئەھۋالنى چۈشەندۈرگىلى تۇردۇم .

ھېلىقى بىشەم خوتۇن :
ــ بۇ ئادەمغۇ ئۆلۈپتۇ ، ئەمدى مەن بۇ چۆل جەزىرىلەردە كىم بىلەن مۇڭدىشىپ كۈننى كەچ قىلىمەن ، ئۇزاق كېچىلەرنى قانداق قىلىپ تاڭغا ئۇلاشتۇرىمەن ؟
ئەمدى سەن ماڭا خوتۇن بول !ــ دەيدۇ .
نېمە دەيدىغاندۇر ماۋۇ ساراڭ خوتۇن ؟ــ دەپ قاراپلا قالدىم .
ــ نىمە دەۋاتىسەن ؟..سەن ماڭا خوتۇن بول دەۋاتامسەن ، ئەر بول دەۋاتامسەن ؟ــ دېسەن .
ــ خوتۇن بول !ــ دەيدۇ .
قارىسام ھېلىقى مېنىڭدەك ئىككى ئەرنىڭ بەستى بار ، تازىمۇ يوغان خوتۇن ئىكەن . قورقىنىمدىن پۈت قولۇمدا جان قالمىدى .
ــ تۇزۇك گەپ قىلسىلا ، خېنىم ، خوتۇن كىشى خوتۇن ئالغاننى نەدە كۆرگەن ؟!ــ دېدىم .
ھېلىقى خوتۇن ئەيمەنمەي :
ــ ماۋۇ ئادەمگە ئون نەتچە يىل خوتۇن بولغانتىم ، ئەمدى سېنى بىر نەتچە يىل بولسىمۇ خوتۇن قىلىپ باقاي دەيمىنا !ــ دېدى .
ــ يوقلاڭ گەپنى قىلمىسىلا ، قانچە پۇل دېسىلە بېرەي ، مېنى يولدىن قويمىسىلا ، ئىشىم ئالدىراش ،ــ دېدىم . يانچۇقلىرىمنى ئۆرۈپ قېقىپ ، بار پۇلۇمنى ئۇنىڭغا بەردىم .
ــ ئەمىسە ، ئېشەكىنىمۇ تاشلاپ كەت !ــ دېدى .
ئېشەكىنىمۇ تاشلاپلا ، قۇتۇلغىنىمغا خوشال بولۇپ يۈگۈردۈم ، بىر يەرگە بېرىپ قارىسام ھېلىقى ئەر خوتۇن ئىككىسى سەت ھجىيىپ ئېشەكىنىڭ ئۇستىگە مىنىشىۋاپتۇ . بىچارە ئېشىكىمنىڭ بېلى يەرگە تىگەي دەپ قاپتۇ ...»
« ئېشەكنىڭ گېپىنى قىلساڭلار بىر ئىش ئېسىمگە كېلىپ قالدى ،ــ دەپ سۆزلەپ كەتتى يەنە بىرەيلەن ،ــ بىر كۈنى ، ھېلىقى سىلەر پارىڭىنى قىلىۋاتقان چۆلنىڭ ئەتراپىدا پىيادە كېتىۋاتاتتىم . بىر ئېشەككە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى . ئۆمرۈمدە مۇنداق چىرايلىق ئېشەكنى كۆرۈپ باقمىغانىكەنمەن . ھېچكىم يوق چۆلدە تېزەك پۈراپ كېتىۋېتىپتۇ . ئۆزۈممۇ پىيادە مېڭىپ ، ھېرىپ ئۆلەي دىگەنتىم ، بىرەرىنىڭ كارۋىنىدىن ئايرىلىپ قالغان ئېشەك ئوخشايدۇ ، ئىگىسى ئۇچراپ قالسا بېرىۋېتەرمەن ، بۇ چۆلدە ئۇسسۇزلىقتىن ئۆلۈپ قالمىسۇن ، دەپ مىنىۋالدىم . شۇنچىلىك سىلىق مېڭىشى بار ئېشەك ئىكەن دېمەمسىلەر، خۇددى شامال ئۇچۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك ھوزۇرلاندىم . ئازىراق مېڭىپلا كۆزۈم ئۇيقۇغا كەتكەندەك بولدى . بىر چاغدا :
ــ چۈشمەمسەن ، ئۇيگە كەلدۇق !ــ دىگەن ئاۋازدىن ئويغۇنۇپ كەتتىم . پوزۇر ياسالغان بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇق . ھېلى ماڭا گەپ قىلغان كىمكىن؟دەپ ئەتراپىمغا قارىسام ، ھېچكىم كۆرۈنمەيدۇ .
ــسېنى دەۋاتىمەن ، چۈشمەمسەن!ــ دىگەن ئاۋاز يەنە ئاڭلاندى . قارىسام ، ئاستىمدىكى ئېشەك گەپ قىلىۋاتقانىكەن . قورقىنىمدىن ئېشەكنىڭ ئۇستىدىن ئۆزۈمنى يەرگە ئاتتىم . ئۆيدىن بىر چىرايلىق خوتۇن يۈگۈرۈپ چىقىپ :
ــ ۋاي ، مېھمان كېلىپ قاپتىكەنغۇ!ــ دەپ مېنى يۆلەپ تۇرغۇزدى ، ــ بىر يەرلىرى ئاغرىمىغاندۇر؟ــ دەپ كىيىملىرىمنى قېقىپ ئۆيگە باشلىدى .
بىر ئېشەككە ، بىر ھېلىقى خوتۇنغا قاراپ ، ئىختىكلا ئۆيگە كىرىۋالدىم . خوتۇن ئالدىمغا

تۆرلۈك تائاملارنى تىزىۋەتتى . < بايا راستىنلا ئاستىمدىكى ئېشەك گەپ قىلغانمىدۇرياكى ماڭا شۇنداق ئېشەك گەپ قىلغاندەك تۇيۇلغانمىدۇر؟...> دىگەن خىيال كاللامدىن كەتمەي ئولتۇرۇپ كەتتىم . سەل ئېسىمنى يىغىپ :

ــ ئەجەپ مېھماندوست ئايال ئىكەنلا ، كىمنىڭ مەزلۇمى سىلى؟ــ دەپ سورىدىم . ھېلىقى خوتۇن :

ــ ھېلىقى ئۆزلىرى مىنىپ كەلگەن ئېشەكۋاينىڭ خوتۇنى بولىمەن !ــ دىمەسما ، يەۋاتقان نەرسەم گېلىمدىلا توختاپ قالدى . چاچراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ :

ــ مەن قايتاي ! ــدىدىم . ھېلىقى خوتۇن ئايىغىمغا ئۆزىنى تاشلاپ :

ــ بۇ چۆلدە ماڭا ئادەم دىدارىنى كۆرۈش يىلدا بىر ـ ئىككى قېتىملا نىسىپ بولىدۇ. ماڭا ئىچلىرى ئاغرىسۇن ، قونۇپ قالسىلا!ــ دەپ يىغلىغىلى تۇردى .

تالاغا قارىسام ئېشەكۋاي ئىشىكنىڭ ئالدىدىلا تۇرۇپتۇ . ئىلاجىسىز قونۇپ قالدىم .
ئۇقسام : ھېلىقى ئېشەك ئەسلىدە ناھايىتى ئۇستا باخشى ئىكەن . جىنلار بىلەن ھەپىلىشىۋېرىپ ئاخىر ئۆزى ئېشەككە ئايلىنىپ كېتىپتىكەن . ئۇنىڭ بىچارە خوتۇنى ئېشەكنىڭ دىدارىغا قاراپ ئولتۇرۇۋېرىشتىن بىزار بولۇپ ، ئىنسانىنى تەلەپ قىلىپ يىغلىغاندا ، ئېشەكۋاي يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئادەملەردىن بىرنى باشلاپ كېلىپ ، خوتۇنىنىڭ تەلىپىنى قاندۇرىدىكەن . شۇ كېچە ھېلىقى خوتۇن خوشاللىقىدا قىلىدىغان قىلىق تاپالماي قالدى . كېچىچە كۆز يۇمماي خىزمىتىمدە بولدى . ئەتىسى ئېشەكۋاي يەنە مېنى دۈمبىسىگە ئېلىپ يولغا ئاچىقىپ قويىدى . نەچچە يىللاردىن كېيىن ، يەنە ھېلىقى يەردىن ئۆتۈپ قالدىم . بىچارە خوتۇن ئېسىمگە كېلىپ ، ئېشەكۋاينىڭ ئۆيى تەرەپكە باردىم . شۇنچە ئىزدەپمۇ ھېلىقى ئۆينى تاپالمىدىم ، ھەممە يەرنى قۇم بېسىپ كېتىپتۇ ...»

« < بىغەملەر شەھىرى> گە كېتىدىغان يول ئۈستىدىكى يوغان قارىياغاچنىڭ تۈۋىدە جۇۋاز چۆرىگەن توختى قىززىقنى بىلەمسىلەر ؟ــ دىدى بىر يولۇچى بىر كۈنى ،ــ ۋاھ ، رەھمەتلىك ماي دىگەننى شۇنداق سۈزۈك تارتاتتىكى ، خام ئىچسەڭمۇ بولىۋېرەتتى . شۇڭا دېھقانلار جۇۋاز چەت يەردە بولسىمۇ ، قىچا زىغىرلىرىنى ئېرىنمەي شۇ يەرگە ئاپىرىپ تارتىپ كېلەتتى . رەھمەتلىك قىززىق گەپلەرگە ئەجەپ ئۇستا ئىدى . ماي تارتقۇزغىلى بارغانلارنى كۈلدۈرۈپ ئۆچىيىنى ئۈزىۋېتەتتى .

بىر كۈنى كېچىسى شۇ جۇۋازخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قاپتىمەن . توختى قىززىق رەھمەتلىك ئۆلۈپ كېتىپ ، بۇ جۇۋازخانا قىيسىيىپ ، ۋەيران بولۇپ ، جىندىخانىغا ئوخشاپ قالغانىكەن . قۇلاق سالسام ، جۇۋازخانىدىن قىيقاس چۇقان ، كىملەرنىڭدۇر قاقاقلاپ كۈلۈشكەن ، ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى ئاڭلاندى . ئىشىكنىڭ يوچۇقلىرىدىن چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ . بۇ نىمە كارامەتتۇر ؟ دەپ ھەيران بولۇپ ، ئاستا بېرىپ ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن قارىسام ، ۋاھ ، نىمىنى كۆردۈك دىمەمسىلەر ؟ جۇۋازخانىنىڭ ئىچى قىپىيالاڭاچ ئادەملەر بىلەن تولۇپ كېتىپتۇ ، توختى قىزىق ئۇلارنىڭ بىر قانچىسىنى جۇۋازغا قېتىۋاپتۇ ... ، داۋاتىمەنغۇ ، ھەممىسىلا ئاندىن تۇغما ھالدا ...، ھېلىقى ماتانى كەم گەزلەپ بېرىدىغان ئىبراھىم ماتا ، ئانىسىنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن روزى خۇمپەر ، ئوتتۇز ئىككى قېتىپ ئەرگە تېگىپ چىققان پاتەم يانغاق ، نىياز سۇتخور ، يەنە قانداقتۇر مەن تونۇيدىغان تونمايدىغان ئەرلەر ، ئاياللار ... ، بەزىلىرى جۇۋازخانىنىڭ تىمىغا

يۆلىنىپ ئولتۇرۇشىپتۇ . كۈلۈۋاتقانلارمۇ ، يىغلاۋاتقانلىرىمۇ بار ، توۋا ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كەتكەن ئادەملەر ئەمەسمىدى ؟ دەپ ياقامنى تۇتتۇم ؛ سەپسالسام ، جۇۋازنىڭ ئاستىدىكى چىلەككە ماي ئەمەس ، قىپقىزىل قان ساقىپ چۈشۈۋېتىپتۇ . ئوتتۇردا يوگۇرۇپ يۈرگەن بىر نەچچەيلەن :

ــ مانا بۇ پالانى باينىڭ خوتۇنى ئىززەتخان ، ئېرى يوق چاغدا ئۆيىگە مالىينى ئەكىرىۋېلىپ نىمە ئەسكىلىكلەرنى قىلمىغان ...

ــ ماۋۇ ئىككى ئەر خەقنىڭ ئۆز ئارا قىلىشقان بەتقىلىقلىرىچۇ ...،ــ دېيىشىپ ، بىر خوتۇن ئىككى ئەرنى قىپيالاڭاچ پېتى جۇۋازغا كۆتۈرۈپ باستى .

جۇۋازنىڭ ئوق ياغىچىنىڭ غىچىرلاپ چۆرگىلەپ ، ھىلىقىلارنىڭ ئۇستىخانلىرىنىڭ قاراسلاپ سۇنغىنىنى ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىدىم ، پۈتۈن بەدىنىم تىكەنلىشىپ كەتتى .

ــ ماۋۇ كىشىنى قانداق قىلىمىز ؟ــ دېدى بىرى .

قارىسام ، بىر نەچچىسى مەھەللىمىزنىڭ ئىلگىرىكى سۆلەتلىك ئىمامى رەھمەتلىك سادىق ھەزرەتنى تۇتۇپ تۇرۇشقانىكەن .

ــھە، ئۇنىمۇ سالايلى ؟ ئۆلۈپ كەتكەنلەرنىڭ ئۆيىگە خەتمىقۇرئان قىلىپ قويىمەن دەپ بېرىپ ، تۇل قالغان خوتۇنلار بىلەن نىمە ئىشلارنى قىلىشمىغان ، ھە۔ھۇ!ــ دېيىشىپ سادىق ھەزرەتنى كۆتۈرمەكچى بولۇشتى ، سادىق ھەزرەت :

ــ شۇنداق ، شۇنداق !... بولدى ، ئۆزۈملا چۈشەي ،ــ دەپ ئورنىدىن چاچىراپ تۇرۇپ ، يالاڭاچ پېتى جۇۋازنىڭ ئىچىگە چۈشتى .

ئەتراپتىكىلەر ھەدەپ چۇقان سېلىشىۋاتىدۇ ، توختى قىزىق كۈلۈپ ، خوشال ۋارقىراپ :

ــ مانا ، ئۇ دۇنياغا بېرىپ ، دوزاختا كۆيۈپ ئازاپ تارتقىنىڭلاردىن مىنىڭ جۇۋازخانامدىلا پاكلىنىپ كەتكىنىڭلار جاھان ئىش بولدى !ــ دەۋاتىدۇ .

يوگۇرگىنىمچە مەھەللىگە كېلىپ ، كۆرگەنلىرىمنى مەھەللىنىڭ يىگى ئىمامىغا سۆزلەپ بەردىم :

ــ تەقسىر ، خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن رەھمەتلىك سادىق ھەزرەتنىمۇ شۇ يەردە كۆردۈم . بەندىچىلىكتە گۇناھتىن خالىي بولالمايدىكەنمىز . ھېچكىم چوڭ سۆزلىمىسە بولىدىكەن . بۇ دۇنيادا قىلغان ئەتكەنلىرىمىزنىڭ سورىقى دەل توختى قىززىقنىڭ جۇۋازخانىسىدىلا بولۇۋېتىپتۇ ،ــ دېدىم . يىگى ئىمام :

ــ دەن سادىق ھەزرەتكە تىل تەككۈزگۈچى بولدۇڭمۇ ؟ يوقال كۆزۈمدىن !ــ دەپ قوغلاپ چىقاردى .

ــ ئىشەنمىسىلە ، ئۆزلىرى بېرىپ قاراپ باقسىلا !ــ دەپ غودۇڭشىپ قايتىپ چىقتىم . يىگى ئىمام :

ــ خەپ ، ئەتە بامدات نامىزىدا دەررىگە بېسىپ كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسەتمىسەم !ــ دەپ ۋارقىراپ قالدى .

يا قۇدرەت ! ئەتىسى يىگى ئىمام ئۆزى قانداق بولدى ، دېمەمسىلەر ، سەھەردىلا يىگى ئىمام بىر كۆزىگە لاتا باغلاپ كوچىدا پىرقىراپ يۈرىدۇ . ئۇقساق ، بۇ ئىمام مىنى تىللاپ چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن ، بۇ بەچچىغەر راست ئېيتامدۇ ، يالغان ئېيتامدۇ ؟ دەپ گۇمان بىلەن ئاستا جۇۋازخانىغا بېرىپ مارىلاپتۇ . قارىسا راست، جۇۋازخانىنىڭ ئىچى قىززىپ كەتكەن ، سادىق

ھەزرەت ئېخچە جۇۋازنىڭ ئىچىدە چۆرگىلەۋاتقۇدەك . ئىمام ئۇلۇغ ئايەتلەرنى ئوقۇپ ھەدەپ سۈپكۆچلەپتۇ . ئايەت كۈچىنى كۆرسەتتى بولغاي ئېھتىمالىم ، جۇۋاز ئېغىرلىشىپ ، جۇۋاز چۆرۈۋاتقانلار پۇتىنى ئالالماي قاپتۇ .

ئەتراپتىكى يالاڭاچلار :<نىمە گەپ بۇ !> دەپ ھەيران بولۇشۇپتۇ . توختى قىززىق :

ــ بىزنىڭ ئىشىمىزنى كۆزىتىۋاتقان يات كۆز بارمۇ ، قانداق ؟ چىقىپ قاراپ بېقىڭلارچۇ!ــ دەپتۇ .

ھېلىقى يالاڭاچلار ئىشىكنى ئېچىپلا ئىمامنى تۇتۇپتۇ . ئاللا ـ توۋا ! دىگىنىگە ئۇنىماي سۆرەپ كىرىپ جۇۋازغا قېتىپ ، جۇۋاز چۆرۈتۈپتۇ ، ئىمام كېچىچە جۇۋاز چۆرۈپ ، ھېچ ھالى قالماي يىقىلىپ قاپتۇ . سەھەردە ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئاچسا ، ئەتراپىدا ھېچكىم يوق ، توختى قىززىقنىڭ كونا جۇۋازخانىسىدا ئۆزى يالغۇز ياتقۇدەك . شۇنىڭدىن بېرى بىچارە ئىمام بىر كۆزىگە ياغلىق تېڭىۋېلىپ بىكار تۇرماي پىرقىرايدىغان بولۇپ قالدى ...»

« < بىغەملەر شەھىرى> توغرىسىدىكى يېڭى گەپلەرنى ئاڭلامسىلەر؟ــ دېدى بىر كۈنى بىر سودىگەر سۇپەت ئادەم چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ ، ــ يىراق بىر يەردىن مال ئېلىپ كېلىۋاتاتتىم . <بىغەملەر شەھىرى>ئەتراپىدىكى بىر چۆلدىن يالغۇز ئۆتۈشكە توغرا كېلىپ قالدى . كېتىۋاتىمەن ، كېتىۋاتىمەن ، بۇ ئۇزۇن چۆلنىڭ ئايىغى كۆرۈنەي دىمەيدۇ . بىر چاغدا قارىسام ، ئالدىمدا بىر ئايال يولنىڭ چېتىدە بوپا تۇتۇپ ئولتۇرۇپتۇ ، چاچلىرى قۇڭۇر ، ئاق سېرىق كەلگەن ، ناھايىتى كېلىشىملىك چوكان ئىكەن . مېنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ سالام بەردى . كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ :

ــ چۆلدە يالغۇز مېڭىشتىن ئەيمەندىم ، ئۇلاغلىرىنىڭ بىرەرىگە مىندۈرىۋالسىلا ، سىلىگە ھەمراھ بولسام ، ــ دېدى.

چۆل دىگەندە ھەمراھ بولۇپ ماڭايلى ، دىگەن ئادەمگە <ياق>دېگىلى بولمايدۇ .

ــ بولىدۇ !ــ دېدىم . يۈكى يېنىكرەك بىر ئۇلاغقا مىندۈرۈپ قويدۇم .

ھېلىقى ئايال يول بويى شېرىن گەپلەرنى قىلىپ كۆڭلۈمنى كۆتۈردى . بىر چاغدا كۈلكە بىلەن ، ئۇلاغنىڭ ئۈستىدىن ماڭا قىيا بېقىپ :

ــ باي ئاكا ، ئۆيلىرىدىن ئايرىلغانلىرىغىمۇ ئۇزۇن جاھان بولغاندۇر ؟ مانا ، بۇ چۆلدە ئىككىمىز يالغۇز كېتىۋېتىپتىمىز ، ئاۋۇ چولاق توغراقنىڭ سايىسىدە توختاپ بىردەم كۆڭۈل ئاچساق ،ــ دېدى .

ــ مەن خوتۇن ، بالا چاقىلىرىم بار ئادەم ، ئەھلى مۇسۇلمانمەن ، مېنى مۇنداق گۇناھلىق ئىشلارغا باشلىما ، يەنە مۇشۇنداق گەپلەرنى قىلساڭ يولدا تاشلاپ كېتىمەن !ــ دېدىم .

قارىسام ، بۇ ئايالنىڭ تەلمۈرۈپ قاراشلىرى جاننى ئالىدۇ . كۈلكىسى شۇنچە مۇلايىم ، چىرايىمۇ ئاجايىپ يېقىشلىق . بىر تۇرۇپ : بۇ ئادەم سىياقىغا كىرىۋالغان شەيتاننىڭ ئۆزىمۇ قانداق ؟...نېمىشقىمۇ ئۇنى ئۇلاغقا مىندۈرىۋالغاندىمەن ، دەپ قالدىم .

چوكان جىمىپ كەتتى . يەنە ئازىراق ماڭغاندىن كېيىن :

ــ ئۇنداق بولسا ، مېنى ئالدىمىزدىكى < ئالدى ـ قويدى > بازىرىغا ئاپىرىپ سېتىۋەتسىلىمىغۇ ،ــ دېدى .

ــ <ئالدى قويدى >دېگىنىڭ قانداق بازار ئۇ؟ــ دەپ ھەيران بولدۇم .

ــ ۋاي ، سىلى سودىگەر تۇرۇپ تېخىچە < ئالدى قويدى > بازىرىنى ئۇقمامدىلا ؟ــ دەپ مەندىن بەتتەر ھەيران بولدى ھېلىقى چوكان ، ــ بىزنىڭ بۇ يەردە شۇنداق بىر بازار بار ، بازار كۈنى ئۇ يەرگە ئەرگە تېگىدىغان تۇل خوتۇن ، خوتۇن ئالىدىغان بويتاق ، ئاجرىشىدىغان ئەر ئاياللارنىڭ ھەممىسى يىغىلىدۇ . بەزىلىرى خوتۇن ئالىدۇ ، خوتۇن قويىدۇ . يەنە بەزىلىرى ئەردىن چىقىدۇ ، ئەرگە تېگىدۇ . مانا بۈگۈن شەنبە ، تازا بازار بولىدىغان كۈن ، بەزى ماللىرىنى شۇ يەردىمۇ

پايدىسىغىمۇ سېتىپ قالارلا . ئۆتۈنۈپ قالاي ، مېنى شۇ بازارغا ئاپىرىپ سېتىۋەتسىلە ! ــ دەپ يالۋۇرغىلى تۇردى .

نېمە دەپ ئالجىۋاتقاندۇر ماۋۇ خوتۇن ، دەپ ھەيران بولدۇم . ئاچچىقىمدا :

ــ مەن ئاپىرىپ سېتىۋەتمىسەممۇ ، ئەرگە تەككۈڭ بولسا ، ئۆزۈڭ بېرىپ بىرىگە تېگىۋەرمەمسەن !ــ دېدىم .

ــ سىلى ئۇقمايدىلا ، ئۇ يەردە ئېرى يوق سالتاڭ خوتۇنلارنى ئانچە پۇلغا ئالمايدۇ ، ئالسىمۇ ئۆيگە ئاپىرىپ خورلاپ ، ناھايىتى ئېغىر ئىشلارغا سالىدۇ. قانچە چوڭ مۆتىۋەر ، باي سودىگەرلەرنىڭ خوتۇنى بولسا شۇنچە قىممىتىگە سېتىۋالىدۇ . ماڭا بىر ياخشىلىق قىلسىلا ، ساتقان پۇل يەنە ئۆزلىرىدە نەق قالسۇن !ــ دېدى ئۇ . بىلسىلەر ، بىز سودىگەر خەق دېگەن پايدا تېگىدىغان ئىش بولسا ھېچنىمىدىن قايتمايمىز . ئىچىمدە : بۇمۇ بولىدىغان گەپ ئىكەن . خۇددى يولدا تېپىۋالغان نەرسىنى سېتىپ ، پۇلنى يانچۇققا سالغاندەكلا بىر ئىشقۇ بۇ ! ... بوپتۇ ، <ئالدى قويدى > دېگەن بازارنى بولسىمۇ بىر كۆرۈپ باقاي ،دېدىم . چوڭ يولدىن بۇرۇلۇپ ، ھېلىقى چوكان باشلىغان بازار تەرەپكە ماڭدۇق . ئۇزاق ماڭمايلا كەڭ بىر كۆلنىڭ بويىدىن چىقىپ قالدۇق . كۆل بويى ئەتراپى دەرەخلىك چوڭ بازار مەيدانى ئىكەن . ئۇ يەردە مۇسۇلمانلار ، بۇددىستلار، ئاتەشپەرەسلەر دەمسىلەر ، قارا تەنلىك ، قۇڭۇر تەنلىك دەمسىلەر ئەيتاۋۇر ، ھەممە تەبىقە ، ھەر خىل رەڭدىكى ئادەملەر مىغىلدىشىپ يۈرۈپتۇ . خېنىملار ، يىگىتلەر ، ئاجرىشىدىغانلار ، توي قىلىدىغانلار شۇ يەردىلا گەپنى پىشۇرۇشۇپ پۈتۈشىدىغان گەپ ئىكەن .

ھەممە ئادەم توپنى ئارلاپ ، يىگىتلەر خوتۇنلارنىڭ ساغرىسىغا ، خوتۇنلار يىگىتلەرنىڭ بويى تۇرقىغا قاراپ يۈرىدىكەن . بۇ ئالىيىشىل قىيامەتنى كۆتۈپ كۆزلىرىم ئالاچەكمەن بولۇپ كەتتى . ئۆمرۈمدە بۇ چۈللۈكتىن قانچە قېتىم ئۆتۈپ ، بۇ بۇلۇڭ پۇچقاقتا مۇشۇنداق بىر غەلىتە بازارنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىمىغان ئىكەنمەن .

ئۇلاغلارنى بىر چەتكە باغلاپ قويۇپ ، ئەمدىلا كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ تۇرۇشىدۇق ، بىرەيلەن يېنىمغا قىستاپ كېلىپ :

ــ بۇ خوتۇننى ساتماقچىمۇ ؟ــ دېدى .

ــ ساتىمەن !ــ دېدىم .

ــ ئۇنداق بولسا ، مانا بۇياققا !ــ دەپ بازارنىڭ بىر تەرىپىگە باشلىدى . ئۇ يەردە قومۇش قەلەملىرىنى تۇتۇپ تۇرغان ئىككى كاتىپمۇ بار . ھېلىقى بىزنى باشلاپ بارغان ئادەم چوكاننى بىر ئېگىز سۇپىنىڭ ئۈستىگە چىقىرىپ قويۇپ ، ۋارقىراپ خېرىدار يىغقىلى تۇردى .

ــ ھاي خالايىق ، مانا بۇ يىراقتىن كەلگەن كاتتا بىر سودىگەر، مۇسۇلماننىڭ خوتۇنى .

مۇسۇلمان ئاياللىرىنىڭ پاكىزلىقىنى ئېيتمىساممۇ بىلىسىلەر ، سودىگەر سەپەر ئۈستىدە قىينىلىپ قاپتۇ . بۇ گۈزەلنى مۇشۇ يۇرتلاردا قالدۇرۇپ كېتىشكە ئۆزى رازى ، قېنى كىم ئالىدۇ ؟يۈز تەڭگە !ــ دەپ ۋارقىرىدى .

ئەتىراپقا بىردەمدىلا ئادەم ئولاشتى . ئارىدىن بىرى :

ــ يۈز ئەللىك !ــ دېدى

ــ ئىككى يۈز !ــ دېدى ساقاللىق بىرى .

ئارىدىن بىر يىگىت چىقىپ ، چوكاننىڭ ئەتىراپىنى بىر ئايلىنىپ كۆردى ـ دە:

ــ ئۈچ يۈز !ــ دېدى .

كۆڭلۈمدە بۇ چوكاننى شۇ يىگىتكە لايىق كۆرۈپ تۇراتتىم . ھەش ـ پەش دېگۈچە ئۇنىڭ باھاسى يەنە تۆت يۈز تەڭگىگە ئۆرلەپ كەتتى . ئارىدىن بىرى < بەش يۈز!> دەپ ۋارقىرىدى . شۇنداق قىلىپ ھېلىقى چوكاننىڭ باھاسى بەش يۈز تەڭگىگە پۈتتى .

ــ يۈز تەڭگە بازار ھەققى ، ئەللىك تەڭگە ئاقساقالغا قالدى ، يەنە ئەللىك تەڭگە قەغەز قەلەم ئاللىنىپمىلەرنىڭ ھەققى . مانا ساڭا تېگىشلىك پۇل ...،ــ دەپ قولۇمغا ئۈچ يۈز كۇمۇشنى ساناپ بەردى ھېلىقى بىزنى باشلاپ كەلگەن ئادەم .

قارىسام چوكاننى بەش يۈز تەڭگىگە سېتىۋالغان دېۋىدەك يوغان مەخلۇق ئىكەن . ئايال ماڭا قىيمىغاندەك قىلىپ قاراپ قويۇۋىدى ، ئىچىم ئاغرىپ قالدى .

<نىمىشقىمۇ يۇرتقا ئەكتىپ ، نىكاھ ئوقۇتۇپ ئەمرىمگە ئالمىغان بولغىيتىم > دەپ قالدىم . ئايال مەن تەرەپكە تەلپۈنۈپ :

ــ كەل ، ھېچبولمىغاندا مەن سېنى بىرنى سۆيۈپ قوياي !ــ دېدى

مەن ئۇنىڭغا مەڭزىمنى تۇتۇپ بەردىم . ساقاللىرىمغا يېپىشىپ تۇرۇپ قاتتىق بىرنى سۆيدى . خوشلاشقىنىمىز شۇ بولۇپ قالدى . نېمە ئىشكىن بىلمەيمەن ، ئۇ سۆيگەن مانا بۇ يەر تا بۈگۈنگىچە كۆيۈپ ئاغرىپ تۇرىدۇ ...»

«ئالۋاستى»

چۆل ئوغلى بۈگۈن ئېشىكنى ھەيدەپ چۆل ئىچىگە قاراپ ماڭدى . ئۇنىڭ ئارقىسىدا يىراقلاپ قېلىۋاتقان ئۈچ تۈپ توغراق بارغانسىرى كىچىكلەپ ، ئاخىر قۇم دۆۋىلىرى كەينىدە كۆرۈنمەي قالدى . كېچە چىققان قاتتىق بوراندىن كېيىن چۆل ئاسمىنى يەنە كۆپكۆك ئېچىلىپ كەتكەنىدى . چۆلگە ئىچكىرلەپ كىرگەنسىرى ئېگىز قۇم بارخانلىرى ، جاڭگاللىشىپ كەتكەن قەدىمي توغراقلار كۆپ ئۇچرايتى . چۆل ئوغلى ئېشىكى ئۈستىدە چۆل مەنزىرىلىرىگە قاراپ كېتىۋېتىپ ، چايخانىدا قونغان يولۇچىلارنىڭ چۆل يوللىرىدا ئۇچرايدىغان جىن شاياتۇنلار ھەققىدىكى ھېكايىلىرىنى ئەسكە ئالاتتى . بۇ ئاجايىپ غارايىپ رىۋايەتلەر يىگىتنىڭ چۆلگە بولغان مۇھاببىتىنى تېخىمۇ ئاشۇراتتى . ۋز ئالدىدا چەكسىز تاشلىنىپ ياتقان قۇملۇقلار ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدا تېخىمۇ ھەيۋەت ، تېخىمۇ سىرلىق تۇس ئالاتتى . ئۇنىڭ ئۈچۈن ئالەمنىڭ ئۆزى مۇشۇ قۇملۇق ئىدى ... بەزىدە ئۇنىڭغا ئىش بىلەن يىراقتىكى شەھەرگە بېرىپ كېلىشكە توغرا كېلىپ قالغاندا

ئادەملەر بىلەن تولغان شاۋقۇنلۇق شەھەر ئۇنى ھەيرەتتە قالدۇراتتى . ئادەملەرنىڭ رەڭدار جۇلالىنىپ ياتقان چەكسىز تەبىئەت قوينىنى ، ئوچۇقچىلىقنى ، كەڭرى جاھاننى تاشلاپ ، سېپىللار بىلەن قورشالغان قىستاڭچىلىقتا بىكىنىۋېلىشقىنىنى چۈشەنمەيتى . شۇنداق بولسىمۇ ، شەھەر كوچىلىرىدا چۇۋۇلدىشىپ ، بىر بىرىگە سوقۇلۇپ ئالدىراش كېتىۋاتقان ئادەملەر ،جۇۋانلارنىڭ ئۆيلەرنىڭ ئوچۇق قالغان پەنجىرىلىرىدىن غىل پال كۆرۈنۈپ قالىدىغان تەبەسسۇملۇق چىرايلىرى ، باغلارنىڭ تېمى يېنىدىكى جىگدىلەردىن يىلىم يىغىۋاتقان ئۇششاق ئۆرۈمە چاچلىق قىزلار ئۇزاققىچە چۆل ئوغلىنىڭ ئېسىدە ساقلىنىپ قالاتتى .

« شەھەر دىگەن يەنە باشقىچە بىر دۇنيا بولسا كېرەك ،ـ دەپ ئويلايتى چۆل ئوغلى ، ـ ئادەملەر گېپىنى قىلىدىغان < بىغەملەر شەھىرى > قانداق شەھەر بولغىيتى ؟ نە سېپىلى ، نە پادىشاھى بولمىغان بۇ ئاجايىپ شەھەرنىڭ ئورنى قەيەردىدۇر ؟ ئۇنى ۋايران قىلغان كىملەردۇر؟ .. . نىمىشقا ئادەملەر جىن شەيتانغا ئايلىنىپ كېتىدۇ ، شەيتانلار يەنە ئادەم قىياپىتىگە كىرىۋالالايدۇ ؟...قۇم زادى نېمە؟ ئاشۇ ئەرزىمەس كىچىككىنە قۇم دانچىلىرى قانداق قىلىپ ھەيۋەت شەھەرلەرنى يۇتۇپ كېتەلەيدىغاندۇ؟....»

چۆل ئوغلى ئېشەكنى توغراقلىق ئارىسىدىكى بىر ئوچۇقچىلىقتا توختاتتى . ئەتراپتا بىر بىرىگە گىرەلىشىپ ئۆسكەن توغراقلار ، قۇرۇپ يىقىلغان توغراق شاخلىرى تولۇپ ياتاتتى . بۇ ئادەتتىكى ئوتۇنچىلارنىڭ قەدىمى ئاز تېگىدىغان بىر جاڭگال ئىدى . چۆل ئوغلى تۇۋۇرغىسىنى ئېلىپ ئېشەكنىڭ بېشىغا كىيدۈرۈپ قويدى . < شۇنداق بولغاندا ئېشەكنى باغلاشنىڭ زۆرۈرىيتى بولمايتى . ئېشەك خالتىسىدىكى يىمىنى يەپ بىر جايىدا تۇرىۋېرەتتى >. چۆل ئوغلى بېلىگە قىستۇرىۋالغان پالتىسىنى سۇغۇرۇۋېلىپ ئوتۇن كەسلەشكە باشلىدى . ئۇنىڭ قولىدىكى پالتا قىسقا ساپلىق ، بىسلىرى چاقناپ تۇرىدىغان ، ئەپچىل ئوتۇنچىلار پالتىسىدىن ئىدى . بىلەكتەك توغراق شاخلىرىنى بىر ئۇرۇشتىلا كېسىپ چۈشۈرەتتى .

بىر دەمدىلا ئېشەكنىڭ ئەتراپىغا قۇرىغان ئوتۇن شاخلىرى ، يۇلغۇن يىلتىزلىرى دۆۋىلىنىپ كەتتى . چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ بېشىدىكى يەم خالتىسىنى ئېلىۋېتىپ ، ئارغامچىلارنى يەشتى . ئوتۇنلارنى ئېشەككە ئارتىپ ، مەھكەم باغلىدى . ئەمدى ئۇ ناخشا ئېيتىپ ، ئۆز خىياللىرىنى سۈرۈپ ئۆيگە قايتسىلا بولاتتى .

ئۇ قۇم ئۇستىدە تۇرغان يەم خالتىسىنى ئېلىش ئۈچۈن ئېڭىشتى ـ دە ، نېمىشقىدۇر بەدىنى شۈركۈنگەندەك بولدى . بېشىنى كۆتۈرۈپ ھاڭۋاققىنىچە تۇرۇپلا قالدى . ئۇنىڭ ئالدىدىكى توغراقلىقتا ياندىشىپ تۇرغان ئېگىز قۇم دۆۋى ئۇستىدە ئاجايىپ بىر مەخلۇق توپتوغرا ئۇ تۇرغان تەۋەنلىككە قاراپ تۇراتتى . دۆڭدە تۇرغان بۇ نەرسە ئايال كىشىدەك قىلاتتى . ئۇنىڭ چۇۋۇلغان چاچلىرىنى چۆل شامىلى ھەر تەرەپكە ئۇچۇرماقتا ئىدى . ئۇ پۈتۈنلەي يالاڭاچ ھالەتتە بولۇپ ، يانغا سوزۇلغان ئۇزۇن سايىسى بىلەن قوشۇلۇپ كىشىگە ناھايىتىمۇ سۈرلۈك كۆرۈنەتتى .

«ئالۋاستى !» دەپ ۋارقىرىۋەتتى چۆل ئوغلى .

ئوتۇن ئارتىلغان ئېشەك بولسا ، دۆڭدە پەيدا بولغان غەلىتە نەرسىدىن ئۈركۈپ ، ئاللىبۇرۇنلا قۇلاقلىرىنى دىك قىلىۋالغانىدى . چۆل ئوغلى قاتتىق ۋارقىرىشى بىلەنلا قۇيرىقىنى ئېگىز قىلىپ ، خۇددى بۇيرۇق ئالغان لەشكەردەك ، ئۆي تەرەپكە قاراپ جېنىنىڭ بارىچە يۈگۈردى . قاتتىق سىلكىنگەنلىكتىن ئېشەكنىڭ ئارغامچىلىرى بوشىشىپ ، ئوتۇنلار يول بويى چېچىلىپ

باراتتى . بۇ ئۇزۇن قۇلاق هارامزادە ئۈستىدىكى يۈكلەرنىڭ ھەممىسىنى تاشلاپ بىردەمدە يېپيېنىكلا بولۇپ قالدى ـ دە، تېخىمۇ ئىتتىك يۈگۈرۈپ كەتتى . چۆل ئوغلى ھەر قانچە تىرىشسىمۇ ئېشىكىگە يېتىشۋالالمىدى . قۇم دۆۋىسى ئۈستىدىن سىيرىلىپ چۈشكەن ئالۋاستى يىگىتنىڭ ئارقىسىدىن قالماي قوغلاپ كەلمەكتە ئىدى . چۆل ئوغلى ئۇنىڭ « پالتا پالتا » دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى . بۇ ئېنىق ئادەم ئاۋازىغا

ئوخشايتى . چۆل ئوغلىنىڭ پۇتلىرى تاش ئاسقاندەك ئېغىرلىشىپ توختاپ قالدى . ئۇ ئارقىسىغا قاراپ ئالۋاستىنىڭمۇ ئۆزىدىن نەچچە ئون قەدەم نېرىدىلا توختىغانلىقىنى كۆردى . يىگىتنىڭ ئالدىدا گۈزەل بىر قىز ، ياق ، ئاندىن تۇغما ھالەتتىكى يالىڭاچ بىر ئالۋاستى تۇراتتى . ئۇ پەقەت بەدىنىنىڭ ئۈياتلىق يېرىنىلا قولى بىلەن توسۇۋالغانىدى . ئۇ « پالتا،پالتا» دەپ ۋارقىراپ ، يىگىتنىڭ بېلىدىكى پالتىنى شەرەت قىللاتتى . پالتىنى بەرمىگۈچە ئۇ قايتىپ كەتمەيدىغاندەك كۆرۈنەتتى . چۆل ئوغلى بېلىدىكى پالتىنى سۇغۇرىۋالدى ـ دە، كۈچ بىلەن يىراققا ئاتتى . پالتا قۇياش نۇرىدا ۋاللىدە بىر چاقناپ بېرىپ يىراقتىكى قۇم ئۈستىگە تىككىدە پېتىپ قالدى . ئاۋاستى پالتىنى ئېلىش ئۈچۈن بۇرۇلىشى بىلەنلا چۆل ئوغلى يەنە قاچتى .

چۆل ئوغلى بوۋايدىن ئۆگەنگەن ئايەتلىرىنى ئوقۇپ ئەتراپىغا قارىغىنىچە يۈگرەيتى . ئۇنىڭغا ئاۋاستى هازىرلا ئارقىسىدىن قوغلاپ يېتىپ ، ئۇنى ئۆزىنىڭ پالتىسىدا پارە پارە قىلىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى . چۆل ئوغلى چايخانىغا يېقىنلاشتى . يول ئۈستىگە چىقىپ قاراپ تۇرغان بولۋاينى يىراقتىنلا كۆردى ـ دە،

يۈرىكى ئورنىغا چۈشتى . ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىدى . كەيىندە ئىنسى جىن كۆرۈنمەيتى .

ـ نېمە بولدى ؟ ـ دېدى بوۋاي ھەيران بولۇپ ،ـ ئېشەك ئارغامچىلىرىنى سۆرەپ ، ئۈستىدە بىر تالمۇ ئوتۇن يوق چېپىپ كەلگىنىچە ئېغىلغا كىرىپ كەتتى .

ئارقىسىدىن كىرسەم ، قارا تەرگە چۆمۈپ تىترەپ تۇرۇپتۇ . مانا ئارقىسىدىن سەن يۈگرەپ كېلىۋاتىسەن ؟

ـ ئاۋاستى !ـ دېدى يىگىت هاسىرىغىنىچە بوۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپ .

ـ نىمە ئالۋاستى !؟

ـ چۆلدە جىلغىدىن ئۆتكەن يەردىكى توغراقلىقتىن ئوتۇن ئېلىۋېدىم ، ئوتۇنلارنى ئەمدىلا ئېشەككە باغلاپ ماڭاي دەپ تۇرسام ، ئۇدۇلۇمدىكى قۇم دۆڭى ئۈستىدە قاپقارا بىر نەرسە كۆرۈندى ، ئېشەك قورققىنىدىن قۇيرۇقىنى خادا قىلىپ ھەممە نېمىنى تاشلاپ قاچتى ، ئارقىدىن مەن يۈگۈردۈم .

ـ نېمە ئىكەن ئۇ ؟

ـ دېدىمغۇ، ئالۋاستى !

ـ ئالۋاستى ؟... كۈپكۈندۈزدىلا ـ ھە!؟ ....بەلكىم سېنىڭ كۆزۈڭگە شۇنداق كۆرۈنگەندۇ ؟

ـ ياق بوۋا ، مەن ئۇنى ئېنىق كۆردۈم . چۇۋۇق چاچلىرى مۆرىسىدىن ئېشىپ چۈشۈپ تۇرۇپتۇ . كۆزلىرىدىن ئوت ياندۇ . قىپ يالاڭاچ ، نەق ئالۋاستىنىڭ ئۆزى .

ئۇ مېنى ئارقامدىن خېلى يەرگىچە قالماي قوغلاپ كەلدى . قۇلاق سالسام ، « پالتا ، پالتا!» دەپ ۋارقىراۋېتىپتۇ . بېلىمدىكى پالتىنى ئۇنىڭغا تاشلاپ بەردىم . شۇنىڭ بىلەن قۇتۇلۇپ قالدىم .

ـ ئۇ پالتىنى نېمە قىلىدىكەن ؟
ـ بىلمىدىم .
بوۋاي ئويلىنىپ قالدى ـ دە ، :
ـ چۆل مۆجىزىلەرگە باي بولىدۇ ،ـ دېدى چۆل ئوغلىنى تىنچلاندۇرۇپ ، بۇ چۆلنىڭ پۇچقاقلىرىدا تۈرلۈك مەشغۇلات بىلەن تىرىكچىلىك قىلىدىغان ئادەملەر بار ، ئېھتىمال ساڭا شۇنداق غەيرى ئادەملەرنىڭ بىرەرى ئۇچراپ قالغاندۇر. قىززىق ئىش . ئۇنىڭغا سېنىڭ پالتاڭ نېمىگە لازىم بولۇپ قالدىكىنە ؟ قورقما چۆل ئادەملىرى بىزگە چېقىلمايدۇ !
چۆل ئوغلى ئېغىلغا كىردى . ئېشەك ئەمدى باياقى قورقۇنۇچلۇق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇپ ، يۇمشاق ئوتقا تىگىش قىلغاندى . چۆل ئوغلى بولسا كۆڭلىدىكى ئەندىشىسىنى ئۈزاققىچە باسالمىدى . ئۇ قانداقتۇر بىر كۈتۈلمىگەن ۋەقەنىڭ قايتا يۈز بېرىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ، پات پات يول ئۇستىگە چىقىپ ، جاڭگال تەرەپكە قاراپ قوياتتى .
شۇ كۈنى چايخانىدا بىر ئوۋچى قونۇپ قالدى . مىھمان بىلەن ئوسمان بوۋاي بۆگۈن بولغان ۋەقە ئۇستىدە ئۇزاق پاراڭلاشتى .
ـ مەن قېرىدىم ،ـ دېدى بوۋاي،ـ چۆل ئىچىگە كىرىپ باقمىغىنىمغا خېلى ئۇزۇن بولۇپ قاپتۇ ، ئاڭلىسام ، يېقىندىن بېرى ئۇيەردە بىر ئالۋاستى پەيدا بولۇپ قاپتۇدەك . مانا بۆگۈن بىزنىڭ چۆل ئوغلى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپتۇ . ئالۋاستى چۆل ئوغلىنى قوغلاپ « پالتا ، پالتا !» دەپ ۋارقىراپ ئۇنىڭ پالتىسىنى سوراپ ئېلىپ قاپتۇ .
ـ ئەجەپ ئىش ـ ھە ! ـ دەپ ھەيران بولدى ئوۋچى ، يېقىندىن بېرى چۆلدە مۇشۇنداق بىر نەرسىنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىدىن مېنىڭمۇ خەۋرىم بار ... بىر كۈنى ، ئوۋ قوغلىشىپ يىراقلاپ كېتىپ قاپتىمەن . بىر چاغدا قېلىن بىر توغراقلىق يېنىدىن چىقىپ قالدىم . توغراقلىقنىڭ ئىچىدە يېڭىلا يېنىپ ئۆچكەن بىر گۈلخاننىڭ ئىزىنى بايقىدىم . نېرىدا يەنە بىر كەپە تۇرۇپتۇ ، بۇ يەردە كىم تۇرغاندۇ ؟ ئوتۇنچىمۇ ، ياكى مالچىمۇ؟ ئوتۇنچى بولسا ئۇنىڭ ئۇلاغلىرى قېنى ؟
مالچى بولسا بۇ ئەتراپتا ئۇنىڭ ئوتلاپ يۈرگەن ماللىرى بولۇشى كېرەك ئىدىغۇ ؟ـ دەپ ھەيران بولدۇم . بىر بېسىپ ئىككى بېسىپ كەپىگە يېقىنلاشتىم . كەپە ئىشىكىگە ئەمدىلا قەدەم قويۇشۇمغا « چاڭ » قىلىپ تەگكەن بىر تەستەك بىلەن ئارقىمغا ئۇچۇپ كەتتىم . يېنىمدىن ئادەممۇ ، ئالۋاستىمۇ ، ئىشقىلىپ شامالدەك بىر نەرسە ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتكەندەك قىلىپ قالدى .... جاڭگالدىن قايتىپ چىقىپ ، شۇ ئەتراپتىكى مالچىلاردىن سۈرۈشتە قىلسام بۇ يەردە مۇشۇنداق بىر ئالۋاستىنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىغا خېلى يىل بولۇپ قاپتۇدەك . ئۇ گۈزەل بىر قىز سىياقىدا يۈرەر ئىمىش . يۈگۈرسە ھەر قانداق ئۇچار كىيىكلەردىنمۇ ئۆزۈپ كېتىدىكەن . ئوۋ قىلغان گۆشلىرىنى گۈلخان يېقىپ پىشۇرۇپ يەپ ئېشىپ قالغانلىرىنى مالچىلارنىڭ ئىشىكىگە ئېسىپ قويۇپ كېتىدىكەن ...
ـ بۇ گەپچە ئۇ ئالۋاستى ئەمەس ئادەم ،ـ ھۆكۈم قىلدى بوۋاي ،ـ چۆل ئىچىدە « چۆل كىشىلىرى » دەپ ئاتىلىدىغان بىر قەۋم بار ، ئۇلار سېنىڭ بىلەن ماڭا ئوخشاشلا ئادەم ، ئۇلارنىڭ نېمە سەۋەپتىن چۆلدە تەمتىرەپ يۈرىدىغىنىنى خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ .
چۆل ئوغلى چۆلدە ئۇچراشقان ئالۋاستىنى خىيالىدىن زادى نېرى قىلالمىدى . چۆلگە ئوتۇنغا بېرىشتىنمۇ قورقۇپ قالدى . نامەلۇم بىر دەككە دۈككىچىلىك ئۇنى تەشۋىشكە سالدى . كېچىلىرى

ھېلىقى ئالۋاستى چاچلىرى چۇۋۇق ، ناھايىتىمۇ بەتبەشرە ھالەتتە ، بەزىدە بولسا چاچلىرى يەلپۈنۈپ تۇرغان گۈزەل بىر قىز سۇرئىتىدە ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كېلەتتى . ئېھتىمال ئۇ ھېلىقى چۆچەكلەردىكى ھەرخىل قىياپەتلەرگە كىرىۋالالايدىغان ، ئادەملەرنى تۇرۇسقا ئېسىپ قويۇپ ، تاپىنىنى تېشىپ قېنىنى شورايدىغان يالماۋۇزدۇر ، ۋە ياكى بىر پاك پەرىزاتتۇر ...

بۈگۈن چايخانىدا بىر نەچچە يولۇچى چاي ئىچىپ ئۆتۈپ كەتتى . كەچتە چايخانىدا قونۇپ قالىدىغان خېرىدارلارمۇ بولمىدى . بوۋاينىڭ بىر قانچە كۈندىن بېرى ساقلىقى يوق ئىدى . ئۇ چايخانا ئىچىدىكى بۆگلۈك ئۈستىگىلا ئورۇن سېلىپ يېتىپ قالدى . تىنچىق ياز كېچىسى ئىدى . چۆل ئوغلى ئۆگزىگە ئورۇن سالدى ـ دە، نىپىز چەكمەن چاپاننى ئۈستىگە تاشلاپ ياتتى . ئۇپۇقنىڭ يىراق بىر سىزىقىدىن ئاستا ئاستا ئاي كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى . تۆۋەندە بوۋاينىڭ پات پات يۆتەلگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالاتتى ... چۆل ئوغلى ھەر كۈندىكىدەك ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىدى . سارغۇچ چۆل تىنچ نەپەس ئېلىپ يېيىلىپ ياتاتتى . قەيەرلەردىندۇر يىراق بىرچۆل يولىدىن كەچ قالغان كارۋاننىڭ كولدۇرمىلىرىنىڭ ئاۋازى كېلەتتى .

چۆل ئوغلى قايسى ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدى . بىر چاغدا ئۇ يېنىك شىپىرلىغان ئاۋازدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كۆزىنى ئاچتى . ئاي ئاللىبۇرۇن تىكلىشىپ كەتكەن بولۇپ ئەتراپنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇراتتى . ئۇ بېشىدا پەيدا بولغان سىرلىق بىر كۆلەڭگىنى بايقىدى ـ دە، قورققىنىدىن تۈگۈلۈپ قالدى ، بەدىنى سوغوق تەرگە چۆمدى ، ۋارقىراشقا ھالى يەتمەيتى ،«ئېھتىمال ماڭا قورقۇنچلۇقتا شۇنداق كۆرۈنۈۋاتسا كېرەك » دەپ ، غەيرەت قىلىپ ئىككىنچى قېتىم كۆزىنى ئېچىپ ،بېشىنى كۆتۈردى . دەل ئۇنىڭ ئالدىدا چۇۋۇق چاچلىرىنى ئارقىغا تاشلىغان گۈزەل بىر قىز يالاڭاچ ھالەتتە تۇراتتى . ئۇ ھەتتا ئۇياتلىق يەرلىرىنىمۇ يېپىۋالمىغانىدى . ئاي نۇرى ئۇنىڭ چىرايلىق مۈرىلىرى ، چاچلىرى ئۈستىدە ئېنىق سىزىقچە ھاسىل قىلغانىدى .

ـ قورقما !ـ دەپ پىچىرلايتى قىز ، ـ سەن نېمىشقا ئوتۇنغا بارمىدىڭ؟...مەن ساڭا نۇرغۇن ئوتۇنلارنى يىغىپ قويدۇم ، چۆلگە بار ...

قىز شۇنداق دېدى ـ دە ، يىراقلاپ ، كۆزدىن غايىپ بولدى .

چۆل ئوغلى ئەتىسمۇ ، ئۆگۈنىمۇ يەنە جاڭگالغا بېرىشقا جۈرئەت قىلالمىدى . ئۈچىنچى كۈنى تۈن يېرىمىدا قىز يەنە ئۇنىڭ بېشىدا پەيدا بولدى .

ـ سەن كىمسەن ؟ـ دېدى چۆچۈپ ئويغانغان چۆل ئوغلى ،ـسەن ئادەممۇ ، جىنمۇ ؟ نېمىشقا مېنىڭ ئارقامغا كىرىۋېلىپ ، ئارامىمنى قويمايسەن ؟

ـ مەن ئادەممەن ، سېنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم . ئىشەنمەمسەن ؟مانا ، مەن سېنى سۆيۈپ قويدۇم .

قىز ئېڭىشىپ چۆل ئوغلىنىڭ لەۋلىرىگە سۆيدى . بۇ سۆيۈش يىگىتنى تىنىچلاندۇردى . قىزنىڭ لەۋلىرى شۇنچىلىك قىززىق ، تىنىقى خۇش پۇراق ئىدى . چۆل ئوغلى بىر نېمە دىمەكچىدى ، تىلى گەپكە كەلمەي قالدى . بۇ قېتىم قىزنىڭ سىماسى ئۇنىڭ ئالدىدا ناھايىتى روشەن نامايەن بولغانىدى . بۇ گۈزەل بەدەن ، تىككىدە قامەت ، ئايدەك قىيىلىپ چۈشكەن قاشلار ، ئۇنىڭ قۇياش تەپتىدە كۆيگەن مۈرىلىرىدە تۆكۈلۈپ تۇرغان سارغۇچ چاچلار يىگىتنىڭ خاتىرىسىگە مەھكەم ئورنىشىپ قالدى .

ـ نېمىشقا ئورنۇڭدىن تۇرمايسەن ؟ نىمىشقا ماڭا ئەگىشىپ ماڭمايسەن ؟ـ دەيتى قىز .

ـ نەگە ؟ـ دەپ غەيرەت قىلىپ سورىدى چۆل ئوغلى .
ـ قارا ، چۆلنىڭ كىچىلىك مەنزىرىسى نېمە دىگەن گۈزەل . مۇنداق ئايدىڭ كېچىدە ئاشىقلارنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كېلەمدۇ ؟
ـ مەن ئاشىق ئەمەس ـ دە !
ـتوغرا ، سەن ئاشىق ئەمەس ، سېنىڭ قەلبىڭدە تېخى بىر پارچىمۇ ئوت يالقۇنجىغىنى يوق ..بوپتۇ ، مەن كەتتىم . پالتاڭ ماڭا يادنامە بولۇپ قالسۇن ، ئۇنى ئەكىتىمەن .
ـ نېمىشقا ؟
ـ نېمىشقا دەمسەن ؟...سۆزلەپ كەلسەم بۇ بەك ئۇزۇن ھېكايە ، سەن « بىغەملەر شەھىرى»توغرىسىدا ئاڭلىغانمۇ ؟
ـ ئاڭلىغان ، ئۇ شۇنداق بىر سىرلىق شەھەرمىش ، سەن شۇ شەھەرنىڭ ئادىمىمۇسەن؟
ـ ياق ، ئۇزۇن يىللارنىڭ ئالدىدا ئانام رەھمەتلىك سەپەر ئۈستىدە بىر كىشى بىلەن تونۇشۇپ قالغانىكەن . ئۇلار ئۇزۇن يوللارنى بىللە بېسىپ ئايرىلىپ كېتىپتۇ .
كېيىن ، مەن مۇشۇ قۇملۇقلاردا تۇغۇلدۇم . شۇ چۆللەردە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ چوڭ بولدۇم . ئانام ھېلىقى ئۇزىگە يولدا سەپەرداش بولغان ئادەمنىڭ مېنىڭ ئاتام ئىكەنلىكىنى ، ئۇ كىشىنىڭ «بىغەملەر شەھىرى»دىگەن بىر يۇرتنىڭ ئادىمى ئىكەنلىكىنى ئېيتاتتى . ئانامنى مەن يەنە مۇشۇ قۇملۇقلارغا كۆمدۇم . ئىنسان ئۆزىنىڭ كىملىكىنى ، تەكتى ـ يىلتىزىنى بىلىشى كېرەك ـ دە؟! ئەمدى « بىغەملەر شەھىرى»نى ئىزدەپ كېتىۋاتىمەن . ماڭدىم ، ماڭدىم . ساڭا يولۇقتۇم . قىز بالىغا ئەڭ خەۋپلىكى يالغۇزلۇق ، مەن باتۇر بىر يىگىتنىڭ ئۆزۈمگە ھەمراھ بولۇشنى خالايتىم . سەن بەك يۈرەكسىز ئىكەنسەن ، پالتاڭ بولسىمۇ ماڭا ھەمراھ بولۇپ قالسۇن !
شۇنداق دىيدى ـ دە، قىز يەنە غايىپ بولدى . نىمشقىدۇر چۆل ئوغلى ئۆزىنى بۇ ئۆگزىدە ناھايىتىمۇ يالغۇز ۋە غېرىپ ھېس قىلىپ قالدى . سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ يىراقلارغىچە قارىدى . سارغىيىپ ياتقان قۇملۇقلار ، يىراقتىكى جاڭگاللار ـ ھەممە نېمە جىمجىت سۈكۈتكە چۆمگەنىدى . قىزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتى .
چۆل ئوغلى ئەتىسى ئەتىگەندە ئېشىكىنى ھەيدەپ جاڭگالغا قاراپ ماڭدى . نىمشقىدۇر ، ئۈنۈڭدىن ئەمدى قورقۇنچ كۆتۈرلۈپ كەتكەنىدى . ئۇ ھاياجانلىناتتى .
چۆلدە ھېلىقى قىزنى يەنە بىر قېتىم ئۇچرىشىپ قېلىشنى ئىزدەيتى . چۆل ئوغلى قىزنى بىرىنجى قېتىم ئۇچراتقان قىلىن توغراقلىق يېنىدىكى ئوچۇقچىلىقتا يېتىپ بىرىپ ھەيران قالدى . كىمدۇر بىرى بۇ يەرگە ناھايىتى نۇرغۇن ئوتۇنلارنى كەسلەپ دۆۋىلىۋەتكەنىدى . بۇ ئوتۇنلارنى ئىككى ئۈچ كۈن ، نەچچە ئون كۈن توشۇپمۇ تۈگەتكىلى بولمايتى . ئۇ ئوتۇنلارنى ئۈنچىقماي توشىدى . ھەر قېتىم ئوتۇنغا كەلگەندە ھېلىقى قىز كۆرۈنگەن قۇم دۆڭگە چىقىپ يىراقلارغا قارايتى . ئۇ ياقتىمۇ يەنە كۆز يەتكۈسىز قۇملۇق ، يەنە شۇنداق دۆڭلەر ، توغراقلىقلار كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى . ھېلىقى قىزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتى .
نەچچە كۈندىن بىرى ساقسىزلىقتىن ئەلەڭ ـ سەلەڭ بولۇپ يۈرگەن بوۋاي چۆل ئوغلىنىڭ چايخانىنىڭ ئارقىسىغا دۆۋىلىۋەتكەن ئوتۇنلىرىنى كۆرۈپ ھەيران بولدى .
ـ سەن بۇ ئوتۇنلارنى نەدىن ئەكىلىۋاتىسەن ؟ـ دەپ سورىدى بوۋاي .
ـ جاڭگالدىن .

ــ سەن پالتاڭنى ئالۋاستىغا چۆرۈپ بېرىۋەتكەن ئەمەسمىدىڭ ؟ بۇلارنى نېمىدە كەسلەپ كېلىۋاتىسەن ؟

ــ ئۇ ئالۋاستى ئەمەس ، گۈزەل بىر قىز ئىكەن ،ــ دېدى چۆل ئوغلى ، ــ ئۇ بىز ئۇچۇن نۇرغۇن ئوتۇنلارنى كەسلەپ قويۇپتۇ . بوۋا ،...ئۇ مېنىڭ پالتامنى يادنامىلىققا سوراپ ئەكەتتى .

ــ نەگە ئەكەتتى ؟

ــ بىلمەيمەن .

بوۋاي چوپچوڭلا يىگىت بولۇپ قالغان بۇ ئوغلىغا قاراپ تۇرۇپ قالدى . يېقىندىن بېرى ئۇ چۆل ئوغلىدا پەيدا بولغان ئۆزگىرىشلەرنى بايقاپ يۈرەتتى . دەسلەپتە ئۇ چۆلدىن قورقۇپ قېچىپ چىققانتى ، ئەمدى ئۇ چۆلگە تەلپۈنىدىغان بولۇپ قالغاندى.

ــ بەلكىم ،ــ دېدى بوۋاي ،ــ ئوغلۇم ، ساڭا بىرەر پەرىشتىنىڭ نەزىرى چۈشكەندۇر ، ياخشى كۆرۈپ قالغان بولساڭ ئىزدە ، مېنىڭدىن غەم يېمە . خۇدايا شۈكرى ، ھازىرغىچە ئۆز ئىشلىرىمغا ئۆزۈم ئۇلگۈرۈپ تۇرۇۋېتىمەن . خىلى كۈنلەرگە يەتكۇدەك ئوتۇنلارنى ئەكىلىپ دۆۋىلىۋەتتىڭ . ئېشەككە مىن ـ دە، شەھەرمۇ شەھەر كېزىپ ، سەھرالارنى بىر ئارلاپ كەل . شۇنداق بىر بەختىڭنى ئىزدەيدىغان قوراملىققا يېتىپ قالدىڭ . بەلكى ، شەھەرنىڭ قايسى بىر كوچىلىرىدا ياكى دېھقان كەپىلىرىنىڭ بىرىدە ، سېنىڭ پىشانەڭگە يېزىلغان قىز تەقدىرىنىڭ ئۆزىنى سەن بىلەن ئۇچىراشتۇرۇشنى كۈتۈپ تۇرىدىغاندۇر ....

لېكىن ، چۆل ئوغلى بوۋاينى يالغۇز تاشلاپ كېتەلمەيتى .

بىر كۈنلەرگە كەلگەندە ، بوۋاي قاتتىق ئاغرىپ يېتىپ قالدى .

ــ مېنىڭ ھاياتىمنىڭ نېمىشقا مۇشۇ چۆلگە باغلىنىپ قالغانلىقىنى بىلەمسەن ، ئوغلۇم ؟ــ دەپ سورىدى بوۋاي ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ ئولتۇرغان چۆل ئوغلىدىن .

ــ بىلمىدىم ،ــ دېدى يىگىت .

ــ بالا ۋاقتىمدا ، ــ دەپ ھېكايە قىلدى بوۋاي ، ــ مەن شەھەردىكى بىر باينىڭ قولىدا ئىشلەيتىم . باينىڭ سىيىنى توشۇيتىم ، ھويلا ئارامىلىرىنى سۈپۈرەتتىم ، ھەپتىدە بىر ئىككى قېتىم جاڭگالغا كىرىپ ئوتۇن ئەچىقاتتىم . بىر كۈنى ، خىيال بىلەن ئېشەكنى ھەيدەپ چۆلگە قانچىلىك ئىچكىرىلەپ كەتكىنىمنى ئۇقماپتىمەن . بىر توغراقلىققا كېلىپ توختىدىم . قۇرۇپ يىقىلغان بىر توغراق كۆتىكىنى كولاپ چىقارماقچى بولۇپ ئۇزاق ھەپىلەشتىم . بىر چاغدا توغراقنىڭ كاۋىكىدا پارقىراپ تۇرغان بىر نەرسىلەر كۆزۈمگە كۆرۈنگەندەك بولدى . ھەيران بولۇپ قولۇمنى سىلىۋىدىم . ئالقىنىمغا ساپسېرىق بىرنەچچە تىللا چىقتى . توغراق كاۋىكىدا مۇنداق تىللالار يەنە تولۇپ تۇراتتى . ئالقىنىمدىكى تىللالارنى جايىغا تاشلاپ ، كولىغان يېرىمنى ئاستا كۆمۈپ قويدۇم، قايتىپ كېلىپ كۆرگەنلىرىمنى بايغا ئېيتىۋىدىم . ئۇ گېپىمگە بىر ئىشىنىپ ، بىر ئىشەنمەي ، ئەتىسى ئات ـ ئۇلاغلىرىنى ئېلىپ ، مېنى ئالدىغا سېلىپ چۆلگە چىقتى . لېكىن مەن يىغا ھېلىقى توغراق كۆتىكىنى كولىغان يېرىمنى زادى كۆرسىتىپ بېرەلمىدىم . كېچىچە شامال چىقىپ قۇم بېسىپ كەتتىمۇ قانداق بولدى ، شۇنچە ئىزدىدۇق تاپالمىدۇق . باي : «مېنى ئالدىدىڭ!» دەپ جىلە بولۇپ ، مېنى ئۇرۇپ قوغلىۋەتتى . بايغا يالغان ئېيتمىغانلىقىم ئۆزۈمگە ئايان ئىدى . شۇنىڭدىن كېيىن چۆلنى ئەگىپ كېتەلمەي قالدىم . ئوتۇنچىلىق كەسپىم بولۇپ قالدى . ھېلىقى ئالتۇنلار كۆمۈلگەن جاينى ئۆزۈن يىللار ئىزدىدىم تاپالمىدىم . شۇنىڭ بىلەن مۇشۇ چۆلدە ئۆيلىنىپ ، مۇشۇ

چۆلدە تۇرمۇش كەچۈرۈپ ، پۈتۈن ئۆمرۈم چۆلدە ئۆتۈپ كەتتى ....شۇنداق ، ئوغلۇم ،بۇ تىمتاس چۆل تولىمۇ سىرلىق ، چۆلدە ھەر قانداق مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىغا ھېچكىم ئىشەنمىسە ، مانا مەن ئىشىنىمەن ... ھېلىقى پالتاڭنى ئەكەتكەن قىز پەرىزاتمۇ ، ئادەممۇ بەلكىم ئۆزۈڭگىلا مەلۇم ...بوپتۇ . سىر ساقلاشنى بىل ، چۆل ئۇنچىقماس ئادەملەرنى ياخشى كۆرىدۇ . سىر ساقلاشنى بىلمىگەن يىگىتنى قىزمۇ قويىنغا ئالمايدۇ ....

بۇ بوۋاينىڭ چۆل ئوغلىغا قىلغان ئاخىرقى سۆزلىرى بولۇپ قالدى . ئەتىسى بۇ مېھرىبان ئادەم ئالەمدىن ئۆتتى .

بىر تال تىللا

چۆلنىڭ گۈزەللىكى يەنە ئۆزگىچە بولىدۇ . بۇ يەردە ئۇپۇق سىزىقى شۇنچە ئېنىق كۆرۈنىدۇ . بۇ يەرنىڭ قۇملىرى شۇنچىلىك يۇمشاق ۋە تازا . چەكسىز يېيىلىپ ياتقان قۇملۇقلار كېچىلىرى سىياھدەك قارا كۆرۈنىدۇ . سەھەردە ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا قىزغۇچ تاۋلىنىدۇ . كۈن تىكلەشكەندە بولسا قاردەك يالتىرايدۇ . ئۇنتۇماڭكى ، قۇملۇق بىلەن دېڭىز ئەسلى بىر تۇغقان . چۆل شامالللىرى قۇم يۈزىدە ئۇششاق دولقۇن ئىزىنى قالدۇرىدۇ . يىراقتىن قاتارلىشىپ كېلىۋاتقان كارۋانلار كىشىگە يەلكەنلىك كېمىلەرنى ئەسلىتىدۇ . قۇملۇقلار بىر زامانلاردا پايانسىز دېڭىز ئىدى ، دېڭىزلارنىڭ ئاستىدىمۇ چەكسىز قۇملۇق ....، بۇ يەردە قۇياش كۈندۈزلىرى جاننى ئالغۇدەك قىززىتىپ تۇرسىمۇ ،كۈن ئولتۇرۇشى بىلەن يەنە سالقىن كېچىلەر باشلىنىدۇ . قايسىبىر يوللاردىن ئوتتۇنچىلارنىڭ مۈڭلۈق ناخشىسى ئاڭلىنىدۇ ۋە بۇ ناخشىلار كىشىنىڭ ئېسىگە ئۇنتۇلغان ئۆتمۈشنى ، ئەستىن چىققان خاتىرىلەرنى سالىدۇ .

دۇنيادىكى نۇرغۇن تاغ سۇلىرى قارلىق چوققىلاردىن باشلىنىپ ، جىلغىلاردىن ئېقىپ چىقىپ ، ياپيېشىل داللارنى كېسىپ ئۆتۈپ دېڭىزگە قۇيۇلىدۇ . ئەمما ، تەكلىماكاندىن ئېقىپ ئۆتىدىغان دەريالار بولسا ، ئاق باش تاغلاردىن باشلىنىپ ، قۇملۇققا كېلىپ سىڭىپ كېتىدۇ . بۇ شۇنچىلىك سىرلىق ۋە شۇنچىلىك غەلىتە ماكان ... قۇملۇقتىكى يوللارنى پەقەت چۆل ئادەملىرىلا پەرىق ئېتەلەيدۇ . ئاندا ساندا ئۇچرايدىغان ئۇلاغ تېزەكلىرى ۋە قاچاندۇر بىر چاغلاردا خەۋپكە ئۇچراپ ئىسسىق جېنىدىن جۇدا بولغان ئادەم ، ئۇلاغلارنىڭ ئاقارغان ئۇستىخانلىرى قەدىمي يوللارنىڭ بەلگىسىدۇر . دولقۇنلۇق سۇدەك داۋالغۇپ تۇرغان قۇم ئېقىنى ھېلىدىن ھېلىغا يوللارنى كۆمۈپ يولۇچىلارنى ئازغاشتۇرۇپ تۇرىدۇ . بۇ چۆل يوللىرىغا تالاي سەيياھلارنىڭ ئۇستىخانلىرى كۆمۈلگەن . ھەر خىل دىن ، ھەر

خىل رەڭ ، ھەرخىل ئوي پىكىردىكى تالاي تەۋەككۈلچىلەرنىڭ كەچۈرمىشلىرى يېزىلغان ، ئەمما ، بۇ يېزىقنى ئوقۇماق ناھايىتىمۇ تەس !...

بۇ چۆل جەزىرىدىكى بۇلاقلارنىڭ سۈيى شۇنچىلىك تەملىك ، چۈنكى سىز يىراقلاردىن چاڭقاپ كېلىسىز : بۇ يەردىكى توغراقلارنىڭ سايىسى شۇنچىلىك سالقىن ، چۈنكى ، قىزىق چۆل ئاپتىپى سىزنى ئۇنىڭغا ئاشىقتەك تەشنا قىلىدۇ . بۇ يەردە ھەمسەپەرنىڭ قىممىتى شۇنچىلىك يۇقۇرى ، چۈنكى سىزگە بەزىدە كۈنلەپمۇ ئادەم ئۇچرىمايدۇ . ...

شۇ تاپتا چۆل يولى بىلەن چۆل ئوغلى كەلمەكتە ئىدى . ئىككى يىلدىن بېرى بۇ يوللاردا ئۇ تىنىم تاپماي ماڭاتتى . قانداقتۇر بازارلار ، مەھەللىلەر ، قايناق شەھەرلەردىن ئۆتەتتى . ياش يىگىتكە قايسىبىر كوچا ، ئىشىك ئالدى ، بۇلاق باشلىرىدا ئۇچرىغان قىزلار تەشنالىق بىلەن نەزەر تاشلايتى . چۆل ئوغلى بولسا توختىماي ئىلگىرلەيتى . ئۆزى توغراقلىقتا ئۇچراتقان ۋە كېيىن يوقتىپ قويغان پەرىشتىسىنى ئىزدەيتى . ئۇنىڭ قۇملۇقلاردا مېڭىۋەرگەچكە ، رەڭگى ئۆڭۈپ ئاقىرىپ تۇمشۇقى يۇقۇرى قاراپ قالغان ئۆتۈكىنىڭ ئىزىنى بېسىپ ئېشىكمۇ بىللە كېلەتتى . ئېشەكىنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇندا يىپ ـ يىڭنە ، چاي ـ تۇز ۋە ئاياللارغا لازىملىق ئۇششاق چۈششەكلەر بار ئىدى . يول ئۈستىدىكى مەھەللىلەردە ھەپتىلىك بازارلار ئۇچراپ تۇراتتى . ھەپتىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى ، قانداقتۇر بىر يېزىنىڭ ئەتراپىدىكى ئوچۇقچىلىقتا تەرەپ تەرەپتىن ئادەملەر يىغىلاتتى . ئاشپەزلەر چېدىرلىرىنى تىكىپ ، ئوچاقلىرىغا ئوت ياقاتتى . سودىگەرلەر تازا قۇم ئۈستىگىلا ماللىرىنى يېيىشاتتى . بىردەمدە تاغارلاپ ئاشلىق ، مېۋە چېۋە ، ماتا چەكمەن ، ئۆتۈك ، دوپپا ... ھەممە نېمىنىڭ سودىسى قىززىپ كېتەتتى . ئەتىسىلا قارىسىڭىز ، بۇ يەردە تاشلىنىپ قالغان سۆڭەكلەر ، مال تېزەكلىرى ، چېدىرلارنىڭ قۇرۇق ياغاچلىرىلا چوقچىيىپ قالاتتى ـ دە، ئىككىنجى بىر يەردە بازار قايناتتى . چۆل ئوغلى شۇنداق بازارلارنىڭ بىرىدە ماللىرىنى ساتاتتى ـ دە، يەنە قايسىدۇر بىر بازارلاردىن مال ئېلىپ سەپىرىنى داۋام قىلاتتى . ياشانغانلارغا بۇ يىگىت بىر زامانلاردا بۇ چۆل يوللىرىنى ئايلىنىپ يۈرگەن جاھانكەزدى سۈپۈرگىنى ئەسلىتەتتى .

« قېنى غەيرەت قىل ئېشكىم ، ـ دەيتى چۆل ئوغلى ،ـ ئەنە ئاۋۇ قۇم دۆۋىسىدىن ھالقىپ كەتسەكلا بۇكىكىدە توغراقلىقتا يېتىمىز ، ئۇ يەردىكى توغراقلارنىڭ سايىسى شۇنچىلىك ھوزۇركى ، قۇيۇۋەر . ئۇ يەردىكى ساپ ھاۋا ، سالقىن شامالنى دېمەمسەن ، شاھلارنىڭ خوتۇنلىرى تۇرىدىغان سارايلارمۇ ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدۇ . ئۇ خوتۇنلارنىڭ ھوجرىلىرى ئۇپا ـ ئەڭلىكنىڭ بۇسى بىلەن بىخسىپ كەتكەن . ئۇنىڭدىن سىنىڭ چىللە پۇراپ تۇرىدىغان ئېغىلىڭ ياخشىراق ...»

چۆل ئوغلى ئادەمسىز بۇ يوللاردا ، زېرىككىشتىن ئېشكى بىلەن ئەنە شۇنداق پاراڭلىشىپ كېلەتتى . ئېشكگە نېمىلەر توغرىسىدىدۇر مۇراجەت قىلاتتى . ئېشەك بولسا ئىگىسىگە قارىغاندا ئېغىر بېسىق كۆرۈنەتتى . بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ، بىر خىل يۇرۇش بىلەن خۇددى كەلگۈسىدىكى بولغۇسى بىر چوڭ جەڭ ئۈستىدە خىيال سۈرۈپ كېلىۋاتقان لەشكەر باشلىقدەك قەدەم باساتتى .

«ھېلىقى بىر چاغدا توغراقلىقتا ئىككىمىزنىڭ قانداق قورقۇپ كەتكىنىمىز ئېسىڭدە باردۇر ؟ـ دەپ سۆزىنى داۋام قىلاتتى يىگىت ،ـ يائاللا ، سەن شۇ چاغدا ئۆلەر تىرىلىشىڭگە قارىماي شۇنچىلىك يۈگۈردۈڭكى ... ياق ، ئۇچتۇڭمىكىن دەيمەن . چۈنكى مەن قۇم ئۈستىدە تۇياقلىرىڭنىڭ ئىزلىرىنىمۇ كۆرمەي قالدىم . مېنىڭ قانچىلىك قورققىنىمنى سورىمايلا قوي . ھازىر ئويلىسام شۇنچىلىك كۈلكىلىك ، مانا شۇ جانان ئەمدى بىز بىلەن قايتا بىر ئۇچراشسا ئىدى . بىز ئۇنىڭ بىلەن باشقىچە پاراڭلىشاتتۇق . ئۇ چاغدا مەن تېخى گۆدەك ئىكەنمەن ،ھە، سەنمۇ شۇنداق ، ... غەيرەت قىل . ئالدىمىزدىكى توغراقلىققا يەتكەندە مەن ساڭا ئىككى ئوچۇم قوناق بېرىمەن ...، ئۇنچىقمايسەنغۇ ؟ بىلىمەن ، بىلىمەن . شۇ تاپتا ساڭا ئىككى ئوچۇم قوناقتىن كۆرە بىر يۇتۇم سۇ قىممەتلىكرەك . ئامال قانچە ، مېنىڭ گاللىرىممۇ قۇرۇپ كەتتى . چۆلنىڭ ئادەملىرى ناھايىتى قۇۋ ، سۇ چىقىدىغان بۇلاقلارنى يۇشۇرۇپ قويىشىدۇ . ئادەملەرنى تاپمىغۇچە سۇينى تاپقىلى بولمايدۇ . ئوھوي ، ئۇلارنىڭ كۆپلىرىدىكى سۇنىڭ قانچىلىك مۇزدەك ۋە شېرىنلىكىنى

دېمەمسەن ...، غەيرەت قىل ، غەيرەتلىك بولغانلارغا مەنزىل يىراق ئەمەس .

بوۋام ئەن شۇنداق دېگەن ...» دېگەندەك ، ئۇلار ئېگىز بىر قۇم بارخىنىدىن ھالقىپ ئۆتۈش بىلەنلا ، تۆۋەندە يېيىلىپ ياتقان قەدىمى توغراقلىقنى كۆردى . ئېشەك بايىقى سالاپەتلىك مېڭىشىنى تاشلاپ قەدىمىنى ئىلداملاتتى . چۆل ئوغلى قۇم دۆۋىسىنىڭ ئۈستىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ توغراقلىققا ئۇلاشتى . بۇ يەرە قۇچاق يەتمەيدىغان قۇۋۋەتلىك توغراقلار بىلەن قۇرۇپ يىقىلغان توغراقلاردىن كۆكلەپ چىققان ياش نوتىلار بىر بىرىگە چىرمىشىپ ئاجايىپ بىر مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى .

« گېپىم راستمىكەن ؟ــ دەپ ئېشىكىگە سۇئال قويدى چۆل ئوغلى ، ئاندىن ئۇ ئېشىكىنى باراقسان بولۇپ شاخ يايغان بىر تۈپ توغراقنىڭ سايىسىگە تارتىپ قويدى ، ـ ئادەملەر مېنى بىكارغا جاھانكەزدى سۈپۈرگىگە ئوخشاتمايدۇ ، مەن بۇ توغراقلىقنىڭ پۈرىقىنى يېرىم كۈنلۈك نېرىدا تۇرۇپلا سەزگەن ... راست ، شۇ جاھانكەزدى سۈپۈرگە دېگىنى قانداق ئادەم بولغىيتى ؟ سەن ئاڭلىدىڭمۇ ؟ئۇ ئاجايىپ بىر سەيياھمىش . ياشانغان مويسىپىتلەر مېنى شۇ كىشىگە ، سېنى شۇ كىشىنىڭ ئېشىكىگە ئوخشىتىدىكەن . ... ئەمدى ساڭا يەنە بىر ھەقىقەتنى ئېيتاي ، توغراقلىق بولغانىكەن ، يېقىن ئەتىراپتا چوقۇم ئادەممۇ بولىدۇ . قېنى ، ئاۋال سەن گېلىڭغا ئازىراق بىر نېمە يەۋال ، مەنمۇ پۈت ـ قولۇمنى سوزۇپ بىردەم ئارام ئېلىۋالاي ، بىزگە ئۇچرايدىغان ئادەمنىڭ چىراي شەكلى ، خۇي پەيلى قانداق ؟

بۇنى بىز تېخى بىلمەيمىز ، ئىشىنىمەنكى ، ئۇ بىزگە كۆپىدىكى ھېلىقى مۇزدەك سۈيىنى ئايىمايدۇ . »

چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ ئالدىغان ۋەدە قىلغان ئىككى ئوچۇم قونىقىنى تۆكتى . ئاندىن چاپىنىنى توغراق سايىسىگە سېلىپ ، ئۆتۈكىنىمۇ يېشىپ تاشلاپ ، سوزۇلۇپ ياتتى . كۆن پېشىپ ۋاقتىدىن قايرىلغان بولسىمۇ قۇياش قۇملۇقلارنى يەنىلا قىزدۇرۇپ تۇراتتى . توغراقلىقنىڭ ئىچى بولسا سالقىن ۋە جىمجىت ئىدى .

«شۇ تاپتا قۇشلارمۇ ئۇۋىلىرىدا ئۈگىدەپ ئولتۇرسا كېرەك » دەپ ئويلىدى چۆل ئوغلى . راھەتلىك بىر شامالنىڭ پەپىلىشىدە ئۇ قاتتىق ئۇيقىغا كەتتى .

چۆل ئوغلى ئويغانغاندا ۋاقىت نامازدىگەردىن ئۆرۈپ ، قۇم بارخانلىرىنىڭ سايىسى خېلىلا ئۇزىراپ قالغانىدى . چۆل ئوغلى كۆزىنى ئېچىپ ، بېشى ئۈستىدىكى توغراق يوپۇرماقلىرىغا كۆز تىكتى . نېپىز بىر قەۋەت قۇم تونانلىرى بىلەن خىرەلىشىپ تۇرغان قويۇق ياپراقلار ئارىسىدىن ئۆتكەن قۇياش نۇرى ھەر تەرەپكە مەشۇتتەك ئۈچ تارتىپ ، رەڭمۇ رەڭ جۇلالىناتتى . « ھېلىقى ئېگىز سېپىللارنىڭ ئىچىدە ، يۈزلىگەن لەشكەرلەرنىڭ مۇھاپىزىتىدە ياتقان شاھلار ،ــ دەپ مۇلاھىزە قىلىشقا باشلىدى چۆل ئوغلى ،ـ مانا مۇشۇنداق چىرايلىق نۇرلارنى كۆرۈشتىن مەھرۇم ، ئۇنىڭغا قارىغاندا مەن بايراق ۋە بەختلىكرەك بولسام كېرەك . ئېگىز تاملار قورشاپ تۇرغان شاھ ئوردىلىرى ...» چۆل ئوغلى مۇلاھىزىسىنى داۋاملاشتۇرالماي توختاپ قالدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزى ئېشىكىگە چۈشكەنىدى ، ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى ئىككى كۆزى مال بىلەن تولغان خۇرجۇن ئاللىقەيەرلەرگىدۇر غايىپ بولغانىدى . « ئوغرى !ــ دەپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى چۆل ئوغلى ،ــ ھەي ئېشەك ، يەنىلا سەن ئېشەكلىكىڭنى قىلىپسەن ـ دە! بىھۇدە ۋاقىتتا ھاڭراپ جاھاننى بېشىڭغا كىيدىغان ھېلىقى قارغىش تەككۈر ئاۋازىڭدىن ئۈندىن بىرىنى بولسىمۇ

ئىشلىتىپ ماڭا ھايت دەپ قويساڭ بولماسمىدى ؟...»

چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ يېنىغا بېرىپ ، ئۇنىڭ ھالىنى كۆرۈپ تېخىمۇ چۆچۈپ كەتتى . شۇ تاپتا ئېشەك چىلىق ـ چىلىق قارا تەرگە چۆمگەن بولۇپ ، قۇمغا سانجىلىپ تۇرغان ئىنچىكە پۇتلىرى دىرىلداپ تىترەپ تۇراتتى .

« ئېيتقىنا ، سەن نېمىنى كۆردۈڭ ؟ نېمىدىن شۇنچە قورقۇپ كەتتىڭ ؟...شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئۇستۇڭدىن خۇرجۇننى يۇلۇۋالغان ئوغرى ئادەتتىكى بىر ئادەم بولمىسا كېرەك ، ئەمىسە ئۇ نېمە ؟ جىنمۇ ، شەيتانمۇ؟...ياكى سەن ھېلىقى ئالۋاستى قىزنى كۆردۇڭمۇ؟» چۆل ئوغلىنىڭ ئېشىكى ھەر قانچە ئەقىللىق بولسىمۇ ، ئىنسانغا ئوخشاش سۆزلەشكە ئاجىز ئىدى . پەقەت ئۈتېخى قورقۇنچ كەتمىگەن سارغۇچ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ، قۇلاقلىرىنى مىدىرلىتىپ قويدى . ئەجەبلىنەرلىكى ، ئېشەكنىڭ ئەتراپىدا ھېچقانداق غەيرى نەرسىنىڭ ئىزى كۆرۈنمەيتى .

« ئەجەپ ـ ھە!سېنىڭ ئۇستۇڭدىكى خۇرجۇن قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كەتكەن بولسا ، ـ دەيتى چۆل ئوغلى ، ـ ئۇنداق بولسا خۇدايىم ئاشۇ ئەررىمەس خۇرجۇنغا بەرگەن قاناتلارنى نىمشقا بىزگىمۇ بەرمەيدۇ ...»

چۆل ئوغلى توغراقلىقنىڭ ئەتراپىدىكى قۇم دۆۋىلىرى ئۈستىگە ئۆمىلەپ چىقىپ ئەتراپقا قارىدى . ھەممە يەر چەكسىز قۇملۇق ، ھېچبىر يەردە ئىنسى جىننىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . «سۇ !»دەپ ۋارقىرىدى چۆل ئوغلى ۋە قۇم دۆڭى ئۈستىدىن دومىلاپ دىگۈدەك چۈشۈپ ،ئېشەكنىڭ يېنىغا ئوقتەك يۈگۈرۈپ كەلدى خۇداغا شۈكرى ، ئېشەكنىڭ ساغرىسىغا ئېسىپ قويغان تۇلۇم ئۆز ئورنىدا تۇراتتى . تۇلۇمدا ئۇنىڭ ئېغىر ۋاقىتلارغا ساقلاپ قويغان ئەڭ ئاخىرقى بىر نەچچە ئۇچۇم سۈيى بار ئىدى . چۆل ئوغلى تۇلۇمغا ئېغىزىنى تۇتۇپ ، ئېلىپ قالغان سۇدىن قانغۇنچە بىرئىچتى ـدە ، ئاشقىننى دوپپىسىغا تۆكۈپ ئېشەككە سۇندى . ئېشەك سۇنى قىلىن كالپۇكلىرى بىلەن بىرسۇمۇرۇپلا دوپپىنى قۇرۇقداپ قويدى .

« ھېلىقى ئوغرى مەيلى ئادەم بولسۇن ، مەيلى ئىنسى جىن بولسۇن ، يەنىلا ئىنساپلىق ئىكەن ،ـ دېدى چۆل ئوغلى ـ شۇ تاپتا ئىككىمىزگە شۇ بىر نەچچە خۇرجۇن مالدىنمۇ قىممەتلىك ئىدى . جېنىمىز ئامانلا بولسا مال دىگەننى يەنە تاپىمىز ... توۋا دەيمەن ، ئۇستۇڭدىكى ئاشۇ ئەررىمەس نەرسىلەر ئاسماندىكى پەرىشتىلەرگە ياراپ قالدىمۇ ـ يە؟ ئوغرى ئۇچۇپ كەلمىگەن بولسا ، نىمشقا بۇ ئەتراپتا ئۇنىڭ ئىزى يوق ؟...ئەمدى ئېشىكىم ، مېنىڭدىن رەنجىمە .

بىخۇدلىقىڭدىن ئۇستۇڭدىكى خۇرجۇننى ئوغرىغا بېرىپسەن . شۇ گۇناھىڭ ئۈچۈن مەن ساڭا مىنىۋېلىشىم كېرەك . بىز بىرەر بازارغا ياكى مەھەللىگە يېتىپ بېرىپ قىلدىغان ئىش تاپىمىز . ئۇستۇڭگە بولۇشىغا يۈك ئارتىپ كىرا قىلىپ پۇل تاپمىساق بولمايدۇـدە! تېخى قورسىقىمىزنى تويغۇزۇشىمىز لازىم . ئاندىن مەن يېڭى خۇرجۇن سېتىۋېلىپ ، ئۇنىڭ ئىككى كۆزىنى يەنە مالغا تولدۇرىمەن . شۇنىڭ بىلەن بىز سەپىرىمىزنى يەنە داۋاملاشتۇرىمىز . كېلەر قېتىم مەن خۇرجۇننى بېقىنلىرىڭغا مىخلاپ قويسام بولامدىكىن ياكى ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭ قولى تەگسە كەتسىلا جىرىڭلاپ كېتىدىغان ئۇششاق قوڭغىراقلارنى ئېسىپ قوياىمۇ يە؟...

زادى ئىشەنگۇم كەلمەيدۇ ، قانداق قىلىپ مېنىڭ خۇرجۇنۇم ئۇستۇڭدىن قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كەتتى ـ ھە! ئەگەر خۇرجۇنۇمنىڭ مۇنداق ئۇچىدىغان كارامىتىنى بىلگەن بولسام ، ئۇنىڭ بىركۆزىگە ئۆزۈم چۈشىۋالماسمىدىم . ..ئەگەرچەندە سېنىڭ ئىككى بېقىنىڭغا تاسادىپەن شۇنداق

قاناتلار ئۆسۈپ چىققان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى ـ ھە! ئۇ چاغدا بىز بۇ ئايىغى چىقماس چۆل يوللىرىدىن ئۇچۇپلا ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتۇق . ھەممە خالايىق ، ھەتتا پادىشاھلارنىڭ ئۆزىمۇ ساراي ئۆيلىرىدىن چىقىپ ، قوللىرىنى سايىۋەن قىلىپ بىزگە قاراپ ھەۋەس قىلغان بولاتتى . شۇنداق بولغاندا سەن < بىغەملەرشەھىرى>دىگەن يەرگە قانچە كۈندە ئۇچۇپ بارالايتىڭ ؟...» ئىگىسىنىڭ بۇ تۈگمەس ۋاتىلداشلىرىغا ئىچى پۇشقان ئېشەك تاقەتسىزلىنىپ ئالدىغا بىر ئىككى قەدەم تاشلىدى .

« كېتىشكە ئالدىراۋاتامسەن ؟ توختاپتۇر ، مەن تېخى ئۇستىگە مىنۋالمىدىمغۇ ، شۇ تاپتا كېتىشكە مەن سەندىن بەكرەك ئالدىراۋاتىمەن . بۇ نەس باسقان يەردە يەنە بىردەم تۇرىدىغان بولساق ئۆزىمىزنىمۇ ئوغۇرلىتىپ قويىغىدىغان ئوخشايمىز .»

چۆل ئوغلى ئېشەككە سەكرەپ مىندى . بىراقتا ئۇنىڭ ئېشەكنى دىۋىتىش ئۈچۈن كېرىلگەن پۇتلىرى ئېشەكنىڭ بېقىنىغا تەگمەيلا توختاپ قالدى . ئۇ بايىلا ئۆزى ياتقان يەردە تۇرغان بىر ياغاچ چۆچەكنى كۆرگەنىدى . چۆچەكنىڭ ئىچىدە بولسا ساپسېرىق بىر تال مېتال كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇراتتى .

« توختا ، ئېشىكىم !ــ دېدى ئۇ ئىختىيارسىز ، ــ بۇ يەردە يۈز بېرىدىغان كارامەتلەر تېخى ئاخىرلاشمىغان ئوخشايدۇ . رەھمەتلىك بوۋام : چۆلدە ھەرقانداق مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن ، دىگەن ...ئاۋۇ ياغاچ چۆچەك نەدىن كېلىپ قالدى .؟ ھېلىلا مەن ئۆزۈم شۇ يەردە سوزۇلۇپ ياتمىغانمىدىم ؟

چۆچەكنىڭ ئىچىدە پارقىراپ تۇرغىنى نېمە ئۇ ؟»

چۆل ئوغلى ئېشىكىدىن ئاستا چۈشۈپ ، ئاۋايلاپ دەسسەپ ، چۆچەكنىڭ يېنىغا يېقىنلاشتى . چۆچەكنىڭ ئىچىدە بىر دانە تىللا ياتاتتى . يىگىت تىللانى قولىغا ئالدى . تىللانىڭ ئېغىر سالمىقى ئۇنىڭ ئالقىنىنى باستى . تىللانىڭ ئىككى يۈزىدىكى قايسىبىر زاماندا ، قايسىبىر پادىشاھلىقنىڭ باسقان خەتلىرى ، غەلىتە سىزىقچىلار چۆل ئوغلىغا ناتونۇش ئىدى . بۇ بازارلاردا قاسساپلار ، ئاشپەزلەر ، سودىگەرلەر ۋە قانداقتۇر بىر خېنىملارنىڭ مايلاشقان ، تەرلىگەن قوللىرىدىن قولغا ئۆتۈپ يۈرگەن تىللالاردىن بولمىغاچقا ، پارقىراقلىقى كۆزنى قاماشتۇراتتى .

« مانا كارامەت !ــ دېدى چۆل ئوغلى . ئۇنىڭ ئەمدى كىمگە مۇراجەت قىلىۋاتقانلىقى ئېنىق ئەمەس ئىدى ،ــ خۇرجۇن ئوغرىسى بىز ئويلىغاندەك ئۇنچىۋالا قارا كۆڭۈل بولمىسا كېرەك . ئۇنىڭدا بەلكىم مۇنداق يىپيېڭى يىللالار بولسىمۇ ، يىپ ـ يىڭنە ، چاي تۈز يوقتۇر ، تىللا قانچە قىممەتلىك بولسىمۇ ، ئۇنىڭ قايىنتىپ ئىچكىلى بولمايدۇ ـ دە! ...بىراق ، ئۇ مېنىڭ ھەققىمنى بۇنچە مەخپىي يوللار بىلەن بەرمەي ، تويتوغرا ئالدىمغا كېلىپ ، شۇ تىللانى تەڭلىگەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭغا خۇرجۇنۇمدىكى بارلىق ماللىرىمنى ئۆز رازىلىقىم بىلەن بەرمەيتتىمۇ ۋە بەلكىم مەن ئېشىكىم بىلەن شۇ ماللارنى نەق ئۇنىڭ ئىشكى ئالدىغىلا يەتكۈزۈپ بەرگەن بولاتتىم ... ئېھتىمال ئۇ ، جامالىنى كۆرسەتمەيدىغان بىرساھىپجامالدۇر ياكى نىمە سەۋەبلەر بىلەندۇر چۆللەردە يوشۇرۇنۇپ يۈرگەن بىر مۇساپىردۇر ...»

چۆل ئوغلى ھەر قانچە ئويلاپمۇ بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمىدى . تىللانى قوينىغا سېلىپ ، ئۇستىدىن تۇتۇپ قويدى .

« ئەمدى ، بۇ كارامەت يۈز بەرگەن ئورۇنغا بەلگە سېلىپ قويماق لازىم !ــ دېدى چۆل ئوغلى

ئېشىكىگە قاراپ ،ــ سەن رەھمەتلىك بوۋامنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىغانمۇ ؟ بالا ۋاقتىدا ئۇ ئالتۇنلار تولۇپ تۇرغان بىر توغراق كۆتىكىگە يولۇقۇپ ، شۇ يەرگە بەلگە سېپىپ قويمىغاچقا ، قايتا كېلىپ ئۇنى ئىزدەپ تاپالمىغان ۋە شۇ ئالتۇنلارنى ئىزدەپ پۈتۈن ئۆمرىنى جاڭگالدا ئۆتكۈزگەن ...» يىگىت پىچىقنى سۇغۇرىۋالدى ـ دە، ئالدىدا تۇرغان يوغان توغراقنىڭ غولىغا چەمبىرەك ئويۇپ قويدى .

« يۇر ، ئېشىكىم ، ئەمدى بىزنىڭ بۇ يەردىن يىراقلىشىش ۋاقتىمىز يەتتى ،ــ دېدى ئۇ ئېشىكىگە قايتا مىنىپ ،ــ كىمكى كارامەت يۈز بەرگەن جايدا ئۇشۇقچە ھايال بولىدىكەن ، ئۇنى پالاكەت باسىدۇ ! بۇ سۆزنى بىزنىڭ چايخانىدا قونۇپ ئۆتكەن بىر سەيياھ ئېيتقانىدى . بىز تىگىشلىك ھەققىمىزنى ئالدۇق . بۇ تىللاغا بىز يەنە بىر قانچە خۇرجۇن مال سېتىۋالالايمىز . ئەمدى سېنىڭ ئۈستۈڭگە قاتتىق ئوتۇن ياكى قانداقتۇر بىر بېخىل سودىگەرنىڭ ئېغىر ماللىرىنى ئارتمايدىغان بولدۇم . مەن ياخشى تاماق يەيمەن . سېنىڭ ئالدىڭغا ئەڭ مەزىلىك يەملەرنى تۆكىمەن . قېنى ، مېنى سەن يېقىن ئەتراپتىكى ئەڭ چوڭ شەھەرلەرنىڭ بىرىگە يەتكۈز . سەھرانىڭ كىچىك بازارلىرىدىن بىز بۇ قىممەتلىك ئالتۇنلىرىمىزنى ئۆز باھاسىغا سېتىۋالالايدىغان سەراپنى تاپالمايمىز .» ئېشەك ، ئىگىسىنىڭ ھەممە گەپلىرىنى چۈشىنىۋاتقاندەك ، ئۇششاق قەدەم ئېلىپ ، سىلىق يورغىلاپ كەتتى

بەختىڭنى ئىزدەيسەن

چۆل ئوغلى يولدا بىر قونۇپ ، ئىككىنچى كۈنى چۈشكە يېقىن بىر شەھەرنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ قالدى . كاسپىلار ، ئالارمەن ـ ساتارمەنلەرنىڭ چۇقانلىرى بىلەن قىزىپ تۇرغان بازار مەيدانىدىن ئۆتۈپ ، ئىزدەپ سوراپ ، زەرگەرلەر كوچىسىنى تېپىپ كەلدى . بۇ يەردىكى دۇكانلارنىڭ دېرىزىلىرىگە ھەر خىل قىممەتلىك كۆزلەر قويۇلغان ھالقىلار ، ئۈزۈكلەر ، ئالتۇن قاداق ، زىرە ، بىلەزۈكلەر تىزىۋېتىلگەنىدى . كىچىككىنە ئوچاق ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان ئۇستىلار قولىدىكى ئىنچىكە نەيچە بىلەن ياغاچ كۆمۈرنى پۈۋلەپ چوغلاندۇرۇپ ، ئالتۇنلارنى ئېرىتىشاتتى . قىپقىزىل چوغ ئۈستىدە ھاسىل بولغان كۆكۈچ رەڭ يالقۇن ئالتۇن سېلىنغان بوتا ئىچىدىكى ئالتۇنلارنى سۇدەك ئېرىتىپ يالتىرىتاتتى . قايسىبىر دۇكانلاردا بولسا شاگىرت باللار قېلىپتىن چىققان ئالتۇن ئەسۋاپلارنى ئىكەكدەپ ، تىرىلەرگە سۈركەپ پەردازلىشاتتى . يىپەك پۈركەنجىلەرنى ئارتىپ ، قىلدىن توقۇلغان چۈمپەردىلەرنى تارتقان خېنىملار ئۇ ياق ـ بۇ ياققا يورغىلىشىپ ، تونۇش دۇكانلىرىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا غايىپ بولۇشاتتى . قايسىبىر دۇكانلارنىڭ ئىچىدە بولسا چۈمپەردىلەرنى بىلىنەر بىلىنمەس قايرىپ ، ئاپئاق بارماقلىرى بىلەن ئالتۇن ئەسۋاپلارنى چىمدىپ تۇتۇپ كۆرىۋاتقان پۈلدار سەتەڭلەر كۆزگە چۈشەتتى . زەرگەرلەر بولسا بۇ ساھىپجامالنىڭ ئالدىدا خوشامەتكويلۇق بىلەن ئېگىلىپ ، ماللىرىنى ماختاپ پۇل قىلىشاتتى .

چۆل ئوغلى كوچىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى بىر خالىي دۇكاننىڭ ئالدىغا كېلىپ ئېشىكىدىن چۈشتى . ئېشەكنى ئىشىك ئالدىغا قالدۇرۇپ ، سالام بىلەن دۇكانغا كىرىپ كەلدى .

ـ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام !ــ دېدى ئاپئاق ساقاللىق قېرى ئۇستا ئوچاقنىڭ قىپقىزىل چوغى ۋە

پارقىراپ ئالتۇن ـ كۇمۇشلەرگە قاراۋېرىپ خىرەلىشىپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن چۆل ئوغلىغا قاراپ . ئۇستىنىڭ تۇرقىدىن ئۇز كەسپىگە پىششىق زەرگەرلەردىن ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى .ـ خوش ، ئوغلۇم ، بىر نەرسە لازىممۇ ياكى ساتىدىغان ئالتۇن جابدۇقلىرىڭ بارمۇ؟

ـ مەن نامرات ئادەممەن ، بىساتىمدا مۇشۇ بىر تىللا بار . ياخشىراق باھادا پۇل تۆلەپ ئېلىپ قالارسەن .

چۆل ئوغلى قوينىدىن تىللانى ئېلىپ ، ئۇستىنىڭ ئالدىدىكى كىچىك بولقا ، ئامبۇر ۋە نازۇك تارازىلار تۇرغان شىرەنىڭ ئۇستىگە قويدى ئۇستا قوللىرىنى سۈرتىۋېتىپ ، تىللانى قولىغا ئېلىپ ئۆياق ـ بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قارىدى . ئاندىن تارازىغا سېلىپ تارتىپ كۆردى . تىللا ئۇنىڭ مۆلچەرلىگىنىدىنمۇ ئېغىرراق چىقتى . ئۇستا تىللانى ئالقىنىغا ئاغدۇرۇپ ، يەنە ئۇزاق سالماقلاپ كۆردى ـ دە ، چۆل ئوغلىنىڭ باش ـ ئايىقىغا قارىدى . ئۇنىڭ ئالدىدا ئۇستىۋېشىنى قىلىن چاڭ باسقان ئاددىي بىر يىگىت تۇراتتى .

ـ نېمىشقا ئۆرە تۇرىسەن ؟ قېنى ئولتۇر !ـ دېدى ئۇستا ۋە ئىنجىقلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ ، چۆل ئوغلىنىڭ ئاستىغا بىر پارچە ياغاق تېرىنى تاشلىدى .ـ ماڭا ئىشەنسەڭ ، شۇ يېشىمغا كەلگۈچە زەرگەرلىك قىلىپتىمەن ، بۇ خىلدىكى تىللانى ئۇچراتمىغانىكەنمەن . قارا ئۇنىڭ ساپ ۋە پارقىراقلىقىنى ...بۇ قايسى زاماندا ، كىملەر قۇيغان تىللا بولغىيتى ؟...توغرا ، سەنمۇ بىلمەيسەن . بۇنى مەنمۇ بىلمەيمەن . كىيسپ ئېيتىمەنكى ، بۇ قۇيۇلغاندىن بېرى خەزىنىدىن چىقىپ باقمىغان تىللادەك قىلىدۇ . سەن نېمىشقا ئۇنىڭدىن پەقەت بىر تاللا ئەكەلدىڭ ؟ بۇ تىللا ساقلانغان يەردە يەنە تاغارلاپ ئالتۇن بولۇشى مۇمكىنغۇ؟!

چۆل ئوغلى ئۇستىنىڭ گەپلىرىنى ئۇندىمەي ئاڭلىدى . قېرى ئۇستا ئۇنىڭغا نېمە دەرىكىن دەپ چەكچىيىپ تۇراتتى .

ـ راستىمنى ئېيتسام ، ـ دېدى چۆل ئوغلى ، ـ سىنى ئەجەبلەندۇرىۋاتقان سۇئاللار مېنىمۇ ھەيران قالدۇرىۋاتىدۇ . مەن بۇ تىللانى تېپىۋالغان .

ـ تېپىۋالغان ؟!...قانداق قىلىپ ؟ نەدىن تېپىۋالدىڭ ؟...ئۇنى كىم چۈشۈرۈپ قويۇپتىكەن ؟

ـ ساڭا نېمىدەپ چۈشەندۈرسەم بولىدۇ ، ئۇستا ،ـ دېدى چۆل ئوغلى ،ـمېنىڭ ئىسمىم چۆل ئوغلى بولىدۇ ...

ـ غەلىتە ئىسىم ئىكەن !ـ دەپ غودۇڭشىدى ئۇستا .

ـ مەن چۆلدە تۇغۇلغان ، چۆلدە چوڭ بولغان .

ـ چىرايىدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ .

ـ ئەنە ئاۋۇ دېرىزەڭدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قاپقارا ، سىلىق نەرسىنى كۆردۈڭمۇ ؟ ئۇ مېنىڭ ئېشىكىمنىڭ تۇمشۇقى . بۇ ئېشەك مېنىڭ سەپەردىكى ھەمراھىم . ئۇنىڭ بىلەن چۆل يوللىرىنى كېزىپ ماڭىمەن ـ ماڭىمەن ، ئۆزۈمنىڭ نېمىشقا مېڭىۋاتقانلىقىمنى ، نەگە بارىدىغانلىقىمنىمۇ بىلمەيمەن ...ئالدىنقى كۈنى ، كۈن تازا قىزىپ تۇرغان مەزگىلدە ، ئېشىكىم بىلەن قۇملۇقتىكى بىر توغراقلىق ئىچىدە توختاپ ئارام ئالدىم . يېتىپ كۆزۈم ئۇيقىغا كېتىپتۇ . بىر چاغدا ئويغىنىپ ، ئورنۇمدىن تۇرۇپ قارىسام ، دەل مەن ياتقان يەردە بىر ياغاچ چۆچەك تۇرىدۇ . چۆچەكنىڭ ئىچىدە مانا مۇشۇ تىللا يالتىراپ يېتىپتۇ . ئۇنى ياراتقان ئىگەمنىڭ ماڭا قىلغان ھەدىيىسى دەپ بىلدىم ـ دە ، ئېلىپ قوينۇمغا سالدىم . مانا شۇ تىللا بۈگۈن سېنىڭ ئالقىنىڭدا تۇرۇپتۇ . بۇ تىللا توغرىسىدا

ئۆزۈمنىڭمۇ بىلىدىغانلىرىم شۇنچىلىكلا .

ــ ھېلىقنى چۆچەكنىچۇ ؟ چۆچەكنىمۇ نىمىشقا قوشۇپ ئالمىدىڭ ! ؟ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇستا .

ــ ئەگەر بىرەرى ساڭا پەتنۇستا ھەدىيە سۇنسا ، سەن پەتنۇسنىمۇ قوشۇپ ئېلىپ قوينۇڭغا سالامتىڭ ؟ــ دەپ ھەيران بولدى چۆل ئوغلى .

ــ لېكىن ئۇ پەتنۇس ئەمەس ، چۆچەك ـ دە ، ...ئېيتقىنا ، سەن كۆرگەن ئۇ چۆچەك قانداق رەڭدە ، قانچىلىك چوڭلۇقتا ؟

ــ ۋاي چوڭ دادا !ــ دېدى چۆل ئوغلى ،ــ ئالتۇننى كۆرگەندە ھەممىمىزنىڭ كۆزى تورلىشىپ قالىدىغانلىقىنى بىلىسەنغۇ ؟...مەن چۆچەك ئىچىدىكى تىللانىلا كۆرۈپتىمەن ، چۆچەكنىڭ قانداقلىقىغا سەپمۇ سالماپتىمەن .

ــ ھەي ئىسست ، بىر كالتە پەملىك قىلىپسەن ـ دە!ــ دەپ ئىچ ئىچىدىن ئۇھ تارتىپ ئەپسۇسلاندى ئۇستا ،ــ كىم بىلىدۇ ، بەلكىم ئۇ تىللا تۇغىدىغان ئاجايىپ بىر چۆچەك بولغىيتى . !

ــ تىللا تۇغىدىغان !؟...ئېلىشىپ قالدىڭمۇ ، ئۇستا ، چۆچەكمۇ تىللا تۇغامدۇ ؟

ــ ئېچىلىك داستىخىنىم توغرىسىدىكى رىۋايەتلەرنى ئاڭلىمىغانمۇسەن ؟ دۇنيادا شۇنداق داستىخانلار بولغان . ئۇ خالىغان ۋاقىتدا ئېچىلىپ ، ئالدىڭنى نازۇ نىمەتلەر بىلەن تولدۇرىۋېتىدۇ ...سەن ئۇ چۆچەكنى چۆلدە ، بىر توغراقنىڭ ئاستىدا ئۇچىراتتىم ، دېدىڭما ؟ چۆل دېگەندە توغراق دېگەن جىق نىمىغۇ . سەن شۇ چۆچەك ئۇچىراشقان يەرگە بىرەر بەلگە قىلىپ قويمىدىڭمۇ ؟

ــ شۇ يەردىكى توغراقنىڭ غولىغا پىچىقىم بىلەن بىر چەمبەر سىزىپ قويدۇم .

ــھەببەللى ، بۇ ئىشقا كەلگەندە ئەقلىڭنى بىر ئىشلىتىپسەن . خوش ئەمدى بۇ بىر تال تىللانى نىمە قىلاي دەيسەن ؟ ھالقا ، ئۈزۈك ياكى بولمىسا ....

ــ دېدىمغۇ ، چوڭ دادا ، ماڭا ھېچقانداق زىننەت بۇيۇمىنىڭ لازىمى يوق ، ئۆيۈمدە ئۇنىڭغا ھاجەتلىك ئايال كىشىمۇ يوق . ماڭا ھالال باھادا پۇل بەرسەڭ كۇپايە .

ــ بوپتۇ ، مەن بۇ تىللايىڭغا ئوبدان باھادا پۇل تۆلەي . سەن قايتىپ بېرىپ ھېلىقى سىرلىق چۆچەكنى يەنە ئىزدىگىن . ئۇچىراپ قالسا چۆچەكنىمۇ قوشۇپ ئېلىپ قوينۇڭغا سال . قەسەم قىلىمەنكى ، بايلىقىقا كۆمۈلۈپ كېتىسەن . تاپقان تىللالىرىڭنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي ئۇدۇل مېنىڭ ئالدىمغا ئەكەل ، سېنى ئوبدان رازى قىلىمەن . سەن ئاجايىپ چىرايلىق باغلارنى ، پىشايۋانلىق ئايۋانلارنى سېتىۋېلىپ سەرگەردانلىق تۇرمۇشۇڭنى ئاخىرلاشتۇرىسەن ... ئۆيلەنمىگەنمەن دېدىڭما ؟ پۇلۇڭ بولسا ئەلۋەتتە ئۆيلىنىسەن . مۇسۇلمانلارغا توت خوتۇن ئېلىش ھەقلىق . سەن باش ئاغرىقىدىن قورقساڭ بوپتۇ ئۈچنى ياكى ئىككىنى ئال . خالىساڭ مەن ساڭا تونۇشتۇرۇپمۇ قويىمەن . مۇشۇ كوچىدىكى دۇكانلارغا كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان ئاجايىپ خېنىملار بار ، چىرايىنى كۆرۈپلا ئەقلىڭدىن ئازىسەن .

دىيارىم تورىغا يوللىغان yarken غا تەشەككۈر

لېكىن چۆل ئوغلى ئەقلىدىن ئېزىشنى خالىمايتى . ئۇ زەرگەر ئۇستام سۇنغان پۇللارنى ئېلىپ قوينىغا سالدى ـ دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭدى . قېرى ئۇستا ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى .

ـ شۇنداق قىل ئوغلۇم ،ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇراتتى ئۇستا ،ـ چۆچەكنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي يۇشۇرۇپ قويساڭمۇ مەيلى ، ئەمما تىللالارنى بولسا مېنىڭ ئالدىمغىلا ئەكەل ، ساقا ئاق يول تىلەيمەن !

ـ خاتىرجەم بول ، چوڭ دادا ،ـ دېدى چۆل ئوغلى ئىشىكىگە مېنىپ يولغا چۈشۈپ ،ـ ھېلىقى سىرلىق چۆچەك يەنە ئۇچراپ قالغۇدەك بولسا مەن ئۇنى ئېلىۋالىمەن . تىللالارنى پەقەت ساڭىلا ئەكىلىپ كۆرسىتىمەن !

چۆل ئوغلىنىڭ قارىسى ئادەملەر ئارىسىدا غايىپ بولدى .

چۆل ئوغلى ئىشىكىنى دىۋىتىپ ، ئادەملەر بىلەن تولغان بازارغا كىرىپ كەلدى . بۇ يەردە ئادەملەر بىر بىرىنى ئىتتىرەتتى . بىر بىرى بىلەن باھا نەرخ تالىشاتتى . ئالارمەن بىلەن ساتارمەننى كېلىشتۈرمەكچى بولغان دەللاللار «بابەرىكە» دەپ ۋارقىراپ ، كىملەرنىڭدۇر قوللىرىغا پاققىدە ئۇرۇشاتتى . داس چېلەك ، چاپان ، كۆڭلەك ، يەل يېمىش ، بوغداي قوناق ...، بۇ بازاردا سودا بولمايدىغان نەرسە كەم ئىدى . بۇ قىيقاس چوقان ئىچىدە ئېغىر گۈرۈلدەپ تۇرغان بازارغا كىرىشى بىلەنلا چۆل ئوغلى ھېلىقى ئالتۇن تۇغىدىغان چۆچەك توغرىسىدىكى گەپلەرنى تامامەن ئۇنتۇپ قالدى . ئۇنىڭغا قېرى زەرگەر ئېيتقاندەك ئايۋان سارايىنىڭمۇ ، باشنى ئاغرىتىدىغان بىر قانچە خوتۇنىنىڭمۇ لازىمى يوق ئىدى . ئۇ ئۆمۈر بويى مال دۇنيا ، ئالتۇن كۈمۈش يىغىپ ، شۇ بايلىقنىڭ سادىق كۆزەتچىسىدەك ، يېمەي ئىچمەي ساقلاپ ئۆتۈپ كېتىشنى خالىمايتتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ يانچۇقىدا تەقدىر يەتكۈزگەن بىر مۇنچە پۇل تۇرۇپتۇ . ئەمدى ، ئۆزىنىڭ ۋە ئېشىكىنىڭ قورسىقىنى ئوبدان بىر تويغۇزسا ، ئاندىن بۇ تىنجىق ۋە ئوشۇقچە شاۋقۇنلۇق قىستاڭ شەھەر بىلەن خوشلىشىپ ، يېڭى سەپىرىنى باشلىسا بولدى . ئوچۇق دالىدا قېنىپ نەپەس ئالغىلى بولىدۇ . ئۇ يەردە زىرائەتلەر يەلپۈنۈپ تۇرىدۇ . قىرغاقلىرى يېشىل ئوتلار بىلەن قاپلانغان ئېرىقلاردا شىلدىرلاپ سۇ ئاقىدۇ . يىراق توغراقلاردىن كاككۇك ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ . يەنىمۇ يىراقلاردىن بولسا ئۇ ياخشى كۆرىدىغان چۆلنىڭ ئىسسىق شاملى كېلىدۇ ...

چۆل ئوغلى بازار يېنىدىكى دەڭلەرنىڭ بىرىگە كېلىپ ئېشىكىنى باغلىدى . ئېشەكنىڭ قورسىقىنى ياخشى تويغۇزۇپ ، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشنى دەڭچىغا تاپشۇردى . ئاندىن ئۇستىۋېشىدىكى چاڭلارنى ئوبدان قېقىپ ، ئۆزىنى ئوبدان تۈزەشتۈرۈپ ، بازارنىڭ ئاشپۇزۇللار جايلاشقان تەرىپىگە قاراپ ماڭدى . بۇ يەردە تەۋەڭلەردىكى گۆشگىردە ، سامسىلار ، گۈل چېكىپ پىشۇرغان شىرمەنانلار كۆزنى ئوينىتاتتى . قورۇما قورۇۋاتقان ئاشپەز ئۇستاملار ساپلىقنى قازان گىرۋىكىگە ئۇرۇپ نەغمە قىلىۋاتقاندەك رېتىملىق تاراڭلىتاتتى . ئاشخانا خوجايىنلىرى بەس بەستە ۋارقىرىشىپ مېھمان چارقىراتتى . چۆل ئوغلىنىڭ قورسىقى غولدۇرلاپ بۇ نەغمىگە تەڭكەش قىلغىلى تۇردى . ئۇ قاسقانلىرىدىن پۇرقىراپ ھور چىقىۋاتقان مانتىخانىلارنىڭ بىرىگە بۇرۇلدى . بۇ يەرنىڭ بەش مانتىسىنى بىر ئادەمنىڭ يەپ بولمىقى بىر گەپ ئىدى . چۆل ئوغلىنىڭ قورسىقى بولسا ئون ـ ئونبەش مانتىنى تەلەپ قىلىپ ناغرا چالماقتا ئىدى . چۆل ئوغلى بىر نانغا ئون مانتا بۇيرۇپ ، خېرىدارلار ئارىسىغا كىرىپ قىستىلىپ ئولتۇردى . يۇمشاق نان ئۈستىگە قويۇلغان نېپىز جىلتىلىق مانتىنىڭ ئۈستىگە قارمۇچ سېپىپ ، جىلتىسىنى تىتىپ يېيىشكە باشلىدى . ئۇ ئېڭىشىپ تۇرۇپ مانتىنى ھەر بىر چىشلىگەندە ، مانتانىڭ شورپىسى نان ئۈستىگە ئېقىپ چۈشەتتى . ئۇ ئاخىرىدا قىيما گۆشكە نانىنى يۆگەپ يەپ ، قېنىپ چاي ئىچىپ ، ئارانلا ئورنىدىن تۇردى .

« ئىلتىپاتىڭىزغا شۈكرى!-دېدى چۈل ئوغلى بەلۋېغىنىڭ ئۇچىغا تەرلىرىنى ئېرتىپ ماڭتىخانىدىن چىقىۋېتىپ ، ــ بۇگۈن مەن بۇ شەھەرنىڭ بازارلىرىنى قانغۇچە ئايلىنىپ ، دەڭدە قونۇپ ، ئەتە يولغا چىقسامۇ بولىدۇ . تېخى يېڭى خۇرجۇن سېتىۋېلىپ ، خۇرجۇننىڭ ئىككى كۆزىنى مالغا تولدۇرىدىغان ئىشىمۇ بار . شۇنداق قىلاي ، بۈگۈن بىچارە ئېشەكىمۇ ئوبدانراق بىر دەم ئېلىۋالسۇن !»

چۈل ئوغلى بازارلارنى ئارلاپ بىر ئۆستەڭنىڭ بويىدىن چىقىپ قالدى . ياغاچ كۆۋرۈك يېنىدىكى قېرىپ بېقىنلىرى كاۋاكىشىپ كەتكەن يوغان سۆگەتنىڭ سايىسىدە ، يۈزىنى قويۇق ساقال باسقان بىر رەمچى ئۆزۈن يەكتىكىنىڭ پەشلىرىنى ئاستىغا باستۇرۇپ يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى . ئۆستەڭ سۈيى كۆۋرۈك ئاستىدىن قىستىلىپ ، گۈرۈلدەپ ئاۋاز چىقىرىپ ئۆتۈپ ، دۈپۈدۈگلەك قايناملارنى ھاسىل قىلىپ ئاقماقتا ئىدى . رەمچىنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلغان بولۇپ ، مۈگىدەۋاتقانلىقى ياكى خىيال سۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتى . ئۇنىڭ ئالدىدىكى بىر پارچە پالاس ئۈستىدە رەڭدار رەم تاشلىرى چېچىلىپ ياتاتتى .

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم چوڭ دادا!ــ دەپ سالام بەردى چۈل ئوغلى . رەمچى :
ــ كەل ! ـ دېدى ـ دە، بېشىنىمۇ كۆتۈررپ قاراپ قويمىدى .
- ماڭا ئاتاپ بىر رەم سېلىپ باقساڭ ،
ــ قەيەرلىكسەن ؟
ــ مەن يىراق چۆلدىن كەلدىم .
ــ ئىسمىڭ نېمە ؟
ــ ئىسمىم چۆل ئوغلى !
ــ رەمچى بوۋاي لاپپىدە كۆزىنى ئېچىپ چۆل ئوغلىغا قارىدى .
ــ چۆل ئوغلى !؟ ... چۆلنىڭ چېكى بولمايدۇ ،ــ دەپ غودۇڭشىدى بوۋاي .
ــ شۇنداق مەن شۇ چەكسىز چۆللۈكتە تۇغۇلۇپ شۇ يەردە چوڭ بولغان .
ــ ئاتاڭ كىم ؟
ــ ئاتامنى بىلمەيمەن ، مېنى بىر ئوتۇنچى بوۋاي بېقىپ چوڭ قىلغان . ئۇنىڭ دېيىشىچە : ئوتۇنچى بولۇۋامغا مەن خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا شۇ چۆلدە ئۇچراپتىكەنمەن . ئۇمۇ مېنىڭدىن : « كىمنىڭ بالىسىسەن؟» دەپ سورىغاندا ، قانداقتۇر ئىككى ئاكامنىڭ مېنى كۆتۈرۈپ ماڭغىنىنى ، ئۆزۈمنىڭ ئۇخلاپ قالغىنىمنى ، شۇنىڭغا ئوخشاش باش ئايىغى يوق گەپلەرنىلا قىلغان ئىكەنمەن . ... رەھمەتلىك بوۋامنىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە يىلدىن ئاشتى . مانا مەن ئېشىكىمنىڭ ئۈستىگە ئازغىنە ماللىرىمنى ئارتىپ ، چارشەنبە بازاردىن پەيشەنبە بازارغا ، پەيشەنبە بازاردىن شەنبە بازارغا ئۆتۈپ ، بۇ چۆللەرنى توختىماي كېزىمەن . ئۆزۈمنىڭ نىمشقا شۇنداق ئايلىنىپ يۈرىدىغىنىمنى ، نەگە بېرىپ ، نەدە توختايدىغىنىمنىمۇ بىلمەيمەن .

ــ ۋاھ ، خىسلەتلىك دۇنيا !ـ دەۋەتتى رەمچى بوۋاي ، ــ بىر زامانلاردا مۇشۇ چۆللەرنى جاھانكەزدى سۆيۈرگە دەيدىغان بىر سەيياھنىڭمۇ شۇنداق ئايلىنىپ يۈرگەنلىكىنى بىلەمسەن؟
ــ بىلمەن !
ــ سەن قانداق بىلىسەن ؟ــ دەپ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى بوۋاينىڭ ،
ــ ئاڭلىغان ،ــ دېدى چۆل ئوغلى .

ـ مانا شۇ جاھانكەزدىنى « ئۇ ھازىر قېرىدى ، شۇ تاپتا سېنىڭ ئالدىڭدا ئولتۇرۇپتۇ » دېسەم ئىشىنەمسەن؟

ـ چاقچاق قىلما ، چوڭ دادا ،ـ دېدى چۆل ئوغلى ،ـ مەن ئاڭلىغان ھېكايىلەردە جاھانكەزدى سۆپۈرگە ئۆزىنىڭ ئاجايىپ ئېشىكىگە مىنىپ ، « بىغەملەر شەھىرى» نى ۋەيران قىلغان ياۋلارنىڭ پايتەختىگە يېتىپ بېرىپ ، تۇيۇقسىز شاھنىڭ ئوردىسىغىلا كىرگەنمىش ۋە شاھنى تەختىدىن سۆرەپ چۈشۈپ ، خەنجىرى بىلەن ئۆزىنىڭ قارنىنى يېرىپ تاشلىغان دېيىشىدۇ . سۆپۈرگىنىڭ ئۆزىمۇ شۇ يەردە قۇربان بولغانىكەن .

ـ ئۆزىنىڭ قۇربان بولغىنىنى كىم كۆرۈپتۇ ؟

ـ ئەمىسە ، بىر شاھنى بوغۇزلىۋەتكەن ئادەم ئوردىدىن تىكەندەك يالغۇز جېنىنى ئېلىپ قانداق سالامەت قايتىپ چىقماقچىدى ؟!

ـ ياراتقان ئىگەم مۆجىزە كۆرسەتكۈسى كەلسە پاختىنىڭ ئىچىدىمۇ ئوتنى ساقلىغىلى بولىدۇ .. خوش بوپتۇ ، ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى . سەن تېخى ماڭا نېمە توغرىسىدا رەم ئاچقۇزىدىغانلىقىڭنى ئېيتمىدىڭ ؟

ـ مېنىڭ كەلگۈسۈم ...تەقدىرىم ھەققىدە .

ـ بىلگۈچى خۇدا ،ـ دېدى رەمچى بوۋاي ،ـ مەن پەقەت قىياسلا قىلالايمەن ... قېنى ، بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم . !

رەمچى پالاس ئۈستىدىكى تاشلارنى يىغىپ قايتا چاچتى .

ـ ياق !ـ دەپ بېشىنى لىڭشىتتى رەمچى چېچىلغان تاشلارغا قاراپ تۇرۇپ ، ـ سەن چۆللەرنى مەقسەتسىزلا كېزىپ يۈرمەيسەن . سەن ئۆزۈڭنىڭ يۈتتۈرگەن بەختىڭنى ئىزدەپ يۈرۈپسەن .

ـ ئېيتقىنا ، مەن بەختىمنى تاپالامدىم ؟

ـ تاپىسەن ، چوقۇم تاپىسەن ! قېنى قوللىرىڭنى ماڭا سۇنغىنە .

چۆل ئوغلى قولىنى رەمچىگە سۇندى .

ـ يا قۇدرەت !ـ دېدى رەمچى بوۋاي يىگىتنىڭ ئالقىنىغا قاراپ ،ـ سېنىڭ ئالقىنىڭدىكى نىمىدىگەن ئاجايىپ سىزىقچىلار بۇ !... سەن ئادەتتىكى ئادەم ئەمەسسەن . سەن كۆچلۈك يولباشچى بولۇشقا لايىق يىگىتسەن . خۇدا شۇ قىسمەتنى ساڭا يولۇقتۇرسا ....

تېخى رەمچىنىڭ سۆزى تۈگىمىگەن ۋە چۆل ئوغلىمۇ ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ مەنىسىنى ھەزىم قىلىپ ئۈلگۈرمىگەنىدى . دۈپۈرلىگەن ئىككى ئاتلىق ئۇلارنىڭ يېنىدا توختىدى ـ دە ، ئاتلىقلار ئاتتىن چۈشكىنىچە كېلىپ چۆل ئوغلىنىڭ بېشىغا بىر تاغارنى كىيدۈردى . ھەش پەش دېگۈچە ئۇنى ماتاپ باغلاپ ، ئات ئۈستىگە ئارتىشتى ۋە ئاتلىرىنى ئوقتەك چاپتۇرۇپ كەتتى . چۆل ئوغلى ئات ئۈستىدە تىپىرلايتى . ۋارقىرايتى .

ـ مېنى قويىۋەت !...نېمە ئادەملەرسىلەر ؟ مېنى نەگە ئېلىپ بارماقچى ؟...

ھېچكىم ئۇنىڭ سۇئاللىرىغا جاۋاپ قىلمايتى . ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا ئات تۇياقلىرىدىن چىققان دۈپۈرلەشلەرلا ئاڭلىناتتى . ئۇ خۇددى بوشلۇقتا ئۇچقاندەك كېتىپ باراتتى .

ـ خۇدادىن ئۇچۇشنى تىلىگىنىم راست ،ـ دەيتى چۆل ئوغلى ،ـ لېكىن ، مەن مۇنداق بېشىمغا تاغار كىيىپ ئۇچسام بولمايدۇ ـ دە! شۇمۇ ئۇچۇش بوپتىمۇ ، مەن ئەتراپىمدىكى نەرسىلەرنى كۆرۈشۇم ، ئەركىن قانات قېقىپ ئۇچۇشۇم كېرەك ئىدى ... ھەي قاراقچىلار

ئاڭلىشۋاتامسەن ؟ مېنى قويىۋەت !
چوڭ ئوغلى كۆزنى ئېچىپ ، ئۆزىنى قېلىن بىر توغراقلىق ئىچىدە كۆردى . ئۈستىدە توغراق يوپۇرماقلىرى ، ئۈنىڭمۇ ئۈستىدە كۆپكۆك چوڭ ئاسمىنى ئېسىلىپ تۇراتتى . نېرىدا بىر كەپە بار ئىدى . ئۇنىڭ كۆزى كەپە ئىشىكىنىڭ يان ياغىچىغا سانجىپ قويۇلغان پالتىغا چۈشتى ـ دە ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى . بۇ كالتا ساپلىق بىسلىرى پارقىراپ تۇرغان پالتا ئۆزىنىڭ پالتىسى ئىدى .
چوڭ ئوغلى كەپە ئالدىغا كېلىپ توختاپ قالدى . بۇ چۈشۈممىدۇر ، ئوڭۇممىدۇر ؟ ... كەپە ئىچىدە ، يۇمشاق قومنىڭ ئۈستىدە ، چاچلىرىنى ئەتراپىغا يېيىپ ، ھېلىقى جاڭگالدا ئۇچراشقان ، ئۆگزىدە ئۇنىڭغا تۈنجى سۆيۈشنى ھەدىيە قىلغان قىز ياتاتتى . ئۇ ئىلگىرىكىدەكلا قىپيالاڭاچ ئىدى . يىگىتكە كۈلۈمسىرەپ ، تەلمۈرگىنىچە قاراپ تۇراتتى . بۇ يەردە ئېغىز ئېچىپ گەپ قىلىشنىڭ ئۆزى ئوشۇقچە ئىدى . ئۇلارنىڭ كۆزلىرى بىر بىرى بىلەن سۆزلىشەتتى .
ـ ياخشىمۇسەن ، يۈرەكسىز يىگىت ، ـ دىمەكچى بولاتتى قىزنىڭ كۆزلىرى ، ـ مەن سېنى يەنە تېپىۋالدىم !
ـ مېنى كەچۈر ، ـ دەيتى يىگىتنىڭ كۆزى ،ـ مەن ئۇ چاغلاردا گۆدەك ئىكەنمەن . سېنى ئۇنتىيالمىدىم . ..
چوڭ ئوغلى ئۇنچىقماي ، بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ قىزغا يېقىنلاشتى . قىزنىڭ ئالدىغا بېرىپ تىز چۈكتى . ئۇنىڭ قۇياش نۇرىدا مىستەك تاۋلانغان بەدەنلىرىنى سىلىدى . قىزمۇ يىگىتنى ئۆزىگە تارتىپ ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى بىر بىرلەپ سېلىپ تاشلىدى ....، ئۇلار ئۇنچىقماي مەھكەم قۇچاقلاشتى . ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدىن كۆپكۆك ئاسمان ، سارغۇچ قۇملۇق ، يېشىل ياپراق ، ياخشىلىق ، يامانلىق ، بايلىق ، گادايلىق ۋە شۇ قىيىسىق كەپە ... ھەممە نېمە غايىپ بولۇپ ، ئالەم ئۆزىنىڭ ئەڭ ئىپتىدائىي كۆرۈنۈشىگە كۆچتى .....

ئۆمەرباي ۋە باراتباي

چوڭ ئوغلىنىڭ تىللاسىنى سېتىۋالغان قىرى زەرگەرنىڭ ئىسمى نۇردۇن ھاجى ئىدى . ھاجىم يىگىتنى ئۇزىتىپ قويۇپ ، ئالدىراپ دۇكىنىغا كىردى ـ دە ، تىللانى يەنە قولىغا ئالدى . « بۇ ئاجايىپ ئالتۇندا نېمە ياساش كېرەك ، سىرغىمۇ ، ئۈزۈكمۇ ؟...ـ دەپ ئويلىنىپ قالدى ئۇ ، ـ بۇ تىللانىڭ شۇ تاپتا ئۇتقا چۈشۈپ سىماپتەك ئېرىپ ھەرقانداق زىننەت ئەسۋابىغا ئايلىنىشى چوقۇم . لېكىن بۇ ساپ تىللانى ئېرىتىۋېتىش ئېچىنىشلىق ئىشتەك قىلىدۇ ... ، ھەببەللى ! ـ دەپ ئۆز ئەقلىگە ئاپىرىن ئېيتتى بىر ھازادىن كېيىن ، ـ مەن بۇ تىللانى ئالدى بىلەن سەرراپ ئۆمەربايغا كۆرسىتەي ، ئەگەر ئۇ ئوبدانراق پۇل تۆلەپ قالسا ، ئەمگەك قاتماي شۇنداق ساتقىنىممۇ تۈزۈك ، تۆغىدىغان چۈچەكنى يەنە تېپىۋالسا ئۇ مۇنداق تىللالاردىن يەنە ئەكىلىشى مۇمكىن . »
نۇردۇن ھاجى قوزۇقتىكى ئۆزۈن پەرجىسىنى ئېلىپ كىيىپ ، پۇتىغا شاقىلداق كېشىنى سىپپىپ ، دۇكاننى ئالدىراپ قۇلۇپلاپ سەرراپ بازىرىغا قاراپ ماڭدى .
سەرراپ بازىرى شەھەرنىڭ ئۈستى يېپىق كوچىلىرىنىڭ بىرىدە ئىدى . ئاپتاپلىق ، توپىلىق ۋە

ۋاڭ چوڭلۇق بازاردىن ئۆتۈپ بۇ سەرراپ كوچىسىغا كىرگەن كىشى بۇ يەردە جانغا راھەت بىر سالقىنلىق ۋە جىمجىتلىقنى ھېس قىلىپ ھوزۇر ئالاتتى . ئالدىغا بىلىنەر بىلىنمەس سۇ سېپىلگەن دۇكانلارنىڭ ئىچىدىكى گىلەم ياكى قىممەت باھالىق تېرىلەرنىڭ ئۈستىدە سودىگەرلەر كېرىلىپ ئولتۇرۇشاتتى . ئۇلار سودىدا ئۆتىۋېلىش ئۈچۈن بىر بىرىگە سىرلىق تەكەللۇپ ياكى ئاچچىق تەنىلەرنى قىلىشاتتى . ئادەتتە ، ياماق چاپانلارنى كىيگەن شەھەر كەمبەغەللىرىنىڭ قەدىمى بۇ كوچىغا كەم يېتەتتى . سەرراپ ئۆمەربايىنىڭ دۇكىنى مانا شۇ قاتار كەتكەن دۇكانلارنىڭ بىرىدە ئىدى .

ئۆمەرباي ـ ھېلىقى يانتاق ئاقساقالنىڭ چوڭ ئوغلى ئۆمەرنىڭ نەق ئۆزى بولۇپ ، ئۇن نەچچە يىللاردىن بېرى تەقدىر ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەرنى قىلغانىدى . ئۆمەرنىڭ ناتونۇش شەھەرگە كىرىپ ، نىزامباي دېگەن كىشىگە يالىنىپ ، ئۇنىڭ بېغىدا ئىشلىگەنلىكى ۋە نىزامبايىنىڭ چوڭ خوتۇنى بىلەن بولغان سىرلىق مۇناسىۋەتلىرى كىتابخانىمىزغا مەلۇم .

ئەگەر تەقدىرنىڭ بىر ئىشنى ئورۇنلاشتۇرغۇسى كەلسە ، ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان تاسادىپىيلىقلار بولۇپ تۇرىدۇ ... نىزامباي ئاتقا ناھايىتى ھېرىسمەن ئادەم ئىدى . بىر قېتىم ئۇ شاش بىر ئارغىماقنى كۆندۈرۈپ مىنمەكچى بولغاندا ، ئاتنىڭ تۇياقلىرى ئاستىدا قېلىپ ئۆلدى . شۇنىڭدىن كېيىن ، نىزامبايىنىڭ باشقا خوتۇنلىرى نىزامبايدىن بولغان باللىرىنىڭ سانىغا قاراپ بايىنىڭ مال مۈلكىنى بۆلۈشىۋېلىپ قانائەت ھاسىل قىلىشتى . ئايىمغا بولسا ئۆزى تۇرىۋاتقان چوڭ باغ قالغانىدى . ئايىم بۇنىڭغا شۈكرى قىلدى . ئۇنىڭ ئاتىسىدىن قالغان دۇنياسىمۇ يېتەرلىك ئىدى . ئۇنىڭغا پەقەت ئاشۇ باغ ۋە يېنىدا ئىشلەۋاتقان ئىشلەمچى يىتىمچى يىگىت بولسىلا كۇپايە ئىدى .

ئايىم نىزامبايىنىڭ يىل نەزىرسىنى تەقەززارلىق بىلەن ئۆتكۈزدى . ئاندى يۇرت چوڭلىرىنى چاقىرتىپ مول داستىخان سالدى . ئۆزىنىڭ باغدىكى ئاشۇ مۇساپىرغا ياتلىق بولۇپ ، ئۇنىڭ بېشىنى سىلىماقچى بولغانلىقىنى توغرىدىن توغرىلا ئېيتتى . داستىخان ئۈستىدىكىلەر بىر بىرىگە قاراپ قويۇشتى ـ دە ، دەرھاللا بۇ ئىشقىمۇ ئۆزگىچە لايىق پەتىۋا پىچىشتى . «بىرىنچىدىن ،ـ دېيىشتى ئۇلار ، ـ مۇسۇلمان مەزلۇمنىڭ تۇل ئولتۇرۇشى ياخشى ئىش ئەمەس ، ئىككىنچىدىن ، ئاياللارنىڭ ئۆزىدىن يىشىكى كىچىك ئەرگە ياتلىق بولىشى ئۇلۇغلاردىن قالغان ياخشى پەزىلەت .» بۇ پەتىۋانىڭ خاسىيىتى ئۈچۈن يۇرت چوڭلىرىنىڭ ھەر بىرى ئايىمنىڭ ئۆيىدىن قويۇنلىرىنى ئۇبدانلا تومپايتىپ قايتىشتى .

ئايىم كېيىن ئۆمەرگە سەرراپ بازىرىدىن مانا بۇ دۇكاننى ئېچىپ بەردى . ئۆمەرنىڭ سودىسى ئوبدانلا يۈرۈشۈپ كۆپ ئۆتمەيلا شەھەرگە ئۆمەرباي بولۇپ تونۇلدى . ھەر ھالدا ئايىم ئىنساپسىز ئاياللاردىن ئەمەس ئىدى . ياش ئېرىنى تىزگىنلەش ئۈچۈن ئۇنىڭغا قۇلىقى يۇمشاق كىچىك خوتۇندىن بىرنى ئېلىپ بەردى . ئۆمەرنىڭ كىچىك خوتۇنى ئايىمنىڭ سۆزىدىن چىقمايتى . ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلاتتى .

ئۆمەرباي شۇتاپتا دۇكىنىدا يۇمشاق ئەيلەنگەن تېرە ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ، كىچە كىچىك خوتۇنى بىلەن بولغان قىززىقچىلىقلارنى ئويلاپ يېرىم كۈلۈمسىرەپ ، يېرىم مۈگدەپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ ياخشى تاماق ۋە راھەتتىن قىزارغان گۆشلۈك يۈزلىرى مايلاپ قويغان پوم ناندەك پارقىرايتى . ئالدىدىكى پەتنۇستا بولسا يۇمشاق نان ، كۆك كىشمىش ، مېغىز ۋە چەينەكتە يېڭىلا كەلتۈرگەن

قىززىق چاي تۇراتتى .

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، ئۆمەرباي ،ــ دەپ كىرىپ كەلدى زەرگەر .

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، نۇردۇن ھاجىم ، قېنى يۇقۇرى ئۆتسىلە ، مانا بۇ ياققا ، گىلەمنىڭ ئۈستىگە ، ــ دەپ ئورنىدىن تۇردى ئۆمەرباي .

نۇردۇن ھاجىم ھاسىرىغىنىچە بېرىپ گىلەمنىڭ بىر بۇرجىكىدە ئولتۇردى . قولىنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىپ بولۇپمۇ ، بىر ھازا دېمىنى باسالماي گەپ ئاچمىدى . ئۆمەرباي ئۇنىڭغا پىيالىدە قىززىق چاي سۇندى .

ـ خوش ھاجىم ، قەدەملىرى بۇ ياققا يېتىپ قاپتۇ ، ھېلىقى زاكاز قىلغان ماللار پۈتۈپ قالدىمۇ ، قانداق ؟

ــ ھە ، ھېلىقى ئالتۇن زىرىنى دەمدىلا ؟ يەنە ئازىراق پەردازى قالدى . ئۆزلىرى بىلىدىلا ، ئۆمەرباي ، ئىشنى قولنىڭ ئۇچىدىلا قىلغان بىلەن بولمايدۇ ، ــ دەپ گەپ باشلىدى نۇردۇن ھاجى .

ــ شۇنداق ، شۇنداق !...ھۈنەرنىڭ جىك بولغىنى ياخشى ، شۇڭا بىز سىلىنى ئىزدەيمىز ـ دە.

ــ بۈگۈن بۇ تەرەپكە كېلىشىمنىڭ سەۋەبى ،ــ دېدى ھاجىم ،ــ مانا بۇ تىللانىڭ بازاردا ئېقىۋاتقان باھاسىنى مۆلچەرلەپ باقسىلا بوپتىكەن .

ئۆمەرباي زەرگەر ئۇستىنىڭ كۆپكۆك تومۇرلىرى كۆپۈشۈپ تۇرغان ئورۇق قولىدىن كىچىككىنە ياغلىقنى ئالدى . ياغلىقنى ئېچىپ ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى تىللانى قولىغا ئېلىپ ، سىپىزلىكتىن بۇرۇلۇپ كەتكەن كۆزلىرىنىڭ نەق ئالدىغا ئەكىلىپ سىنچىلاپ قارىدى . ئاندىن تارازىغا سالدى . تارازىدىن ئېلىپ ، يەنە ئۆرۈپ ـچۆرۈپ قاراشتۇردى ـ دە :

ــ بۇ تىللانى ئېرىتىپ بۇزىۋەتسىلە چوڭ ئىسراپچىلىق بولىدۇ ، ھاجىم !ــ دېدى .

ــ مەنمۇ شۇنداق ئويلىدىم .

ــ ئويلىغانلىرى دۇرۇس . « ئالتۇننىڭ قەدرىنى زەرگەر بىلىدۇ » دىگەن بىكار گەپ ئەمەس ـ دە ، ــ دەپ كۈلدى ئۆمەرباي ،ــ مانا مەن بۇ تىللاغا ھازىرنىڭ ئۆزىدە ، ئۆزى بىلەن تەڭ ئالتۇننىڭ باھاسىدىن بىر باراۋەر ئارتۇق پۇل تۆلەيمەن . ئۆمەرباي پوكەينىڭ ئاستىدىن بىر تېرە خالتىنى سوغۇرىۋېلىپ ، شاراقلىتىپ كۈمۈش تەڭگىلەرنى ساناپ زەرگەرگە تەڭلىدى . بۇ پۇل ھاجىم چۆل ئوغلىغا بەرگەن پۇلدىن ئۈچ باراۋەر كۆپ ئىدى . ئەلۋەتتە ، بىر سائەتكە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدىكى مۇنچىلىك پايدىغا شۈكرى دېمەك لازىم ـ دە ، ھاجىم پۇلنى ئېلىپ ، ئۇندىمەي ئورنىدىن تۇرۇپ خوشلىشىپ ماڭدى .

نۇردۇن ھاجى كۆزىدىن يىراقلىششى بىلەنلا ئۆمەربايمۇ ھېلىقى تىللالارنى يىپەك ياغلىقىغا تۈگۈپ ، دۇكاننى ئالدىراش قۇلۇپلىدى ـ دە ، ئۆيىگە قاراپ ماڭدى . ئۆيدە خوتۇنلىرىنىڭ تاماققا تۇتقىنىغا ئۇنىماي ، تون سەرپايلىرىنى يەڭگۈشلىدى . چىلان تورۇق ئېتىنى توقۇتۇپ مىنىپ باراتباينىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى . ئۇ شەھەرنىڭ توپىلىق يوللىرى بىلەن ئۇزۇن يۈرۈپ ، شەھەر سىرتىدىكى ، ئېگىز كۈملاچ تاملار بىلەن قورشالغان بىر چوڭ باغنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشتى . نەقىشلىك ئېغىر دەرۋازا قىيا ئېچىلىپ ، بىر مالاينىڭ بېشى كۆرۈندى .

ــ باراتباي ئۆيدە بارمۇ؟ــ دەپ سورىدى ئۆمەرباي .

ــ باي ھېلىراقتا قايتىپ كەلدى ، ــ دەپ جاۋاپ بەردى مالاي .

ــ سەرراپ بازىرىدىكى ئۆمەرباي كەپتۇ ، دەپ خەۋەر قىل ، باي بىلەن مۇھىم بىر ئىش ئۈستىدە پاراڭلاشماقچىدىم .

مالاي ئۆزۈندىن كېيىن قايتىپ چىقىپ ئۆمەربايىنىڭ قولىدىن ئېتىنىڭ چۇلۋۇرىنى ئالدى ـ دە :

ــ مەرھەمەت ! باي باغدا كۈتۈپ تۇرۇپتۇ ، ــ دەپ دەرۋازىنى ئاچتى .

بۇ باراتباي دېگىنىمىز ، يانتاق ئاقساقالىنىڭ ئىككىنچى ئوغلى ، ئۆمەرنىڭ ئىنىسى بارات ئىدى . باراتنىڭ ئاكىسى ئۆمەر بىلەن ئازارلىشىپ قېداپ ، شەھەرنىڭ باشقا دەرۋازىسى بىلەن كىرىپ كەلگەنلىكى كىتابخانىلارغا مەلۇم . تەقدىر ئۇنىمۇ ئاجايىپ قىسمەتلەرگە يولۇقتۇردى . ئۇ ھېلىقى ئاقساق سودىگەرنىڭ ھويلىسىغا تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ ، ئۇنىڭ كىتاپ مەستانىسى ـ ياش خوتۇنى بىلەن بىرلىشىپ بايىنى تۆيدۇرماي ئۆلتۈرگەندىن كېيىن ، ئايجامالنى ئەمرىگە ئالدى . سودىگەرنىڭ پىخسىقلىق بىلەن بىر ئۆمۈر يىغىپ كۆمگەن دۇنيالىرى باراتقا قالدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ھارام بىلەن ھالالنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھەممە كوچىلاردا مېڭىپ باقتى . ئايجامالنىڭ ئېرىدىن قالغان دۇنيالارنىڭ ھەممىسىنى قىمارغا سېلىپ بىرىپ ، يەنە قەلەندەرنىڭ كۈنىگە قالغىلى تاسلا قالدى . شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ شەھەردىكى ئوغرى ، قىمارۋازلارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى بىلمەي بېشى قېتىپ تۇرغان شەھەر بېگى بىلەن تونۇشۇپ قالدى ۋە ئوغرى قىمارۋازلارنىڭ ھەممىسىنى ساتتى . شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇنىڭ ئىشلىرى يەنە قايتا يۈرۈشۈپ كەتتى . ھازىر ئۇ شەھەرنىڭ بېگىنىڭ شەھەر ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ جاسۇسى ئىدى . ئۇنىڭدىن ئەمەلدارلارنىڭ ئۆزىمۇ قورقاتتى . ئۇنىڭ قانداق يوللار بىلەن بىيىپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ تېگىگە بولسا ھېچكىم يېتەلمەيتى . ئۇنىڭ ھازىر بىر قانچە خوتۇنى ۋە شەھەرنىڭ بىر قانچە يېرىدە چوڭ باغلىق قورو جايلىرى بار ئىدى . ئەمەلدارلار ، ھەتتا شەھەرنىڭ بېگىنىڭ ئۆزىمۇ پات پات ئۇنىڭ داستىخىنىدا مېھمان بولۇپ تۇراتتى .

بارات ھازىر شاپ بۇرۇت ، ئېگىز كېلىشكەن ئادەم بولغانىدى . ئۇنىڭ ياخشى ئاتلارنى مىنىدىغان ، خىلمۇ خىل قۇشلارنى باقىدىغان ، شەھەردىكى داڭلىق خېنىملار بىلەن بىرىش كېلىش قىلىدىغان ھەۋەسلىرىدىن باشقا ، تورلۇك ئەللەرنىڭ پۇللىرى ، قەدىمكى پادىشاھلىقلارنىڭ تىللالىرىغا بولغان قىزىقىشىمۇ ئالاھىدە يۇقۇرى ئىدى . ئۇنىڭ قولىغا بولسا مۇنداق نەرسىلەر ئوغرى ــ قىمارۋازلار ياكى يىراق ئەللەردىن كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ قولىدىن غەيرى يوللار بىلەن چۈشۈپ قالاتتى . بەزىدە بولسا ئۇ مۇنداق قىممەتلىك رىللالارنى بەگ خەزىنىسىگە نەچچە ھەسسە قىممىتىگە ساتاتتى . باراتبايىنىڭ مۇنداق قىممەتلىك بۇيۇملىرىنىڭ ھەممىسى مۇشۇ چوڭ باغدىكى ئەڭ ئەتىۋارلىق خوتۇنىنىڭ < ئەلۋەتتە ئايجامال ئەمەس > مۇستەھكەم پولات ساندۇقىدا ساقلىناتتى . بۇ ساندۇق بولسا يەتتە ئاچقۇچ بىلەن ھەيۋەتلىك جاراڭلاپ ئېچىلاتتى ....

ئۆمەرباي باغقا كىرىپ گۈللۈكلەر ئارىسىدىن كەتكەن شېغىللىق يول بىلەن ئىچكىرلەپ ماڭدى . بۇ باراتبايىنىڭ ياز كۈنلىرى تۇرىدىغان بېغى ئىدى . باغ ئىچىدە چىرايلىق شىپاڭلار ، شىپاڭ يېنىدا مەجنۇنتاللار بىلەن ئورالغان كۆللەر بار ئىدى . تىنىق كۆل سۇيىدە كۆپكۆك ئاسمان ۋە تاللارنىڭ سايىسى يېنىك داۋالغۇيتى . بۇ ئاپتاپلىق باغنىڭ مېۋىلىرى شاخ شېخىنى كۆتۈرەلمەي قالغانىدى . گۈللۈكلەردىكى رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئۈستىدە كېپىنەكلەر ئەگىپ يۈرۈشەتتى .

باراتباي ھازىرلا باغقا كېلىپ ياخشى تاماقلانغاندىن كېيىن بوشىشىپ ، شىپاڭلارنىڭ بىرىدە

قىززىق چاي ئىچىپ ، دەم ئېلىپ ياتاتتى . ئۇنىڭ ئاستىغا يىپەك گىلەملەر ، بېشىغا شايىلار بىلەن قاپلانغان ماموق تەكىيلەر قويۇلغانىدى . بىر دېدەك ئۇنىڭ پۇتلىرىنى تۇتۇپ ، غوللىرىنى ئۇۋۇلايتى . شىپاڭنىڭ نەقىشلىك تۈۋرۈكلىرىگە ئېسىپ قويغان رەڭدار قەپەسلەردە قۇشلار سايرىشاتتى . مالاي ئۆمەربايىنى باراتباي پەي ياستۇقلارغا جەينەكلەپ ياتقان مۇشۇ شىپاڭ ئالدىغا باشلاپ كەلدى .

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، شەھىرىمىزنىڭ تۈۋرۈكى ، جانابلىرىنى ئورۇنسىز ۋاقىتتا كېلىپ مالال قىلدىممۇ قانداق ؟ــ دەپ ، پەلەمپەيلەردىن ئۆرلەپ دىگۈدەك يۇقۇرى كۆتۈرۈلدى ئۆمەرباي .

بۇ ئاكا ئۇكا بىر بىرىنى تونۇمدۇ ياكى تونىسىمۇ تونىماسقا سالامدۇ بىلگىلى بولمايتى . ئوتتۇردىكى ئازارچىلىق ، بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلار ، دۇنياغا بولغان ئاچكۆزلۈك ئۇلارنىڭ ئوتتۇرسىدىكى قېرىنداشلىق مېھرىنى كۆتۈرۈپ ، ھەر ئىككىسىنىڭ تەبىئتىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى .

ــ كەلسىلە ، ئۆمەرباي ،ــ دەپ قىمىرلاپ قويدى باراتباي ،ــ مۇھىم ئىشلىرى بولمىغان بولسىلا ، ئەلۋەتتە بىھۇدە ۋاقىتتا كەلمىگەن بولاتتىلا .

ــ ئانچە مۇھىم دەپ كەتكىلىمۇ بولماس ، ئەمما ، بۇ ئىشنى ئۆزۈمچە مۇھىممىكىن دەپ قاربدىم . مانا بۈگۈن قولۇمغا مەن سەرراپلىق قىلغانىدىن بىرى كۆرۈپ باقمىغان بىر تىللا چۈشۈپ قالدى . ئەلۋەتتە سىلىنىڭ نەزەرلىرىدىن ئۆتكۈزمەي باشقا بىراۋغا ساتسام لايىق بولماس ، دەپ ئويلىدىم . شۇڭا بىھۇدە ۋاقىتتا كېلىپ ئارامىلىرىنى بۇزۇپ....

ــ تىللا ھەققىدىكى گەپنى ئاڭلاپ باراتباي ياستۇقتىن ئىتتىك باش كۆتۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالدى .

ــ تىللا قېنى ؟ــ دەپ سورىدى ئۇ ئۆمەربايىنىڭ ئەزمىلىك بىلەن قىلىۋاتقان گېپىنى بۆلۈپ .

ــ مانا ، تەقسىر .

ئۆمەرباي تىللا ئورالغان ياغلىقنى ئىككى قوللاپ باراتبايغا سۇندى ۋە باراتباي بۇ تىللاغا قانداق باھا بېرەركىن ، دەپ ئۇنىڭ شاپ بۇرۇتلىرى يىپىپ تۇرغان ئاغزىغا تىكىلدى . باراتبايي ياغلىقنى ئېچىپ ، تىللانى ئالقىنىغا ئاغدۇردى . ئاندىن تىللانى ئۇياق بۇيېقىغا ئۆرۈپ ئوبدان بىر قاردى .

ــ گېپىڭ ھەق ، ئۆمەرباي ،ــ دېدى ئۇ ،ــ ئۆزۈڭمۇ پىشقان سەرراپسەن ، بۇ تىللا ئادەتتىكى تىللالاردىن ئەمەستەك قىلىدۇ .

ــ ئۆزۈممۇ بىر قاراپلا بىلگەن ،ــ دەپ كۆرەڭلەپ كەتتى ئۆمەرباي .

باراتباي مالاينى ئەۋەتىپ لوپا ئەينىكىنى ئالدۇردى . ئەينەكنى تىللانىڭ ئۈستىگە تۇتتى . قارىغانسىرى باراتبايىنىڭ شاپ بۇرۇتلىرى مىدىرلاپ ، كۆزلىرى يوغىناپ كەتكىلى تۇردى . ئۆمەرباي تىللانىڭ ئۈستىدە نېمە كارامەتلەر كۆرۈنىۋاتىدىكىن دەپ بارغانسىرى باراتبايىنىڭ يېنىغا شىپقاپ كېلىپ ، ئۇنىڭ مۈرىسىنىڭ ئۈستىدىن قاراشقا باشلىدى .

ــ قارىسىلا ،ــ دېدى باراتباي بېشىنى كۆتۈرۈپ ،ــ بۇ تىللانىڭ سول بېتىدە چۈشىنىكسىز سىزىقچىلار ، ئوڭ تەرىپىدە ياپيالىڭاچ بىر گۈزەلنىڭ سۈرىتى تۇرۇپتۇ ، سىلى بۇلارنى كۆرمىدىلە بەلكىم . مانا ماۋۇ ئاجايىپ ئەينەكتە قارىسىلا ئېنىق كۆرىدىلا ... بۇ تىللانى قايسى پادىشاھلىقتا ، قايسى زامانلاردا قۇيۇلغان ؟ بىرنېمە دىمەك تەس . سىلى بۇ تىللانىڭ پارقىراقلىقىدىن نېمنى

چۈشەندىلە ؟...ھە ، بۇ تىللانىڭ ساپلىقىنى ۋە بۇ تىللا قۇيۇلغاندىن بېرى ھېچقانچە ئادەمنىڭ قولى تەگمەي ، خەزىنىنىڭ ئۆزىدىلا ساقلانغانلىقىنى چۈشەندۈردۇ . بۇ تىللانى سىلى نەدىن ئالدىلا ؟ نىمىشقا بىر تالىنىلا كۆتۈرۈپ كەلدىلە ؟

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئۆمەرباي ئۆپكىسىگە دەم يەتكۈزەلمەي قالدى .

ــ ماڭا شۇ بىر تالىنىلا ئەكىلىپ ساتتى ، ــ دېدى دۇدۇقلاپ .

ـ كىم ساتتى ؟

ــ زەرگەر نۇردۇن ھاجى .

ــ ھاي مۇلازىم !ــ دەپ ۋارقىرىدى باراتباي ،ــ ماڭ ، ھازىرلا پەيتۇننى قېتىپ بېرىپ ، زەرگەر نۇردۇن ھاجىنى تېپىپ كەل !

ــ پار ئات قېتىلغان پەيتۇن باغنىڭ دەرۋازىسىدىن گۈلدۈرلەپ چىقىپ ، شەھەرنىڭ توپىلىق كوچىلىرىنى چاڭغا كۆمۈپ زەرگەرچىلەر كوچىسىغا يېتىپ باردى . نۇردۇن ھاجى بۈگۈن تاپقان تاپاۋىتىگە شۈكرى قىلىپ ، دۇكاننى بالدۇرلا ئېتىپ ئۆيىگە كېلىپ قالغانىدى . باراتباينىڭ ئادەملىرى ھاجىنىڭ ئۆيىنىمۇ تېپىپ باردى . ئۇلار ھاجىنى « نېمە ئىش بولدى ؟ مېنى نەگە سۆرەيسىلەر؟» دېگەندەك تەشۋىشلىك سوئاللىرىنى جاۋاپسىز قالدۇرۇپ ، قولتۇقىدىن تۇتۇپ كۆتۈرۈپ هارۋىغا بېسىپ ، گۈللۈكلەر ئارىسىدىكى شىپاڭغا يېرىم سائەتكە قالماي يەتكۈزۈپ كېلىشتى . بوۋاي ھاسىرىغىنىچە گېلەمدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ ، باراتباينىڭ ئالدىدىكى ئېچىقلىق تۇرغان قولىياغلىقتىكى تىللانى كۆرگەندىلا ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نېمە سەۋەبتىن كەلتۈرۈلگەنلىكىنى چۈشەندى . « قارىغىش تەگكۈر قوڭالتاق بۇ تىللانى ماڭا بەگىنىڭ خەزىنىسىدىن ئوغۇرلاپ چىقىپ ساتقان ئىكەندە !» دىگەن دەھشەتلىك بىر گۇمان كۆڭلىدە پەيدا بولۇپ ، چىرايىدىن قان قاچتى .

ــ خوش ، ھاجىم ؟ــ دەپ سورىدى باراتباي ،ــ سىزنىڭ قولىڭىزغا بۇ تىللا قانداق چۈشۈپ قالغان ؟

ــ مەن ئۇنى سېتىۋالغانمەن ، ــ دېدى زەرگەر ھالسىز ھالدا .

ــ كىمدىن ، قانداق قىلىپ سېتىۋالدىڭ ؟

ــ بۈگۈن ئەتىگەندە ، مانا ماۋۇ ئۆمەرباي بۇيرۇتقان ئالتۇن جابدۇقلارغا پەرداز بېرىپ ئولتۇراتتىم . دۇكىنىمغا سالام بېرىپ بىر ياش يىگىت كىرىپ كەلدى . ئۈستىۋېشى چاك ، يىراق بىر يەردىن كەلگەندەك قىلىدۇ . كۆزۈمگە خېلى توغرا يىگىتتەك كۆرۈنگەنىدى . « خوش ، ئوغلۇم ، نېمە گەپ ؟» دېسەم ، « بىساتىمدىكى مۇشۇ بىر تىللانى ئوبدانىراق باھا قويۇپ ئېلىپ قالساڭ » دەپ ، مانا مۇشۇ ئالدىلىرىدا تۇرغان تىللانى ماڭا سۇندى . قولۇمغا ئېلىپ ، ئۇنىڭ بىر ئېسىل تىللا ئىكەنلىكىنى پەملەپ قالدىم . « ئوغلۇم ، سەن بۇ تىللانى نەدىن ئالدىڭ ؟» دەپ سورىدىم . كەمبەغەل ئادەملەر پۇللۇق نەرسىنى ساتىمەن دەپ كۆتۈرۈپ كەلسە ، ئەلۋەتتە نەدىن ئالدىڭ ؟ دەپ سورىغۇلۇق .

ــ شۇنداق ، ناھايىتى توغرا قىلىپسەن ، ــ دەپ ماقۇل بولدى باراتباي ، ــ ھە ، گېپىڭنى داۋام قىل .

ــ شۇنداق قىلىپ مەن ئۇنىڭدىن نەدىن ئالدىڭ ؟ دەپ سورىسام ئۇ :« چۆلدە بىر توغراقلىقتا ئۇخلاپ قېلىپ ئويغانسام ، يېنىمدا بىر ياغاچ چۆچەك تۇرىدۇ . چۆچەكنىڭ ئىچىدە مانا بۇ تىللا تۇرۇپتۇ . خۇدانىڭ ماڭا قىلغان ھەدىيىسى ئوخشايدۇ ، دەپ ئالدىم ـ دە ، قوينۇمغا سالدىم . مانا

ھازىر شۇ تىللا سىنىڭ قولۇڭدا . ھالال ھەق بىرىپ ئېلىپ قال » دېدى . مەن ئۇنى سېتىۋالدىم . بۇ ئېسىل تىللانى بۇزۇپ جابدۇق قىلىۋېتىشكە كۆزۈم قىيماي ، ئۆمەربايىنىڭ دۇكىنىغا ئاپىرىپ كۆرسەتتىم . ئۆمەرباي ئۆز ئىختىيارى بىلەن ماڭا پايدا بېرىپ سېتىۋالدى . بولغان ئىش مانا مۇشۇ .

ـ يالغان !ـ دەپ ۋارقىرىۋەتتى باراتباي .

ـ خۇدانىڭ نامى بىلەن قەسەم ئىچىمەن ، ـ دەپ نالە قىلدى بىچارە ئۇستا ، ـ مەن پەيغەمبىرىمىز ئاياغ باسقان نۇرغۇن جانلارنى زىيارەت قىلغان مۇسۇلمانمەن . مال دۇنيا ئۈچۈن ئىمانىمنى بۇلغىمايمەن . سىلى مېنى بۇ تىللانى بىرەر ئوغرىنىڭ قولىدىن بىلىپ تۇرۇپ ئەرزىنىغا ئالغان ياكى بىرەر يەردىن ئوغۇرلىۋالغان ، دەپ گۇمان قىلىۋاتىدىلىغۇ دەيمەن !؟

ـ يوقسۇ ، ـ دېدى باراتباي ، ـ ساڭا بۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى كاززاپنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى يالغان ! چۆلدە كىم چۆچەككە ئالتۇن سېلىپ ، توغراقنىڭ ئاستىدا ياتقان ئادەمنىڭ يېنىغا قويۇپ قويغۇدەك ؟ ئەگەر شۇنداق ئىش راستىنلا بولىدىغان بولسا ، مانا ماۋۇ ئۆمەرباي بازاردا دۇكان ئاچماي ، كېچە كۈندۈز توغراقلىقمۇ توغراقلىق يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ، چۆچەكلەر ئىچىدىكى ئالتۇنلارنى تېرىۋالمامدۇ ؟

ـ چۆل دىگەن بىر تىلسىمات ئالەم ، ـ دەپ غودوڭشىدى نۇردۇن ھاجى .

ـ گېپىڭ ھەق !ـ دېدى باراتباي ، ـ شۇ قۇملۇقلار ئاستىدا كۆمۈلۈپ ياتقان ئاجايىپ خەزىنىلەر بولۇشى مۇمكىن . ساڭا بۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ساياق قەدىمىي پادىشاھلىقلارنىڭ ياكى ئوغرى قاراقچىلارنىڭ كۆمۈپ قويغان شۇنداق بىر خەزىنىسىگە يولۇقۇپ قالدىمۇ ، قانداق ؟... كىم بىلىدۇ ، ئۇنىڭ ئۆزى بىرەر قاراقچىلارنىڭ شېرىكى بولۇپ ، بۇلاپ كەلگەن ئالتۇنلىرىنى بىر بىرلەپ بازاردا مەخپىي سېتىپ يۈرەمدۇ تېخى !... سەن ئۇنىڭ تەقى تۇرقىنى قانداقراق دېۋىدىڭا؟

ـ ئۇستىگە ئۆڭۈپ كەتكەن چاپان كىيگەن ، ئادەتتىكى بىر ئوتۇنچى ياكى مەدىكارلارغا ئوخشاپ كېتىدىغان ، بۇغداي ئۆڭ يىگىت .

ـ ئۇنىڭ ئىشىكى ياكى مىنىپ كەلگەن ئېتى بارمىدى ؟

ـ شۇنداق ، بىر ئېشەك ... سۇر ئېشەكمىكىن ئەيتاۋۇر ، مەن ئۇ ئېشەكنىڭ تۇمشۇقىنىلا كۆرگەندەك قىلدىم .

ـ خوش ، بۇ تىللا ھەققىدە ھېچكىمگە ئوشۇقچە شاۋ شۇۋ قىلماڭلار ! ـ دېدى باراتباي ئاخىرىدا ، ـ سەن ئۇستا دۇكىنىڭغا بېرىپ ھېلىقى ساياق يەنە كېلىپ قالغۇدەك بولسا ، ئاستىلا بىزگە خەۋەر قىلىۋەتكىن . مەن ئەتراپقا ئادەم چىقىرىپ ئۇنى ئىزدىتىمەن .

مەپىلىك ھارۋا يەنە توپا چاڭلارنى توزۇتۇپ زەرگەر ئۇستىنى ئۆيىگە ئېلىپ ماڭدى . باراتبايغا ھېلىقى تىللانى نەچچە ھەسسە پايدىسىغا ساتىمەن ، دەپ ئويلىغان ئۆمەرباي ئۇنى بىكارغىلا تۇتقۇزۇپ قويۇپ ، سالپىيىپ ئېتىنى مىنىپ قايتتى .

ئېيتىلمىغان گەپ

زەرگەر ئۇستام ئۆيىگە بىرىپلا ئاغرىپ قالدى . «ماڭا شۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى بىچارىنىڭ بېشىغا ئەمدى نىمە كۈنلەر كىلەر؟ـ دەپ تىللا ساتقان يىگىتنىڭ غېمىنى يەيتى ئۇ ، ـ

ئازماس خۇدا ، كىم بىلىدۇ ، راستىنلا بىرەر خەزىنىگە ئوغۇرلۇققا تىگىپ ، ماڭا بولسا ھېلىقىدەك ئادەم ئالدايدىغان گەپلەرنى توقۇپ بەرگەندۇر . باراتباي دىگەن كاززاپ ئۇنى تۇتىۋالىدىغان بولسا بارلىق مال دۇنياسىنى تارتىۋېلىپ ، ئۆزىنى <ئوغرى > دەپ زىندانغا تۇتۇپ بېرىشى تۇرغانلا گەپ . ئۇ چاغدا مەن نېمە بولىمەن ؟ بەلكىم ماڭىمۇ ئۇلار : ئوغرىنىڭ مېلىنى سېتىپ پۇل قىلىپ سىڭدۈرۈپ بەرگەن گۇناھنى ئارتىپ ، مال مۈلۈكۈمنى مۇسادىرە قىلىپ ، ئۆزۈمنى ئېشەككە تەتۈر مىنگۈزۈپ سازايى قىلىشار ... خۇدا ، قېرىغاندا شۇنداق شەرمەندىچىلىكلەرگە قېلىشىمدىن ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن . مېنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىم ئۆزۈڭگە ئايان ... نېمىشقا مەن شۇ لەنىتى تىللانى ئېرتىپلا باشقا بىر نەرسە ياسىۋەتمىدىم ؟ ئۇنىڭدىن ئاجايىپ سىرغىلار ، ئېسىل ئۈزۈكلەر پۈتكەن بولاتتى . مېنى قايسى شەيتان ئازدۇردى ـ ھە ! نېمىشقا مەن ئۇ تىللانى باشقا ئادەم تېپىلمىغاندەك ئۆمەربايغا ساتقاندۇرمەن ؟ باراتبايغۇ بەگنىڭ شەھەرگە قويغان جاسۇسى ، ئۆمەرباي كىم ؟ نېمە دەپ ئۇ شۇ بىر تال تىللانى باراتباينىڭ ئالدىغا كۆتۈرۈپ باردۇ ؟.....»

ئۆمەربايمۇ ئۆيىگە ناھايىتى ئازابلانغان ھالدا قايتتى . كۆپ پايدا ئالىمەن دەپ ئاپىرىپ ، باراتبايغا بىكارغىلا تۇتقۇزۇپ قويغان ھېلىقى تىللانى ئويلىسا ئىچى ئېچىشاتتى . ئۇ زەرگەرگە ساپ كۈمۈش تەڭگىلەرنى ساناپ بەرگەنىدى ـ دە ! .... ئۇ ئۆيىگە كېلىپلا يۈرىكىنى تۇتۇپ ، ۋاي ۋايلاپ ئۆزىنى كۆرپىگە تاشلىدى . ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇۋاتقان كىچىك خوتۇنىنى قوپاللىق بىلەن قوغلاپ چىقىرىپ خىيالغا پاتتى .

« نۇردۇن ھاجى دىگەن قېرىنىڭ شۇ تىللانى كىمدىن سېتىۋالغانلىقىنى ماڭا ئوبدانراق چۈشەندۈرمىگىنىنى قاراڭلار !ــ دەپ ھەسرەتلىنەتتى ئۇ ، ــ ئۇنداق تۈگمەس خەزىنىگە ئۇچراپ قالغان يالاڭتۆشنى ئۆزۈملا ئىزدەپ تاپمايتىممۇ !... مەن ئۇنى تۇتۇشقا ئادەم چىقىرىپ ئۈركۈتۈۋەتمەيتتىم ، تىللالارنى ئۇ قاراقچىلاردىن ئالامدۇ ياكى قانداقتۇر بىر ئىت يالىقىغا ئوخشايدىغان پاسكىنا چۈچەكلەرنىڭ ئىچىدىن تېرىۋالامدۇ ياكى بولمىسا پادىشاھلار يۇشۇرۇپ قويغان سىرلىق خەزىنىلەردىن ئوغۇرلاپ چىقامدۇ ، ئۇنىڭ بىلەن نىمە كارىم . مەن پەقەت ئۇنىڭ بىلەن شېرىك بولسام ، شۇ تۈگمەس خەزىنىلەرنىڭ ئورنىنى بىلىۋالسام‌لا بولاتتى . ۋاي ئىسىت ، مانا ئەمدى باراتباينىڭ ئادەملىرى ئۇنى تۇتۇپ كېلىپ قىينايدۇ . ھېلىقى يالاڭتۆش ئالتۇن يۇشۇرۇنغان خەزىنىنى دەپ بەرمەي قۇتۇلالمايدۇ . باراتباي تېخىمۇ بېيىپ كېتىدۇ . ئۇنىڭ چىرايلىق باغلىرى بىلەن خوتۇنلىرىنىڭ سانى يەنە ئاشىدۇ ...»

ئويلىغانسىرى ئۆمەربايىنىڭ يۈرىكى سانجىپ ئاغرىشقا باشلىدى . شۇ كېچە ئۇ تاۋار يوتقانلار ئۈستىدە ئۇياق بۇياققا ئۆرۈلۈپ تۈزۈكرەك ئۇخلىيالمىدى . تۈن ئاسمىنىدا يۇلتۇزلار كۆڭۈللۈك چاراقلىشاتتى . كەچ قالغان كارۋان قوڭغىراقلىرىنىڭ ئاۋازى سۈغا چۈشكەن تاشتىن پەيدا بولغان دولقۇندەك تۈن بوشلۇقىغا تەكشى قىلىپ ئۆچەتتى . قەيەردىندۇر بىر يولۇچى يىراقتىكى يايىرىنى ، يارىنىڭ گۈزەل رۇخسارىنى كۈيلەپ ناخشا توۋلايتتى . كېچىلىك مەنزىرە شۇنچىلىك گۈزەل ئىدى . تەبىئەت ئۆز تىنىقى بىلەن ھەممىنى پەپىلەپ ئۇيقۇغا ئۈندەيتتى . لېكىن ئۆمەرباي ئالتۇن ۋەسۋەسىسىدە ئۇخلىيالماي ئازابلىناتتى .... تاڭ يورۇشى بىلەنلا ئۇ ئالدىراپ كىيىندى ـ دە ، زەرگەرنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى .

لوقۇلداپ ئاغرىۋاتقان بېشىنى چېكىلىۋالغان نۇردۇن ھاجى ئەمدىلا بامدات نامىزىنى تاماملاپ ، ناشتا قىلماقچى بولۇپ داستىخانغا كەلگەنىدى . بوسۇغىدا ئۆمەرباي پەيدا بولدى . بىر كېچىدىلا

باينىڭ ئالمىدەك رەڭ بېرىپ تۇرىدىغان مەڭزىلىرى سولاشقان ، ئۇيقۇسىزلىقتىن كۆزلىرى قىزىرىپ ، كۆزىنىڭ جىيەكلىرى خالتىلىشىپ كەتكەندى .

- خوش ، قاق سەھەردىلا نېمىدەپ كەلدىلا ، باي !- دەپ چىچىلدى زەرگەر ئۇستا ، - باراتبايغا جاسۇسلۇق قىلمىسىلىمۇ ، ھەممە نېمىلىرى يېتىپ ئاشىدۇغۇ؟... ئېيتسىلا ، شۇ خىزمەتلىرى ئۈچۈن باراتباي سىلىگە قانچە پۇل تۆلىدى ؟

- نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىدىلا ، ھاجىم ؟- دەپ ياقىسىنى تۇتتى ئۆمەرباي ، - خۇداغا شۈكرى ، بىساتىمدىكى مال مۈلكۈم جاھاندارچىلىقىمغا يېتىدۇ . مەن تېخى باشقىلارنى سېتىپ جان باقىدىغان كۈنگە قالغىنىم يوق .

- ھەي تاڭەي ، مال دۇنياغا ھېرىس ئادەملەرنىڭ ۋىجدانىنىڭ خىرەلىشىپ كەتكىنىنى كۆپ كۆرگەنمەن .

- بۇ نىمە دېگەنلىرى ؟

- بولمىسا سىلى شۇ بىر تال تىللانى كۆتۈرۈپ باراتباينىڭ بوسۇغىسىدا نېمىگە ئۆملەپ يۈرىلا ؟

- مېنىڭ سەرراپ ئىكەنلىكمنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا ،- دېدى ئۆمەرباي زەرگەرنىڭ ئالدىدا باداشقانىنى قۇرۇپ ئولتۇرۇپ ،- مەن ھەرقانداق ئالتۇن كۈمۈشنى ئالىمەن - دە ، يەنە بىرىگە ساتىمەن ، خۇددى سىلىمۇ ھېلىقى تىللانى ئەكىلىپ ماڭا پايدىسىغا ساتقانغا ئوخشاش !

- ھەممە سەرراپ ئالتۇن كۈمۈشنى بازاردا ياكى دۇكىنىدا ئولتۇرۇپ ساتىسا ، سىلى ئۆيمۇ ئۆي كۆتۈرۈپ ساتىدىكەنلا -دە ؟

- سىلى ئۇنىڭ ئاجايىپ تىللا ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا .

- ئاجايىپ تىللا تاپسىلا باراتبايغا سوۋغا قىلىدىكەنلىدە ؟!

- مەن ئۇ كاززاپقا تىللا سوۋغا قىلمەنمۇ ، ساتقىلى ئاپارغان ،- دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى ئۆمەرباي ،- سىلى ئۇنىڭ شۇنداق قەدىمي زامانلارنىڭ تىللالىرىنى سېتىۋېلىپ ساقلاپ يۈرىدىغانلىقىدىن خەۋەرسىز بولسىلا كېرەك بەلكىم ... ئۆزلىرى كۆردىلا ، مەندىن ئۇ ھېلىقى تىللانى بىكارغىلا تارتىۋالدى . ماڭا ئۇۋال بولۇپ كەتتى . يەنە ئۇ سىلىنى چاقىرىپ كېلىپ ، بۇ تىللانىڭ نەدىن كەلگەنلىكى توغرىسىدىكى مەخپىيەتلىكلەرنىمۇ بىلىۋالدى . ئەمدى ئۇ تىللانى سىلىگە ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى يىگىتنى تۇتىۋالسا ، خەزىنىنىڭ ئورنىنى بىلىۋالىدۇ - دە ، ئادەملىرى بىلەن بېرىپ ، بايلىقنىڭ ھەممىسنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالىدۇ . بۇنىڭغا ئىچلىرى ئېچىشمامدۇ ؟ نېمىشقا ئۇ تىللانى ساتقان يىگىت توغرىسىدىكى گەپلەرنى باراتبايغا ئېيتىپ سالدىلا ؟ شۇ گەپلەرنى ماڭا نېمىشقا بۇرۇنراق ئېيتمىدىلا ؟

- سىلى مەندىن بۇ توغۇرلۇق سورىمىدىلا -دە ! - دەپ غودۇرىدى ئۇستا .

- توغرا ،- دېدى ئۆمەرباي ،- مەن بۇ توغۇرلۇق ئۇشۇقچە گەپ سورىمىدىم . بۇنىڭدىن مېنىڭ قانچىلىك توغرا نىيەتلىك ئادەم ئىكەنلىكمنى پەملىسىلە بولىدۇ . ھازىر بولسىمۇ سىلى ماڭا ئۇ گەپلەرنى تولۇقى بىلەن ئېيتىپ بەرسىلە . ئۇ تىللالارنى ئالدى بىلەن ئىككىمىز تاپقان ، تاغارلاپ ئالتۇن تۇرغان خەزىنىلەرمۇ چوقۇم بىزنىڭ بولۇشى كېرەك . بىلدىلىمۇ ، ھۆرمەتلىك ھاجىم شۇڭا ، سىلى ماڭا راست گەپنى قىلسىلا ، زادى ئۇ تىللا نەدىن كەلگەن .؟

- مەن ھەممە گەپنى باراتباينىڭ ئالدىدا ئېيتتىمغۇ ؟ يەتمىگەندەك ، سىلى نىمانداق قاق

سەھەردە كېلىپ مېنى سۇئال سوراققا ئېلىۋېرىدىلا ؟
ـ سىلى مېنىڭ مەقسىدىمنى نىمانداق چۈشەنمەيدىغاندىلا ؟ بىز ئۇ خەزىنىلەرنى باراتبايدىن بۇرۇنراق تېپىۋېلىشىمىز كېرەك . قارىسىلا ، سىلىنىڭ بۇ ھويلا ئاراملىرى نېمە دىگەن تار ، نېمە دىگەن كۆرۈمسىز ، بىز ئالتۇنلارنى تاپقاندا مەن ھازىرقى باغلىق قورو جايىمنى سىلىگە بېرىۋېتىمەن . ئۆزۈم تېخىمۇ ئازادە ، ياخشىراقنى ئالىمەن . كۆردىلىمۇ ، ھېلىقى باراتباي دېگەن قىمارۋاز ئوغرى نېمە دىگەن راھەتتە ياشىغان ـ ھە ؟ تېخى شۇنىڭغىمۇ شۈكرى قىلماي ، خەزىنىلەر بار جايغا بىزدىن بۇرۇنراق بېرىپ ھەممىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالماقچى ... سىلىگە يەنە دۇكانلىرىمغا كېلىپ كېتىپ يۈرگەن قىز چوكانلارنىڭ ئەڭ چىرايلىقلىرىدىن ئېلىپ بېرىمەن .
ـ ماڭا چىرايلىق خوتۇنلارنىڭ كېرىكى يوق ، ئۆمەرباي ! ـ دەپ تېرىكتى ئۇستا ،ـ مەن قېرىدىم ، كۈچتىن قالدىم . ھازىر شۇ قېرى موميىممۇ ئوشۇقلۇق قىلىۋاتىدۇ .
ـ مانا سىلى مۇقەددەس جايلارنى تاۋاپ قىلغان ھۆرمەتلىك ھاجىم سىلى . ئاچچىقلىرى كەلمىسۇن ، قوزا ئۆلەمدۇ قويمۇ ، بۇ ياراتقان ئىگەمنىڭ ئىرادىسىدىكى ئىش . مەن بۇنى مۇبادا شۇنداق بولسا دېگەن ئويدا دەۋاتىمەن . ياخشى كۈنىنىڭ يامىنى بولۇپ كۆزلىرى يۇمۇلغىدەك بولسا ، نەزىر چىراقلىرىنى كاتتا ئۆتكۈزۈپ ، قەبرىلىرى ئۈستىدە چوقۇم ئېگىز گۈمبەزلەرنى ياساش لازىم بولىدۇ . بۇنىڭغىمۇ پۇل كېرەك ـ دە! ... ئوبدانراق ئويلىنىپ باقسىلا ، يەنە ئۇنتۇپ قالغان ، قېپقالغان گەپلەر باردۇر؟
ئۆمەرباي يوغان گەۋدىسىنى ئالدىغا ئېڭىشتۈرۈپ ئۇستىنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى .
ـ قېپقالغان گەپلەر دېدىلىما ؟ ـ دەپ ئېسىگە ئالدى ئۇستا . كاتتا نەزىر چىراغ ، ئېگىز گۈمبەزلەر توغرىسىدىكى گەپلەر ئۇنى خېلىلا ئېرىتكەنىدى .
ـ ھە ، ھېلىقى تىللانى سىلىگە ئەكىلىپ ساتقان يىگىت ئېيتقان گەپلەردىن ئۇنتۇلۇپ قالغانلىرى بارمۇ ؟ دېمەكچىمەن . سىلى ياشانغان ئادەم ، بىرەر مۇھىم گەپ سۆز ئەسلىرىدىن كۆتۈرلۈپ قالغان بولۇشىمۇ مۇمكىن .
ـ راستىمنى ئېيتسام ، مەن بۇ تىللانىڭ بىزگە بۇنچىلىك ئاۋارىچىلىك تېپىپ بېرىدىغانلىقىنى زادىلا ئويلىمىغان ئىكەنمەن .
ـ راست ، سىلى بۇنى ئويلىمىدىلا ، مەنچۇ ....
ـ توختىسىلا ، توختىسىلا ، ئۆمەرباي !ـ دەپ ھاياجانلاندى ھاجىم ،ـ شۇ چاغدا ھېلىقى يىگىت ئۆزىنىڭ ئىسمىنى چۆل بالىسىمۇ ، ياق ، چۆل ئوغلى دېدىمۇ ، ئەيتاۋۇر شۇنداق غەلىتە بىر نېمە دىگەندەك قىلىۋېدى . ئۆزى تۈزۈك يىگىتتەك كۆرۈندى . ھۆرمەت ئۈچۈن مەن ئۇنى دۇكاننىڭ ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىقتىم . دۇكاننىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئېشىكى تۇرۇپتۇ . ئېشەكنىڭ رەڭگىمۇ ئېسىمدە قالماپتۇ . ئىشقىلىپ ئاددىيلا بىر ئېشەك . ئۇ ئېشىكىنى مىنىپ ، ماڭغىلى تەرەددۇت قىلغاندا : ئوغلۇم ، شۇنداق تىللالاردىن بولسا يەنە ئۇدۇللا مېنىڭ ئالدىمغا ئەكەل . ياخشى باھادا ھەق بېرىپ رازى قىلىمەن ، دېدىم . ئۇ : « مۇشۇ تىللانى تېپىۋالغان يەردىكى توغراقلىققا پىچىقىم بىلەن بىر دۆگىلەك سىزىپ بەلگە قىلىپ قويغانىدىم . يەنە تىللا ئۇچرىتىپ قالسام ، ساڭىلا ئەكىلىپ ساتىمەن ، چوڭ دادا» دېگەنىدى . بۇ گەپلەرنى مەن تۈنۈگۈن باراتبايغا ئېيتتىممۇ ؟ ئېسىمدە يوق .
ـ ئاغىزلىرىغا ناۋات !ـ دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ئۆمەرباي ،ـ بۇ گەپلەرنى سىلى

باراتباينىڭ ئالدىدا ئېيتمىغانتىلا ، ئەمدى يەنە مەڭگۈ ئەسلىرىدىن چىقىرىۋەتسىلە ، بۇ سىرنى باشقا ھېچكىمگە ئېيتقۇچى بولمىسىلا . غولىغا چەمبەر سىزغان توغراقنى ئۆزۈم ئىزدەپ كۆرەي . خۇدا بەختىمىزنى بېرىپ خەزىنىلەرنى تېپىپ قالساملا سىلىنىمۇ ئوبدان رازى قىلىمەن !

شۇنداق دېگىنىچە ئۈمەرباي زەرگەرنىڭ ئۆيىدىن ئوقتەك ئۇچۇپ چىقىپ كەتتى . شۇ كۈندى باشلاپ ئۇنىڭ سەرراپ بازىرىدىكى دۇكىنى ئېچىلمىدى .

ئۈمەرباينىڭ دۇكىنىنىمۇ ئاچماي ، نەگىدۇر غايىپ بولغىنىنى ئاڭلاپ باراتباي ھەيران بولدى . « ھەممە سىرنىڭ ئاچقۇچى مۇشۇ بىر تال تىللادا » دەپ ئويلايتى باراتباي قولىدىكى تىللانى ئۇياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قاراپ . قارىغانسىرى ئۇنىڭدىكى سىزىقلار ، يالاڭاچ ئاياللىڭ سۈرئىتى ئۇنى غەلىتە ئويلارغا سالاتتى . باراتباي :«ئەجەپ ھە ! ئۈمەرباي نەگە يوقىلىپ كېتىدۇ ، خەزىنىلەرنى ئۇ ئۆزى يالغۇز ئىزدەپ چىقىپ كەتتىمۇ ياكى نۇردۇن ھاجىم ئۇنىڭغا ماڭا ئېيتمىغان بىرەر ئۇچۇرلارنى ئېيتىپ قويدىمۇ ؟...يەنىلا يىپ ئۇچى ئاشۇ قېرى زەرگەردە » دىگەن خۇلاسىگە كەلدى ـ دە ، هارۋىسىنى قىتىشقا بۇيرىدى .

باراتنىڭ پەيتۈنى ئەگرى بۈگرى ، توپىلىق كوچىلارنى چاڭغا كۆمۈپ ، پاكار تاملار بىلەن قورشالغان بىر هويلا ئالدىغا كېلىپ توختىدى .

ـ كەلدۇق !ـ دېدى خىزمەتكار .

باراتباي كىرگەندە زەرگەر ئۇستا ئورۇن تۆتۈپ ياتاتتى . ھېلىقى تىللا ـ قانداقتۇر خەزىنىلەر ھەققىدىكى خىياللار ئۇنىمۇ ھالىدىن كەتكۈزگەنىدى .

ـ ئۈمەرباينىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلەمسەن ، زەرگەر ئۇستا؟ـ دەپ سورىدى باراتباي زەرگەرنىڭ بېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ .

ـ مەن نەدىن بىلەي ، ـ دەپ تېرىكتى ھاجىم ، ـ ئۇ كىشى بىر يەرگە ماڭسا مەندىن سورايدىغانغا مەن ئۇنىڭ خوجايىنىمدىم ياكى مەن كىمنىڭ نەگە بېرىپ نەدە تۇرۇۋاتىدىغانلىقىنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرىيدىغان بۇ شەھەرنىڭ بېگىمىدىم !< ئەسلىدە ئۇ « بۇ شەھەرنىڭ جاسۇسىمىدىم » دەپ باراتبايغا بىر تەككۈزمەكچىدى ، جۈرئەت قىلالمىدى .>

ـ خاپا بولما ، ھاجىم ـ دېدى باراتباي ، ـ ھېچبولمىغاندا ئۈمەرباي قېشىڭغا كېلىپ ، تىللا ھەققىدە يەنە بىر نېمىلەرنى سوراپ سېنى خېلى ئاۋارە قىلغاندۇر ؟

ـ ياق .

ـ سەن مۇنۇ تىللانىڭ ئۈستىدىكى بەلگىلەرگە يەنە بىر نۆۋەت قاراپ باق .

ـ شۇ تىللانى كۆرەرگە كۆزۈم يوق !ـ دەپ قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى ئۇستا .

ـ مېنىڭ دېگىنىم مۇنۇ قىپيالاڭاچ ئايال ، سەن ئۇنى كۆرۈۋاتامسەن ؟ ئېھتىمال ، ھەممە سىر شۇنىڭدا بولسا كېرەك .

ـ مەن قىپيالاڭاچ ئاياللارنى كۆرۈشكە ئانچە خۇشتار ئەمەسمەن .

بۇ باراتباينىڭ خوتۇنبازلىقىغا دارتمىلاپ ئېيتىلغان گەپ بولدى . باراتباي سەل ئوڭايسىزلىنىپ قالدى .

ـ سەن كۆپ يەرلەرنى ئارلىغان ، كۆپنى كۆرگەن ھۆرمەتلىك ھاجىسىم ، بۇ شەھەردە ھەممىدىن تارىخى ئۇزۇن ئۇستا زەرگەرسەن ، ـ دېدى باراتباي خوشامەت قىلىپ ، ـ مېنىڭ دىمەكچى بولغىنىم ، بۇ يەرگە قىپيالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغانغا قارىغاندا ، بۇ مۇسۇلمانلار

پادىشاھى قۇيغان تىللا ئەمەسمىكىن دەيمەن ؟

ـ بەلكىم شۇنداقتۇر .

ـ شۇنداقلىقى شۇنداق ، ئەمىسە بۇ تىللا بۇ يەرگە قانداق يوللار بىلەن كېلىپ قالدى ؟

زەرگەر ئۇستا بۇ تىللا توغرىسىدا ئەتەي باشقىچە بىر ھېكايە توقۇپ باراتبايدىن قۇتۇلماقچى بولدى ـ دە:

ـ مەن قارىمىسامۇ بىلەن ، يالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بار مۇنداق تىللا سىرلىق ئاراللىكى خوتۇنلار مەملىكىتىدىنلا چىقىدۇ .ــ دېدى .

ـ خوتۇنلار مەملىكىتى دېدىڭىما ؟ـ ھەيران بولدى باراتباي ، ـ ئۇ قانداق مەملىكەت ؟ ئورنى قەيەردە ؟

ـ ئۇ ماڭىمۇ ، سىلىگىمۇ نامەلۇم بىر ئارالدا . شۇ سىرلىق ئارالنىڭ پادىشاھىلا مۇنداق تىللانى تارقىتالايدۇ . ئۇ مەملىكەتتە خوتۇنلاردىن باشقا ئادەم بولمايدۇ . ياش چاغلىرىمدا بۇ گەپلەرنى ئالتۇن سودىگەرلىرىدىن ئىشتكەنمەن ، كېيىن ، مۇقەددەس مەككىگە بارغاندا ، يىراق ئەللەردىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ ئاغزىدىنمۇ ئاڭلىغاندىم .

ـ ئۇلار ئۇ غەلىتە مەملىكەت توغرىسىدا ساڭا يەنە نېمىلەرنى دىگەن ؟

ـ سودىگەرلەرنىڭ ئېيتىشىچە ، خوتۇنلار مەملىكىنىڭ پادىشاھىغا قاراشلىق بىر توپ ئاجايىپ دەرەخ بارمىش . ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرى پۈتۈنلەي مانا شۇنداق تىللادىن بولىدىكەن . كېرەك بولغاندا شاھنىڭ خىزمەتچىلىرى ھېلىقى دەرەخنى ئىرغىتىپ ، خۇددى بىز ئۆرۈكلەر پىشقاندا ئىرغىتىپ ، يەرگە چۈشكەن ساپسېرىق ئۆرۈكلەرنى تېرىۋالغاندەكلا ئالتۇنلارنى تېرىۋالىدىكەن . ئاندىن ئايال پادىشاھ ئۇنىڭغا مانا مۇشۇنداق چۈشىنىكسىز قاپارتما بەلگىلەرنى بېسىپ ، پۇل قىلىپ تارقىتىپ بېرىدىكەن .

ـ خۇدايا توۋا ! ـ دەۋەتتى باراتباي . خوتۇنلار مەملىكىتى توغرىسىدىكى سۆزلەر باراتباينىڭ ھەۋىسىنى تېخىمۇ قوزغاپ ، ئۇنى شېرىن خىياللارغا سېلىپ قويدى . پۈتۈن خەلقى خوتۇنلاردىنلا بولغان مۇنداق مەملىكەتتە ئېھتىمال ئاجايىپ نازىنلار تولۇپ تېشىپ ، ئەرگە تەشنا بولۇپ زېرىكىپ تۇرۇۋشىدىغاندۇر .؟ دەپ ئويلىدى ئۇ ، ـ ئەگەر سەن ئېيتقان ئۇ ئارالدا ئەرلەر بولمىسا ، ئۇلار قانداق كۆپىيىدۇ ؟ـ دەپ ئۆز گۇمانىنى ئېيتتى باراتباي ،ـ بەلكىم ئۇلارغا ئوخشاش ماڭا ئوخشاش كېلىشكەن ، ئېگىز ، شاپ بۇرۇتلار لازىم بولۇپ تۇرىدىغاندۇر ؟

ـ ئۇلارغا سىلىگە ئوخشاش ئايغىرلارنىڭ كېرىكى يوق ، ـ دېدى زەرگەر .

ـ نىمىشقا ؟

ـ ئۇ يەردە خاسىيەتلىك بىر بۇلاق بارمىش . خوتۇنلار شۇ بۇلاق سۈيىدە يۇيۇنسىلا ھامىلدار بولۇپ قالىدىكەن . تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ ھەممىسى قىز بولىدىكەن . ئۇ يەردىكى خوتۇنلار ئەر دىگەننىڭ نېمىلىكىنى ، ئۇنىڭ نېمىگە لازىم بولىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيدىكەن . كىمكى تاسادىبەن ئوغۇل تۇغۇپ قويسا ، غەلىتە بىر نېمىنى تۇغۇپ قويغان سانىلىپ ئارالدىن قوغلىنىدىكەن .

ـ مۆجىزىلىك ئالەم ! ـ دەپ ياقىسىنى تۇتتى باراتباي ۋە ئۇ خوتۇنلار مەملىكىتىگە بىر ئامال قىلىپ يوشۇرۇنچە بېرىپ بېقىش خىيالىدىن دەرھاللا ۋاز كەچتى . چۈنكى ئۇ ئۆزىمۇ شۇ كۈنلەردە خوتۇنلىرىغا ئۆلگۈرەلمەي ۋە خوتۇنلىرى ئارىسىدىكى ماجىرالارنى كېلىشتۈرەلمەي خېلى جاپالارنى تارتىۋاتاتتى . كوچا كوچىلىرى خوتۇنلار بىلەن تولغان مەملىكەتكە بېرىش دىگەنلىك ، ئۆزىنى

ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىش دېگەن گەپتە ! ... ئەمما ، ئۇ مەملىكەتنىڭ ھېلىقى ئالتۇن تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان دەرىخى بولىدىغان دەرەخ ئىكەن ....

ـ ئەگەر سەن ئېيتقاندەك ، خوتۇنلار مەملىكىتى دېگەن نېمە راستىنلا بار بولسا ، ـ دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى باراتباي ، ـ دۇنيادىكى شۇنچە قۇدرەتلىك پادىشاھلىقلار نېمىشقا ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىپ ، ئۇلارنىڭ ھېلىقى ئالتۇن تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان دەرەخلىرىنى تارتىۋالمايدۇ ؟

زەرگەر باراتباينىڭ بالىلارچە سۇئالىغا كۈلۈپ قويدى .

ـ بۇ سىرلىق ئارالغا يېتىپ بارماق ئۈچۈن نۇرغۇن بەدەل تۆلىمەككە توغرا كېلىدۇ ، ـ دەپ چۈشەندۈردى زەرگەر ، ـ مۇبادا ، بىرەر كۈچلۈك پادىشاھلىق خوتۇنلار مەملىكىتىگە بېسىپ كىرىپ ، ئۇلار بىلەن جەڭ قىلىپ يېڭىلىپ قالسا قاتتىق شەرمەندە بولىدۇ ، يېڭىۋالسا ھېچ بىر شەرەپ قازىنالمايدۇ . خۇددى سىلى بىلەن مېنىڭ خوتۇنلىرىمىزنى ئۇرۇپ دۇمباللىغىنىمىز بىزگە ھېچ قانداق شەرەپ كەلتۈرمىگەندەكلا بىر ئىش .

ـ ئۇنداقتا ، سەن دېگەن ھېلىقى سىرلىق ئارالغا ھېچكىم بارالمايدىغان بولسا ،سەن خوتۇنلار مەملىكىتىنىڭ دەپ ھۆكۈم قىلغان بۇ بىر دانە تىللا قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدى ؟

ـ دۇنيادا ـ دېدى نۇردۇن ھاجىم ، ـ سودىگەر دېگەن خەقلەرنىڭمۇ بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا . بۇ خەقنى خۇدا ياراتقان شەيتانلاردىن قالسىلا ئىككىنجى ئورۇندا تۇرىدىغان شەيتان دېيىشمۇ بولىدۇ ياكى ئۇلار ئادەم بىلەن شەيتاننىڭ ئارلاشمىسىدىن تۆرەلگەن بىرنېمىلەر بولۇشىمۇ مۇمكىن . دۇنيادا ئۇلارنىڭ ئايىغى تەگمەيدىغان يەر بولمايدۇ . ھېلىقى ئارالغىمۇ ئەنە شۇلار يېتىپ بارالايدۇ. ئاڭلىشىمچە ، سودىگەرلەر يەلكەنلىك كېمىلەرگە تاۋار دۇردۇن ، ئۈنچە مەرۋايىت دېگەندەك خوتۇنلارغا لازىملىق مال پۇچەكلەرنى قاچىلاپ ، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ، ھېلىقى ئارالغا يېتىپ بارىدىكەن ، ئارالنىڭ سۇغا يېقىن يېرىدە بىر ئوچۇقچىلىق مەيدان بار ئىكەن . سودىگەرلەر ماللىرىنى ئەنە شۇ ئوچۇقچىلىققا قويۇپ ، كېمىلەرگە چىقىپ بىر كۈن كۈتىدىكەن . ئەتىسى بارسا ئاپارغان ماللىرىنىڭ غايىپ بولغانلىقىنى ، ئۇنىڭ ئورنىغا پارقىراپ تۇرغان ئالتۇنلارنى قويۇپ قويغانلىقىنى كۆرىدىكەن . ئۇ يەردە ئەرلەرمۇ ئاياللارنى كۆرەلمەيدىكەن . ئاياللارمۇ ئەرلەرگە كۆرۈنمەيدىكەن . مۇنداق ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى بىر بىرىگە كۆرۈنمەي قىلىدىغان سودىنى سودىگەرلەر « جىن سودىسى » دەيدىكەن ....، ئەمدى ، ماۋۇ تىللانىڭ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى سورىسىلا ، ئۇنى بۇيەرگە ئۆزلىرى كۆتۈرۈپ كەلدىلە .

ـ ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ، ئۇستا ؟ بۇ تىللانى سەن ئۆمەربايغا ساتقان ، ئۆمەرباي مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ بارغان .

ـ ھە ، بۇ گەپنى سىلىگە نەچچە رەت ئېيتتىم ، ماڭا بولسا بۇ تىللانى بىرچۆل كىشىسى ئەكىلىپ ساتقان .

ـ دىمەكچىمەنكى ، شۇ چۆل كىشىسى بۇ ئاجايىپ تىللانى قانداق قولغا چۈشۈرۈپ قالدى ؟ سېنىڭ ئېيتقىنىڭچە بولغاندا ، ئۇ ھېچقاچان دېڭىزلارنى كېزىپ خوتۇنلار مەملىكىتىگە بارغان سودىگەر ئەمەس ـ دە !؟

ـ يوقسۇ ، ئۇ ئۇنداق بىر سودىگەرلەرگىمۇ ئوخشىمايدۇ . ئېھتىمال ئۇ ئۆزى سودىگەر بولمىغان بىلەن ، قاچاندۇر بىر چاغلاردا شۇ تەرەپكە بارغان بىرەر چوڭ سودىگەرلەرنىڭ بىر

نىمىسىنىڭ بىر نىمىسىدۇر ياكى ئۇ شۇنداق بىر سودىگەرلەر كۆمۈپ قويغان خەزىنىنى ئۇچرىتىپ قالغاندۇر ....

ـ ھەببەللى ! ـ دېدى باراتباي ، ـ ئەمدىلىكتە ئەقلىڭگە كەلدىڭ ، ئۇستا ، ئۇ چوقۇم شۇنداق خەزىنىلەرنىڭ بىرىنى ئۇچرىتىپ قالغان .

ـ ماڭا ئۇ خەزىنىلەر توغرىسىدا بىرنېمە دېمىگەنىدى .

ـ ئەلۋەتتە ئۇ ئېيتمايدۇ ـ دە!

ـ ماڭا ئۇ غولىغا دۈگىلەك بەلگە سېلىنغان بىر توغراقنىڭ يېنىدا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى ، ئويغىنىپ قارىسا ، يېنىدا بۇ بىرتال تىللانىڭ تۇرغانلىقىنى ئېيتقان ، بۇ گەپلەرنى مەن سىلىگە ئۆتكەندىمۇ دېدىم .

ـ نېمە دېدىڭ ؟!ـ دەپ سەكرەپ كەتتى باراتباي ،ـ ياق ، ئۇستا ، ئۆتكەندە سەن غولىغا دۈگىلەك بەلگە سېلىنغان توغراق توغرىسىدا ماڭا ھېچنىمەدېمىگەنىدىڭ . ئەمدى بۇ گەپلىرىڭ تولۇقراق بولدى .

نۇردۇن ھاجىم ئاغزىنى ئۆمەللەپ يەنە بىر نېمە دىگۈچە ، باراتباي ئالدىراپ ئۆيدىن چىقتى ـ دە ، مەپىسىگە قاراپ ماڭدى .

سىرلىق چۆچەك

ئۆمەرباينىڭ چۆل يولىدا ئېشەكلىك يۈرگىنىگە بىر نەچچە كۈن بولۇپ قالغانىدى . ئۇنىڭ ئېشىكىنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇنىنىڭ كۆزىدە ئۇزۇق تۈلۈك ، بىر كۆزىدە تۇلۇمدا سۇ بار ئىدى . ئېشەكنىڭ ئۈستىدە يەنە ئۆزىمۇ ئولتۇرىۋالغاچقا ، ئۈستىدىكى يۈكنىڭ ئېغىرلىقىدىن بىچارە ئېشەكنىڭ بېلى ئىگىلىپ ، قۇملۇقتا پېتىقلاپ ئارانلا قەدەم ئالاتتى . قۇياشنىڭ ئوتلۇق تەپتى ، قىززىق قۇملۇقلاردىن ئۆرۈلىۋاتقان ئىسسىق شامال باينى چىلىق چىلىق تەرگە چۆمۈلدۈرەتتى . يول ماڭماقنىڭ زۇلۇمىدىن ۋايساپ ئۇ ئېشەك بىلەن تەڭ ئېغىر پۇشۇلدايتى . يول ئۈستىدە بىرەر تۈپ دەل دەرەخ ياكى ئەسكى تاملىقنىڭ سايىسى ئۇچراپ قالسىلا ئاللا توۋا سالغىنىچە ئېشەكنى شۇ تەرەپكە تارتاتتى .

« تۈفى!ـ دەپ لەنەت ئوقۇيتى ئۇ بەزىدە قۇياشقا قاراپ ،ـ ئاناڭنىڭ ھەققى باردەك مېنىڭ بېشىمدىن نېرى كەتمەيسنا!»

شۇ تەرىقىدە قانچىلىك يول يۈرگىنىنى ئۆمەرباي ساناپ ئېزىپمۇ قالدى . ھېلىقى زەرگەر ئۇستا دېگەن توغراق بولسا تېخى كۆرۈنمەيتى .

« بەلكىم ، ھېلىقى تىللا ساتقان يالاڭ ئاياغ زەرگەرنى ئالدىغاندۇر ، ـ دەپ پاراڭلىشاتتى ئۆمەرباي ئۆزى بىلەن ئۆزى ، ـ شۇنچە كەڭ چۆللۈكتە دۈگىلەك بەلگىسى بار توغراقنى ئىزدەش سامانلىقتا يىڭنە ئىزدىگەندەكلا گەپ ئەمەسمۇ ؟ ياكى مەن ھېلىقى توغراق كۈنپېتىشتا بولسا ، كۈنچىقىشقا قاراپ كېتىۋاتقاندىمەن ...»

لېكىن ، تۈگمەس بايلىقلار يوشۇرۇنغان خەزىنىنى تېپىش ۋەسۋەسىسى يەنە ئۇنى تېنچ قويمايتى . ئۇ ئازراقلا سايداپ ، يەنە كېلەڭسىز گەۋدىسىنى ئېشەككە ئارتىپ ئالغا ئىلگىرلەيتى .

بىر كۈنى ، ئۇ ئۇزاق يول يۈرۈپ ، ۋاقىت چۈشتىن قايرىلغاندا يېڭى بىر توغراقلىققا يېتىپ كەلدى ـ دە ، ئىشەكتىن چۈشۈپ ، ھېچنىمىگە قارىماي ، ۋاپۋايىلىغىنىچە بىرىپ ئۆزىنى توغراق سايىسىگە تاشلىۋەتتى . شۇ ھالەتتە ئۇ بىر سائەت ، ئىككى سائەت ۋە بەلكىم ئۈچ سائەتچە ياتتى . ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ كۆزىنى ئېچىپ ھەيران بولدى . خۇددى شۇ يەردە ـ ئۆزى سايىداپ ياتقان توغراقنىڭ غولىدا بىر دۈگىلەك بەلگە تۇراتتى .

ئۆمەرباي كۈتۈلمىگەن چاققانلىق بىلەن ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتى . ئورنىدىن تۇرۇپلا ئۆزى ياتقان ھېلىقى يەردە تۇرغان ياغاچ چۆچەكنى كۆردى . چۆچەكنىڭ ئىچىدەساپسېرىق بىر مېتال پارقىراپ تۇراتتى . جىددىيلىشىپ كەتكەن ئۆمەرباي تىزلىرى تىترەپ ، دىمى سىقىلىپ ئولتۇرۇپ قالدى ۋە ھالسىز قوللىرىنى چۆچەككە سۇنۇپ ، چۆچەك ئىچىدىكى تىللانى ئالدى . بۇ تىللا ھېلىقى قېرى زەرگەرگە ياش بىر يىگىت ئەكىلىپ ساتقان تىللاغا ئوخشامدۇ يوق ؟ ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە قانداق بەلگىلەر بار ئۆمەرباي تۇزۇكرەك سەپسېلىشقىمۇ ئۈلگۈرمىدى . ھەيرانلىقتا ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى . چۈنكى ياغاچ چۆچەك ئىچىدە ئوخشاشلا يەنە بىر تال تىللا پارقىراپ تۇراتتى . ئىككىنچى تىللانى ئېلىۋىدى ، چۆچەك ئىچىدە ئۈچىنچى بىر تىللا پەيدا بولدى .

ئۆمەرباي تېخىمۇ جىددىيلىشىپ كەتتى . ئۇ چۆچەككە يېقىنراق سۈرۈلۈپ تىللالارنى ئىككى قوللاپ ئېلىشقا باشلىدى . چۆچەكنىڭ ئىچىدىن بىر تىللانى ئېلىش بىلەنلا يەنە بىرى پەيدا بولۇپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئوچۇملىرى تولۇپ ، ئالتۇنلار يەرگە تۆكۈلۈشكە باشلىدى . باي ئاچكۆزلۈك بىلەن تىللالارنى يانچۇقلىرىغا قويۇنلىرىغا سالاتتى . بىردەمدىلا ئۇ ئېغىرلىشىپ ئورنىدىن تۇرالماي قالدى . چۆچەكتىكى كىشىنىڭ ئەقلىنى ئازدۇرىدىغان ئالتۇنلار بولسا تۈگەپ قالدىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۆمەرباي بىردەم ئويلىنىپ ، ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ، ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇن ، قاچىلارنىمۇ سۆرەپ چۈشتى ـ دە ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى ھەممە نېمىنى تۆكۈپ تاشلاپ ، چېچىلىپ ياتقان تىللالارنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن خۇرجۇنغا تىقىشقا باشلىدى . ئاخىرىدا ئۇ ئىشتان چاپان ھەممە نېمىسنى سېلىپ تاشلاپ قىپيالىڭاچ بولۇپ قالدى . كىيىملىرىنىڭ يەڭ پۇچقاقلىرىنى بوغۇپ ئالدىراشلىق بىلەن ئالتۇن قاچىلايتى باي . « ناھايىتى مەن شەھەرگە كۈندۈزى ئەمەس ، كېچىسى كىرەرمەن ، ـ دەپ ئويلايتى ئۇ ،ـ بىر تال تىللاغا مۇنداق ئەسكى كىيىملەردىن نەچچە قۇر سېتىۋالغىلى بولىدۇ . مۇنداق تىللالارنى تاغارلاپ ئۇسۇۋالىدىغان پۇرسەت كۈندە كېلەمدۇ ؟...»

ئۆمەرباي چۆچەك ئىچىدىكى تۈگىمەس تىللالار بىلەن قاراڭغۇ چۈشكىچە ھەپىلەشتى . ئاندىن پۇشۇلداپ يۈرۈپ ئالتۇنلاردى ئېشەككە ئارتتى . يۈكنىڭ ئېغىرلىقىدىن ئېشەكنىڭ بىلى شۇنچىلىك ئېگىلىپ كەتتىكى ، ئۆمەرباي ئۇنىڭغا مىنمەسلىككە ئۆزىمۇ رازى بولدى .

« تېز ماڭ ، ئېشىكىم !ـ دەپ ئېشىكىنى ئالدىراتاتتى ئۇ ،ـ شەھەرگە چاققانراق يېتەيلى ، تېخى ئىككىمىزنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى جىق . بۇ ئالتۇنلارنى تۆكۈۋېتىپ كېلىپلا يەنە ئالىمىز ، بەلكىم ئىككىنچى قېتىمدا مەن ئون يىگىرمە ئېشەك بىلەن كېلەرمەن ، ئەمما ، ھەممە ئېشەكنىڭ ئالدىدا سەن ئۆزۈڭ ماڭىسەن ...قارا، مەن نېمىشقا ئىككىلا خوتۇن ئالغۇدەكمەن ؟ سەن چېغىڭدا ئالدىڭغا كەلگەن ھەر قانداق ياخشى چىشى بۇرادىرىڭدىن قايتمايسەنغۇ ؟...لېكىن مەن ئېشەك ئەمەس ـ دە ! شۇڭا قائىدىلىك ئىش قىلمىسام بولمايدۇ . ئەلۋەتتە نىكاھلىق خوتۇنۇم تۆتتىن ئاشماسلىقى كېرەك . مەخپىي خوتۇنلىرىمنىڭ سانىنى بولسا ھېچكىمگە ئېيتمايمەن . ئۇلار ئون ،

يىگىرمە ، يۈز بولسىمۇ بولۇۋېرىدۇ . مەنمۇ باراتباي دىگەن ئوغرىدەك بىر قانچە يەردە كاتتا ئۆي ئىمارەت، باغلارنى قىلىمەن . ھەربىر باغدا ئونلاپ خوتۇنۇم تۇرىدۇ . بۇ خوتۇنلار مېنى بىر بىرىدىن قىزغىنىپ شۇنداق قىلىقلارنى قىلىپ كېتىدۇكى ، قىززىقچىلىقنى شۇ چاغدا كۆرىسەن ... سەن قاراپ تۇر ، ئۇچاغدا شەھەرنىڭ پۈتۈن سەرراپلىرى مېنىڭ ئايىغىمغا كېلىپ يىقىلىپ ئالتۇن تىلىشىدۇ . ھېلىقى يوغانچى باراتنى مەن ھەر كېچىسى ئايىغىمغا ئۆملەپ كېلىپ ئۆتۈكۈمنى تارتىدىغان ئىشقا قويىمەن ...»

ئۆمەرباي ئۆزىنىڭ شۇنداق شېرىن خىياللىرى بىلەن قىپيالاڭاچ كېتىپ بارغانلىقىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ قالغاندى .

ئۆمەرباي كېتىپ ، ئەتىسىلا ھېلىقى توغراقلىقتا باراتباي يېتىپ كەلدى . ئۇ قاۋۇل بىر قېچىرنى مىنىپ ، ئوزۇق تۈلۈكىنى يېتەرلىك ئېلىپ يولغا چىققاندى . بەلگە سېلىنغان توغراقلىقنى ئۇ قىينالمايلا تېپىۋالدى . ھەيران قالارلىقى ، ئۆمەرباينىڭ قايسى يوللارنى ئايلىنىپ شۇنچە ئۇزاق مېڭىپ كەتكەنلىكى نامەلۇم ، بۇ توغراقلىق شەھەردىن ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردە ئېگىز قۇم دۆۋىلىرىنىڭ ئارقىسىدا يوشۇرۇنۇپ تۇراتتى .

باراتباي غولىغا دۆگىلەك چەمبەر ئويۇلغان قېرى توغراقنى كۆرۈپ ، دەرھال قېچىرنىڭ بېشىنى تارتتى . « زەرگەر ئۇستا ئېيتقان توغراق مۇشۇمىدۇر، ئەمەسمىدۇر ، ئۇنداقتا بۇ يېقىنلا بىر يەردە بولۇپ قالدىغۇ؟» ـ دەپ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى ، ـ« ئوتۇنچى دىگەن خەق پالتىسى بىلەن مۇنداق توغراقلارغا خىيالىغا كەلگەن نىمىلەرنى ئويۇپ قويۇۋېرىدۇ ـ دە!» ھەر نىمە بولسا ئۇ بۇيەردە بىردەم توختاپ ، ئارام ئېلىۋېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى لايىق تاپتى . باراتباي قېچىردىن چۈشۈپ ، قېچىرنىڭ ئالدىغا يەم قويدى . ئاندىن قېچىر ئۈستىدىكى چاققانغىنە گىلەمنى سۆرۈپ چۈشۈپ ، ھېلىقى توغراقنىڭ يېنىغا سالدى ـ دە ، گىلەمنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇيقىغا كەتتى .

باراتباي ئويغانغاندا كۈن كەچ كىرەيلا دەپ قالغاندى . ئۇ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇردى . ئاستىغا سالغان گىلەمنى ئېلىپ قاقتى ـ دە ، تېڭىرقاپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇ ھېلىلا گىلەمنى سېلىپ ياتقان يەردە بىر ياغاچ چۆچەك ۋە چۆچەكنىڭ ئىچىدە بىرتال تىللا پارقىراپ تۇراتتى . « توغرا ئىكەن ، توغرا ئىكەن !ـ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇ ، ـ زەرگەر ئۇستىنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى توغرا ئىكەن !» باراتباي تىللانى قولىغا ئېلىپ ، ئۇ ياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قاردى. بۇ دەل ھېلىقى ئۆمەرباي يىپەك ياغلىقتا تۈگۈپ كۆتۈرۈپ كەلگەن تىللانىڭ نەق ئۆزى ئىدى .

« بۇ بىر تال تىللا بۇ يەرگە كىمنىڭ يانچۇقىدىن چۈشۈپ قالدى ؟ بۇ تىللالار ساقلىنىۋاتقان خەزىنىنىڭ ئۆزى ...»

باراتباي « خەزىنىنىڭ ئۆزى نەدە ؟» دېمەكچىدى . ئۇنىڭ تىللىرى تۇتۇلۇپ قالدى . ئۇ چۆچەك ئىچىدە تۇرغان يەنە بىر تىللانى كۆرۈپ قالغاندى . باراتباي ئېڭىشىپ ئۇ تىللانىمۇ ئېلىۋىدى ، چۆچەكنىڭ ئىچىدە ئۈچىنچى بىرتىللا پەيدا بولدى . شۇ تەرىقىدە تۆتىنچى ، بەشىنچى ، ئونىنچى ... ، يۈزىنچى تىللالارمۇ ئارقا ئارقىدىن چىققىلى تۇردى . باراتبايمۇ خۇرجۇن تاغار ، ئىشتان كۆڭلەك ، ھەتتا ئۆتۈكلىرىنىڭ قونچىنىمۇ ئالتۇنغا تولدۇرۇپ ، ئۆزىنىڭ قىپيالاڭاچ بولۇپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدى . لېكىن چۆچەكنىڭ ئىچىدىكى تىللا تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى . باراتباي ھالىدىن كېتىپ ئولتۇرۇپ قالدى ـ دە ، يەنە چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . « نېمىشقا مەن شۇ چۆچەكنىڭ ئۆزىنىلا ئەكەتمەيمەن !؟» دېگەن پىكىر ئۇنىڭ كاللىسىغا كەلگەندى .

« توغرا ، مەن بۇ چۆچەكنى ئەكتىشىم كېرەك ، ـ دەيتى باراتباي ، ـ بولمىسا ، بۇ يەردىن ئۆتكەن ھەر بىر يولۇچى مۇنداق تۇگىمەس تىللا چىقىدىغان چۆچەكنىڭ ئىچىدىن تىللالارنى خالىغانچە ئېلىۋېرىدىغان بولسا ، بازاردا ئالتۇننى پۇلغا ئالامدۇ ؟... بۇ چۆچەكنى ئۆيگە ئاپىرىپ يوشۇرۇپ قويىمەن ، كېرەك بولغاندا ، ئىشىك دېرىزىلەرنى دۇملەپ ، خاتىرجەم ئولتۇرۇپ ئۇنىڭدىن چىققان ئالتۇنلارنى تاغارغا قاچىلاۋېرىمەن !»

ئەمدى باراتباي چۆچەكنىڭ ئىچىدىكى تىللاغا نەزەر كۆزىنمۇ سالمىدى . قولنى سونۇپ چۆچەكنىڭ ئۆزىنى تارتتى . چۆچەك قولغا چىقىدىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۇ ئىككى قوللاپ تارتتى . يارەببىم ! بۇ كىچىككىنە چۆچەكنى ئۇ قانچە قىلىپمۇ مىدىرلىتالمىدى . خۇددى ئۇ ئاشۇ قۇملارغا يىلتىز تارتىپ كەتكەندەك مۇستەھكەم تۇراتتى . باراتباي ئاچچىقىدا چۆچەكنى بىرنى تەپتى ـ دە ، ئۆزى « ۋايجان!» دېگىنىچە پۇتىنى تۇتۇپ پىرقىراپ كەتتى . ئۇ ياغاچ چۆچەكنى ئەمەس تاشنى تەپكەندەك بولغانىدى .

باراتباي يەرگە دۈم بولۇپ چۆچەكنىڭ ئاستىدىكى قۇملارنى تارتىپ ، ئۇنى كولاپ چىقىرىۋالماقچى بولدى . ئۇنىڭ بۇ ئاۋارىچىلىكىمۇ ئۇنۇم بەرمىدى . قۇمنى قانچە كولىغانسېرى چۆچەكمۇ تەك تۆۋەنلەپ كېتەتتى . چۆچەكنى كۆمۈۋەتمەكچى بولۇپ قۇمنى ئۇنىڭ ئۇستىگە تارتسا چۆچەكمۇ تەك ئۆرلەپ قۇمنىڭ ئۇستىگە چىقىپ قالاتتى .

ھېچ ئامال قىلالمىغان باراتباي ھېرىپ ئۆلەي دېدى . چۆل قاراڭغۇلۇشۇپ كەچ كىرمەكتە ئىدى . باراتباي چۆچەكنى ئەكتىشكە كۆزى يەتمىدى ـ دە ، ئالغان ئالتۇنلىرىنى قىچىرغا ئارتىپ يولغا راۋان بولدى .

« بۇ ئالتۇنلارنى ئۆيگە ئاپىرىۋېتىپلا يەنە كېلىمەن ، ـ دەپ ئويلايتى باراتباي يولدا كېتىۋېتىپ ، ـ ئۆيلىرىمنى ، ئامبارلىرىمنى تىللاغا تولدۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، شۇ لەنتى چۆچەكنىڭ ئۆزىنى ئوت قويۇپ ئۆرتەپ كۆزدىن يوق قىلىمەن .... ئاندىن مېنىڭ يۈزلەپ خوتۇنلۇرۇپ ، مىڭلاپ چاكارلىرىم بولىدۇ . خالىسام شەھەرنىڭ ئۆزىنى سېتىۋېلىپ شەھەر بېگىنى كۆتىگە تېپىپ قوغلايمەن . ئۇنىڭ خىزمىتىدىكى خوتۇنلارنىڭ چىرايلىقلىرىنى تاللىۋېلىپ ، قالغانلىرىنى ئۆتۈكۈمنى تارتىپ ، پايتىملىرىمنى يۇيىدىغان ئىشقا سالىمەن ... ئۇ چاغدا مەن شەھەرنى شۇنداق قاتتىق باشقۇرىمەنكى ، شەھەر مۇتىۋەرلىرىنىڭ ھەممىسى ئالدىمدا ئۆملەپ يۈرىشىدىغان بولىدۇ ....».

ئەتىسى شەھەرگە بىرىنچى بولۇپ ئۆمەرباي يېتىپ كەلدى . كۆپكۆندۈزدە ، قىيپالاڭاچ ھالدا شەھەر دەرۋازىسىدىن ئېشىكنى ھەيدەپ كىرىپ كېلىۋاتقان بۇ ئادەمنى كۆرۈپ دەرۋازىۋەنلەرمۇ قېتىپ تۇرۇپ قېلىشتى . كوچىدىكى خوتۇنلار چىرقىراشقىنىچە ئاللا تۇۋاسىلىپ ئۆيلىرىگە قېچىشتى . نېمە قىقاس چوقان ئىكەنلىكىنى بىلمەي دۇكانلىرىدىن يۈگۈرۈپ چىققان كاسىپلار ، سودىگەرلەر بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ كۈلۈپ دومىلاپ كېتىشتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى :

ـ ھوي ، بۇ ھېلىقى سەرراپ ئۆمەرباي ئەمەسمۇ ؟ ـ دېيىشىپ ھەيران بولاتتى . بەزىلىرى :

ـ بۇ ئادەم بىر نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا بىر ئوبدان دۇكان ئېچىپ ئولتۇراتتىغۇ ؟ ـ دېيىشەتتى . يەنە بەزىلىرى :

ـ تۇۋادەڭلار ، خالايىق ، تۇۋادەڭلار !ـ دەپ ياقىسىنى تۇتاتتى .

بۇ قىززىقچىلىق تېخى بېسىلماي تۇرۇپلا ئارقىسىدىن باراتبايمۇ يېتىپ كەلدى . بۇ ئېگىز ،

شادىپاچاق ، شاپ بۇرۇت ئادەمنىڭ يالاڭاچ تۇرغاندىكى ھالىتى تېخىمۇ كۈلكۈلۈك ئىدى . شۇنىڭ بىلەن شەھەردە قالايمىقانچىلىق باشلىنىپ كەتتى . كىملەردۇر ئىسقىرتاتتى ، ئۇششاق باللار يۇگۇرۇپ يۈرۈپ ئىككى يالاڭاچ بايغا چالما ئېتىشاتتى ، كىملەردۇر كۈلكىسىنى باسالماي قورسىقىنى تۇتقىنىچە دومىلايتى .

ـ ھاي خالايىق ، خالايىق دەۋاتىمەن !ـ دەپ ۋارقىرىدى ئۆمەرباي ، ـ سىلەر مېنى زاڭلىق قىلغىنىڭلارغا كېيىن پۇشايمان قىلىسىلەر ، قاراپ تۇرۇڭلار ، ئاز كۈندىن كېيىن شەھەرنىڭ ھەممە بايلىرى ئايغىمدا ئۆملەيدۇ ....

ـ راست ، سىلەر نېمىگە كۈلىسىلەر !؟ـدەپ ۋارقىرىدى باراتبايمۇ ، ـ مېنىڭ كىملىكىمنى تونىماياۋاتامسىلەر ؟ مەن كەلگۈسىدىكى شەھەرنىڭ بېگى بولىمەن . بەلكىم كېيىن پادىشاھمۇ بولارمەن . شۇچاغدا ھەي مەينەت تۆمۈرچى ، يۇندىخور زاسۇيپەز ، سەت ھجايغاق ساتراش ...ھە ، قېرى مەزىن سەنمۇ بار ، ھەممىڭنى بىر بىرلەپ دارغا ئاسىمەن !....

ئۆمەرباي بىر بىردىن قېلشماي ۋارقىراپ ، ئەتراپتىكىلەرگە ھەيۋە قىلغىلى تۇردى . ئۆزلىرىنىڭ يالاڭاچ ئىكەنلىكىنى بولسا ئۇلارنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتى .

ـ ماۋۇ ئېشەكىمنىڭ ئۈستىدىكى نېمە بىلەمسىلەر ؟ـ دېدى ئۆمەرباي ، ـ ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى بەلكىم ئۈستىدىكىلىرى بىلەن شۇ ئېشەكنىڭ ئۆزىمۇ ھەممىسى ئالتۇن . ئاڭلاۋاتامسىلەر ؟ ھەممىسىلا قەدىمى پادىشاھلىقلار زامانىسىدا قۇيۇلغان ساپ ئالتۇن !

ـ سېنىڭ ئېشىكىڭنىڭ ئۈستىدىكى ئالتۇن بولسا ، مېنىڭ قېچىرىمنىڭ ئۈستىدىكى نېمىكەن ؟ـ دەپ مۆرىسىدىن تۇتۇپ تارتتى باراتباي ئۆمەرباينى .

سېنىڭ قېچىرىڭنىڭ ئۈستىدىكىسىنى مەن نېمە بىلەي !ـ دەپ ئاچچىق گۈلەيدى ئۆمەرباي .

ـ ئەمسە كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ قاراپ تۇر ـ ھە!

باراتباي قېچىرئۈستىدىكى ئىككى پوچقىنى دارديىپ تۇرغان ئىشتاننى تارتىپ چۇشۇردى ـ دە ، ئېغىنى يېشىپ ، ئىچىدىكى يەرگە تۆكتى .

ئىشتاننىڭ ئىچىدىن زادى نېمە چۈشەركىن دەپ ئەتراپقا ئولاشقانلار دىمنى ئىچىگە يۇتۇپ ، بويۇنداپ قاراپ تۇرۇشاتتى .

ـ ئاھاي ، بۇ نېمە !؟ـ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۆمەرباي ،ـ بۇنىڭ ھەممىسى ئېشەكنىڭ تېزىكىغۇ ، ئەمدى مېنىڭكىنى كۆرۈپ قوي .

ئۆمەربايمۇ ئېشىكى ئۈستىدىن ئىشتىنىنى تارتىپ چۈشۈرۈپ ، ئېغىنى يېشىپ ، ئىچىدىكىنى تۆكتى . ئۇنىڭدىنمۇ ئېشەك دەپ ئاتىلىدىغان پەس ھايۋاننىڭ تېزىكى چۈشتى . ئۆمەرباي بىلەن باراتباي كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بىر بىرىگە بىر پەس قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى ـ دە ، باراتباي قېچىرغا ، ئۆمەرباي ئېشىكىگە قاراپ يۈگۈردى . ئۇلاغلارنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇن تاغارلارنى سۆرەپ چۈشۈپ بىر بىرلەپ تۆكۈۋىدى ، ھەممىسىلا ئېشەكنىڭ تېزىكى بولۇپ چىقتى . ئۆمەرباي پۈت قوللىرى ھالسىزلىنىپ ، تېزەكنىڭ ئۈستىدىلا ئولتۇرۇپ قالدى . باراتباي « ئاھ !» دېگىنىچە ئارقىسىغا ئۆچۈپ كەتتى . ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا « ئۇر! ھەيدە ! بۇ ئۆياتسىز بەچچىغەرلەرنى !» دىگەن چۇقان كۆتۈرۈلدى . كىشىلەر ئىككى باينى دارقىرىتىپ سۆرىگىنىچە شەھەر دەرۋازىسىدىن ئاچىقىپ تاشلىدى .

قۇم باسقان شەھەر

بارات بىلەن ئۆمەر ئېسىگە كېلىپ تەڭلا كۆزىنى ئاچتى . باشلىرىنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرۇشتى . ئۇلارشەھەرنىڭ سىرتىدىكى ئوچۇقچىلىقتا يېتىپ قالغانىدى . يىراق بىر يەردە شەھەر سىپىلى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئاكا ئۇكا بىربىرىگە قاراپ ، سەل خىجىل بولغاندەك بولۇپ ، ئۇياتلىق يەرلىرىنى قوللىرى بىلەن يېپىشتى .

ــ سەن كىمسەن ؟ ــ دەپ سورىدى بارات ئاكىسىدىن .

ــ ئۆزۈڭ كىمسەن ؟ــ دېدى ئۆمەر ، ــ كۆزۈمگە تونۇشلا كۆرۈنىسەن ؟

ــ راست ، بىز قاچان ، قەيەردە ئۇچرىشىۋىدۇق ؟

ــ ئۆزۈڭ دەپ باققىنە .

ــ ۋايتاڭەي ، ئېسىمگە ئالالمىدىم .

ــ توختا ، توختا . مېنىڭ ئېسىمگە كەلدى . سەن مېنىڭ ئىنىم بارات ئەمەسمۇ ؟

ــ سەن مېنىڭ ئاكام ئۆمەرمۇ ؟

ــ ھە مانا ئەمدى ئېسىڭگە ئالدىڭ .

ــ مەن قانداقسىگە سېنىڭ ئىنىڭ بولۇپ قالدىم ؟

ــ مەن سېنىڭ ئاكاڭ بولغاندىنكىن ، سەن مېنىڭ ئىنىم بولىسەن ـ دە.

ــ مەن سېنىڭ ئىنىڭ بولغاچقا ، سەن مېنىڭ ئاكام بولىدىغانسەن ؟

ــ نېمىلەرنى دەۋاتىدىغانسەن ؟... مەن سېنىڭ ئاكاڭ بولغاچقا ، سەن مېنىڭ ئىنىممۇ ياكى سەن مېنىڭ ئىنىم بولغاچقا ، مەن سېنىڭ ئاكاڭمۇ ، ئۇ تەرەپلىرىنى مەنمۇ تازا بىلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ئىككىمىز قېرىنداش .

ــ ھە ، مېنىڭمۇ ئېسىمگە كەلدى ، ــ دېدى بارات .

ــ نېمە ئېسىڭگە كەلدى ؟ــ دەپ سورىدى ئۆمەر .

ــ نېمە ئېسىمگە كەلدى ، بىردەمدىلا ئۇنتۇپ قالدىم .

ــ ھەر قاچان ، قاچاندۇر بىر چاغدا ، مۇشۇ شەھەرنىڭ سىرتىدا ، مۇشۇنداق ياندىشىپ ياتقىنىمىز ئېسىڭگە كەلگەندۇر ؟

ـ توغرا !ــ دەپ جانلىنىپ كەتتى بارات ، ــ ئۇ چاغدا ئىككىمىز بىر نەرسىنى تەڭ تۇتۇپ ياتقانىدۇق .

ــ نېمىنى ؟

ــ ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ؟... تىللا ، تىللا سېلىنغان خالتا !

ــ ھە ، ئېسىمگە كەلدى ، ــ دېدى ئۆمەر ، ــ كېيىن مەن ئۇ تىللالارنى خەجلەپ باي بىر خوتۇنغا ئۆيلەنگەن ، سەرراپ دۇكانلىرىنى ئاچقان ...

ــ مەنچۇ ؟ــ دەپ ئاكىسىنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى بارات ، ــ مەنمۇ قوشلاپ خوتۇنلارنى ئالغان ، كاتتا باغلارنى بىنا قىلغان ....

ـ ئەمىسە سېنىڭ كاتتا باغلىرىڭ ، مېنىڭ مېھرىبان خوتۇنۇم ، سەرراپ دۇكانلىرىم قېنى ؟

ــ بىز چۈش كۆرگەن ئوخشايمىز !

ئاكا ئۇكا ئىككىيلەن جىمىپ كەتتى . بىر چاغلاردا ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ دەل مۇشۇ يەردە توقسان توققۇز تىللانى بۆلۈشەلمەي ئازارلىشىپ كەتكەنلىكىنى ، تىللا قاچىلانغان خالتا غايىپ بولغاندىن كېيىن بىر بىرىگە باتناپ ، قىرىنداشلىقتىن كېچىپ ، شەھەرنىڭ باشقا باشقا ئىككى دەرۋازىسىدىن شەھەرگە كىرىپ كېتىشكىنىنى ... يەنە شۇنداق نۇرغۇن ئىشلارنى ئېسىگە ئالماقچى بولغاندەك قىلاتتىيۇ، يەنە بۇ ئەسلىمىلەر تۇماندەك تارقىلىپ خىرەلىشىپ كېتەتتى . ئۆزلىرىنىڭ يەنە قانداق قىلىپ بۇ يەردە ، بۇ ھالدا ئۇچرىشىپ قالغىنىغا زادى ئەقلىنى يەتكۈزەلمەيتتى .

ـ راست ، سەن مېنى قانداق تونۇۋالدىڭ ؟ـ دەپ سورىدى بارات .

ـ ئېسىڭدىمۇ ؟ـ دېدى ئۆمەر ، ـ بىز كىچىك ۋاقتىمىزدا « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭدە مۇشۇنداق قىپيالاڭاچ چۆمۈلۈپ ئويناتتۇق . ئاندىن ئۆستەڭ بويىدىكى قۇمدا مەن باشقا باللار بىلەن چېلىشاتتىم . بىرەرىنى يىڭۋالسام ، سەن خوشاللىقىڭدا سەكرەپ كېتەتتىڭ .

ـ بىغەملەر شەھىرى دېدىڭما ؟

ـ ھە ،« بىغەملەر شەھىرى» دە .

ـ ئەمىسە ، بىز بۇيەرگە قانداق كېلىپ قالدۇق ؟

ـ بىلمەيمەن .

بارات ئورنىدىن تۇرۇپ چۆلگە ماڭدى .

ـ نەگە ؟ـ دەپ سورىدى ئۆمەر .

ـ چۆمۈلمەن .

ـ توختا سۇدا ئېقىپ كېتىپ قالسەن .

ـ ئېقىپ كەتمەيمەن .

ـ ئېسىڭدىمۇ ؟ سەن ھەرقېتىم چۆمۈلگىلى ماڭغاندا ، ئاپام ئەنسىرەپ ئارقاڭدىن مېنى ئەۋەتتى .

ئۆمەر ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئىنىسىغا يېتىشىپ بىللە ماڭدى . ئۇلار كېتىۋاتقان يول پايانسىز چۆلگە ئىچكىرلەپ كېتەتتى . يولدا ئات ئۇلاغلارنىڭ تېزەكلىرى ئۇچراپ قالسا ، ئاكا ئۇكا بۇ ساپسېرىق نەرسىگە قاراپ ئۇزاق تۇرۇپ قېلىشاتتى ـ دە ، بىر بىرىنى نوقۇپ كۈلۈشۈپ كېتەتتى .

ئۇلار شۇ ھالەتتە قانچە كۈن يول ماڭغىنىنى ، قانچىلىك يول باسقىنىنىمۇ بىلىشمىدى . بۇ ئادەملەرنىڭ يالىڭاچ يۈرگىنىنى كۆزىگە سىغدۇرالمىغان يولۇچىلار ئۇلارغا كونا كىيىم كېچەكلەرنى كىيگۈزۈپ قويۇشتى . بۇ كىيىملەر ئۇلارنىڭ بوي تۇرقىغا توغرا كەلمىگەچكە ، باراتنىڭ كۆڭلىكى كالتە كېلىپ قورسىقى ئېچىلىپ قالغانىدى . ئۆمەرنىڭ تامبىلىنىڭ پۇچقىقى سۆرىلىپ باراتتى . بەزى كۈنلىرى ئۇلار قانداقتۇر بىر مەھەللىلەر يېنىدىن ئۆتۈپ قالاتتى . قەيەرلەردىندۇر پەيدا بولغان ئۇششاق باللار بۇ غەلىتە ئادەملەرنىڭ كەينىدىن چۇرقىراشقىنىچە خېلى يەرلەرگىچە ئەگىشىپ باراتتى ـ دە ، يەنە ئارقىدا قالاتتى . ئۇلار كىشىلەر سۇنغان تاماقنى يەيتتى ، نەدە كۈن كەچ كىرسە شۇ يەردە ئۇخلايتتى .

بىر كۈنى ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن بىر توپ ئاتلىق كىشىلەر يېتىشىپ كەلدى . ئاتلىقلارنىڭ ئەڭ ئالدىدا گۈزەل بىر قىز كېلىۋاتاتتى . ئۆزىگە ئوخشاش كېلىشىملىك بىر يىگىت ئۈنىڭغا ياندىشىپ ماڭغانىدى . ئارقىدىكىلەرمۇ بىر بىرىدىن سۇمباتلىق يىگىتلەر كۆرۈنەتتى . ئاكا ئۇكا

يولنىڭ چېتىگە ئۆتۈپ ، ئۇلارغا ھەيران بولۇپ قاراشتى .
ــ سىلەر كىم بولىسىلەر ؟ ــ دەپ سورىدى ئاتلىقلار يول ئۈستىدىكىلەردىن .
ــ راست ، بىز كىم بولىمىز ؟ــ دەپ ئىنىسىغا قارىدى ئۆمەر .
ــ نەگە كېتىۋاتىسىلەر؟
ــ بىز نەگە كېتىۋاتاتتۇق ؟ــ دەپ ئاكىسىغا قارىدى بارات .
ــ ئۆزۈڭ چۈشلىمەن دېمىدىڭمۇ ؟ ــ دېدى ئۆمەر .
ــ ھە ، بىز « بىغەملەر شەھىرى» گە چۈشلىگىلى كېتىۋاتىمىز ،ــ دېدى بارات .
ئاتلىقلار ھەيران بولۇپ بىر بىرىگە قاراشتى .
ــ « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ نەدىلىكىنى بىلەمسىلەر؟ــ دەپ سورىدى ئۇلار.
ــ كىم بىلىدۇ؟ــ دەپ مۆرىسىنى چىقاردى ئاكا ئۇكا ئىككىيلەن تەڭلا .
ــ « بىغەملەر شەھىرى » گە بارماقچى بولساڭلار ھارۋىغا چىقىۋېلىڭلار.
ئاتلىقلارنىڭ ئارىسىدا سايىۋەنلىك بىر ھارۋا تۇراتتى . ئاكا ئۇكا پالاقشىپ يۈگۈرگىنىچە ھارۋىغا چىقىشتى . ھارۋىدا ساقاللىق بىر بوۋاي ئولتۇراتتى . ھارۋا يەنە ئۇزاق يول باستى . بوۋاي ھارۋىغا يېقىدىن چىققانلارنىڭ ئۈستىۋېشىغا پات پات قاراپ قويىاتتى . بارات ئىچى پۇشۇپ ئولتۇرالماي قالدى ـ دە ، ئاخىر يېنىدىكى ساقاللىق كىشىنى نوقۇپ :
ــ بوۋا ، ئۈستىمىزدىكى كىيىم كېچەكلەرگە قاراپ سەن بىزنى ھەر قاچان تازىمۇ بىر نامرات نەرسىلەر ئىكەن دەپ قالدىڭغۇ دەيمەن ؟ــ دەپ سورىدى .
بوۋاي ئۈندىمىدى .
ــسەن شۇنداق ئويلاۋاتىسەن ، ــ دېدى ئۆمەر ئىنىسىنىڭ سۆزىنى قۇۋەتلەپ ، ــ ئەسلىدە بىز ناھايىتى دۆلەتمەن ئۆتكەن ئادەملەر ....كېيىن بىز قانداق بولۇپ گادايلىشىپ كەتتۇق ـ ھە؟!
ــ بۇنىڭ نېمە ھەيران قالغۇچىلىكى بار ؟ــدەپ ئېغىز ئاچتى بوۋاي ، ــ گادايلىق بىلەن بايلىقنىڭ ئارلىقى بىرقەدەملا .
ــ سەن بىر يۈزىگە يالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغان تىللانى كۆرگەنمۇ ؟ــ دەپ سورىدى بارات .
ــ نىمە ؟ــ دەپ ئىتتىك بېشىنى كۆرۈردى بوۋاي .
ــ يالاڭاچ بىر خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغان تىللانى دەيمەن ؟
ــ كۆرگەن .
ـ راست كۆرگەنمۇ؟ــ دەپ ئاكا ئۇكا بوۋايغا تەڭلا تىكىلدى .
ــ بىرنى ئەمەس ، يۈزنى كۆرگەن .
ــ يۈزنى !؟
ــ ھە ، يۈزنى ، مەن ئۇنىڭ توقسان توققۇزىنى مۇشكۇلچىلىكتە قالغان بىر بۇرادىرىمگە يەتكۈزۈپ بەرگەن . يەنە بىر تالنى ... يەنە بىر تالنى ئۆزۈممۇ ئىزدەپ تاپالمىغان .
ــ ئۇ بىر تال تىللانى مانا مەن كۆرگەن ، ــ دېدى بارات .
ــ ئاۋال مەن كۆرگەن ، ــ دېدى ئۆمەر .
ــ نەدە ؟... كىمنىڭ قولىدا ؟
ــ دەسلەپتە باشقىلارنىڭ قولىدا ئىدى . كېيىن بىزنىڭ قولىمىزغا چۈشتى . بىزنىڭ

قولىمىزدىن نەگە كەتتى بىلمەيمىز .

ــ شۇنداق ، ــ دېدى بوۋاي ، ــ بايىلىق ئۇ ھېچكىمگە مەڭگۈلۈك ئەمەس . ..

ــ مەن دېمەكچىمەن ، ــ دەپ بوۋاينىڭ سۆزىنى تارتىۋالدى بارات ، ــ شۇ تىللاغا چۇشۇرۇلگەن يالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرىئىتى نېمە ؟ نېمىشقا ئۇ يالاڭاچ تۇرىدۇ ؟

ــ كىمكى ئۇنى قوغلىشىپ ۋەسۋەسىگە چۈشسە ، ــ دېدى بوۋاي ،ــ ئاخىرىدا ئۇنىڭ ئۆزى شۇنداق يالاڭاچ بولۇپ قالىدۇ .

ــ ئاكا ئۇكا ئىككىسى ئۇزاق جىمىپ كېتىشتى . ھارۋا ئۇلارنى بىر خىل تەۋرىتىپ ئىلگىرلەيتى . ئېغىر چاقلارنىڭ قۇملۇق يولدا قالدۇرغان ئىزى ئىلاندەك تولغىشىپ ئارقىدا قالاتتى .

ــ ئالدىمىزدا بىر دۆڭلۈك كۆرۈندى ! ــ دەپ ۋارقىراشتى ئاتلىقلار .

كۆزىنى يۇمۇپ خىيالغا كەتكەن بوۋاي لاپ قىلىپ كۆزىنى ئاچتى . ھارۋا ۋە ئاتلىقلار توختىدى . بوۋاي ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى .

ــ نىمە بوپتۇ ؟ـ دېدى ئۆمەر .

ــ ئۇقمىدىم ، ــ دېدى بارات .

ــ يۈرە ، بىزمۇ چۈشەيلى .

ئۇلارمۇ ھارۋىدىن چۈشۈپ ، بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن كەتتى .

- يېتىپ كېلىپتۇق . « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئورنى مانا مۇشۇ ،ــ دېدى بوۋاي ئاتلىقلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ .

بوۋاي كۆرسەتكەن تەرەپتە ــ تۇتاش كەتكەن قۇملۇقلارنىڭ ئوتتۇرىسدا ئېگىز بىر تۆپىلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى .

ــ « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئورنى مۇشۇ دۆڭلۈكمۇ ؟

ــ ياق ،ــ دېدى بوۋاي ،ــ شەھەرنىڭ ئورنى دۆڭنىڭ ئارقا تەرىپىدە . بۇدۆڭلۈك بوۋاقلار قەبرىستانلىقى دەپ ئاتىلىدۇ .

ــ بوۋاقلار قەبرىستانلىقى !؟

ــ « بىغەملەر شەھىرى» دە بىر قېتىم شۇنداق ئاجايىپ بىر سايلام بولغان ،ــ دەپ كۈلۈمسىرىدى بوۋاي ،ــ ئاق كۆڭۈل ، ساددا شەھەر خەلقى ھېچقانداق ئەيىبى ، گۇناھى يوق ، پەرىشتىدەك پاك بىر كىشىنى ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلماقچى بولۇپ ئىزدەپ ئاخىرى ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا تاتلىق ئۇخلاپ ياتقان بىر بوۋاقنى شاھلىققا كۆرسەتكەن . « بىغەملەر شەھىرى» گە ياۋلار بېسىپ كىرگەندە شەھەرنىڭ بوۋاق پادىشاھىنى ئىزدەپ تاپالماي يۈزلىگەن بوۋاقلارنىڭ كاللىسىنى ئالغان . كېيىن ئادەملەر بوۋاقلارنىڭ جەسىدىنى يىغىپ مانا مۇشۇ يەرگە ئەكىلىپ دەپنە قىلغان . ئىلگىرى بۇ يەر دۆڭمۇ ئەمەس ئىدى . ئاللاھنىڭ قۇدرىتى بىلەن ، ئەتىراپىنى قوم باسقانسىرى بۇ قەبرىستانلىقنىڭ ئورنىمۇ كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى . ئېھتىمال ، ھەممە يەرنى قۇم بېسىپ كەتكەندىمۇ بۇ يەر « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ بەلگىسى بولۇپ مەڭگۈ قەد كۆتۈرۈپ تۇرار ، قېنى ، شېھىتلارنىڭ روھىغا بىر دۇئا قىلايلى !

بوۋايغا ئەگىشىپ ھەممە دۇئاغا قول كۆرۈردى . ئۆمەر بىلەن بارات بىر بىرىگە قاراپ قويۇشتى ـ دە ، ئۇلارمۇ ئالقانلىرىنى ئېچىشتى .

ــ يۈرۈڭلار ، « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئورنىنى كۆرەيلى ، ــ دېدى بوۋاي دۇئادىن كېيىن .

كۆپچىلىك دۆڭنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتتى . ئۇ يەردىمۇ چېكى يوق قۇملۇق سوزۇلۇپ ياتاتتى . پەقەت ئىلگىركى ئۆي ئىمارەتلەرنىڭ چوقچىيىپ چىقىپ قالغان تاملىرىدىنلا قەدىمىي ، ئاۋات بىر شەھەرنىڭ ئىزناسىنى پەرىق قىلغىلى بولاتتى . « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئەڭ ئاخىرقى كوچىلىرىدىمۇ قۇملار ئۇچۇپ يۈرەتتى .

ــ شەھەرنىڭ ئادەملىرى قېنى ؟

ــ ئەنە ئاۋۇ تەرەپكە قاراڭلار .

يىراقتا بىر توپ ئادەملەر نەغمە ناۋا قىلىشماقتا ئىدى . بۆرىنىڭ ھۇۋلىشى ، كېچىدە چىققان بورانىنىڭ گۈركىرىشى ، ئاننىڭ پەريادى ، نارسىدىلەرنىڭ يىغىسى ، ناتىلاجلارنىڭ نالىسىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ كۈينىڭ لەرزىدە ئادەملەر ئەسەبىيلەرچە سەكرىشىپ ، باشلىرىنى كەينىگە تاشلاپ ، ياقىلىرىنى يىرتىشاتتى . شۇ تاپتا ئۇلار ئۈچۈن نە قۇياش ، نە يۇلتۇز ، نە ئالەم ، نە ئۆزلىرىنىڭ ھايات ماماتلىقى ھەممە نەرسە ئۇنتۇلغاندەك قىلاتتى . ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا بولسا رەھىمسىز قۇم ئېقىنى قايناۋاتقاندەك پىرقىرايتتى .

ــ ئۇلار ، ــ دەپ چۈشەندۈردى بوۋاي ، ــ « بىغەملەر شەھىرى» دە ئاخىرقى جەڭ بولغان كېچىسى بۆلۈك پۈچەكلەردا قېپقالغانلار . كېيىن بۇ ھالسىزلانغان شەھەردىكى بايلىقلارنى بۆلاڭ تالاڭ قىلىش ئۈچۈن بۇ يەرگە ئەتراپتىن مىڭلاپ قەلەندەر ، بۇلاڭچىلار ئېقىپ كىردى ۋە ئالدىغىننى ئېلىپ كېتىپ قېلىشتى . ئۇلارنىڭمۇ كۆپىنچىسى چۆل يوللىرىدا تىنەپ جىن ــ شاياتۇن ، ئېزىتقۇلارغا ئايلىنىپ كەتكەنىمىش ...

ــ ھەي ئىست !ــ دېدى يىگىتلەرنىڭ بىرى ، ــ بۈگۈن ياكى ئەتە ، بۇ يەردە قالغان نەرسىلەرنىڭمۇ ھەممىسىنى قۇم يالماپ بولىدۇغۇ .

ــ « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئاخىرقى ئادەملىرى پەقەت ئاشۇلارلىما ؟ــ دېدى يىگىتلەرنىڭ يەنە بىرى .

ــ يەنە بىزمۇ بار !ــ دېدى ھېلىقى گۈزەل قىز .

ــ قېنى ماڭا پالتامنى بېرىڭلار !ــ دەپ قولىنى سۇندى قىزنىڭ يېنىدىكى يىگىت ، ــ بوۋاقلار قەبرىستانلىقىنىڭ يېنىغا بىز باشقىدىن يېپيېڭى بىرشەھەر بىنا قىلايلى !

تۈگىدى

2008ـ يىلى 11ـ ئاينىڭ 8ـ كۈنى yarken تەرىپىدىن دىيارىم مۇنبىرىگە تولۇق يوللىنىپ بولۇندى.

مەنزىل تورى ئېلكىتاپ گۇرۇپپىسى

www.Menzil.biz

book@menzil.biz menzilbiz@163.com